

MUZEUL JUDEȚEAN "ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN
"ȘTEFAN CEL MARE" VASLUI
XXV-XXVII
VOL. II

2004-2006

<http://www.dimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

**ACTA MOLDAVIAE
MERIDIONALIS**

XXV-XXVII

2

2004-2006

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactori:

IOAN MANCAȘ, LAURENȚIU CHIRIAC, VIORICA ZGUTTA

Colegiul de redacție:

**MARIAN ANTONIU, ALBERT GRECU, CIPRIAN LAZANU,
MARIA MARTINESCU, OANA RUSU, MIHAI ȘELARU,
ADRIANA ȚIBULCĂ**

Tehnoredactare: LIVIU PREUTU-GRIGORE

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumănen, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ștefan cel Mare” Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@easynet.ro

Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui nu își asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noștri să trimită materialele redactate după normele științifice și numai în format electronic.

Editura Fundației Academice Axis 2007

Editură acreditată C.N.C.S.I.S.

ISBN: 978-973-7742-53-7

ISBN VOL. II: 978-973-7742-55-1

ABREVIERI – ABBREVIATIONS – ABBREVIATIONS – ABKÜRZUNGEN

- AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București.
- ACMI = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- Acta Arch.* = *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Budapesta.
- ActaMM* = *Acta Moldaviae Meridionalis* - Anuarul Muzeului Județean “Ștefan cel Mare” Vaslui, Vaslui.
- AEH = Anuarul Eparhiei Hușilor, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- AER = Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.
- AGA = Anuarul de geografie și antropogeografie, București.
- AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A. D. Xenopol” Iași, Iași.
- AIIN = Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.
- AN - DJ Vaslui = Arhivele Naționale - Direcția Județeană Vaslui.
- AN - DMB = Arhivele Naționale - Direcția Municipiului București.
- Antonovici Iacov,
Doc. bârlădene = *Documente bârlădene*, vol. I - V, Bârlad - Huși, 1911 - 1926.
- ArhMedie = Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medieviști, Reșița.
- ArhMold = Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iași, București.
- ArheologijaS* = *Arheologija Sofia*. Institutul de Arheologie și Academia de Științe, Sofia.
- ArhStBuc = Arhivele Statului București.
- ArhStIași = Arhivele Statului Iași.
- AT = *Ars Transilvaniae*, Revista Institutului Național de Istorie și Artă, Cluj.
- Balcania* = *Balcania* - Revista Institutului de Studii Balcanice, București.
- BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București.
- BEH = Buletinul Episcopiei Huși, Editura Episcopiei Huși, Huși.
- Bibl Acad Rom. = *Biblioteca Academiei Române, București*.

- BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, București, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 și 1990-2002 (serie nouă).
- BOR = Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, București.
- BR = Buciumul român, București.
- BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, București.
- București* = *București* - Revista Muzeului și Pinacotecii Municipiului București.
- Carpica* = *Carpica* – Anuarul Muzeului de Istorie “Iulian Antonescu” Bacău, Bacău.
- Călători străini...* = *Călători străini despre Țările Române*, vol. I - IX, coordonator Maria Holban, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1968 - 1996.
- CDM = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului - București, vol. I - V, Arhivele Statului București, 1957 - 1975.*
- CI = Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal “Moldova” Iași, Iași.
- CL = Convorbiri literare, Iași.
- Crisia = *Crisia* - Culegere de Materiale și Studii, Muzeul Crișurilor, Oradea.
- CSMP = Comisia Superioară a Monumentelor Publice, București.
- Dacia NS* = *Dacia*, Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București.
- Danubius* = *Danubius* – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați.
- DIR, A,* = *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625)*, 11 volume, București, Editura Academiei, 1951 - 1995.
- DJAN Vaslui = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.
- DR = Documente răzeșești, Bârlad, 1932-1934.
- DRH, A,* = *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I - XXIII, București, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.

- FMIL = Foaie pentru minte, inimă și literatură, București.
- FTJVs = Fondul Tribunalului Județului Vaslui.
- GB = Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.
- Ghibănescu Gh.,
Surete și izvoade = *Surete și izvoade*, vol. I - XXV, Iași - Huși, 1906 - 1933.
- GM = Glasul monahilor, Mitropolia Română, București.
- Hierasus* = *Hierasus* - Anuarul Muzeului Județean Botoșani, Botoșani.
- II = Însemnări ieșene, Iași.
- IN = Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iași, Iași.
- Iorga N.,
Stud. și doc. = *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, 34 volume, București - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.
- JL = Junimea literară, Iași.
- MA = Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.
- Materiale* = *Materiale și cercetări arheologice*, București.
- MC = Miron Costin, Bârlad.
- MCA – DA = Ministerul Cultelor și Artelor - Departamentul Artelor.
- MCIP = Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice.
- MemAntiq = *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, Piatra Neamț.
- MI = Magazin istoric, București.
- MIA = Monumente Istorice și de Artă, București.
- MMS = Mitropolia Moldovei și Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iași.
- MNIR = Muzeul Național de Istorie a României, București.
- MO = Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.
- Pontica = *Pontica. Acta Musei Tomitani*, Constanța.
- PT = *Păstorul Tutoșei*, Bârlad

RA	= Revista arhivelor, București.
RESEE	= Revue des Études Sud-Est Européennes, București.
RI	= Revista istorică, București, 1974-1979.
RIR	= Revista istorică română, București, 1915-1946..
SAI	= Studii și articole de istorie, București.
SCI	= Studii și cercetări istorice, Institutul de Istorie "A.D. Xenopol" Iași, Iași.
SCIA	= Studii și cercetări de istoria artei, București.
SCIV(A)	= Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
SCN	= Studii și cercetări de numismatică, București.
SCSI	= Studii și cercetări științifice de istorie, Iași.
SMIM	= Studii și materiale de istorie medie, București.
ST	= Studii teologice, Sibiu.

CERCETĂRI INTERDISCIPLINARE ȘI ISTORIE CULTURII

CLAUDIA SURU – Monumentul eroilor din primul război mondial din comuna Cetate (județul Dolj).....	1
NICOLAE IONESCU – Aspecte din activitatea Liceului „Mihail Kogălniceanu” - oglindite în presa locală	4
GIANINA CRISTINA CHIRILĂ – Evoluția muzeelor și preocupărilor muzeistice până la primul război mondial	11
SORIN GEACU – Aspecte biogeografice semnificative pentru județele Vaslui și Galați	54
ADRIAN PUIȘOR – Consolidare, restaurare și amenajare la turnul de sud-est al Palatului Culturii Iași	67
ADRIAN PUIȘOR – Consolidare și amenajare la Casa Memorială „Mihail Kogălniceanu” Iași	74
LAVINIA – DACIA GHEORGHE, GHEORGHE DUMITRAȘCU – Moldova - locul în care s-a întâmplat ceva – organizațiile județene ale Partidului Țărănist Radical (1932 – 1940)	79
MARIN ȘILEA – Considerații privind învățământul militar muzical	94
EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – Strămoșii și moșii	117
LAURENȚIA GEORGESCU, EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – Structura antropologică și demografică a populației românești oglindită în cercetările lui Eugene Pittard. I	130
EMILIA PAVEL – Scoarțe și țesături populare din județul Vaslui, zona Iași	142
MIRON LAZA – Istoricul ideii de „cult al eroilor” la români	151
SUSANA DANIELA LEFTER – Monumentul „Turtucaia”	155
LILIANA POPA – Inaugurarea monumentului național „Eftimie Murgu” de la Bozovici, județul Caraș (28 aprilie 1929)	158
DAN JUMARĂ – Apariția și activitatea societăților culturale românești în Bucovina habsburgică	161
GEORGE FELIX TAȘCĂ – Note istorice și tradiționale privind bisericile din ținutul Tutovei	180
MIRCEA TĂNASE – Biserica din Chișorani, Prahova – între legendă și adevăruri încă nedelușite	182
NICOLAE PEPENE – Considerații privind istoricul monumentelor de artă religioasă ale reședinței regale și arhiducale de la Bran (1921-1947).....	191
MARIA POPA, DOINA ROTARU - Biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din satul Simila, comuna Zorleni, județul Vaslui	199

MARIA COLEA, VIORICA ZGUTTA – <i>Documente inedite referitoare la Mausoleul „Peneş Curcanul” Vaslui</i>	218
OANA RUSU – <i>Paşii de aderare a României la Uniunea Europeană</i>	223
LAURENŢIA GEORGESCU, EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – <i>Structura antropologică și demografică a populației românești oglindită în cercetările lui Eugene Pittard. II</i>	237
RADU COROAMĂ, ȘERBAN CONSTANTINESCU – <i>Aviațoarea Nadia Russo – Bossie (1901-1988), nume de referință în istoria feminină a zborului cu motor din România</i>	252
ALEXANDRU DONOVICI – <i>Onor la marșal!</i>	259
ADRIANA ȚIBULCĂ – <i>Un cercetaș vasluian – Marin Benghiuș</i>	262
GHEORGHE A. ȘTIRBĂȚ – <i>Nicolae Iorga și Marea Unire (I)</i>	272
RUXANDRA ALAIBA, IOAN MANCAȘ – <i>Nicolae Gr. Ciubotaru</i>	286
RUXANDRA BELDIMAN – <i>Episcopul Filaret Apamias Beldiman, ierarh moldovean și ctitor mai puțin cunoscut</i>	294
ELENA COJOCARIU – <i>Un dascăl de valoare, institutor Zulina Isăcescu</i>	306
ELENA MUSCĂ – <i>Personaje sălăjene în Moldova: Ion Popescu de Căuaș – ctitor de școală în Bârlad</i>	311
ȘTEFAN NEGREA – <i>Restituiri. Conferința „Drumul meu în biologie” ținută de prof. acad. Constantin Motaș la 18 octombrie 1973, în Amfiteatrul Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa”</i>	318
MIRCEA TĂNASE – <i>Mareșalul Constantin Prezan – un nume de glorie al Corpului 4 Armată teritorial de la Cluj</i>	334
IOAN MITREA – <i>Ion Nestor (1905 – 1974) – creator de școală în arheologia românească</i>	344
ȘTEFAN CIUDIN – <i>Adrian Constantin Brudariu</i>	354
MARIA MARTINESCU – <i>Valentin Silvestru și „Pițigoiful”, săptămânal de satiră și umor</i>	358
ELENA ISTRĂȚESCU – <i>Din Garnizoana militară Bârlad, la porțile Sevastopolului</i>	369
EMILIA PAVEL-IAȘI – <i>Ion Ionescu de la Brad – etnograf</i>	383
MARIN SÎLEA – <i>Maior Iosif Ivanovici (1844 – 1902)</i>	388
IOAN SPĂȚAN – <i>Octavian Goga, „Mihail Kogălniceanu precursor al unirii neamului”. Conferință la Radio, 1935.</i>	394
ADRIANA IONIUC – <i>Personalități ale culturii care au susținut dezvoltarea activității muzeistice din România</i>	399
ȘTEFAN LAVROV – <i>Academician Dumitru Bagdasar - personalitate proeminentă vasluiană</i>	408
GHEORGHE MUNTEANU – <i>Poetul și jocul de șah</i>	418

OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>Un luptător pentru apărarea idealurilor democratice dr. Nicolae Lupu</i>	421
MARIA POPA, LAURENȚIU CHIRIAC – <i>Doina Rotaru (1952 – 2005)</i>	432
DAN RAVARU – <i>Doina Rotaru – amintiri plăcute</i>	437

SOMMAIRE

RECHERCHES INTERDISCIPLINAIRE ET HISTOIRE DE LA CULTURE

CLAUDIA SURU – <i>Le monument des héros de Ière guerre mondiale de la commune Cetate, le departement de Dolj</i>	1
NICOLAE IONESCU - <i>Aspects de l'activité du lycée „ Mihail Kogalniceanu” réfléchis dans la presse locale</i>	4
GIANINA CRISTINA CHIRILA – <i>L'évolution des musées et les préoccupations du musées jusqu'à la première guerre mondiale</i>	11
SORIN GEACU – <i>Aspects biogéographiques significatifs par les départements Vaslui et Galati</i>	54
ADRIAN PUISOR – <i>Consolidation, restauration et aménagement à la tour de Sud- Est du Palais de Culture Iasi</i>	67
ADRIAN PUISOR – <i>Consolidation et aménagement à la maison mémoriale „ Mihail Kogalniceanu” Iasi</i>	74
LAVINIA DACIA GHEORGHE, GHEORGHE DUMITRASCU – <i>Moldavie- le place dans lequel quelquechose s'est passée – les organisations départementales du Parti Paysane Radicale (1932-1940)</i>	79
MARIN SILEA - <i>Considerations concernant L'enseignement militaire musical</i>	94
EMMA MADALINA GEORGESCU – <i>L'aïeux et les vieillards</i>	117
LAURENTIA GEORGESCU, EMMA MADALINA GEORGESCU – <i>La structure antropologiques et démografique de la population roumaine réfléchie dand les recherches d'Eugène Pittard I</i>	130
EMILIA PAVEL – <i>Les tapis et couvertures populaires dans le département de Vaslui, la région Iasi</i>	142
MIRON LAZA – <i>L'historique des idées du „ culte des heros” chez les roumains</i>	151
SUSANA DANIELA LEFTER – <i>Le monument „Turtucaia”</i>	155
LILIANA POPA – <i>L'inauguration du monument national EFTIMIE MURGU par Bozovici, le département Cras (28 avril 1929)</i>	158
DAN JUMARA – <i>L'apparition et l'activité des sociétés culturelles roumaines dans la Bucovine habsburgique</i>	161
GEORGE FELIX TASCA – <i>Notes historiques et traditionnelles en ce qui concerne les églises dans le territoire de Tutova</i>	180
MIRCEA TANASE – <i>L' église par Chitorani, Prahova- entre légende et verités encore imprécises</i>	182

MARIA POPA, DOINA ROTARU – <i>L' église „Les Saints Empereurs Constantin et Elena”, village Simila, la commune Zorleni, le département de Vaslui</i>	199
MARIA COLEA, VIORICA ZGUTTA – <i>Documents inedits concernant le mausolée „Penes Curcanul” Vaslui</i>	218
OANA RUSU – <i>Les démarches d'adhésion de la Roumanie à L'Union Européene</i>	223
LAURENTIA GEORGESCU , EMMA MADALINA GEORGESCU – <i>La structure antropologiques et démografique de la population roumaine réfléchié dand les recherches d'Eugène Pittard II</i>	237
RADU COROAMA, SERBAN CONSTANTINESCU – <i>L'aviatrice Nadia Russo- Bossie (1901-1988) un nom important dans l'histoire feminine du vol en Romanie</i>	252
ALEXANDRU DONOVICI – <i>Honneurs au maréchal!</i>	259
ADRIANA TIBULCA – <i>Un éclaircur de Vaslui- Marin Benghius</i>	262
GHEORGHE A. ȘTIRBĂȚ – <i>Nicolae Iorga et Grand Union</i>	272
RUXANDRA ALAIBA, IOAN MANCAS – <i>Nicolae Gr Ciubotaru</i>	286
RUXANDRA BELDIMAN – <i>L'évêque Filaret Apamias Beldiman un prélat Moldave et un fondateur moins connu</i>	294
ELENA COJOCARIU – <i>Une institutrice de grande valeur Zulina Isacescu</i>	306
ELENA MUSCA – <i>Personnages par Salaj en Moldavie: Ion Poescu de Causle fondateur d'école à Barlad</i>	311
STEFAN NEGREA – <i>Restitutions. La conférence „Mon chemin dans la biologie” faite par prof. acad. Constantin Motaș, le 18 octobre 1973, dans L' amphithéâtre du Musée d'Histoire Naturelle „Grigore Antipa”</i>	318
MIRCEA TANASE – <i>Le maréchal Constantin Preza- un nom de la gloire du Corp 4 L'armée territoriale par Cluj.</i>	334
IOAN MITREA – <i>Ion Nestor (1905-1974) fondateur d'école archéologique roumaine</i>	344
STEFAN CIUDIN – <i>Adrian Constantin Brudariu</i>	354
MARIA MARTINESCU – <i>Valentin Silvestru et „Le mésange”, hebdomadaire de satire et humour</i>	358
ELENA ISTRATESCU – <i>Dès la garnison militaire Barlad pour les portes de Sevastopol</i>	369
EMILIA PAVEL - IASI – <i>Ion Ionescu par Bârlad – ethnographe</i>	383
MARIN SILEA – <i>Le commandant Iosif Ivanovici (1844-1902)</i>	388
IOAN SPATAN – <i>Octavian Goga „ Mihail Kogalniceanu le précurseur de l'union du peuple” . Radio conference, 1935</i>	394

ADRIANA IONIUC – <i>Des personnalités de la culture qui ont soutenu le développement de l'activité des musées en Roumanie.....</i>	<i>399</i>
STEFAN LAVROV – <i>L' académicien Dumitru Bagdasar- une personnalité remarquable de Vaslui</i>	<i>408</i>
GHEORGHE MUNTEANU – <i>Le poète et l'échecs</i>	<i>418</i>
OLTEA RASCANU GRAMATICU – <i>Un militant pour la sauvegarde des idéals démocratiques dr. Nicolae Lupu</i>	<i>421</i>
MARIA POPA, LAURENTIU CHIRIAC – <i>Doina Rotaru (1952-2005)</i>	<i>432</i>
DAN RAVARU – <i>Doina Rotaru- mémoires plaisantes ...</i>	<i>437</i>

INHALT

REKHARCHENS INTERDISKIPLINANS UND KULTURGESCHICHTE

CLAUDIA SURU – <i>Das Denkmal der Helden vom ersten Weltkrieg von der Gemeinde Cetate (Kreis Dolj)</i>	1
NICOLAE IONESCU – <i>Aspekte aus der Tätigkeit des Lyzeums „Mihail Kogălniceanu“ so, wie sie in den lokalen Massenkommunikationsmittel erzählt werden</i>	4
GIANINA CRISTINA CHIRILĂ – <i>Die Entwicklung der Museen und der Museumbeschäftigungen bis zum ersten Weltkrieg</i>	11
SORIN GEACU – <i>Kennzeichnende biogeographische Aspekte für die Kreise Vaslui und Galați</i>	54
ADRIAN PUIȘOR – <i>Konsolidierung, Wiederherstellung und Herrichtung an dem südöstlichen Turm des Kulturpalastes von Iași</i>	67
ADRIAN PUIȘOR – <i>Konsolidierung und Herrichtung am Memorialhaus „Mihail Kogălniceanu“ von Iași</i>	74
LAVINIA DACIA GHEORGHE, GHEORGHE DUMITRAȘCU – <i>Die Moldau – der Ort, wo etwas ist geschehen – die Kreisorganisationen der Radikalbauernpartei (1932 - 1940)</i>	79
MARIN SÎLEA – <i>Meinungen in bezug auf den Militärmusikunterricht</i>	94
EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – <i>Die Vorfahren und die Urahnen</i> ..	117
LAURENȚIA GEORGESCU, EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – <i>Die Anthropomorph- und Bevölkerungsstruktur der Rumänen so, wie sie in den Forschungen von Eugene Pittard gehandelt ist. I</i>	130
EMILIA PAVEL – <i>Volksteppiche und Volksgewebe von den Kreisen Vaslui und Iași</i>	142
MIRON LAZA – <i>Die Geschichte der Idee vom „Heldenkultus“ bei den Rumänen</i>	151
SUSANA DANIELA LEFTER – <i>Das Denkmal „Turtucaia“</i>	155
LILIANA POPA – <i>Die Einweihung des nationalen Denkmal „Eftimie Murgu“ von Bozovici, Kreis Caraș (der 28-ste April 1929)</i>	158
DAN JUMARĂ – <i>Die Erscheinung und die Tätigkeit der rumänischen Kulturgesellschaften in der habsburgischen Bukowina</i>	161
GEORGE FELIX TAȘCĂ – <i>Geschichtliche und traditionelle Notizen in bezug auf die Kirchen von der Gegend Tutova</i>	180
MIRCEA TĂNASE – <i>Die Kirche von Chișorani, Kreis Prahova – zwischen den Sagen und den Wahrheiten, die noch undeutlich sind</i>	182

MARIA POPA, DOINA ROTARU – <i>Die Kirche „Die Heilige Kaiser Constantin und Elena“ vom Dorf Simila, Gemeinde Zorleni, Kreis Vaslui</i>	199
MARIA COLEA, VIORICA ZGUTTA – <i>Unbekannte Dokumente in bezug auf das Mausoleum „Peneş Curcanul“ von Vaslui</i>	218
OANA RUSU – <i>Die Schritte vom Beitritt Rumäniens zur Europäischen Union</i>	223
LAURENȚIA GEORGESCU, EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – <i>Die Anthropomorph- und Bevölkerungsstruktur der Rumänen so, wie sie in den Forschungen von Eugene Pittard gehandelt ist. II</i>	237
RADU COROAMĂ, ȘERBAN CONSTANTINESCU – <i>Die Fliegerin Nadia Russo-Bossie (1901 – 1988), ein Referenzname in der weiblichen Geschichte des Motorfluges von Rumänien</i>	252
ALEXANDRU DONOVICI – <i>Die Ehrenbezeugung dem Marschall erweisen!</i>	259
ADRIANA ȚIBULCĂ – <i>Ein Erforscher von Vaslui – Marin Benghiuș</i>	262
GHEORGHE A. ȘTIRBĂȚ – <i>Nicolae Iorga und Großvereinigung</i>	272
RUXANDRA ALAIBA, IOAN MANCAȘ – <i>Nicolae Gr. Ciubotaru</i>	286
RUXANDRA BELDIMAN – <i>Der Bischof Filaret Apamias Beldiman moldauischer Hierarch und Stifter, der weniger bekannt ist</i>	294
ELENA COJOCARU – <i>Eine wertvolle Lehrerin – Zulina Isăcescu</i>	306
ELENA MUSCĂ – <i>Persönlichkeiten vom Gebiet Sălaj in der Moldau: Ion Popescu de Căuaș – Schultifter in Bârlad</i>	311
ȘTEFAN NEGREA – <i>Rückgaben. Der Vortrag „Mein Weg in der Biologie“, der von Professor Akademiker Constantin Motaș am 18-ten Oktober 1973 im Amphitheater des Geschichtsmuseums „Grigore Antipa“ gehalten war</i>	318
MIRCEA TĂNASE – <i>Der Marschall Constantin Prezan – ein ruhmreicher Name des territorialen Armeekorps 4 von Cluj</i>	334
IOAN MITREA – <i>Ion Nestor (1905 – 1974) – Schulschöpfer in der rumänischen Archäologie</i>	344
ȘTEFAN CIUDIN – <i>Adrian Constantin Brudariu</i>	354
MARIA MARTINESCU – <i>Valentin Silvestru und „Der Buchfink“ – ein Wochenblatt von Satire und Humor</i>	358
ELENA ISTRĂȚESCU – <i>Von Militärgarnison Bârlad bis zu den Toren von Sewastopol</i>	369
EMILIA PAVEL IAȘI – <i>Ion Ionescu de la Brad – Ethnograph</i>	383
MARIN ȘÎLEA – <i>Major Iosif Ivanovici (1884 – 1902)</i>	388
IOAN SPĂȚAN – <i>Octavian Goga, „Mihail Kogălniceanu – ein Vorgänger der Vereinigung des Volkes“. Ein Radiovortrag, 1935</i>	394

ADRIANA IONIUC – <i>Persönlichkeiten der Kultur , die die Entwicklung der Tätigkeit der Museen von Rumänien gestützt hat</i>	399
ȘTEFAN LAVROV – <i>Makademiker Dumitru Bagdasar – hervorragende Persönlichkeit von Vaslui</i>	408
GHEORGHE MUNTEANU – <i>Der Dichter und das Schachspiel</i>	418
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>Ein Kämpfer für die Verteidigung der demokratischen Ideale – Doktor Nicolae Lupu</i>	421
MARIA POPA, LAURENȚIU CHIRIAC – <i>Doina Rotaru (1952 – 2005)</i>	432
DAN RAVARU – <i>Doina Rotaru – Angenehme Erinnerungen</i>	437

CONTENTS

RECHERCHES INTERDISCIPLINAIRES AND HISTORICAL CULTURE

CLAUDIA SURU – <i>The heroes monument from the First World War from the Cetate Commune (Dolj County)</i>	1
NICOLAE IONESCU – <i>Aspects from the activity of the “Mihail Kogălniceanu” High school mirrored in the local press</i>	4
GIANINA CRISTINA CHIRILĂ – <i>The evolution of the museums and the preoccupations regarding the museum till the First World War</i>	11
SORIN GEACU – <i>Semnificative bio-geographic aspects for the counties Vaslui and Galați</i>	54
ADRIAN PUIȘOR – <i>Consolidation, restauration and improvement of the South-East tower of the Culture Palace from Iași</i>	67
ADRIAN PUIȘOR – <i>Consolidation and improvement to the “Mihail Kogălniceanu” Memorial House from Iași</i>	74
LAVINIA – DACIA GHEORGHE, GHEORGHE DUMITRAȘCU – <i>Moldavia - the place where something had happened – the county organisations of the Radical Peasant Party (1932 – 1940)</i>	79
MARIN ȘILEA – <i>Considerations regarding the military musical education</i>	94
EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – <i>Our ancestors and oldmen</i>	117
LAURENȚIA GEORGESCU, EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – <i>The anthropological and demographic structure of the Romanian population mirrored in the researches of Eugene Pittard. I</i>	130
EMILIA PAVEL – <i>Popular carpets and fabrics from Vaslui County, Iași zone</i>	142
MIRON LAZA – <i>The historic of the “heroes cult” idea to the Romanian people</i>	151
SUSANA DANIELA LEFTER – <i>The “Turtucaia” Monument</i>	155
LILIANA POPA – <i>The inauguration of the “Eftimie Murgu” national monument from Bozovici, Caraș County (28 of April 1929)</i>	158
DAN JUMARĂ – <i>The Aparition and the activity of the Romanian cultural societies in the Hapsburg Bucovine</i>	161
GEORGE FELIX TAȘCĂ – <i>Historical and traditional notes regarding the churches from the Tutova’s land</i>	180
MIRCEA TĂNASE – <i>The Church from Chișorani, Prahova – between legend and yet unknown truths</i>	182

MARIA POPA, DOINA ROTARU – <i>The Saints “Constantine și Helen” Church from Simila village, Zorleni commune, Vaslui county</i>	199
MARIA COLEA, VIORICA ZGUTTA – <i>Inedited documents referring to the “Peneș Curcanul” Mausoleum of Vaslui</i>	218
OANA RUSU – <i>The steps towards Romania’s adherence to the European Union</i>	223
LAURENȚIA GEORGESCU, EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU – <i>The anthropological and demographic structure of the Romanian population mirrored in the Eugene Pittard’s researches. II</i>	237
RADU COROAMĂ, ȘERBAN CONSTANTINESCU – <i>The woman - aviator Nadia Russo – Bossie (1901 – 1988) a reference name in the feminine history of of the engine flight from Romania</i>	252
ALEXANDRU DONOVICI – <i>Honour to the Marshal!</i>	259
ADRIANA ȚIBULCĂ – <i>A boy-scout from Vaslui – Marin Benghieuș</i>	262
GHEORGHE A. ȘTIRBĂȚ – <i>Nicolae Iorga și Marea Unire(I)</i>	272
RUXANDRA ALAIBA, IOAN MANCAȘ – <i>Nicolae Gr. Ciubotaru</i>	286
RUXANDRA BELDIMAN – <i>The Bishop Filaret Apamis Beldiman – ierarch from Moldavia and a less known founder</i>	294
ELENA COJOCARIU – <i>A valuable teacher, the elementary teacher Zulina Isăcescu</i>	306
ELENA MUSCĂ – <i>Characters from Sălaj in Moldavia: Ion Popescu of Căuaș – school founder in Bârlad</i>	311
ȘTEFAN NEGREA – <i>Restitutions. The conference “My way in biology” held by the acaademician teacher Constantin Motaș on 18enof October 1973, in The Amphitheatre of the “Grigore Antipa” Museum of Natural History</i>	318
MIRCEA TĂNASE – <i>The Marshal Constantin Prezan – a name of glory of the 4 Army Territorial Corp 4 from Cluj</i>	334
IOAN MITREA – <i>Ion Nestor (1905 – 1974) – school creator in the Romanian archaeology</i>	344
ȘTEFAN CIUDIN – <i>Adrian Constantin Brudariu</i>	354
MARIA MARTINESCU – <i>Valentin Silvestru and “Pițigoiuul”, a weekly of satire and humour</i>	358
ELENA ISTRĂȚESCU – <i>From the military garrison of Bârlad, to the gates of Sevastopol</i>	369
EMILIA PAVEL-IAȘI – <i>Ion Ionescu from Brad – ethnographer</i>	383
MARIN SÎLEA – <i>Major Iosif Ivanovici (1844 – 1902)</i>	388
IOAN SPĂȚAN – <i>Octavian Goga “Mihail Kogălniceanu the precursor of the ancestry union”. Radio conference, 1935</i>	394
ADRIANA IONIUC – <i>Personalities of the culture which sustained the development of the museum activity from Romania</i>	399

ȘTEFAN LAVROV – <i>The Academician Dumitru Bagdasar prominent personality of Vaslui</i>	408
GHEORGHE MUNTEANU – <i>The poet and the chess game</i>	418
OLTEA RĂȘCANU GRAMATICU – <i>A fighter for defending the democratic ideals: dr. Nicolae Lupu</i>	421
MARIA POPA, LAURENȚIU CHIRIAC – <i>Doina Rotaru (1952 – 2005)</i>	432
DAN RAVARU – <i>Doina Rotaru – pleasant memories</i>	437

II

CERCETĂRI INTERDISCIPLINARE ȘI ISTORIA CULTURII

MONUMENTUL EROILOR ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL DIN COMUNA CETATE JUDEȚUL DOLJ

Claudia Suru

De veacuri neamul românesc tinde spre unitatea lui. De aceea când prin războiul general o parte din omenire a întreprins lupta pentru libertate și drepturile națiunilor, regatul român a socotit de datoria lui să se alipească acestor puteri și împreună cu ele să-și jertfească fiii pentru dezrobirea fraților noștri asuprași. După mari suferințe vitejia minunată a oștirii noastre își găsește răsplata. Alături de glorioșii ei aliați, România este astăzi printre învingătorii lumii iar peste Carpați românii, care împreună cu noi de atâta vreme așteptau ceasul întregirii neamului îndată ce și-au putut spune gândul, au proclamat prin marea lor Adunare Națională întrunită la Alba Iulia, în 18 noiembrie-1 Decembrie 1918, unirea lor necondiționată și de-a pururea cu regatul României¹.

După lungi suferințe și mari jertfe de sânge se împlini „unirea cea mare”, aceea pe care o realizase, pentru o clipă, Mihai Viteazul, aceea pe care o visaseră N.Bălcescu, Ion Câmpineanu, Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu. Regele Ferdinand „cel leal” și regina Maria au fost încoronați cu pompă în Alba Iulia, la 15 octombrie 1922, ca suverani ai tuturor românilor².

De-a lungul timpului pictori, sculptori, scriitori au oglindit în operele lor pe eroii din primul război mondial care au luptat pentru apărarea gliei strămoșești, pentru onoarea și demnitatea poporului român.

În memoria acestor eroi s-au ridicat monumente care se întîlnesc pe cuprinsul întregii țări, un astfel de monument s-a ridicat și în comuna Cetate, județul Dolj care se află situat în fața Primăriei, fiind sculptat de L. Giorcetti din Calafat.

Monumentul este format din următoarele elemente:

1. Postamentul este turnat în ciment și are patru trepte:

- prima treaptă: L = 2,67m; l = 2,30m; î = 16cm

- adoua treaptă: L = l = 2,30m; î = 18,5cm

- a treia treaptă: L = l = 1,90m; î = 19cm

- a patra treaptă: L = 1,50m; l = 1,49m; î = 19,5cm

2. Soclul este din ciment: L = l = 1,7m; î = 3,77m

3. Un vultur cu aripile deschise în poziție de zbor și este din ciment

Privind din față monumentul se observă că este scris :

„În amintirea eroilor căzuți în războiul 1916-1919”

„Acest monument s-a ridicat din inițiativa și stăruința comitetului cu concursul dat de locuitorii cetățeni”

¹ Documente ale Unirii, 1600-1918, col. Constantin Căzănișteanu, col.dr. Vasile Alexandrescu, loc. Major Mircea Cociu, București, Ed. Militară, 1984, document 284, Raport al lui Ion I.C.Brătianu, pag. 421

² Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand, Constantin C. Giurescu, Buc., Ed. Humanitas, 2000, pag. 292

Mai jos este sculptat în relief bustul unui soldat în poziție de luptă care ține în mâini o pușcă și poartă o cască pe cap, bustul este încadrat de o parte și de alta de două ferigi sub care se află doi ciucuri de drapel prinse într-o panglică.

Se mai observă un ornament rondel în formă de coroană pătrată frumos ornamentat în linii drepte, sub care este prinsă o placă din ciment pe care este așezată fotografia sublocotenentului Dinulescu Grigorie încadrată de o cunună de frunze legate la bază de o panglică prinsă într-o fundă.

În partea dreaptă a monumentului este fixată o placă de marmură sub formă pătrată pe care este scris comitetul de inițiativă:

- președinte activ Nicolae Stoian
- președinte de onoare Marin Porumbelu
- vicepreședinte Ilie Mitroi
- castor Ion Monescu

- membri: Gavrilă D. Geancă, Spiridon N. S. Simu, Radu N. Grecea, Iancu S. Geancă, Iancu V. S. Graso, Nicolae V. Grezi, Nicolae I. Nadu, Avacom S. Deliu, Ion Oprea, Alecsandru I. N. Vlad, Gheorghe Statie Deliu, Gheorghe M. P. Bică, Marin I. Stancu, Alexandru Lupescu, Ion P. Neago, Nae Robăntescu, Nicolae C. Butaru și Pârveu Deliu.

În dreapta, stânga și în spatele monumentului sunt inscripționate numele eroilor:

- sergent Puchi Constantin
- caporali: Piroteală Nicolae, Vasile Tudor, Tănasiu Cocu, Nadu Mihalache, Isbașa Marin, Chilom Stancu, Berendei Florea, Trandafir Ion, Ploscă Petre, Niță Vasile, Costovoici Ștefan, Ciorchioc Constantin, Constantin Lionida, Cicioiu Ion;

soldați: Chilom Constantin, Călinescu Ion, Crețu Ion, Ciobanu Nicolae, Chilipir Ion, Cismaru Dumitru, Ghițu Ion, Chilom Marin, Călin Constantin, Crețu Mihai, Chilom Ștefan, Chilom Dumitru, Ciolanu Gheorghe, Brânzan Nicolae, Bică Ion, Burdușu Ion, Chilom Ion, Coca Petre, Chițu Mihalache, Cătrinoiu Ion Crețu Mihai, Chilom Gheorghe, Ciobanu Panait, Ciobanu Nicolae, Cochințu Ion, Chilom Nicolae, Cerchez Dumitru, Barbu Gheorghe, Brânzan Gheorghe, Balaci Dumitru, Anghelina Gheorghe, Ușurelu Ion, Vlăduț Ion, Voinea Gheorghe, Văduva Constantin, Uță Ștefan, Ușurelu Sima, Țenea Constantin, Trandafir Ion, Țeapovici Alecsandru, Trancă Filip, Tănasiu Gheorghe, Tudosi Nicolae, Trancă Gheorghe, Răduți Ion, Petrescu Alecsandru, Păsărică Constantin, Poiană Ștefan, Popescu Gheorghe, Pătruți Marin, Păspică Nicolae, Pătpea Gheorghe, Proteală Ion, Ploscă Petre, Opriși Alecsandru, Ocneanu Nicolae, Vărzaru Sima, Voinea Nicolae, Vărzaru Ion, Uță Constantin, Uță Milan, Țapelea Marin, Țenea Vasile, Tănasiu Sima, Tănasiu Dumitru, Trancă Nicolae Trandafir Constantin, Tuță Ion, Simu Vasile, Răduți Vasile, Ploscă Nicolae, Pistrițu Florea, Pistrițu Dumitru, Pasmantu Constantin, Peța Preda, Porumbelu Constantin, Porumbelu Ion, Pârveu Constantin, Ocioiu Ion, Ocioiu Constantin, Ocioiu Nicolae, Neago Ștefan, Naciou Ion, Murtaza Constantin, Mociofleacă Gheorghe, Mitroica Corneliu, Mertescu Marin, Miricel Nicolae, Marinescu Constantin, Ispas Constantin, Izbașa Ion, Iancu Gheorghe, Cofița Ilie, Grecu Gheorghe, Ghiță Gheorghe, Ceancă Gavrilă, Chiciu Gheorghe, Chitoiu Mitrache, Ciurea Ilie, Fifer Nicolae, Deliu Petre, Dinescu Petre, Dinte Ștefan, Deliu

Vasile, Dobre Ion, Dobrescu Gheorghe, Ciucu Constantin, Opișan Constantin, Nicolae Marin, Mihăiță Dumitru, Mara Ion, Motroc Vasile, Moreanu Ștefan, Mihăiță Gheorghe, Mihailescu Constantin, Iancu Constantin, Iancu Gheorghe, Iancu Iordache, Ghiță Marin, Gogoneață Ion, Cofița Gheorghe, Gogoneață Constantin, Gănescu Gheorghe, Firu Gheorghe, Deliu Gheorghe, Deliu Florea, Dușcă Ion, Duță Ion, Deliu Petre, Duță Petre, Ghițu Ion.

- elevi: Popa Marin, Pavel Antonie.

La Școala Nr.3 din comuna Cetate se află două plăci de marmură albă realizate din inițiativa văduvelor și au fost sculptate de Niță Dumitrescu din Craiova pe care sunt scrise cu litere din bronz numele a 43 dintre acești eroi și cuvintele:

„În amintirea eroilor morți între 1916-1918 pentru întregirea neamului”

Pe aceste plăci este reprezentată stema țării și se află o icoană cu Isus care stă în genunchi și se roagă în grădina Ghetsimani, fiind luminată de o candelă cu bec.

În curtea bisericii cu hramul Sântul Nicolae din comună au fost ridicate trei cruci din piatră în memoria a trei eroi de către părinții acestora: Constantin Spânu, Ion Rotaru și generalul Grigoriu.

Aducem un pios omagiu eroilor din primul război mondial care și-au jertfit viața luptând pe câmpul de luptă pentru apărarea pământului străbun și libertatea țării. Făclii aprinse vor arde de-a pururi și suflete se vor închina pentru rugăciune întru slava curată a eroilor. Aceștia vor rămâne veșnic în conștiința generațiilor viitoare care-i vor comemora an de an, depunând coroane și buchete de flori la mormintele și monumentele lor.

SUMMARY

In the Cetate commune, Dolj county, was erected a monument in the memory of the heroes from the 1st world war (1916-1919). The monument was made by the sculptor L.Giorcetti, from Calafat. At School Nr. 3, from the above mentioned commune, there are two marble plaques, realized by Niță Dumitrescu, from Craiova, on which are written the names of some of the heroes. In the courtyard of the saint Nicholas church from Fântâna Banului village, there were erected three stone crosses, in the memory of three heroes, by their parents.

ASPECTE DIN ACTIVITATEA LICEULUI „MIHAIL KOGĂLNICEANU” OGLINDITE ÎN PRESA LOCALĂ

Nicolae Ionescu

De la apariția ei, presa a fost un seismograf al vieții social-politice, culturale și literare. În spațiul românesc primele ziare și reviste au apărut mai târziu, la începutul secolului al-XIX-lea, datorită menținerii dominației străine și a dezvoltării, relativ târzii, a culturii naționale. Dintre cele mai cunoscute au fost **Curierul românesc** în Muntenia, **Albina românească** în Moldova, apărute în 1829 și **Gazeta de Transilvania**. În Moldova, publicațiile circulau în diverse limbi, predominantă fiind limba franceză, urmată de germană. Uneori, au apărut și în limbile rusă și greacă.

Județul Vaslui avea la sfârșitul secolului al-XIX-lea o suprafață de 2170 Km p., iar populația era acum o sută de ani de 109.356 locuitori. În 1906, când se împlineau 40 de ani de domnie glorioasă a lui Carol I, avea 9 plăși, 56 comune și 22 cercuri. În această zonă erau 2 parohii urbane și 85 rurale. Prima școală a fost cea primară de băieți înființată în 1842, primul profesor fiind Iordache Galer. În acelaș an, 1906, erau în județ 4 școli urbane și 87 rurale cu număr de 97 învățători din care 81 bărbați și 16 femei.¹

Deși ziarul politic rămâne dominant, gazetele locale surprind și aspecte ale vieții cotidiene din varii domenii ale societății civile. În județul Tutova ziarul cel mai important era **Glasul Tutovei**. Primul ziar local din orașul reședință de azi a județului a fost **Vasluiul**, apărut în 1886. După această dată producția editorială se diversifică.

Înființarea Gimnasiului Mihail Kogălniceanu în 1890 se datorează inițiativei unui grup de cetățeni, în frunte cu prefectul de atunci, D.S. Donici. Poartă numele renumitului om politic, ca un omagiu adus acestuia care în 1880 apără pe târgoveții orașului într-un proces cu proprietăreasa Elena Șubin ce avea ca moșie și vatra târgului Vaslui. La început, școala avea doar clasa I cu un număr de 60 de copii și doi profesori. Ștefan Severin a fost primul director iar C. Calmuschi, dirugintele clasei. Acesta din urmă, era absolvent al al Facultății de Litere din București și student fiind, a participat la moartea marelui poet național, Mihai Eminescu. Primul elev înscris în registrul matricol din anul școlar 1890-1891 a fost Vasile Agarici, născut în orașul Vaslui, plasa Stemnic la 28 ianuarie 1877.² Uniforma de vară a elevilor era confecționată din material cenușiu, bluza creată la spate și cu gulerul întors. Chipiul era din postav alb sau gălbui. Noul local al școlii a fost inaugurat la 1 septembrie 1893 în prezența regelui Carol I și a oficialităților locale.

Prin anii 1911-1912 se formează în școală organizația “mcilor dorobanți” care aveau aceeași uniformă cu cei de la 1877. Mai târziu educația națională și cetățenească a elevilor se va realiza prin organizațiile de cercetași și străjeri. Gimnasiul a fost transformat în liceu în 1923, constituind o instituție de reper nu numai pentru orașul

¹ Aurel Ghinea, **Situația generală a Județului Vaslui în anii 1866-1906**, Editura Imprimeria Statului, București, 1906, p.30.

² DJAN Vaslui, **Fondul Liceului „Mihail Kogălniceanu „Vaslui, dosar, 1, p.3**

Vaslui, ci și pentru întreaga dezvoltare a învățământului și culturii românești. Această școală se înscrie în tradiția unităților de învățământ de prestigiu ale țării. Intențiile generoase ale întemeietorilor vor prinde viață prin strădaniile a generații de elevi și profesori, într-o atmosferă aparte, cunoscută sub numele de «spiritul LMK» concretizat și prin diverse articole cuprinse în revistele școlii **Năzuința și Vlăstarul**. Ultima dintre ele, a apărut în 1932 din inițiativa unor profesori și elevi inimoși, doritori de a avea o tribună pedagogică, culturală și artistică. După un an revista a devenit un jurnal literar, mărindu-și numărul de pagini și de colaboratori.

Cadrele didactice publicau articole referitoare la activitatea instructiv-educativă și extra-școlară, în timp ce elevii aveau articole specifice vârstei lor. Revista îndemna tinerii să surprindă «sbuciumul vieții» și să releve sclipirile sufletului acestora. Cu toate îmbunătățirile aduse revistei (cronică literară, rubrică de informații și poșta redacției), datorită problemelor apărute ca urmare a celui de-al doilea război mondial, publicația apare tot mai rar, iar proza și poezia înregistrează doar sporadic unele succese notabile.

De altminteri, prestigioasa instituție amintită, a dat mari personalități în cultura românească, dintre care amintim: academicienii Gh. Vrânceanu, Grigore Moisil, Viorel Barbu (matematică), Constantin Motaș (botanică), Macarovici Constantin (chimie), Macarovici Nicolae (geologie), George Mironescu (drept), Costin Murgescu (economie), Constantin Moisil (istorie), actorii: Constantin Tănase, Ștefan Ciubotărașu, Aglae Pruteanu, generalii: Ion Dragalina, erou în primul război mondial, Constantin Antip-primul director al revistei Magazin Istoric, Ion Hurdubaie-primul șef al Interpolului român, poetul Ion Adam, istoricul Constantin Cihodaru, medicii Petre Brânzei, Gh. Târmoveanu, geograful AL Savu³ etc. Unii dintre ei au publicat articole în presa locală ca: Ștefan Ciubotărașu, Gheorghe Vrânceanu, Petre Brânzei etc.

Dintre membrii Academiei Române, elevi ai Liceului «Mihail Kogălniceanu» Vaslui, Gh. Vrânceanu (1900-1979) a învățat în toți anii la această instituție (1912-1919), dovedindu-se a fi cel mai sârguincios elev al clasei, obținând succese remarcabile la toate examenele și la diferite concursuri școlare. S-a remarcat încă de la finele anului al doilea la Facultatea de matematică din Iași, fiind numit preparator al acesteia. Și-a obținut licența în 1929 și efectuează studii de specializare în Italia, Germania, participând la cursurile susținute de Albert Einstein. Cunoaște gloria pe plan mondial fiind autorul spațiilor neolonome, fapt recunoscut la Congresul Internațional de Matematică de la Bologna-Italia. Ca bursier al fundației „Rockefeller”, s-a specializat în S.U.A. În țară a creat o școală remarcabilă de geometrie superioară care activează și azi. A fost președintele Secției de Matematică a Academiei și a fost declarat în 1967 **Doctor honoris causa** la Universitățile din Bologna (fiind singurul român posesor al acestei distincții de la prestigioasa instituție) și al universității «Al. I. Cuza» Iași⁴.

În liceul nostru s-a desfășurat un concurs național dedicat acestui savant cu prilejul zilelor școlii, iar în țară mai multe școli poartă numele renumitului savant.

³ Liviu Mărghită, Ioan Mancaș, **Membrii Academiei Române originari din județul Vaslui**, Editura Multimedia Internațional, Arad, 2006, p. 27-

⁴ **Ibidem**, p. 191-193.

În perioada interbelică o revistă importantă a intelectualității din școlile județului era **Învățătorimea vasluiană**. După al doilea război mondial a apărut ziarul cotidian *Vremea Nouă*, organ de presă al organizației comuniste locale. Articolele din paginile sale, erau, însă, cenzurate și proslăveau regimul totalitar.

Dintre ziarele menționate mai sus, o să insistăm mai mult asupra **Învățătorimii vasluiene** ce cuprinde aspecte inedite din viața școlii vasluiene inerbelice, inclusiv de la L.M.K.

Făurirea României întregite a creat un cadru favorabil dezvoltării vieții social-politice și realizării unor importante progrese în domeniile învățământului și culturii.

Școala și cultura în perioada interbelică nu au rămas fără ecou în sufletul dascălilor vasluieni și al elevilor acestora. Seria manifestărilor cultural-artistice dedicate tinerilor din acei ani, cuprinde o paletă largă de acțiuni, serbări, comemorări la care au participat elevii școlilor vasluiene alături de dascălii lor.

În paginile din numerele revistei pe anul 1935 sunt prezentate aspecte inedite ale învățământului din județ. Încă din articolul inaugural, semnat de Gh. Vierescu, președintele Asociației Învățătorilor din Vaslui, intitulat sugestiv, „**Doamne, ajută!**” se arăta menirea publicației de a descătușa energiile creatoare ale dascălilor. Ideile lor vor trebui să circule ca „**sângele viu**”, cimentând solidaritatea învățătorimii în lupta pentru răspândirea **Luminii**” Un alt cadru didactic, D.Cotoranu, în studiul „**Către apostolii școlii**” *sublinia faptul că Omul nu degeaba, ca fiu al lui Dumnezeu, posedă inteligență și gândire, fiind adevărat OM, fiind mareș numai prin forța gândirii și creației*”. Autorul recomanda educatorilor să-și cunoască elevii potrivit îndemnului lui J.J.Rousseau. „**Căutați să vă cunoașteți copiii, căci nu-i cunoașteți deloc**”, întrucât remarcă faptul că numai „**prin plămâni învățătorului respiră națiunea**.”⁵

Manifestările școlare și diferitele evenimente legate de viața școlilor, îndeosebi ale Liceului „Mihail Kogălniceanu”, au fost diverse și permanent reflectate în presa vremii. Într-o conferință susținută la Cercul cultural regional -Vaslui în ziua de 24 februarie 1935 intitulată sugestiv „**Educatori de odinioară**”, Ion Mitru fost director al Gimnaziului, își amintește de vizita Regelui, Carol I la această școală. Suveranul aflat în zonă cu prilejul unor manevre militare pe valea Racovei, a vizitat noua instituție în 1894. Trebuia să vină la Gimnaziu la ora 15, dar a sosit la 16 și ceva. La întrebarea Maiestății sale: „**Unde sunt, directore, elevi?**”, el i-a răspuns cu naivitate: „Majestate, am văzut că nu ne inspecțați la ora anunțată, mi-am închipuit că nu veți mai veni. Suveranul a răspuns : „**Directore, pentru Regele Țării se mai putea aștepta**“.⁶

Ministrul Instrucțiunii era pe atunci, marele om politic Take Ionescu care însoțea pe rege. Aproape furios dă ordin șefului de cabinet să noteze ca, la întoarcere la București, să fie înlocuit din direcție. Regele a auzit ordinul, dar nu a zis nimic. „Ce s-a petrecut în sufletul meu numai eu și Dumnezeu știe, își amintește directorul. La plecare, însă, Măria Sa i-a întins mâna și cu multă bunăvoință, în fața ministrului

⁵ DJAN Vaslui, **Învățătorimea vasluiană**, Anul I, 1935, p.9.

⁶ Ibidem, p.98

său, i-a spus: „*Domnule director, îți doresc mulți ani în fruntea acestui tânăr așezământ de cultură.* Desigur, în urma acestor cuvinte regale nu mai putea fi vorba de înlocuirea sa din direcție.

Tot cu acel prilej, cu 2-3 ore înainte de vizita Regelui, a venit repede în inspecție—primul ministru al Țării, înțeleptul Lascăr Catargi. I-am ieșit în cale, iar el a spus: „- Cine-i director? Eu sunt, Domnule Prim-Ministru. Bre, dar tânăr director. Amu, măi băietе, să faci bine să mă duci îndată acolo unde merge Regele pe jos.” Am priceput. L-am dus. A văzut. Apoi, luminat la față, mi-a zis: „Dragă băietе, numai merg în altă parte. Pot să aduc aici pe Rege, să vadă școala ta. Atât”⁷

În anul 1935 s-a înființat în Vaslui **Asociația dascălilor primari**, organizație care se implica în rezolvarea problemelor stringente ale învățământului local. În anii interbelici s-a acordat o atenție specială „pregătirii militare” a tinerilor între 17-20 ani, într-o perioadă „când curente dizolvante, fie de dreapta, fie de stânga, erau pretutindeni. Să facem pe acești tineri a simți măreția vieții pe un pământ al lor, proaspăt îngrășat cu sângele generos vărsat de înaintași”⁸

În același an, în Vaslui a luat ființă prima cantină școlară cu numele sugestiv „**Iubirea Aproapelui**” în prezența P.S.Nifon al Hușilor și cu ajutorul prefectului Gh.Rășcanu, al lui D.Țaicu, primarul orașului și a președintelui Asociației Învățământului, Gh.Vierescu. Cantina avea personalitate juridică și cuprindea toate școlile primare din oraș. Totodată, în Vaslui activa și **Asociația Voluntarilor din Războiul pentru Întregirea Neamului**, filiala Vaslui-președintele acesteia fiind învățătorul Ion Filipuc. De altfel, cadrele didactice din județ cinsteau în fiecare an, memoria celor 15 învățători- eroi din **Războiul de întregire**, printr-un Tedeum care avea loc la Biserica Sfântul Ioan din Vaslui .

În paginile revistei, un spațiu consistent era acordat rolului învățătorului ca o personalitate marcantă, „cel dintâi chemat, de la el se așteaptă mântuirea” Să se simtă în el chemarea de „luminător, să fie bun-blând, răbdător, iertător și om fără de greșală, iar prin vorba sa să semene dreptatea și adevărul care să risipească toate curentele nesănătoase și dăunătoare. Să-i meargă vestea de cărturar..și-n toate problemele ce frământă satul cuvântul său să cântărească mult. El să fie avocatul și judecătorul satului. Într-o anumită chestiune –învățătorul să aibă părerea cea bună. Să fie un exemplu viu în tot ceea ce privește viața satului.”⁹

La agapa frățească care a avut loc la Vaslui la 1 oct.1935, cu prilejul vizitei P.S. Nifon, episcopul Hușilor, președintele învățătorilor sublinia **unirea sacră** între preoți și învățători, ei fiind făuritori de caractere. Simbolul unirii era chiar ierarhul locului.¹⁰

În paginile revistei, publica un studiu consistent, istoricul C. Cihodaru despre desfășurarea și semnificația **Bătăliei de la Vaslui** –”Thermopilele românești” unde vitejii oșteni ai lui Ștefan cel Mare s-au acoperit de glorie.¹¹ Totodată, profesorul

⁷ Ibidem

⁸ Ibidem, p153.

⁹ Ibidem, p.340.

¹⁰ Ibidem, p.377.

¹¹ Ibidem, p.457-465.

Octav Mărculescu scria **Despre drepturile românilor asupra Dobrogei**, în care cu argumente incontestabile, releva vechimea și continuitatea noastră în zonă.

Elevii vasluieni au fost receptivi la înființarea „Crucii Roșii a Tinerilor” cu filială la liceul nostru în care erau inserate *Cele 12 porunci* ale acestei organizații, menite să dezvolte spiritul irenic, de educație pentru sănătate și moral-civică a tinerilor¹².

În anii interbelici, Liceul Mihail Kogălniceanu a fost vizitat de personalități marcante ale vieții spirituale și științifice românești ca: P.S. Nifon Criveanu, Episcopul Hușilor, miniștrii Educației Naționale, Constantin Angelescu, Petre Andrei, profesorii universitari N.Georgescu-Tistu, Ion D.Lăudat etc.

În această perioadă, dascălii, plămădiți pentru a lumina satul românesc, se remarcă la numeroasele activități cultural-artistice, șezători și excursii tematice cu elevii, desfășurate la nivel local și județean.

În anii celui de-al doilea război mondial clădirile orașului, inclusiv cea a liceului, au fost în mare parte distruse de bombardamentele din vara anului 1944 și în anii următori școala și întreg județul a fost afectat de seceta și foametea cumplită din anii 1946-1947. La internatul liceului erau 60 de copii, iar hrana la cantină se pregătea din produsele aduse de părinți sau din ajutoarele primite din străinătate. Ziarul „**Vreme Nouă**” ce apărea în primii ani după 1944, întemeiat de foșii elevi ai școlii V.Cataramă, Valer Mitru și Isidor Cremer, prezenta în paginile sale situația grea a locuitorilor orașului datorită distrugerilor de război, subliniind faptul că Liceul Mihail Kogălniceanu avea cele mai reduse taxe de școlarizare din Moldova.

În primii ani postbelici se manifestă o anumită rezistență în rândul profesorilor și elevilor de la L.M.K., fapt necunoscut până de curând. Astfel, unii profesori au fost acuzați că făceau parte din gruparea țărănistă și au fost arestați. Dintre ei amintim pe Hodoroabă Teodor, profesor de lb. germană, fost director al Liceului și primar al Vasluiului mort la canal, Boț Iordache, profesor de istorie, condamnat la 5 ani de închisoare, Popa Gheorghe, profesor de matematică condamnat la 6 ani, cât și profesorii Vasile Cataramă și Băboi Alexandru. De asemenea, 20 de elevi care au făcut parte din Grupul “Frăția de Cruce -46” și au desfășurat activitate anticomunistă în perioada 1944-1948 au fost condamnați de Tribunalul Militar Iași în 1949 la închisoare de până la 7 ani. Amintim, dintre ei: Iulian Constantin – 7 ani (A fost rearestat în 1958 și condamnat la 25 ani închisoare de Tribunalul Militar București tot pentru „uneltire împotriva ordinii sociale”), Lapteș Mihai – 6 ani, Dănilă Constantin -6 ani (decedat în închisoarea de la Aiud), Dumitriu Ion – 5 ani, Niță Mihai (decedat în închisoarea de la Tg. Ocna), Târnoveanu Mircea – 5 ani etc. Totodată, un grup de fete de la Liceul Ortodox au distrus tablourile lui Gheorghiu - Dej și ale lui Ana Pauker. Procesul a avut loc la Iași în februarie 1948 și a fost judecat de Tribunalul Militar Iași, fiind condamnate elevele: Nestor Ani – 1 an cu suspendare deoarece era minoră și Horga Cornelia – 1 an. Cu ele s-au solidarizat și alte colege care au fost achitate (Cristea Maria-Mioara ș.a.). Alți 26 de elevi de la diferite licee au fost arestați în cursul anului 1949. În acești ani 40 de intelectuali au fost condamnați politic cu diferite loturi

¹² DJAN Vaslui, fondul LMK, dos.3/1945, p.7.

iar 7 luptători în Rezistența Națională din județ aveau legături cu diverse loturi fără să fie cunoscuți de securitate la vremea judecării lor.¹³

*
* *
*

În anul 1968 cu prilejul noii reorganizări administrativ-teritoriale, orașul nostru devine reședință de județ și se va dezvoltă vertiginos sub aspect edilitar, social-economic și cultural în anii Epocii Nicolae Ceaușescu. De la o populație de circa 17.000 locuitori, municipiul Vaslui va ajunge la peste 70.000 locuitori. Organul de presă al organizației județene P.C.R Vaslui era cotidianul Vremea Nouă care în coloanele sale proslăvea realizările regimului totalitar, de făurire a „omului nou”, comunist.

După Revoluția din Decembrie din 1989 a avut loc o diversificare a presei și o libertate a massmediei în noul context democratic. Dintre ziarele postdecembriste locale menționăm „Adevărul”, „Obiectiv, Meridian și Monitorul de Vaslui” Ele au avut un rol important în selectarea, prelucrarea și transmiterea informațiilor în spațiul vasluian. Cu precădere în ultimii ani, dar nu numai, cotidienele locale au ales o strategie care le-au apropiat tot mai mult de cetățeni. În coloanele presei locale sunt inserate evenimentele de la nivel local și național, cât și probleme social-economice, culturale, din învățământ și sportive din județ.

În zilele noastre imaginile din « pânza vremii » sunt variate, iar mijloacele de informare sunt diverse, presa contribuind la dezvoltarea spiritului civic al locuitorilor județului. Ziarele se străduiesc să-și păstreze caracterul independent și să fie în slujba cetățenilor, iar editorialele sunt reprezentative, fiind ilustrații ale momentului în derulare. Sunt prezentate necazurile și bucuriile diferitelor colectivități. De cele mai multe ori echidistanța, obiectivitatea și comprehensiunea pentru cei defavorizați sunt deseori emblematice. Să nu uităm, desigur, faptul că județul are un potențial social-economic modest și una din cele mai mari rate a șomajului din țară, dar zona a dat circa 1000 de personalități în panteonul cuturii românești și universale.

Astăzi, orașul are mai multe posturi de televiziune și de radio locale care prezintă aspecte diverse ale cunoașterii trecutului și prezentului acestor frumoase meleaguri românești. Și în anii regimului comunist, cât și după 1989, Liceul Mihail Kogălniceanu rămâne instituția de învățământ cea mai importantă din oraș și nu numai, cu rezultate meritorii la concursurile și olimpiadele școlare, succese relevate permanent de mijloacele massmedia ale orașului.

În concluzie, presa locală devenea, treptat, o tribună a năzuințelor și frământărilor culturale din zonă. Ea avea un impact deosebit în rândul intelectualității și nu numai.

Rămas multă vreme un oraș mic, provincial, fără operă, teatru, universitate sau alte instituții de interes național, Vasluiul a beneficiat, totuși, de școli cu renume pe plan local și național. Marele istoric Nicolae Iorga considera la începutul secolului

¹³ Informații primite de la CNSAS- București cu ajutorul domnului Constantin Iulian participant la „evenimente”, căruia îi mulțumim și pe această cale.

XX „că acest ținut al Vasluiului nu e nici la munte nici la șes și se împărtășește de o neasemuită frumusețe”. Însă, el a dat mari valori spiritualității românești așa cum s-a evidențiat mai sus, în frunte cu marele voievod **Ștefan cel Mare și Sfânt, patronul spiritual al județului.**

SUMMARY

The article entitled “Aspects From the Activity of M. Kogălniceanu Highschool Presented in the Local Press” points out the fact that this educational institution – the oldest in the area - was a newspaper of the cultural challenges and aspirations in this provincial, small town from the interwar period, without an opera, a theater, an university or other institutions of national interest.

From among the newspapers and magazines in the interwar period the most important was “Invățătorimea vasluiană”. In the columns of the magazine are articles of the teachers from “Mihail Kogalniceanu” highschool in Vaslui, where are presented new aspects of the activity in this creditable school.

EVOLUȚIA MUZEELOR ȘI PREOCUPĂRILOR MUZEISTICE PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Gianina Cristina Chirilă

MOTTO:

*„Gradul de cultură a unui
popor se recunoaște după
starea muzeelor sale”*

Brown Goode

INTRODUCERE

Muzeele se dovedesc a fi instituții prin excelență moderne, cele mai vechi fiind constituite în perioada de renaștere națională și a luptei pentru unitate statală. Atunci, în cadrul procesului de afirmare a națiunii române, au apărut primele preocupări muzeale și chiar unele instituții de acest gen, care aveau menirea să adune și să valorifice vestigiile trecutului, dar și realizările contemporane.

În elaborarea acestei lucrări am avut ca argument hotărâtor dorința de a trata din punct de vedere istoric evoluția muzeelor din Moldova cuprinzând și cele două provincii românești, Basarabia și Bucovina, integrate ulterior, din 1918, în structurile politice și administrative ale României.

În Moldova, străvechi pământ românesc, manifestările naționale au jucat un rol important în condițiile în care acest teritoriu, a cunoscut de-a lungul timpului, datorită vicisitudinilor istorice cele trei stăpâniri (otomană, habsburgică și țaristă), marcate chiar de pierderi teritoriale importante (Bucovina în 1775 anexată de Imperiul Habsburgic, Basarabia din 1812 smulșă de Imperiul Țarist.)

Reputatul muzeograf britanic, Sir Fr.Kenzon, director la “British Museum” releva rolul muzeului în formarea spiritului național *„Muzeul înfățișează întreaga evoluție a geniului uman din cele mai vechi timpuri și până în clipa de față, afirmând motive de reflecțiune tuturor...”*¹

În Moldova în secolul XIX-lea începutul secolului XX-lea se constată o intensă activitate de colecționare și valorificare a bunurilor culturale datorită cristalizării conștiinței naționale. Astfel, muzeul se dovedește a fi o instituție prin excelență modernă, capabilă să îndeplinească un ansamblu de funcții științifice și cultural-educative cu conținut complex desfășurând o activitate științifică remarcabilă prin preocupările lor de așezare și expunere a pieselor de muzeu, de clasare a lor pe genuri, de conservare a pieselor, oferind, în general, o anumită imagine despre un anumit sector al vieții omenești.

În acest context, marele savant Nicolae Iorga considera că muzeele nu trebuie să devină un depozitar de vechituri adunate la întâmplare ci un tezaur de valori

¹ Ion Sergiu Cosmescu, *Itinerar muzeografic*, în B.M.M.N., an III, 1939-1940 nr.5-6, p.145

culturale:

„muzeul trebuie să dea impresia de viață și astfel lucrurile să se lege între dânsle, iar muzeele de istorie trebuie să fie o coborâre în viața veacurilor trecute. Toate lucrurile care au făcut parte din viață, trebuie să le înviem din nou prin felul cum se așează între dânsle.”²

În general, de viața instituțiilor nou create sau de evoluția lor și-au legat viața și activitatea unele personalități progresiste ale culturii și științei românești: V.A.Urechia (*Muzeul bibliotecii V.A.Urechia din Galați-1890*), Virgil Hălăceanu (*Colecția din Turnul Goliei din Iași-1912*), soții Paul și Ecaterina Pașa (*Muzeul școlar din Galați-1914*), Vasile Ciurea, *Muzeul Fălticenilor-1914*) ș.a.

Preocupările pentru constituirea unor muzee și colecții muzeale s-au concretizat prin apariția, în această perioadă, a unor categorii de muzee cu profil divers:

1. muzee de științe naturale:

- *Muzeul de istorie naturală din Iași* (1834);
- *Grădina botanică a lui Anastasie Fătu* (1856);

2. muzee de artă:

- *Pinacoteca națională din Iași* (1860);

3. muzee arheologice:

- *Muzeele de antichități din Odessa și Kerci* (1823);
- *Muzeul Societății din Odessa pentru istorie și antichități* (1839);
- *Muzeul Societății Siret* (1871);
- *Muzeul Societății Arheologice Române din Bucovina* (1886)
- *Muzeul de antichități al Pontului Scitic din Chișinău* (sfârșitul

sec.XIX-lea)

- *Colecția de la Cucuteni* (sfârșitul sec.XIX-lea);

4. muzee de istorie națională:

- *Muzeul Țării Bucovina* (1863);
- *Muzeul Țării de la Cernăuți* (1893);

5. muzee agricole:

- *Muzeul agricol al Zemstvei Guberniale basarabene* (1889);

6. muzee cu profil mixt:

Muzeul Nataliei Sicard din Vadul lui Vodă din Basarabia (1876);

- *Muzeul bibliotecii „V.A.Urechia” din Galați* (1890);

7. muzee industriale:

- *Muzeul de industrie din Bucovina* (1893);
- *Muzeul comercial și industrial din Galați* (1888);

8. muzee folclorice și muzicale:

- *Colecția lui Teodor Burada din Iași* (sfârșitul sec.XIX-lea);

9. muzee regionale:

- *Muzeul orășenesc Suceava* (1900);
- *Muzeul regional de istorie și etnografie al Tutovei* (1914);

² Nicolae Iorga, *Ce este un muzeu istoric*, în B.C.M.I., nr.6, București, 1938, p.69

10. muzee mănăstirești:

- *Muzeul mănăstirii Putna* (1904);

11. muzee bisericesti:

- *Muzeul bisericesc arhidiecezan din Cernăuți* (1867);

- *Muzeul bisericesc din Chișinău* (1906);

12. muzee etnografice:

- *Colecția lui Virgil Hălăcenu din Turnul Goliei* (1912);

13. muzee școlare cu profil mixt:

- "*Saalzum museum*" din Cernăuți (1817);

- *Muzeul Regional din Galați* (1914);

ISTORICUL CERCETĂRII PROBLEMEI

Revistele de specialitate au publicat articole cu privire la evoluția și activitatea unor muzee din Moldova („Revista Muzeelor”; „Cercetări istorice”; „Artă și Arheologie”, „Suceava-Anuarul muzeului județean”; „Danubius”; „Revista Arhivelor”; „Ion Neculce”; „Miron Costin” ș.a).

O lucrare de referință pentru muzeografia românească, printre primele de acest profil o reprezintă „Muzeografie generală” 1936 de Alexandru Tzigara-Samurcaș, care, după Marea Unire din 1918, era convins că „*înfrățirea dintre neamuri poate fi realizată de muzeu*”³

De apariția și evoluția instituțiilor muzeale s-au preocupat: Aristide Ștefănescu cu lucrarea „Ghidul muzeelor”, Editura Sport-Turism, București, -1984, Ioan Opriș, care a editat: „Istoricul muzeelor din România”, Editura Museion, București, 1994 și „Muzeu și colecții din România”, Editura Enciclopedică, București, 2002, publicații de referință în literatura de specialitate. O prezentare complexă a muzeelor existente pe teritoriul României a fost realizată de cIMEC Institutul de Memorie Culturală, „Ghidul muzeelor și colecțiilor din România”, 2002, București, editată sub patronajul Ministerului Culturii Direcția Muzeu și Colecții. Din acest punct de vedere, lucrările muzeografice publicate se pot grupa în: *speciale, regionale și locale*.

Au fost publicate articole privind activitatea muzeelor din Iași în revistele: „Artă și arheologie”, „Cercetări istorice” (de către: Ionel Grigoriu, P. Cazacu, Rodica Radu, Emil Diaconescu, Claudiu Paradais, Maria Paradaiser, ș.a.).

Pentru Basarabia: „Anuarul Muzeului de istorie a Moldovei”; „Tyrageția” ș.a au fost editate articole de: Grigore T.Vrabie, Nicolae E.Chetraru, N.Răileanu, Elena Ploșnița ș.a.

Activitatea muzeelor din Bucovina a fost prezentată în: „Revista muzeelor”; „Anuarul Muzeului Bucovinei”; „Botoșanii în 1932-schiță monografică”, de autorii: Alexandrina Ignat, I. Dîrdală, Maria Ana Musicescu, Ștefan Ciubotariu, Ionel Bejenariu, Paul Șadurschi ș.a.

³ Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Muzeologie generală*, București, 1936, p.35

O cercetare mai amplă privind muzeele din această regiune istorică a fost realizată de Emil Ioan Emandi în „Muzeul de istorie din Suceava”, Editura Sport-Turism, București, 1985, ca și lucrările prezentate de: Dragoș Cusiuc, Mircea Dumitrescu, Vasile Ciurea, Eugen Dumitrescu, C.Simiciuc ș.a., care au prezentat riguros istoricul evoluției preocupărilor muzeistice din această veche provincie românească.

„Revista Muzeelor” și „Danubius” au editat articole privind activitatea muzeelor din județul Galați de către: Ioan Aldea, Ion T. Dragomir.

Pentru județul Neamț o lucrare de referință o reprezintă cea a autorului Marcel Drăgotescu, „Muzee din Județul Neamț”, Editura Meridiane, București, 1984.

Deși se poate vorbi de existența unor preocupări de editare și publicare a unor cercetări privind activitatea instituțiilor muzeale din Moldova în reviste de specialitate, acestea au fost tratate mai mult *zonal* și *regional*, cuprinzând o arie restrânsă (activitatea unui muzeu sau a unui județ).

Ceea ce conferă originalitate acestei lucrări o reprezintă integrarea în sfera cercetării și a celor două provincii istorice românești: Basarabia și Bucovina. Este o sinteză originală, cuprinzând, astfel, un spectru mai larg de cercetare științifică a problemei aducând elemente de noutate privind evoluția instituțiilor și preocupărilor muzeale din Moldova, prezentate atât din punct de vedere istoric cât și geografic.

PRIMELE COLECȚII ȘI MUZEE

Evoluția muzeologiei în Moldova a cunoscut etape distincte, specifice stadiului dezvoltării societății autohtone, acestea purtând amprenta condițiilor istorice vitrege în care s-a dezvoltat poporul român. Păstrarea și expunerea bunurilor culturale în Moldova au tradiții vechi.

În perioada feudală se constată existența unor nuclee ale unor viitoare colecții publice, păstrate în mănăstirile și reședințele voievodale. Informații prețioase în acest sens le găsim la călătorii străini ca Anton Verancsics (1549), care amintește de „*comorile uriașe*” adunate de Petru Rareș⁴ sau Bernardino Quirini, care, în 1599 descria obiectele adunate la unele biserici având o valoare inestimabilă: „*potire, sudari de brocard de argint, discuri de argint, podoabe de altar, diferite cruci aurite*”⁵ Marco Bandini (1644) este cel care reușește să realizeze o descriere mai amplă a celor mai importante obiecte aflate fie la reședința domnească, fie în biserici sau mănăstiri, obiecte reprezentând documente, broderii, sculptură în piatră și lemn, podoabe, argintărie, carte veche ș.a.⁶

Pentru feudalism cele mai reprezentative nuclee ale patrimoniului cultural s-au constituit în jurul marilor așezăminte monahale de la: Putna, Dragomirna, Neamț, Bistrița, Vatra Moldoviței etc, unde au fost teaurizate obiecte de cult prețioase ca: veșminte, picturi murale și cele pe lemn, cărți vechi, manuscrise, podoabe etc. Dar

⁴ Emil I.Emandi, *Muzeul de istorie Suceava*, București, 1985, p.14

⁵ *Călători străini despre Țările Române*, vol.I, 1968, p.42

⁶ Em. I.Emandi, *op.cit.*, p.14

aceste obiecte, posibile piese muzeale, n-au fost prezentate în colecții muzeale, fiind doar teaurizate din cauza deselor incursiuni prădalnice tătaro-otomane, numeroaselor războaie sau au luat calea Orientului sub formă de danii boierești sau domnești.

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, corespunde etapei moderne a activităților muzeistice din Moldova, avându-se în vedere tranziția de la faza de teaurizare la alcătuirea unor colecții și chiar muzee. Inițiativele alcătuirii unor colecții aparțineau în general unor persoane particulare și de cele mai multe ori colecțiile existau atât timp cât cei care le alcătuiseră erau în viață.

Primele ordine și acte normative referitoare la păstrarea obiectelor de valoare istorică au fost date de Consistoriul diocezei Bucovinei (nr. 2813 din 3 oct. 1828 și nr. 3244 din 12/14 dec. 1829), sprijinite de guvernământul „Țării” Ele cereau inventarierea tuturor obiectelor vechi bisericești și a altor obiecte de patrimoniu, din care sunt enumerate: „*statuie, chipuri pe jumătate și capete de metal, aur, argint, aramă și spijă sleită, cum și din marmură și piatră lucrate: vase, vase, sau candelă și alte lucruri de metal și din alte vârtoase materii; pietri cu chipuri ieșite afară săpate; pietri numai cu slove.*”⁷

ACTIVITATEA MUZEISTICĂ DIN IAȘI MUZEUL DE ISTORIE NATURALĂ

Casa lui “Costache Surdza” din Iasi

La Iași au existat preocupări muzeistice încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, când s-a înființat „**Muzeul Academiei**” sau „**Muzeul de istorie naturală**”, primul muzeu din Principate, inaugurat la 4 februarie 1934 în casele închiriate de la Alexandru Balș din strada Podu Verde.

Inițiativa înființării acestui muzeu aparține Cercului militar ieșean, constituit la 11 ianuarie 1830 având ca mentori pe doctorul Iacob Czihak și M.Zotta. Cercul devine „*Societatea doftoricească Moldo-Romanikă*” iar la 18 martie 1833 își ia denumirea de „*Societatea Medico-Istoriei Naturale din Moldova*”⁸. Apărea astfel, prima societate științifică din Principate în Statutele căreia se preciza scopul: „*de a înființa un Muzeu de Istorie Naturală*”, care să prezinte „*bogății pământene și subpământene precum și alte curiozități din alte părți ale lumii*”

La inaugurarea muzeului a participat toată intelectualitatea ieșeană în frunte cu generalul Pavel Kisseleff devenit Protector și Primul Membru Onorific al Societății

⁷ Ioan Zugrav, în A.M.B., seria II, an I-II, 1943-1944, p.276-21

⁸ Gheorghe Nicolăiasa, *Cercetări de izvoare din trecut* în R.A, an I, 1924, p.89

de Medici și Naturaliști din Iași care donase o colecție de roci și minerale, instituind o subvenție anuală de 6000 lei vechi pentru întreținerea Muzeului.

În primii ani muzeul s-a numit „**Cabinetul istorico-Natural**”, funcționând în casa Balș până la 23 mai 1838, când, din inițiativa lui Gheorghe Asachi, fondatorul Academiei Mihăilene (1835), muzeul a fost mutat în două camere mai mari la parterul acestei instituții.

Spațiul destinat muzeului în incinta Academiei Mihăilene a devenit necorespunzător datorită extinderii colecției, ceea ce a impus cumpărarea unui local propriu în 1841 pe Ulița Hagioaiei, în acest sens fiind achiziționată casa vornicului Costache Sturdza din Scheia pentru 3000 de galbeni, local în care muzeul se găsește și astăzi. Clădirea cunoscută la vremea aceea sub numele de „Casa Roset” datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea fiind construită în stil neoclasic.

Datorită nevoilor financiare ale muzeului, „Departamentul din Lăuntru” prin adresa nr. 11599 din 16 iunie 1844, aprobă ca partea estică a muzeului să fie transformată într-o piață publică unde se vindeau produse alimentare în schimbul unei taxe. În 1871 aceasta a fost desființată pe locul respectiv fiind înființată o modestă grădină botanică pe baza donațiilor lui A. Fătu constând în plante vii și semințe ca și a diferitelor specii de arbori furnizate de Societate în frunte cu dr. Dimitrie Brandză.

Potrivit suplimentului ziarului „Albina Românească” din 5/18 februarie 1834, muzeul cuprindea „*trei părți: mineralogie, zoologie și bibliotecă cu cărți de medicină și istorie naturală*”⁹

Muzeul a desfășurat o activitate intensă de cercetare a faunei și florei din

Moldova, botanistul Julius Edel și farmacistul Iosef Szabo constituind primul herbar

la muzeului, în urma desfășurării unui studiu botanic în această zonă, adunând aproape

1400 de plante în 1935.

Herbarul a fost îmbogățit de Josef Szabo, astfel încât în 1840 conținea 2844 de exemplare din diferite specii. Acest herbar fiind dus în 1878 de dr. D.Brândză la secția de botanică a Universității din București, a fost distrus de incendiul din 1884.¹⁰

Colecțiile muzeului au crescut de-a lungul timpului prin includerea unor eşantioane de roci și minerale, ca și a unui număr mare de păsări și mamifere împăiate. Una dintre donațiile importante ale muzeului a fost cea din iunie 1835 a domnitorului Mihail Sturdza reprezentând un elefant. Scheletul acestuia a fost montat în 1840, dar abia în 1858 a fost împăiat și instalat într-o sală care a purtat denumirea de „*Sala elefantului*”, muzeul fiind numit o vreme „**Cabinetul elefantului**”

Dintre contribuțiile remarcabile în perioada de început a muzeului se remarcă donațiile zoologului Frederic Bell cu 78 de păsări neutralizate din fauna Moldovei; dr. Iacob Czikac cu 22 eşantioane de minerale, o mandibulă și un omoplat de mamut;

⁹ Em.Diaconescu, *Tradiții ale muzeisticii ieșene*, în C.I., II, 1971, p.20

¹⁰ Lucia Burlacu, *Herbarul Czihaac de la Muzeul de Istorie naturală din Iași* în R.M.M, nr.3, 1966, p.236

mitropolitul Veniamin Costachi cu o colecție de oase și măsele de mamut și rinocer folosite drept contragreuțai pentru o fântână din Râșca-Fălticeni; N.Chiriacopol cu 600 de minerale din diverse țări; Gh.Asachi cu 30 de monede de lemn pentru cristalografie ș.a. Inventarul din 31 decembrie 1840 cuprindea: 795 vertebre, 92 schelete, 3000 insecte și moluște, 2844 plante și 1500-2000 de minerale.¹¹

În 1845 cabinetul s-a îmbogățit cu o mumie egipteană, dispărută în timpul celui de-al doilea război mondial, care, alături de elefant au constituit puncte de atracție pentru vizitatorii muzeului.

În anii următori muzeul și-a sporit colecțiile cu diverse exponate științifice și istorice: monede vechi grecești, romane și bizantine din aur, argint, bronz, monede franceze, germane, engleze, poloneze, turcești, române precum și diverse medalii de aur și argint. Se remarcă pecetea de argint a Moldovei, alte peceți vechi, fragmente de inscripții romane, figuri egiptene și vase etrusce, săbii vechi ș.a. Muzeul a intrat în posesia unor obiecte de mare preț de la Curtea domnească dintre care: o sabie turcească cu mâner de os (teaca fiind suflată cu aur), un buzdugan suflat cu aur, peceți neîntrebuințate din vremea lui Cuza, pecetea domnească din 1859 ș.a.¹² Colecțiile au fost folosite ca material didactic pentru lecțiile de istorie naturală ținute de dr.Iacob Csihac în cadrul Academiei Mihăilene.

Muzeul de Istorie Naturală s-a remarcat și prin faptul că, într-una din sălile acestuia deputații Partidei Naționale au decis în noaptea de 3 ianuarie 1859 candidatura lui Al.I.Cuza ca domn al Moldovei. Ca mărturie a acestui însemnat fapt istoric Anastasie Fătu a donat în 1873 un album cu fotografiile deputaților și un portret în ulei a domnitorului Al. I. Cuza.

Dr. Iacob Csihac, inițiatorul și promotorul „*Societății de Medici și Naturaliști*” considerat de academiceanul Traian Săvulescu „*motorul și sufletul acestei societăți*”, a stabilit numeroase contacte cu muzee de peste hotare în vederea achiziționării de animale și păsări exotice, numeroase piese fiind obținute pe calea schimburilor, ducând renumele muzeului peste hotare. După retragerea sa din 1860 în cadrul muzeului și-au desfășurat activitatea o serie de personalități în timpul cărora muzeul a cunoscut perioade de înflorire dar și de stagnare: Grigore Cobălcescu (1831-1892) pentru colecția de mineralogie a muzeului, Anastasie Fătu (1816-1886) pentru colecția de botanică, Petru Poni (1821-1925) pentru colecția de mineralogie și Gheorghe Drăghici pentru colecția de zoologie și agronomie.

Ca director al muzeului geologul Grigore Cobălcescu (1831-1892), a donat o colecție de plante din Moldova și a obținut sume importante de la Ministerul Instrucțiunii Publice, cu care a revigorat activitatea muzeului.

Alt muzeograf de seamă a fost Martin Kieser care, din 1859-1890 s-a îngrijit cu multă competență de colecțiile de istorie naturală.

În 1902 la Iași a avut loc “*Congresul Membrilor Asociațiunii Române pentru înaintarea și răspândirea științelor*”, prilej cu care dr. Grigore Antipa vizitând acest muzeu, într-un raport înaintat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, prezenta starea

¹¹ Constantin V.Mândru, *150 de ani de la înființarea muzeului de istorie naturală din Iași (4 februarie 1834 -4 februarie 1934)* în *Muzeul de istorie naturală-volum festiv*, Iași, 1984, p.12

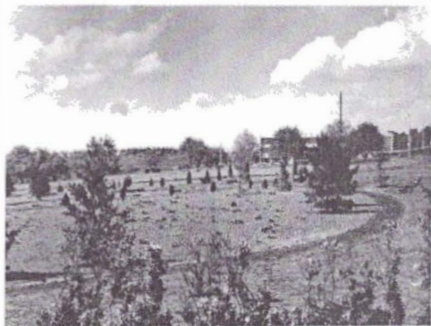
¹² Em.Diaconescu, *op.cit.*, p.12

deplorabilă a muzeului. Ministerul a luat atitudine și prin ordinul nr.9342 din 28 august 1902 va numi un director de specialitate și un restaurator „fără de care colecțiile muzeului vor ajunge într-o stare din ce în ce mai rea”.¹³

Profesorul Ioan Borcea ca director al muzeului între 1892-1912 a desfășurat o activitate renovatoare în cadrul muzeului și, cu toată lipsa personalului specializat a reușit să înființeze un atelier de împăietori de artă și naturalizare.

Activitatea muzeului și a Societății a stagnat datorită izbucnirii primului război mondial dar va continua în perioada interbelică.

GRĂDINA BOTANICĂ A LUI ANASTASIE FĂTU DIN PĂCURARI

Grădina lui Anastasie Fătu din Iași

Anastasie Fătu, președinte al „Societății de Medici și Naturaliști”, doctor în drept la Viena (1842) și în medicină la Paris (1847), a înființat în 1856 prima grădină botanică românească la Iași, în Păcurari, la Râpa Galbenă între străzile Florilor, Buzești, Arcu și stradela Fătu. Astfel, a reușit pe un loc pustiu care se întindea pe un hectar, să rânduiască straturi cu peste 2500 de specii de plante aduse de

pe toate meleagurile, să zidească sere și bazine.

„Fondând această grădină” afirmă Anastasie Fătu la 1870 în „Enumerațiunea speciilor cultivate în Grădina botanică din Iași” - „mi-am propus a îmbunătăți salubritatea orașului Iași, a îndemna pe „giunimea” studioasă la învățarea botanice și a procura iubitorilor de științe naturale ocaziunea de a contempla frumusețile naturii în momentele lor de repaus”. Dar grădina botanică întreținută din economiile doctorului „Buruienescu”, cum îl porecliseră cu recunoștință prietenii săi, a ajuns în paragină după stingerea acestuia din viață în 1886 cu toate protestele gazetelor ieșene.¹⁴

Internatul Academiei Mihailene din Iași

PINACOTECA NAȚIONALĂ

După revoluția din 1848 din Moldova se constată o revigorare a mișcării muzeistice concretizată prin amploarea pe care o iau colecțiile particulare și apariția unor instituții de stat mai numeroase. În acest context se remarcă Gheorghe Asachi,

¹³ Ibidem, p.18

¹⁴ Flacăra Iașului din 15 decembrie 1885, an XLII, nr.121886

primul om de cultură român care a încercat să țină o evidență științifică a descoperirilor din diferite colțuri ale Moldovei, rezultatele cercetărilor fiind publicate în „*Albina Românească*” Alte personalități care au avut preocupări de colecționare și studiere a antichităților au fost: paharnicul Gheorghe Sculescu, Dimitrie A. Sturdza, Mihail Kogălniceanu.

Începuturile preocupărilor de constituire a unei colecții de artă aparțin patriotului moldovean Scarlat V. Vîrnav „*bărbat de mare valoare, elocvent cărturar, filantrop și mare patriot*”¹⁵ care, participând la o licitație într-un magazin parizian în zilele de 19-20 decembrie 1845, a cumpărat o parte din colecția marchizului Alexandro Marie Agnando de Las Marismas¹⁶ Colecția a fost expediată în 1847 de la Paris pe adresa Epitropiei Învățăturilor Publice din Iași și conținea 17 „*tablouri zugrăvite de unii din cei mai însemnați pictori din Europa, dimpreună cu o colecție de cărți, nouă, veche și antică, piste una mie la număr, spre a (le) ofra obștei romane... cu speranța că se vor forma măcar cu încetul o galerie națională de tablouri*”¹⁷ împreună cu „*o carte mare în folio, Psalmii lui David, tipăriți în limba latină, ebraică și arabică.*”¹⁸

Cele 4 lăzi au ajuns la Galați fiind depozitate în vama portului unde vor rămâne 4 ani suferind grave avarii până la 16 octombrie 1850 când Scarlat V. Vîrnav va aduce personal colecțiile sale la Iași fiind depozitate vreme de 10 ani la Biblioteca Gimnaziului Academic din vechea clădire a Academiei Mihăilene până la inaugurarea muzeului în 1860.

În 13 iulie 1859, Vasile Alexandrescu Urechilă, șeful secțiunii I din Ministerul Instrucțiunii Publice redactează un „Prescript verbal” constatând: „*reaua stare în care se păstrează la internatul gimnazial tabloanele de oloiu... din cauza lipsei unui local cuviincios*” cerându-i Ministerului „*...de a mijloci la locurile competente afectarea în buget a unei sume pentru... deschiderea unui muzeu public și național de pictură.*”¹⁹

Cererea înaintată membrilor „Cabinetului Natural” de a se acorda în localul Muzeului de Istorie Naturală „*...un salon propriu de a primi în păstrare tabloanele ce se află la Academie*” a fost refuzată deoarece aceștia „*se află în neputință de a îndeplini cererea făcută din cauză că Societatea este nevoită de a se dispune de tot localul ei pentru așezarea muzeului naturii.*”²⁰

La 3 noiembrie 1859, Vasile Alexandrescu Urechilă, înaintează Consiliului de Miniștri un referat prin care se arăta că: „*Biblioteca colegiului din Iași posedă o colecțiune de 23 de tablouri de oloi și 40 litografiate, din care multe sunt de valoare reală, ca tablouri istorice naționale sau modele de pictură încât această mică*

¹⁵ Vasile P.Bârlădeanu, *Sofronie Vârnav*, în B.O.R., seria III, an XLLX, nr.2-3-4, febr.-mart-apr. 1931

¹⁶ 16.Eugeniu Pohonțu, *Începuturile vieții artistice moderne în Moldova*, București, 1967, p.65

¹⁷ Claudiu Paradais, *Valori ale picturii universale în muzeul de artă din Iași*, 1972, vol 2, p.10

¹⁸ *Ibidem*, p.17

¹⁹ *Ibidem*, p.23

²⁰ *Ibidem*, p.24

colecțiune poate servi la începutul unui muzeu de istorie națională...ele se găesc într-o stare de ruinare și de labrare"²¹ cerând să fie luate măsuri imediate în acest sens.

Luând act de această situație, la 30 iunie 1860, Adunarea legiuitoare a Moldovei, prezidată de Mihail Kogălniceanu a aprobat înființarea „**Muzeului național de pictură**” cu un buget de 26.900 lei în același timp cu deschiderea Școlii de Arte și a Universității ieșene.

Astfel, prin Decretul Domnesc nr.9223, la 29 august 1860 Gheorghe Bardasare

„este întărit în postul de director al muzeului din Moldova, cu speciale îndatoriri de a restaura tablourile actuale ale acestui muzeu.”

Deschiderea oficială a muzeului a avut loc la 26 octombrie 1860 în casele hatmanului Alecu Rosetti Roznoveanu într-un spațiu format din 3 săli de la etaj. La început noua instituție a purtat denumirea de „**Muzeul de pictură**” sau „**Muzeul Național**”, pentru ca apoi, în 1865, prin ordin ministerial să devină „**Pinacoteca Națională din Iași**”.

Patrimoniul muzeului a avut la bază nucleul colecției donate în perioada premergătoare inaugurării muzeului de către Scarlat V. Vîrnav încă din 1847 formată din cele 15 tablouri spaniole, flamande, italiene, olandeze și franceze. Se adaugă și donația avocatului Costache Dasiade care oferea 39 de tablouri „*pentru întemeierea muzeului național de pictură*” o mare parte din colecție fiind alcătuită „*din copii făcute în sec. al XVII-lea.*”²²

În 1860 colecția muzeului cuprindea: 64 tablouri în ulei, 18 mulaje în ghips și 100 de litografii. În 1961, Costache Negri cedează „*vremelnicește*” colecția sa formată din 39 de tablouri italiene, franceze, flamande, olandeze, spaniole, cehe, atribuite unor mari maeștri europeni celebri ca: Rubens, Veronese, Tintoretto, Velasquez, Van Dyck, Nicolae Poussin ș.a. Colecția aceasta a fost integrată definitiv în patrimoniul muzeal la 10 iulie 1874, în urma unor îndelungate tratative, fiind achiziționată cu suma modestă de 114.150 lei noi (39 de tablouri) cu precizarea de către donator ca „*tablourile să rămână neclintite totdeauna la Iași.*”²³

În 1862, colecționarul Scarlat Vîrnav va mai dona Pinacotecii încă un tablou „*Mitropolitul Gavril*” ajungând astfel la o donație de 18 lucrări. Astăzi se mai regăsesc din vechea colecție doar 13 fiind pierdute de-a lungul timpului „*Cardinalul Richelieu*”; „*Tabloul modern*” în 1860; „*Țărani în jurul mesei*” de Teniers dispărut în 1884 apoi „*Sfânta familie*” de Stella Francois și „*Un bărbat bătrân*” din Școala lui Rembrandt.²⁴

Alte donații remarcabile de artă straină și românească au fost făcute de: C. D. Stahi, Gheorghe Panaiteanu Bardasare, B. P. Hașdeu, Ioan Aivaș, Iancu Manolache

²¹ Claudiu Paradais, Maria Paradaiser, *120 de ani de la înființarea pinacotecii naționale și a școlii de arte frumoase din Iași și 80 de ani de la moartea lui Ghe.Panaiteanu-Bardasare* în C.I., vol.XI,1980, p.716

²² Cl. Paradais, *op.cit*, 1972, p.36

²³ Ioan Opriș, *Istoria muzeelor din România*, București, 1994, p.104

²⁴ Cl.Paradais, *op.cit*, 1972, p.31

Codrescu ș.a. cu picturi valoroase semnate de: Constantin D. Stahi, Nicolo Livaditti, Emanoil P. Bardasare, Eustache Lesueur, Ludovic Stawschi ș.a.

Încă de la înființare muzeul a fost în căutare de local propriu cu condiții bune de expunere și conservare. În 1879 muzeul este mutat în casele lui Constantin Teodor Ghica de la Copou, apoi în 1891 în localul fostei Școli Centrale de fete din strada Muzelor, iar din 1895 până în 1950 „*Pinacoteca Națională*” a fost instalată în 7 saloane ale Academiei Mihăilene.²⁵

Dintre directorii primei Pinacotece din România care au coordonat activitatea muzeului din Iași într-o primă etapă se înscriu: Gheorghe Panaiteanu Bardasare (1860-1892), Constantin D.Stahi (1892-1901), Emanoil P.Bardasare (1901-1910), Mihail Carp (1910-1911) și Gheorghe Popovici (1911-1929). Activitatea muzeului va continua și după primul război mondial.

PREOCUPĂRI MUZEISTICE ALE SOCIETĂȚII „ARHIVA”

Membrii Societății „*Arhiva*”: A. D. Xenopol, Grigore C. Buțureanu, N. Beldiceanu, Th. Burada, la 27 aprilie 1890 au încercat să pună bazele unui muzeu etnografic, care să fie cunoscut sub denumirea de „**Muzeul de științe arheologice și alte asemenea lucruri vrednice de a fi păstrate**”²⁶

În acest sens revista „*Arhiva*” din 1890 a publicat înștiințarea lui Grigore C. Buțureanu, prin care erau solicitate în vederea adunării fondului necesar: manuscrise, monede, medalii vechi și noi, hrisoave, colecții minerale, geologice, botanice, zoologice, instrumente de orice natură, vase, inscripții, pietre de morminte vechi și alte obiecte.

Beldiceanu a adunat documente, a copiat inscripții, a donat 30 de monede vechi și 12 documente în octombrie 1890, iar în 1892 a cedat Societății „*Arhiva*” colecția sa de tablouri epigrafice și palografice apoi colecția arheologică de la Cucuteni, Rădășeni și Târgu Siret adunate în Bucovina.

Muzeul nu era organizat nici în 1898, cand Rectorul Universității din Iași, Gheorghe Buzdugan, răspunzând unei adrese a lui A. D. Xenopol, președintele Societății „*Arhiva*”, autoriza ca „*piesele cu inscripțiuni istorice să fie depuse în localul Universității*”²⁷

Teohari Antonescu, profesor al catedrei de arheologie, propune în 1897 înființarea unui muzeu de arheologie și etnografie, având ca fond de bază depozitul lui Nicolae Beldiceanu care să cuprindă și obiectele descoperite de acesta în stațiunea preistorică Cucuteni-Băiceni (cca 600 de piese).

În 1905 T.Antonescu a adresat Decanatului Facultății de Litere un memoriu pentru ca ministerul să-i acorde 200.000 de lei pentru a procura mulajele după sculpturi orientale, grecești și romane care „*puteau constitui un început de muzeu la*

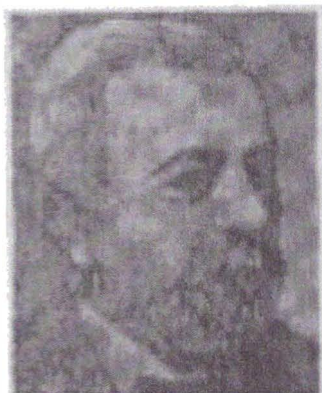
²⁵ Cl.Paradais, M.Paradaiser, *op.cit.*, 1980, p.32

²⁶ Em.Diaconescu, *op.cit.*, p.25

²⁷ *Ibidem*, p.26

Iași”²⁸ Încercările sale nu s-au bucurat de susținere materială și de o soluție favorabilă din partea autorităților universitare.

COLECȚIA LUI TEODOR BURADA

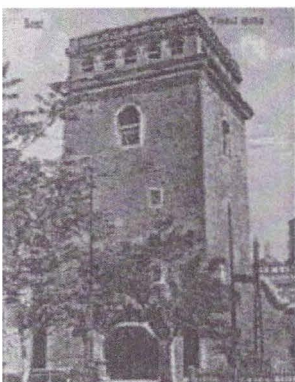
Teodor Burada (1839-1923)

știință și gust și trebuie păstrată așa cum este”³⁰

În 1895 T.Burada a participat la „*Expoziția etnografică a popoarelor de la Praga*”, solicitând la întoarcere, printr-un memoriu constituirea unui muzeu, având ca nucleu materialul și diversele obiecte pe care le poseda.

După trei decenii de încercări de a înființa un muzeu Th.Burada a donat, în anul 1901 „*Muzeului de antichități*” din București întreaga colecție pe care o deținea. Astfel Th.T.

Burada poate fi considerat un întemeietor al muzeisticii etnografice ieșene.

Turnul Goliei din Iași

F.COLECȚIA LUI VIRGIL HĂLĂCEANU DIN TURNUL GOLIEI

La 22 februarie 1912 inginerul Virgil Hălăceanu adresează un apel către autorități, cadre universitare, Primăriei municipiului Iași în vederea constituirii unui „*Muzeu etnografic retrospectiv al Moldovei*” care să reprezinte o „*oglină vie a vieții vechi și noi a poporului și a țării, cu caracter național*”. Dintre obiectele solicitate în apel se numărau: bijuterii, ornamente, pietre comemorative, costume naționale, monede, icoane, obiecte religioase de artă, mărci vechi, trofee de război,

²⁸ *Ibidem*, p.27

²⁹ Petru Cazacu, *Preocupări pentru organizarea unui muzeu etnografic la Iași în C.I.*, 1976, vol.II, p.18

³⁰ Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, vol. III, București, 1936, p.128

fotografii, piese arheologice, stampe, manuscrise, cărți vechi și noi ș.a.³¹

La 5 martie 1912 comitetul muzeului, în frunte cu vicepreședintele A. D. Xenopol, se adresează Facultății de Litere, pentru a intra în posesia „*antichităților provenite din săpăturile de la Cucuteni*”³², pentru a fi amenajate în sala de expoziție din cetatea Golia.

La 13 mai 1912, A. D. Xenopol lansează al doilea apel în vederea obținerii pieselor solicitate apreciind că, expoziția „*va fi vizitată de atâta mulțime de lume veși face astfel un serviciu atât muzeului pe cât a Iașului, românilor și științei*”³³

I. Caragiani, rectorul Universității, a aprobat înființarea „**Muzeului național etnografic**”, dar Consiliul Facultății a respins propunerea fără nici o motivație.³⁴

Inginerul V.Hălăceanu a continuat munca neobosită de strângere a unui fond muzeistic, adresându-se la 26 martie 1913 printr-o cerere, Epitropiei Sfântului Spiridon, pentru a-i fi împrumutate vechi documente, începând de la Iuga Vodă și Alexandru cel Bun „*necesare așezământului național ce am întemeiat*”³⁵ pentru a fi prezentate publicului. Epitropia n-a aprobat cererea, dar ministerul de război acceptă donarea de armament și trofee moldovenești în vederea dotării muzeului.

Virgil Hălăceanu a confecționat o șampilă specială „*Muzeul național etnografic al Moldovei*” Obiectele colecționate au fost depozitate mai întâi în locuința sa din strada V.Aleksandri, nr.3, dar lipsa de spațiu l-a determinat să transfere colecția într-o încăpere din curtea mănăstirii Golia.

În 1913 N. A. Bogdan, în lucrarea sa „*Monografia orașului Iași*”, numește muzeul înființat de V. Hălăceanu „*Muzeul etnografic*”, deși cuprindea o diversitate de obiecte și piese muzeistice, la acea vreme neexistând o idee clară asupra obiectelor de factură etnografică care trebuiau să facă parte dintr-un asemenea muzeu: „*prin străduința inginerului V. Hălăceanu și contribuțiile mai multor donatori, s-a înființat de acum 3 ani un muzeu etnografic, în sala rămasă de la arsul externat de fete din ograda mănăstirii Golia. Sunt acolo adunate multe obiecte interesante, inscripții, documente istorice, trăsuri vechi, stampe, odoare bisericești etc*”

Alte obiecte adunate de V. Hălăceanu erau: săbiile vechi, ofițerești și de trupă, arme diferite, iatagane, lănci, revolve, sulite, carabine, scuturi de piept, platoșe turcești, puști vechi, un vatrăp turcesc, un tun turcesc cu țeava de bronz ș.a. De această colecție V. Hălăceanu se simțea foarte legat „*aș muri dacă mi s-ar pierde muzeul.*”³⁶

Din încăperea aflată în curtea mănăstirii Golia colecția a fost mutată și depozitată în turnul mănăstirii, fără nici o pază. Izbucnirea primului război și moartea fondatorului colecției au dus la pierderea unei părți din aceasta. Restul colecției a fost predată la 3 iunie 1921 „*Muzeului Municipal din Iași*” cu ocazia căreia „*s-a constatat o mare lipsă de obiecte și cărți*”³⁷

³¹ Em.Diaconescu, *op.cit.*, p.30

³² D.Ivanescu, *Pagini din trecutul muzeografiei ieșene*, în C.I., 1972, vol.3, p.20

³³ Arh.St.Iași, fond Fac. de litere Iași, dos.913-1912, vol.II, fasc.145

³⁴ *Ibidem*, fasc.144 bis

³⁵ *Ibidem*,

³⁶ Em.Diaconescu, *op.cit.*, p.33

³⁷ Petru Cazacu, *Preocupări pentru organizarea unui muzeu etnografic la Iași*, CI, vol.VII, 1976, p.20

Activitatea muzeistică a colecțiilor muzeale existente la Iași cunoaște o stagnare în timpul primului război mondial, fiind reluată după 1918 și concretizată prin refacerea vechilor colecții muzeale și apariția altelor noi.

ACTIVITATEA MUZEISTICĂ ÎN BUCOVINA PRIMELE INIȚIATIVE MUZEISTICE

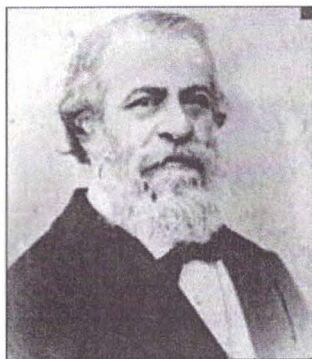
Muzeul apare ca un instrument de politică națională, de formare a unei culturi autohtone, în condițiile în care Bucovina, pământ românesc, aparținea Imperiului Habsburgic din anul 1775.

Este remarcabilă prima colecție școlară expusă în 1817 la Liceul din Cernăuți (Lzyeal Gebaude) într-o sală de expoziție numită „Saalzum Muzeum”³⁸ cu rol instructiv-educativ în procesul de învățământ.

După revoluția de la 1848-1849 mișcarea muzeistică a fost instituționalizată și în Bucovina, fapt concretizat prin tentativele de constituire a unor organisme de stat specializate.

Între 1860-1870 în urma demarării unor cercetări arheologice ample la îndrumarea Comisiei Centrale de la Viena, se înființează o colecție muzeistică inventariată în 1863 de R.F.Kaindl conservator în Bucovina, constatându-se existența a 165 de antichități, 60 de medalii și 2543 de monede.³⁹

În urma săpăturilor arheologice efectuate la Cetatea de Scaun a Sucevei încă din 1860 Primăria orașului raporta că „s-au găsit mai multe obiecte antice, care au fost date directorului gimnaziului, pentru a se înființa un muzeu gimnazial”⁴⁰, unde au fost expuse obiectele descoperite.

Eudoxiu Hurmuzachi
(1812-1874)

SOCIETATEA „MUZEUL ȚĂRII BUCOVINA”

În 1863 se organizează un Comitet în frunte cu Eudoxiu Hurmuzachi, guvernator al Bucovinei care a luat inițiativa întemeierii Societății „**Muzeul Țării Bucovina**” care trebuia să devină „*un institut spre înaintarea artei și științei*”⁴¹ El a emis în 24 aprilie 1864 un apel către Cosistoriul episcopal al Bucovinei solicitând un ajutor de la preoțime pentru strângerea pieselor în vederea sporirii colecțiilor muzeului: „*prin stăruințele zeloase a fostului Presidente ale țării*

³⁸ Em.I.Emandi, *op.cit.*, p.17

³⁹ *Ibidem*, p.19

⁴⁰ *Ibidem*, p.17

⁴¹ Ionel Dîrdală, *O scrisoare inedită de la Eudoxiu Hurmuzachi despre organizarea muzeului Bucovinei* în Suceava-A.M.J, V, 1878, p.494

*Baronul Frențescu Simicu împreună cu alți bărbați patriotici, s-au pus fundamentul unui Muzeu național pentru Bucovina... Comitetul țării are onoarea de a ruga pe venerabilul Consistoriu să binevoiască a sprijini întreprinderea aceasta, prin emiterea unei Circulare către venerabila preoțime, invitând-o de a lucra între acolo ca cei care posedă lucruri prețioase de naturalii și antichități să le predea muzeului cu amăsurată recompensare din partea fondului țării, sau să binevoiască a-l dărui acestui muzeu”*⁴²

Colecțiile acestuia în 1871 cuprindeau: 212 obiecte arheologice, 205 păsări, 444 minerale, 673 insecte și 2603 monede. În 1877 muzeul își încetează activitatea iar colecțiile sale din care au mai rămas 123 obiecte vechi și 3233 monede sunt predate Universității din Cernăuți.⁴³

MUZEUL BISERICESC ARHIDIECEZAN

Palatul metropolitan din Cernăuți

În 1867 este dat de către guvernatorul provinciei decretul nr.1458/16 septembrie 1867 care prevedea înființarea unui muzeu cu „*obiecte antiquae ieșite din uz*” în edificiul seminarului din Cernăuți. Construirea unui local pentru muzeu este amânată și în aceste condiții, arhimandritul Miron Călinescu propune la 21 iunie 1899, ca sediu al muzeului, clădirea laterală a palatului metropolitan cunoscută sub numele de „*casa preoțească*”⁴⁴

Conservator va fi numit profesorul Eugen Kozak iar custode profesorul Eugen Maximovici. A fost înființată o comisie pentru elaborarea Statutului formată din profesorul Eugen Popovici și Ștefan Saghin.

Acest muzeu va fi cunoscut sub numele de „**Muzeul Bisericesc Arhidiecezan**” având „*menirea de a promova arta bisericească și arheologia (...) în muzeu se expun obiecte bisericești (...) precum și tipărituri, documente, manuscrise, colecțiile constau în obiecte devenite proprietatea muzeului prin cumpărări și donații, precum și cele cedate temporar; obiectele, proprietatea muzeului, se introduc într-un inventar propriu; mijloacele de întreținere se obțin de la fondul bisericesc.*”⁴⁵

⁴² *Ibidem*,

⁴³ Em.I.Emandi, *op.cit*, p.19

⁴⁴ *Ibidem*, p.23

⁴⁵ *Ibidem*, p.24

SOCIETATEA „MUZEUL SIRET”

În 1871 se înființează „Societatea Muzeul Siret” (Der Serether Museum-Verein) ⁴⁶ cu peste o sută de membri, care reușește să adune o importantă colecție arheologică. Un rol relevant în cadrul acestei Societăți l-a avut arheologul Josef V.Gutter care a dus o intensă muncă de cercetare arheologică în perioada 1880-1886 descoperind pe „Dealul Iancului” la Grănicești „Cultura amforelor sferice” iar pe „Dealul Ruina” de lângă Siret așa zisele „urme romane” (cărămizi, țigle, monede).⁴⁷

El a reușit să adune o vastă colecție arheologică dar, moartea sa neașteptată a determinat împrăștierea colecțiilor sale și dizolvarea Societății Muzeului Siret. O mare parte a obiectelor rămase au fost donate „Societății arheologice române” din Cernăuți.

MUZEUL „SOCIETĂȚII ARHEOLOGICE ROMÂNE DIN BUCOVINA”

La inițiativa lui Dionisie Olinescu, în iunie 1886 se înființează „Societatea Arheologică Române din Bucovina”, una din primele societăți românești care avea ca obiective strângerea și constituirea unei colecții de obiecte muzeistice, deoarece, așa cum își justifica acțiunea Dionisie Olinescu „*trecutul unei țări se oglindește și în obiectele ce timpul și împrejurările le scot afară din ascunzișul lor secular.*”⁴⁸

În cadrul Societății au activat mulți intelectuali care au făcut diverse donații printre care: C. Morariu, D. Bucerski, V. Vaslilovici, M. Dracinski, O. Mironovici, Em. Ciuntuleac ș.a.

Statutul Societății prevedea: „...a lucra printre români la deșteptarea interesului pentru antichitățile lor naționale, bisericesti și seculare, în genere, precum și a contribui pe cât va fi cu putință la răs-pândirea științelor arheologice printre ei; a aduna, a descrie și a conserva orișice antichități bisericesti sau seculare aflate în Bucovina sau aiurea; a stărui pentru conservarea zidurilor, monumentelor și ruinelor istorice...”⁴⁹

Societatea își propunea „înființarea unui muzeu și a unei biblioteci de arheologie.”⁵⁰

Fondul colecției datorată în mare parte donațiilor în 1892 cuprindea: 450 de obiecte (cărți vechi, documente, piese arheologice, arme feudale, icoane, tablouri s.a.), 300 de monede ș.a.⁵¹

⁴⁶ Mircea Ignat, *Din istoricul cercetărilor arheologice din județul Suceava în Studii și materiale-istorie*, vol.I, 1969, p.94

⁴⁷ *Ibidem*,

⁴⁸ *Familia*, XXI, 1881, nr.31, p.460

⁴⁹ Dionisie Olinescu, C.Morariu, *Societatea arheologică din Bucovina în Gazeta Bucovinei*, I, 1892, nr.64

⁵⁰ *Familia*, XXII, 1886, nr. 18, p.217

⁵¹ Em.I.Emandi, *op.cit.*,p.21

CABINETUL DE MONEDE A UNIVERSITĂȚII DIN CERNĂUȚI

În 1888-1889 Universitatea din Cernăuți pune bazele unui „Cabinet de monede” însumând 3589 medalii și monede care a fost deschis publicului la 21 iulie 1890. Custode a fost profesorul Loserth dar după retragerea sa în 1893, Cabinetul a fost închis iar colecția cedată „Muzeului Țării.”⁵²

MUZEUL DE INDUSTRIE DIN BUCOVINA

În 1893 a luat ființă „Muzeul de industrie din Bucovina” ale cărui colecții erau expuse zilnic între orele 10-13, în casa notarului Wexler din Cernăuți. În 1896 muzeul s-a mutat în clădirea Școlii de meserii, unde la 1 noiembrie 1896 a avut loc deschiderea festivă. Muzeul realiza expoziții anuale cu lucrări din industria casnică. Ideea unificării „Muzeului Țării” cu „Muzeul Industrial” nu s-a putut realiza, cele două instituții neajungând la nici o înțelegere în acest sens.⁵³

H. SOCIETATEA PENTRU CULTURA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

În 1909 Ion Ștefureac încearcă organizarea unui muzeu țărănesc la Câmpulung care să cuprindă „semnele tricolorului din trecut și prezent.”⁵⁴

În 1912 intelectualitatea românească (Ion Ștefureac, Iancu I.Nistor, T.Balan, Vasile Ciurea, Samuil Ioneț) organizează un muzeu național românesc care să nu se afle sub autoritatea Curții de la Viena ca „Muzeul Țării” (1893) și „Muzeul orășenesc Suceava”(1900). Astfel se înființează „Societatea pentru Cultura și Literatura Romană din Bucovina”, în frunte cu Th. Ștefanelli care avea drept obiectiv înființarea unui muzeu cu o secțiune istorică care să cuprindă „toate documentele din țară privitoare la istorie și datinile poporului românesc din Bucovina, iar muzeul național să aibă expuse obiecte antice și de artă, lucrări vechi și noi ale industriei casnice și din țară”⁵⁵ care să se constituie într-o arhivă.

În acest scop Societatea în frunte cu Th.Ștefanelli va lansa în 1912 prin intermediul *Junimii literare* „un apel către toți românii proprietari de documente și obiecte vechi ale artei naționale”⁵⁶. Apelul a rămas fără rezultat în condițiile evenimentelor politice care au determinat izbucnirea primului război mondial.

⁵² *Ibidem*, p.18

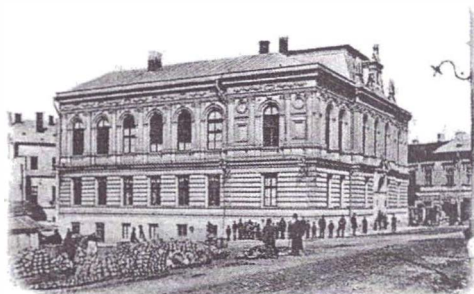
⁵³ *Ibidem*, p.29

⁵⁴ T.Balan, *Junimea literară*, 1909, nr.3-4, p.45

⁵⁵ M.Ignat, *op.cit.* p.101

⁵⁶ *Ibidem*,

I. MUZEUL ȚĂRII

Bukovinian Gewerbe - Museum.

Încă din 1888 C.A. Romstorfer, conservator pentru monumentele din Bucovina, înainta un raport Comisiei Centrale de la Viena prin care își exprima dorința întemeierii unui muzeu național la Cernăuți. Comisia de la Viena, la stăruința intelectualilor bucovineni și a „Societății arheologice române”, aprobă înființarea acestui „institut patriotic.”⁵⁷

La 21 februarie 1892 are loc Adunarea pentru constituire, prezidată de consilierul școlar D.Isopescu, unde s-a aprobat Statutul muzeului în care se preciza că, scopul acestuia era „de a promova istoria țării sub raport arheologic, general istoric, al istoriei artelor, al etnografiei, al științelor naturii (...) înjgheburile unei colecții accesibile tuturor, formată din obiecte, scrieri și stampele referitoare la domeniile de cercetare; organizarea de expoziții și conferințe...stabilirea de legături strânse cu muzee din diferite țări și alte instituții similare.”⁵⁸

La 14 mai 1893 a fost inaugurat „Muzeul Țării”, în incinta „reședinței arhiepiscopale în prezbiteriu” muzeul fiind „deschis de la 3 la 5 ceasuri, iar duminica între orele 15-17.”⁵⁹

Datorită creșterii colecțiilor muzeului prin donațiile din perioada 1893-1908 și a faptului că „multe obiecte nu puteau fi expuse”, spațiul aferent a fost extins la încă o cameră, pentru ca mai târziu, în 1899 colecțiile sale să fie mutate în clădirea „Muzeului Industrial” în două săli.

Muzeul a desfășurat o activitate științifică prin efectuarea restaurărilor la monumentele istorice, săpături arheologice, expuneri pe diverse teme („Pictura bizantină în Bucovina”; „Cercetări arheologice cu demonstrații”) ⁶⁰, participări la expoziții peste hotare, excursii la Cetatea Sucevei.

Rezultatele acțiunilor desfășurate în cadrul muzeului au fost publicate în anuarul muzeului redactat în limba germană sub numele „Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums” ce va apărea între 1892-1813 conținând studii istorice, etnografice și arheologice.

Dintre cercetătorii și colaboratorii muzeului se numără: dr. J. Polek, custodele pentru colecțiile de documente și cărți, R. Wurzen pentru arheologie, E. Kolbenhayer pentru etnografie și industrie casnică, Eugen Botezat pentru industrie naturală, E. Fischer pentru numismatică, W. Milowicz pentru istoria artei ș.a.⁶¹

⁵⁷ Em.I.Emandi, *op.cit.*, p.24

⁵⁸ *Ibidem*, p.25

⁵⁹ *Gazeta Bucovinei*, III, 1893, nr.26, 32, 35

⁶⁰ *Ibidem*, V, 1895, p.2

⁶¹ Em I .Emandi, *op.cit.*, p.26

„Muzeul Țării” a reușit să coordoneze întreaga activitate arheologică din Bucovina, preluând, cu timpul, atribuțiile „Societății Arheologice Romane” dar rămâne sub dirijarea directă a Curții de la Viena.

MUZEUL ORĂȘENESC SUCEAVA

Liceul de fete (Mädchen Lyzeums)
Suceava

Inițiativa înființării unui muzeu la Suceava este legată de extinderea și intensificarea lucrărilor la ruinele Cetații de Scaun începute de arheologul C.A.Romstorfer în vara anului 1895 când, Ministerul Culturii și Educației din Viena întreprinde cercetări de consolidare a cetății Suceava.⁶²

La 3/15 septembrie 1895 în ședința Comitetului de săpătură se pune problema constituirii unui muzeu având ca nucleu bogatul material arheologic adunat și depozitat într-o încăpere improprie de la mănăstirea Sf. Gheorghe.⁶³

Prof. Josef Fleisher, în 1897, propunea înființarea unui muzeu regional ca „*sucursală a muzeului Bucovinei*” evitându-se, astfel, ca obiectele să fie împrăștiate în muzeele din Austria sau cedate „*Muzeului Țării*” din Cernăuți.

La inițiativa unui grup de intelectuali suceveni la 7 noiembrie 1899, Dieta Bucovinei aproba Statutele Societății „Muzeul” care prevedeau funcțiile pe care trebuia să le îndeplinească muzeul: „*promovarea și lărgirea cunoștințelor de țară arheologice, istorice-generale, istorice de artă, etnografice și istorice- naturale (...)*”⁶⁴ Societatea urma să fie condusă de un comitet alcătuit din zece membri, aleși pe 3 ani (cu atribuții economice, administrative, întocmirea bugetului, redactarea anuarului ș.a.), de un consiliu de control compus din 10 membri, aleși anual. Adunarea generală era compusă din totalitatea membrilor Societății și era convocată anual pentru a realiza o retrospectivă a activității muzeului și a lua măsurile necesare extinderii colecțiilor. Potrivit Statutelor colecția muzeului avea să fie alcătuită din trei secțiuni: *arheologică, numismatică și istorică*.

Din cei 46 de membri fondatori cele mai cunoscute personalități erau: istoricii W.Schmidt și Th.Stefanelli, arheologul C. A. Romstorfer, folcloristul S. Fl. Marian, profesorii A. Dașchievici și Șt. Repta ș.a.⁶⁵

Baza financiară a muzeului constau în contribuțiile anuale ale membrilor fondatori și subvențiile modeste acordate de Primărie și alte instituții (Dieta Bucovinei, Casa de economii, Banca Suceveană).⁶⁶

⁶² Alexandrina Ignat, *Muzeul din Suceava-8 decenii de activitate* în A. M. J., IV, 1977, p.290

⁶³ *Gazeta Bucovinei*, V, 1895, nr.70

⁶⁴ Al.Ignat, *op.cit.*, p.290

⁶⁵ Em.I.Emandi, *op.cit.*, p.32

La 4 ianuarie 1900, are loc adunarea generală de înființare a „Societății Muzeul din Suceava”⁶⁷ denumit mai târziu „Muzeul orășenesc Suceava”

Comitetul muzeului în ședința din 8 iunie 1905 trimite un apel în toată țara consemnat în „Cartea protocoalelor” pentru „toți câți posedă lucruri ce ar putea interesa muzeul nostru respectiv care posedă rarități bucovinene pe acestea să le doneze sau să le vândă Societății.”

Îmbogățirea colecțiilor și lipsa unui spațiu adecvat au determinat mutarea frecventă a patrimoniului. La început, materialele adunate au fost depozitate într-o chilie a mănăstirii Sf. Gheorghe (1895), unde nu exista spațiu suficient. În 1896 colecțiile au fost mutate la Liceul de băieți (azi „Ștefan cel Mare”) unde au fost aranjate într-o clasă, în dulapuri iar profesorii aveau atribuția de a se ocupa de îmbogățirea și conservarea lor.⁶⁸ Noul comitet de conducere al muzeului transferă colecțiile într-o încăpere de la „Cafeneaua armenească”⁶⁹, iar din 1905 au fost așezate în edificiul primăriei orașului Suceava. Din 1906 patrimoniul muzeal este instalat în trei camere ale cazarmii armatei teritoriale din Suceava într-o clădire izolată.⁷⁰

Pentru prima dată colecțiile muzeului sunt expuse public în august 1906, când a avut loc inaugurarea expoziției în „6 dulapuri de sticlă și 4 vitrine” o expoziție de arheologie și istorie, dar acestea erau disponibile pentru vizitatori o perioadă limitată din an (1 iunie-30 septembrie și în anumite zile de la orele 14 la 16) iar în zilele de sâmbătoare și duminică intrarea era liberă.⁷¹

Cu toate acestea numărul vizitatorilor era destul de mic deși fondatorii apreciau că: „un muzeu prin obiectele pe care le păstrează valorează mai mult decât aurul.” De aceea Comitetul muzeului trebuia să țină prelegeri, excursii organizate la obiectivele istorice din jurul Sucevei și participări la expoziții ca cea din 1906 din București când muzeul va obține medaliile de aur și bronz.⁷²

Cei mai importanți custozi ai muzeului din această perioadă au fost: Josif Flaiser care s-a ocupat de organizarea colecțiilor și a elaborat studii istorice și arheologice despre Bucovina și Alfred Peyersfeld care a realizat pentru prima dată un istoric despre „Muzeul din Suceava” și primele cataloage cu obiectele inventariate în muzeu rămase în manuscris.⁷³

La inițiativa prof. Eusebie Popovici, director al Liceului de fete-Mädchen Lyzeums (azi Colegiului Național Petru Rareș) și membru al Consiliului de control al muzeului, colecțiile sunt mutate din 1912 în două camere ale liceului respectiv, unde au fost adăpostite până în 1925. Tot din 1912 datează prima descriere a obiectelor existente în expoziție: „pietre cu inscripții arabe și în slavonă, ghiulele de cetate, armament medieval, obiecte vechi bisericesti, inel cu pecetea Moldovei, icoane,

⁶⁶ Făt Frumos, III, 1928, nr.1, pg.27

⁶⁷ Al.Ignat, *op.cit.*, p.290

⁶⁸ Em.I Emandi, *op.cit.*, p.33

⁶⁹ Calendarul Glasul Bucovinei, X, 1929

⁷⁰ Al.Ignat, *op.cit.*, p.291

⁷¹ Em.I Emandi, *op.cit.*, p.34

⁷² *Ibidem*, p.36

⁷³ Al.Ignat, *op.cit.*, p.292

amforă romană, documente medievale și moderne, monede de aur, argint și cupru descoperite la Cetate, cărți vechi, ziare, mărci poștale, ștampile comunale, obiecte paleontologice pe pereți erau atârinate, 70 de tablouri” ș.a.⁷⁴

Cu ocazia aniversării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare în 1904 muzeul a fost vizitat de intelectuali ca: istoricul Nicolae Iorga, poetul Ștefan O. Iosif, Radu Rosetti, Constantin Kogălniceanu ș.a.⁷⁵

De-a lungul timpului muzeul sucevean și-a extins și diversificat colecțiile existente în patrimoniu, funcțiilor sale inițiale de colectare, depozitare, expunere adăugându-li-se altele, datorită perfecționării activității din instituțiile muzeale. Muzeul orașenesc Suceava își va continua activitatea după primul război mondial când a avut loc o reorganizare a colecțiilor sale.

MUZEUL MĂNĂȘTIRII PUTNA

Mănăstirea Putna

Mănăstirea Putna a fost construită între anii 1466-1469, fiind inaugurată în 1470 în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1457-1504) fiind un important centru cultural în epocile medievală și modernă.

Primul muzeu mănăstiresc din Bucovina a fost înființat în acest lăcaș religios în 1904, având ca nucleu tezaurul de documente, broderii, țesături, argintărie, tipărituri etc., adunate de-a lungul timpului și aflate în patrimoniul mănăstirii. Vicisitudinile

istorice (incendiile din 1484 și 1536, jafurile din 1654 ale cazacilor lui Timuș Hmelnițchi ș.a.), au determinat distrugerea și dispariția unei părți din tezaur.

Patrimoniul adunat la Putna și expus în muzeu cuprindea toate genurile de artă practicate în Țările Românești în epoca feudală.

De o valoare deosebită sunt broderiile vechi, aparținând sec. XVI-XVIII, ilustrând activitatea atelierului de broderie care a funcționat în această perioadă în cadrul mănăstirii. „Epitaful reginelor Eutemia și Eupraxia” din a doua jumătate a secolului XIV-lea, operă de proveniență sârbo-bizantină este cea mai veche broderie din colecția mănăstirii. Alte epitafuri executate la porunca lui Ștefan cel Mare sunt: „Epitrahilul” din 1469, „Epitrahilul” anterior anului 1480, „Dvera Înălțării” din 1484, „Dvera Adormirii Maicii Domnului” din 1485, „Epitaful” din 1490, monumentale broderii românești.⁷⁶

⁷⁴ Em.I.Emandi, *op.cit.*, p.34

⁷⁵ *Ibidem*,

⁷⁶ Maria A.Musicescu - *Muzeul mănăstirii Putna*, București, 1967, p.14-20

La mănăstirea Putna se află cea mai veche colecție de acoperăminte de morminte din țara noastră, provenind de la Ștefan cel Mare și Maria Vochița soția sa, de la Bogdan al III-lea, de la doamna Elena, soția lui Petru Rareș ș.a. Capodopere ale artei românești, având o valoare excepțională nu numai mormintelor pentru care au fost destinate, ci și datorită măiestriei artistice, sunt considerate acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop (19 decembrie 1477), cel mai vechi portret brodat în mărime naturală cu fir de aur și argint din mătase și atlas roșu și cel a lui Ștefan cel Mare (2 iulie 1504) din brocard și catifea cu fir de aur ambele impunătoare prin grandoarea țesăturilor din care au fost confecționate.⁷⁷

Dintre manuscrisele existente în colecția mănăstirii, adevărate opere de artă, reprezentative sunt: cărțile și hrisoavele domnești, zapise, răvașe, uricele, anaforele, catastife, pomelnice, acte de danie ș.a., scrise în limbile slavonă și romană, mărturii autentice ale vieții din trecut. Acestea sunt datorate existenței la Putna în ultimele decenii ale veacului al XV-lea, a unui centru de creație al marilor capodopere din acest domeniu. Aici s-au compilat cronici și anale și s-au scris cele două versiuni ale „*Letopiseșului de la Putna*”

Cel mai vechi manuscris păstrat în patrimoniul mănăstirii este un „*Evangeliiar*” din sec. XIII-XIV-lea, scris pe pergament în limba slavă. Din această perioadă muzeul mănăstirii Putna posedă 10 tetraevanghelii, capodopere ale artei medievale românești, unele scrise la porunca lui Ștefan cel Mare: „*Tetravanghelul*” din 1473 scris de ieromonahul Nicodim, „*Sbornic*” din 1474 scris de ieromonahul Iacob, „*Tetravanghel*” din 1488-1489 scris de călugărul Paladie, „*Tetravanghel*” din 1504-1507 scris din porunca lui Ștefan cel Mare și terminat de Bogdan Voievod, „*Psaltichie*” (sec. XV – XVI-lea) manuscris grec și slav cu notație muzicală bizantină ș.a.⁷⁸

Fondul de carte românească de la mănăstirea Putna, cuprins între intervalul anilor de tipărire 1652-1828, este constituit din 75 de titluri și 101 exemplare. Din secolul al XVII-lea, biblioteca mănăstirii păstrează un exemplar din „*Îndreptarea legii*” (Târgoviște, 1652), un exemplar din „*Viața sfinților*” (Iași, 1682-1686), două exemplare din „*Biblie*” (București, 1688), trei exemplare din „*Tâlcuirea liturghiei*” (Iași, 1697) ș.a.⁷⁹

Tiparul secolului XVIII-lea, este reprezentat de 30 de titluri dintre care „*Evangelie*” (București, 1723); „*Penticostar*” (București, 1743); „*Ceaslov*” (Rădăuți, 1745); „*Mărgăritare*” (București, 1746); „*Cazanii*” (Râmnic, 1748); „*Biblia*” (Blaj, 1795); „*Ceaslov*” (Iași, 1797) etc. Pentru secolul XIX-lea reprezentative sunt: „*Otoih Mic*” (Iași, 1804); „*Acatist*” (Sibiu, 1810); „*Penticostar*”, (București, 1810) ș.a.⁸⁰

Secția de argintărie și icoane este deosebit de bogată aici aflându-se ferecături de argint aurit din sec. XV-XVI-lea: chivote, potire, lingurițe de împărtășanie din sec.

⁷⁷ Claudiu Paradais- *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Iași, 1988, p.263-264

⁷⁸ M.A.Musicescu, *op.cit.*, p.25-28

⁷⁹ Olimpia Mitric- *Carte românească veche în biblioteca de la mănăstirea Putna*, în R.M., 3, 1992, p.67

⁸⁰ *Eadem*, p.67-68

al XVIII-lea, obiecte de cult. Dintre piesele de argintărie de o valoare inestimabilă păstrate în tezaurul mănăstirii amintim: *Cădelnița* din 1470 lucrată la porunca lui Ștefan cel Mare, „*Ferecătura tetravangheliarului de la Umor*” din 1487, „*Panaghia*” din 1553, „*Cristelnița*” din 1567 lucrată din porunca lui Alexandru Lăpușeanu, *Policandru* din 1765 ș.a. Icoanele vechi din colecția mănăstirii sunt în număr redus: icoana din 1566 a arhimandritului Spiridon al Putnei, icoana din 1570, lucrată din porunca lui Anastasie, episcop de Roman, icoana din 1583 lucrată de Dosoftei, arhimandrit de Putna, icoana din 1564 dăruită de Iacob Putneanul, mitropolit al Moldovei etc.⁸¹

Colecția de sculptură a mănăstirii prezenta în expunere: stema din 1481 aflată la turnul de intrare în mănăstire, stema din 1559 care se afla deasupra ușii paraclisului, stema din 1757 pe fațada interioară a turnului de la intrare. Reprezentative sunt pietrele de morminte din sec. XV – XVI-lea având ca motive decorative palmeta și semipalmeta, ale Mariei de Mangop (1477), soția lui Ștefan cel Mare și a fiilor săi: Bogdan și Petru (1479-1480), a lui Ștefan cel Mare (1504), a lui Bogdan al III-lea cel Orb (1517), a Mariei, fiica lui Ștefan cel Mare (1518) ș.a.⁸²

Patrimoniul mănăstirii Putna cuprindea un număr mare de cruci de o deosebită valoare artistică provenite din danii (cruce din 1503, lucrată din porunca lui Ștefan cel Mare, cruce din 1566 a lui Ion Bainschi, parcalab de Orhei, cruce din 1639 a hatmanului Gavriil, din 1690 a episcopului de Huși, Dosoftei).⁸³

Valoarea colecției existentă în muzeul mănăstirii Putna a fost apreciată la Expoziția de artă românească veche și modernă deschisă la 25 mai 1925 la Paris în sălile Muzeului „*Jeu de Paume*”, unde au fost expuse 179 de exponate și orfevării etc. Apreciind tezaurul moldovenesc inestimabil, istoricul francez Henri Focillon avea cuvinte de laudă pentru „...*marea artă populară, arhaică și vie totodată, sau uimitoarele comori ale artei religioase, în al cărui puternic fond se întretaie influențe și aporturi savant tratate constituind imaginea grandioasă a vieții unui popor de-a lungul timpurilor.*”

Mănăstirea Putna prin inestimabilele valori adunate de-a lungul timpului rămâne „*Ierusalimul neamului nostru*” cum aprecia pe bună dreptate poetul Mihai Eminescu.

ACTIVITATEA MUZEISTICĂ ÎN BASARABIA PRIMELE INIȚIATIVE MUZEISTICE

Începuturile activității de colecționare și constituire a primelor muzee din Basarabia se situează în prima jumătate al secolului XIX-lea, luând o amploare deosebită în a doua jumătate a acestui secol, în condițiile istorice legate de ocuparea de către Imperiul Țarist al acestui teritoriu încă din 1812.

⁸¹ M.A.Musicescu, *op.cit.*, p.37-38

⁸² *Eadem*, p.48

⁸³ *Eadem*, p.56-57

Activitatea de strângere a obiectelor cultural-istorice de pe teritoriul Basarabiei este legată de numele generalului gubernator al Novorosiei și Basarabiei, P.I.Fiodorov care, în perioada 1836-1856, a executat instrucțiunile ministrului afacerilor de interne ale Rusiei, D.Bludov care prevedeau să „urgenteze adunarea obiectelor vechi, monede vechi, a informațiilor cu privire la cetăți și construcții vechi.”⁸⁴

Din informațiile cuprinse în dosarele Arhivei Cancelariei Gubernatorului Basarabiei aflăm că secțiile de poliție au strâns în acea perioadă numeroase antichități și un număr mare de monezi antice⁸⁵. În același timp au fost depuse dosare cuprinzând informații despre monumentele istorice ale Basarabiei, despre persoanele ce dețineau obiecte de patrimoniu și despre colecțiile de carte existente până în acel moment.⁸⁶

MUZEELE DIN ODESSA ȘI KERCI

Raportul primit în 1823 la Cancelaria Gubernatorului anunța inaugurarea „Muzeului de antichități de la Odessa” și pregătirea deschiderii altuia la Kerchi. Scopul acestora era adunarea și păstrarea tuturor antichităților ce vor fi găsite pe litoralul Mării Negre cu specificarea ca toate antichitățile descoperite pe teritoriul Basarabiei să fie trimise muzeului din Odessa.⁸⁷

MUZEUL SOCIETĂȚII DIN ODESSA PENTRU ISTORIE ȘI ANTICHITĂȚI

În 1839 a fost înființată „Societatea din Odessa pentru istorie și antichități” care a strâns majoritatea colecțiilor numismatice și antichitățile existente în Basarabia până în acel moment. Muzeul Societății s-a îmbogățit în 1842 cu o colecție de obiecte militare vechi, armament, vestimentație, literatură, obiecte personale descoperite în satul Scăieni din județul Soroca.⁸⁸ Revista muzeului „Analele Societății din Odessa pentru istorie și antichități”, scria că „s-a adunat o colecție impresionantă de documente vechi, hrisoave domnești și zapise”

Importante au fost și donațiile colecționarilor moldoveni, ca, de exemplu a inspectorului gimnaziului din Chișinău A.V. Vîrlan și cea a învățătorului P. Volohin din satul Slobozia care în 1880 a donat Societății **colecția sa de antichități** și relicve arheologice formată din obiectele descoperite în apropierea satului și în împrejurimile

⁸⁴ Societatea științifică de arhivistică din Basarabia „Studii”, vol.1, Chișinău, 1900, p.17

⁸⁵ Nicolae E.Chetraru, *Din istoria arheologiei Moldovei (Basarabia si Transnistria)*, Chișinău, 1994, p.26

⁸⁶ Elena Ploșnița, *Colecții și colecționari din Basarabia până în 1918*, în R.M., 2, 1995, p.52

⁸⁷ *Eadem*,

⁸⁸ *Eadem*,

Tiraspolului: vârfuri de cremene pentru sulițe și săgeți, fragmente de lut și ceramică ș.a.⁸⁹

Un alt centru de colectare a antichităților a fost la Akkerman unde au fost donate de colecționari armament, monede, ceramică. Din acesta au ajuns în muzeul din Odessa în 1864 la cererea Societății „*fragmente cu inscripții eline și coloane vechi de marmură.*”⁹⁰

Totuși, cu toate eforturile conducerii Societății de a se opune împrăstierii colecțiilor, unele dintre acestea vor ajunge în muzeele din Rusia, ca, de exemplu Universitatea „*Sf. Vladimir*” din Kiev, care încă din 1837 cerea „*ajutor în colectarea de antichități de pe teritoriul Basarabiei pentru noul muzeu.*”⁹¹

D. COLECȚII ȘI COLECȚIONARI

Gimnaziul de băieți nr.1 - Chișinău

Din categoria colecțiilor particulare un loc aparte îl ocupau colecțiile eterogene găsite de obicei în locuințele boierilor din Chișinău și la conacele de provincie cuprinzând: obiecte de faianță, porțelan, pictură, sculptură, argintării, medalii, bronzuri ș.a. Între 1812 – 1860 s-au realizat puține colecții particulare un rol deosebit ocupându-l „**Colecția de carte a cărturarului grec Dumitru Gobdelaș**” care conținea 2723

volume în limbile latină, greacă, franceză, germană printre care: „*Cugetări filozofice*”, Londra, 1708, „*Călătorie istorică prin Europa*”, Amsterdam, 1708, „*Unitatea bisericii sau combaterea noului sistem*”, 1727 ș.a. Colecția va fi preluată de Dumitru Carastati (după moartea fondatorului colecției), care o va dona bibliotecii Gimnaziului de băieți nr.1 din Chișinău (azi Muzeul Național de Istorie a Moldovei) și nu se va mai ști nimic despre istoricul acesteia.⁹²

Importante au fost colecțiile de carte care se aflau în biserici și mănăstiri, bogate în literatură religioasă, manuscrise și lucrări istorice. Un interes deosebit îl prezenta fondul de carte scris în limba română, majoritatea acestuia fiind distrus de autoritățile țariste în 1871 când arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului a fost numit Pavel.⁹³

⁸⁹ N.E.Chetraru, *op.cit.*, p.32

⁹⁰ E.Ploșnița, *op.cit.*, p.53

⁹¹ *Eadem*

⁹² *Eadem*, p.53-54

⁹³ *Eadem*, p.54

Pentru sec. al XIX-lea reprezentative erau colecțiile lui N.C.Grebencio din Comrat cu obiecte etnografice, arheologice, numismatice, G.D.Bantiș din Bălți, A.Muruzi din Ungheni, C.M. Cotruță dintr-un sat din județul Orhei.⁹⁴

Remarcabilă este încercarea negustorului rus, F. Bogatârev de a deschide în 1870 un **Muzeu de artă** cum demonstrează cererea acestuia către guvernatorul provinciei păstrată în Arhiva Națională a Moldovei rămasă în faza de proiect. Inginerul Drăgoiu a încercat să pună bazele unui „**Muzeu de artă**” la Chișinău având ca nucleu colecția sa de tablouri care se afla la Odessa. Revoluția bolșevică din 1917 a împiedecat realizarea acestuia. În 1915 I. Bulat poseda o **colecție de artă populară** care se va îmbogăți cu diverse exponate până în 1940 când colecția va fi distrusă.⁹⁵

Activitatea de colecționare a persoanelor particulare era un mod eficient de păstrare a unor obiecte, dar a determinat, în același timp, apariția unor muzee în condițiile în care Basarabia a pierdut valori patrimoniale inestimabile, o parte din obiecte fiind dispersate în muzeele din Rusia, pierdute în anii primului război mondial sau în timpul revoluției ruse.

MUZEUL DE ANTICHITĂȚI AL NATALIEI SICARD

Natalia Sicard a început să colecționeze obiecte vechi din peregrinările ei din străinătate în țări ca: Italia, Grecia, Elveția, Franța și Austria. Pasionată de cultura etruscilor, a cumpărat din Florența în 1876 o colecție de vase antice cu care a pus bazele unui muzeu în același an.

„*Muzeul de antichități al Nataliei Nicolaevna Sicard din Vadul lui Vodă*” a fost instalat în conacul ei, ocupând șase camere.⁹⁶ El era împărțit în: *secția de geologie*, destul de modestă, cuprinzând câteva exemplare de fosile rare, amprente rare ale plantelor și animalelor dispărute, săgeți și ciocane de piatră, obiecte pietrificate apoi *secția de antichități* cu obiecte antice aduse din: Etruria, Egipt, Atena, Tyras, Olbia, Bosforul Cimerian,⁹⁷ conținând și ceramică din perioada medievală. Cea mai variată și mai completă era *secția etruscă*, unde existau un număr mare de obiecte vechi clasate după perioada și locul de proveniență, fiind expuse aici vase frumoase cu figuri roșii, scene de vânătoare și motive cu dans etrusc. Dintre obiectele de bronz remarcabile erau oglinzile, brățările, cerceii și vasele cu gravură.⁹⁸

Muzeul Nataliei Sicard din Vadul lui Vodă a fost vizitat adeseori de arheologul Ion C.Surucean, care dorea să-l popularizeze publicând chiar și un articol la 28 iunie 1880 în „*Bessarabsckie gubernskie vedomosti*” (Buletinul guberniei Basarabiei) arătând că „...el cuprinde o vastă colecție de obiecte antice aduse din Italia și Grecia. Deosebit de bogată era prezentată cultura etruscă”

⁹⁴ *Istoricul și activitatea zemstvelor în curs de 50 de ani (1869-1919)*, Chișinău, 1920, p.56-72

⁹⁵ E.Ploșnița, *op.cit.*,p.57

⁹⁶ Nicolae Răileanu, *Din istoria muzeelor Moldovei. Muzeul de antichități a Nataliei Sicard din Vadul lui Vodă în Tyrageția*, anuar III, 1993, p.12

⁹⁷ N.E.Chetraru, *op.cit.*,p.45

⁹⁸ N.Răileanu, *op.cit.*,p.12

Dar muzeul a cunoscut o involuție după ce colecționara s-a mutat la Verona, în Italia unde a și decedat în 1914. O parte din colecțiile muzeului au fost transferate într-o casă special construită la Săulcani, în apropierea Vadului. Dar în timpul primului război mondial conacul a fost jefuit și colecția a dispărut. Casa unde fusese muzeul a fost distrusă în jurul anului 1970 astăzi aflându-se pe acel loc spitalul.⁹⁹

MUZEUL DE ANTICHITĂȚI AL PONTULUI SCITIC DIN CHIȘINĂU

Alt pasionat colecționar, membru al Societății de Arheologie din Moscova, membru al Societății bisericești istorico-arheologice al Academiei Teologice din Kiev, membru al Societății din Odessa pentru istorie și antichități și membru de onoare al Academiei Romane a fost Ion Casian Surucean care a pus bazele „Muzeului de antichități al Pontului Scitic din Chișinău” Spre deosebire de alți colecționari amatori de până atunci, Surucean a întreprins personal cercetări arheologice în orașele antice de pe litoralul Mării Negre, adunând în locuința sa din Chișinău o impresionantă colecție: pietre funerare antice grecești și romane, sculpturi de piatră, monede antice, oale de lut vopsite cu lac negru sau cu desene de culoare roșie, 3.000 de antichități egiptene, un mare număr de amfore șampilate, 75.000 de obiecte din sticlă, bronz, argint și aur, 203 cercei și inele din metale prețioase, 8000 de monede vechi de argint sau de aur și o bibliotecă cu 3500 de volume.¹⁰⁰

În curtea casei sale se aflau numeroase plăci de marmură cu inscripții vechi pe lespezi de piatră, monede, amfore, statuete de teracotă, vase antice provenind din necropolele de pe litoralul nordic al Marii Negre: Olbia, Tyrasul, Bosforul Cimerian, Crimeea și Caucaz.¹⁰¹

Datorită extinderii colecției deținute, I. C. Surucean se hotărăște să creeze pe baza acesteia un muzeu de arheologie numit „Muzeul antichităților din Pontul Scitic al lui I. C. Surucean din Chișinău” Data sigură a inaugurării nu se cunoaște, dar se presupune că acest muzeu ar fi apărut concomitent cu „Muzeul de antichități al Nataliei Sicard” la sfârșitul secolului XIX-lea. Singura mărturie rămâne articolul publicat de Pavel Becker, profesor la Universitatea din Dreszda „Despre inscripțiile de pe torțe de amfore din colecția lui I. C. Surucean” din 1 iulie 1878, unde se găsește de mai multe ori notația „Muzeul lui I. Surucean” ceea ce demonstrează că exista deja. Deoarece purta denumirea de „Muzeul lui I. C. Surucean” și nu „Muzeul Pontului Scitic” este posibil ca, odată cu trecerea în clădirea nouă din strada Seminaraskaia nr 37 (azi Bănulescu Bodoni, nr. 41), cumpărată în 1887, să-și fi schimbat denumirea.¹⁰²

Din informațiile păstrate în articolele lui I. C. Surucean, ale contemporanilor săi și ale lui V. I. Goșchevici putem reconstitui amplasarea colecțiilor în acest muzeu.

⁹⁹ N. Chetaru, *op.cit.*, p.46

¹⁰⁰ E. Ploșnița, *op.cit.*, p.55

¹⁰¹ Nicolae E. Chetaru, *Primul arheolog basarabean-Ion Casian Surucean și primul muzeu de istorie al Moldovei în Tyrageția*, anuar I, 1992, p.10

¹⁰² *Ibidem*, p.14

Astfel antichitățile egiptene ocupau două săli, alături de care se aflau amfore antice cu torți ștamplate, vase grecești și romane acoperite cu lac roșu și negru, obiecte de sticlă, bronz, argint, aur. Colecția cuprindea peste 12.000 de obiecte antice, multe rare și unicate, monede „delfinaș” olbiene ș.a.¹⁰³ Exista și secția numismatică, în care se aflau potrivit „*Buletinului societății de arhivistică « Tavria »*”, nr.27 din 1908 un număr de „100 de monede genoveze – tătărăști din orașul Kafa, astfel de monede, în colecțiile europene fiind numai 10.”

Pentru mărirea fondului colecției, Al. I. Marchievici, membru al Societății de Istorie și Antichități observa că „*i se aduceau piese arheologice de pretutindeni (chiar și din Egipt); multe obiecte le dobânda singur din săpăturile movilelor basarabene.*”¹⁰⁴

O importanță deosebită a avut-o și biblioteca adunată de Surucean, care ocupa două camere fiind destul de numeroasă cuprinzând tipărituri rare, manuscrise unice, acte domnești autentice etc. fiind prima bibliotecă de istorie cunoscută în Moldova la aceea epocă.¹⁰⁵ Muzeul a fost vizitat de numeroși savanți – arheologi și istorici ai timpului ca: M. Kogălniceanu, E. R. Ștern, F. G. Mișcenco, V. V. Latîșev, B. A. Turaev ș.a.

După dispariția sa la 1 decembrie 1897, la doar 46 de ani, vasta sa colecție, care cuprindea peste 90.000 de obiecte este revendicată de Comisia Gubernială Științifică a Arhivelor din Basarabia, care, în septembrie 1898, în urma unei ședințe a discutat trecerea muzeului în păstrarea temporară a Comisiei dar s-a renunțat „*deoarece întocmirea unui astfel de inventar deocamdată este peste puterile Comisiei noastre și predarea colecției a fost amânată.*”¹⁰⁶

Colecția lui I. Surucean a fost mutată la începutul secolului la Săulcani, în casa unde exista muzeul Nataliei Sicard împreună cu biblioteca, iar de aici o parte din piesele muzeului au fost vândute sau donate unor persoane particulare. În 1915 M. Ceachri, președintele Societății bisericești istorico-arheologice a fost la Vadu lui Vodă de unde a achiziționat 100 de cărți. Alte aproximativ 300 de piese au ajuns în *Muzeul de antichități de la Herson*. Astfel colecția a fost dispersată, unele obiecte rămase fiind donate Comisiei Arhivelor și muzeelor din Odessa, Moscova, București ș.a.¹⁰⁷

Muzeul zoologic, agricol și de artă casnică al Zemstvei guberniale basarabene din Chișinău

MUZEUL AGRICOL AL ZEMSTVEI GUBERNIALE BASARABENE

Muzeul își are geneza în octombrie 1889, când la Chișinău a avut loc prima „*Expoziție agricolă*” organizată de Uprava (Direcția) Zemstvei Guberniale Basarabene. După închiderea expoziției,

¹⁰³ *Ibidem*, p.14-15

¹⁰⁴ *Ibidem*, p.20

¹⁰⁵ *Ibidem*, p.21-22

¹⁰⁶ N.E.Chetraru, *op.cit.*, 1992, p.22

¹⁰⁷ *Ibidem*, p.23-24; E.Ploșnița, *op.cit.*, p.56

mai multe obiecte și exponate au rămas la dispoziția Zemstvei (așezământ de auto-administrare în fosta Rusie apărut în 1869), a căror membri au hotărât înființarea unui muzeu agricol cu o parte din exponatele expoziției.¹⁰⁸ Instituția și-a desfășurat activitatea în clădirea Zemstvei guberniale basarabene și a purtat mai multe denumiri. La început a fost numit „*Muzeul de Zoologie, agricultură și meșteșuguri al Zemstvei din Basarabia*”, pentru ca mai târziu această denumire să fie schimbată în „*Muzeul zoologic, agricol și de artă casnică al Zemstvei guberniale basarabene*”¹⁰⁹

Muzeul devine un centru important de știință și cultură tradițională a Basarabiei și curând va fi cunoscut nu numai în Imperiul Rus, dar și în Europa prin participarea în 1894 și 1901 la Expozițiile de Științele Naturii din Sankt Petesburg unde au fost prezentate preparate anatomice, zootehnice, biologice ș.a.

Problema unui local corespunzător pentru expoziții și laboratoare a fost rezolvată în 1903, cu ocazia organizării celei de-a doua „*Expoziții Agricole*” de la Chișinău unde s-a hotărât înființarea unui edificiu pentru muzeu¹¹⁰, construcție finalizată în 1905 a cărui patrimoniu se află aici până azi.

Dezvoltarea muzeului și obținerea localului se datorează în mare parte baronului Alexander Stuart, membru al Direcțiunii Zemstvei guberniale a Basarabiei apoi președinte al acesteia care a avut un rol hotărâtor în evoluția ulterioară a muzeului antrenând în activitatea acestuia profesori, școlari, agronomi, specialiști. În 1907 baronul Stuart a fost forțat să se retragă din postul de președinte al Upravdei și din funcția de director al muzeului deoarece a fost acuzat că ar fi cheltuit pentru construcția edificiului 125.000 ruble în loc de 80.000 cât fusese suma alocată ridicării acestuia.¹¹¹

Muzeul Zemstvei a beneficiat încă din 1891 de o alocație de 500 de ruble pe an în vederea colectării și completării colecțiilor, alocație ridicată ulterior la 1000 de ruble,¹¹² sume minime pentru întreținerea localului.

Dintre donatorii muzeului se remarcă: E. Donici, T. Leonard, A și E. Stuart, P.Dicescu, C. Russo, E. Gonata, F. Suruceanu, C. Cazimir, E. Cazimir P. Gore, E. Donică-Iordănescu ș.a.¹¹³ care au înțeles necesitatea sporirii fondului muzeistic.

Franț F. Osterman a fost numit conservator și preparator al muzeului în 1891 unde va activa până la moartea sa în 1905, munca acestuia fiind continuată de soția sa, Albina Osterman până în 1936.¹¹⁴

O activitate intensă s-a dus pentru adunarea obiectelor *industrii casnice* (costume basarabene, covoare moldovenești, prosoape, țesături), activitate ce ia amploare după 1907, dorindu-se crearea unei secții etnografice. În acest sens în anul

¹⁰⁸ Grigore T. Vrabie, *Muzeul regional al Basarabiei din Chișinău*, în revista *Viața Basarabiei*, nr.9-10, Chișinău, 1939, p.3

¹⁰⁹ Florov, *Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău, Trecutul și starea lui actuală* în B.M.N.I.N. , fasc. 1, Chișinău, 1926, p.3-15

¹¹⁰ Gr.T.Vrabie, *op.cit.*, p.11

¹¹¹ N.Răileanu, *Din istoria muzeului regional al Basarabiei*, în *Tyrageția*, anuar II, Chișinău, 1995, p.9

¹¹² Gr.T.Vrabie, *op.cit.*, p.10

¹¹³ *Ibidem*, p.10-11

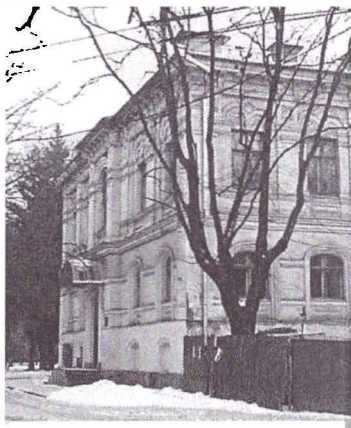
¹¹⁴ N.Răileanu, *op.cit.*, 1995, p.8-9

1912 Albina Osterman a editat un album cuprinzând ornamentele de covoare moldovenești existente în colecția muzeului.¹¹⁵

Începând cu 1911-1912 a fost completată *secția agronomică* care deținea 3588 de piese ce au constituit baza muzeului având subsecțiile: pedologie, lăptărie, sivicultură, fitotehnie. A. N. Nabochih din Odessa a adunat o colecție prețioasă de probe de sol din Basarabia și Ucraina, punând bazele subsecției pedologice (soluri).¹¹⁶

În timpul primului război mondial muzeul și-a întrerupt activitatea colecțiilor sale fiind păstrate în perfectă stare, aceasta fiind reluată după 1918.

MUZEUL ARHIVELOR DIN CHIȘINĂU

Seminarul teologic din
Chișinău

documente și studii istorice. Muzeul cunoaște perioade când achizițiile erau numeroase iar alteori când nu se putea procura nici un obiect. La 24 septembrie 1903 muzeul a beneficiat de donații cuprinzând 336 monede vechi¹¹⁸. Activitatea sa va lua sfârșit după 1918 dar Societatea gubernială prin documente adunate a impus un profund caracter național procesului de colecționare în Basarabia.

La sfârșitul sec. al XIX-lea au apărut la Chișinău diferite Societăți științifice care aveau ca scop adunarea materialelor și înființarea unor muzee.

Astfel, la 23 august 1898 „*Societatea gubernială științifică de arhivistică*” a fondat un mic muzeu în cadrul *Școlii Reale din Chișinău*, pe baza achizițiilor și donațiilor primite din partea populației din Basarabia ca: mii de documente vechi, manuscrise, piese arheologice, monede ș.a.¹¹⁷ Dar muzeul condus de președintele N. D. Codreanu, directorul Școlii Reale din Chișinău și de secretarul Ion Halippa, era lipsit de mijloace financiare și de

MUZEUL BISERICESC DIN CHIȘINĂU

La 4 aprilie 1904 în Sala de festivități a Seminarului teologic din Chișinău (azi Biblioteca Națională) a fost înființată „Societatea Bisericească Istorico - Arheologică din Basarabia”¹¹⁹ al cărui Statut prevedea: „*necesitatea de a păstra și studia*

¹¹⁵. *Ibidem*, p.10

¹¹⁶. Gr.T.Vrabie, *op.cit.*, p.26

¹¹⁷. E.Ploșnița, *op.cit.*, p.56

¹¹⁸. N.E.Chetaru, *op.cit.*, 1994,

¹¹⁹. N.E.Chetaru, *op.cit.*, 1994,

antichitățile locale bisericesti și de a pregăti materialele necesare pentru scrierea istoriei eparhiei Chișinăului, având ca scop colectarea de antichități bisericesti și crearea unui muzeu eparhial (...)să adune, să caute și să cerceteze obiecte vechi bisericesti, material istoric și parțial etnografic de la persoane private și de la instituții”

În 1906 Societatea a pus bazele „Muzeului bisericesc din Chișinău” cunoscut sub numele de „Drevlehranilișce” (depozit de vechituri) cu trei secții: *numismatică, carte veche și veșminte bisericesti*. Muzeul a fost inaugurat în incinta Consistoriului duhovnicesc, iar din anul 1912 a beneficiat de un spațiu de expoziție în 3 săli ale Casei Eparhiale din Chișinău.¹²⁰

Un rol important în organizarea colecțiilor muzeului alcătuite din: ferecături de icoane, chivote, odăjdii, cărți religioase, obiecte arheologice, l-au avut Ion Halippa, Vasile Curdinovski, Iosif Parhomovici, A. Crîlov, S. M. Bogoiavlenschi ș.a.¹²¹

La apelurile solicitate populației pentru colectarea pieselor pentru muzeu au răspuns oameni de cultură din Basarabia, Rusia, România care au facut donații printre care: Pimem, mitropolitul Moldovei, Iosif Parhomovici, Grigore Cocos, Simion Ștefiriță ș.a.

Până în 1918 muzeul a adunat bogate colecții de carte veche românească, tipărită în secolele XVII-XIX, colecții numismatice, obiecte de cult - potire, cruci sculptate în lemn și ferecate în metal, sfeșnice, candelă de alamă argint și aur și o colecție de fotografii, activitatea sa continuând și până în 1940.¹²²

SOCIETATEA NATURALIȘTILOR DIN CHIȘINĂU

La 15 martie 1904 a luat ființă „Societatea Naturaliștilor și Iubitorilor de Științe Naturale din Basarabia” condusă de președintele A.F.Stuart în sediul clădirii Zemstvei Guberniale.¹²³

În 1913 iniția „măsuri de ocrotire a monumentelor arheologice, să adune obiecte de arheologie și să înființeze un muzeu de istorie și arheologie la Chișinău”.¹²⁴

Muzeele înființate în Basarabia au contribuit la păstrarea conștiinței naționale românești cu toate că ocupația țaristă a determinat distrugerea și pierderea unor bunuri de patrimoniu care să ateste existența milenară pe acest teritoriu a elementului românesc.

¹²⁰. E.Ploșnița, *op.cit.* p.56

¹²¹. *Eadem*

¹²². *Eadem*

¹²³. Gr.T.Vrabie, *op.cit.*, p.6

¹²⁴. N.Chetraru, *op.cit.*, 1994, p.110

6. ACTIVITATEA MUZEALĂ LA BOTOȘANI

MUZEUL BISERICESC DIN POPĂUȚI

Biserica Sfântul Neculae
din Popăuți

Activitatea muzeală în Botoșani a debutat o dată cu înființarea la 16 decembrie 1828, de către protoiereul județului Botoșani a unui muzeu la biserica Sfântul Nicolae din Popăuți, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, cuprinzând obiecte de cult: icoane, cruci, sculpturi din lemn, veșminte arhieresti ș.a., mănăstirea fiind închinată o vreme Patriarhiei din Antiohia.¹²⁵

Muzeul fiind constituit din inițiativă particulară era destul de restrâns și nesemnificativ așa cum constata un ziar local în 1910 la Botoșani „*n-avem un muzeu cât de mic și modest*”¹²⁶

După dispersarea colecției cele mai valoroase piese au ajuns în colecțiile Muzeului Județean de Istorie Botoșani.

7. ACTIVITATEA MUZEALĂ LA GALAȚI

A. PRIMELE INIȚIATIVE MUZEISTICE

Piața Negri din Galați

În anul 1888 este menționat în jurnalele vremii¹²⁷ prima inițiativă muzeistică din județul Galați prin înființarea *Muzeului comercial și industrial*.

Expoziția de tablouri a lui Eduard Brown desfășurată în lunile februarie, aprilie, septembrie și decembrie 1893 în Piața Negri (azi Piața Veche) și în prăvălia din Strada Mare nr. 91 a fost apreciată la vremea respectivă ca o

¹²⁵. Ionel Bejenariu- *Tradiții muzeistice botoșănene la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în R.M.M., nr.8, 1978, p.62

¹²⁶. *Din jurnalul unui botoșănean în Steagul* din 21 oct.1910, Botoșani, p.2

¹²⁷ *Vocea Covurluiului*, an XVI, nr. 3649 din 25 mai 1888

„panoramă muzeu”¹²⁸ reprezentativă pentru începuturile muzeografiei românești în acest colț de țară.

B. MUZEUL BIBLIOTECII „V. A. URECHIA”

Liceul „Vasile Alecsandri” din Galați

care i se puneau la dispoziție diverse documente.¹²⁹

A.V.Urechia a desfășurat o activitate muzeistică și culturală bogată, încununată de succes o dată cu inaugurarea în Galați la 11 noiembrie 1890 a „Bibliotecii V.A.Urechia” în clădirea „Liceului Vasile Alecsandri” (azi Colegiul Național „Vasile Alecsandri”). În una din săli exista și un mic muzeu, constituit pe baza colecției mixte donată de V. A. Urechia cu picturi în ulei și basoreliefuri, obiecte de paleontologie, arheologie, numismatică, sfragistică, etnografie autohtonă și universală, heraldică, basoreliefuri, arme vechi, documente etc.¹³⁰ Această colecție va constitui mai târziu nucleul Muzeului județean de istorie din Galați.

Inventarul colecției oferit ca patrimoniu de V. A. Urechia consta în „hărți și stampe peste 5300, documente 210, manuscrise 250, numeroase obiecte de artă, costume istorice, busturi ... colecții de obiecte arheologice, numismatice, medalii etc.”¹³¹

V. A. Urechia a fost un mare donator și muzeograf și datorită curentului pe care l-a creat în favoarea donațiilor, acesta a continuat și după moartea sa (1901).

Patrimoniul s-a îmbogățit cu donațiile făcute muzeului: în 1902 P. Sechiari donează 3 telegrame ale domnitorului Al. I. Cuza, în 1904 sunt donate de bibliotecarul Academiei Romane 39 de monede vechi moldovenești din perioada 1374-1574, în 1908 Arsenalul Marinei Militare donează o medalie comemorativă, în 1910 frații Șaraga din Iași donează 45 de medalii iar în 1911 alte 4 medalii, în 1914 Societatea „Cercul România Comercială Galați” donează muzeului „Cartea de aur” etc.¹³²

¹²⁸ Ion-Aldea, *Din începuturile instituției muzeale la Galați* în R.M., nr.2, 1979, p.38

¹²⁹ Ion T.Dragomir, *Din activitatea de cercetător, colecționar și muzeograf a lui V.A.Urechia* în R.M.M., nr.5, 1966, p.415

¹³⁰ Ion T.Dragomir, *Dezvoltarea muzeistică în Galați* în R.M.M., nr.1, 1970, p.35

¹³¹ I.Aldea, *op.cit.*, p.38

¹³² Ion T.Dragomir, *V.A.Urechia, istoric, publicist, colecționar și muzeograf în Danubius*, vol.VI-VII, 1972-1973, p.189

Colecția a fost apreciată în țară și peste hotare, unde au fost prezentate diferite obiecte. La expoziția organizată în 1903 au fost selecționate 77 de opere 13 obiecte muzeale fiind unice în țară iar la expoziția din 1906 de la Galeriile române a fost obținută diploma de onoare cu medalia de aur.¹³³

C. MUZEUL REGIONAL

Preocupări muzeistice la Galați le-au avut Paul și Ecaterina Pașa, care începând din 1913 au desfășurat o activitate intensă pentru înființarea unui muzeu școlar deoarece „nici un obiect de învățământ nu influențează mai mult asupra spiritului copilului, decât natura reală unde observă, pipăie și simte totul.”¹³⁴ Soții Paul și Ecaterina Pașa, institutori la Școala de băieți nr. 6 din strada Sălăjescu, aveau convingerea că, prin realizarea unui muzeu „*acel popor va putea să dăinuiască în scurgerea vremii...care va fi pe deplin luminat, conștient de chemarea sa și de rolul său în concernul celorlalte.*”¹³⁵ Ajungând director al Școlii de băieți nr.6, Paul Pașa a convocat la 12 mai 1913 în cancelaria școlii o adunare cu părinții elevilor și cu personalitățile orașului Galați, insistând asupra înființării unui muzeu atât de necesar în procesul instructiv-educativ al elevilor. În acest scop s-a înființat un Comitet de sprijin pentru adunarea fondurilor necesare constituirii muzeului. Prin întocmirea unor liste de subscripții, prin apelurile făcute în diverse orașe pentru adunarea fondurilor, în prima jumătate a anului 1913 a fost strânsă suma de 4000 lei, folosită pentru a comanda confecționarea mobilierului de stejar, necesar depozitării donațiilor de animale și păsări împăiate, minerale și obiecte istorice.¹³⁶

La 24 aprilie 1913, prin adresa nr. 211, era solicitată aprobarea de către Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice înființarea unui muzeu școlar în incinta Școlii de băieți nr.6 din Galați, în două încăperi apropiate de „*sala de conferințe și serbări școlare.*”¹³⁷ Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice prin adresa nr. 306641 din decembrie 1913, aproba înființarea unui „*Muzeu regional*” în cadrul Școlii de băieți nr. 6 din Galați, având ca nucleu colecțiile institutorilor Paul și Ecaterina Pașa și ale altor donatori.

În ziua de 22 iunie 1914 a fost inaugurat muzeul școlar cu profil mixt, alcătuit din: obiecte de paleontologie și arheologie, numismatică, sfragistică, heraldică, de etnografie autohtonă și universală, picturi în ulei, basoreliefuluri, numeroase documente și arme vechi, precum și alte exponate valoroase.¹³⁸

¹³³. *Ibidem*,

¹³⁴. I.Aldea, *op.cit.*, p.38

¹³⁵. *Ibidem*,

¹³⁶. *Ibidem*.,p.38-39

¹³⁷. *Ibidem*, p.39

¹³⁸. *Ibidem*

La 10 martie 1915, muzeul a fost vizitat de Ministrul Instrucțiunii Publice, I.G.Duca care a apreciat muzeul ca fiind „*unul dintre cele mai bine organizate muzee regionale din țară*” oferind colectivului medalia „Răsplata muncii” cls.I.

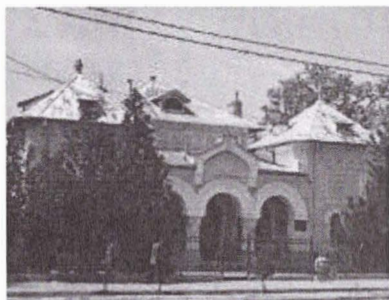
În timpul primului război mondial localul școlii a fost pus la dispoziția forțelor armatei române, dar își va relua activitatea după 1918 fără a suferi pierderi patrimoniale semnificative.

8. ACTIVITATEA MUZEISTICĂ LA BÂRLAD

A. MUZEUL LUI ALEXANDRU SAINT-GEORGES

În 1908, a fost organizat la Bârlad „**Muzeul Alexandru Saint-Georges**” al cărui nucleu le-au constituit obiectele adunate de familie de către locotenentul Al.Saint-Georges, piese obținute din apelurile lansate printre cunoscuți. Dar, în 1815, din motive necunoscute, muzeul a fost transferat de la Bârlad la Târgoviște.¹³⁹

B. MUZEUL REGIONAL DE ISTORIE ȘI ETNOGRAFIE AL TUTOVEI

Casa Națională din Bârlad

Intelectualitatea bârlădeană se străduia încă din 1906, să pună bazele unui muzeu, din dorința de a colecționa și păstra vestigiile trecutului. În acest sens se înființează un comitet de organizare a muzeului, din care făceau parte cunoscuți profesori de la „Liceul Gheorghe Roșca Codreanu” din localitate. În prima ședință, din 10 aprilie 1914, comitetul în frunte cu I.Atonovici a hotărât înființarea unui muzeu istoric, așezat în clădirea Casei Naționale (monument arhitectonic ridicat între 1906-

1908 de arhitectul C. A. Harjeu), donată Primăriei locale în 1909 de către profesorul, omul politic și filantropul Stroe Belloescu (1838 - 1912) cu condiția „*să întrețină și să îngrijească de acest așezământ. Acest așezământ nu va putea servi decât numai ca bibliotecă publică, pinacotecă și muzeu*”¹⁴⁰

În documentul de constituire inițiatorii arătau „*văzând trebuința ce se simte în orașul Bârlad de un muzeu istoric, care să fie pus la dispozițiunea publicului, ne-am*

¹³⁹ Virgil .Z. Teodorescu ,*Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint- Georges în Muzeul Național*, București, IX, 1997, p.127-129

¹⁴⁰ .Iacov Antonovici, *Muzeul istoric din Bârlad* în A.C.M.I., 1914, p.93

constituit un comitet cu scopul de a înființa și noi un muzeu” care să conserve „tot ce-i mai de seamă din rămășițele trecutului nostru.”¹⁴¹

Astfel, s-a înființat în 1914 *Muzeul regional de istorie și etnografie al Tutovei*, acesta funcționând cu mari greutate, datorită lipsei de fonduri pentru cercetări și achiziții. Muzeul avea ca nucleu o pinacotecă cu lucrări de: Nicolae Grigorescu, Nicolae Toniza, Gheorghe Pătrașcu, Ștefan Dimitrescu și o modestă colecție arheologică. Expoziția de istorie-numismatică-arheologie cuprindea vestigii neolitice, provenite din așezări din jurul orașului colectate în 1914: un toporaș de piatră, o săgeată mică, un număr de monede romane (de la Uricani și Plopana, județul Tutova), monede poloneze, rusești și turcești de argint și aramă.¹⁴²

Un rol important l-a avut și constituirea bibliotecii muzeului, în care „s-au adunat mai bine de 100 de cărți și broșuri de la autorii lor, din Bârlad și județul Tutova”¹⁴³ unde exista și prima colecție a ziarului local „Semănătorul”

Secția de artă cuprindea colecții de mare valoare: „Colecția de artă comparată prof. Dr. Ion Chiricuță”, „Colecția de artă orientală și extrem orientală dr. Marcel Vainfeld”, „Colecția de artă populară romanească, dr. Ștefan Bucevschi” și „Colecția de artă populară românească, dr. C-tin Teodorescu.”¹⁴⁴

Apariția la Bârlad, începând din 1914, a revistei de cercetări și mărturii istorice „*Miron Costin*” a constituit un eveniment deosebit pentru activitatea muzeistică bârlădeană deoarece își propunea să strângă „... felurite mărturii scrise ale trecutului nostru: documente, inscripții, însemnări ș.a. care zugrăvesc de cele mai multe ori decât o viață tot românească” să regăsească mărturiile trecutului în „atâtea hârtoage ce stau supuse la corzi, după icoane, în pălămidele lăzilor, ori în poduri, bine ori rău împăturite în două bucăți de teiu (...). Fiecare din aceste mărturii cuprinde o svâcnire a sufletului românesc, un răspuns al nevoilor de atunci și din care unele dăinuiesc și astăzi”¹⁴⁵

Dintre colaboratorii revistei „*Miron Costin*” s-au remarcat: Alexandru Exarhu, căpitan P. Gane, M. Lupescu, C. N. Mateescu, locotenent Al. Saint-Georges, N. I. Stroici și G. Tutoveanu¹⁴⁶, care depun eforturi pentru a strânge documente, reproduceri după peceți ș.a.

Activitatea muzeului bârlădean a determinat în timpul primului război mondial o intensificare a activității de popularizarea a muzeului ce a dus la îmbogățirea patrimoniului prin donații cea mai importantă fiind a lui Al. Vlațuță, care în toamna anului 1917, a donat muzeului portretul tatălui său, realizat în 1902 de pictorul Nicolae Grigorescu.

¹⁴¹. Petre Iosub, Aurel Zugravu, Vaslui-monografie, București, 1980, p.195

¹⁴². I. Antonovici, *op.cit.*, p.94

¹⁴³. *Ibidem*, p.93

¹⁴⁴. Ion Trif Pleșa, *Muzeul V.A.Pârvan din Bârlad în Cronica*, nr.40 din 6 oct.1989, p.3

¹⁴⁵. *Miron Costin*, Bârlad, 1914, I, nr.1

¹⁴⁶. Gh. Vrabie, *Bârladul cultural*, București, 1938, p.252

9. MĂSURI LEGISLATIVE ÎN ROMÂNIA ÎN FAVOAREA CONSERVĂRII PATRIMONIULUI CULTURAL ȘI ISTORIC

În România prima măsură privind ocrotirea monumentelor istorice a fost luată la 7 aprilie 1874, prin Regulament când a fost instituită o comisie arhitecto-arheologică „Comisiunea monumentelor publice.” La 30 aprilie 1892 Adunarea Deputaților a luat în dezbateri „Proiectul de lege pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice” În cadrul ședinței din 4 iunie 1892, după prezentarea expunerii de motive se decidea că aceasta lege avea „scopul numai de a clasa monumentele, de a le ocroti și de a le supraveghea acele cari se vor restaura”¹⁴⁷ Proiectul este înaintat spre aprobare Adunării Deputaților și este votat în unanimitate. Această lege începe să fie pusă în aplicare la 17 noiembrie 1892 iar în anul următor se adaugă și „Regulamentul de aplicațiune” al acestei legi. Astfel, apare prima și cea mai completă lege de până atunci privind conservarea și restaurarea monumentelor publice, constituind cadrul juridic corespunzător dezvoltării activității de ocrotire a patrimoniului cultural.

La 10 aprilie 1913 „Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice”¹⁴⁸ este promulgată de Adunarea Deputaților și votată cu anumite modificări. Acest proiect abroga legea din 1892 cu privire la monumentele istorice și intra în vigoare de la 1 aprilie 1913.

Referindu-se la importanța acestui proiect, deputatul Stelian Popescu afirma cu aceasta ocazie: „O națiune trăiește și prin trecutul său. În acest trecut se frământă prezentul și se zămislește viitorul. De trecutul unui neam vorbește în prima linie monumentele sale. În ele se oglindește istoria popoarelor pe care cineva o poate reconstitui până în cele mai mici amănunte.{...} Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice, dacă nu a produs toate efectele pe cari lumea le așteaptă de la ea, a avut darul să atragă și să fixeze atențiunea unora din persoanele de înaltă distincțiune care făceau parte din Comisiunea Monumentelor Istorice asupra nevoiei de a se modifica legea veche făcând-o mai proprie scopului urmărit de ea. Trebuie, însă o consacrare definitivă prin lege, în chestiunile de organizație și legea actuală vine de împlinește lipsurile de până acum.”¹⁴⁹

CONCLUZII

În etapa modernă a muzeografiei românești din Moldova se constată un interes deosebit pentru colecționarea, conservarea și expunerea obiectelor muzeale, chiar dacă încă predomină caracterul compozit al colecțiilor și nu existau criterii absolut

¹⁴⁷. M.O., nr.56 din 4 iunie 1892, p.911

¹⁴⁸. M.O., nr. 50 din 10 aprilie 1913, p.808-812

¹⁴⁹. *Ibidem*, p.807

științifice de colecționare, după valoarea reală a exponatelor. Se pune mai mult accent pe salvarea vestigiilor trecutului, indiferent de categorie și importanță.

În Basarabia și Bucovina muzeele au apărut ca urmare a cristalizării conștiinței naționale, în condițiile istorice vitrege, datorate stăpânirii țariste și austriece. Românii din cele două provincii au conștiința apartenenței naționale și printre formele de protest față de regimurile instituite, constituirea muzeelor reprezintă mărturiile vii ale istoriei naționale, „fiind un fel de depozitare ale civilizației unui popor” și „totodată un criteriu de înțelegere al dezvoltării sale.”¹⁵⁰

În această etapă, cu toate problemele financiare existente, se constată o încercare de organizare a muzeelor, ce își propuneau stabilirea direcțiilor de acțiune. Din păcate, mișcarea muzeală nu este o politică de stat rămânând mai mult la inițiativa unor intelectuali inimoși și patrioți, care întâmpină însă mari greutăți în privința localurilor, a fondurilor financiare, a mobilierului, achiziționării de piese pentru sporirea colecțiilor. Așa se explică de ce, până la primul război mondial, existau încă numeroase zone ale Moldovei în care nu se constată realizări muzeistice (Bacău, Neamț, Vaslui, Vrancea, Tecuci).

Totuși muzeele ajung în această perioadă adevărate instrumente de educație și instrucție, lecții vii ale istoriei naționale, chemate să reconstituie mărturiile culturale, materiale și spirituale ale poporului român, înscriindu-se ca instituții de mare prestigiu.

În elaborarea acestei lucrări am avut ca argument hotărâtor dorința de a trata din punct de vedere istoric evoluția muzeelor din Moldova cuprinzând și cele două provincii românești, Basarabia și Bucovina, integrate ulterior, din 1918, în structurile politice și administrative ale României.

Unele muzee din această etapă se desființează după dispariția întemeietorilor să (Anastase Fătu, Ion Suceanu, Natalia Sicard) dar majoritatea își încetează activitatea în anii primului război mondial, reorganizându-și colecțiile mai târziu.

Dintre muzeele care își continuă activitatea până astăzi, reorganizându-și colecțiile de-a lungul timpului amintim *Pinacoteca Națională* (azi Muzeul de Artă din Iași din cadrul Complexului Muzeal Național Moldova), *Muzeul de Istorie Naturală* din Iași cu același nume, *Muzeul agricol al Zemstvei Guberniale basarabene* (azi Muzeul Național de Etnografie și Istorie Națională), *Muzeul orășenesc Suceava* (azi Complexul Muzeal Bucovina), *Muzeul regional de istorie și etnografie al Tutovei* (azi Muzeul Vasile Pârvan, *Muzeul mănăstirii Putna ș.a.*

Instituțiile muzeale au devenit cu timpul, o necesitate, un organism viu solicitat să existe în numeroase domenii ale vieții sociale în învățământ, în știință, în educație patriotică. Dar, cum considera marele muzeograf și istoric, N. Iorga, muzeul ca instituție cultural-științifică, chemată să argumenteze prin patrimoniul său existența multimilenară a poporului român „nu e un lucru de lux ci o necesitate.”

¹⁵⁰. Radu Vuia, *Muzeul etnografic al Transilvaniei din Cluj*, București, 1928, p.5-7

PRESCURTĂRI ALE TITLURILOR DE REVISTE

A.C.M.I.-ANUARUL COMISIEI MONUMENTELOR ISTORICE

A.M.B-ANUARUL MUZEULUI BUCOVINEI

B.C.M.I.- BULETINUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

B.M.M.N.-BULETINUL MUZEULUI MILITAR NAȚIONAL

B.N.M.I.N- BULETINUL MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE

NATURALĂ

B.O.R-BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

C.I- CERCETĂRI ISTORICE

M.O- MONITORUL OFICIAL

R.A.- REVISTA ARHIVELOR

R.M- REVISTA MUZEELOR

R.M.M.- REVISTA MUZEELOR ȘI MONUMENTELOR

SUCEAVA-AMJ- SUCEAVA ANUARUL MUZEULUI JUDEȚEAN

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Ion Aldea, *Din începuturile instituției muzeale la Galați* în R.M., nr.2
2. I.Antonovici, *Muzeul istoric din Bârlad* în A.C.M.I., 1914
3. T.Balan, *Junimea literară*, 1909, nr.3-4
4. Vasile P.Bârlădeanu, *Sofronie Vârnava*, în B.O.R., seria III, an XLIX, nr.2-3-4, febr.-mart.apr. 1931
5. Ionel Bejenariu, *Tradiții muzeistice botoșănene la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în R.M.M., nr.8, 1978
6. N.A.Bogdan, *Monografia orașului Iași*, ed.II, 1913
7. Lucia Burlacu, *Herbarul Czihaț de la Muzeul de Istorie naturală din Iași* în R.M.M, nr.3, 1966
8. Petru Cazacu, *Preocupări pentru organizarea unui muzeu etnografic la Iași* în C.I., 1976, vol.II, p.18
9. Calendarul *Glăsuț Bucovinei*, X, 1929
10. *Călători străini despre Țările Române*, vol.I, 1968
11. Nicolae E. Chetaru, *Primul arheolog basarabean-Ion Casian Surucean și primul muzeu de istorie al Moldovei în Tyrageția*, anuar I, 1992
12. Nicolae E. Chetaru, *Din istoria arheologiei Moldovei (Basarabia și Transnistria)*, Chișinău, 1994
13. Ion Sergiu Cosmescu, *Itinerar muzeografic*, în BMMN, an III, 1939-1940 nr.5-6
14. *Miron Costin*, Bârlad, 1914, nr. 4
15. Ionel Dîrdală, *O scrisoare inedită de la Eudoxiu Hurmuzachi despre organizarea muzeului Bucovinei în Suceava - A.M.J.*, V, 1878

16. Ion T. Dragomir, *Din activitatea de cercetător, colecționar și muzeograf a lui V. A. Urechia* în R.M.M., nr. 5, 1966
17. Ion T. Dragomir, *Dezvoltarea muzeistică în Galați* în R.M.M., nr. 1, 1970
18. Ion T. Dragomir, *V. A. Urechea, istoric, publicist, colecționar și muzeograf în Danubius*, vol. VI-VII, 1972-1973
19. Em. Diaconescu, *Tradiții ale muzeisticii ieșene*, în C.I., vol. II, 1971
20. Emil I. Emandi, *Muzeul de istorie Suceava*, București, Ed. Sport-Turism, 1985
21. *Familia*, XXII, 1886, nr. 18
22. *Făt Frumos*, III, 1928, nr. 1
23. *Flacăra Iașului* din 15 decembrie 1885, an XLII, nr. 121886
24. N. Florov, *Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău, Trecutul și starea lui actuală* în B.M.N.I.N., Chișinău, 1926
25. *Gazeta Bucovinei*, III, 1893, nr. 26, 32, 35
26. *Gazeta Bucovinei*, V, 1895, nr. 70
27. Olimpia Mitric- *Carte românească veche în biblioteca de la mănăstirea Putna*, în R.M., 3, 1992
28. Constantin V. Mândru, *150 de ani de la înființarea muzeului de istorie naturală din Iași (4 februarie 1834 -4 februarie 1934)* în „*Muzeul de istorie naturală-volum festiv*”, Iași, 1984, p. 12
29. Maria A. Musicescu- *Muzeul mănăstirii Putna*, București, Ed. Meridiane, 1967
30. Ghe. Nicolăiasa, *Cercetări de izvoare din trecut* în R.A, an I, 1924
31. Nicolae Iorga, *Ce este un muzeu istoric*, în BCMI, nr. 6, București, 1938
32. Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, vol. III, București, 1936
33. Petre Iosub, Aurel Zugravu, *Vaslui-monografie*, București, Ed. Sport-turism 1980
34. Alexandrina Ignat, *Muzeul din Suceava-8 decenii de activitate* în A. M. J., IV, 1977
35. Mircea Ignat, *Din istoricul cercetărilor arheologice din județul Suceava în Studii și*
36. *materiale-istorie*, vol. I, 1969
37. *Istoricul și activitatea zemstvelor în curs de 50 de ani (1869-1919)*, Chișinău, 1920
38. D. Ivanescu, *Pagini din trecutul muzeografiei ieșene*, în C.I., 1972
39. Claudiu Paradais- *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1988
40. Elena Ploșnița, *Colecții și colecționari din Basarabia până în 1918*, în R.M., 2, 1995
41. Eugeniu Pohonțiu, *Începuturile vieții artistice moderne în Moldova*, București, 1967
42. Claudiu Paradais, *Valori ale picturii universale în muzeul de artă din Iași*, vol 2, Iași, Editura Meridiane, 1972
43. Claudiu Paradais, Maria Paradaiser, *120 de ani de la înființarea pinacotecii naționale și a școlii de arte frumoase din Iași și 80 de ani de la moartea lui Ghe. Panaitescu-Bardasare* în C.I., vol. XI, 1980

44. Nicolae Răileanu, *Din istoria muzeelor Moldovei. Muzeul de antichități a Nataliei Sicard din Vadu lui Vodă în Tyrageția*, anuar III, 1993
45. Nicolae Răileanu, *Din istoria muzeului regional al Basarabiei*, în *Tyrageția*, anuar II, Chișinău, 1995
46. Virgil .Z. Teodorescu, *Contribuții la un portret de muzeograf: Alexandru Saint Georges* în *Muzeul Național*, București, IX, 1997
47. Alexandru Tzigara-Samurcaș, *Muzeologie generală*, București, 1936
48. Radu Vuia, *Muzeul etnografic al Transilvaniei din Cluj*, București, 1928
49. Gh. Vrabie, *Bârladul cultural*, București, 1938
50. Grigore T. Vrabie, *Muzeul regional al Basarabiei din Chișinău* în revista *Viața Basarabiei*, nr.9-10, Chișinău, 1939
51. *Vocea Covurluiului*, an XVI, nr. 3649 din 25 mai 1888
52. Societatea științifică de arhivistică din Basarabia „*Studii*” vol.1, Chișinău, 1900,
53. Ioan Zugrav, în *AMB*, seria II, an I-II, 1943-1944

THE EVOLUTION OF MUSEUMS AND MUSEUM PREOCCUPATIONS FROM MOLDOVA UNTIL WORLD WAR I

SUMMARY

The work „*The evolution of museums and museum preoccupation from Moldova until World War I*” is a synthesis of the history of 24 museums from Moldova, an ancient Romanian land, in a time when national manifestation played an important role here, with suffered because of the Ottoman, Hapsburg an Russian rule, and even had territorial losses (Bucovina in 1775 seized by the Hapsburg Empire, Bessarabia in 1812 seized by the Russian Empire.)

Brown Good appreciated that “*the cultural status of people is to be seen from the state of its museums*”, which is also the motto of this original synthesis, integrating the two historic Romanian provinces: Bessarabia and Bucovina, with a wider scientific research area of the problem, bringing new elements concerning the evolution of institutions and museums preoccupations in Moldova, from historic , respectively geographic point of view.

Specialty magazines published articles on the evolution and activity of some museums from Moldova (*The Museums Magazine, Historic Research, Art and Archaeology, Suceava-Year book of the country museum, Danube's, The Archives Magazine, Ion Neculce, Miron Costin*).

Although we can speech of some interest in publishing and editing some research about the activity of museums in Moldova in specialty magazines, this was only marginal (on a regional scale), on a narrow area 9 the activity of a museum or country).

In the XIXth and early XXth century Moldova there was an intense collection and capitalizing activity of cultural goods, because of the national awareness movement. The museum proves to be modern institution, capable to fulfill

an assembly of scientific and cultural-education functions with 2 complex content, having a remarkable scientific activity by its preoccupation of exhibiting museum items, classifying genders, preserving them , offering a pellicle image of area of human life.

In the process of rational affirmation , the first museum preoccupations appeared , as well institutions of the kind, in order to gather and capitalize on past vestiges and contemporary achievements.

The life and evolution of newly created institutions are connected with the life and activity of cultural and scientific personalities: Natalia Sicard (*The Vadu lui Vodă Museum*-1876), Ion Suruceanu (*The Scythian Pont Museum from Chişinău*-1876), V.A.Urechia (*V.A.Urechia library Museum from Galaţi*-1890), Virgil Hălăceanu (*The Golia Tower Collection from Iaşi* -1912), Paul & Ecaterina Paşa (*The School Museum from Galaţi*-1914).

The preoccupations for building museums and collections materialized into the appearance of various kind of museums, such as:

1. Natural sciences museums

- *The Natural History Museum from Iaşi*-1834;
- *The Botanical Garden of Anastasie Fătu* – 1876;

2. Art Museums : -*The National Picture Gallery from Iaşi*-1860;

3. Archeological Museums:

- The Antiquities Museums from Odessa and Kerki* -1823;
- The History and Antiquities Association Museum from Odessa*-1839;
- *The Siret Association Museum* (1871);
- The Romanian Archaeological Association Museum from Bucovina*(1866);
- *The Scythian Antiquities Museum from Chisinau (the end of the XIX-th century)*

4.National History Museums

- *The Bucovina Country Museum* (1863);
- *The Cernăuţi Country Museum* (1893);

5. Agricultural Museums

- *The Agricultural Museum of the Basarebian Gubernial Zemstva* (1889);

6. Mixed profile museums:

- Natalia Sicard's Museum from Vadu lui Vodă, Basarabia*- (1876);
- *The Library Museum V.A.Urechia form Galaţi* (1890);
- *The Industry Museum of Bucovina* (1893);

7. Industrial Museums- *The Industry Museum of Bucovina* (1893);

- *The Commercial and Industrial Museum from Galaţi* (1888);

8. Folkloric and Music Museum:

- Teodor Burada's Collection from Iaşi (the end of the XIX-th century)*;

9. Regional Museums:

- The City Museum of Suceava (1900);
- The Regional History and Ethnography Museum from Cernăuți (1867);
- 10. **Monastery Museums** – *The Putna Monastery Museum(1904)*;
- 11. **Clerical Museums**-*The Archbishopric Clerical Museum from Cernăuți(1867)*;
- *The Clerical Museum from Chișinău (1906)*;
- 12. **Ethnographic Museums**
- *Virgil Hălăceanu's Collection from Golia Tower(1912)*;
- 13. **Mixed profile School Museums:**
- Saalzum Museum from Cernăuți(1817)*;
- The regional Museum from Galați (1914)*;

During this period the first laws for protecting the national patrimony and monuments appeared. In 1874 it was established and architect -archaeological committee "*Public Monuments Committee*" In 1892 the Parliament promulgated "*the law for the preserving and restoring of public monuments and in 1913 the law for preserving and restoring of history monuments*"

The modern age of Romanian museography in Moldova had a great deal of interest for collecting, preserving and exhibiting museum items, even if heterogeneous character of collections prevailed and there were not absolute scientific criteria of collecting. The emphasis was on protecting past vestiges, no matter the age or importance.

Despite financial problems, there attempts of organising museums and action directions. Unfortunately, the museistic movements is not a state policy, being more of private affair, which led to great difficulties when getting funds, furniture and buildings.

That is why up until World War I, there were many areas from Moldova without museistic achievements (Bačău, Neamț, Vaslui, Vrancea, Tecuci.)

Some museums of the time disappear after the death of their founders (Anastasie Fătu, Ion Suruceanu, Natalia Sicard) but most them cease activity during the years of their, reorganising their collections later.

Some of the museums which continued their activity up until now, reorganising collections along time are the *National Picture Gallery* (today the *Art Museum from Iasi from The National Museistic Complex Moldova*), the *Natural History Museum from Iasi*, under the same name, the *Agricultural Museum of the Bessarabia Guberial Zemstva* (today *The National Museum of the National ethnography and History*), the *City Museum of Suceava* (today *The Museistic Complex Bucovina*), *The Regional History and Ethnography Museum of Tutova* (Today *Vasile Pârvan Museum*), *The Putna Monastery Museum* etc.

Museum institution became a necessity along time, a living entity in education, science etc But , as the great muse graph and historian Nicolae Iorga considered the museum as a cultural and scientific institution, called upon to motivate by its patrimony the multimilenar existence of the Romanian people, "*it is not a luxury , but a necessity*"

ASPECTE BIOGEOGRAFICE SEMNIFICATIVE PENTRU JUDEȚELE VASLUI ȘI GALAȚI

Sorin Geacu

1. Introducere

Județele Vaslui și Galați se află în partea de est a României între 45°25' și 46°59' latitudine nordică, ocupând o suprafață de 9784 km². Unitățile fizico-geografice reprezentative sunt Podișul Moldovei (cu subunitățile: Podișul Central Moldovenesc, Colinele Tutovei, Dealurile Fălciului și Podișul Covurluiului) și Câmpia Română (cu subunitatea Câmpia Tecuciului). Între limitele acestora se află porțiuni din luncile Prutului, Siretului, Dunării, Bârladului, iar în estul județului Vaslui se află depresiunile Elan-Sărata și Huși.

Altitudinile cresc de la 3 m în lunca Dunăre-Prut (est de Galați) la 484 m în Colinele Tutovei (dealul Cetatea, comuna Poienești). În ansamblu, orientarea generală a reliefului este de la nord la sud.

Caracterizate printr-un climat temperat continental cu nuanțe excesive și cu caracter de ariditate, în cuprinsul acestor județe, temperatura medie multianuală a aerului crește de la nord spre sud (9,2°C la Vaslui, 10,5°C la Galați), iar cantitatea medie multianuală de precipitații atmosferice scade de la nord la sud (594 mm la Florești-Vaslui la 368 mm la Schela-Galați).

Mărginită de ape mari (Dunăre, Prut, Siret), regiunea, în sectorul central, cu excepția râului Bârlad, este brăzdată doar de pâraie, majoritatea cu scurgere temporară. Dintre lacuri, unele sunt mari și foarte mari (Brateș – 2406 ha, Solești – 452 ha ș.a.).

Deși cea mai mare parte a teritoriului analizat face parte din provincia biogeografică Pontică, totuși, unele păduri, aflate la cele mai mari altitudini și edificate de gorunete ori fâgete, constituie cele mai estice areale încadrate provinciei biogeografice Central europene (Dacice). Conform actualei hărți a Europei utilizate în cercetarea biodiversității, arealul la care ne referim se încadrează provinciilor biogeografice «stepică» și «continentală».

Fiind puternic antropizat teritoriul acestor județe, suprafața forestieră însumează doar 115175 ha (78897 ha în județul Vaslui și 36278 ha în județul Galați), ceea ce reprezintă un procent de împădurire de 11,8%. În zonele mai izolate, se mai păstrează încă păduri mai mari (cuesta Racovei și nordul Colinelor Tutovei, arealele Huși-Crețești, Berești-Drăgușeni, Popeni-Epureni, Buciumeni).

Cercetările au dus la identificarea în această parte a țării a unor specii interesante din punct de vedere biogeografic, atât în lumea vegetală cât și în cea animală (fig. 1).

2. Specii meridionale rare de arbori

2.a. Prezența gârniței (*Quercus frainetto*) și a cerului (*Quercus cerris*).

Fitogeografic, gârnița este un element balcanic, iar cerul unul mediteraneean. Sunt specii caracteristice părților de vest, sud-vest și sud ale țării, în Moldova întâlnindu-se cu totul izolat, indivizii fiind rari, diseminați în arborete edificate de stejari xerothermofili (brumăriu și pufos).

Gârnița este întâlnită numai în Colinele Tutovei și Podișul Covurluiului. În județul Galați este semnalată în pădurile: Cincu (comuna Țepu), Dragomanu și Greci-La Tufani (comuna Gohor) în extremitatea sudică a Colinelor Tutovei, Nisa (comuna Bălășești) din Colinele Covurluiului și foarte sporadic la Gârboavele (comuna Tulucești), Bălțatu (comuna Slobozia Conachi), Miloș (comuna Smârdan), Mogoș (comuna Scânteiești) și cea de la sud de Băleni, toate în Câmpia Înaltă a Covurluiului.

Pe teritoriul județului Vaslui, această specie de cvercinee se întâlnește în pădurea Seaca de lângă Movileni (comuna Coroiești) în Colinele Tutovei. O porțiune din aceasta, a fost declarată rezervație naturală încă din 1973, prin Decizia nr. 220 a fostului Consiliu Popular al Județului Vaslui, ecosistemul fiind edificat de stejar brumăriu (*Quercus pedunculiflora*), stejar pufos (*Quercus pubescens*), gârniță, ulm (*Ulmus campestris*), gorun balcanic (*Quercus dalechampii*), arțar tătarăsc (*Acer tataricum*). Exemplare de gârniță, se pare că există și în pădurea Bădeana (comuna Tutova), și ea rezervație naturală tot din 1973. Recent, s-a constatat prezența gârniței în pădurea de lângă Bogdănești.

Gârnița, în Moldova, reprezintă limita de nord a unui areal disjunct păstrat în condiții locale. Originea ei se pare că este refugiul din nordul Dobrogei, de unde, odată cu încălzirea climatică postglaciară de la începutul Holocenului, alături de alte specii termofile, s-a infiltrat spre nord. Gârnițele din Colinele Tutovei (inclusiv cele semnalate în județul Bacău), în total circa 30 de stațiuni, au fost încadrate într-o asociație aparte – *Quercus farnetti-petraeae* (Bârcă, 1974). Toate gârnițele din regiune ar trebui ocrotite, pentru că au importanță fitogeografică în legătură cu evoluția silvostepii Moldovei.

Exemplare de cer se întâlnesc numai în județul Vaslui, în pădurile din nordul Dealurilor Fălciului, de lângă Huși (Dobrina) și Deleni (comuna Hoceni), dar și în Podișul Central Moldovenesc, în apropiere de Delești, în pădurea omonimă.

2.b. Existența unor specii meridionale de fag. Deși pe teritoriul acestor județe, făgetele ocupă suprafețe mici (arealele acestora fiind condiționate topoclimatic, pe versanții nordici, nord-estici, mai umbriți și mai umezi), totuși analizele ultimelor decenii, au dus la identificarea în unele făgete, în afara speciei predominante (*Fagus sylvatica*), a încă două: fagul de Crimeea (*Fagus taurica*) și fagul caucazian (*Fagus orientalis*). Prezența acestora a fost favorizată de poziția geografică a regiunii. Fitogeografic, fagul de Crimeea este un element balcanic-anatolic-tauric, iar cel caucazian de tip balcanic-anatolic-caucazian.

Fagul de Crimeea (găsit prima oară în 1931 în sud-vestul țării) a fost identificat în județul Vaslui în următoarele locuri: pădurea Buda-Rafaila (la sud de Rafaila, comuna Todirești), dealurile Ruleni-Prisaca (la sud-vest de Protopopești,

comuna Tăcuta), pădurea Potârnicchi (nord-vest de Corodești, comuna Gherghești), punctul «La Morișcă» din pădurea Micești (comuna Gherghești), în pădurile din vecinătatea satelor Florești, Oprișița (comuna Poienești), Lipovăț și Chițoc (comuna Lipovăț), apoi în pădurea Dobrina (Huși), pădurea Făgădău-Vlăscineasa (comuna Crețești), pădurile Hrusca Strâmbă și Valea Babei (comuna Bunești-Averești).

În județul Galați, acesta a fost identificat doar în extremitatea nordică, în pădurile: Buciumeni (la nord de comuna omonimă), Tihulești (la nord-vest de orașul Berești), «La Carieră» (sud de Bălăbănești), Bălănești (la nord-est de Cruceanu, comuna Bălăbănești) și un exemplar secular (21 m înălțime, circa 170 de ani) situat în punctul «Miroasa» la nord de Rădești. În anii '50 a existat un fag din această specie lângă satul Aldești (în dreptul «Râpii Fagului», comuna Berești-Meria).

Fagul caucazian (semnalat prima dată în 1943 în Banat) se întâlnește numai în câteva păduri din nord-estul județului Vaslui: Dobrina (lângă Huși), Făgădău și Vlăscineasa (comuna Crețești) și Hrusca Strâmbă (comuna Bunești-Averești).

3. Specii de păsări și mamifere pătrunse în mod natural

3.a. Guguștiucul, vrabia spaniolă și pietrarul negru. Sunt trei exemple de extindere a arealelor unor specii din fauna României, ornitologul D. Radu urmărind mult aceste aspecte.

Guguștiucul (*Streptopelia decaocto*) este un columbid originar din India. De aici a migrat spre nord-vest, astfel că, în secolul X ajunsese în Iran, iar apoi, în secolele XVII-XVIII era deja prezent la Istanbul, de unde s-a răspândit în Europa. Astfel, în 1837 era văzut la Filipopol (Bulgaria), primele exemplare în România fiind semnalate în 1877 la Calafat (jud. Dolj). La Galați a fost semnalat abia în 1950, după care s-a extins spre nord, astfel că, la Vaslui, s-a constatat abia în anul 1961. Este o specie sedentară, frecventă în jurul localităților.

Vrabia spaniolă sau negricioasă (*Passer hispaniolensis*) este element zoogeografic turkestaniano-mediteranean, fiind semnalată prima dată în România, ca pasăre cuibăritoare, la Agigea (jud. Constanța) în 1964. În Moldova, primele cuiburi ale acestei păsări, au fost identificate în județul Galați, la Pechea, Hanu Conachi și Vasile Alecsandri (comuna Braniștea) în 1973. În anul 1976, ea cuibărea deja și pe valea Bârladului (Umbrărești, Barcea, Drăgănești, Munteni), dar și în extremitatea nord-vestică a județului (Nicorești). La sfârșitul anilor '80 a pătruns și în județul Vaslui.

Pietrarul negru (*Oenathe pleschanka*) este un component al avifaunei de tip turkestanic. Inițial prezent doar în Dobrogea, el s-a extins și spre nord-vest, astfel că, în 1960, a fost colectat lângă lacul Brateș (Galați). În 1978, se extinsese, mai spre nord-vest, atunci o pereche fiind identificată la Munteni la nord de Tecuci.

3.b. Enoul sau câinele enot (*Nyctereutes procyonoides*), este originar din Extremul Orient, fiind aclimatizat în estul Europei, de unde a pătruns natural, prin migrație (din Republica Moldova și Ucraina) și în fauna României. Preferă terenurile și pădurile din preajma apelor.

În 1951 s-au observat primele două exemplare lângă Galați, iar în 1953, tot în apropiere de Galați s-au identificat grupuri de enoți formate fiecare din câte 2-3

indivizi. În 1965 era deja semnalat și mai spre nord, în fostele raioane Bujor, Bârlad, Vaslui și Huși.

În județul Galați, numărul de exemplare de enot observate (cu deosebire în lunca Prutului) și raportate oficial a fost următorul: 5 în 1973, 25 în 1975, 18 în 1981, 22 în 1983, 5 în 1984, 10 în 1987, 5 în 2004.

În preajma lacului Brateș s-au observat 5 indivizi în 1973, tot 5 în 1975, 2 în 1981 și alți câțiva în 2003. În lunca de la confluența Dunăre-Prut s-au observat 5 exemplare în 1975, 3 în 1981 și 5 în 1984. Mai spre nord, în lunca Prutului de la est de Măstăcani și până la Vlădești s-au observat 15 exemplare în 1975 și 7 în 1981. În apropierea satului Rogojeni, tot pe malul Prutului, s-au observat 6 exemplare în 1981. În 1983, toate exemplarele au fost observate în lunca Prutului. În 1985, lângă balta Șovârca (Oancea) s-a găsit un culcuș unde au fost identificați 3 pui. În dreptul bălților Mața-Rădeanu (comuna Cavadinești), în deceniul 1980-1990, enoți s-au prins cu lațul (câteva exemplare/an). În 1994, la est de satele Tulucești și Șivița, s-au constatat mai multe exemplare.

Și în lunca Siretului s-a observat această specie, astfel că, în arealul Nămolosa-Hanu Conachi s-au constatat 48 exemplare de enot în intervalul 1990-1997, din care: 10 în 1991, 8 în 1993, câte 6 în 1990, 1992 și 1996, 5 în 1995, 4 în 1997 și 3 în 1994.

În județul Vaslui au fost semnalate mai multe exemplare de enot (comparativ cu județul Galați).

În intervalul 1981-1988 s-au raportat 101 exemplare astfel: câte 16 în anii 1981, 1983 și 1988, 13 în 1986, 12 în 1987, 10 în 1982 și câte 9 în anii 1984 și 1985. În perioada 1990-1997, numărul enoților observați a fost de 246, din care: 42 în 1997, câte 40 în anii 1995 și 1996, 38 în 1992, 29 în 1993, 27 în 1994, 20 în 1991 și 10 în 1990.

Cele mai multe exemplare s-au semnalat în lunca Prutului pe următoarele fonduri cinegetice:

- Pogănești: câte 9 ex. în 1994 și 1997, câte 8 ex. în 1992 și 1996, câte 7 ex. în anii 1986, 1991, 1993 și 1995, câte 5 ex. în anii 1987, 1988 și 1990, câte 4 ex. în 1983 și 1985, câte 3 exemplare în 1982 (unul fiind observat în dreptul podului de peste Prut de la Albița) și 1984 și 2 ex. în 1981. Acest fond include sectorul de luncă de la Albița în nord și până în dreptul satului Săratu (comuna Stănilești) în sud;

- Voloseni (sectorul de la est de Stănilești și Lunca Banului): 12 ex. în 1996, 9 ex. în 1997, 7 ex. în 1995, câte 5 ex. în 1993 și 1994, 4 în 1986, câte 3 ex. în anii 1981, 1982, 1984, 1985 și 1992, câte 2 ex. în 1983 și 1988 și câte 1 ex. în anii 1987, 1990 și 1991;

- Pojorăni: 15 ex. în 1992 și 1994, 14 ex. în 1995, 12 ex. în 1997, 9 ex. în 1996, 8 ex. în 1988, 7 ex. în 1991, 6 ex. în 1987 și 1993, 4 ex. în 1983 și 1990, 3 ex. în 1984, câte 2 ex. în anii 1981, 1982, 1985 și 1986. Aici se include sectorul de la Lunca Banului în nord și până la sud de Berezeni;

- Duda-Râșești (sectorul de la Albița până la limita cu județul Iași): 7 ex. în 1997, câte 4 ex. în 1995 și 1996, câte 2 ex. în 1993 și 1994 și câte 1 ex. în 1981 și 1992;

- pe valea Bârladului pe sectoarele: Sârbi-Secuia de pe fondul Costești (8 ex. în 1981, 6 ex. în 1983) și Bălteni-Buhăiești de pe fondul Bălteni (2 ex. în 1982);
- pe valea Crasnei pe fondul Gugești: 7 ex. în 1996, câte 5 ex. în anii 1993, 1994, 1995 și 1997, 3 ex. în 1992 și câte 1 ex. în 1988 și 1991 și
- pe valea Lohanului lângă Crețești (fondul de vânătoare Șișcani), câte 4 ex. în anii 1991, 1992 și 1993.

În 2004, doar în lunca Prutului, s-au observat 5 exemplare în județul Vaslui și tot 5 exemplare în județul Galați.

3.c. Șacalul (*Canis aureus*), specie invazivă, a fost semnalat prima oară, accidental, în anul 1954 pe teritoriul comunei Tulucești (punctul «La Forturi»), venit aici din nordul Dobrogei. Element zoogeografic nord tropical-anatolo-balcanic, șacalul s-a constituit în populație stabilă în Dobrogea (în deceniul 1970-1980), de unde a migrat și în Moldova. Astfel, în județul Galați s-a semnalat după 1989, iar în județul Vaslui, două exemplare au fost vânată lângă Huși în ziua de 24 februarie 1991.

Dacă până în 2000 numărul șacalilor văzuți era restrâns, începând din anul 2001, efectivele acestuia cresc, specia «cucerind» cea mai mare parte a teritoriului județului Galați, dar și cea de sud-est a județului Vaslui. Astfel, în județul Galați, dacă în anul 2001 s-au semnalat 22 șacali (pe fondurile de vânătoare Tulucești – 12, Cavadinești – 6 și Șendreni – 4), în 2005 numărul lor sporise de 6 ori (134 indivizi), iar în primăvara anului 2006 s-a constatat prezența a 146 de exemplare. Dacă în anul 2001, se întâlneau șacali pe toată valea Prutului, pe cea a Siretului ei au fost prezenți din 2001 (în apropiere de Șendreni), în 2004 se extinseseră până la Independența, iar în 2005 ajunseseră până dincolo de Nicorești. Din valea Siretului, s-a extins pe cea a Bârladului, fiind semnalat în 2006 până în dreptul Negrileștilor (comuna Munteni). Dinamica geografică a acestui mamifer este evidentă și numai dacă luăm în considerare faptul că el fusese observat în 2001 pe doar 3 fonduri cinegetice, iar în 2006 este semnalat pe încă 23 fonduri (Căprioara, Schela, Bălțatu, Călmățui, Umbrărești, Condrea, Furceni, Negrilești, Nicorești, Buciumeni, Rădești, Băneasa, Jorăști, Zărnești, Bujor, Viile, Vlădești, Rareș, Mogoș, Vlășcuța, Frumușița, Zătun și Suceveni). Lipsește încă din părțile centrală și de nord ale județului Galați (Matca, REDIU, Cudalbi, Smulți, Cerțești, Adam, Ghidigeni, Gohor, Țepu). La hotarul județului Galați cu județul Vaslui, pe fondul Cavadinești, dacă în 2001 s-au observat 6 exemplare, în 2003 s-au semnalat 8 exemplare, în 2005 -14 exemplare, iar în 2006 – 16 exemplare. Cei mai mulți indivizi în primăvara anului 2006 erau pe fondurile: Cavadinești (16 ex.), Condrea (15 ex.), Tulucești (10 ex.), Căprioara-Independența (10 ex.), Zătun (8 ex.), Vlășcuța (8 ex.) și Rădești (8 ex.). Comparativ cu anul 2005, în 2006, numărul exemplarelor de șacal observate, a fost mai mare pe fondurile: Căprioara, Bălțatu, Cavadinești, Băneasa, Jorăști și Mogoș. În sezonul vânătoresc 2005/2006, s-au împușcat 24 șacali pe teritoriul județului Galați (Condrea – 9, Furceni – 3, Rădești – 3, Căprioara – 2, Cavadinești – 2, Nicorești – 2, Vlășcuța – 2 și Bălțatu – 1).

4. Specii de mamifere colonizate antropice

Pentru valorificarea potențialului natural, diversificarea faunei de vertebrate terestre dar și îmbogățirea patrimoniului cinegetic, pe teritoriile acestor județe s-au introdus două specii de cervide: cerbul carpatin (*Cervus elaphus* L.) specie central-europeană și cerbul lopătar (*Dama dama* L.) element zoogeografic mediteranean-anatolic.

La punctele de colonizare s-au construit țarcuri de diferite mărimi, unde exemplarele aduse erau nu numai supravegheate, îngrijite și hrănite, dar li se urmărea și modul de adaptare la noile condiții. Dacă iarna se retrag în păduri, în celelalte anotimpuri cerbii se întâlnesc și pe terenurile agricole.

4.a. Cerbul carpatin. Această specie a fost colonizată în Colinele Tutovei, inițial în pădurea Gâdeasa de lângă Florești. Primele 3 exemplare s-au adus în 1972 de pe valea Cernei (Banat), iar în 1973 alte 3 exemplare din Transilvania (Năsăud), toate fiind ținute inițial într-un țarc, după care au fost lăsate libere. În anii 1977-1980, s-au mai adus 8 exemplare din județele Suceava și Vrancea. Apoi, efectivul acestora (exemplare) crește la 16 (2 masculi și 14 femele) în 1980, 23 (6 masculi, 22 femele) în 1983, 44 în 1986, 50 în 1989, 75 în 1994, atingând valoarea maximă în 1998 (90 - 30 masculi și 60 femele), după care scade la 50 în 2003 (17 masculi și 33 femele), 44 în 2004 (14 masculi și 30 femele), 42 în 2005 (14 masculi și 28 femele) și 37 în primăvara anului 2006 (11 masculi și 26 femele). Astfel, în raportul între sexe, în intervalul 1980-2004, se observă creșterea continuă a numărului de masculi din totalul efectivului, de la 12,5% în 1980, la 18,5% în 1983, 26,8% în 1986, 27,6% în 1989, până la 33,3% în 1994, 1998 și 2005. Dacă în pădurea Gâdeasa, cerbii formează o populație stabilă, în alte păduri (Humăria, Pietrăria, Oprișița, Fundu Luncii, Arșița) se întâlnesc doar temporar, și doar cu totul întâmplător putând fi văzuți și mai departe (spre Voinești în vest, Gherghești în sud și Chițoc-Căpușneni în est și sud-est).

De exemplu, în luna martie 1999, cerbul carpatin era prezent în următoarele păduri: Arșița (4 femele), Morăreni (3 masculi și 7 femele), Gâdeasa (21 masculi și 34 femele), Humăria (3 masculi și 7 femele), Poienești (3 masculi și 7 femele) și Oprișița (femele).

Recoltări nu s-au făcut numai după anul 1992, cel mai bun trofeu, medaliat cu bronz, fiind obținut în anul 2000. Iarna, la hrănitori, i se administrează hrană în silozată, porumb, frunzare, concentrate. Pe fondul cinegetic Florești, se află 69 de hrănitori și 70 de sărării, unde i se administrează sare bulgări.

Din pădurile județului Iași, în ultimul deceniu, exemplare din această specie au migrat spre sud-est, astfel că prima ciută de cerb s-a semnalat în 1993 pe fondul cinegetic Valea Teiului, la nord de Huși. Din anul următor, câteva exemplare au devenit stabile în pădurea Dobrina. Astfel, în 1994 s-au observat aici 2 masculi și o femelă, în 1995 o ciută cu doi viței, în 1996 - 3 masculi și 5 femele, după care nu se mai observă până în anul 2000, când reapar 8 exemplare (4 masculi și 4 femele), același număr fiind observat și în anii următori. În 2005 s-au semnalat 2 tauri cu 6 ciute, iar în 2006, 2 tauri cu 3 ciute. Boncănitul cerbilor pe dealul Dobrina nu se face decât rar. Câte un exemplar s-a observat și mai departe, cum a fost cazul în luna august 2005, când o ciută s-a semnalat într-un lan de floarea soarelui lângă Oltenești.

Accidental, tot prin migrație din pădurile ieșene s-au mai semnalat cerbi carpatini în pădurile de pe teritoriul comunei Tăcuta (în 1998 chiar 23 indivizi) ori în cele de la nord de Băcești (câte 3 exemplare în anii 1986 și 1987, migrate din pădurea Dealul Lacului, comuna Țibănești).

Pe teritoriul județului Galați, cerb carpatin s-a întâlnit, accidental, doar în pădurea Torcești (comuna Umbrărești) situată pe malul stâng al Siretului. Aici s-a observat o ciută în primăvara anului 1975, iar apoi, un alt exemplar (mascul) s-a întâlnit în anii 2000 și 2001. Acestea au venit prin migrație din județul Vrancea.

4.b. Cerbul lopătar. Cronologic, pe teritoriul județului Galați, cerbul lopătar a fost colonizat întâi în partea de nord, iar apoi în cea de sud-vest.

În nordul județului, primele exemplare (5 tauri – 3 maturi și 2 sulțari și 13 femele – 9 mature și 4 tinere) au fost aduse la 21 decembrie 1957 din Banat (parcul Șarlota, județul Timiș), în prealabil urmărindu-se combaterea lupilor. Pentru cele 18 exemplare, s-a constituit un țarc la marginea pădurii Stroi, pe teritoriul administrativ al comunei Drăgușeni.

După ce a mai fost adus un lot tot de la Șarlota (3 masculi și 10 femele în 1960), au fost lăsați liberi, cerbii lopătari răspândindu-se în toate pădurile fondului cinegetic Adam (Stroi, Jerdia, Nisa, Banciu, Carieră), din bazinul superior al pârâului Hobana.

Datorită creșterii populației acestei specii, în unii ani s-au stabilit indivizi, adesea destul de mulți și în unele păduri vecine ca de exemplu, în intervalul 1987-1994 pe fondul cinegetic vecin, Cerțești (aflat la sud). Astfel, în pădurea Fundeanu (chiar și în pădurea Dealu Negru) de pe acest fond, în anul 1990, s-au observat 24 exemplare. Chiar și mai la sud de aceasta, în pădurea Motaș (comuna Smulți), au trecut două exemplare în luna octombrie 1989. Înspre est, în pădurile de pe teritoriul comunei Rădești, s-au observat, numai ocazional însă, câteva exemplare (1-5) în anii 1987, 1988, 2001, 2002 care reveneau în pădurile de pe valea Hobanei. Tot aici în anul 2005 s-au constatat 7 cerbi lopătari (2 tauri și 5 ciute), iar în luna martie 2006 – 8 indivizi (2 tauri și 6 ciute).

Populația stabilă de cerb lopătar din fondul cinegetic Adam (aparținător Ocolului Silvic Grivița) a avut următoarea evoluție numerică (exemplare): 34 în 1964 (11 masculi, 23 femele), 62 în 1978 (28 masculi, 34 femele), 184 în 1989 (67 masculi și 117 femele), atingând maximul în 1993 - 261 (72 masculi, 189 femele), după care scade la 133 în 1997 (41 masculi și 92 femele), 98 în 2002 (31 masculi, 67 femele) și 80 în 2006 (17 masculi și 63 femele).

Teritorial, în primăvara anului 1989, cerbii lopătari au fost constatați în pădurile: Nisa (18 masculi, 39 femele), Banciu (5 masculi, 18 femele), Jerdia-Stroi (33 masculi, 50 femele), Fundeanu (5 masculi, 8 femele) și Dealu Negru (6 masculi și 3 femele), iar în luna martie 1997 în pădurile: Banciu (8 masculi, 16 femele), Nisa (6 masculi, 10 femele), Carieră (6 masculi, 10 femele), Stroi (8 masculi, 22 femele), Jerdia (8 masculi, 17 femele) și Baicu (2 masculi, 3 femele).

În sud-vestul județului, cerbul lopătar a fost introdus inițial în pădurea Hanu Conachi (33 km sud de Tecuci), pe teritoriul administrativ al comunei Fundeni. Cele 7 exemplare aduse (3 masculi și 4 femele) în 1963, proveneau dintr-o pădure de lângă Timișoara. Ele au fost ținute inițial într-un țarc, după care au fost lăsate în libertate,

numărul lor ajungând la 13 în 1964 (4 masculi și 9 femele) și 19 în anul următor (6 masculi și 13 femele).

Între timp, efectivul a sporit, astfel că, din pădurea Hanu Conachi cerbii lopătari s-au răspândit spre nord în pădurile Blăjerei, Rediu, Diecheni, Bucești-Liești, Micleasca-Păușești și Șerbănești, păduri alcătuite predominant din salcâm. În perioada de vară, ei stau mult timp pe terenurile agricole vecine (mai ales cele de pe latura estică a acestor păduri). În 1969, efectivul ajunsese la 34 de indivizi (9 masculi și 25 de femele).

Din 1969, alți cerbi lopătari au migrat și mai spre nord (în 1969 doar un mascul și o femelă), constituindu-se, în 1970, un nucleu cu 8 exemplare și în marile păduri (1600 ha) de la est de Barcea (Dorasca, Drăgănești, Leonida, Bujor, Chipriote). Tot în 1969, un mascul și o femelă fuseseră împușcate în pădurea Condrea, venite acolo prin migrație dinspre Liești. Tot de acolo au provenit și cele câteva exemplare care au migrat accidental spre vest, fiind văzute în prima parte a anilor '70 de valea Milcovului (județul Vrancea).

Azi, acest mamifer are populații stabile pe fondurile de vânătoare Hanu Conachi, Liești și Barcea (10-85 m altitudine), de pe teritoriile comunelor Fundeni, Ivești, Liești, Barcea și Drăgănești din Câmpia Tecuciului, subunitate a Câmpiei Române. Acestea sunt gospodărite de Ocoalele Silvice Hanu Conachi și Tecuci.

În primăvara anului 1989, pe teren, au fost observați în pădurile: Dorasca (13 masculi și 19 ciute), Chipriote-Perdele Drăgănești (2 masculi și 4 ciute), Leonida (6 masculi și 9 ciute) de pe fondul cinegetic Barcea, Micleasca (4 masculi, 6 ciute), Șerbănești (6 masculi, 8 ciute), Bucești (6 masculi și 7 femele) de pe fondul cinegetic Liești, iar pe fondul cinegetic Hanu Conachi, se observaseră 8 masculi cu 7 ciute în pădurea omonimă, 16 masculi cu 17 ciute în pădurea Fundeni și 2 masculi cu 3 ciute în pădurea Chitaroiaia. La sfârșitul lunii martie 1990, cerbi lopătari erau și în pădurile: Diecheni (4 masculi, 3 femele), Bucești (2 masculi, 2 femele) și Rediu (3 masculi cu 2 femele) pe fondul Liești, iar pe fondul Barcea, în pădurea Barcea Deal s-au observat 5 masculi cu 12 ciute în anul 1992.

Pe fondul Hanu Conachi, evoluția efectivelor a fost următoarea (exemplare): în 1986 – 70 (35 masculi, 35 femele), în 1990 – 45 (23 masculi, 22 femele), în 1994 – 32, în 1995 – 32 (14 masculi, 18 femele), în 1997 – 27 (8 masculi cu 19 femele), în 1999 – 17 (6 masculi și 11 femele), în 2001 – 19 (4 masculi și 15 femele), în 2002 – 18 (4 masculi, 14 femele), în 2003 – 22, în 2005 – 20 (5 masculi și 15 femele) iar în 2006 – 18 (4 masculi și 14 femele).

Dinamica efectivelor pe fondul Liești a variat astfel (exemplare): în 1986 – 70 (35 masculi și 35 femele), în 1990 – 35 (18 masculi și 17 femele), în 1994 – 29, în 1995 – 29 (13 masculi și 16 femele), în 1997 – 27 (9 masculi cu 18 femele), în 1999 – 38 (9 masculi și 29 femele), în 2001 – 35 (9 masculi și 26 femele), în 2002 – 32 (7 masculi și 25 femele), în 2003 – 32, în 2005 – 30 (11 masculi și 19 femele) iar în 2006 – 24 (9 masculi și 15 femele).

Numărul de cerbi lopătari observați pe fondul Barcea a evoluat astfel (exemplare) : în 1986 – 105 (45 masculi și 60 femele), în 1990 – 146 (67 masculi și 79 femele), în 1995 – 78 (33 masculi și 45 femele), în 1996 – 79 (32 masculi și 47 femele), în 1999 – 86 (35 masculi și 51 femele), în 2001 – 89 (37 masculi și 52

femele), în 2002 - 77 (25 masculi și 52 femele), în 2003 - 72 (24 masculi și 48 femele), în 2004 - 74 (24 masculi și 50 femele), în 2005 - 54 (20 masculi și 34 femele) iar în 2006 - 56 (22 masculi și 34 femele). Distribuția lor în pădurile fondului la începutul primăverii anului 2003 era următoarea: câte 4 masculi și 6 femele în Chipriote și Dorasca, 5 masculi și 9 femele în pădurea Barcea Deal, 6 masculi și 8 femele în Drăgănești, și 3 masculi și 4 femele în pădurile Leonida și Bujoru.

În anul 2001, exemplare (3 masculi și 6 femele) de pe fondul Hanu Conachi au migrat la sud de Siret pe teritoriul comunei Nămolosa. În 2002 aici erau 2 masculi și 5 femele, iar în 2003 erau 5 exemplare. În anul 2004, acestea au migrat și mai spre sud-est în pădurile și hățișurile din lungul Siretului pe fondul cinegetic Căprioara (pe teritoriul comunei Independența). Aici, în anii 2004, 2005 și 2006 s-au observat câte 5 indivizi (un mascul și 4 ciute).

Raportul numeric între sexe (număr masculi/număr femele), în 2006 este de: $\frac{1}{4}$ la Căprioara, $\frac{1}{3,7}$ la Adam, $\frac{1}{3,5}$ la Hanu Conachi, $\frac{1}{3}$ la Rădești, $\frac{1}{1,6}$ la Liești și $\frac{1}{1,5}$ la Barcea.

Recoltarea acestui mamifer s-a făcut din 1966 în Ocolul Silvic Hanu Conachi și din sezonul 1975/1976 în Ocolul Silvic Grivița. În 1974, în tot județul, s-au recoltat 4 exemplare (câte un mascul și o femelă pe fondurile cinegetice Hanu Conachi și Liești), iar în anul următor 14 exemplare: 2 masculi și 5 femele pe fondul Liești, un mascul și 2 femele la Adam și câte un mascul și o femelă pe fondurile Barcea și Hanu Conachi. În deceniul 1986-1995 s-au recoltat 222 exemplare de cerb lopătar (Adam - 90, Hanu Conachi - 47, Barcea - 44, Liești - 41). Cele mai multe exemplare s-au recoltat astfel: 17 pe Adam (1987), 16 pe Adam (1986), 13 pe Liești în 1989, 11 pe Hanu în 1987 și 11 pe Barcea în 1989. În sezonul vânătoresc 1997-1998, în județ, s-au recoltat 21 exemplare (3 masculi și 18 femele). S-au obținut trofee valoroase, unele medaliabile cu bronz (pe fondul Adam în 1988, 2000 și 2002).

Iarna, la hrănitori (62 Adam, 36 Barcea, 22 Hanu Conachi, 14 Liești), li se administrează porumb, fân, plante suculente, semințe și fructe, frunzare etc. Sarea li se asigură în sărării (124 Adam, 50 Hanu Conachi, 40 Liești, 40 Barcea).

Pe teren, s-au găsit și exemplare moarte: în apropiere de Hanu Conachi, 2 în 1981 (datorită intoxicației cu îngrășăminte) și 1 în 1984, în 1992 la Adam - un mascul și 2 femele, iar pe fondul Barcea în ziua de 20 octombrie 1990 - 2 masculi (căzuți într-un canal de irigații) și o ciută în 1992.

Au fost și cazuri de albinism. Astfel, în adresa 1534 din 24 IV 1970, Inspectoratul Silvic Galați informa Direcția Economiei Vânătorului din București, de faptul că recoltase, la Hanu Conachi, o ciută complet albă și că, tot acolo, se mai observaseră 1-2 ciute care manifestau fenomenul de albinism și care trebuiau recoltate.

În ansamblu, pe teritoriul județului Galați, efectivul de cerb lopătar a crescut de la 63 exemplare (26 masculi și 37 femele) în 1970 (Hanu Conachi - 14 masculi și 20 femele, Liești - 2 masculi și 3 femele, Barcea - 3 masculi și 5 femele, Adam 7 masculi și 9 femele) la 425 exemplare în 1989 (Hanu Conachi - 25 masculi și 30 femele, Liești - 15 masculi și 20 femele, Barcea - 65 masculi și 85 femele, Adam 55 masculi și 110 femele, Cerțești 10 masculi și 10 femele), scăzând apoi la 191 exemplare în primăvara anului 2006, repartizate în două populații fără legătură între

ele: una mai mare dar mai dispersată în Câmpia Tecuciului (103 indivizi) și alta concentrată în bazinul Hobanei din Colinele Covurluiului (88 indivizi).

Pe teritoriul județului Vaslui, cerbul lopătar a fost colonizat la mijlocul anilor '60, exemplarele provenind tot de la Șarlota (jud. Timiș). Țarcul în care au fost ținuți inițial a fost în pădurea de lângă Șișcani. În 1969 erau 9 exemplare (3 masculi și 6 ciute) în pădurile de lângă Huși. Efectivul lor a crescut puțin, unele exemplare, accidental, s-au văzut în anii 1978-1979 spre nord-est până în pădurea Bogdana-Voloseni. În anul 1980, s-au întâlnit 3 masculi și 6 femele în pădurea Uliu (Șișcani), 4 masculi și 5 femele în pădurile Dobrina și Vlăscineasa (Huși) și 2 masculi și 2 femele în pădurile de pe fondul cinegetic Valea Teiului la nord de Huși. În 1982, în nord-vestul județului Vaslui, s-au observat 24 de cerbi lopătari, ultimul exemplar fiind văzut în anul 1986 în pădurea de pe dealul Dobrina. Accidental, în anul 1981, s-au semnalat 5 indivizi și în pădurea Făgădău (comuna Lipovăț).

5. Concluzii

Speciile meridionale de floră și faună prezentate au importanță biogeografică pentru ambele județe, unele având caracter invaziv (cum este șacalul). Altele au fost introduse antropic, semnificație având cerbul carpatin pentru județul Vaslui și cerbul lopătar pentru județul Galați.

Locurile în care au fost identificate *Fagus orientalis* și *Fagus taurica*, constituie punți de legătură între stațiunile din Dobrogea de Nord cu cele din Podișul Central Moldovenesc. Interesante sunt și locurile în care vegetează cele trei specii de fag.

În «Cartea Roșie a vertebratelor din România» sunt înscrise cerbul carpatin, cerbul lopătar și șacalul, care, pe baza clasificărilor Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii (U.I.C.N.), au statut de «specii vulnerabile».

Bibliografie:

Bârcă, C., *Ocrotirea naturii în Colinele Tutovei*, Ocrotirea Naturii, tom 18, nr. 2, Edit. Academiei, București, 1974.

Bunescu, Alexandra, *Contribuții la studiul răspândirii geografice a unor animale mediteraneene din R.P. Română. Nota II – Vertebrate*, Probleme de Geografie, vol. 8, Edit. Academiei, București, 1961.

Burduja, C., Mihai, Gh., Sârbu, I., *O nouă contribuție asupra răspândirii speciilor *Fagus orientalis* Lipski și *Fagus taurica* Popl. în R. S. România*, Lucrări Științifice, vol. V, Institutul Pedagogic Galați, 1971.

Burduja, C., Sârbu, I., Lupu, I., A., *Contribuții la cunoașterea taxonomică, corologică și fitocenotică a fagului în spațiul pericarpatic al Moldovei*, Culegere se studii și articole de biologie, vol. 2, Grădina Botanică a Universității "Al. I. Cuza" Iași, 1982.

Dobrescu, C., Bârcă, C., Lazăr, Maria, *Contribuții la cunoașterea chorologiei speciilor de Fagus orientalis Lipski și Fagus taurica Popl. în R. P. R., Analele Științifice ale Universității "Al. I. Cuza" Iași, secț. Ila (Biologie), tom IX, fasc. 2, Iași, 1963.*

Geacu, S., *Colinele Covurluiului. Potențial ecologic. Comunități biologice. Modificarea antropică a peisajului geografic,* Edit. Univers Enciclopedic, București, 2002.

Geacu, S., *Cerbul lopătar (Dama dama L.) în județul Galați,* în «Oltenia. Studii și Comunicări. Științele Naturii», vol. XIX, Edit. Sitech, Craiova, 2003.

Geacu, S., Anchidin, V., *Cerbul (Cervus elaphus L.) în nord-estul Colinelor Tutovei,* Revista Geografică, tom IX (2002), Academia Română, Institutul de Geografie, București, 2003.

Geacu, S., Anchidin, V., *Cercetări biogeografice în pădurile de la sud-vest de Vaslui,* Revista Geografică, tom XI (2004), Academia Română, Institutul de Geografie, București, 2005.

Geacu, S., *Un mamifer din estul Asiei în fauna României – enotul (Nyctereutes procyonoides Gray),* Analele Universității «Hyperion», Seria Geografie, tom II, București, 2005.

Munteanu, D., *Analiza zoogeografică a avifaunei române,* Nymphaea, vol. II, Oradea, 1974.

Murariu, D., *Contributions à la connaissance de la faune du département Vrancea. Cl. Mammalia,* Travaux du Muséum d'Histoire Naturelle «Grigore Antipa», vol. XVII, București, 1976.

Pătrașc, Adriana, Geacu, S., *Cercetări asupra pădurilor de stejar brumăriu și stejar pufos din Câmpia Covurluiului,* Buletinul Grădinii Botanice Iași, tom 5, Edit. Universității "Al. I. Cuza" Iași, 1995.

Radu, D., *Expansiunea recentă a speciei Streptopelia decaocto în Palearctic,* Analele Universității "C. I. Parhon", Ser. Științe Naturale, vol. 19, București, 1958.

Sanda, V., Popescu, A., Doltu, M., I., Doniță, N., *Caracterizarea ecologică și fitocenologică a speciilor spontane din flora României,* Studii și Comunicări, Ser. Științe Naturale, vol. 25, Supliment, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1983.

Vițalariu, Gh., Horeanu, Cl., *Corological contributions to the flora of Romania,* Analele Științifice ale Universității "Al. I. Cuza" Iași, secț. Ila (Biologie vegetală), tom XXXVIII, Iași, 1992.

***** Vânătorul și Pescarul Sportiv/ Vânătorul și Pescarul Român,** București, 1969-1995.

***** Cartea Roșie a vertebratelor din România,** Edit. Curtea Veche, București, 2005.

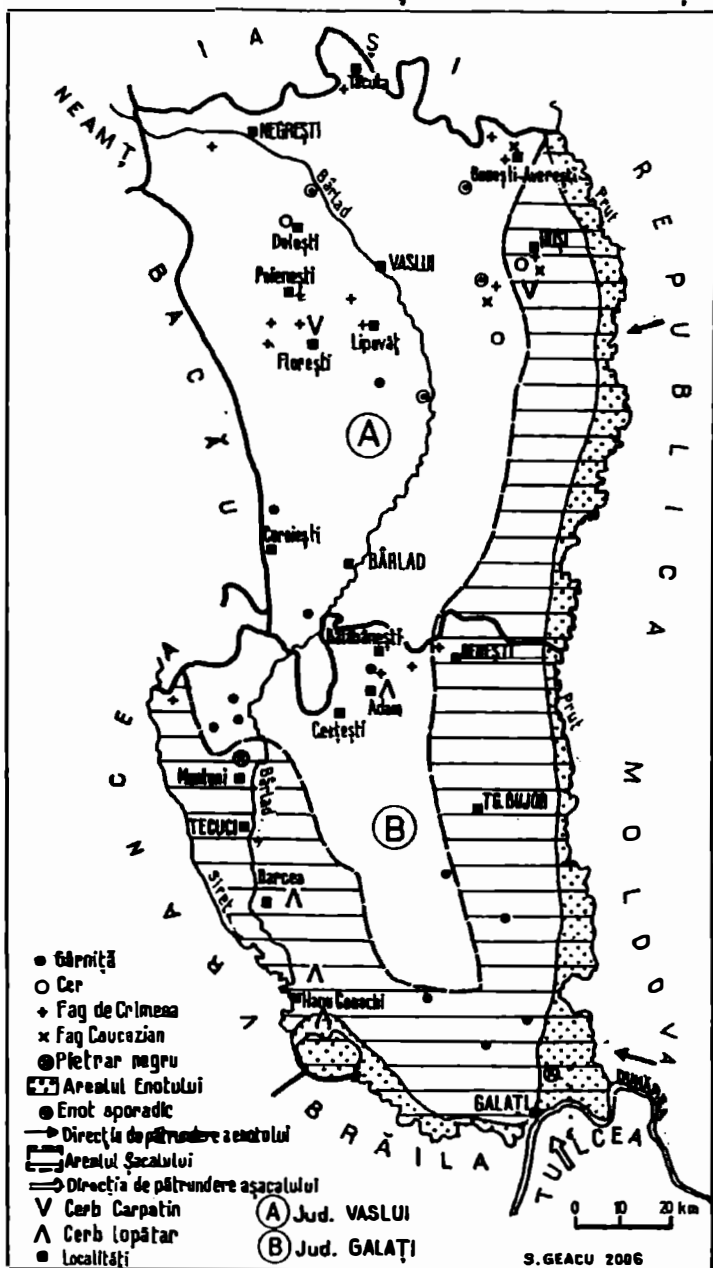
SIGNIFICANT BIOGEOGRAPHICAL ASPECTS IN VASLUI AND GALAȚI COUNTIES

SUMMARY

The paper analyses some southern floristic and faunistic species of biogeographical importance for both counties (*Quercus frainetto*, *Fagus taurica*, *Fagus orientalis*, *Streptopelia decaocto*, *Passer hispaniolensis*, *Oenathe pleschanka*, *Nyctereutes procyonoides*, *Canis aureus*, *Cervus elaphus*, *Dama dama*), some of which are invasive (e.g. the jackel). Others, the roe deer in Vaslui County and the falow deer in Galați County, have been introduced by man.

The sites in which Caucasus beech and Crimea beech have been identified represent a bridge between the stations of North Dobrogea and of the Central Moldavian Plateau. As valuable are the sites which shelter three beech species (*Fagus sylvatica*, *Fagus taurica* and *Fagus orientalis*).

The “Red Book of Vertebrates in Romania”, lists *Canis aureus*, *Cervus elaphus* and *Dama dama* which, according to the International Union for Nature Conservation (U.I.C.N.), are designated as “vulnerable” species.

Specii cu valoare biogeografică în județele Vaslui și Galați

CONSOLIDARE, RESTAURARE ȘI AMENAJARE LA TURNUL DE SUD-EST AL PALATULUI CULTURII IAȘI

Adrian Pușor

Istoricul Palatului

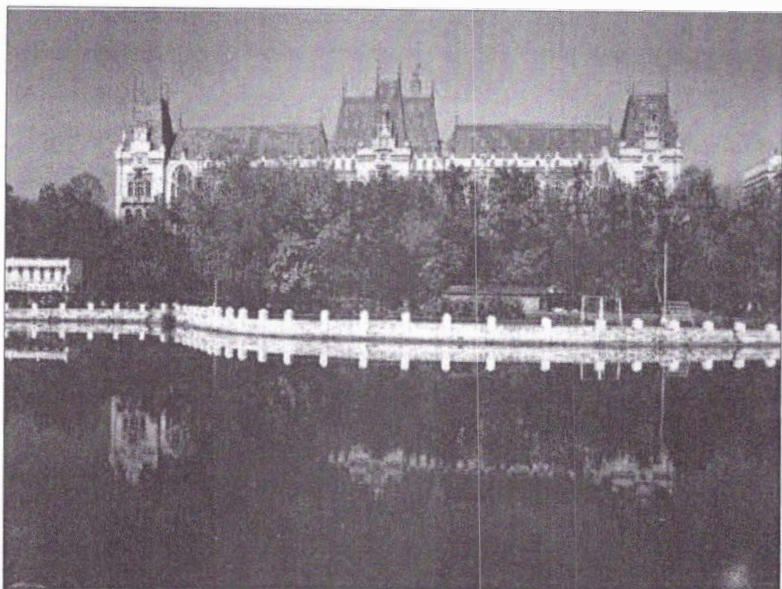

Istoricul acestei clădiri începe încă din anul 1433, dată care amintește de existența unei „Curți Domnești” la Iași, zidită pe vestigiile unor ziduri și fundații existente încă la acea vreme. Până în anul 1893, Curtea Domnească a fost refăcută de mai multe ori, datorită numeroaselor incendii.

Zidurile palatului amintesc de întâmplări petrecute sub domnia lui Aron Vodă, a lui Vasile Lupu și Dimitrie Cantemir, care a primit timp de trei zile în Curtea Domnească pe Împăratul Rusiei Petru cel Mare și pe Împărăteasa Ecaterina.

Construcția care există astăzi, cu destinația inițială de Palat al Justiției a fost începută în anul 1906 sub formă de anteproiect, iar în anul 1907 arhitectul Berindei elaborează planurile actualului Palat. Lucrările de amenajare au început în anul 1908 și au continuat până în 1911, când din lipsă de fonduri, lucrările au fost întrerupte cu toate intervențiile repetate ale arhitectului Berindei.

Regele însuși și-a exprimat dorința ca în 1913 să prezideze inaugurarea palatului restaurat, dar acest lucru nu a fost posibil. Izbucnirea războiului, apoi refugiul de la Iași au condus chiar la deteriorarea lui. Faptul s-a datorat utilizării clădirii neterminate, între 1916-1918, de către trupele rusești, iar apoi Palatul administrativ a fost transformat în spital de campanie. După depășirea crizei traversată de țară între 1918-1921, efect firesc al războiului, autoritățile alocă fondurile necesare terminării lucrărilor de la Palatul Administrativ.

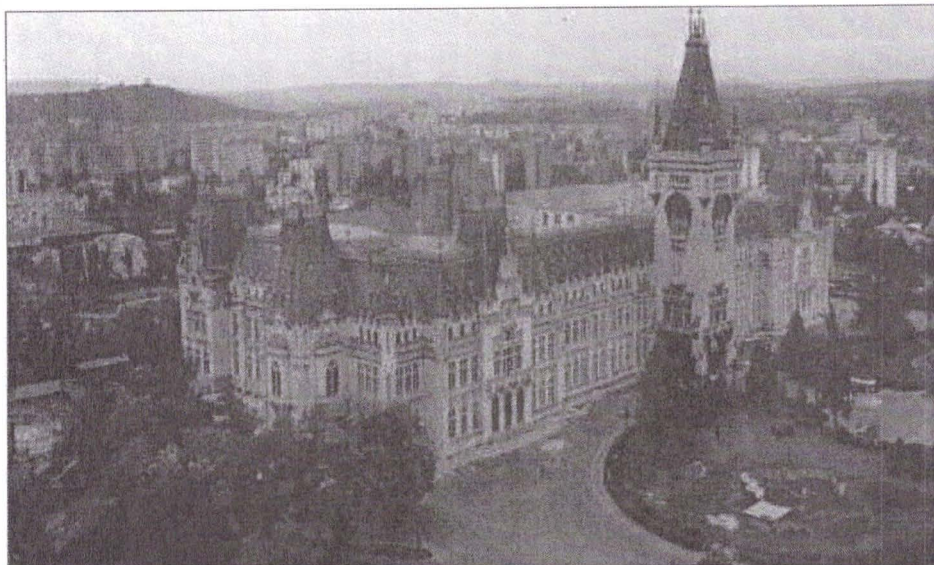
În ianuarie 1925 Ion D. Berindei se află la Iași pentru recepția provizorie a lucrării. Acesta era semnalul că s-a intrat pe ultima linie dreaptă.

În luna mai, ministrul justiției, G.G. Mârzescu a putut fi condus de Ion Berindei prin toate sălile Palatului. Instalațiile de apă, electricitate, ventilație și încălzire, precum și lucrările de zugrăveli, tapetări și parchetări erau practic terminate în toate sălile. În unele săli începuse chiar instalarea provizorie a mobilierului. Tot acum, Berindei a luat hotărârea privind strămutarea statuii lui Ștefan cel Mare spre stânga, cu câțiva metri, plasând-o în centrul bolții de la intrarea principală.

Berindei propune ca inaugurarea să se decaleze pentru 1 octombrie. Până atunci ar fi trebuit mutate în Palat arhivele și serviciile justiției. Astfel, partea din clădire destinată Prefecturii și Regionalei Căilor Ferate Iași nu era finalizată, inaugurarea referindu-se de fapt doar la zona centrală și la Palatul de Justiție.

Mult așteptata inaugurare s-a produs duminică 11 octombrie 1925, stârnind o vie emoție în orașul „vechilor zidiri”

Eforturile pentru continuarea lucrărilor la Palat au continuat. Sosit la Iași în mai 1927, Berindei declara că poate finaliza construcția cu condiția să i se pună la dispoziție fondurile necesare. Din nefericire în august 1928 și-a pierdut viața, nemaivând prilejul să-și vadă opera pe deplin încheiată.

Intervenții ulterioare asupra construcției

Începând cu 1967 pe baza proiectului elaborat de D.S.A.P.C. s-au realizat intervenții asupra construcției.

Astfel s-a înlocuit planșeul de lemn peste ultimul etaj cu un planșeu de beton armat rezolvându-se astfel pe lângă problema structurală și ecranarea de protecție antifoc între șarpanta din lemn și încăperi.

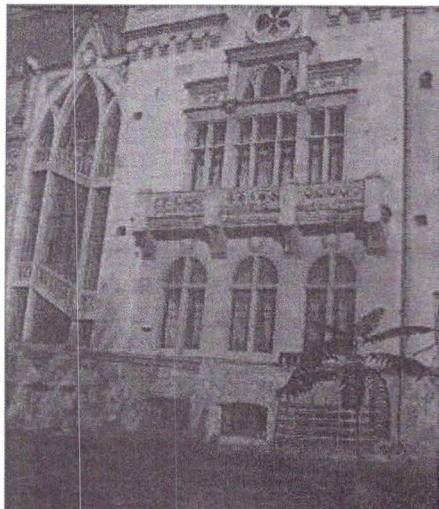
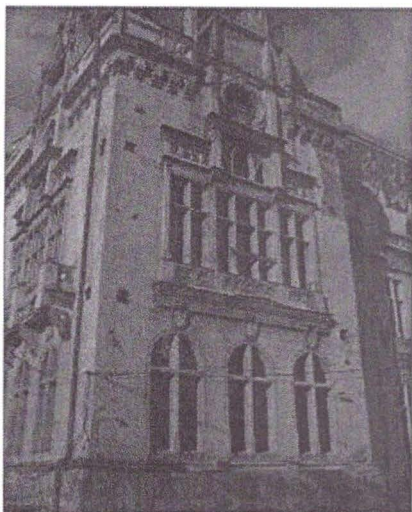
S-au executat intervenții de consolidare a șarpantei, reparații la învelitoare, transformarea centralei termice în punct termic și înlocuirea instalației termice interioare care funcționa cu abur de joasă presiune cu agent termic de apă caldă racordată la rețeaua de termoficare a orașului.

Din 1982, după un proiect elaborat de Institutul de Cercetare și Proiectare Iași s-au realizat lucrări de reparații și restaurare cu scop de a reface imaginea originală a Sălii Voievozilor. Astfel s-a executat un lambriu pe bază de ipsos în relief cu un desen în spiritul arhitecturii sălii, acoperit cu o vopsitorie în culoarea lemnului de stejar, asemănătoare soluției inițiale date de Henri Coandă în proiectul original.

De asemeni s-a realizat refacerea tapetului cu crini imperiali și a unor elemente ce vizează prin amplasament și proporții arhitectura pietrei; vor fi finisate în praf de piatră cu rosturi în culorile pietrei naturale, a bolților și a nervurilor cu

transpunerea în relief a elementelor decorative pictate (floaroane, rame, tablouri voievozi, colțare, etc.). Pardoseala din parchet s-a înlocuit cu plăci din marmură, într-un desen dictat de ritmul geometric al sălii.

Lucrările de consolidare, restaurare și amenajare la Turnul de Sud-Est al Palatului Culturii au început în anul 1994 și au fost realizate până la cota 0,00, având la bază soluțiile tehnice și detaliile de execuție din proiectul „Intervenție de urgență infrastructură, Zona Bibliotecii Gh.Asachi”.

Turnul de sud-est

Lucrările de intervenții pentru reabilitarea structurii de rezistență a turnului de Sud-Est al Palatului Culturii au constatat în următoarele:

- cămășuirea pereților din zidărie de cărămidă cu diafragme din beton clasa Bc20 armat cu oțel beton PC52 și OB37;
- cămășuirea pereților interiori din zidărie de cărămidă cu mortar M100-T armat;
- prevederea cu stâlpișori și centuri din beton clasa Bc20 armate cu oțel beton la pereții interiori;
- desfacerea locală a zidăriei puternic avariate și refacerea acestora cu cărămidă marca 100 și mortar marca M50z, cu asigurarea legăturilor în ștrepi de zidăria existentă;
- prevederea de buiandrugi din beton clasa Bc20 armat cu bare din oțel beton PC52 și OB37, cu înlocuirea profilelor metalice existente;
- reabilitarea zidăriei existente (șpaleti, parapeți, buiandrugi) prin injectarea fisurilor mici (fisuri până la 10 mm), prin reșeserea cu cărămizi a fisurilor mari (fisuri mai mari ca 10 mm);
- înlocuirea planșeelor existente cu planșee din beton armat;

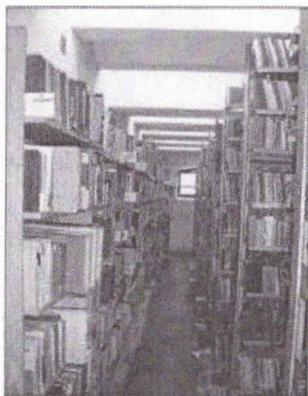
- prevederea unor centuri și stâlpișori dispuși pe înălțimea cornișei, pentru ancorarea turnului șarpantei și a elementelor decorative ale fațadelor, din beton clasa Bc20 armat cu oțel beton PC52 și OB37;

- înlocuirea ancadramentelor verticale din zidărie de cărămidă cu cărămidă cu elemente de beton armat;

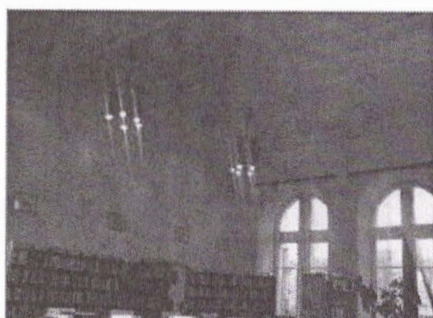
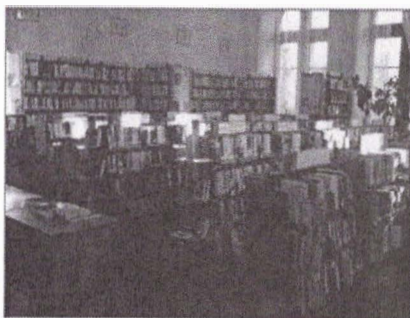
- plătuirea fundațiilor existente cu fundații noi sub diafragme de beton armat și cămășuieli de mortar, alcătuite din talpă și elevație, care să transmită la teren încărcările suplimentare din cămășuieli și să asigure ancorarea armăturilor verticale din cămășuieli și stâlpișori.

Fundațiile sunt din beton clasa Bc20 armat cu oțel beton PC52 și OB37.

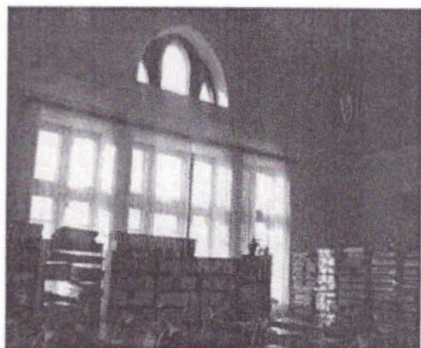
S-au prevăzut legăturile transversale la nivelul fundațiilor din beton armat.

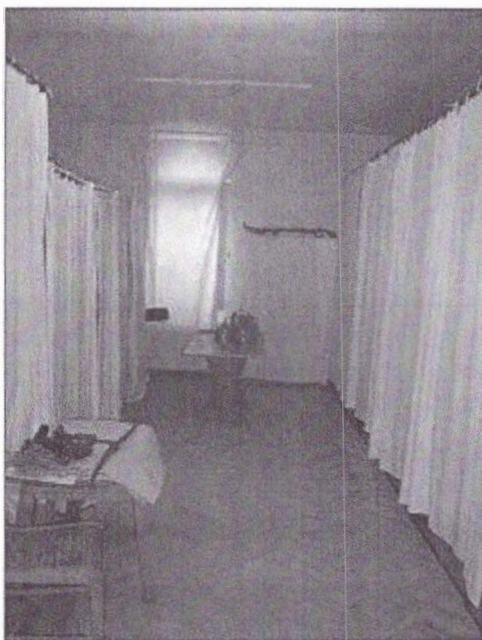
Demisol (depozit carte)

Parter (sala împrumut)

Etaj I (sala Periodice)

Etaj II (depozit etnografie)

Lucrările de intervenții pentru reabilitarea elemntelor nestructurale a turnului de S-E al Palatului Culturii constau din următoarele:

- refacerea pardoselilor, tencuielilor și zugrăvelilor cu materiale durabile și de calitate, respectându-se tipul și natura celor inițiale;

- reabilitarea și înlocuirea elementelor degradante din lemn: tâmplărie, pardoseli;

- reabilitarea instalațiilor electrice și termice.

Lucrările s-au finalizat în anul 2000.

THE CONSOLIDATION, RESTAURATION AND IMPROVEMENT OF THE SOUTH – EAST TOWER OF THE CULTURE PALACE FROM IAȘI

SUMMARY

In this paper the author present some aspects regarding the works of consolidation, restauration and improvement of the South-East Tower of The Culture Palace from Iași.

CONSOLIDARE ȘI AMENAJARE LA CASA MEMORIALĂ “MIHAIL KOGĂLNICEANU” IAȘI

Adrian Puișor

În această casă Mihail Kogălniceanu a trăit o perioadă însemnată de timp și prin personalitatea sa cunoscută reprezintă un simbol de rezonanță patriotică în istoria poporului român.

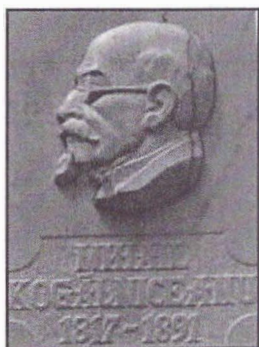

Fig. 1. Placa memorială și bustul lui Mihail Kogălniceanu

În această clădire se află prețioase colecții de documente, lucrări și tratate de istorie, obiecte de artă etc.

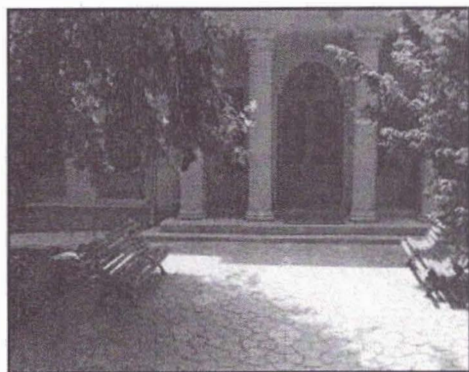

Fig. 2. Intrare principală

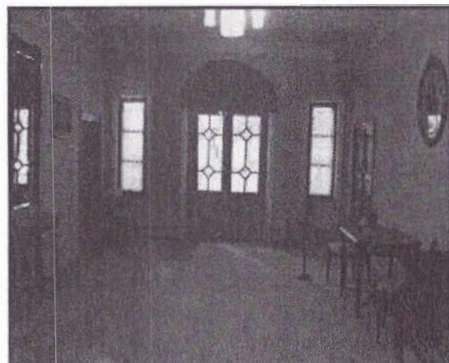

Fig. 3. Hol

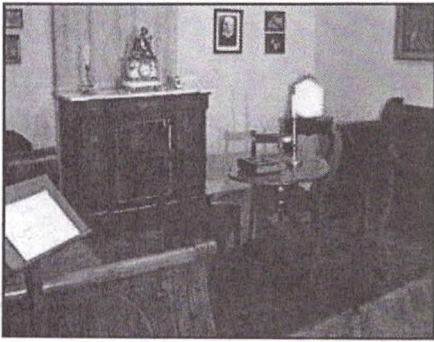

Fig. 4. Camera copiilor

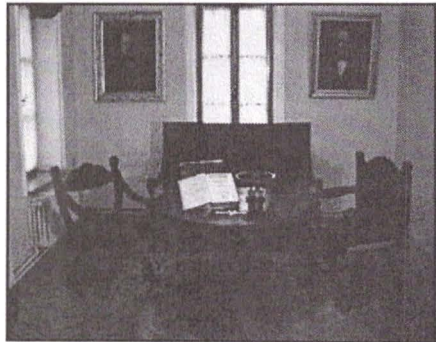

Fig. 5. Camera de primire

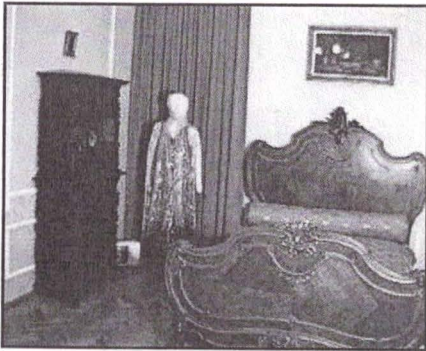

Fig. 6. Camera doamnei
Elena Kogălniceanu

Fig. 7. Dormitor

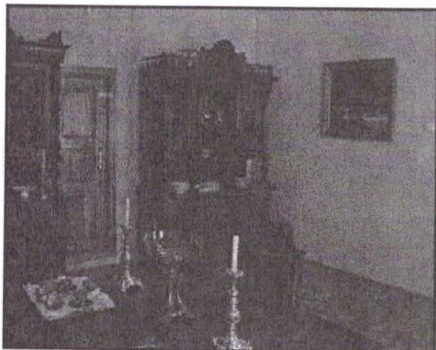

Fig. 8. Sufrageria

Fig. 9. Sufrageria

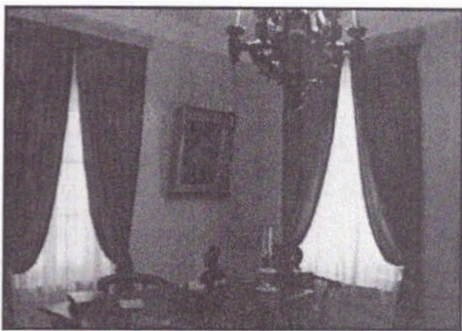

Fig. 10. Birou

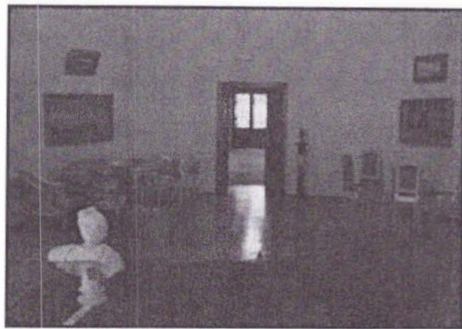

Fig. 11. Salon

Repararea și consolidarea zidurilor s-a făcut prin cămășuire locală cu plase metalice sudate, injecțare cu mortar fluid de ciment, înlocuire de cărămizi în lungul fisurii zidite cu mortar de ciment, prindere cu scoabe metalice.

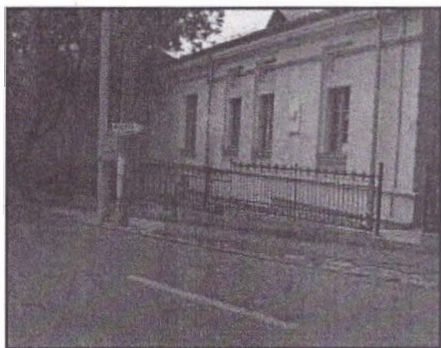
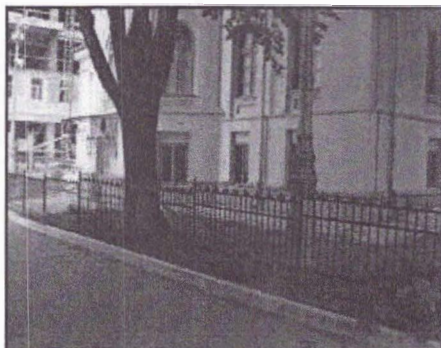
Fig. 12. Fațada de la strada
M. Kogălniceanu

Fig. 13. Intrare secundară

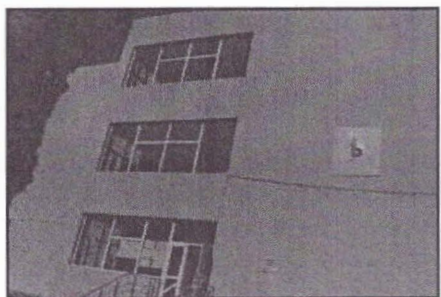
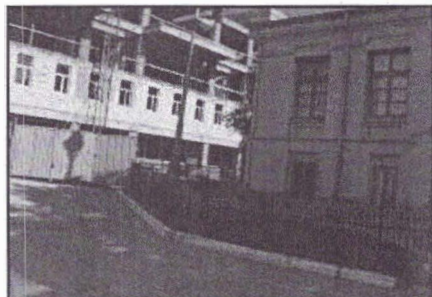
Fig. 14. Intrarea principală a Facultății
de Bioinginerie medicală

Fig. 15. Bioinginerie – corp anexă

Fig. 16. Facultatea de Bioinginerie medicală – corp anexă

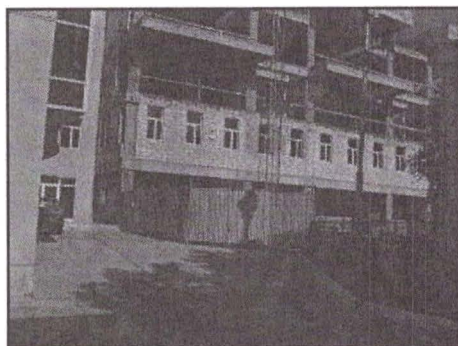

Fig. 17. Facultatea de Bioinginerie medicală – corp anexă

Cămășuirea zidăriei s-a executat prin aplicarea pe ambele fețe ale zidăriei a unei plase sudate după următoarea tehnologie:

- s-au curățat ambele fețe ale zidului de tencuială, s-au îndepărtat cărămizile sfărâmate, s-a periat și spălat zidăria;
- s-a aplicat pe ambele părți câte o plasă sudată tip STBN;
- s-au legat plasele între ele cu agrafe din oțel beton \varnothing 6mm trecute prin găuri perforate în pereți;
- la capetele șpaleților și la intersecții s-au prevăzut sămburi de beton;
- în acești sămburi s-a realizat ancorarea plaselor;
- s-a executat cămășuirea cu mortar umpându-se fisurile și găurile prin care s-au trecut agrafele de legătură.

Consolidarea prin injectare s-a executat după următoarea tehnologie:

- s-au curățat fisurile de praf cu jet de aer comprimat și s-au spălat cu apă;
- s-au introdus în fisuri și s-au fixat cu mortar de ciment la distanța de 1-1,5 cm pe o adâncime de circa 5 cm ștuțurile prin care s-a făcut injectarea;
- s-a aplicat pe toată zidăria degradată un strat de mortar de ciment de 3-4 cm grosime;
- s-a început injectarea prin ștuțul situat la baza fisurii;
- după ce mortarul a început să se scurgă prin țeava următoare, primul ștuț s-a astupat cu un dop și injectarea s-a continuat prin ștuțul următor, repetându-se operația succesiv prin toate ștuțurile până la terminare;
- pentru ancorarea în zidurile exterioare s-au prevăzut străpungeri de 25x25 cm la distanță de 1,5m în lungul centurii;
- stâlpișorii s-au ancorat în zidărie cu pene din beton armat;
- cărămizile înainte de punerea în operă s-au udat bine cu apă, pe timp de arșiță udarea făcându-se mai abundent;
- rosturile orizontale și verticale au fost bine umplute pe toată grosimea zidului;
- turnarea betonului în stâlpișori s-a făcut în straturi cu înălțimea de circa 1m, după udarea prealabilă a zidăriei și cofrajului;

-înălțimea maximă de cădere liberă a betonului nu a fost mai mare de 3 m;

-durata maximă admisă a întreruperilor în timpul betonării nu a depășit timpul de începere a prizei betonului.

Structura de rezistență la nivelul parter este zidărie portantă din cărămidă plină și mortar de argilă. Pereții au grosimi de 30÷65 cm. Planșeul peste parter, inițial de lemn, a fost înlocuit cu planșeu din beton armat monolit alcătuit din grinzi și placă în grosime de 8 cm.

Buiandrugii sunt din zidărie(arce din zidărie).

Planșeul peste demisol este din bolțișoare din cărămidă și profile metalice. Pe zona sălii centrale a fost înlocuit cu planșeu din beton armat monolit.

Fundațiile sunt construite sub ziduri, fiind realizate din zidărie de piatră.

S-a realizat un ecran de argilă în jurul construcției.

S-au realizat buiandrugii din beton armat la uși și la ferestre.

Trotuarul și aleile din jurul clădirii sunt realizate din pavele.

Consolidarea s-a executat în perioada 1996-2000.

CONSIOLIDATION AND IMPROVEMENT OF THE “MIHAIL KOGĂLNICEANU” MEMORIAL HOUSE FROM IAȘI

SUMMARY

In this paper the author presents some aspects regarding the work of consolidation and improvement of The “Mihail Kogălniceanu” Memorial House from Iași.

MOLDOVA – LOCUL ÎN CARE S-A ÎNTÂMPLAT CEVA – ORGANIZAȚIILE JUDEȚENE ALE PARTIDUL ȚĂRĂNIST RADICAL (1932-1940)

**Lavinia – Dacia Gheorghe
Gheorghe Dumitrașcu**

Deși există lucrări importante privitoare la viața partidelor politice românești-prea puține, e drept, referitoare la partidul la care ne-am oprit¹, este normal ca acestea să nu cuprindă totul. Lucrările de dimensiuni mici nu schimbă esența celor mari, dar adaugă fapte, oameni, semnificații mai mici și pot fi, cu adevărat, lucrări de istorie locală.

În acest sens, lucrarea noastră vizează Moldova și, în măsura posibilităților, face referiri la personalitățile politice ale partidului, care s-au detașat, prin activitatea lor, în această zonă. Aceasta pentru că Moldova are o situație specifică. Partidele politice puternice în această provincie, în deceniul 4 - când a ființat Partidul Țărănist Radical - sunt cele de dreapta: Partidul Național Creștin, Garda de Fier și Partidul Național Liberal.² Este adevărat că, nici la nivel național³, PRȚ nu putea concura cu partidele puternice, dar reușește, în două legislaturi să obține locuri în Parlament și să-și facă cunoscută vocea prin personalitățile sale.

Și dacă ne ocupăm de organizațiile județene ale acestui partid, o facem pentru că acestea au existat și în această parte de țară, pentru acei oameni care au avut credințe democratice și au luptat pentru ele în cadrul partidului. O facem pentru că, oricât de mică ar fi așchia de realitate pe care o reprezintă această organizație, fără ea, realitatea reconstruită ar fi mai puțină decât ea însăși.

I. CONTEXTUL POLITIC AL PERIOADEI 1932 - 1938

Putem afirma că deceniul 4 al secolului XX a fost, din punct de vedere politic, unul de criză a democrației. Criza economică internațională n-a ocolit România, care avea o economie agrară slab dezvoltată, repercursiunile făcându-se simțite și pe plan politic, social, permițând elementelor extremiste să submineze democrația parlamentară. Astfel, în unele zone geografico-istorice, antisemitismul a fost

¹ Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical* Grigore Iunian în istoria României (1932- 1940), Ed. Sfera, Buc., 2000; Referitor la aspectele locale ale partidului asupra căruia ne-am oprit, vezi și Gh. Dumitrașcu, *Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale Partidului Țărănist Radical*, în „Comunicări de istorie a Dobrogei”, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1983, p. 299- 309; Gh. Dumitrașcu, *Contribuții la viața politică din Oltenia 1932- 1940. Organizațiile județene ale Partidului Radical Țărănist*, în „Omagiul istoricului Dan Berindei”, Ed. D.N. Press, Focșani, 2001, p. 391-406; Gh. Dumitrașcu, *Partidul Țărănist Radical în Dobrogea. Organizațiile județene, Durostor și Caliacra- 1932 - 1948*, în „Analele Dobrogei”, VIII, serie nouă, 2005, p. 86-92

² Nicolae Mischie, *Grigore Iunian și epoca sa*, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 2000

³ Lavinia-Dacia Dumitrașcu, *Un moment al luptei politice din România: Iași, 8 noiembrie 1940*, în „Radiografia dreptei românești- 1927- 1941”, FF PRESS, Buc., 1996, p. 417-423

accentuat- expresie a economicului, în primul rând-, fiind practicat și încurajat de ascensiunea Germaniei naziste și comportamentul agresiv al Italiei fasciste. De asemenea, regele Carol II nu făcea nici un secret din diminuarea rolului instituțiilor parlamentare și din intenția de a deține întreaga putere.⁴

Perioada interbelică s-a caracterizat prin conducerea țării, prin rotație, de două partide: cel Liberal și Național Țărănesc, guvernări care nu au putut face față realităților externe ce și-au pus serios amprenta și pe societatea românească.

Guvernul Nicolae Iorga încercase o politică de rezistență națională în fața capitalului străin, dând o lege a conversiunii datoriilor agricole, care s-a dovedit a fi doar o soluție de moment pentru țărănime. Câștigarea alegerilor de PNT a dus la conducerea țării guvernul Al. Vaida-Voevod și apoi Maniu. În fața problemelor economice, guvernarea național- țărănistă a suferit un serios eșec, prin faptul că, nu numai că nu-și respectă promisiunile electorale legate de ușurarea situației datornicilor rurali și urbani, dar dă și o nouă lege a conversiunii, mai restrictivă și mai dezavantajoasă pentru mase⁵.

Guvernarea liberală (1933- 1937), pozitivă în multe privințe, a fost cariată și de pretențiile autoritariste ale regelui, dictate parcă și de situația internațională, total defavorabilă României. Perioada de regim autoritar (1938-1940) a dovedit-o, cu prisosință. A urmat o perioadă politică și mai tulbure- septembrie 1940-ianuarie 1941-.

II. SCURT ISTORIC AL PARTIDULUI ȚĂRĂNESC RADICAL

Credem că, înainte de a vorbi despre organizațiile județene ale Partidului Țărănist Radical, este necesar să prefigurăm imaginea partidului în plan național, într-un fel de „scurt istoric”.

⁴ Mihai Bărbulescu, Denis Deletant, Keith Hitchins ș.a., *Istoria României*, Ed. enciclopedică, Buc., 1998, p.429- 430

⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. 2, partea 1, 1918-1933, Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1986

Personalitatea cea mai marcantă este, fără îndoială, Grigore Iunian⁶. În jurul său ia naștere, se dezvoltă și apoi dispare Partidul Țărănist Radical. În 1932, ca ministru al Justiției și vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc aflat la putere, era nemulțumit de modul autoritar impus de președintele partidului, considera greșită politica de stabilizare a leului la un curs prea ridicat și cerea menținerea pe linia programului cu care partidul său câștigase alegerile și rezolvarea problemei datoriilor agricole. Cererile îi sunt respinse de conducerea partidului. Ca urmare, împreună cu alți colegi ai săi- în număr restrâns și nu dintre cei mai importanți-, părăsește partidul și înființează Partidul Radical Țărănesc⁷. Pentru PNȚ, efectul negativ a fost, mai degrabă, unul de ordin moral: al doilea vicepreședinte al partidului, după Constantin Stere⁸, ieșea din partid. Conștient sau nu, Iunian făcea, într-un fel, jocul regelui, care urmărea slăbirea partidelor politice democratice puternice.⁹

⁶ GRIGORE IUNIAN- Născut la 30 septembrie 1882, la Târgu Jiu, face liceul la Craiova, absolvent al Facultății de Drept din București. Între 1904- 1920, profesează la Baroul Gorj, apoi la Ilfov, ocupând importante funcții în Consiliul general al Uniunii Avocaților. Din punct de vedere profesional, acesta era unul dintre cei mai buni avocați ai baroului românesc. Pe plan politic, a fost, în toate legislaturile, deputat de Gorj. Din 1905, membru al Partidului Național Liberal, până în 1917, când, împreună cu alți deputați - între care și dr. N. Lupu-, înființează Partidul Muncii de la Iași, partid burghez de stânga. Din 1920, intră în Partidul Național Țărănesc, unde, mai ales după fuziunea cu Partidul Național Român din Transilvania, se va situa în aripa de stânga. A fost deputat în toate parlamentele perioadei, între 1927- 1932 a fost vicepreședinte al partidului, ministru al Muncii și Ocrotirii Sociale în guvernul Știrbei, apoi ministru al Justiției, în prima guvernare țărănistă. În această ultimă calitate, a dat legi care, în limitele regimului burghez, apăra legalitatea și, în măsura posibilă, interesele celor săraci. Activitatea sa politică era, deci, în momentul înființării PȚR, una deosebită. La nivelul conducerii partidului, apare ca unul dintre cei mai hotărâți exponenți ai stângii. (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea II (noiembrie 1933-septembrie 1940), Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1988, p. 244; Mai pe larg, vezi Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical- Grigore Iunian în istoria României (1932-1940)*, ..., p. 79- 88; Gh. Dumitrașcu, *Crearea Partidului Radical Țărănesc (nov. 1932)*, în „Lucrări științifice ale cadrelor didactice”, vol. 1, Suceava, 1970, p. 247; Gh. Dumitrașcu, *Grigore Iunian (1882- 1940). Note pentru o biografie politică*, în „Omagiul istoricului Gheorghe Buzatu”, Ed. Empro, Focșani, 1999, p. 532- 590; Nicolae Mischie, *Grigore Iunian, apărător al regimului democrat din România*, Ed. Fundației „Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2000)

⁷ Despre acest moment, vezi Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Ed. enciclopedică, Buc., 1994, p. 213- 214; Ioan Scurtu, *Viața politică din România 1918- 1944*, Ed. Albatros, Buc., 1982, p. 110- 111; Ioan Scurtu, *Din viața politică a României 1926- 1947*, Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1983, p. 250-252; *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Ed. Arc, Buc., 1994, p. 40

⁸ CONSTANTIN STERE (1865-1936) este originar din județul Soroca, din comuna Cerepcău. Despre activitatea lui politică se cunosc multe. Amintim doar că, datorită legăturilor cu mișcarea revoluționară rusă, a fost condamnat în Siberia, de unde fuge și se stabilește în România. Din 1901, a fost profesor la Facultatea de Drept din Iași. Printre primii promotori ai ideii de reformă agrară în România, a militat pentru un program radical. De asemenea, este fondatorul curentului cultural și politic poporanist, fiind sociolog, politolog și romancier. Înainte de Primul Război Mondial îl găsim între liderii Partidului Național Liberal, fiind bun

Iunian era conștient că nu putea participa singur, cu succes, la alegerile care erau foarte aproape. Ca urmare, încearcă o politică de fuziuni. În acest sens, inițiază o apropiere Goga, în perioada în care tratativele cu dr. Lupu și cu C. Stere trenau. De altfel, încercarea făcută cu dr. Lupu eșuează, acesta refuzând să renunțe la atacurile virulente împotriva Coroanei.¹⁰

În februarie 1933, are loc fuziunea cu Partidul Țărănesc Democrat al lui C. Stere- și acesta părăsise Partidul Național Țărănesc, considerând că deviase de la linia programului, în urma luptelor intestinale¹¹-. Un fel de compromis, convenabil pentru amândoi șefii de partide: C. Stere se putea retrage onorabil din viața politică, iar Iunian moștenea câteva organizații politice ce-i confereau influențe politice în Basarabia.¹² Ia naștere, astfel, Partidul Țărănist Radical, al cărui președinte va fi. Ca dată a fondării Partidului: februarie 1933.¹³

Partidul Țărănist Radical reprezenta interesele țăranimii mici și mijlocii, a burgheziei mici orășenești și a intelectualității cu vederi democratice. Avea o influență mai mare în unele zone și dispunea de un aparat format din liber profesioniști (între care avocați, medici, alți intelectuali).¹⁴ Repede, și-a creat organizații în majoritatea județelor- în august avea 55 de organizații în cele 71 de județe¹⁵-, mare influență având

prieten cu Ion Brătianu. S-a opus intrării României în război alături de Rusia țaristă, a prevăzut căderea țarismului și izbucnirea revoluției ruse. În timpul ocupației germane, a rămas la București, editând ziarul „Lumina”, care a fost folosit, fără angajarea lui, de ocupanți. Pentru aceasta a fost acuzat de trădare. Imediat după armistițiul, a plecat în Basarabia, unde a jucat un rol important în unirea acesteia cu România. În acest sens, a înființat aici Partidul Țărănesc din Basarabia, a contribuit la unirea acestuia cu Partidul Țărănesc din vechiul Regat și a încercat fuziunea cu Partidul Național din Transilvania. Ca sociolog, a creat doctrina partidului și i-a trasat tactica. Datorită atitudinii sale din timpul războiului nu a putut deveni ministru în guvernul Maniu, dar a criticat activitatea Partidului Național Țărănesc, din care demisionează. Cum și basarabienii erau împărțiți, Stere formează Partidul Țărănesc Democrat, care va fuziona cu PRȚ. (Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 246 și urm.; Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical- Grigore Iunian în istoria României (1932- 1940)*, ..., p. 89- 91; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 250-251)

⁹ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Ed. Paideia, Buc., 1999, p. 253

¹⁰ Gheorghe Dumitrașcu, *Eșuarea planului de refacere a Partidului Țărănesc (1932- 1934)*, în „Omagiu istoricului Ioan Scurtu”, Ed. D.M. Press, Focșani, 2000, p. 322

¹¹ Despre acest subiect, vezi și Ioan Căpreanu, *Partide și idei politice în România (1880- 1947)*, Ed. didactică și pedagogică, Buc., f.a., p. 220-223

¹² Gheorghe Dumitrașcu, *Eșuarea planului de refacere a Partidului Țărănesc....*, p. 323

¹³ Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei ș.a., *Enciclopedia partidelor politice din România 1859- 2003*, Ed. Meronia, Buc., 2003, p. 146

¹⁴ Al. Gh. Savu, *Sistemul partidelor politice din România 1919- 1940*, Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1976, p. 73

¹⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. 2, partea 2, Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1988, p. 244

în sud-vestul și estul țării. În alegerile din același an, reușește să obțină 84 000 voturi și 6 locuri în Camera Deputaților.¹⁶

Acțiunea lui Iunian de ieșire din PNȚ a fost sprijinită de ziarul „Cuvântul”, al lui Nae Ionescu, organ de presă care, timp de un an, a fost un adevărat ziar al PRȚ. Periodicul central al Partidului este „Deșteptarea”, care apare între aprilie 1933-noiembrie 1937. În provincie apar alte peste 30 de publicații, câteva în ele în mai multe limbi. Acestea apar în câteva numere, neregulate.¹⁷

Programul PȚR este definitivat la sfârșitul lui 1933 și publicat anul următor. Acesta prevedea respectarea drepturilor și libertăților cetățenești, naționalizarea bogățiilor subsolului, reorganizarea Băncii Naționale, protejarea mai eficace a clasei producătoare- singura soluție pentru îmbunătățirea situației economice a maselor, își propunea să asigure românilor puterea de a dezvolta și înflori din punct de vedere economic, la nivelul unor elemente etnice cu o poziție mai bună, datorită situației privilegiate pe care o avuseseră înainte de 1918. Pe plan politic, milita pentru regim constituțional- parlamentar, considerat a fi singurul capabil să asigure apărare intereselor claselor producătoare. De asemenea, dorea apărarea libertăților democratice, democratizarea regimului parlamentar se situa împotriva regimurilor dictatoriale de orice coloratură. Un alt punct important din program viza apărarea integrității teritoriale, partidul situându-se, ferm, împotriva politicii revizioniste a statelor nemulțumite de configurația teritorială hotărâtă prin Pacea de la Paris.¹⁸ Conform programului, PȚR era un partid de stânga.

Activitatea parlamentară a PȚR este una activă. Reprezentanții săi combat introducerea stării de asediu și a cenzurii, poziția de expectativă a guvernului față de partide de dreapta, politica defectuoasă de înarmare a țării, afacerea „Skoda”.

Prin programul său, dar, mai ales, prin activitate, Partidul Țărănist Radical se constituie în cea mai de stânga forță politică burgheză din România acestei perioade.¹⁹

În PȚR se creează 2 curente față de ideea formării unui front popular democratic, de fapt, în jurul Partidului Comunist din România: pentru acest demers se manifestau: Al Măță, C. Leancă, Radu Olteanu- președintele organizației județene Brașov, iar împotriva: Grigore Iunian, Ion Codreanu și Tudor Ionescu, aceștia considerând imposibilitatea de a colabora cu PNȚ și PCR. Deși nu s-a încadrat în acest front atunci când a fost nevoie, partidul a luptat pe aceeași platformă, dar singur, alegerile parlamentare din decembrie 1937 sancționându-i, în mod dureros, politica izolaționistă.²⁰

¹⁶ Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei ș.a., *op. cit.*, p. 146; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, partea 2, p. 244

¹⁷ Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical- Grigore Iunian...*, p. 71

¹⁸ Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei ș.a., *op. cit.*, p. 146; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, partea 2, p. 245; Mai pe larg, vezi Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical- Grigore Iunian...*, p.57- 64

¹⁹ Partidul Țărănist Radical de sub conducerea domnului Grigore Iunian. *Statutele și principiile programatice ale partidului*, Buc., 1934, p. 99-103; *Politics and political parties in Roumania*, International reference library publishing Co, London, 1936, p. 186-189; Gh. Dumitrașcu, *Locul...*, p. 63

²⁰ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 301, 30 dec. 1937, p. 9716-9717

Tot în ideea întăririi partidului, pe 18 martie 1937, PNT fuzionează cu Comitetele Cetățenești, conduse de Dem. I. Dobrescu. Uniunea nu durează decât 9 luni (până pe 30 noiembrie), aceasta nefiind niciodată completă, ci mai degrabă conjuncturală, punctul comun reprezentându-l atitudinea antifascistă. Dar, astfel, PȚR caută să-și întărească poziția în capitală, iar Dem I. Dobrescu să câștige, din nou, fotoliul de primar al Bucureștiului.

Iunian încearcă, fără succes, o fuziune cu Argetoianu în ideea împiedicării impunerii regimului de autoritate regală.

Alegerile din decembrie 1937 aduc Partidului Țărănist Radical 69 198 voturi (2,25%) și 9 mandate în Parlament. Mai puțin decât se estimase, aceasta și datorită ostilității cu care a privit alianța cu alte partide democratice.²¹ După alegeri, disensiunile din Partid s-au întesit, ducând la slăbirea acestuia. După ruperea de Dem I. Dobrescu, a urmat răfuiala cu „disidenții” din organizația județeană Prahova, care, sub conducerea inginerului Dumbravă, votaseră, aproape în întregime, cu PNT, ceea ce a determinat dizolvarea organizației de tineret. Fruntași ai organizației din Durostor și Silistra sunt înlăturați, fiind acuzați de sabotaj în timpul campaniei electorale. Acestor probleme li se adaugă lipsa subvențiilor și a bazei materiale, astfel încât ziarul partidului „Deșteptarea”, rezistă până în decembrie 1937, când își încetează activitatea, singurul periodic care va sprijini PȚR, rămânând „Lumea Românească”, periodic ce nu mai poate fi socotit integral țărănist radical.

La începutul anului 1938, Grigore Iunian considera că doar coalizarea tuturor forțelor politice putea stopa drumul spre putere al partidelor de dreapta și regreta că nu cooperase cu PNL. Încercările sale, în acest sens, sunt tardive. De asemenea, păstra o poziție de expectativă față de instaurarea regimului lui Carol II, deși membrii partidului său nu erau de acord.

Fisurile în partid se înmulțesc prin acțiunea unor țărănist-radicali din Oradea, care „își iau libertatea de acțiune” și, în februarie 1938, erau gata să treacă la național-țărăniști. Știrea o deținem din ziarul „Facla”, opozant clar al PȚR, care aștepta dispariția finală a partidului. Aceeași sursă informează despre o grupare din Moldova exclusă de la național-țărăniști și primită de țărăniști radicali și despre vreo 30 de muncitori tinichigii din București care intră în PȚR.²² Unele dintre afirmații par a fi mai mult dorințe.

În noua legislatură, PȚR se situează împotriva guvernului Goga-Cuza, pe care Iunian îl considera neviabil, politica sa fiind neconstructivă și chiar primejdioasă, fapt pentru care, contactele cu guvernul sunt aproape nule.

La 10 februarie 1938, regele dădea lovitura de grație înlăturând guvernul Goga-Cuza și începând acțiunea de lichidare a partidelor politice. PȚR nu era foarte afectat, el neavând cadre care să-l urmeze pe rege. De altfel, acesta sesizase primejdia ce putea veni dinspre rege încă de la începutul guvernării Goga-Cuza. Așa că instaurarea regimului de autoritate regală nu a fost chiar o surpriză pentru Iunian. De altfel, abia pe 11 februarie era primit la Palat, unde refuză fotoliul pe ministru al Justiției ce-i fusese desemnat. El va respinge, pe față, și Constituția supusă de rege

²¹ Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei ș.a., *op. cit.*, p. 147

²² Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical- Grigore Iunian...*, p. 205

plebiscitului.²³ Astfel, PȚR va milita, alături de alte partide politice, pentru doborârea dictaturii regaledar nu se reușește trecerea peste neînțelegeri pentru realizarea unui memoriu în ideea desființării partidelor politice.

La 30 martie 1938 Grigore Iunian se retrage din viața politică, fiind bolnav de cancer, boală care-i va determina moartea, în decembrie 1940. Partidul Țărănist Radical dispăre de pe scena politică românească în mai-iunie 1938. Unii membri ai partidului își încetează activitatea politică, alții (în frunte cu Vasile V. Haneș) au fuzionat, în mai 1943, cu PNȚ, iar o grupare masivă, condusă de Tudor Ionescu, a fuzionat cu PSD, în martie 1944.²⁴

III. ORGANIZAȚIILE LOCALE ALE PARTIDULUI ȚĂRĂNIST RADICAL DIN MOLDOVA²⁵

Cum activitatea țărănist-radicalilor s-a desfășurat mai ales la nivel județean, organizația județeană fiind unitatea de măsură și pentru electorat și pentru popularitate, cum, în sfârșit, pe parcursul celor 6 ani n-a existat nici măcar o dată invocarea unei organizații PȚR zona Moldovei, considerăm necesară analiza partidului pe criteriu județean. În ultimă instanță, la organizațiile județene se pregăteau alegerile, bătăliile propagandistice, iar când era judecată importanța unui partid, se lua ca argument tăria și numărul organizațiilor județene.

Organizațiile județene din Moldova nu au fost destul de puternice pentru a se impune pe plan național. De altfel, aceasta se „citește” și din singurul periodic al partidului apărut în Moldova, în doar câteva numere. Este vorba despre „Îndrumarea” de la Dorohoi.

1. **Organizația județeană Covurlui** a fost printre primele înființate și cea mai puternică din regiune. Discuții legate de aceasta avuseseră loc încă înainte de 20 noiembrie 1932, între Grigore Iunian și Vlad Dimitriu- fruntașul grupării național țărăniste din Galați, grupare care va trimite o scrisoare de adeziune la acțiunea de la Câmpulung Muscel, unde ia naștere Partidul Radical Țărănesc. Scrisoare era, de fapt, și o acuză la adresa PNȚ și a conducerii acesteia din Covurlui. Între semnatarii scrisorii: Vlad Dimitriu- fost deputat-, I. Măgură- avocat-, Alex. Chicioara- fost inspector școlar-, Gh. Cotlaru- profesor-, Gh. Cupșa- avocat-, L. Rapaport- avocat-, dr. E.T. Columb- avocat-, V. Cioveanu- avocat-, dr. Th. Vermont, I. Bralavev, G. Garpukel- comercianți-, M. Ciobanu- institutor-, V. Doicu- avocat-, G. Mihalea- fost deputat, Panaitescu- student.²⁶ Luna următoare, la Galați, se desfășoară o mare manifestație, la care sunt prezenți Grigore Iunian și alți fruntași PRȚ. La întrunirea

²³ *Ibidem*, p. 211-212

²⁴ Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei ș.a., *op. cit.*, p. 146; Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical- Grigore Iunian...*, p. 211-212

²⁵ Chiar dacă s-ar putea ca materialul să pară încărcat, prin enumerarea personalităților partidului, a declarațiilor acestora, considerăm că este necesar pentru definirea locului pe care organizațiile județene din Moldova le-au avut în cadrul PȚR, păstrând limbajul din presa timpului. În ceea ce privește personalitățile partidului, vezi o prezentare a acestora în Gheorghe Dumitrașcu, *Locul Partidului Țărănist Radical- Grigore Iunian...*, p. 77-112

²⁶ „Îndrumarea nouă”, Câmpulung Muscel, II, nr. 1, 1 dec. 1932; „Plugarul”, Bazargic, I, nr. 3, 8 iun. 1933; „Deșteptarea”, Buc., nr. 1, 30 apr. 1933

politică de la teatrul cel mare al oraşului au luat cuvântul: preşedintele partidului, de fruntaşii de la Brăila, de Vlad Dimitriu şi Cotlaru de la Galaţi. Grigore Iunian şi-a motivat venirea prin necesitatea ca un om politic să se verifice tot timpul prin contactul cu opinia publică. Cuvântarea lui Vlad Dimitriu a fost îndreptată împotriva naţional-ţărăniştilor, „care ne-au dus la paralizarea vieţii economice” La consfătuirea de la Galaţi a şefilor organizaţiilor ţărănist- radicale din judeţ - 2 aprilie 1933- au participat peste 3000 persoane.²⁷

Primul congres al organizaţiei judeţene Covurului se desfăşoară pe 11 iunie 1933, fiind urmat de o întrunire publică, la care participă aproximativ 500 de membri ai partidului şi cam 1000 de neînregimentaţi politic, atraşi de credibilitatea idealistă a programului. Cuvântările ţinute ating cele mai stringente probleme ale societăţii româneşti: avocatul Paraschivescu Bălăceanu a susţinut că salvarea nu va veni de la Liga Naţiunilor, ci din interior; deputatul I. Florescu de la Hotin şi avocatul Dimov de la Brăila au criticat politica naţional-ţărăniştilor; Tudor Ionescu- secretar general al partidului- a mers pe ideea că PŢR este apărător al claselor producătoare; Leancă- un lider deosebit de important al mişcării ţărănist radicale din Basarabia- a remarcat că nu se puteau face economii, la nesfârşit, pe seama maselor, fără a pune ţara în pericol; Iunian a atacat împrumuturile oneroase contractate de guvern, a atacat starea de asediu şi a invocat faptul că PNŢ a renunţat să convoace un congres judeţean din lipsă de membri.²⁸

Cel de-al doilea Congres are loc în aprilie 1935 şi se remarcă puternice luări de poziţie împotriva fascismului. Aceasta este una dintre direcţiile principale ale PŢR. Grigore Iunian şi C. Constandache au insistat, în discursurile lor, pe problemele interne ale ţării, combătând starea de asediu, sărăcia, mizeria şi proasta organizare a vieţii de stat. A fost apreciată în sens pozitiv activitatea organizaţiei judeţene şi a preşedintelui ei, deputat în Parlament.²⁹

De altfel, manifestări de tip antifascist au avut loc şi cu prilejul pregătirii campaniilor electorale pentru alegerile comunale din 1934 şi pe 1 noiembrie 1936. În ultimul caz, cea mai mare manifestaţie a ţărănişti-radicali la Galaţi, a fost organizată ca răspuns la manifestaţia de extremă dreapta ce avusese loc cu doar 3 săptămâni înainte. 6000 de ţărani, împărţiţi pe sectoare, au defilat cu pancarte „pe care stăteau scrise parolele de luptă ale partidului”, între care „Jos dictatura!”, „Jos starea de asediu şi cenzura!”, „Trăiască ţărănimea şi muncitorimea unite!”

Defilarea a durat o oră.

În faţa mulţimii prezente, au luat cuvântul mai mulţi preşedinţi de organizaţii judeţene, care au combătut fascismul, ca ideologie şi organizaţii. Ziaristul Al. Cioc, din Transilvania, considera că, în situaţia sociali-economică şi politică a momentului, singura soluţie era „unirea întregii muncitorimi şi ţărănimi, de orice limbă sau credinţă în marele front al muncii, împotriva exploatării”. Secretarul general al PŢR, Tudor Ionescu, referindu-se la mişcarea de extremă dreapta, socotea purtarea zvasticii de către fasciştii români ca „semnul trădării naţionale”, deoarece „zvastica lui Hitler

²⁷ „Deşteptarea”, I, nr. 1, 30 apr. 1933; „Dimineaţa”, 4 apr. 1933, p. 6

²⁸ „Deşteptarea”, I, nr. 3, 13 iun 1933 nr. 8, 18 iun. 1933

²⁹ *Loc. cit.*, III, nr. 54, 9 mai 1935, p. 3

tinde să distrugă rosturile neamului românesc” Cuvântarea lui Grigore Iunian a fost, de asemenea, ca un clopot de alarmă: „*Vrem pacea dar trebuie s-o construim. Trebuie să formăm un grup al țărilor care au interese pentru apărarea păcii. Stăm pe aceeași linie de mijloc împotriva tuturor tendințelor de extremă dreaptă sau de extremă stângă*”. Acesta s-a pronunțat și pentru „*prietenia cu Rusia sovietică*”, dar nu și pentru o alianță militară. În legătură cu Germania, Iunian admitea relații economice și, eventual, culturale. Punctul lui de vedere: „*o politică proprie românească înseamnă organizarea mijloacelor de rezistență proprie...Trebuie să fim pregătiți sufletește ca să putem să apărăm cu orice preț și cu orice jertfă hotarele țării noastre*” Frunzașii locali Chicioroagă și profesorul I. Cotlaru, vicepreședinte al organizației, s-au pronunțat, primul, pentru solidaritatea între toți fiii țării, iar al doilea, pentru necolaborarea cu alte forțe politice. Probabil, pentru a lăsa impresia că PRȚ reprezintă o forță, Vlad Dimitriu vorbește despre propunerile de fuziune ce i-au fost făcute, dar pe care conducerea le-a respins, pentru a nu produce „*confuziune*”

La sfârșitul acțiunii, s-a redactat și trimis o telegramă regelui Carol II, care se găsea la Praga, prin care i se cerea să lupte „*pentru ridicarea poporului și întărirea țării*”.³⁰

În ceea ce privește rezultatul alegerilor în Covurlui, în 1933 se reușește obținerea a 6,9% din voturi, iar Vlad Dimitriu este ales deputat.³¹ La alegerile parlamentare de peste 4 ani, organizația județeană obține, de asemenea, rezultate meritorii, reușind să-l aibă ca reprezentant în Parlament, din nou, pe Vlad Dimitriu.³²

Organizația de Covurlui, una dintre cele mai puternice din țară, nu a avut un ziar propriu important, deși se vorbește despre profesorul Gh. Cotlaru, redactor la „*Vremea nouă*” din localitate, unde și „*Revista vremii*” îi făcea servicii.³³

Fără îndoială, personalitatea ce mai importantă a organizației este **Vlad Dimitriu**, unul dintre primii 10 lideri ai partidului. Președinte al organizației județene Covurlui, doctrinar, luptător antifascist, parlamentar, se bucura de mare prestigiu datorită poziției sale rectilinii și moralității sale. Cu orice prilej, acesta se pronunță în favoarea celor exploatați și năpăstuiți. De pe poziția câștigată, protestează împotriva arestării muncitorilor de la Grivița, din 1933 și condamnă guvernul vinovat de crime; în iunie 1934 combate, în parlament, proiectul de lege privind împrumutul intern pentru plata creanței putrede; realizează un proiect pentru „*simplificarea*” aparatului de stat; combate destituirea forțată a 250 de ofițeri și politica guvernului care a dus la înrăutățirea situației țăranilor și salariaților statului. A fost un antifascist convins, adept al apărării democrației, singurul cadru în care România poate trăi și prospera. În acest ultim sens, criticând virulent politica PNT și PNL, cărora le reproșează „*fabricarea*” democrației. Deși, chiar și în Galați, au existat încercări de colaborare a forțelor muncitorești și democratice³⁴, Vlad Dumitriu nu a împărtășit ideea unui front

³⁰ *Loc. cit.*, III, nr. 37, 24 mai 1934, p. 2,5; IV, nr. 80, 27 nov. 1936, p. 3

³¹ *Loc. cit.*, I, nr. 28, 24 dec. 1933, p. 4

³² „*Parlamentul românesc*”, VIII, nr. 255-258, 31 dec. 1937; „*Timpul*”, 23 dec. 1937

³³ „*Deșteptarea*”, nr. 71, 15 mar. 1936, p. 2; 29 mar. 1937, p. 1

³⁴ Arhiva Institutului de Studii istorice și social-politice de pe lângă CC al PCR, fond IV, dos. 817, f. 25

popular antifascist în jurul PNT, considerând că acesta nu se poate face împreună cu asasinii de la Grivița și Lupeni. De altfel, în toate ocaziile, s-a manifestat pentru păstrarea „liniei drepte”, fără alianțe de stânga sau de dreapta.³⁵ Chiar dacă această atitudine a fost urmarea unei convingeri durabile, chiar dacă pe această platformă net antifascistă a fost, din nou, ales deputat în 1937, atitudinea sa față de unirea tuturor forțelor antifasciste n-a fost corespunzătoare momentului.

În februarie 1938, organizația din Galați organizează ultima manifestație publică a PȚR înainte de instaurarea regimului autoritar regal, în care se cerea unirea tuturor forțelor democratice împotriva guvernului Goga- Cuza și a planurilor regale de dictatură fățișă.³⁶

În 1943, Vlad Dimitriu, Petre Hanes, Nicu Iunian, Aristide Schileru și alții, s-au întors la PNT.³⁷

2. Organizația județeană Botoșani

Pe 5 februarie 1933, această organizație exista, de vreme ce, la Botoșani, avea loc o mare întrunire, în prezența lui Grigore Iunian și a peste 3000 persoane.³⁸ Probabil că existența ei a fost mai mult formală, de vreme ce, peste un an, în septembrie se cereau „lămuriri cu privire la programul PȚR”.³⁹ Mai mult, în 1937, un ziar central scria că, în urmă cu câteva săptămâni, la Botoșani, luase ființă o organizație țărănist- radicală, formată din intelectuali, muncitori și funcționari fără partid și că, pe 13 iunie, urma să se inaugureze și clubul organizației.⁴⁰ Deci, până la această dată, organizația fusese ca și inexistentă. Se remarcase doar prin manifestații antifasciste, anticuziste, după cum remarcă organul de presă al LANC, „Chemarea” și „Deșteptarea” al PȚR.⁴¹

Organizația era condusă de avocatul **Ion Apăteanu**- președinte-, profesorul universitar Mihai Filip, Vasile Lupu și meseriașul Petre Pădureanu.⁴² Organizația suferă câteva „defecțiuni”. Astfel, în 1935, după cum declară Mihail Filip în presa centrală a PȚR, în mod „pripit”, acesta se aliase, în mai, „acțiunii d-lui Vaida”, dar se va întoarce în organizație, în octombrie.⁴³ În ianuarie 1937, avocatul Apăteanu își dă

³⁵ „Deșteptarea”, nr. 80, 27 nov. 1936, p. 3; nr. 70, 18 feb. 1936; nr. 78, 4 iul. 1936, p. 4; „Lumea românească”, nr. 187, 8 dec. 1936

³⁶ „Lumea românească”, nr. 249, 8 feb. 1938, p. 7

³⁷ Arh. de stat Tulcea, fond Prefectură, dos. 1069/1936, f. 213; „Deșteptarea”, nr. 16, 17 sep. 1933, p. 2; nr. 24, 19 nov. 1933; nr. 42, 3 feb. 1934, p. 6; nr. 47, 12 mar. 1934; nr. 71, 15 mar. 1936, p. 2; 29 mar. 1937, p. 15 oct. 1937; *Dezbaterile Adunării Deputaților. Ședința din 29 iunie 1934*, p. 554; nr. 14, 14 iul. 1934, p. 1124; nr. 8, 5 dec. 1935, p. 109; nr. 9, 20 ian. 1937, p. 1935; nr. 10, 10 dec. 1935, p. 147; nr. 25, 21 feb. 1936, p. 954; nr. 47, 12 mar. 1937; „Adevărul”, nr. 15681, 26 feb. 1935, p. 7; „Lumea românească”, nr. 85, 25 aug. 1937; „Libertatea”, I, nr. 9, 5 sep. 1944, p. 3

³⁸ „Dimineața”, 7 feb. 1933, p.3; „Deșteptarea”, nr. 1, 30 apr. 1933

³⁹ „Deșteptarea”, nr. 44, 25 dec. 1934

⁴⁰ „Lumea românească”, nr. 6, 7 iun. 1937, p. 8

⁴¹ „Chemarea”, Botoșani, VII, nr. 96, iul. 1932; „Deșteptarea”, nr. 32, 3 nov. 1933

⁴² „Deșteptarea”, nr. 25, 6 dec. 1933, p. 2

⁴³ *Loc. cit.*, nr. 61, 10 oct. 1935, p. 2

demisia din funcția de președinte al organizației județene, în locul lui fiind numit profesorul Mihail Filip, din București, care s-a remarcat pe plan ideologic, dar va abandona PȚR, se pare, din motive politicianiste.⁴⁴

Organizația nu contează din punct de vedere electoral, fiind ignorată inclusiv de presa din Botoșani, care publică însă articole privind linia politică și acțiunile PȚR, cele legate de articolele din publicațiile centrale ale lui Mihail Filip.⁴⁵

De altfel, ocaziile în care se amintește despre această organizație sunt cele legate de apariția articolelor de presă ale lui **Mihail Filip**, președinte al organizației județene Botoșani a PȚR, din 1937, unul dintre cei mai activi fruntași al partidului în presa centrală- fără să aibă un rol notabil în organizația județeană pe care o conducea-. Economist de formație, combate politica PNȚ de încredere nejustificată în conferințele economice mondiale, în condițiile în care lumea era zguduită de șomaj și prăbușiri de valori. De asemenea, critică acordul României cu Geneva, considerând că experții străini impuși constituie o nenorocire pentru noi. Nici pentru liberali nu are cuvinte de laudă, considerând exagerată și parazitară politica lor industrială, socotind că refacerea și progresul României nu sunt posibile prin existența unei agriculturi ruinate, epuizate, cu gospodăria țărănească sleită. Le mai reproșează comerțul prin clearing, care creează doar impresia unei balanțe active, de care nu putem beneficia pentru acoperirea necesităților în valută.⁴⁶

Deși numărul articolelor pe teme economice este mare, problema principală a intervențiilor sale o constituie democrația efectivă a statului. De facto, din acest punct de vedere, este teoreticianul numărul 1 al partidului, prin teoria pe care a lansat-o. Este adversar al capitalismului românesc parazitar și speculativ, pronunțându-se pentru micșorarea ponderii capitalului privat în industrie. Deși nu neagă progresele realizate în agricultură, consideră că acestea au constituit surse doar pentru o industrie parazitară „*cu tendințe trustificatoare*”, în cadrul unei „*ideologii liberale neocapitaliste*”, care are „*efecte păgubitoare*” pentru situația claselor mijlocii și a posibilităților de amortizare socială și de echilibru bugetar: „*Spre deosebire de această ideologie neocapitalistă cu efecte atât de păgubitoare pentru situația claselor mijlocii și a posibilității de armonizare socială și de echilibru bugetar noi aspirăm la o reală îmbunătățire a producției și la o totală armonizare socială prin amputarea beneficiilor bancare și industriale care au știut și au putut până în prezent să se scuture de rigorile crizei și să le arunce pe spinarea muncitorilor.*”⁴⁷

Vorbind despre „*raporturile dintre factorul muncă și capitalul sugrumător*”, Mihail Filip vede în intervenționism mai mult decât ceea ce este și că „*natura acestui*”

⁴⁴ „Dimineața”, nr. 10789, 5 ian. 1937, p. 6; „Deșteptarea”, I, nr. 22, 5 nov. 1933, p. 2; nr. 25, 6 dec. 1933, p. 2

⁴⁵ „Horia”, nr. 3, 10 aug. 1936; „Glasul nostru”, nr. 1, 10 iul. 1937; nr. 4, 31 iul. 1937 etc.

⁴⁶ *Loc. cit.*, nr. 6, 4 iun. 1933; nr. 11, 9 iul 1933; nr. 18, 1 oct. 1933; nr. 19, 8 oct. 1933; nr. 37, 24 mai 1934; nr. 65, 1 dec. 1935; nr. 66, 19 dec. 1935; nr. 67, 1 ian. 1936; 69, 3 feb. 1936; nr. 70, 18 feb. 1936

⁴⁷ *Loc. cit.*, nr. 74, 3 mai 1936; nr. 71, 15 mar. 1936, p. 2

*intervenționism de stat se va justifica tot mai mult cu aspirațiile vitale ale clasei muncitoare ce constituie izvorul neseecat al energiilor naționale...*⁴⁸

Ideea fundamentală a PȚR în problema de stat- care trăiește din negarea Partidului Național Țărănesc- este combaterea ideii de stat țăărănesc, considerând că acesta „*oscilează între filocapitalism și bolșevizarea rurală*”, propunând, unul țăărănist-radical, privit ca „*un stat de tranziție între capitalism și socialism în condițiile unei crize prelungite sau poate nesfârșite a capitalismului*”⁴⁹ La un moment dat, găsim puncte serioase de contact între statul țăărănesc și cel preconizat de Partidul Național Creștin, primul în dauna maselor mijlocii de la orașe, celălalt în dauna minorităților etnice, mai ales a evreilor.

În altă ordine de idei, deși sesizează pericolul extremei dreapta românești, este tentat să-l subestimeze. Dar, este conștient de primejdia pe care-o reprezintă Germania hitleristă și acoliții ei.⁵⁰

Din acest punct de vedere, dar și din altele, Mihail Filip are, pe plan teoretic, o poziție interesantă în PȚR, deși, la nivelul organizației județene- și așa destul de slabă-, n-a avut vreo importanță notabilă.

3. Organizația județeană Baia (Fălticeni) apare înainte de aprilie 1933. Nici activitatea sa nu o scoate în evidență: a organizat doar câteva întruniri propagandistice, la care iau cuvântul Iunian, Leon Rădulescu - secretar general al PȚR - și V. Tîmpeanu - președintele organizației -. Ideea cea mai importantă ce rezidă din acestea este aceea că nu contează puterea politică, ci cea morală.⁵¹ În octombrie același an, ședința comitetului executiv a propus măsuri pentru pregătirea ideologică a cadrelor și pentru editarea unui organ de presă.⁵² Lista județului Baia pentru alegerile din decembrie 1933 îi cuprindea pe: Virgil Tîmpeanu- fost deputat și prefect -, Lazăr Peltz, dr. Ioniță, Vasile N. Floarea. Rezultatele au fost deplorabile: 136 voturi.⁵³ Poziția acestei organizații a rămas, în continuare, insignifiantă la scara județului.

4. Organizația județeană Bacău

Nu știm dacă întrunirea țăărănist radicală proiectată a avea loc la Bacău, pe 28 mai 1933, s-a ținut, dar știm că, peste o lună, pe 29 iunie, a avut loc o reuniune, la care au vorbit Grigore Iunian, avocatul Marcel Capril, iar, dintre localnici, Constantin Damian- președintele organizației- și avocatul S. Kaufmann.⁵⁴

Organizația nu se va impune prin rezultate electorale. Lista prezentată la alegerile din 1933 i-a cuprins pe: Constantin Damian, S. Kaufmann, Marcel Capril,

⁴⁸ *Loc. cit.*, nr. 71, 15 mar. 1936; nr. 77, 26 iun. 1936. Mai direct: „ În această așezare mijlocie, între ordinea capitalistă și cea socialistă și în conștiința că durabilitatea actualei crize este încă imprevizibilă și poate nesfârșită, noi înțelegem să căutăm o adaptare definitivă la atmosfera acestei crize în sensul statornicirii unui nou echilibru economic și financiar.” „Deșteptarea”, nr. 71, 15 mar. 1936, p. 1-2)

⁴⁹ *Loc. cit.*, nr. 77, 26 iun. 1936

⁵⁰ *Loc. cit.*, nr. 58, 7 iul. 1935; nr. 71, 15 mar. 1936; nr. 79, 4 oct. 1936; nr. 86, 15 oct. 1937

⁵¹ „Dimineața”, 4 apr. 1933, p. 6; „Deșteptarea”, nr. 1, 30 apr. 1933

⁵² „Deșteptarea”, I, nr. 20, 15 oct. 1933, p. 2

⁵³ *Loc. cit.* nr. 26, 12 dec. 1933, p. 4; „Adevărul”, 47, 22 dec. 1933, p. 3

⁵⁴ *Loc. cit.* nr. 2, 7 mai 1933; nr. 11, 9 iul. 1933

avocatul Netto Liberale, R. Hesselmann etc.⁵⁵ – este semnificativă componența etnică a listei-. Organizația nu s-a putu impune prin rezultate electorale.

Totuși, remarcăm că aceasta a editat un organ de presă, condus de Emil Mititelu, în care va publica mai ales Marcel Capril, care se ocupă, în special, de probleme de tineret.⁵⁶ Articolele sale, toate publicate în „Deșteptarea”, organul central de presă al PȚR, sunt de mare virulență antifascistă și militează pentru organizarea luptei unite a democrației, pentru combaterea defetismului și a extremei drepte.⁵⁷

Periodicul central al Partidului Țărănist Radical s-a oprit, în câteva rânduri asupra realităților din județ. Astfel, în 1935, în rubrica privitoare la situația muncitorimii, se publică un interesant articol privitor la greva de la Buhuși. Pe de o parte, semnatarul articolului se declară de partea muncitorilor, iar, pe de alta, părțitor, desigur, lansează un atac împotriva social-democraților, sindicatelor-considerate a fi incapabile să-i conducă pe muncitori- și Ministerului Muncii.⁵⁸ Dar nu e mai puțin adevărat că nici organizația județeană a PȚR nu s-a manifestat notabil în legătură cu revendicările și lupta clasei muncitoare.

5. Organizația județeană Dorohoi a fost înființată înainte de martie 1933, deoarece, la 1 aprilie edita primul număr al periodicului „Îndrumarea”⁵⁹

Organizația era condusă de: Constantin Gh. Stroici, Petre I. Boni, Mihail Costache Costaș și Ion Dumitru Crețu.

Reținem o mare întrunire organizată la Dorohoi, pe 22 octombrie 1933, la care au luat cuvântul Grigore Iunian, Vlad Dimitriu, Constantin Stoici, care se pronunță împotriva fascismului.⁶⁰

6. Organizația județeană Roman Și în acest caz, știrile sunt „subțiri”. În alegerile comunale s-au depus chiar 3 liste ale național-țărăniștilor, datorită existenței cel puțin unui grup opozant în cadrul organizației locale. Cert este că unul dintre liderii locali, Mircea Stepanescu, candidează, în 1933, pe lista PȚR.⁶¹ La sfârșitul anului 1937, avem știri despre creare, în județul Roman, a noi grupuri țărănist radicale, dar, în alegerile din martie 1938, nu va exista nici un candidat pe listele PȚR.⁶²

În afara acestor organizații, să le spunem, mai mari, ne vom opri asupra altor organizații județene țărănist radicale din Moldova- cu o existență mai mult formală.

La **Piatra Neamț** exista, în august 1933, o organizație țărănist radicală. Cu puțin timp înainte, existaseră serioase convulsii între naționali țărăniști, grupul de

⁵⁵ *Loc. cit.*, nr. 25, 6 dec. 1933

⁵⁶ *Loc. cit.*, III, nr. 63, 2 nov. 1935, p. 4

⁵⁷ *Loc. cit.*, nr. 37, 24 mai 1924; nr. 46, 13 ian. 1935; nr. 68, 20 ian. 1936; nr. 83, 1 mar. 1937 etc.

⁵⁸ *Loc. cit.*, nr. 56, 9 nov. 1935

⁵⁹ „Îndrumarea”, Dorohoi, I, nr. 1, 1 apr. 1933; nr. 2, 15 apr. 1933. Sunt singurele numere pe care le-am găsit. Iată câteva titluri și preocupări: „Despre programul PȚR”, „Iunian combate în problema Skoda”, „Școala- factor de unitate națională”, „Reunirea basarabiei”, „Pacea lumii”. Unele articole au o oarecare tentă antisovietică.

⁶⁰ „Deșteptarea”, nr. 22, 5 nov. 1933

⁶¹ *Loc. cit.*, 4 nov. 1932; nr. 25, 6 dec. 1932; nr. 26, 12 dec. 1933

⁶² „Lumea românească”, nr. 20, 22 dec. 1937, p. 5

stânga dorind un program mai radical al PȚR- de esență țărănist radicală.⁶³ Între fruntași, Teodor Gavrilaş- agricultor-, N. Lazaride, C. Croitoru. În 1934, între organizațiile PNȚ figura și cea de Neamț.⁶⁴

În februarie 1933, PȚR nu avea organizație la Iași, dar Grigore Iunian ține o cuvântare. Însă, în alegerile din 1933, organizația de Iași prezenta o listă electorală, în frunte cu profesorul Traian Gheorghiu, listă care cuprindea persoane ce nu aveau legătură cu Iașul: C. Paraschivescu-Bălăceanu, C. Constandache.⁶⁵ În alegerile din 1937, organizația de Iași a PRȚ a candidat pe listele Frontului popular.⁶⁶

În ceea ce privește **Bârladul**, nu avem cunoștință despre existența vreunei organizații, dar întâlnim, ca reprezentant, numele lui D. Tănăsescu.⁶⁷

În alegerile parlamentare din 1933, listele candidaților din Moldova îi cuprind pe: N.C. Popovici-Lupa (**Tecuci**)⁶⁸, Mihai Paleologu (**Tutova**)⁶⁹, Mircea Ștefănescu (**Roman**).⁷⁰ La aceste din urmă organizații, șefii nu erau localnici și, probabil, veneau în județ doar cu prilejul campaniilor electorale.

Observăm, deci, că singura organizație județeană a PNȚ mai importantă și cu activitate notabilă este cea de la Covurlui. Restul par a fi doar de formă și contau foarte puțin sub aspect electoral.

Deși *tineretul* din partidele mari, nu urmau, în general, fracțiunile, totuși Grigore Iunian a fost urmat de mulți tineri, poate și datorită oscilațiilor conducătorilor Tineretului Național Țărănist de la sfârșitul anului 1932- începutul următorului. Lor li se adaugă un grup de tineri dintre fondatorii Tineretului Țărănesc din 1926. Organizația de tineret îl are în frunte pe Tudor Ionescu, secretar general al partidului. PȚR s-a îndreptat, cu precădere, spre tineretul studios și a încercat să-l scoată de sub influența extremei drepte. De asemenea, partidul a militat în Parlament în favoarea școlii, a studenților la Drept aflați în grevă și a găzduit la sediul său central conducerea Frontului Studențesc Democrat.⁷¹

Organizațiile de tineret ale PȚR din Moldova nu au fost puternice. Prima, dintre cele din Moldova și din Moldova de peste Prut, a apărut la Iași, ca o ripostă împotriva întăririi drepte și extremei drepte în rândurile studențimii și era formată din

⁶³ „Dimineata”, 18 iun., 1933, p. 7; „Deșteptarea”, nr. 8, 1934

⁶⁴ „Deșteptarea”, nr. 40, 28 iun. 1934

⁶⁵ „Dimineata”, 6 ian. 1933; 14 feb. 1933; „Deșteptarea”, nr. 1, 1 apr. 1933; nr. 38, 3 iun. 1934

⁶⁶ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *Viața economică și politică a României. 1933- 1938*, Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1978, p. 235

⁶⁷ „Frontul verde”, I, iul. 1933; „Lumea românească”, nr. 216, 6 ian. 1938, p. 1. Revista „Părerii” din același oraș ataca alergia pe care o avea Grigore Iunian față de Frontul popular.

⁶⁸ Nicolae Popovici-Lupa- născut la 26 octombrie 1864, la Nicorești, jud. Tecuci. A absolvit Școala Centrală de Agricultură din București și Institutul Agronomic de la Universitatea din Halle. Președinte al organizației PȚR județului Tecuci. Din 1919- senator.

⁶⁹ Mihai Paleologu- născut la 27 martie 1886, la București-. De formație jurist, cu doctoral la Universitatea din Paris. În 1930, secretar general al Ministerului Justiției, în 1932, ministru al Finanțelor, anul următor- membru al Consiliului Superior de Stat. Între 1928-1931, 1932-1938- deputat (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 250)

⁷⁰ „Deșteptarea”, I, nr. 25, 6 dec. 1933, p. 2; nr. 26, 12 dec. 1933, p. 4

⁷¹ Gheorghe Dumitrașcu, *Locul...*, p. 68

„titrați, absolvenți și studenți universitari” Organizația cuprindea o regiune mai mare și era condusă de Ion I. Coliban.⁷²

O altă organizație de tineret exista și în **Baia**.⁷³

Se cunoaște, în general, orientarea programatică și de acțiune antifascistă a tineretului țărănist-radical.⁷⁴ Hotărârea luată la iași de cei ce înjghebau organizația de tineret privește ajutorarea, prin orice mijloace, a țărănimii, considerată a fi baza țării, a claselor producătoare. Tinerii țărănist-radicali se manifestau pentru o „*democrație sinceră și radicală*” De asemenea, au o orientare antifascistă, condamnând „*curentele de dictatură de orice fel care amenință din toate părțile*” Teoretic cel puțin, concepția tineretului țărănist radical din Moldova se identifică aproape cu cea a tinerilor comuniști din această parte a țării.⁷⁵

Foarte probabil, tineretul își va fi desfășurat apoi activitatea în organizațiile județene ale „bătrânilor”, pentru că nu i-am mai întâlnit ca organizație distinctă.

*

Partidul Țărănist Radical nu s-a remarcat, în Moldova, la nivelul celor tradiționale la nivel național. Personalitatea marcantă, Grigore Iunian, a avut însă un cuvânt de spus și nu s-a putu face abstracție de el, având o prezență semnificativă și în Moldova. Oricum, socotim utilă această comunicare în ideea că, și pe „linie țărănist-radicală”, în Moldova se întâmpla ceva.

MOLDAVIA - THE PLACE WHERE „SOMETHING” HAPPENED- ABOUT THE RADICAL PEASANT PARTY ORGANIZATIONS (1932 – 1940)

SUMMARY

After a short presentation of the Radical Peasant Party (1932 – 1940), a left democratic party, this work presents the Moldavia organizations, as well as the party personalities. We present only the most powerful country organizations (such as Covurlui, Botoșani, Baia, Dorohoi, Roman) and the local personalities, like Mihail Filip –theorist economist–, Vlad Dimitriu –advocate–, Ion Apăteanu etc.

It is true that, in Moldavia, the PTR did not distinguish itself like the traditional parties did, but we think that from the radical peasant doctrine point of view, something happened in the North Eastern Country of Moldavia.

⁷² *Loc.cit.*, nr. 37, 27 mar. 1934

⁷³ *Loc.cit.*, nr. 2, 7 mai 1933; nr. 20, 15 oct. 1933 Se punea serios problema pregătirii ideologice a cadrelor și chiar apariția unei „*foi*” În acest context, și problema tineretului.

⁷⁴ *Loc.cit.*, nr. 80, 27 nov. 1936, p.1 „Moțiunea tineretului țărănist radical”

⁷⁵ „Scânteia”, IV, nr.1, 31 ian. 1935; „Tănărul leninist”, XI, nr.2-3. 1936

CONSIDERAȚII PRIVIND EVOLUȚIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI MILITAR MUZICAL

Marin Sîlea

Necesitatea înființării unei școli de muzică, în vederea pregătirii instrumentiștilor necesare fanfarelor militare, s-a făcut simțită încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când se susținea ideea înființării a două școli militare de muzică la Iași și București, care urmau să fie numite Conservatoare și alipite instituțiilor militare deja existente: Școala Fiilor de Militari de la Iași și Școala Militară de la București¹

Până la înființarea instituției copiilor de trupă, în timpul lui Iosif Ivanovici, inspector al muzicilor militare în perioada 1895-1902, instrumentiștii necesari pentru fanfarele militare erau selecționați din rândul gagiștilor.

Instituția copiilor de trupă pentru care Iosif Ivanovici a militat și din rândul căreia provenea, poate fi apreciată ca primă formă de învățământ muzical organizată la noi pentru copii și tineret. În acest cadru s-au pregătit – până la înființarea școlii militare de învățământ muzical – toți subofițerii muzicilor militare românești și aproape toți instrumentiștii suflători din orchestrele simfonice, teatrale de operă și operetă ce au funcționat în diferite orașe ale țării și care au contribuit din plin la educația muzicală a cetățenilor².

Acest sistem de învățământ avea un caracter practic-aplicativ, prin care se urmărea transmiterea cunoștințelor tehnice instrumentale în mod empiric, de cele mai multe ori în afara unor noțiuni științifice fundamentale (de tehnica respirației, de tehnică a sonorității, de stil, de frazare etc). Munca „didactică” era efectuată de subofițerii de muzică numiți instructori.

În România, în anul 1934, muzicile militare erau încadrate cu instrumentiști proveniți din instruirea copiilor de trupă sau prin angajarea de gagiști³.

Cu ocazia unui turneu efectuat în Cehoslovacia și Polonia, în anul 1934, inspectorul muzicilor militare, locotenent-colonelul Egizio Massini, a fost informat de existența unor școli militare de muzică, „care beneficiau de o pregătire profesională de specialitate de însușirea capacității de a fi muzicanți. La absolvirea școlii, absolvenții erau încadrați în armată ca muzicanți militari”⁴

După vizita efectuată în cele două țări, unul din obiectivele pe care Inspectoratul Muzicilor Militare și l-a propus în planul de ridicare a muzicilor militare „la un nivel demn și corespunzător menirii lor” l-a constituit „înființarea unei școli de

¹ Cordoneanu Constantin, *Muzicile militare și organizarea lor 1893-1895*, Tipografia și Fonderia de Litere P. Cucu., p. 6-7.

² Ibidem.

³ Gagiștii – muzicant angajat cu leafă într-o fanfară militară în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

⁴ Arhivele MApN, fond: Ministerul de Război, Subsecretariatul General, dosar nr. 1900, f.1163.

educație muzicală și militară, spre a se crea elemente bine pregătite, ce vor intra în rândul viitoarelor cadre ca șefi de muzică și subofițeri muzicanți⁵

Inspectorul muzicilor militare, locotenent-colonelul Egizio Massini, înzestrat cu un pronunțat spirit de organizare, cunoscând lipsurile și „erorile” muzicilor, bazat și pe concepția sa cu privire la rostul culturii muzicale în ansamblul culturii generale, a făcut numeroase demersuri și propuneri factorilor de răspundere din conducerea armatei, pentru înființarea unei școli speciale de educație muzicală și militară, necesară pregătirii cadrelor muzicilor militare⁶.

În demersurile și inițiativele privind documentarea și argumentarea necesității înființării unei astfel de școli, locotenent-colonelul Egizio Massini a fost călăuzit de idei și sentimente demne de remarcat. Spicuim în acest sens dintr-un articol al său despre școală: „După perioada destul de frământată a statornicirii muzicilor militare, perioadă care a fost ilustrată de meritele unor bărbați cu deosebite calități de organizatori, gândul și grija noastră s-au îndreptat spre viitorul acestei instituții, spre un viitor ce nu se putea să rămână în urma prefacerilor adânci ce le înregistrăm cu legitimă mândrie în toate ramurile de activitate ale armatei noastre. Am voit să creăm un nou tip, tipul muzicantului militar de mâine. Ne-am dat repede seama că acest tip nou nu se putea alcătui decât prin mijloace de încercată eficacitate: o școală de specialitate profesională și de cultură generală și o severă selecție a elementelor menite să împlinească și să continue cu demnitate rosturile muzicilor militare în viitor... Pe lângă aceste două principii, grija noastră s-a îndreptat către organizarea muzicilor pentru a le face viabile și din punct de vedere artistic, pe de o parte, și a se asigura personalului lor o poziție cât mai demnă în cadrul armatei, ca unei specialități ce-și merită atenția, sprijinul și consolidarea cuvenită... Din drumul trasat, o importantă etapă, ale cărei rezultate le așteptăm într-un viitor apropiat, o constituie acest institut de educație muzicală, intelectuală și morală care este *Școala elevilor muzicanți*”⁷

Rolul Școlii Elevilor Muzicanți, care urma a se înființa era de a pregăti elemente tinere, cu o educație temeinică, bazată pe principii pedagogice, împreună cu o instruire ostășească adecvată, sub îndrumarea și supravegherea directă a Inspectoratului Muzicilor Militare.

Analizând propunerile, Ministerul Apărării Naționale, luând la cunoștință de existența unor școli de muzică în Cehoslovacia și Polonia, analizând și performanțele realizate în aceste unități școlare, a luat hotărârea de a înființa și în România, o școală militară de muzică.

Avizul Marelui Stat Major de-a înființa Școala Elevilor Muzicanți impunea o serie de condiții:

⁵ „Cuvânt introductiv” de locotenent colonelul Egizio Massini, în „Revista Muzicilor Armatei”, an I, nr.1, februarie 1939.

⁶ Monitorul Oastei, nr. 24 și 25, din 1 decembrie 1936, p. 788-790.

⁷ Locotenent-colonelul Egizio Massini, *Școala elevilor muzicanți militari*, în: „Revista Muzicilor Armatei”, an I, nr. 4, mai 1939.

înființarea acesteia să se facă pe baza unei legi, care să țină seama de prevederile legilor în vigoare existente și spre a nu se impune ulterior, modificări ale acestora din urmă;

- să fie asigurat un local propriu, pentru viitoarea școală, întrucât cazărmile existente, în special, cele din garnizoana București, erau foarte aglomerate;

- asigurarea de fonduri sigure, deoarece cele preconizate de Inspectoratul Muzicilor Militare erau variabile;

- obligativitatea absolvenților acestei școli de a presta ca muzicanți în armată, o anumită perioadă de timp, după absolvire, pentru a amortiza cheltuielile făcute cu instruirea și întreținerea lor pe timpul școlarizării;

- Școala Elevilor Muzicanți să se completeze „în prelungire”, prin înființarea Școlii de Subofițeri Muzicanți (similară cu școala de subofițeri combatanți), în care, subofițerii muzicanți să-și însușească atât pregătirea de specialitate, cât și pe cea general militară⁸.

Aprobarea pentru înființarea Școlii Elevilor Muzicanți Militari s-a dat prin rezoluția ministerială nr. 1028 din 5 noiembrie 1936 pusă pe raportul Inspectoratului General al Infanteriei nr. 1929/1936⁹.

Actul de înființare a școlii preciza însă că instituția depindea tehnic și administrativ de Inspectoratul Muzicilor Militare.

Scopul școlii era de a forma instrumentiști (subofițeri) și în mod excepțional ofițeri, șefi de muzică, inițiați metodic din punct de vedere profesional și dotați cu cunoștințe generale, care să satisfacă nevoile de încadrare ale muzicilor militare cu elemente trecute printr-o disciplină severă.

Astfel, instituția mult dorită și a cărei necesitate a fost semnalată și de predecesorii lui Egizio Massini: Iosif Ivanovici (1895-1902); Mihail Mărgăritescu (1905 – 1916) și Ioan Vlăduță (1918 – 1929) a luat ființă în toamna anului 1936, devenind rezervorul de energii muzicale din care se alimentează muzicile noastre militare cu elemente talentate de execuție și conducere, bine pregătite¹⁰.

Cursurile școlii erau organizate pe o durată de 6 ani, timp în care se învățau patru clase de liceu după programa analitică a liceelor militare, paralel cu pregătirea de specialitate teoretică și tehnico-instrumentală, similară claselor de instrumente de la conservator. În acea perioadă, pentru cursanții claselor de instrumente de la conservator, nu se cereau studii generale de grad secundar.

Drumul pe care s-a pornit în 1936 nu a fost deloc ușor, fiind însoțit de o serie de greutăți de ordin material și organizatoric, de incertitudini, dar, mai ales, de căutări pentru găsirea unui sistem de pregătire eficient, adaptat la specificul muzicilor militare și la rolul acestora în armată și în viața muzicală românească. Greutățile decurgeau mai ales din faptul că, în România, nu existau școli de muzică de grad elementar sau mediu (licee). Ca o consecință, în această direcție a învățământului tehnico-instrumental, a trebuit să se desfășoare o muncă de pionierat, fapt ce ne determină să

⁸ Arhivele MApN, fond: MR – Secretariatul General, dosar nr. 1764, f. 365.

⁹ Idem, dosar nr.1900, f.1163.

¹⁰ Ibidem.

afirmăm că învățământul muzical de nivel elementar și mediu la nivel de țară, a început în armată și abia apoi s-a înființat și s-a dezvoltat și în societatea civilă.

Pe lângă disciplinele impuse de aceste două direcții de pregătire profesională muzicală și generală se adăugau o serie de discipline de ordin educativ și militar, menite să contribuie la dezvoltarea însușirilor necesare unui profesionist util muzicilor militare, armatei și societății.

Cursurile de cultură generală se desfășurau după curricula de învățământ a liceelor, cuprinzând ca obiecte de studiu: limba română, limba franceză, limba latină, istoria, geografia, matematica, științele naturale, fizica, chimia, desenul, educația fizică și educația morală.

Pregătirea teoretică și pregătirea muzicală cuprindea ca obiecte de studii: teoria muzicii, solfegiul, istoria muzicii, caligrafia muzicală, ansamblul coral, ansamblul de fanfară, un instrument de suflat specific fanfarei, un instrument principal și un instrument de coarde sau de percuție, un instrument secundar.

Încadrarea cu personal a școlii cuprindea șase ofițeri activi și unul în rezervă, 15 subofițeri, 31 militari în termen, 60 elevi (în primul an) și 44 profesori – pentru studii muzicale și pentru cursul secundar.

Conducerea administrativă a școlii era asigurată de către: comandantul școlii, căpitanul Bongar Leon; ajutorul comandantului, locotenentul Turturescu Alexandru; director de studii muzicale, maiorul în rezervă Millea Romulus; director de studii secundare, locotenentul Tane Marin; medicul școlii, locotenentul Coferu Vasile; un ofițer casier, un comandant al companie elevi, precum și un număr de 15 subofițeri muzicanți și de administrație¹¹

Cursurile instrumentale erau predate de profesori și instructori militari dintre cadrele școlii sau de la muzicile din București. Ulterior, s-a apelat în acest scop și la instrumentiștii din instituțiile artistice civile ale capitalei, precum și la profesori de conservator. Numirea profesorilor era făcută de către M.Ap.N., pe baza propunerilor Inspectoratului Muzicilor Militare, pentru cursurile de muzică instrumentală și teoretică, iar pentru cursurile de învățământ secundar de către Ministerul Instrucțiunilor Publice¹². Pentru cursurile de cultură generală erau folosiți numai profesori din rețeaua învățământului public¹³

Deoarece, capitala țării oferea condiții optime pentru desfășurarea activității acestei instituții de învățământ cu profil artistic, care impunea și satisfacerea unor necesități de ordin cultural-muzical, sediul școlii s-a stabilit în orașul București.

Pentru completarea culturii și educației muzicale a elevilor, pentru dezvoltarea dragostei și pasiunii pentru profesia aleasă, capitala, prin instituțiile sale artistice, oferea posibilitatea elevilor de a participa, mai întâi, ca auditori sau simplii spectatori, iar ulterior și ca interpreți în cadrul vieții cultural-artistice a „cetății”

Funcționarea școlii în București a dat posibilitatea să fie atrași în activitatea didactică pe lângă profesorii de conservator și o serie de specialiști de primă mână,

¹¹ Arhivele MApN, fond: Ministerul de Război, Subsecretariatul General, dosar nr.1900, f.1164.

¹² Monitorul Oastei, nr.24 și 25, din 1 decembrie 1936, p.788-790.

¹³ Ion Badea, *op. cit.*, p. 126-131.

artiști instrumentiști de la Filarmonică, Radio și Opera Română, precum și instrumentiști virtuozii, absolvenți de conservator. Aceștia erau încadrați și ca subofițeri muzicanți sau/și ca ofițeri șefi de muzică la muzicile militare din capitală.

Totodată, în capitală se putea realiza o legătură directă a Școlii Elevilor Muzicanți cu eșaloanele superioare, Inspectoratul General al Infanteriei și Inspectoratul Muzicilor Militare, pentru soluționarea diverselor aspecte legate de activitatea școlii: control și îndrumare, dotare, echipare, hrănire, asigurarea bazei materiale cu instrumente, a învățământului, metode instrumentale, manuale, accesorii muzicale etc.

Din punct de vedere financiar, al asigurării unui buget sigur, Secretariatul General al M.Ap.N. a luat hotărârea ca unitățile militare care aveau în organigramă formații muzicale să verse, în contul M.Ap.N. – Direcției de Contabilitate, din veniturile realizate, o cotă de 20%, pentru a se asigura funcționarea Școlii Elevilor Muzicanți Militari. Inițial fondurile virate au fost destinate achiziționării primelor instrumente muzicale de care școala a avut nevoie, precum și a efectelor necesare elevilor muzicanți. Hotărârea Secretariatului General prevedea ca după asigurarea acestui minim necesar, întreținerea școlii, plata chiriilor, hrana, îmbrăcămintea, rechizitele pentru elevi să se facă din: cota de 20% vărsată de unitățile de muzică, fondurile de la patru concerte anuale date de muzicile tip 2 și de muzica Batalionului de Gardă a Palatului, fondurile de la un bal sau festival dat de muzicile de tip 3 și 4¹⁴.

Din documentele cercetate, am putut stabili că pentru anul școlar 1938/1939, Școala Elevilor Muzicanți Militari a avut un buget de 1.856.104 lei, destinat acoperirii cheltuielilor strict necesare funcționării școlii pentru 158 de elevi¹⁵. Pentru a aprecia la justa valoare acest buget este necesar a se menționa că leul depășea în valoare 1\$.

Recrutarea elevilor acestei școli se făcea dintre actualii copii de trupă, de la toate muzicile militare, cu vârste cuprinse între 12-15 ani și dintre elemente civile dornice pentru o astfel de profesie. Candidații erau obligați să depună la secretariat următoarele acte: extract de naștere; certificat de botez; act de naționalitate română; certificat de absolvirea cursului primar; certificat de bună purtare de la locul de muncă; certificat medical; angajamentul autentificat prin care părinții sau tutorele se obligau ca fiul lor, după absolvirea școlii, să continue serviciul la muzica unui regiment până la încorporare și încă doi ani după lăsarea la vatră. Fiecare regiment, care avea muzică, putea trimite anual 1-3 copii de trupă. După absolvirea școlii, aceștia erau returnați aceluiași regiment, astfel încât fiecare muzică primea anual între 1-3 instrumentiști temeinic pregătiți având după câțiva ani un număr suficient de tineri instrumentiști, care puteau înlocui pe gagiști și pe reangajați¹⁶.

Admiterea în școală s-a făcut de la început pe bază de concurs, constând în verificarea aptitudinilor muzicale și a cunoștințelor acumulate. Elevii declarați admiși erau ținuti la internat și aveau întreținerea asigurată de către școală, pe o perioadă de trei luni. La finele acesteia, candidații selecționați la admitere susțineau un examen, în

¹⁴ Arhivele MApN, fond: MR – Secretariatul General, dosar nr. 1764, f. 369.

¹⁵ Arhivele MApN, fond: IMM, dosar nr. 17, f. 140-145.

¹⁶ Arhivele MApN, fond: MR – Secretariatul General, dosar nr. 1764, f. 369.

urma căruia cei cu reale posibilități de dezvoltare a aptitudinilor muzicale erau declarați elevi cursanți definitiv ai școlii, iar cei declarați inapți, pentru profesia de muzicant, erau trimiși unităților militare din care au fost selecționați sau se reintegrău familiilor.

Elevii erau bursieri ai statului, interni, având uniformă, drepturile și îndatoririle identice cu cele ale elevilor de la liceele militare, cu deosebirea că pe epoleți aveau ca semn de armă lira, iar centura era de culoare albă cu diagonală.

Repartizarea elevilor pe instrumente se făcea după criterii bine stabilite, avându-se în vedere anumite însușiri: conformația buzelor, a dinților, a degetelor, calitatea auzului muzical, receptivitatea, reproducerea melodică și ritmică etc.

Regulamentul Școlii Elevilor Militari Muzicanți prevedea, în mod expres, faptul că: elevii cu comportament necorespunzător sau cei declarați repetenți la sfârșitul anului școlar erau îndepărtați din școală, prin reintegrarea la unități militare sau în familie.

Programul cursurilor teoretice se desfășura dimineața între orele 8 și 13, iar cursurile practice după-amiaza, între orele 15 și 18. Pentru studiul instrumentului principal erau rezervate cursuri în după-amiaza zilelor de luni, miercuri și vineri, iar pentru instrumentul secundar marți și joi post-meridian.

Dimineața între orele 7 și 8 și după-amiază între orele 18³⁰ și 19³⁰ erau prevăzute cursuri teoretice suplimentare.

Aprecierea elevilor se făcea ca și la școlile secundare, prin note de la 1 la 10, iar stimularea la învățătură și disciplină, prin citirea în fața frontului, avansarea onorifică în grad și acordarea de funcții ierarhice ca șef de grupă, încheietor de pluton, șef de clasă etc.

Examenele, în afara celui de verificare a aptitudinilor muzicale, care avea loc la trei luni de la admitere, erau anuale și se desfășurau în aceleași condiții ca și la școlile secundare, cu excepția celui de instrument, care se susținea în fața unei comisii constituite din profesorii școlii, la care participa și un delegat de la Inspectoratul Muzicilor Militare¹⁷

Metodica predării cursurilor de specialitate, elaborată și îndrumată prin grija Inspectoratului Muzicilor Militare, urmărea realizarea unui sistem unitar de însușire a noțiunilor teoretice, a terminologiei muzicale, precum și a manierei de execuției. Nivelul la care se predau cursurile și cunoștințele tehnice de specialitate era accesibil și adecvat pentru capacitatea de acumulare a elevilor. „Mulți dintre aceștia, în special, cei din mediul rural, care intrau pe poarta școlii neștiutori și cu sfială, surprinși de forma și diversitatea instrumentelor muzicale, derutați de portative, chei de fa, do și sol, atingând cu teamă clapele lustruite, albe și negre ale pianului, dovedeau multiple aptitudini de rapidă adaptare la mediul și cerințele școlii. În scurt timp, șfiala era înlocuită cu prima emoție artistică provocată de efectul sunetului muzical, mânguirea bețișoarelor de tobă mică pe care le învăteau cu „figuri” devenea un exercițiu plăcut și util, iar descifrarea emisiei sonore la piculină, trompete, clarinete etc. nu mai constituia o enigmă”¹⁸

¹⁷ Ion Badea, *op. cit.*, p. 131-133.

¹⁸ Ibidem.

La mai puțin de un an de la începutul cursurilor a avut loc prima manifestare publică a școlii, prilejuită de parada militară din mai 1937. Elevii, îmbrăcați în albastru, cu băști și centuri albe cu diagonală, au deschis defilarea în cadența tinerească a ritmului tobelor mici și a unei melodii de marș, intonată la piculine și trompete, instrumente care alcătuiau atunci fanfara școlii, cu acest prilej s-a dovedit că Școala Elevilor Muzicanți asigura o temeinică pregătire elevilor săi. Argumente în spiritul pregătirii excepționale acordată elevilor stau și premiile de onoare, acordate fanfarei școlii la concursurile fanfarelor școlare organizate pe țară, în anii 1938 și 1939.

Perioada de pregătire era de patru ani, după absolvire elevii erau repartizați la un corp de muzică, unde își efectuau stagiul militar. Conform contractului, elevii erau obligați după satisfacerea stagiului militar să mai rămână în serviciu doi ani, amortizând în acest fel cheltuielile de școlarizare.

După efectuarea stagiului militar și a perioadei de doi ani, obligatorie, elevii aveau dreptul să se prezinte la examenul de admitere în corpul subofițerilor, conform legilor în vigoare, cei reușiți la examen, erau numiți subofițeri instructori muzicanți având o pregătire profesională echivalentă cu absolvenții de conservator și având, totodată, posibilitatea de a candida la examenul pentru ocuparea unui post de șef de muzică¹⁹

Caracteristica primului deceniu și jumătate de funcționare a școlii a fost frecvența schimbare a managerului, care nu arareori a funcționat câteva luni. Astfel, conform ordinului nr. 49/31 octombrie 1937, căpitanul Bogard Leon, numit la înființarea școlii, a fost trecut în rezervă, începând cu data de 1 noiembrie 1937, iar funcția de comandant al școlii a fost girată până la data de 6 noiembrie a aceluiași an de căpitanul Savel Horceag, când a fost numit comandant al școlii, conform Decretului nr. 3571/1937, locotenent-colonelul Egizio Massini. Ulterior, la 19 martie 1938, conform Decretului nr. 1283/1938, locotenentul Juncu Dumitru – șef de muzică – a fost numit în funcția de comandant al școlii, pentru a fi înlocuit la 16 noiembrie 1938, de către căpitanul Niculescu Mihail.

La data de 17 februarie 1939, locotenent-colonelul Egizio Massini a fost renumit în funcția de comandant al școlii, conform Deciziei nr. 4772, funcție pe care o va îndeplini până la 28 august 1940, când maiorul Zvîncă Constantin a fost numit comandant al școlii.

Peste numai patru luni, la 20 decembrie 1940, locotenent-colonelul Nițescu Nicolae a fost numit comandant al școlii, conform ordinului M.Ap. N. Direcției Personal nr. 7762/1940.

Pe parcursul anilor, în cadrul procesului de cristalizare a sistemului de învățământ, Școala Elevilor Muzicanți Militari (1936-1940), după cum era și firesc, a trecut prin transformări structurale, luând noi forme de organizare cu următoarele denumiri: Liceul Militar Muzical (1940-1941), Gimnaziul Militar Muzical (1941-1943), Institutul Militar Muzical (1943-1949), Școala Militară de Muzică (1949 –

¹⁹ Arhivele MApN, fond: Ministerul de Război, Subsecretariatul General, dosar nr.1900, f.1165.

1990), Școala Militară de Muzică „Iacob Mureșianu” (1990 – 1997), Școala de Aplicație pentru Muzicile Militare (1997 – 2005).

De la înființare (1936) și până în 1950, *Școala elevilor muzicanți* a funcționat sub diferite denumiri, în diferite localuri din București, întrucât aceasta nu a avut un local propriu. Inițial, pentru funcționarea Școlii Elevilor Muzicanți Militari a fost închiriat un imobil din Bulevardul Pache Protopopescu, nr. 84, contra sumei de 200.000 lei anual, plătită din fondul muzicilor²⁰, iar din 1937, pentru foarte scurt timp a funcționat în strada Regina Maria nr. 1²¹. Noul imobil, pentru moment, corespundea nevoilor de cazare a elevilor, dar pentru viitor se impunea cumpărarea sau construirea unei locații proprii. Rezolvarea problemei imobilului nu a fost însă posibilă atât din punct de vedere financiar, cât și prin faptul că a survenit cel de-al doilea război mondial, astfel încât, instituția de învățământ a fost nevoită să închirieze spații de cazare până în toamna anului 1950.

După un an de funcționare (1937/1938), școala a fost mutată într-un local din Șoseaua Colentina nr. 1, complet necorespunzător. În următorul an de învățământ 1938-1939, când școala își mărește efectivul cu a treia serie de elevi, a fost din nou mutată, datorită demersurilor Inspectoratului Muzicilor Militare, într-un local corespunzător, Șoseaua Jianu nr. 4, unde a funcționat, de asemenea, numai un an, datorită cutremurului din noaptea de 9-10 noiembrie 1940 când clădirea a fost grav deteriorată.

Situația impune dispunerea școlii în două localuri diferite: unul din Calea Victoriei nr. 151, iar altul într-un pavilion din clădirile de pe Splaiul Independenței nr. 200 (unde erau grajdurile palatului), în prezent, Spitalul Clinic de Copii Cotroceni.

La data de 24 decembrie 1940, în baza Deciziei Ministeriale nr. 2565, Școala Elevilor Muzicanți a fost trecută în subordinea Direcției Liceelor Militare, având o nouă denumire *Liceul Militar Muzical*²².

Decizia prevedea că școala aparținea organic de „Direcția Liceelor Militare”, iar din punct de vedere tehnic-muzical de Inspectoratul Muzicilor Militare, realizându-se o strânsă colaborare între aceste două eșaloane militare superioare care, în ceea ce o privea, aveau competențe distincte:

Direcția Liceelor Militare răspundea de:

- încadrarea școlii cu ofițeri și subofițeri, alții decât de muzică;

controlul didactic al activității profesorilor de la obiectele de cultură generală;

- alcătuirea și executarea programelor de învățământ pentru cultură generală, precum și crearea cadrului, prin instrucțiuni și îndrumări, pentru predarea disciplinelor din această categorie de pregătire;

- atribuțiuni administrative la fel ca și pentru celelalte licee militare.

Inspectoratul Muzicilor Militare răspundea de:

- încadrarea școlii cu ofițeri și subofițeri de muzică;

²⁰ Arhivele MApN, fond: Ministerul de Război, Subsecretariatul General, dosar nr.1900, f.1165-1166.

²¹ Arhivele Serviciului Muzicilor Militare, Registrul istoric al Școlii, p. 2.

²² Arhivele MApN, fond: IMM, dosar nr. 1, f. 4.

- controlul didactic al profesorilor pentru disciplinele de specialitate;
- alcătuirea și executarea programelor de învățământ pentru disciplinele de specialitate, precum și crearea cadrului, prin instrucțiuni și îndrumări, pentru predarea disciplinelor din această categorie de pregătire;
- instrucțiuni și îndrumări pentru predarea instrucției militare și a gimnasticii, având în vedere și specificul specialității muzicale;
- atribuțiuni administrative pe linia dotării cu instrumente, accesorii și cu material didactic și rechizite de specialitate.

Începând cu anul 1941, Liceul Militar Muzical a fost subvenționat de la bugetul M.Ap.N., ca orice Liceu Militar²³

La 2 august 1941, prin Decizia Ministerială nr. 1273, școala se reorganizează și devine *Gimnaziul Militar Muzical*, dar, rămâne în continuare tot cu această dublă subordonare, cu observația că se fac unele clarificări pe linia pregătirii elevilor.

Începând cu anul școlar 1940-1941, când școala a funcționat ca Liceul Militar Muzical (un an) și mai apoi ca Gimnaziul Militar Muzical (doi ani), instituția a fost mutată într-o clădire, care aparținea comunității evreești, din strada Poet Cerna, nr. 1 – fosta școală a comunității evreești GOLDFARB, renovată prin grija M.Ap.N., care a investit suma de 20.000.000 lei.

După numai doi ani, la 17 septembrie 1943, conform Decretului Lege nr. 617, școala suferă o nouă organizare, care va rezista cinci ani, devenind Institutul Militar Muzical. Primul articol al acestui decret lege prevede că institutul este subordonat numai Direcției Liceelor Militare.

Conform articolului 2 din lege, scopul acestui institut militar muzical era de a asigura pregătirea tehnică și practică muzicală, precum și cea de cultură generală necesară formării elementelor de execuție și conducere a fanfarelor, orchestrelor și corurilor armatei.

Din conținutul acestui articol rezultă că școala pregătea instrumentiști executanți (subofițeri), dar și ofițeri de muzică militară.

Structura organizatorică a institutului cuprindea trei cicluri de pregătire:

- inferior, șase ani, clasele I-VI, destinat pregătirii subofițerilor executanți necesari fanfarelor și orchestrelor militare;
- mediu, doi ani, clasele VII-VIII, destinat pregătirii subofițerilor instructori de coruri și subofițerilor de fanfară și orchestre;
- superior, doi ani, anul I și II (care era echivalent cu școala de specialitate de subofițeri, studii de nivel conservator), destinat pregătirii ofițerilor șefi de muzică din armată.

În ceea ce privește studiile de cultură generală, legea prevedea că numai clasa I și clasa a II-a erau identice cu cele prevăzute în programa analitică a gimnaziului teoretic din rețeaua Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor, iar celelalte clase erau după o programă analitică stabilită de Ministerul Apărării Naționale – Direcția Liceelor Militare. Din această prevedere rezultă larghețea și ponderea ce se acorda disciplinelor de specialitate. Parte negativă a decretului constă în faptul că absolvenții școlii obțineau un act de studii în care cultura generală era echivalentă, în rețeaua

²³ Idem, dosar nr. 102, f.172.

învățământului public, doar cu două clase gimnaziale. Acest fapt a avut ca repercusiune retragerea multor elevi din școală.

Decretul aduce un element nou, pozitiv, în exercitarea actului de conducere al școlii, un organ de conducere și de decizie, de specialitate, și anume: Consiliul tehnic – muzical, format din trei profesori titulari de la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din București, câte unul pentru fiecare grupă de învățământ muzical: teoretic, instrumente de suflat și percuție, instrumente de coarde.

Articolul 6 din lege prevedea că: face propuneri de programe pentru studiile muzicale, dă directive cu privire la educația și instruirea muzicală în cadrul grupei respective, urmărește aplicarea normelor de învățământ și își dă avizul numirii profesorilor asupra manifestărilor artistice ale Institutului Militar Muzical și asupra tuturor problemelor de natură artistică, didactică și educativă, pivoare la funcționarea institutului.

Legea nr. 617 este primul ordin de la înființarea școlii, care precizează drepturile absolvenților, astfel: absolvenții ciclului inferior erau admiși în corpul subofițerilor muzicanți, cu gradul de sergenți majori, bucurându-se de drepturile pe care le conferea legea corpului subofițerilor, absolvenții ciclului mediu erau primiți în Corpul subofițerilor muzicanți cu gradul de plutonieri.

În perioada celui de-al doilea război mondial în școală au fost concentrate o serie de cadre didactice deosebit de valoroase. În acest fel, procesul de învățământ și elevii au avut foarte mult de câștigat.

Evenimentele anului 1944, au avut urmări din cele mai negative asupra României, reflectate în toate domeniile vieții sociale, inclusiv asupra învățământului. Școlile, printre care și Institutul Militar Muzical, și-au închis porțile la 1 aprilie. Elevii școlii – în afara celor din Moldova și din Ardealul cedat – au fost trimiși în vacanță la familii.

La 10 februarie 1944, au absolvit cursul inferior al Institutului Militar Muzical, aceasta era acum denumirea Școlii Militare de Muzică, prima promoție de elevi, care au fost înaintați la gradul de sergent major și repartizați la muzici, conform Deciziei Ministeriale nr. 4560 din 11 ianuarie 1944.

La 1 decembrie 1945, 21 de elevi au absolvit cursul inferior al Institutului Militar Muzical, fiind a doua promoție și repartizați la „Orchestra Simfonică a Armatei”, înființată la sfârșitul lunii octombrie, același an.

Sub amenințarea bombelor aviației, școala s-a refugiat, mai întâi, la 25 aprilie, în comuna Breza din județul Prahova, iar la 26 aprilie s-a aflat în cantonament în satul Podul-Vadului la 500 m de Câmpina. După bombardarea Câmpinei s-a retras în cătunul Drag și apoi la 15 iulie în comuna Davidești din județul Muscel, de unde s-a reîntors la București abia la începutul lui octombrie, când au început cursurile anului școlar 1944-1945.

Obiectivele de învățământ la cultura generală erau cele din rețeaua învățământului românesc însă cu o dimensiune a timpului repartizat acestora, întrucât era nevoie de timp, pentru obiectivele de învățământ tehnic – muzical și teoretic – instrumental.

Institutul Muzical Militar pregătea, din punct de vedere tehnic, personalul necesar pentru muzicile militare, dar, și pentru formațiile militare, precum și toate formațiile artistice militare din întreaga țară.

Comandantul Institutului Muzical Militar avea următoarele atribuțiuni:

- îndrumarea activității birourilor, din subordine, făcând și propuneri pentru încadrare lor cu personalul necesar;

răspundea de disciplina, instrucția, starea morală și materială a elevilor, precum și a întregului personal din institut;

asigura o bună stare sanitară elevilor și întregului personal din cadrul Institutului Muzical Militar.

Conform Legilor nr. 533 și nr. 534 din 25 octombrie 1944, publicate în Monitorul Oficial nr. 248/1944 și Decretelor Regal nr. 2001 și 2004, publicate în Monitorul Oficial nr. 249/1944, Institutul Muzical Militar, care era în subordinea Direcției Liceelor Militar a trecut, din toate punctele de vedere, în subordinea Inspectoratului Muzicilor Militare²⁴

În cursul anului școlar 1944 -1945, Institutul Militar Muzical din București era o școală cu un caracter special, în clasa I și în clasa a II-a se aplica programa de la gimnaziu, clasele III-VI aveau un program de cultură generală și muzicală adecvat scopului școlii.

În noua organizare a institutului erau incluse cursuri noi: dansuri naționale, ansamblul coral artistic, dramă și comedie²⁵

În conformitate cu legea privitoare al retrocedarea bunurilor evreești, Institutul Militar Muzical, care funcționa în strada Poet Cerna nr.1, era pus în situația de a părăsi localul, astfel încât, colonelul Egizio Massini, inspectorul muzicilor militare, cerea la data de 15 noiembrie 1944, achiziționarea localului pentru pregătirea elevilor militari de muzică²⁶ sau acordarea unui alte clădiri²⁷

Conform ordinului verbal al ministrului de război, generalul Constantin Vasiliu-Rășcanu, Inspectoratul Muzicilor Militare împreună cu Institutul Muzical Militar a primit o nouă locație, începând cu data de 15 mai 1945, în clădirea fostei Școli de Ofițeri de Infanterie, situată în strada Izvor, nr. 137, pavilion B, unde a funcționat până în anul 1947, când în localul ei se instalează ziarul „Glasul Armatei” și „Editura Militară”²⁸. Ca o consecință, la 7 octombrie 1947, Institutul Militar Muzical, conform ordinului ministrului apărării naționale, generalul Mihail Lascăr, nr. 1352/1947, a fost mutat în localul fostului Regiment 6 Dorobanți „Mihai Viteazul” din București, situat în strada Uranus.

În conformitate cu ordinul verbal al subinspectorului general al armatei pentru educație, începând cu data de 11 decembrie 1947, șeful de muzică principal, maiorul Dumitru Eremia, a fost detașat la Institutul Muzical Militar pentru a se documenta și

²⁴ Arhivele MApN, fond: IMM, dosar nr. 1, f. 52; dosar nr. 157, f. 272.

²⁵ Idem, dosar nr. 190, f. 31, 53.

²⁶ Idem, dosar nr.157, f. 300.

²⁷ Idem, dosar nr.157, f. 320.

²⁸ Idem, dosar nr. 1, f.. 71.

informa despre întreaga situație a institutului, sub toate aspectele și în toate compartimentele administrative și muzicale²⁹

Urmare a noilor orientări social – politice de tip comunist, noul inspector al muzicilor militare, Dumitru Eremia, dorind o nouă încadrare a muzicilor militare a conceput un plan de restructurare a acestora care, în primul rând, urmărea reorganizarea școlii pe concepții și principii cu totul noi, astfel încât, pe lângă pregătirea de specialitate, elevii să fie instruiți și educați mult mai complex și să primească o cultură generală mult mai bogată.

În anul 1948, școala suportă o nouă reorganizare, prin Decretul nr. 225 din 27 mai, primind denumirea de Școala Militară de Muzică, fiind compusă din două module școlare distincte: primul format din cursul mediu de muzică de patru ani (acum iau ființă pentru prima dată în România liceele de muzică din învățământul civil, denumite școli medii de muzică) și al doilea, de doi ani, considerat cursul superior, echivalent școlii militare de ofițeri.

Școala primește pentru funcționare un nou local situat în Bulevardul Armata Poporului, vizavi de Fabrica de Confecții și Tricotaje București, pentru a fi mutată peste numai câteva luni în localurile: „Barăcile Pricopiu” (situat în spatele Operei Române) și în clădirea „Eraclide” din strada Calea Plevnei nr. 112.

Absolvenții cursului mediu al școlii, după promovarea examenului de maturitate (echivalent al bacalaureatului), susțineau concursul de admitere pentru cursul superior, după terminarea căruia, prin promovarea examenului de stat, erau înaintați la gradul de locotenent (specialitatea muzici militare) și numiți ca șefi de muzică sau în alte funcții corespunzătoare. Cei care nu promovau examenul de admitere în cursul superior, erau înaintați la gradul de sergent major și erau repartizați ca instrumentiști la muzicile militare.

La 20 septembrie 1949 are loc concursul de admitere pentru prima serie de elevi ai cursului superior, iar doi ani mai târziu, la 20 august 1951, 12 dintre aceștia sunt înaintați la gradul de locotenent, fiind prima promoție de ofițeri de muzică pe care a dat-o școala, pregătită după toate normele învățământului militar și învățământului muzical românesc.

Până la acest moment, dirijorul muzicii nu era și șeful acesteia. El era capelmaistru, având față de fanfară aceeași poziție ca a fiecăruia instrumentist. „Șeful muzicii”, era un ofițer din biroul pregătirii de luptă al unității, care se numea „îngrijitorul muzicii” și răspundea de starea disciplinară și asigurarea materială a muzicii.

Ca urmare a demersurilor pe care le-a întreprins Dumitru Eremia și a numeroaselor rapoarte pe care le-a întocmit, în anul 1949, Prezidiul Marii Adunări Naționale adoptă un decret prin care Școala Militară de Muzică se reorganizează.

Durata de studii în Școala Militară de Muzică a fost de nouă ani. Pe parcursul primilor trei ani de învățământ, elevii studiau curricula claselor V-VII, iar următorii patru ani erau echivalenți claselor de liceu, ultimii doi de studiu erau destinați specializării.

²⁹ Idem, dosar nr. 190, f. 203.

În noul său cadru organizatoric, școala era superioară celei precedente din toate punctele de vedere. Astfel, recrutarea și admiterea elevilor nu se mai efectua la întâmplare, din rândul copiilor de trupă, ci era organizată pe bază de concurs, dintre absolvenții clasei a IV-a de gimnaziu, precum și dintre muzicanți militari activi, ostași și tineri care aveau pregătirea corespunzătoare, necesară înscrierii.

Cunoștințele de cultură generală erau predate în conformitate cu programele analitice întocmite de Ministerul Instrucțiunii Publice pentru toate celelalte școli elementare sau medii, iar pentru elevii ultimilor doi ani de specialitate era întocmită o programă adecvată pentru absolvenți chemați să desfășoare activități culturale în instituții civile sau în unități militare. Acestora din urmă li se va acorda, la absolvire, gradul de sublocotenent.

Disciplinele de specialitate, care se predau în Școala Militară de Muzică, nu se deosebeau de cele predate în școlile speciale de muzică, astfel: istoria muzicii, noțiuni de teorie și solfegii, armonie, contrapunct, orchestrație, folclor, forme și genuri muzicale, canto, dirijat și multe altele. Elevii erau obligați să învețe să cânte la cel puțin două instrumente, între care unul de orchestră.

Preocupările inspectorului muzicilor militare, Dumitru Eremia, au fost canalizate nu numai pentru crearea unei structuri organizatorice capabilă să asigure formarea unor instrumentiști de valoare, ci și pentru încadrarea școlii cu un corp didactic de o mare valoare profesională, cu o bogată activitate didactică și pedagogică, urmărind ca, pe un fond de cultură generală ridicat, să creeze instrumentiști cu aptitudini muzicale deosebite. Între profesorii care au fost chemați să predea atât disciplinele de cultură generală, cât și pe cele specifice de muzică, se numără dascăli eminenți precum: George Breazul (istoria muzicii românești și universale), Dimitrie Dinicu (violoncel), Nicolae Oancea (teoria muzicii), Viorel Cosma (istoria muzicii), Marțian Negrea (armonie, contrapunct și forme muzicale), Savel Horceag (orchestrație), Constantin Ionescu (teoria muzicii și ansamblu coral), Petre Nițulescu (corn) și mulți alții.

Paralel cu corpul profesional civil, Dumitru Eremia creează un corp de profesori militari cu o înaltă pregătire de specializare, care, pe lângă munca didactică propriu-zisă, instructiv-educativă din școală, prin activitatea lor de dirijori și compozitori au contribuit în mare măsură la dezvoltarea muzicii, în general, și a muzicii de fanfară, în special. Între aceștia la loc de frunte se numără: Petre Giugaru, Sergiu Paiu, Dumitru Crăciunescu, Ioan Crăciunescu, Ioan Totan, Emilian Ursu, Ion Badea, Dumitru Răuță, Ion Chioreanu, Gheorghe Sîrghie și mulți alții.

Dându-și seama de importanța pe care Școala Militară de Muzică o avea pentru dezvoltarea ulterioară a muzicilor militare, Dumitru Eremia a făcut tot ceea ce era posibil pentru a ridica nivelul acesteia, dotând-o cu alte structuri necesare pentru desfășurarea în condiții optime a procesului de învățământ. Astfel, au fost înființate: o fonotecă, un atelier pentru repararea instrumentelor muzicale, un nucleu de muzeu al muzicilor militare și un studio propriu pentru înregistrări.

Prestigiul de care începe să se bucure Școala Militară de Muzică, chiar din anul reorganizării 1949, rezultatele din ce în ce mai bune pe care elevii acesteia le obțin, perspectivele pe care le oferă sunt concludente și prin numărul tot mai mare de elevi pe care școala îi atrage.

În vara anului 1950, Școala Militară de Muzică împreună cu Secția Muzicilor Armatei au primit localul actual, situat în Bulevardul Iuliu Maniu, nr. 13-15, sectorul 6, București³⁰, fostă cazarmă a Regimentului 7 Vânători, unitate militară care a fost sub patronajul Reginei Maria a României, încăperile erau luxoase, cu săli spațioase, lustre de cristal în formă de flori, frunze sau fructe exotice. După afirmațiile generalului maior Segiu Eremia, până prin anii 1930, regina Maria dădea în acest local, recepții și baluri fastuoase.

Dacă, la 20 septembrie 1949, a avut loc primul concurs de admitere pentru seria de elevi în cursul superior (de ofițeri), doi ani, mai târziu, la 25 august 1951, a absolvit Școala Militară de Muzică prima promoție de ofițeri, specialitate Muzici Militare.

Printre absolvenții acestei prime promoții de ofițeri a Școlii Militare de Muzică s-a numărat și Emilian Ursu, viitorul comandant al școlii (1975 – 1977) și inspector general al muzicilor militare (1976 – 1991).

Recrutarea instrumentiștilor militari, după anul 1950, se efectua, cu preponderență, din rândul copiilor de țărani și muncitori³¹. Aceasta, deoarece fuseseră desființate clasele sociale și se aplica conceptul originii sănătoase a cadrelor. Efectivele de școlarizare au fost diferite de la an la an, în anul 1952, școala pregătea un număr de 264 elevi.

Deși, scopul principal era acela de a pregăti instrumentiști și cadre de conducere necesare muzicilor militare, nu puțini vor fi elevii care după absolvirea acestei prestigioase școli vor activa în marile orchestre simfonice din țară, în diferite alte instituții de profil, precum: teatrele de operă și balet, instituții de cultură sau ca instrumentiști ai unor formații artistice. Aceasta se constituie în argumente ale unei temeinice pregătiri profesionale dobândite, dar și în echivalența studiilor muzical-militare cu cele din unitățile social civil-muzicale.

Prin Decretul nr. 198 din 28 aprilie 1953, Școala Militară de Muzică își reduce perioada de studiu pentru elevii săi, schimbându-și și structura de organizare, pe trei cicluri:

- ciclul profesional de muzică militară cu durata de trei ani;
- ciclul de subofițeri de muzică militară cu durata de doi ani;
- ciclul de ofițeri dirijori cu durata de trei ani.

Școala Militară de Muzică pregătea ofițeri dirijori și sergenți reangajați instrumentiști pentru fanfarele armatei și ansamblurile artistice. În temeiul decretului menționat, Direcția Pregătirii de Luptă, organul ierarhic superior, propunea ca Școala Militară de Muzică să funcționeze în anul școlar 1953/1954, cu următoarele cicluri:

- clasa a VII-a elementară (în curs de lichidare) să funcționeze cu un număr de 21 de elevi;
- ciclul profesional, anul I cu 48 de elevi, anul II cu 26 de elevi și anul III cu 17 elevi;

³⁰ Arhivele MApN, fond: Direcția Pregătirii de Luptă (în continuare se va cita DPL), dosar nr. 207, f. 237-238.

³¹ Idem, dosar nr. 250, f. 77.

- ciclul sergenți instrumentiști, anul I cu 45 de elevi și anul II cu 43 de elevi, care urmau să fie trimiși la unitățile cu muzici militare pentru a efectua un an de practică, după care în urma unui examen să fie reangajați;

- ciclul ofițeri dirijori urma să funcționeze, în continuare, cu 21 de elevi, iar din toamna anului 1953 trebuiau selecționați 12 elevi³² Ulterior, Școala Militară de Muzică a funcționat numai cu ultimele trei trepte.

În planurile de învățământ, ca discipline teoretice erau prevăzute: limba și literatura română, limba rusă, istoria, geografia, disciplinele socio-umane.

Elevii absolvenți ai ciclului profesional erau admiși în ciclul de subofițeri fără examen.

Planurile de învățământ de la ciclul de subofițeri și ciclul de ofițeri erau aliniate celorlalte școli militare de subofițeri și ofițeri. Se avea în vedere un anumit raport între disciplinele teoretice și cele de specialitate, cărora li se rezerva până la 64% din programă.

Admiterea în ciclul de ofițeri se făcea numai pe bază de concurs după obținerea diplomei de bacalaureat (maturitate).

Începând cu luna ianuarie 1960, Școala Militară de Muzică funcționează cu o nouă organigramă și trecea în subordinea Direcției Pregătirii de Luptă – Secția Muzicilor Militare pregătind ofițeri și subofițeri necesari muzicilor militare. În cadrul noii subordonări, școala funcționa pe trei cicluri de învățământ:

- ciclul întâi (profesional), care avea durata de studiu de trei ani și pregătea elevi, între 14 și 17 ani, necesari ciclului de subofițeri de muzică;

- ciclul doi, care avea o durată de doi ani și pregătea subofițeri de muzică, primul an se desfășura în școală, iar în cel de-al doilea an, cursanții îl efectuau la unitățile cu muzică militară, fiind considerat an de practică;

- ciclul trei avea o durată de trei ani și pregătea ofițeri de muzică³³

Instruirea muzicală și militară a elevilor se efectua în baza unei curriculae, care era diferită cu ciclul de învățământ. Astfel:

ciclul profesional avea următoarele discipline: pregătire politică, limba română, istorie, pregătire fizică, teorie și solfegiu muzical, istoria muzicii, instrument fanfară și orchestră, ansamblul coral, ansamblul orchestră și fanfară, caligrafie muzicală și pregătire muzicală corespunzătoare;

- ciclul subofițeri, elevii parcurgeau materiile de la ciclul profesional și, în plus, mai aveau următoare discipline: teoria instrumentelor muzicale, armonie și pregătirea militară corespunzătoare școlilor de subofițeri tehnici;

- ciclul ofițeri, elevii aveau în programa de pregătire disciplinele de la ciclul doi și în plus mai aveau: folclorul muzical, citire de partituri, dirijat fanfară și cor, orchestrație muzicală, contrapunct și pregătire muzicală corespunzătoare școlilor de ofițeri tehnici.

³² Arhivele MApN, fond: DPL, dosar nr. 1370, f. 78-79.

³³ Arhivele MApN, fond: IMM, dosar nr. 15, f. 1

În școală, elevii primeau educația necesară formării lor ca viitoare cadre ale armatei, precum și pregătirea profesională necesară organizării și conducerii actului educațional și artistic al militarilor în termen din unități.

După trei luni de școlarizare elevii erau folosiți ca toboșari la toate paradele militare, precum și la manifestările unde participau muzicile militare, intrând din primul an în procesul de producție și activitate practică în cadrul ansamblului militar.

Candidații pentru a fi admiși la Școala de Muzică Militară trebuiau să fie absolvenți a șapte clase elementare, pentru cursul profesional, iar pentru cursul de ofițeri dirijori ai școlii medii (liceul), cu examen de maturitate. În ceea ce privește admiterea la cursul de subofițeri de muzică, candidații trebuiau să fi absolvit cursul profesional din cadrul școlii. La absolvirea Școlii Militare de Muzică, elevii erau avansați subofițeri de muzică și aveau obligația să-și desfășoare activitatea în cadrul armatei³⁴.

Ca o recunoaștere a meritelor deosebite și a poziției stabile pe care o ocupa în sistemul învățământului militar românesc, Școlii Militare de Muzică i s-a înmănat, la 20 august 1967, Drapelul de Luptă, fiind cuprinsă în rândul unităților luptătoare, statut pe care-l are și în prezent.

Prin raportul nr. 00144 din 20 martie 1971 al Inspectoratului General al Muzicilor Militare și trimis Ministerului Forțelor Armate s-a propus îmbunătățirea structurii organizatorice și emiterea unui nou decret în baza căruia să funcționeze Școala Militară de Muzică (școala funcționa în baza decretului nr. 198 din 28 aprilie 1953). Raportul a fost trimis prin Consiliul Politic Superior înregistrat la nr. PP 0010522 din 29 martie 1971, unde a fost înregistrat, cu aviz favorabil din partea Direcției Cadre și Învățământ și a Direcției Financiare³⁵.

Generalizarea învățământului de 10 ani în țara noastră, a impus introducerea claselor a IX-a și a X-a în ciclul profesional al școlii, începând cu anul școlar 1975-1976, pe baza Ordinului ministrului apărării naționale nr. M 2059 din 22 mai 1975. În scopul lărgirii nivelului de cultură generală al elevilor din cadrul Școlii Militare de Muzică s-a dispus introducerea primei trepte de liceu. Cu aceasta, ciclul profesional al școlii intra în rețeaua Ministerului Educației și Învățământului.

În anul 1986, Școala Militară de Muzică a sărbătorit 50 ani de existență, iar cu această ocazie, prin Decretul nr. 42 din 17 martie 1986, drapelul de luptă al școlii a fost decorat cu Ordinul *Meritul Cultural*, clasa I. Acest eveniment a prilejuit festivități omagiale pe măsură și întâlniri între foștii și actualii comandanți, profesori și elevi.

De atunci, s-a creat tradiția ca anual, la data aniversară, să se organizeze asemenea manifestări omagiale.

În timpul evenimentelor din decembrie 1989, elevii de la ciclul de subofițeri și ciclul de ofițeri, cadrele școlii au participat în dispozitivul de apărare organizat, apărând zi și noapte localul instituției. Deși, au existat momente de tensiune, nu s-au produs evenimente nedorite.

³⁴ Arhivele MApN, fond: IMM, dosar nr. 15, f. 8-9.

³⁵ Arhivele Serviciului Muzicilor Militare, *Istoricul Muzicilor Militare*, p. 86.

În anii următori revoluției, conducerea școlii a reluat demersurile pentru organizarea acesteia în funcție de cerințele societății românești, modificările survenite răspunzând frământărilor ce marcau învățământul românesc. Aceste demersuri vizau revizuirea statutului de organizare al școlii, modernizarea spațiului afectat învățământului, îmbunătățirea condițiilor de hrănire a elevilor – care, față de tinerii din celelalte instituții militare de învățământ erau și instrumentiști suflători – crearea unei uniforme corespunzătoare, unică, pentru toate cele trei cicluri.

Însă, înainte de toate, școala merita să poarte un nume, numele unei personalități marcante a neamului nostru propunându-se să fie acela al talentatului compozitor și dârzului militant pentru unitatea națională, ardeleanul IACOB MUREȘIANU. Astfel, prin Hotărârea Guvernului nr. 906 din 1 august 1990, Școala Militară de Muzică a primit denumirea de Școala Militară de Muzică „Jacob Mureșianu”

În scopul îmbunătățirii nivelului de cultură generală și de specialitate al elevilor, prin Hotărârea Guvernului nr. 1016 din 10 septembrie 1990, ciclul profesional de muzică de trei ani din Școala Militară de Muzică „Jacob Mureșianu” s-a transformat în ciclul liceal de muzică cu durata de patru ani, iar peste un an prin Ordinul M.Ap.N. nr. M. 1077 din 25 februarie 1991, ciclul de subofițeri de muzică, care era de doi ani, s-a redus la un an.

Astfel, începând din februarie 1991, Școala Militară de Muzică „Jacob Mureșianu” avea următoarea structură organizatorică:

Ciclul liceal de muzică cu durata de patru ani, care era omologat învățământului civil liceal, echivalat cu liceul militar, ciclul se finaliza în mod obligatoriu cu susținerea examenului de bacalaureat. În timpul studiului acestui ciclu, din punct de vedere muzical-profesional, elevii erau obligați la însușirea capacității de a cânta la două instrumente muzicale, din care unul era secundar. Alegerea celui de-al doilea instrument și repartizarea pe grupe de studiu la materia teorie, solfegiu și dictat muzical era impusă de necesitățile, dar și de posibilitățile (de profil) ale școlii.

- Ciclul de subofițeri de muzică cu durata de un an, care era echivalent școlilor militare de subofițeri și se încheia cu susținerea examenului de absolvire;

- Ciclul de ofițeri de muzică cu durata de trei ani, echivalent cu studiile fostelor școli militare de ofițeri activi, se termina prin susținerea examenului de diplomă.

După absolvirea clasei a XII-a și susținerea examenului de bacalaureat, la nivelul școlii, s-a organizat concurs de admitere anual pentru ciclul de subofițeri și din trei în trei ani la ciclul ofițeri.

În iulie 1991, a avut loc primul examen de bacalaureat, pe care l-au promovat toți elevii absolvenți ai Școlii Militare de Muzică „Jacob Mureșianu”

Recrutarea candidaților pentru ciclurile Școlii Militare de Muzică „Jacob Mureșianu” s-a făcut prin Centrele Militare Județene, prin anunțuri în mijloacele mass-media sau prin acțiuni concrete de propagandă în rândul elevilor, școlilor teritoriale civile de muzică.

Dacă, până în anul 1992, la concursurile de admitere se prezentau și elevi care nu urmau cursurile unei școli de profil, începând cu 1993, o condiție esențială

care a dus la creșterea calității profesionale a elevilor a fost aceea că toți candidații trebuiau să fie absolvenți ai unei școli generale de muzică.

Admiterea în liceu s-a făcut în conformitate cu reglementările în vigoare ale Ministerului Învățământului și Ministerului Apărării Naționale, s-au numit comisii alcătuite din cadre competente, s-au înregistrat pe bandă toate probele privind aptitudinile muzicale.

Faptul că în școală au funcționat trei cicluri distincte (liceal, de subofițeri și ofițeri) a generat probleme specifice și complexe de conducere a procesului instructiv-educativ, soluționate însă cu profesionalism de către conducerea instituției, prin conlucrare cu consiliul de învățământ, constituit conform reglementărilor în vigoare.

Documentele de organizare, planificare și evidență ale școlii atestă o reprezentare judicioasă a activităților, cu o abordare coerentă a procesului de învățământ, de însușire a cunoștințelor și de formare a deprinderilor necesare, pentru fiecare ciclu de învățământ.

Începând cu data de 1 iunie 1997, în baza Ordinului Ministerului Apărării Naționale nr. M 12 din 21 februarie 1997, Școala Militară de Muzică „Jacob Mureșianu” își schimbă denumirea în Școala de Aplicații pentru Muzicile Militare, iar procesul instructiv-educativ al elevilor s-a desfășurat în baza prevederile Legii nr. 41/1990, privind organizarea și funcționarea M.Ap.N. și a Legii învățământului nr. 84/1995. Funcțional, școala este subordonată Serviciului Muzicilor Militare și are drept principale atribuții: specializarea inițială în arma muzici militare și pregătirea pentru prima funcție a absolvenților, perfecționarea ulterioară a ofițerilor și subofițerilor din arma muzici militare, specializarea și perfecționarea îndrumătorilor artistici și gestionarii bunurilor materiale de resortul culturii, cercetarea științifico-aplicativă în profilul armeei, elaborarea unor lucrări de specialitate (partituri, transcripții, aranjamente orchestrale, cursuri) etc.

Școala de Aplicații pentru Muzicile Militare are următoarele atribuții:

formarea de cadre militare specializate pentru muzicile militare din Armata României;

- pregătirea pentru prima funcție a ofițerilor și subofițerilor din arma „Muzici Militare”, specializarea inițială în armă;

- perfecționarea ulterioară, în armă, a ofițerilor și subofițerilor din arma „Muzici Militare”, prin organizarea de cursuri, diferențiate pe categorii de personal, pe funcții, specialități militare și eșaloane;

- realizează colaborarea cu alte instituții militare și civile de învățământ, din țară și străinătate, cu unități ale armatei asigurând adaptarea cunoștințelor cursanților în funcție de nevoile armatei;

- cercetarea științifico-aplicativă prin profilul armeei, elaborarea reglementărilor și lucrărilor de specialitate (partituri, transcripții, aranjamente orchestrale, cursuri).

Baza materială a Școlii de Aplicații pentru Muzici Militare aflată la dispoziție pentru buna desfășurare a pregătirii de armă, este însă insuficientă. Astfel: spațiul

pentru învățământul tehnic-instrumental se desfășoară în 30 săli, fără izolare fonologică, și nu acoperă nici jumătate din necesitățile desfășurării învățământului tehnic-instrumental zilnic. Din acest motiv sunt folosite: birouri, dormitoare, încăperi din infirmeria școlii. Deși, sunt asigurate spațiile necesare învățământului colectiv (pe grupe): săli de cultură generală, săli de teorie, solfegii și dictat muzical, săli pentru muzică de cameră și corepetiție, aceste încăperi nu au nici un fel de preparare acustică, iar condițiile de lucru sunt dintre cele mai modeste, ceea ce poate afecta (negativ) aparatul auditiv atât al elevilor, cât și al cadrelor didactice.

În Școala de Aplicație pentru Muzicile Militare funcționează trei catedre de profil:

Catedra de muzică instrumentală și ansambluri;

Catedra pentru discipline teoretice și ansambluri mici;

Catedra de management cultural, discipline științifice și socio-umane.

Elevii instituției erau selecționați pe bază de concurs, cerințele la înscriere erau: o condiție fizică bună, o conduită coerentă și aptitudini muzicale dezvoltate.

În clasa a IX-a a Ciclului liceal erau admiși absolvenți de muzică din toată țara, care promovau „Examenul de capacitate” susținut la sfârșitul clasei a VIII-a a ciclului gimnazial.

Concursul se desfășura în conformitate cu reglementările în vigoare ale Ministerului Educației Naționale și ale Ministerului Apărării Naționale cuprinzând două etape.

Etapa I (eliminatoire): examinare medicală; testare la pregătirea fizică; testare psihologică; testare aptitudinal-motivațională (probă de instrument, solfegiu la prima vedere, dictat melodic); test integral de cunoaștere din disciplinele studiate în gimnaziu (limba și literatura română, istoria românilor).

Etapa a II-a: clasificarea candidaților declarați ADMIȘI în etapa I, se făcea în ordinea strict descrescătoare a mediilor obținute la „Examenul de capacitate”.

Media minimă de admitere era 6.00.

Începând cu anul 1998 în școală au fost admiși elevi din Republica Moldova ale căror cheltuieli de școlarizare au fost suportate de statul român.

Încă de la înființarea școlii (1936) – întrucât în sistemul de învățământ românesc nu exista nici o instituție de învățământ muzical preuniversitar – s-a urmărit realizarea unui echilibru optim între disciplinele de specialitate de cultură generală și de pregătire militară. Printru aceasta s-a avut în vedere scopul final al școlii, respectiv, de a da armatei ofițeri-dirijori, subofițeri instrumentiști și instructori cultural-artistici – buni profesioniști, fără a-i vitregi însă o temeinică cultură generală și de o solidă educație patriotică, civică și militară.

Ponderea diverselor categorii de pregătire este în funcție de ciclul parcurs, astfel: în ciclul liceal, predominantă este cultura generală, urmată de disciplinele de specialitate și apoi pregătirea militară generală; în ciclul de ofițeri și ciclul de subofițeri, predominante sunt disciplinele de specialitate, urmate de pregătirea militară generală și într-o proporție mai redusă, disciplinele de cultură generală.

Planurile de învățământ oglindesc o anumită ierarhizare realizată și în cadrul învățământului de specialitate, unde accentul se pune pe disciplinele practice – tehnic-

instrumentale, pentru ciclul liceal și ciclul de subofițeri, și tehnic-dirijorale, aranjamente corale și orchestrale pentru ciclul de ofițeri.

Astfel, la ciclul liceal și ciclul subofițeri, elevii învață două instrumente: instrumentul principal (de fanfară) și instrumentul secundar (de orchestră), având rezervat ca timp de studiu cu profesorul, două ore individuale săptămânal, pentru primul instrument și o oră pentru al doilea. Pentru ridicarea gradului de profesionalism al elevilor din aceste două cicluri, sunt prevăzute în planurile de învățământ alături de instrumentul principal, disciplinele „Corepetiție” și „Muzică de cameră”, care se desfășoară în timpul învățământului instrumental individual de după-amiază.

Pregătirea militară generală și de luptă este privită și oglindită în planurile de învățământ cu toată seriozitatea. Aici sunt prevăzute ore de tactică generală, instrucția tactică a celorlalte arme, topografie militară, instrucție de front, instrucția tragerii cu armamentul de infanterie, executarea serviciului de gardă (pentru elevii de la ciclurile de subofițeri și ofițeri) și trageri cu diferite tipuri de armament.

Planurile de învățământ, programele analitice ale diferitelor discipline se întocmesc sub îndrumarea comandantului.

De o mare importanță, pentru stimularea interesului elevilor față de propria pregătire, este activitatea desfășurată la orele de ansamblu – fanfară, disciplină menită să-i formeze pentru atribuțiile ce urmează să le desfășoare ulterior în cadrul muzicilor militare din unități și garnizoane.

Performanțele profesionale ale elevilor școlii le permit acestora participarea la numeroase activități de profil, evoluția lor la olimpiadele școlare din cadrul concursurilor naționale ale liceelor de artă din țară, fiind elogios apreciate și răsplătite cu diplome și titluri de „laureați”. De asemenea, elevii Școlii de Aplicație pentru Muzicile Militare au reprezentat anual cu succes instituția, la numeroase festivaluri și concursuri naționale și internaționale, dintre care amintim: Festivalul cântecului ostășesc „Te apăr și te cânt patria mea” din anul 1972; din anul 1977, cei mai buni elevi au participat constant la concursul național al liceelor de artă obținând premii tot mai multe și mai valoroase; olimpiada națională de muzică; olimpiada internațională de muzică; festivalul muzicii de cameră „Seratele muzicale brașovene”; festivalul internațional de interpretare „Tinare talente” – Râmnicu Vâlcea; concursul național al formațiilor corale – București; festivalul național de muzică „Maria Tănase” – Craiova. Prezența activă și calitatea prestațiilor muzicale au impus ca în numeroase rânduri, formațiile reprezentative ale școlii să fie invitate la diverse alte manifestări culturale, precum: Festivalul Internațional al Muzicilor Militare – Brăila, Festivalul Internațional *George Enescu*, Festivalul Teatrului din Armată – Craiova, recitaluri camerale și instrumentale, Festivalul Coral Instrumental „Agria” Grecia, studioul de concerte „Mihai Jora” al Radiodifuziunii Române, înregistrări la radio și televiziune.

Pe lângă premiile în obiecte care au fost oferite elevilor de către Ministerul Învățământului, personalități și instituții din armată cum sunt: ministrul apărării naționale, secretarul de stat pentru „Politică de Apărare și Relații Internaționale”, Direcția de Cultură, Direcția pentru Învățământ Militar, Fundația Cultural-Științifică „Pro-Patria 2, Cercul Militar Național, Ziarul „Observatorul Militar” s.a. au recompensat, la rândul lor, sub diverse forme, succesele celor mai meritoși instrumentiști ai școlii.

De asemenea, alături de ceilalți elevi premiați cu premiul I la olimpiadele școlare naționale, câte cinci elevi ai Școlii de Aplicație pentru Muzicile Militare au participat în 1993 și 1994 la excursiile din Anglia și SUA oferite de președinția României și Ministerul Tineretului și Sporturilor.

De-a lungul anilor, tainele instrumentelor au fost dezvăluite elevilor de profesori de elită, dintre care se disting: Egizo Massini, Dumitru Eremia, Emilian Ursu etc.

Dintre generațiile de instrumentiști formate în această instituție, s-au ridicat personalități marcate ale muzicii românești, ne referim cu precădere la suflători, care au înscris pagini emoționale în istoria artei noastre sonore, încât prin aportul lor am putea privi adesea de la egal la egal, viața muzicală din țări cu o străveche tradiție culturală. Pentru toate meritele acestei școli se cuvine a-i felicita pe toți exponenții ei, dar, mai ales, pe: Iosif Conta, Paul Staicu (dirijori), Temistocle Popa, Gheorghe Dumitrescu, Cornel Mereu (compozitori), Viorel Cozma (muzicolog), Iancu Văduva (trompetist) și mulți alții.

În decursul anilor, la comanda școlii au fost numiți ofițeri valoroși ce au făcut dovada unor deosebite calități ostășești, morale, pedagogice, cu o bogată cultură și înaltă pregătire profesională.

De asemenea, ca respect față de cei care au contribuit la un astfel de bilanț, se cuvine să menționăm numele celor care au condus destinele acestei instituții de învățământ muzical militar, astfel: căpitan Bongar Leon (1936 – 1937); locotenent-colonel Massini Egizio (1937-1938 și 1939 – 1940); locotenent Juncu Dumitru (1938 – 1939); maior Zvînca Constantin (1940 – 1941); colonel Coman Simion (1941); locotenent-colonel Nițescu Th. Nicolae (1941 – 1945); general de brigadă Miculescu Florian (1945 – 1946); locotenent-colonel Atanasiu Emil (1946 – 1947); maior Eremia Dumitru (1948 – 1950); maior Ciobătaru Ioan (1950 – 1952); locotenent-colonel Baia Tiberiu (1952 – 1953); locotenent-colonel Cristescu Constantin Silvian (1953 – 1955); locotenent-colonel Haralambie Gabi (1955 – 1959); maior Chiriac Emil (1959 – 1965); locotenent-colonel Răuță Dumitru (1965 – 1971); colonel Melinte Ioan (1971 – 1975); colonel Ursu Emilian (1975 – 1977); colonel Mitu Ion Ion (1977 – 1985); colonel Lupașcu Petru Ștefan (1987 – 1990); colonel Marcoci Ștefan (1985 – 1987 și 1990 – 1992); colonel Preda Valentin (1992-1996); colonel Teodor Carp (1996- 1998); colonel Vrabie Crisinel (1998 – 2001); locotenent-colonel Coman Constantin (2001 – 2003); colonel Perfil Tudor (2003 până în prezent).

În cursul anului 2001, la 18 iunie 2001, având în vedere concepția de restructurare a armatei, Departamentul pentru Relații cu Parlamentul, Armonizare Legislativă și Relații Publice, din structura M.Ap.N. a dispus ca Ciclul liceal de muzică din Școala de Aplicații pentru Muzici Militare să se reducă progresiv, chiar din acest an.

În Școala de Aplicații pentru Muzici Militare nu s-a mai organizat concurs pentru admitere în liceu, în organigrama școlii mai există doar o serie de 20 elevi absolvenți de liceu, care urmează să efectueze un an pregătire pentru a deveni subofițeri.

În prezent, datorită reformelor ce se petrec în Ministerul Apărării Naționale, școala este în căutarea unei eficiente formule organizaționale și care să poată asigura continuitate, genului muzical ca atare.

Concluzionând asupra aportului Școlii Militare de Muzică de la înființare (1936) și până în prezent (2005), se poate menționa faptul că 2357 subofițeri și 117 ofițeri au absolvit această instituție de învățământ (tabel nr. 1).

Nr. crt.	deceniul	ofițeri	subofițeri
1	1940-1950	-	95
2	1951-1960	58	227
3	1961-1970	31	375
4	1971-1980	58	904
5	1981-1990	30	663
6	1991-2000		51
7	2001-2005	-	42

Tabel nr. 1. Cuprinzând situația absolvenților Școlii Militare de Muzică (deoarece numărul anual al absolvenților a fost mic am redat numărul acestora pe decenii).

CONSIDERATIONS REGARDING THE EVOLUTION OF THE MILITARY MUSICAL EDUCATION

SUMMARY

The necessity of the foundation of a music school, having in mind the preparation of the instrumentalists military fanfares, was needed even from the second half of the XIXen century, when was sustaining the idea of founding of two military schools of music in Iași and Bucharest, which will follow to be named Conservatoires and annexed to the military institutipons already existing: The School of the Military sons from Iași and The Military School from Bucharest.

The founding of The School of the Musicians Pupils was sustained by the inspectors of the military musics: Iosif Ivanovici (1895-1902); Mihai Mărgăritescu (1905-1916), Ioan Vlahuță (1918-1929) and the colonel lieutenant Egizio Massini of which name it is related the organization of the military musics and the initiator of the foundation of October 10, 1936 of "The Military Musicians Pupil's School" – institution destined to assure the preparation and the formation of the military orchestra personnel.

From the foundation till the year 1950, *The Military Musicians Pupil's School* functioned under different names, in different palaces from Bucharest, so that it didn't had a personal location and in the summer of the year 1950, The Military School of Music together with the Section of the Army Musicians received the present location, situated on the Iuliu Maniu Boulevard no. 13-15, sector 6, Bucharest, former barrack of the 7 Regiment of Hunters.

Starting with 11th of December 1947 as a follow of the new social-political orientations of communist type, the inspector of the military music, Dumitru Eremia rearranges the school institution, receiving the name of The School of Military Music, being composed by two different school modules: the first one formed by the medium course of music of for years and the second one, of two years, considered the superior course, the equivalent of the school of military officers.

Trough the Government Decision no. 906 from the 1st of August 1990, The Military School of Music received the name of "Iacob Mureșianu" Military School of Music and starting with the 1st of June 1997, on the base of the National Ministry of Defense Order no. M 12 from 21st February 1997, "Iacob Mureșianu" Military School of Music changes its name into the name of The Application School for Military Musics.

STRĂMOȘII ȘI MOȘII

Emma Mădălina Georgescu

„Mitologia sătească este sursa principală a izvoarelor Mitologiei Române, iar mitologia confesiunii creștine este sursa secundară.”

În structura ei, Mitologia Română include întregul panteon mitologic elaborat de gândirea mitică autohtonă. Este un sistem de mituri, ritualuri și ceremonii care redau funcțiunile și reprezentările divine la toate nivelurile de creație mitologică. Semnificația social-istorică a conținutului mitologiei române este scoasă în relief de raportul dintre reflectarea ecologiei culturale și a mitologiei autohtone. Românii „sunt un popor de munte” care trăiesc într-un ecosistem montan și au un „etnotonus” vital de „profundă istoricitate care i-au făcut pe exegeți să le atribuie calități perene” (R. Vulcănescu)

„Mitologia Română a fost un dar al Carpaților, iar Homo carpathicus un exponent al ecologiei culturale carpatice” (R. Vulcănescu). Prin reprezentările și personajele ei de bază, mitologia română scoate în evidență caracteristicile etice și estetice ale creației mitice autohtone.

„Omul din Carpați a elaborat de milenii un cult al destinului ireconciliabil cu etosul lui vital, un cult al morților co-substanțial unui cult al strămoșilor și moșilor”. Viața terestră este considerată a fi un rit de trecere de la cosmos la pământ și de la pământ în cosmos, prin rituri de trecere pe care zonal, l-au marcat în lucrările lor etnografii și slujitorii bisericii creștine în studiile lor critice.

Prin moarte, după mitologie, sufletul omului se reîntoarce în lumea spiritelor unde duce o post-existență conformă vieții lor, pentru ca întoarcerea să fie o integrare cu comunitatea morților, respectându-se toate riturile funerare.

Simion Florea Marian, a detaliat ritualurile funerare la români, în special în zonele montane, împletite cu gândurile și „vorba lăsată” a celui plecat. Mitologia strămoșilor și moșilor este o transfigurare și hiperbolizare a unor aspecte a mitologiei morții. Emil Jobbé-Duval, istoric al folclorului juridic „a mers pe urmele Fastelor lui Ovidiu”, scoțând în relief relația dintre cultul morților și cultul strămoșilor. Aproximativ, de la începutul mileniului I î.e.n. noi putem da o mitologie a strămoșilor și moșilor „ca divinități tutelare de ordin gentilico-tribal” din care va „înflori” treptat întregul panteon mitologic dac, daco-roman, ca un izvor al mitologiei poporului român, mergând treptat spre Evul Mediu târziu și până în prezent (lucru care s-a întâmplat cu toate popoarele lumii).

Strămoșii și moșii au făcut parte din preistorie și istorie, din „ceata oamenilor bătrâni și buni” (homines veteres et boni) care au condus mai întâi comunitățile gentilico-tribale și apoi cele etnice de tipul celor sătești (Ion Nestor, Vasile V. Caramelea), au creat credințe, datini, cadre de tradiții de conduită etico-juridică și magico-mitologică. Mihai Eminescu menționa că „ceata bătrânilor dădea legi și crea datini, șlefuite pe cele moștenite de ei, în comunitățile etnice românești” Strămoșii și

moșii erau căpeteniile spițelor de neam, exercitând o gerontocrație gentilico-tribală de tip fratrial, pentru că până spre final toți erau rude apropiate printr-o genealogie străveche. Gerontocreația era de omenie dreaptă, blajină, un fel de predemocrație genuin-comunitară.

Gerontocrația gentilico-tribală nu s-a substituit autorității de stat în Dacia (de exemplu), ci unele sarcini și atribuții ale ei au fost lăsate să dăinuiască în spiritul jurisdicției a „așa-ziselor belagines dace”. În mod inevitabil de la gerontocreația gentilico-tribală s-a trecut în condițiile social-istorice corespunzătoare, la gerontodevoțiune în viață, iar după trecerea în neființă „a oamenilor bătrâni și buni” la gerontolatrie postumă și apoi la gerontologie propriu-zisă. Gerontomitologia s-a oglindit în mitologia oficială a statului dac în Dacia, în religia statului daco-roman și în cele din urmă în creștinismul primitiv al formațiunilor statale românești care au receptat fondul gerontomitologiei și reflectarea conținutului ancestral de către creștinismul primitiv. Vom găsi modificări și transsimbolizări formale.

Studii de detalii ale arheologilor și etnografilor, privind comparativ istoric cu cele sistematice de etnologie mitologică și de istorie a mitologiei pe teritoriul nostru au subliniat prezența moșilor și strămoșilor la români, mai întâi ca divinități domestice și apoi comunitar etnice de ordin pre- și protoromânesc. Până către sfârșitul secolului al XIX-lea vom găsi „urme culturale vechi” ale instituțiilor și reminiscentelor eticojuridice, de ordin mitic ale gerontocrației, dublate uneori de unele aspecte de gerontolatrie.

Judecata bătrânilor – Legea pământului – Legea țării

Ceata de bătrâni prin căpeteniile ei exercită gerontofratocrația, dădea legile și îndreptările ei noi care era Legea pământului (sau „obiectul pământului”) hotăra comportamentele etico-juridice pământului sau jurisprudența sătească (mai târziu s-au numit datini), aplicațiile în practică a legilor. Ceata de bătrâni declara războiul sau pacea în jurisdicția teritorială. Binecuvântau căsătoriile, oficiau datina din străbuni la moartea unui individ de-al lor, stabileau pedepsele-penitențele pentru încălcarea credințelor strămoșești.

Cetele de bătrâni se ocupau de nevoile obștești ale cetelor de familie. Bătrânii erau legea în sat, se ocupau de autoritatea teritorială în detaliu, hotărau orișice detaliu privind vatra satului și hotarele bineînțeles punându-se uneori și însemne de hotar. Între sat și moșia satului în zona de munte nu existau uneori limite. Moșia satului mai târziu era împărțită pe cete de neam, și în cadrul cetelor de neam, pe spițe de neam.

Ceata de oameni bătrâni și buni ai satului cugeta și acționa pe linia „etico-juridică și magico-mitologică a strămoșilor și moșilor satului”. Ei interpretau tradiția mitică și o îmbogățeau cu noi elemente. Existau mai multe forme de judecată gerontocratică: judecata în luminiș de pădure de brad (a ciobanilor), judecata la hotarele moșiei; această judecată trebuia să aibă un caracter magico-mitic în fața adunării cetei de bătrâni judecători; ei se adunau înainte de răsăritul soarelui, închinând o rugăciune către soare, „dară până la asfințitul lui” ei trebuiau să pronunțe sentința, sfârșind cu o rugăciune de mulțumire către soare „spunând că au dat dreptate, fără părtinire după datina străbună”.

Troițele, Coloana cerului și alte semne sacre de drum au reprezentat până în secolul al XIX-lea, însemne social-culturale în fața cărora se puteau lua mărturiile și jurăminte, se puteau improviza judecăți ad-hoc pentru repararea sau comiterea unor nedreptăți, se puteau azvârli blesteme ce țineau de unele acte de daniede testare, sau blesteme ale preotului sau al celui mai bătrân dintre cei care au fost nelegiuiți.

În mitologia română, au mai rămas și alte urme și reminiscențe culturale ale gerontocrației transsimbolizate mitic în gerontolatrie care au alcătuit moștenirea cultului strămoșilor și moșilor.

Într-un compendiu al mitologiei române (1936), R. Vulcănescu a trecut în revistă structura gerontolatrică a mitologiei române, a făpturilor mitice și al cultului lor. Autorul a remarcat în studiul său, prezența zeilor-moși (a Fărtașilor concepuți ca strămoși divini ai umanității) și a semizeilor-moși (ca Moș Ajunul, Moș Crăciunul, Moșul Pădurilor și a Tașilor) pentru a sublinia caracterul patern al strămoșilor și moșilor mitici (Cerul Tată, Tatăl soarelui, Tatăl vântului, Greul Pământului, etc.) și comparativ a Babelor, subliniind caracterul meteorologic al strămoșelor și moașelor mitice (Baba Dochia, etc.) precum și al altor babe numite Mume (Baba Gaia, Baba Iaga), unele din ele aveau subliniate caracterul matern al strămoșelor și moașelor mitice (Muma Pădurii, Muma zgripturoilor, Pământul Mumă, Muma Vântului, Muma Ploii, Muma Florilor).

Zei-moși, numiți Marii Zei sau Moșii (bătrâni uitați de vreme), în Evul Mediu aveau echivalentul creștin în zeii Dumnezei. În iconografia populară română, primul zeu-moș cel mai mare, Fârtatul, apare ca un zeu cioban, îmbrăcat cu cojoc și opinci, fluier la brâu și bătă în mână; celălalt zeu-moș, Nefârtatul, era un zeu vrăjitor, care cutreieră pământul și sub-pământul, ca călăuză a duhurilor rele și crescător de fiare sălbatice.

Zeul-moș, un bătrân cioban mirif, stătea totdeauna la o stână situată pe crestele înnegurate ale Carpaților cerești, care se muta când pe Caraiman, de acolo pe Ceahlău, apoi pe Parâng, sau pe Munții Apuseni. După o activitate pastorală în ceruri, obosea și se odihnea și odată cu el întreaga fire dormea. Domnia lui pastorală în Carpații cerești, avea ca însemne ale puterii, lumina, soarele și luna, astrele în marea lor diversitate. El era conducătorul cortegiului de Moși divini (sfinți populari) și deținea deci toate elementele și puterile conducerii universale.

În momentul trecerii (perioada) de la cultul strămoșilor și moșilor mitici ai căminului și gospodăriei, la patronul primitiv creștin al casei, sau la incinta sacră a comunității sătești, de pe planul general sacral, cultul zeului-moș, trece, pe planul consacrării particulare a Moșului-zeu ca semidivinitate.

În perioada feudală, cultul Zeului-Moș (Fârtatul) s-a redus la cultul moșilor-zei, care treptat au involuat pe plan mitic ca semidivinități ale timpului sacru, ale cultului morților etc.

Moșii și Babele ca semidivinități meteorologice au prefigurat timpul sacru, în calendarul, popular românesc. Timpul sacru al solstițiului de iarnă, era de Anul Nou cu obiceiurile de rigoare. Un joc mitic consacrat Rusaliilor erau călușarii ce jucau trei zile.

Pe lângă călușari mai figurau și alte personaje, care, de la o provincie istorică la alta, era altul.

Simion Florea Marian a analizat atribuțiile moșilor ca semidivinități, legată de cultul morților, amintind nenumăratele sămbete ale morților din an, zilele consacrate pentru pomenire și jertfă ce se aduc sufletelor morților, care se numesc Moși, grupate pe 19 zile-moși ca de exemplu: Crăciun, iarnă, păresimi, Florii, Joi-Mari, Paști etc. Moșii reprezintă reminiscențe de mitologie daco-romană menținute într-o hagiografie populară cu „incluziuni creștine”. Aurel Candrea, în privința toponomasticii mitice, a menționat numele ortografice referitoare la moș și babă pe teritoriul României cât și la sudul Dunării la popoarele vecine.

„Urmele mitice lăsate în denumirea străveche, veche și feudală în unele amenajări teritoriale, reflectă uneori imaginația creatoare care se găsește în imaginația cu care omul a marcat vârfuri de munte, peșteri, chei, ca opere de arhitecturi sacră, orografică, megalitică, etc. O contribuție teoretică în determinarea mitologică a spațiului sacru a avut Mircea Eliade. Analiza morfostilistică a lui Lucian Blaga, deduce că spațiul românesc este numai pastoral, „ideal și etern pastoral”. În mitologia română spațiul sacru este concentrat pe forme de relief precise ca de exemplu: munții sacri – Parângul, Godeanu, Omul, Ceahlăul, etc.; stânci mirifice – Omul, Babele, Detunata, etc.; peșteri mitice – Topolăvățul, Ialomicioara, etc.; chei de munte – Cheile Bicazului, Cheile Turzii etc.; izvoare și lacuri de munte – Lacul Balaurului, Lacul Dracului, etc.; Toți folcloriștii și etnografii români au făcut mențiuni asupra toponimiei mitice române, de la Dimitrie| Cantemir la Petru Caraman și R. Vulcănescu.

Întregul fond de toponime ale pământului românesc, se confundă cu pseudotoponimele subpământului mitic și cele ale Celuilalt tărâm. De acea trebuie foarte delicat și detaliat să căutăm în basmele mitice chiar și cele mai vagi indicații. Lumea cealaltă, a morților, care este în permanență în contact cu lumea celor vii, poate fi delimitată. Terenurile sacre ale necropolelor și cimitirelor se confundă prin marginile sale cu restul teritoriului locuit de români; stâlpii cerului (care sunt patru) se află în cele patru puncte cardinale ale orizontului local, – fără să poată fi concretizați pe teren; Apa Sâmbetei înconjoară da 9 ori pământul și coboară sub pământ; Apa Duminicii coboară în spirală din cer pe pământ.

Crivățul este o semidivinitate gerontomorfică (ale meteorologiei), care în vestita baladă „Marcos pașa și Crivățul” detaliază conflictul dintre o semidivinitate gerontocratică și un bătrân comandat de oaste care în orgoliul lui sfidează totul – se întrevede transsinbolul revoltei umane împotriva forțelor divine care-i stau în cale, înaintea dorinței de-a cuceri lumea și de a o subordona intereselor proprii. Ceea ce „trage” omul nostru în această baladă: „omul nu poate înfrânge legile naturii decât supunându-li-se”. Am menționat numai această baladă, deoarece următoarea lucrare se referă la ele pe zone și provincii istorice evolutiv.

În sud-estul Europei, conviețuiesc popoare care în contextul culturilor mileniului întâi î.e.n. au mitologii similare, care acționează independent sau interdependent în funcție de anumite situații locale. Ne vom referi extrem de sintetic la unele din ele; unele dintre aceste mitologii similare au promovat în contextul lor „dominatorii pereche”, „perechea sacră” de tipul fraților gemelari cu un rol important după etnografi în Cultul Cabirilor, al Dioscurilor și Cavalerilor Danubieni.

În ceea ce privește tipul fraților gemelari ne vom referi în principal separat la fiecare din cele trei: Despre Cabiri, când s-au publicat referirile „discuțiilor dintre arheologi, etnografi și istorici” privind sincretismul cultelor antice din sud-estul Europei, Teoharii Antonescu a conceput un „studiu arheologic și mitologic” Mai precis, s-au analizat 23 de piese arheologice descoperite în România, Bulgaria, Iugoslavia – ca să luăm țările mai apropiate nouă, care au fost localitate în deosebi în Dacia anteromană (părerile pot fi și împărțite). Aceste „monumente mitoplastice de arheologie, figurează cu trei divinități, din care douăucid pe a treia”. Legiunile romane din Dacia au amplificat și difuzat reprezentările cultului criptic și Cabirilor. Teoharii Antonescu menționează în lucrările sale că Cabirii aparțineau poporului daco-roman, deși aceștia aveau o origine frigo-tracică. Acelaș autor crede că frigienii provin din Tracia. Pe căi diferite din sud-estul Europei Cultul Gabirilor s-a răspândit în Italia, Grecia, Germania, Irlanda etc.

Motivația autohnicității sud-est Europeana a Cultului Gabirilor, în Dacia a fost punctată de Th. Antonescu în patru argumentări: 1) au la bază mărturia culturală a monumentelor rămasă de la traci; 2) asemănări le cultul divinităților trace; 3) referirile unor scriitori antici; 4) analogia Gabirilor cu coribanții, curenții, dactylii și telechinii. După acelaș autor, Zeii Gabiri în perioada lor de plină ascensiune culturală aveau în mod semnificativ trei focuri sacre: focul ceresc sau cosmic, focul chtonic sau teluric și focul marin sau acvatic, care erau adorate în triadă sau separat în funcție de localitățile în care au luat ființă Cultul Cabiric. Ei au simbolizat manifestările cerești, care s-au transformat mai târziu în divinități telurice legate de Zeița–Mumă, ca să ajungă în final simbolismul lor ca divinitate ele misterelor din Insula Samothrace.

În perioada de dominație romană, inițierile în Cultul Cabiric au devenit secrete, ezoterice, mistere, au avut un caracter de dramă, ritual-sacră, thanotologic, în care se înscenau moartea sau învierea zeului ucis. Alături de alte mistere, misterele cabirice au avut o contribuție la elaborarea misterelor creștine. Treptat Cultul Cabiric s-a sincretizat prin incluziuni de practici și rituri analoage sau similare, devenind plurifuncționale. (Th. Antonescu, R. Vulcănescu)

Mitul Cabiric se referă la trei frați divini, dintre care cel mai tânăr este întotdeauna ucis de ceilalți doi, relevă un dualism gemelar al fraților ucigași. În anumite condiții rituale, corpul neînsuflețit al fratelui ucis, reînvie. Mi tul transpare din figurile și simbolurile care s-au folosit în iconografia descoperită mai ales pe teritoriul Daciei anteromane (Th. Antonescu), caracterul uranian al Cabirilor din sudul Istrului, paralele cu cel chtonian din nordul Istrului. Dogma Cabirilor invocă obținerea nemuririi sufletului și înnoirea întregii naturi prin sacrificiu – adică numai cine ajunge la jefirea de sine se mântuiește. Iconografia scenelor sacre a zeilor Cabiri joacă și un rol cosmogonic.

Zeii gemelari sunt protejați de soare și luna, de luceferii de dimineață și seară, de oamenii și făpturile pământului, adică de întregul Cosmos. După R. Vulpescu, figurarea Cabirilor, frecvent menționate în monumentele descoperite, în jurul cărora gravitează bolta cerească, astrele principale și toate făpturile terestre, reprezintă o transformare, o transfigurare sincretică a modelului ionic care a înlocuit aniconismul străvechi a Fărtatului și Nefărtatului ca zei gemelari, „creatori ai cosmosului” și apoi „protagoniștii teocrației primare”

Unele elemente mitologice din Cultul Cabirilor s-ar putea să fi inspirat tema sacrificiului ciobanului din Miorița, în care din trei frați, doi îl condamnă pe al treilea la moarte, pentru un motiv similar.

Cultul Dioscurilor sau al Tindarizilor, a fost creat mai aproape de era noastră, erau divinități gemelare de străveche proveniență indo-europeană în sud-estul Europei, preluate de romani. Dioscurii –Castor și Pollux– era un cult greco-roman pe care-l vom găsi și în cetățile Pontului Euxin. Dioscurii erau frați uterini născuți de Leda soția lui Tyndareus care în aceeași noapte s-a „împreunat” cu Zeus și soțul său. Copii născuți au moștenit calitățile fizice ale celor doi tați. De la Zeus, Pollux a moștenit calitatea nemuririi, iar Castor a devenit muritor ca Tyndareus. În luptele și expedițiile care au avut loc, Castor moare în luptă, dar Pollux este de abia rănit. Legenda spune că Zeus, la transformat într-o volbură pe Castor, la răpit în cer devenind nemuritor la rugămințile lui Pollux. Cei doi frați au fost transformați de Zeus în aștrii care vor constitui constelația Gemenii. În iconografii Dioscurii sunt înfățișați ca doi tineri robuști, în poziții afrontate având pe umeri nebride. În România cele mai interesante relicve iconografice au fost descoperite la Callatis – o stelă –,un grup statuar la Tomis, etc. Radu Floreacu susține că există „o relație sincretistică între Dioscuri și Cavalerii danubieni”.

Din perspectiva Mitologiei Române, o atenție deosebită a fost acordată grupului divin autohton de tipul fraților gemelari, Cavalerii danubieni, care au mai fost denumiți (corect) Călăreții danubieni. După Dumitru Tudor ca și de alți arheologi români, Călăreții danubieni au fost semidivinități gemelare care au avut un rol de ordin funerar în mitologia dacă și daco-romană, participând la teogonia autohtonă, (având un rol apotopaic). Arheologul Radu Floreacu, și nu numai el, a acordat o atenție deosebită iconografiei plastice a Călăreților danubieni gemelari, care erau reprezentați în cadrul unor „compoziții mult mai complexe” de cât Cavalerii danubieni singulari, organizați pe mai multe registre,cu o simbolici cu caracter sincretic. Cele mai dezvoltate din aceste compoziții au cel puțin trei registre: cel superior între efigiile Soarelui și Lunii, însoțite de cele două stele, este reprezentat cerul solar în care apare Helios, cu un nimb de raze. În registrul cel mai important, cel median, cei doi călăreți afrontați, uneori imberbi, alte ori bărboși, sau unul cu barbă și altul fără, cu mantaua în vânt, calcă în picioare calul unui dușman, doborât gol. În unele variante cei doi călăreți,au altă reprezentare: unul zdrobește dușmanul, altul calcă în picioare un șarpe cu calul. Între cei doi este o divinitate feminină care ține caii de frâu sau le oferă mâncare din poalele veșmântului ei - ca Epona -, în față are o trapeză pe care este pusă cina mistică.

În registrul inferior apar aceleași reprezentări ca și în cazul călărețului singular. Privind în ansamblu iconografia este complexă, bogată, dificil de interpretat, pentru că monumentele sunt anepigrafice, iar mitologia călărețului este foarte puțin cunoscută. S-ar putea ,după Radu Florescu, ca între călărețul trac și Cavalerii danubieni să existe legături carte, iar varianta călărețului singular să fie numai o ipostază a Călărețului Trac – timpul și cercetările arheologice și etnografi vor scoate mari concretizări ale acestora.

Zei gemelari, dețin o îndelungată tradiție culturală în Dacia ante-romană, în structura lor, ei reflectă o străveche și dublă ipostază divină: Una în care ambele

divinități conlucrează pe deplin acord; alta în care simulând conlucrarea se contracarează ca doi frați răi datorită temperamentului lor opuse, spre deosebire de prima variantă unde conlucrau în deplin acord fratern, ca doi frați buni. În prima ipostază remarcăm un dualism mitologic de tip demiurgic și o unitate indisolubilă și armonică, ducând la perfecțiunea creației lor, trăsături temperamentale, care scot în evidență o teogonie fără teomahie.

În transpoziția mitică creștină a Nefărtatului în Diavol, Ov. Papadima scoate în evidență „rolul acordat Diavolului, în creație, ca și în rânduielile de mai târziu ale firii”. Se remarcă un antagonism antagonic între frații demiurgi, o ostentație, o discordie vizibilă în imperfecțiunea creației lor; deci o teogonie axată pe teomahie fratricidă, situație mitică care depășește teogonia. Cei doi demiurgi extracosmici, erau înfățișați ca doi zei gemelari ce se găsesc în relații teogonice, restructurată de creștinismul primitiv al dualismului antagonic dintre Fărtat și dublul sau alter-ego-ul lui, Nefărtatul.

În ipostaza dacă, aceste două divinități gemelare, Fărtații, au conlucrat, atingând perfecțiunea în creația lor, în sud-estul Europei avem câteva paralelisme mitologice ce au conlucrat armonios între ele ca cele menționate mai sus; transpoziția din planul mitologiei preistorice dace în planul mitologiei istorice daco-romane și apoi a mitologiei române, și tanssimbolizarea fraternității divine în fratocrație instituționalizată între căpeteniile religioase și cele civile ale statului dac; regalitatea asociată în domnie între frați de sânge și marii sacerdoți. Fraternitatea divină a transmis fratrocrației instituționale dace principiile și structura teocrației mitice autohtone (H. Vulcănescu, N. și M. Bibiri, V. Săhleanu)

Zei fărtați (ca zei gemelari) au fost asimilați de reforma mitologică dacă, începând cu regii anteriori lui Burebista și continuând cu cei ce l-au precedat, inclusiv cu Decebal. A dominat dualismul mitic Gebeleizis-Zalmoxis, transpus pe plan instituțional de stat în dualismul regalității și al sacerdoțiului, al regilor, taraboșilor și a marelui preot. Cercetările viitoare vor infirma sau afirma acest lucru.

După cucerirea Daciei de către împăratul Traian, prin transformarea ei în provincie romană, majoritatea zeilor dacilor, au fost asimilați de mitologia romană, iar zeii gemelari care mai erau în gândirea veche a poporului dac, au fost asimilați de către creștinismul primar din dacoromân în spiritului dualismului antagonic iudeo-creștin dintre Dumnezeu și Satana (Diavolul). În folclorul mitic român arhaic se spune că „Dumnezeu și cu Diavolul, adică Fărtatul și Nefărtatul se plimba peste ape, creând lumea.” (Preot Scorțanu, N. și M. Bibiri, R. Vulcănescu). Mitologia dualistă a zeilor fărtați, care lucrau armonios împreună a fost înlocuită cu „o mitologie dualistă antagonici a zeilor gemelari adversi care se dușmăneau, se urau între ei”. Cauza a fost incapacitatea lor complementară în procesul creației Cosmosului. Dumnezeu a avut inițiativa și a făcut perfecționarea fiecărei creații la care uneori „Diavolul realiza imperfecțiunea”.

Sub influența creștinismului, zeii fărtați de origină dacă care „conlucrau armonios între ei” vor fi scindați în zei nefărtați: Fărtatul și Nefărtatul. Vom vedea că între cei doi, se vor desfășura lupte teocratice pentru „prioritate între principiul răului și binelui”, al opoziției dintre „entitățile ontologice de factură uranică și chtonică” dintre „instaurarea ordinii complete inerente teogonizării și ordinii parțiale aparente a

demonologizării”. Au fost foarte multe legende nătice sau ale miturilor despre colaborări la zidirea lunii, dintre Fârtat și Nefârtat, în interpretarea creștină, dintre Dumnezeu și Diavol, precum și despre „ajutoarele acoliților divini”

În folclorul mitic românesc, Fârtatul, transsimbolizat de creștinism ca un demiurg al sacralului, iar Nefârtatul, ca un demiurg al profanului. Teogonia Fârtatului și Nefârtatului a antrenat prezența altor divinități și semidivinități secundare, eroi și eroiarzi mitici ce îndeplineau rolul de acoliți divini. Dualismul teogoniei româna își are rădăcinile într-o străveche concepție care s-a impus pe „meleagurile Daciei preistorice, și nu a fost adusă de pe alte meleaguri”. Istoricii referindu-se la dualismul religios, au ilustrat forma lui ideală prin: a) parsism, religia lui Ahura Mazda (Ormuz sau „Domnul Alb”) creată de Zarathustra: Ormuz era puterea bună, iar Ahriman, puterea rea, mincinoasă; b) prin maniheism, religie creată în ambianța creștinismului de reformatorul religios Mani, care a dorit să facă o sinteză între creștinism, mazdeism și budism (cu teomahia între Domnul Luminii și Domnul întunericului; c) paulicianismul, care a fost o sectă creștină care apare în Siria și Armenia - apare în secolul IX, cu numele de Sfântul Paul și d) bogomilismul, ecou întârziat al maniheismului și paulicianismului, ce apare în Bulgaria și se răspândește în sec XI, în sud-estul Europei, sectă dualistă care a combătut organizarea materială a bisericii creștine, importanța clerului, a liturghiei, a semnului crucii, proorocirea, divinitatea lui Isus, a fecioarei Maria și a sfinților (vezi Predica presviterului Cosma).

Pentru a ne feri de interpretări greșite, dat fiind înrăurirea bogomilismului în lumea românească, este absolut necesar să se cunoască datele ei esențiale pentru a ne feri de interpretări greșite. La rădăcină se află cugetarea, scrierile și activitatea lui Mani, în Asia. Acesta a luat din mazdeism, ideea antagonismului dintre bine și rău și aceea a coexistenței împărăției luminii și întunericului. El asemea binele și răul cu doi copaci, arborele vieții și arborele întunericului. Din teologia chaldeiană și de la gnosticii creștini Mani a luat ideea triadei, a crainicului ceresc și teoria, mult apropiată de cea budistă, a renunțării și a nimicirii dorului de viață.

În Orient s-a născut erezia pauliciană și catharismul, cei din urmă socoteau pe Cristos, asemenea gnosticilor din Alexandria, drept un spirit pur, care nu s-a întrupat niciodată. Ei negau biserica și aveau alte taine decât cele creștine, s-au răspândit până în sudul Franței, în sec. al XII-lea au avut primul lor sinod. Ana Comnena și împăratul bizantin Ioan Tzimiskes, au relatat că leagănul lor a fost Armenia și țara Chabylilor. Cel mai mare sinod al bogomililor a fost la Zica în anul 1221. Se pare că totuși după Ana Comnena, leagănul bogomilic a fost Trecia. Bogomilii nu admiteau icoanele, semnul crucii, deși considerau crucea o personificare a lui Cristos. Numai cei desăvârșiți aveau voie și-și împodobească sarcofagele - care se numeau stecak, mai vechi de secolele al XIII, XIV, XV, se cunosc în Bosnia, Duvno, Donja Stupa etc. (probabil au fost și de lemn). La acea dată, ideea dualistă a fraternității divine, a găsit un teren fertil la data respectivă în mitologia populară creștină româna, în forma arhaică a fraternității gemelare dintre cosmocrați. Dat fiind aspectul extrem de sensibil, ne vom referi la aceste date sub alt context, deoarece dualismul mitologic autohton este anterior dualismului bogomilic, lucru subliniat de folcloriștii români. Antagonismul dintre demiurgi este în firea creației. Mitologia străromână și proromână se deosebește categoric de celelalte teogonii etnomitologice din Europa.

În ordinea creației mitice în fiecare eră mitologică se promovează o viață experimentală nouă. R. Vulcănescu spune: „dacă o clipă din viața unui zeu este egală cu tocirea muntelui Himalaia până la nivelul solului de către un vâl subțire susținut de o ceată de îngeri cu care el ar atinge muntele ușor în fiecare zi, ar fi nevoie de milioane de zile, pentru a se consuma viața unui zeu”

În Tribuna din 1889, la Sibiu se publică crearea Cosmosului după legendele ciobanilor sibieni, care trăiau într-o comunitate post-gentică. Autorul relatează: „până a nu fi fost lume, era numai o apă mare”, în care Dumnezeu mâniat că era singur a aruncat un buzdugan din care a ieșit din apă (în unele publicații se scrie baltag) un arbore mare sub care stătea Dracul. După trei trimeriți ale acestuia în apă spre ai aduce nisip pentru a crea lumea, Dumnezeu și-a dat seama că Dracul era necinstit, și a făcut din frunzele pomului cel mare oamenii - lumea. Mitul arborelui cosmic este un document de mare valoare pentru paleofolclorul cosmogonic român.

În mitologia turcă, în referirile la „creația lumii” se susține că la început exista numai Kara Han, și în fața lui o apă imensă. El a creat primul om, care a început să zboare peste ape, dar care era viclean și trădător, Kara Han a scos din apă o stea din care Omul a scos un pumn de pământ pentru el și un pumn de pământ a ascuns în gură. Pin porunca lui Kara Han, Omul (Kiși) a răspândit peste ape pământul și astfel a luat naștere o insulă. Kara Han a văzut în gura Omului cum crește pământul și l-a obligat să-l scuibe pe insulă și astfel au luat naștere munții. Kara Han a sădit pe insulă un brad, care avea nouă ramuri; el a creat în sus cerul cu 17 caturi, în ultimul a stat Kara Han și în al 16-lea fiul său Ulger; în lumea pe care a creat-o el sub pământ l-a pus pe celălalt fiu al său Erlik. Se presupune că mitul arborelui cosmic al bradului la antecesorii românilor și la români, este de origină indo-europeană, iar mitul arborelui cosmic al bradului la turci să aibă o origină comună, un substrat mai vechi de cât cel indo-european și turanic, comun popoarelor străvechi din Eurasia.

Bradul ca arbore cosmic a constituit axul pe care s-a construit Cosmosul întreg aceasta fiind viziunea mitologică românească. Ștefan Georgescu Corjan, menționează că C. Brâncuși a cunoscut miturile cosmo-gonice, sau de început, ținând seama de denumirile date creațiilor sale. În mitologia creștină medievală, de exemplu, spirala posedă un număr de 7 volute. În simbolismul spiralei la români, întâlnim o fază arhaică tracă cu 9 volute și o fază medievală timpurie creștină cu 7 volute, dat fiind conceptele mitice ce au stat la baza acestor interpretări; mergând din aproape în aproape putem descifra simbolistica noastră veche.

Chiar și în trecerea din lumea aceasta în alta lume, la daci era simplă, bucurătoare, nu era o Mare trecere, tristă, legată de regrete așa cum s-a răstălmăcit sensul tradițional al cosmismului mitologic.

Având un bagaj mitologic, remarcabili Mircea Eliade, Blaga, Brâncuși, R. Vulcănescu, V. Săhleanu, N. și M. Bibiri, Pr. Scorțeanu și alții care au trecut în altă lume, dar cărora le datorăm datele luate din vechile izvoare ale satelor, ale „bătrânilor buni”, din izolatele montane, așa precum zicea N. Dunăre, au creat o viziune extrem de sensibilă în spiritualitatea românească prin implicațiile ei mitologice.

Creștinismul nostru a avut un conținut, o istoricitate mai adevărată; după Mircea Eliade problema majoră a culturii este confruntarea între religia cosmică a

marilor tradiții orientale, păgânismul și primitivismul, cu religia istorică a tradițiilor ebraico-creștine, islamice, etc.

Îmi voi permite să închin câteva rânduri celor de mai sus, care au adus un omagiu folclorului religios românesc.

CREDINȚA

Ploaie de Rusalii
Ce ține vertical anii
Credința se scutură de pe cruci,
Pe ochii prunilor adormiți.

Urcăm degeaba zidurile credinței
Sunt prea ofilite, prea sfărmate, tac.
Într-un jurnal intim al unui ac,
Prin pânza murdară a ființei.

Emoția se naște prin credință
Credința creează emoția
Vină, ploaie de Rusalii
De ține ridicată anii!

Emma Mădălina Georgescu
(2003)

Studiul legendelor cosmogonice românești, include o investigație a filozofiei culturii poporului român, de la „bătrânii buni” până la nostalgia pădurilor, a Bisericilor de brazi, până la toate comportamentele etno-culturale.

Nu ne mai referim la Mitul Trecerii, al sacrificiului uman, mitul ospățului nemuririi, ca (în mitologia dacă devin mituri esențiale ale condiției umane în cosmos), și ale destinului divin al omului, prin zei, profeții și prin reformatorii Zalmoxis, Deceneu, marii pontifi și regi s-au asociat ou marii pontifi la domnie. Ceea ce urmează este rezultatul melanjului demografic și cultural între băștinași și triburile pastorale indo-europene; aculturația reciprocă urmare a unei conviețuiri, a dus la restructurări etnice, pe timp îndelungat care s-au finalizat cu ajutorul celților, urmând etnogeneza dacă, formarea culturii daco-geților și deci cu mitogeneza dacă. Între mitologia predacă și mitologia triburilor indo-europene se vor realiza sinteze mitologice locale, ale căror trăsături locale au fost surse preistorice ale mitologiei române.

Cultul morților va fi același ce în neolitic (vezi N. Vlăssă), dar ritul funerar se schimbă radical, apare incinerarea morțior, consecință directă a Cultului Soarelui, pentru că incinerarea marca Marea Trecere în Lumea cealaltă prin purificarea prin focul sacru. În mitologia proto-dacă paralel cu Cultul soarelui apare un Cult Patriarhal al bătrânilor înțelepți (al părintelui unei familii), căruia îi revine sensibila sarcină a conducerii morale a tribului - rolul mitologic al femeii a fost aparent ușor estompat, figurarea corpului este acoperirea „ei” cu veșminte și podoabe (vezi descoperirile de la

Cârna și Ostrovul Mare), care au fost mai târziu ca o interpretare a viitorului costum țăranesc. Căpeteniile religioase și militare sunt fraterne și erau recrutați din sfatul bătrânilor înțelepți ai tribului, în familia de zei geto-daci nu a pătruns nici un zeu scitic, din impactul conviețuirii cu sciții. Dar, mitologia romano-dacă „a sufocat” mitologia dacă, ai cărei adepți s-au refugiat în depresiunile intra-montane, după ce le-au fost distruse altarele, alungați oficianții și zeitățile locale au fost substituite. În munți, incintele sacre după „modelul dac” se vor transforma în biserici formate din încregăturile brazilor, suirea dacilor pe cărările muntelui la date fixe pentru rugăciune și sărbătorirea vechilor sărbători legate de cultul soarelui încreștinat, devin până la sfârșit motiv de elevații spirituale de tip religios. Feudalismul timpuriu pune peste mitologia daco-romană, parțial creștină, transcendența și „poezia etică a creștinismului bizantin”.

Destinul istoric al religiei – sacru și sacralizare, religiile tribale, religiile etnice politeiste, religiile universale, destinul creștinismului și ireligiozitatea poate a viitorului – a preocupat privitor la poporul român chiar și pe specialiștii de pe alte meleaguri.

Etnologul Daniel Ruzo - din Peru - s-a înclinat cu deosebită seriozitate asupra operelor de artă magică (de la noi), de o vechime fantastică, surse și obiecte ale aceleiași mitologii. Au fost studiate aproximativ 500 de statuete unice în lume, din beton arhaic, pe care Ion Gheorghe le-a descoperit în trei necropole, cu monumente de un tip necunoscut, și cu locuințe fortificate cu parapete fantastice din piatră gen „cetățile cu terasă”. Tehnica de interpretare folosită cu aceste statuete – figurine, a fost cea utilizată de etnologul peruvian Daniel Ruzo. Omul preistoric și-e executat lucrările în rocă naturală, terminate în forme perfecte; acest „sculptor” a știut să profite, „să utilizeze”, jocul luminilor și umbrelor, în anumite sezoane, și bine înțeles la anumite ore, care scoteau în evidență imaginile sculptate, toate tăieturile aplicate. Sub incidența diverselor unghiuri a lumini solare, descoperind mai multe imagini mitice, pe care cel ce le descoperea și le imagina. În 1978, Ion Gheorghe e publicat o lucrare referitor la aceste imagini splendide.

Dat fiind apropierea dintre bunicul meu și Daniel Ruzo, care era nu încântat ci îndrăgostit de descoperirile din Parâng, foarte târziu, mi-am făcut datoria de a mă înclina în fața Parângului, dorind să văd eu imaginile mitice în unele zile ale primăverii și toamnei de la răsăritul soarelui până la apusul lui, sub diferite unghiuri de incidență a luminii solare. Fiecare persoană, a descoperit mai multe imagini mitice, opuse gândirii de moment a imaginii care i se prezenta în față și cred că acesta a fost efectul scontat de sculptor. Era în același timp o poezie nescrisă, imaginativă, caracteristică spiritualității creatoare de culturi a noastră a românilor. Prin prezența mea acolo, am adus un omagiu creatorilor gândirii mitice românești.

Multiple aspecte din cultul pământului la români au fost consemnate de Simion Florea Marian, Elana Niculiță – Voronca, Tudor Panfile și, nu în ultimul rând de R. Vulcănescu. Munții mirifici Godeanu, Retezatul, Muntele Găina, Pietrele Doamnei, Ceahlăul, Bucegii și Parângul, au fost considerați reședințe ale demonilor semidivinităților, divinităților și eroilor. „Omul-Sfinxul” din Bucegi ne domină și astăzi iar „Moșul” din Munții Călimani, păzește și azi culmile deși este mai erodat. „Sfințul” de la Topleț are încă profilul bine dăltuit de timpul ce și-a pus amprenta.

Acești „Sfincși”, profilați pe verdele superb a îndepărtatelor păduri, în unele noi cazuri, pot provoca miraje înșelătoare – dileme, pentru visători.

DILEMA VERDE

Copacii sunt singuri
Trăiesc pe două tărâmurii
Viețuind, scoțând dintr-unu
Ce au nevoie în celălalt.

Iubind deasupra cât și dedesubtul,
Trăind în întuneric și lumină
Cu rime în soare,
Singuri blocați între pământ și cer,
Între două lumi, veniți de-i salvați!

Pe unicul supra-om.
Dar spre ce lume să-l tragem?
Căci fără una el moare!
Lăsați să rezolve dilema verde
mugurii și frunzele?

Emma Mădălina Georgescu
(2003)

Lumina astrelor, văzute de lângă acești coloși de piatră dăltuită întărește credința Creației Divine, a mitului Biblic al Creației, cu modificările impuse de transfigurarea particular românească a legendelor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Bibiri, Maria și Neculai, *Istorie, mit, și basme vechi românești – în amintirea strămoșilor*, - sub tipar
2. Blaga, Lucian, *Geneza metaforei; în sensul culturii*, București, 1937
3. Blaga, Lucian, *Despre gândirea magică*, București, 1941
4. Dumitrescu Bușulencu, *Istorie și mit de la romantici la Mircea Eliade*, Secolul XX, București, 1980
5. Eliade Mircea, *Aspectul mitului*, București, 1977
6. Eliade Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, București, 1980/1981
7. Eliade Mircea, *Morfologia și funcția miturilor*, Editura Payot – Paris, 1970/1981

8. Florescu Radu, Daicoviciu Hadrian și Roșu Lucian, *Mic dicționar de artă veche a României*, București, 1980
9. Georgescu Emma Mădălina, *Cultul soarelui – cultul strămoșilor*, Acta Moldaviae Meridionalis, XV – XX, Vaslui, 1993/1998
10. Georgescu Emma Mădălina, *S-a prăbușit biserica fără morminte – admemoria Mănăstirii Văcărești*, Acta Moldaviae Meridionalis, XXII, Vaslui, 2001
11. Georgescu Emma Mădălina, *Biserica dintre brazi*, Acta Moldaviae Meridionalis, XXII, Vaslui, 2001
12. Georgescu Emma Mădălina, *Unele credințe, date și tradiții despre cer*, Acta Moldaviae Meridionalis, XXI, Vaslui, 1999/2000
13. Georgescu Emma Mădălina, *Idealuri sacre – legende sacre*, Acta Moldaviae Meridionalis, XXII, Vaslui, 2001
14. Niculiță Voronca Elena, *Datinile și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. III, Cernăuți, 1903
15. Nour A., *Credințe, mituri și superstiții geto-dacice*, București, 1975
16. Panaitescu P.P., *Contribuții la istoria culturii românești*, București, 1971
17. Pippidi D. M., *Studiul de istorie a religiei antice*, București, 1969
18. Teodorescu Răzvan, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X–XIV)*, București, 1974 (și bibliografia)
19. Vulcănescu Romulus, *Coloana cerului*, București, 1972
20. Vulcănescu Romulus, *Dualismul mitologic*, București, 1978 (și bibliografia)
21. ***, *Istoria României*, vol. I – III, București, 1962/1963

THE ANCESTORS AND THE OLD MEN

SUMMARY

In her structure, the Romanian Mythology includes the entire mythological pantheon elaborated by the mythic autochthon thinking. It is a system of myths, rituals ad ceremonies that give back the divine functions and the representations on the every levels of mythological creation. The social-historic signification of the Romanian mythological content it is pointed out by the report between cultural ecological reflection and of the autochthon mythology. The Romanians „are mountain people that live in a mountain ecosystem and of an vital „etn-otonus” of profound historicity which had made the exegetes to attribute them perennial qualities.

STRUCTURA ANTROPOLOGICĂ ȘI DEMOGRAFICĂ A POPULAȚIEI ROMÂNEȘTI OGLINDITĂ ÎN CERCETĂRILE LUI EUGÈNE PITTARD

**Laurenția Georgescu
Emma Mădălina Georgescu**

II. DOBROGEA, BANATUL ȘI TRANSILVANIA

E. Pittard, profesor de antropologie la Universitatea din Geneva și Paris, membru de onoare a Societății Regale de Geografie a României, în colaborare cu Al. Donici (pentru unele aspecte) a început studiul populației din România, pe zone, în provinciile istorice. Primul lui contact a fost încă din 1889, acest lucru a avut ca termen „de mare urgență” deoarece pe harta etnologică a Europei era o zonă albă pentru România, deci nu puteau avea loc studii comparative etnologice cu populațiile vecine. Eugène Pittard a menționat în cele două lucrări finale (1920 și 1926) făcute cu grupul lui de cercetare, „că urmează ca istoricii, antropologii și arheologii” să aducă completările de rigoare în urma „studierii populației românești prin studii detaliate în aceleași zone a provinciilor noastre istorice”. În prima noastră lucrare (I), noi am detaliat rezultatele studiilor sale din Moldova și Țara Românească (Muntenia – Valachia), cât mai sintetic posibil.

În cartea sa „Populația din Balcani” (1920), România are un capitol separat cu date reale, pentru fiecare microzonă, folosindu-se 2612 subiecți selecționați. Prof. E. Pittard, consideră că studiul trebuie completat ulterior și cu date privind caracterul etnic al românilor, ignorate până atunci. Datele prezentate de E. Pittard pot fi folosite în cercetările ulterioare. Noi vom folosi terminologia veche folosită de E. Pittard, considerând o bună orientare și corectitudine față de cercetările de atunci a colectivului condus de Eugène Pittard.

DOBROGEA

„Coloniștii romani sosiți de multe secole au fost numeroși”, dar de-a lungul anilor s-au suprapus subiecții originali din județele românești din Dolj, Teleorman, Bacău, etc., după cum au găsit subiecți veniți din alte zone.

Ei s-au constituit în sate de-a lungul Dunării, sau tangent cu Marea Neagră. Eugène Pittard semnalează prezența încă din vechime a descendenților „montani” din Transilvania care au circulat în ambele sensuri cu turmele de oi, găsind și localizări de transilvani, legați de fertilitatea solului, ce au creat sate de păstori și agricultori (în unele așezări locuitorii fiind originari din Moldova și Muntenia). Se menționează de asemenea prezența de secole a „Bulgarilor d’Asparuch”, a tătarilor și turcilor lui Mohamed al II-lea. Autorii cercetării se întrebă dacă „etnologii vor fi capabili să găsească originile provinciale ale românilor din Dobrogea, cunoscând caracterele antropologice principale din Valachia și Moldova” (p.71).

Astfel grupul de cercetare, a găsit în stânga teritoriului tipuri cu caractere dolicocefale, iar în partea dreaptă a teritoriului (spre Bulgaria) tipuri brahicefale. Deci, rezultatele cercetării au dus la partajarea a două tipuri cu valori distincte în zona danubiană. Indicele cefalic mediu în Dobrogea este de 80,52 cu valori care oscilează între limitele 73,66 și 91,28, deci vor fi superiori celor din Muntenia și depășind categoric pe cel din Moldova și Transilvania (așa cum vom vedea în studiul subiecților din provincia respectivă).

Repartiția formelor cefalice în Dobrogea este următoarea așa cum reiese din studiul cercetărilor:

Hiperdolicocefalic	7,58 %
Dolicocefalic	19,58 %
Subdolicocefalic	22,6 %
Mesocefalic	25,58 %
Subbrahicefalic	10,35%
Brahicefalic	6,89%
Hiperbrahicefalic	8,28%

Proporția de hiperdolicocefalic este mai ridicată decât cea din Muntenia, iar procentajul dolicocefalilor este mai ridicat în Dobrogea decât în Muntenia.

Concentrând formele dolicocefale și cele brahicefale din Dobrogea obținem următoarele date:

Forme dolicocefale	48,96%
Forme brahicefale	25,52%

Din toate provinciile românești, Dobrogea are cei mai mulți subiecți cu forme alungite și mai puțin reprezentanți a formelor rotunde (la data cercetărilor).

În partea vestică, Dobrogea este tangentă cu județele Vlașca, Ilfov, Ialomița și Brăila. Toți subiecții lor au un indice cefalic superior celui din Dobrogea. Cercetătorii au ajuns la concluzia că subiecții din județul Teleorman au un indice cefalic mai puțin ridicat decât al celor din Dobrogea. Ei au menționat că apropierea de frontiera Bulgară a făcut ca în general bărbații să aibă crani alungite diferit de cei situați în regiunea apropiată a Mării Negre. Autorul își pune întrebarea dacă unii români din Dobrogea nu sunt bulgari romanizați, viitoarele cercetări rămânând să elucideze această problemă împreună cu istoricii, deoarece este vorba și de condițiile noi de viață oferite de această provincie, de necesitățile economice.

Eugène Pittard consideră că logic ar fi ca pe lângă vechii coloniști, să se fi atașat cei din „Valahia danubiană” care totdeauna au trăit pe malurile fluviului Dunărea sau altor fluvii și veșnic – posibil – au pasat aceste zone (E. Pittard făcând abstracție de Tratatul de la Berlin care nu trebuie să influențeze cercetarea lor). Rămâne ca cercetările viitoare să revină pentru aprofundarea acestei cercetări extrem de importantă pentru toți etnologii, dar detașați de problemele politice europene.

BANATUL

Pe harta lui Deniker această regiune este o pată albă în mijlocul căreia sunt înscrise două cifre marcând prezența românilor și serbo-croaților fără un studiu etnologic atașat. Banatul este situat cu toate frontierele sale septentrionale și orientale tangente cu Transilvania, deoarece Banatul este până la Tisa (nota autorului care face abstracție de apartenența politică a unei părți din zona Banatului până la Tisa pentru că viziunea etnologică nu trebuie influențată de „diverse tratate”) ca o prelungire naturală, ca și frontiera naturală a Carpaților până la marele afluent al Dunării. În sud limitele sunt cu județul Mehedinți, restul frontierei la data respectivă fiind cu Yugoslavia.

Românii mășurați în Banat au un indice cefalic mediu de 84,17 ce oscilează între limitele 76,68 și 94,12. este un indice brahicefal.

Repartiția principalelor forme cefalice ne redau următorul aspect al formelor cefalice:

Forme dolicocefale	11,11%
Forme mesocefale	11,11%
Forme brahicefale	77,78%

Predominarea tipului brahicefal este bine marcat pe graficele indicelui individual. Fizionomia graficului individual făcut de etnologi pe subiecții cercetați în Banat ne amintește de graficele făcute de ei pe subiecții din Transilvania, care este o prelungire topografică naturală, populația de același timp ocupând cele două teritorii. Dacă se compară indicele cefalic mediu, extremele și procentajele pe diverse forme cefalice din cele două provincii, găsim aceeași identitate. Dăm mai jos comparativ datele din cele două provincii:

	Transilvania	Banat
Indice cefalic mediu	74,40	84,17
Indice cefalic minim	72,68	76,68
Indice cefalic maxim	96,45	94,12
Forme dolicocefale	9,38	11,11
Forme mesocefale	12,05	11,11
Forme brahicefale	78,57	77,78

Județele „vahe” care mărginesc provincia Banat au un indice cefalic mediu de 81,31, inferior celui a subiecților cercetați în Banat, dar cercetătorii conduși de E.

Pittard știi că în majoritate județele valahe, ca de exemplu Muscel și Prahova nu oferă un indice peste 83 (a se vedea datele din prima lucrare din același volum ce privesc Moldova și Muntenia).

Pe harta teritoriului ce aparține Banatului pe partea joasă a masivului transilvan, în zonele muntoase vom găsi aceeași populație ca în văile învecinate. Aceste date dau un plus de valoare în sensul că ipoteza lui E. Pittard privind „acumularea” (s-ar putea ca termenul lor să nu fie cel dorit) de populație brahicefală în Transilvania, în ambele sensuri să aibă același cauze economice. În deceniile următoare cercetările (viitoare) vor aduce date noi privind această situație a concentrării brahicefalilor în aceste zone. S-ar putea ca studiile viitoare privind locuitorii Banatului și ai Transilvaniei să aducă documente identice.

La sud-est Banatul este mărginit printr-o barieră foarte înaltă prin care locuitorii brahicefal ai Banatului au „întâlnit” dolicocefalii regiunilor danubiene – indicele intermediar al locuitorilor județului Mehedinți poate fi explicat de aceste cauze.

Este de interes etnologic general de a cunoaște antropologia locuitorilor din Yugoslavia. Este interesant de știut până unde în vestul Transilvaniei se întinde brahicefalia. În momentul de față grupul lui E. Pittard, deși a cercetat fără discriminări etnice locuitorii din Banat nu a făcut comparația de rigoare cu datele furnizate de multiplele grupuri de brahicefali sârbo-croați. Pe documentele furnizate de grupurile cercetate din Banat, el va reveni ulterior, pentru că brahicefalii din Banat și Transilvania au caractere particulare.

Îmi permit să amintesc, că mult după cele două războaie mondiale, o cercetare importantă s-a făcut pe bulgarii de la Vinga și Beșenova de către antropologul bulgar P. Boev în colaborare cu reputații antropologi români Th. Enăchescu, Susana Grințescu Pop și Vladimir Georgescu, material detaliat din toate punctele de vedere al antropologiei fizice, a fost publicat de către Academia de Științe a Bulgariei și României.

TRANSILVANIA

Această zonă muntoasă a fost totdeauna „citadelle historique du peuple romain”, E. Pittard rămânând la ipoteza istoricilor români că craniile „arrodis” sunt apanajul tipului românesc cel mai pur, prezentând totdeauna un indice cefalic mai mare (plus élevé) de cel al subiecților studiați din alte regiuni. O populație foarte mare (les population plus abondamment) cercetată, a furnizat acest indice cefalic ridicat (élevé). Populația dintre „frontierele montane ale Carpaților”, pe care „historiens roumains ont toujours placé au centre primitif de leur nationalité” în inima Transilvaniei. „Sarmizagethusa” a fost vechea lor capitală – de aceea E. Pittard a fost interesat de a cunoaște caracterele morfologice ale transilvănenilor – considerând că studiile sale pe teren trebuie aprofundate în această zonă extrem de interesantă a căror prime rezultate au fost publicate în 1919, 1920, 1926, etc.

În 1925 Doctor Victor Papilian, prof. la Universitatea din Cluj, a expus și publicat primele rezultate antropologice făcute pe un număr redus de subiecți (230), de

soldați din garnizoana Clujului, rezervându-și dreptul de a selecționa după origine subiecții pentru cercetarea sa. Datele publicate de V. Papilian au fost luate în studiu comparativ de către E. Pittard. O să facem în permanență comparație cu rezultatele lui E. Pittard, V. Papilian și J. Deniker, tot din zona Transilvaniei.

E. Pittard a găsit un indice cefalic mediu la românii din Transilvania de 84,40. V. Papilian nu a ținut seama de subdiviziunile regionale ale Transilvaniei, dat fiind numărul foarte mic de subiecți care au intrat în cercetarea sa, pentru că E. Pittard a ținut seama de (districtele – cum se numeau atunci județele) județele regiunilor de munte, deal și câmpie, etc. el presupunând că pe versantele Carpaților se regăsește populația ale căror trăsături antropologice sunt aceleași cu ale populației de pe versantul dominant. E. Pittard presupune că reala omogenitate a populației din Transilvania și de pe versantele Carpaților, sunt „très réelles homogénéité-prolongent vers l'ouest et vers le nord leurs contingents”.

E. Pittard menționează că trebuie să ținem seama totdeauna când studiem rezultatele cercetării antropologice din Transilvania, de repartitia geografică a subiecților. Rezultatele grupului său de cercetare, scoate în evidență că, indicele cefalic mediu la bărbați a fost de 84,40 între limitele 72,68 și 96,45, iar la femei indicele cefalic mediu a fost de 84,17 între limitele extreme de 77,42 și 91,95.

Indicele masculin după terminologia lui J. Deniker, este de brahicefalie, E. Pittard menționează că indicele cefalic al locuitorilor din Transilvania este mult mai ridicat decât cel al locuitorilor din Moldova și Valachia (Muntenia). În publicația din 1919, E. Pittard dă indicele mediu de 84,37 (indice general), foarte apropiat de cel rezultat în urma cercetărilor de mai târziu, indice considerat foarte ridicat, foarte asemănător cu a populației din sud-estul Europei, exceptând cel pentru populația Dinarică. E. Pittard consideră că grupurile dinarice care au trecut peste România aveau o talie mai înaltă, brahicefală și brună – ei făcând obiectul altor studii zonale europene de către etnologi.

Rezultatele studiului antropologic a lui V. Papilian, subliniază apartenența subiecților din garnizoana Clujului, la un indice cefalic mediu de 86,63 între extremele 74,44 și 98,85.

Repartitia indicelui cefalic după studiile lui E. Pittard în Transilvania:

Hiperdolicocefali	1,34%
Dolicocefali	2,68%
Sub-dolicocefali	5,36%
Mesocefali	12,05%
Sub-brahicefali	18,30%
Brahicefali	23,66%
Hiperbrahicefali	36,61%
Forme dolicocefale	9,38%
Forme brahicefale	78,57%

Credem că este interesant să arătăm și repartiția seriei feminine pe indice cefalic:

Forme dolicocefale	11,10%
Forme brahicefale	77,80%

Această subdiviziune ca și raportările mai vechi din studiile noastre marchează favorabil indicele mediu de brahicefalee, generală din România, unde 80% din indivizii studiate de E. Pittard, aparțin categoriei tipului brahicefal, unde puține regiuni din Europa pot furniza un procentaj așa de ridicat. În dreapta indicelui limită de 80-81 avem un enorm grup care continuă până a se încadra în categoria 93, iar la stânga indicelui limită de 80-81 avem un grup foarte mic, omogen (indice 70-79).

Seria lui V. Papilian are următoarea încadrare a indicelui cefalic:

Mesocefali	5,43%
Brahicefali	23,20%
Hiperbrahicefali	71,37%

Nu este menționată prezența nici unui dolicocefal, întrebarea lui E. Pittard, „oare nu cumva tipul dolicocefal tangent prin două categorii cu tipul mesocefal a fost și el reprezentat dar băgat în categoria mesocefalilor dat fiind numărul mic de subiecți din garnizoana Clujului – rămâne ca publicația datelor individuale și subiecții prinși pe teren ulterior să lămurească această problemă”.

În datele publicate de Mr. Sergent avem deja alte probleme care au făcut obiectul publicației din 1919 unde repartiția indicelui cefalic în două grupe cercetate în Transilvania este următoarea:

Forme dolicocefale	10,31%
Forme brahicefale	76,57%

Aici avem un plus de indivizi dolicocefali și ceva mai puțini reprezentanți brahicefali. Dar luat „grosso-modo” la fizionomie cefalic în Transilvania după ei este aceeași. Imaginea pe care o dau cercetările lui E. Pittard pentru istoria României sunt fără interes, pentru că populația care a creat primele principate valache aparține acestei mase de brahicefali cum și de altfel au aparținut populației din nordul Carpaților Orientali, oamenii Maramureșului care, în secolul al XIV-lea au instaurat „primul stat independent din Moldova”. Pământul Transilvaniei care a fost o citadelă în inima „Marii Români” poate fi studiată pe etape și microzone ca să se dovedească unde au apărut brahicefalii și nu numai în Transilvania – se poate stabili de către experți etnologi și antropologi-istorici, filiațiile certe de brahicefali din Transilvania, Valachia și Moldova, dar și legătura lor cu Europa centrală și occidentală ceea ce în particular spus, în Elveția a fost determinat științific.

Până în Mesolitic Europa occidentală nu a cunoscut decât populația dolicocefală. Bărbații care aparțineau civilizației „de la pierre polie” (domesticirea animalelor, cultura cerealelor) sunt veniți din zonele estice. Din Asia până la Marea

Neagră și Dunărea inferioară, de la marile văi la masivele muntoase, ei au conturat frecvent drumurile în nord și sud. Toate grupele montane din Austria, Bavaria, Elveția, nordul Italiei și până în Franța orientală și centrală sunt reprezentanții brahicefalilor care fie au apărut în epoca „pierre polie” sau la finele anilor bronzului așa cum relevă studiile din stațiunile lacustre din Elveția. E. Pittard menționează că nu are toate datele necesare pentru alcătuirea filiațiilor, dar este ferm convins că brahicefalii români cu ochii și părul închis ca și reprezentanții actuali din Europa centrală, având bineînțeles o statură mai înaltă.

Vom căuta să raportăm pe sexe studiul indicelui cefalic pentru a fi mai clari. Indicele cefalic mediu la femei are valori inferioare indicelui cefalic la bărbați, aceasta reieșind din studiul pe județe (districte cum se numeau înainte de 1899, 1919, etc.). Vom da mai jos datele pe sexe din cele trei provincii istorice după studiile lui E. Pittard și a colaboratorilor săi.

Tabel cu datele indicelui cefalic mediu și extrem pe provincii istorice
(după E. Pittard)
- Date sintetice -

	Valachia		Moldova		Transilvania	
	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei
Indice cefalic mediu	81,22	81,23	83,71	84,07	84,04	84,17
Indice cefalic minim	70,83	70,77	78,80	76,06	72,68	77,42
Indice cefalic maxim	91,55	91,86	97,59	93,26	96,45	91,97
Ferme dolicocefale	42,97	40. -	17,19	10. -	9,38	11,1
Forme mesocefale	18,34	22. -	15,62	27,5	12,05	11,1
Forme brahicefale	38,69	38. -	67,19	62,5	78,57	77,8

În Vachia (Muntenia) și Moldova indicele cefalic mediu la femei este puțin mai ridicat. În Transilvania situația este mai ușor de interpretat. În toate grupele de femei avem o talie medie mai mică decât a bărbaților. În același timp tipurile dolicocefale pure a indivizilor foarte înalți sunt „les pus dolichocé-phales”. De aici rezultă că în toate rasele umane, femeile mai scunde decât bărbații se dezvoltă mai puțin proporțional cu talia lor și dimensiunile orientale a craniului – adică raportul este influențat de dezvoltarea „ou non” a taliei, dar ceea ce este foarte curios – spune E. Pittard – comparația datelor rezultate din studiul comparativ pe sexe din Transilvania, dă o concluzie inversă. Această situație va fi examinată mai târziu de grupul de cercetare a lui E. Pittard, când se va studia statura subiecților din provinciile românești.

În Valachia, formele brahicefale sunt egale – ca rezultat a studiului antropologic – la cele două sexe. În Transilvania avem foarte ușoare diferențe în repartiția formelor craniene.

În Moldova și Valachia, grupul de cercetare a măsurat foarte mulți subiecți feminini, rezultatele marcând legătura distinctă dintre aceste două provincii. În cinci județe ei au reluat cercetarea pentru a fi siguri de proporțiile reale, semnificative a formelor cefalice. Vom da mai jos rezultatele sintetice a clasificărilor indicelui cefalic.

Indicele cefalic – Clasificări
– Proporția formelor cefalice –

	DOLJ	ILFOV	MEHEDIŢI	NEAMŢU	ROMANAŢI	VLAŞCA
Hiperdolicocefali	16,22	6,67	4,5	–	41,37	–
Dolicocefali	13,51	20	18,18	4,5	17,25	6,3
Subdolicocefali	18,92	26,67	4,5	13	17,25	12,8
Mesocefali	32,43	24,44	13,63	26	17,25	19,3
Sub-brahicefali	10,81	15,55	31,81	4,5	3,44	17
Brahicefali	2,7	–	9,2	26	–	23,4
Hiperbrahicefali	5,4	6,67	18,18	26	3,44	21,2

Pentru a se vedea mai clar situația, E. Pittard a constituit două grupe extreme (reprezentarea este în procente)

	Forme dolicocefale	Forme brahicefale
Dolj	48,65%	18,91%
Ilfov	53,34%	22,22%
Mehedinți	27,18%	59,19%
Neamțu	17,57%	56,5%
Romanați	75,87%	6,68%
Vlașca	19,1%	61,6%

În județul Dolj 74% de bărbați dolicocefali au aceleași caractere cu 48% de femei. În Ilfov 31% dintre subiecții masculini dolicocefali au aceleași forme cu subiecții – 53% – feminini. În aceeași situație sunt și subiecții din Ilfov și Romanați cu alt procentaj la bărbați.

În județele dintre „marginile” Carpaților și zona danubiană a Valachiei, bărbații sunt avantajați prin originea lor carpatică și femeile de origine danubiană (E. Pittard va reveni zonal pentru acest studiu). Acest studiu interesant de morfologie craniană, comparată între sexe, poate duce la elucidarea originii etnice – dar bine înțeles prin revenirea periodică la studiul morfologic detaliat pe zone, cu documentația istorică pusă la punct și cu multiple cercetări istorice și arheologice pe perioade istorice.

CONSIDERAȚII GENERALE

Populația românească are o origine foarte veche pe teritoriul ei. Este foarte normal ca să întâlnim în județele cu predominanță rurală tipurile autentice a vechilor români, ca de exemplu în județele Gorj și Olt unde populația rurală este de 96% și respectiv 95% din totalul populației, sau o populație urbană cu aceeași imagine etnică, autentică ca în Ilfov. Media indicelui cefalic din Dobrogea dă un nou sens în cunoașterea situației etnologice recurgând la statistica demografică a acestei provincii. E. Pittard subliniază că „populații cu aceeași origine, în cursul istoriei sale pot schimba limba, numele și condițiile sociale fără a modifica calitatea lor etnologică” Este extrem de importantă cercetarea arheologică asupra cimitirelor neolitice, mergând „crescendo” până în Evul Mediu târziu. Pentru Moldova și Valachia (Muntenia), putem spune azi (n.a.) că harta etnologică a Europei este completară cu studiile care s-au făcut în urma cercetărilor arheologice și antropologice, în special după al doilea război mondial, ca și după inițiativa arheologilor și antropologilor români susținuți și finanțați de către Academia Română, în special după anii 1957. Publicațiile din revistele de specialitate de arheologie, antropologie, etnografie, etc. vorbesc de la sine.

Menționăm în mod special lucrările Centrului de Antropologie din Iași – Olga Necrasov, Dan Botezatu, Maria Cristescu, etc. materialele osteologice studiate din neolitic până în Evul Mediu târziu; lucrările cercetătorilor antropologi din cadrul Centrului de Antropologie din București – privind perioade de asemenea din neolitic până în Evul Mediu târziu – Dardu Nicolaescu-Ploșșor, Ioana Popovici, Lucreția Georgescu și în sintezele recente ajutată de Emma Mădălina Georgescu, Wanda Wolsky, în probleme de zooarheologie Mircea Udrescu; și așteptăm finalizarea studiului populației de la Poieniști de către Mircea Babeș și Mirițoiu Nicolae.

În continuare vom puncta unele considerații ale E. Pittard.

Știm că „războaiele mondiale au devastat fără precedent Belgia, Luxemburgul, Polonia, Serbia, Franța, dar România, pe cât a fost posibil nu și-a abandonat în totalitate unele regiuni cu locuitorii săi”. Populațiile montane din România au avut mai multe șanse de supraviețuire decât cele din câmpii. Românii din zonele montane sunt mai brahicefali și cu o statură mai înaltă decât cei din câmpii. În deceniile următoare se poate prospecta o mare cercetare etnologică, pe județe, județ cu județ.

La stânga indicelui limită 80-81, noi am constatat în Moldova un „un puissant contingent” de tipuri brahicefale, în partea cealaltă fiind un număr mic de dolicocefali care aveau indicele cuprins între limitele 77-79. graficul Valachiei ne dă alt aspect: pe suprafața acestei provincii avem în proporții egale o populație brahicefală și una dolicocefală, undeva predominând indivizii cu capul alungit – dolicocefali între limitele 73-79, mai accentuat deci decât la indivizii din Moldova. Reluând analiza antropologică, E. Pittard notifică că limitele extreme ale dolicocefaliei în Moldova sunt între 72-79, iar în Valachia între 70-79. Indicele brahicefal în Moldova oscilează între limitele 82-97, în Valachia mergând până la 94. în trei județe din Moldova, Suceava, Vaslui, Roman, indicele brahicefal este același, la fel de puternic – E. Pittard presupune că această brahicefalie a fost influențată de populația din regiunile învecinate. În anii în care a avut loc cercetarea antropologică din Valachia, E. Pittard presupune că în sudul Valachiei și în nordul Bulgariei populația avea aceleași

caractere antropologice, Dunărea trecând prin mijlocul acestor teritorii. E. Pittard face o trimitere la studiile lui Wateff, dar astăzi noi putem să ne gândim și la studiile mai recente ale antropologilor bulgari Peter și Mariana Boev – publicate la Sofia. Studiile de antropologie din Vâlcea, Dolj, Romanați și Teleorman dau astăzi altă imagine.

Antropologia Dobrogei este foarte aproape de cea a Valachiei, decât de cea a Moldovei. Acest teritoriu are foarte mulți subiecți dolicocefali decât reprezentanții brahicefalilor (la data cercetării). Influența etnică a vechilor coloniști veniți din Carpații României este marcată în diferite locuri dobrogene. În mare majoritatea a lor locuitorii din această provincie sunt foarte aproape din punct de vedere antropologic de cei din Valachia, dar distant de restul României.

Este vorba de locuitorii vechi din Dobrogea pe care noi îi numim „românii dunăreni” este vorba de melanjul rezultat („melanjului cu populația venită din regiunea Valahă foarte aproape de malul stâng al Dunării”).

În Banat avem aceeași populație ca în Transilvania unde formele dolicocefale sunt foarte rare, formele brahicefale abundând. Locuitorii județului Mehedinți au un indice mediu cefalic, mezocefal. Banatul este de fapt partea joasă, a Transilvaniei, prelungirea ei, unde antropologic populația brahicefală locuiește în văile transilvănene, unde „culorile etnografice” se întâlnesc cu aceste două regiuni. Bariera naturală care separă Banatul de Valachia, face trecerea dinspre nord în sud a populației brahicefale existând melajul de rigoare cu populația brahicefală care se găsea pe versantul meridional.

În ceea ce privește Transilvania, așa cum am mai menționat, această provincie este în majoritate brahicefală, dolicocefalii ne figurând în statisticile Transilvane, constituind în Europa Orientală o „citadelă etnică” – dar studii de detalii etnice în această provincie mai sunt necesare (E. Pittard). Autorul menționează că „ei cunosc calitățile morfologice și descriptive ale brahicefalilor, și pot căuta originea lor” – E. Pittard. Trebuie reluate cercetările detaliate ale populației din această provincie, începând din neolitic până în epoca modernă – lucru care a avut loc și s-a publicat recent sinteze și studii zonale din Transilvania. Colaborarea și pe plan european a antropologilor este absolut necesară. Este „absolut necesar de a cunoaște toate etapele istoricilor și fizionomia etnică a populației din România” – E. Pittard, indiferent când se va putea acest lucru.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Georgescu, Laurenția, *Structura antropologică și paleodemografică a populației din Moldova Evului Mediu*, ActaMM – Vaslui
2. Georgescu, Laurenția, *Studiul antropologic comparativ al necropolelor medievale târzii de la Palatul Cnejilor și Schițișor*, ActaMM XXI – Vaslui, 1999-2000
3. Georgescu, Laurenția, Georgescu, Emma Mădălina, *Structura antropologică și demografică a populației românești, oglindită în cercetările lui Eugène Pittard (I) – Moldova și Țara Românească*, ActaMM – Vaslui
4. Pittard, Eugène, *Les peuples des Balkans. Recherches anthropologiques dans la Péninsule des Balkans*, Paris și Geneva, 1920
5. Pittard, Eugène, *Influence de la taille sur l'indice céphalique dans un groupe ethnique relativement pur*, în Boull. èt Mem. Soc. Anthropol., Paris, 1905
6. Ruggeri, R., *Contributo all 'antropologica fisica delle regione dinariche e danubiane*, Florence – Italia, 1908
7. Pittard, Eugène și Sergent, *Recherches anthropologiques sur les Roumains de Transylvaine*, în rev. Anthropologique, Paris – Geneva, 1919
8. Wateff, *Contribution à l'étude anthropologique des Bulgaree*, în în Boull. èt Mem. Soc. Anthropol., Paris, 1904
9. Georgescu, Laurenția, Georgescu, Emma Mădălina, *Considerații antropologice și demografice privind populația din necropolele A și B de la Iclod*, ActaMM XXI – Vaslui, 1999-2000
10. Comșa, Eugen, *Neoliticul din România*, București, 1982
11. Georgescu, Laurenția, Georgescu, Emma Mădălina, *Human sacrifice* – al VII-lea Congres Internațional de Tracologie, 26.V.1996, Vol. II, România
12. Georgescu, Emma Mădălina, *De la nemurirea sufletului la cultul morților – geto-dacii*, sub tipar
13. Georgescu, Laurenția, *Unele considerații antropologice privind populația sec. al XII-lea din Sud-estul Transilvaniei, zona Covasna*, Muzeul Național, 1981 – și bibliografia
14. Georgescu, Laurenția, *Necropole medievale din Câmpia Română secolele XIV – XVI – I. Populația rurală*, Cercetări arheologice IX, 1992 – Muzeul Național de Istorie, Ed. Glasul Bucovinei, Iași, Rădăuți
15. Georgescu, Laurenția, *Elemente de analiză demografică comparată în necropolele medievale din Câmpia Română, din sec. XVI – XVIII*, Cercetări arheologice X, 1997, 1992 – Muzeul Național și bibliografia
16. Georgescu, Laurenția, *Populația medievală din zona subcarpatică a Țării Românești*, Cercetări arheologice XI, partea a II-a, 1999 – 2000, Muzeul Național de Istorie a României, București și bibliografia
17. Botez, I., *Contribuții la studiul taliei și indicelui cefalic, în Moldova de Nord și Bucovina*, Iași, 1938, cu referire la Donici, A. *Contribution à l'étude anthropologique de la Roumanie*, Bull. Acad., Soc. Sci., 1935-1936, t. XVIII, și Pittard, E., și Donici, A. *La repartition dans la Royaume de Roumanie de*

- quelques caracteres antropologique*, Men. du globe, 1926, t. LXV, Genega. și Pittard, E., et Grintescu S. *Le developpement du crane en fuction de la taille et du buste chez la Roumains*, t. VI, 1932, Bull. Soc. Rom. Geogr., Cluj
18. Necrasov, Olga, Pop, Susana Th. Enăchescu, *Contribuții la studiul antropologic al populației din bazinul superior al Bistriței, notă preliminară*, Probleme antropologice, III, 1957
19. Botezat, D. și Cantemiri, P. *Structura paleodemografică a populației din Moldova în perioada feudală târzie*, și bibliografia Șt. și Cert. Anth, din 1989-1996
20. Georgescu, Laurenția, Georgescu, Emma Mădălina, *trimitere la toate materialele de paleodemografie și etnologie publicate în ActaMM, Vaslui, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare”, numerele XV – XVI, tom I și II, și în nr. XX și XXI, 1999 - 2000*

THE ANTROPOLOGIC AND DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF THE ROMANIAN POPULATION MIRRORED IN THE EUGÈNE PITTARD STUDIES

SUMMARY

As the title of this work suggest, the auhors of this work are presenting some aspects about the Eugène Pittard studies regarding the structure of the Romanian Population.

SCOARȚE ȘI ȚESĂTURI POPULARE DIN JUDEȚUL VASLUI, ZONA IAȘI

Emilia Pavel

Cercetările etnografice efectuate în Județul Vaslui, zona Iași, în colaborare cu D.S.A.P.C. Iași în anul 1969, mi-au dat posibilitatea să studiez scoarțele și țesăturile de interior din zona Iași, din satele: Averești, Lipovăț, Zgura-Oltenești, Stăniilești, Șuletea, Gherghești, Gârceni.

Unele rezultate ale acestor cercetări s-au publicat în colaborare într-un studiu apărut în „Sociologia în acțiune” - vol. I.¹ Aspectele etnografice în imagini, din satele cercetate au fost prezentate într-un album de fotografii etnografice, realizate de noi pe teren și care exista în arhiva D.S.A.P.C. Iași. În această lucrare, voi insista asupra țesăturilor decorative care împodobeau interiorul tradițional al locuinței sătești, ca de exemplu: scoarțe, lăicere, macaturi, cuverturi, ștergare, prostiri de perete, de pat, fețe de pernă, fețe de masă, perdele.

Ceea ce m-a impresionat în mod deosebit este bogăția de țesături de lână cu ornamente și simboluri străvechi întâlnite în aceste sate. Nu lipsesc nici țesăturile de bumbac și borangic.

Al. Dima, în lucrarea sa „Arta populară și relațiile ei” susține : „Deși uneori în decadență, simbolismul artei populare rămâne totuși un caracter de seamă al ei, pentru faptul, mai ales că oglindește o mentalitate arhaică”. Ceva mai departe același autor adaugă: „Dacă ne întrebăm, care este cazul artei populare, e evident că simbolurile ei sunt preluate numai din tezaurul cu valori circulatorii în popor, dintr-un străvechi fond mitic”.²

Unul din pionierii teoriei simbolurilor, Ernest Cassirer, afirma că: „Simbolul e totdeauna un mesager foarte ocupat care aleargă dus și întors, între om și lumea lui, cu misiunea de a realiza concilierea ...”. Același autor spune: „frumosul e esențialmente simbol din cauză că e ... despăcat lăuntric, din cauză că totdeauna și pretutindeni e unul și în același timp dublu”.³

Vorbind de ornamente, Tancred Banateanu, afirma: „În domeniul creației, apare unitatea stilistică a artei noastre populare, manifestată prin compoziții ornamentale, paleta cromatică, legi decorative, simetrie, ritm, alternanță, dinamica și concepție estetică. Arta populară se constituie ca o disciplină social istorică, cu caracter atât etnologic cat și estetic. Evidențiem calitățile estetice ale artei populare românești, cum sunt: autohtonă, originalitatea, continuitatea, unitatea stilistică în varietate și perenitatea sa, care o situează în primul plan al culturii și artei populare mondiale”.⁴

Arta populară românească a fost prezentă la Expoziția de Scoarțe, organizată în vara anului 1927, la Muzeul de artă decorativă în pavilion de marson din Louvre. Cele opt țări participante sunt: Finlanda, Lituania, Norvegia, Polonia, România, Suedia, Ucraina, Iugoslavia.

Cele ce s-au scris în legătură cu această expoziție de către reprezentanții acestor țări sunt cuprinse în catalogul „Le Tapis” apărut cu acest prilej.⁵

La Expoziția de la Paris din 1937 scoarțele expuse de Muzeul Național din București, au fost apreciate de critica franceză, după cum urmează: „O colecție de scoarțe de un colorit, de un desen liniar, de o îngrijită execuție, așa de perfecte, fac din fiecare o operă de artă și toate la un loc alcătuiesc un mănunchi de capodopere”⁶

Referitor la scoarțe, Lucian Blaga își exprima admirația: „Cât echilibru și câtă măsură în întrebuițarea elementelor decorative și a câmpurilor Ornamentica, spune mai departe Blaga, prin născocirile ei liniare, prin ritmica și prin culorile utilizate, trebuie privită ca expresie directă, ca spovedanie și comunicare a unui duh ... Ornamentica fiind depozitara unor taine colective, din preferința arătată dreptei sau arcului, din accentul pus pe masa compactă sau pe motivul rarefiat, din sublinierea figurației naturale sau a geometrismului abstract, se poate cu ajutorul intuiției, a puterii analitice necesare și empatiei, reconstitui „grafologic” duhul unei populații”⁷

Cu privire la creația populară românească B. P. Hașdeu, susține: „Creația poporană a fost în curs de secole unica literatură a națiunii întregi”⁸

Arta populară este un important document al continuității noastre etnice. Așa cum subliniază geograful Simion Mehedinți, „acolo unde lipsește documentul istoric materialul etnografic îi poate ține locul întocmai ca un text scris”⁹ La Congresul internațional de folclor de la Praga, din anul 1928, luna septembrie, se subliniază: „Arheologia este una din cele mai specifice etnografii a trecutului”¹⁰

Prezentarea țesăturilor din satele amintite o vom face pornind în primul rând de la câteva considerațiuni generale asupra structurii morfologice, cromatice și ornamentale cât și a funcționalității acestor piese în interiorul locuinței țărănești.

În al doilea rând vom analiza pe structuri funcționale țesăturile, evidențiind caracterele specifice ale acestor valori de artă, ca și unele elemente de tip general românesc.

Țesăturile sunt documente de cultură materială și spirituală, limbaje purtătoare de mesaje artistice care atestă existența, unitatea și continuitatea poporului român pe aceste plaiuri.

Țesăturile de interior s-au dezvoltat în funcție de locuința în care se utilizau clasificându-se din acest punct de vedere, în țesături pentru uzul zilnic folosite în camera de locuit și țesături decorative folosite în camera curată, asupra cărora vom insista.

Țesăturile de interior aveau un important rol în viața satului. Fetele își pregăteau zestrea cu multă atenție știind bine că, după aceste țesături, vor fi apreciate ca harnice și bune gospodine.

Din monografia comunei Bogdana-Vaslui, aflăm unele date, în legătura cu aceste țesături. Femeile se îndeletniceau cu țesutul cânepei, a inului, a borangicului și a bumbacului, dar și cu „torsul lânii și cu țesutul levicerelor pentru așternut pe pături în case ...”, rar câteva se îndeletniceau și cu țesutul și alesul covoarelor de pus pe pereți. „Fetele, după cât învață de la mamele lor mai păstrează încă în mare parte frumoasa tradiție de a-și face singure zestrea, mărginită fiind acesta în vremea de acum, la un număr oarecare de levicere, la câteva valuri de pânză de bumbac, un număr de prosoape, șervete, perne și saci, aceștia din urmă din canură de cânepă și atâta tot ... Sunt câteodată și mirese care își fac cinste la nuntă cu lucruri de zestre ale

mamelor lor și chiar ale bunicelor lor, lucruri bine păstrate și care se vad învechite numai de vreme, nu și de întrebuințare”¹¹

La nuntă zestrea era jucată de flăcăi care o transportau la casa mirelui cu ajutorul căruțelor: „Fetele mari își făceau zestrea și țesăturile trebuincioase în casa, cum și prosoapele și năfrămile ce trebuiau să dăruiască când vor fi mirese, știind bine că datorită acestei sânguințe vor fi pețite de tineri buni și vrednici din sat”¹².

Caii de la căruță cu zestre purtau la urechi ca podoabă, năfrămi de bumbac cusute cu motive stilizate, cu arnici roșu și negru.

Țesăturile de ceremonial s-au dezvoltat în funcție de anumite obiceiuri calendaristice sau obiceiuri legate de ciclul vieții ... Ștergarul era folosit în obiceiurile de la naștere, nuntă sau înmormântare.

Un lăicer din zestre se așeza lângă măsuță, în fata căreia îngenuncheau tinerii, pentru a-și lua iertăciune de la părinți, înainte de a pleca la cununie. Pe acest lăicer care era dus la biserică îngenuncheau tinerii și în timpul ceremonialului religios de cununie. Lăicerul se păstra în zestre, ca simbol al căsătoriei. Costumul național pe care îl purta mirele la nuntă se păstra pentru a se înmormânta cu el.

Ștergarele aveau importante funcții de ceremonial. La nuntă, nașii, socrii și fiecare nuntaș primeau un ștergar când se dădeau darurile și „se închinau paharele”.

În cercetările efectuate de noi, ne-a impresionat bogăția de material întâlnit în satele cercetate în anul 1969. Concluzia noastră este că țesăturile populare din Podișul Moldovei se detașează ca realizare artistică și ca varietate de forme de cele întâlnite în Moldova Montana. Cercetătorii străini care au vizitat Moldova în secolul al XIX-lea, au fost impresionați de țesăturile existente în gospodăria țărănească: „Modestia căsuțelor este înviorată de belșugul lucrurilor țesute”. Nu poți călca un astfel de prag, fără respect pentru energia unei femei ca aceasta, care lucrează greu la câmp, e o mamă plină de îngrijire pentru copii ei, țese mai mult ea singură îmbrăcămintea alor săi și mai află vreme și gust pentru ca să facă a înflori o asemenea industrie casnică”¹³

Țesăturile de lână, lăicerele și scoarțele sunt dintre cele mai valoroase creații întâlnite în gospodăria tradițională. Lăicerele poartă diverse denumiri: *leghiceri* în satele Șuletea și Lipovăț, *lăvicer* în Averești și Oltețești, *lăghicer* în Zgura-Oltețești, *lăicer* în Gârceni. Scoarța este denumită *cohor* în satul Gherghești, *covor* în Lipovăț.

Lăicerul se țesea din lână în culori naturale, alb cu negru sau din lână în culori vegetale. Cele mai simple ornamente pe lăicere erau vârgile late, denumite *poduri* și înguste, *gene*. Podul se țesea de 15 cm lățime iar genele de 2,5 cm. Lungimea lăicerului este de 3 m și lățimea de 86 cm. Lăicerele pentru camera de locuit se țeseau din lână în culori naturale, alb și negru, iar pentru camera curată lână se vopsea în culori vegetale extrase din flori. Se obțineau culorile: galben, verde, portocaliu, vișiniu.

Simion Florea Marian este cel dintâi care, la 12 martie 1882, în sedința Academiei Romane spunea: „Eu singuru’ am avut nu o dată ocaziune de a auzi pe mulți străini cum lăudau și admirau colorile produse de românce și ne asigurau că ele în multe privințe sunt superioare colorilor inventate de stiința modernă și mai alesu în ceea ce atinge deținerea lor. Româncele știu a colora numai cu plante și cu foarte puține minerale”¹⁴

La țesut lăicerul, se dădea firul de lână cu suveica și apoi se bătea cu pieptenele de lemn sau de fier, țesătura fiind bine îndesită cu această unealtă, imita ca aspect scoarța de copac de unde și denumirea ce i s-a dat. Alesul cu mâna a motivelor decorative pe lăicer și scoarțe era completată de baterea și îndesirea firelor cu aceeași unealtă, pieptenele de lemn sau de fier.

Cele mai simple ornamente, podurile și genele sau genutele, se repetă în ritm constant pe țesătură. Marcela Focsa vorbind de ornamente susține: „Cu toate că învăgarea și compunerea în rânduri sunt sisteme ornamentale universale, fiind impuse de însăși tehnica țesutului, prin vechimea și importanța artistică pe care o are la noi, mai ales în mediul rural, ele pot fi considerate ca reprezentând fondul autohton”¹⁵ În evoluția decorului între poduri și vrăste, denumite gene, apar și ornamente alese cu mâna, motive: crenguța, suveica, fofeaza, paftale.¹⁶ O altă etapă în evoluția țesăturii este decorul desfășurat pe întreaga suprafață, denumită scoarță.

Cele mai frecvente motive de alesătură întâlnite în satele cercetate sunt denumite: *fofeze*¹⁷ (stele), *steluțe și brazi*¹⁸, *romburi și stele*¹⁹, *posmagi, merișoare. Pomul și bradul* sunt străvechi simboluri cu diferite semnificații.

Romulus Vulcănescu în lucrarea sa „Coloana cerului” a arătat că „bradul este considerat de popoarele din Sud-estul Europei ca arborele vieții ...”, iar la traci „bradul este prezent în toate manifestările rituale și ceremoniale ce țin de adorarea astrilor, de ciclul vieții, naștere, nuntă, moarte și de ciclul calendaristic, zile de muncă și zile de sărbători solstițiale și echinocțiale”. De asemenea, același autor susține că „la dacoromani a existat un cult al mărilor”.²⁰

Motivul rombului, roata, steaua, fofeaza, bradul sunt simboluri ce ne amintesc probabil de cultul soarelui și a altor astre. Cultul soarelui este cunoscut de străbunii traci și daci cu cca. o mie de ani I.Hr., din epoca bronzului²¹ și pe ceramica dacogetică din secolele V-IV I.Hr.²²

Motivul *butuc de vie* pe lăicer este vechi de când *lupchii albi*, ne spune informatoarea.²³

După cum susține Viorel Capitanu „reprezentările viței de vie pe ceramica pictată de la Răcătau-Bacău și din multe așezări de tip *dava* de pe cuprinsul întregii Dacii ar putea fi cele mai vechi monumente ale cultului lui Dionysos”²⁴

Cele mai vechi știri despre țesăturile de lână denumite scoarțe, datează din sec. al XVI-lea, anume din vremea lui Despot-Vodă, 1561-1563. Iohanne Sommer, profesor la școala latina din Cotnari, în elegiile sale scrise în limba latina, ne dă informații: „Fetele cunoșteau arta țesutului la covoare. Covoarele erau decorate cu diverse ornamentații. Erau țesute cu struguri, spre acele motive ce indică abundența și pot da ochiului o imagine plăcută”.²⁵

Romburile concentrice pe lăicere, executate în pătrate în *paftale* sunt mai frecvente decât romburile dințate. Marcela Focșa, în lucrarea sa *Scoarțe Românești*, susține că : „motivul geometric se desfășoară într-o serie bogată de la valuri și romburi cu trepte de o tradiție atât bizantină, până la motivele de un caracter mai asiatic, reprezentat prin romburi cu cârlige, denumite romburi dințate”.²⁶

Motivul în șah este denumit în *cărți*, în *pave*, în *obloane*; cel în triunghiuri se numește în *posmagi*, în *costițe*; cruciulița și nataul completează aceste motive. Aceste

ornamente sunt frecvent întâlnite pe lăicerele, scoarțele și cusăturile din satele cercetate.

Istoricul și criticul de artă francez Henri Facillon, care a cunoscut bine țara noastră, referitor la arta populară românească afirma: „această artă ale cărei origini merg, fără îndoială, atât de departe, încât credem că găsim în ea, primul sistem de semne pe care l-a creat omul, nu are nimic dintr-o supraviețuire arheologică sau mai bine zis ea nu supraviețuiește, ci ea trăiește”²⁷

Mergând pe verticală în istorie, cel mai vechi sistem de semne pe care l-a creat omul, îl întâlnim pe ceramica pictată cucuteniană, amintind de religia cosmică cu vechi simboluri solare, întâlnite în arta populară, nu numai pe lăicere și scoarțe ci și pe alte genuri de creație, cum sunt obiectele de lemn crestate, ceramica, cusăturile, confirmând unitatea în varietate a artei populare românești.²⁸

Pe scoarțele *cohoare* din satul Gherghești există o bogată gamă de motive zoomorfe și vegetale: *pasări și flori*,²⁹ *căprioare, raci*,³⁰ *stâlpi și gavanoase*.³¹ În satul Gherghești, chenarul scoarțelor *cohoarelor*, este denumit *canta* sau *ghinar*, executat cu motive geometrice. Culorile folosite la scoarțele vechi sunt extrase din plante, culori vegetale, la cele noi, chimice. Predomină nuanțele de roșu, alb, galben, maro, verde, bleu, roz, mov, gri, portocaliu, negru.³²

O compoziție ornamentală interesantă se află pe o scoarță din Zgura-Oltenești. Figurine antropomorfe, zoomorfe, vegetale apar ca o sinteză a ornamentelor din această zonă. Două femei cu diademă pe cap, costumate în rochii clopot, cu brațele desfăcute, alcătuiesc elementul central al decorului. Lângă femei se afla doi cerbi care aleargă, deasupra cărora apare câte o pasăre cu aripile desfăcute. Sub brațul stâng al fiecărei femei se observă câte un cățel. Compoziția se încheie la cele două capete ale scoarței cu câte două rozete cu opt brațe, în mijlocul căreia se afla crucea. Acest decor este denumit în sat: *dame, păun, cal, fete, câini, paingâni*.³³

Motivul *cai și tancusari* s-a întâlnit ca motiv decorativ pe un alt lăicer din satul Zgura-Oltenești. Aceste elemente de decor simbolizează ceva din ceea ce a dispărut din gândirea magică străveche.

O alta categorie de țesături întâlnită în cercetările noastre, sunt macaturile.* Macaturile tradiționale se executau în patru și cinci ițe. Țesătura în patru ițe se execută în vrăste urzite și țesute, motiv *în obloane*, în pătrate, în două culori, alb cu negru, roșu cu negru sau roșu cu alb. Macaturile în patru ițe, din lână în culori tradiționale, ca și din lână vopsită vegetal sau chimic, aveau două fețe. Se țesau și macaturi în patru ițe cu urzeală de bumbac.³⁴ Macaturile tradiționale, în cinci ițe, se coseau cu motiv în paftale.³⁵ Urzeala la macaturile în cinci ițe era din bumbac. În satul Șuletea - Vaslui este cunoscut ornamentul în cinci ițe denumit *borș de pasat*. Culorile folosite la macaturi, galben cu verde, roșu cu negru, roșu cu albastru erau cele mai obișnuite.

Țesătura în patru ițe și sase scripeți s-a întâlnit la macaturile mai noi. *Motivurile în ocoale*³⁶ au năvăditura în patru ițe și sunt țesute în șase scripeți. Aceste macaturi se făceau din lână și bumbac.

În satele Averești, Oltenești, Stăniilești, macatul în patru și cinci ițe se numește *picchire*. Această țesătură se folosea la confecționat cuverturi de pat, la acoperit laița

* *Macat ~uri n. Cuvertură subțire, de lână sau de bumbac, brodată. /<turc. makat*
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>

sau se foloseau în jurul păreților. Din acest material se făceau fețe și dosuri de plapumă.

Macatul în patru ițe, în *cadrel* din lână albă și neagră se folosea și la confecționat traiste.

Lâna pentru traiste era în culori naturale, nu se boia, „că iese în ștergar când te duci cu mămăliga la câmp”, afirmă informatoarea.³⁷

Pichirea în patru ițe se țese în *cadrel* și în ozoare.³⁸ Macaturile actuale se țes în *foiuri* cu o tehnică nouă. Cunoscută este năvădeala în 10 foi și 2 ițe³⁹, în 14 foi și 2 ițe cu motiv *flori*, din lână vișinie și bumbac alb⁴⁰. Alt motiv este țesut în 2 ițe și 16 foi⁴¹, în 21 foi și 2 ițe, cu motiv *bujori și fundițe*⁴², sau frunza de vie și floare *rotundă*⁴³ (rozeta). Motivul *stele* se țesea în 22 foi și 2 ițe, iar *brazi și stelufe* în 17 foiuri și 36 ițe.⁴⁴

Cuverturile în laturi ridicate cu andreaua la țesut se năvădeau în 4 ițe cu *flori naționale* (motive geometrice). La țesut se dădeau 3 fire de bumbac și al patrulea un fir de lână sucit în 3 ca să fie firul gros și în felul acesta să iasă în evidență ornamentul⁴⁵.

Ornamentul ridicat cu andreaua se țesea cu motiv *bujorei*⁴⁶, în 2 culori, galben și vișiniu. Cuverturile în laturi întâlnite în satele cercetate se foloseau la acoperit patul în interioarele moderne.

Velința⁴⁷ în 2 ițe cu urzeala din ața neagră și bătătura de lână în culori vegetale, verde, bleu, portocaliu, mov, roz, trandafiriu, vișiniu, galben, cu ornamente ridicate cu speteaza, denumite *flori naționale*, se folosea în camera curată.

Ștergarul este o țesătură de pânza cu diferite funcții decorative și ceremoniale. Se folosea la împodobit interiorul tradițional sau în obiceiurile calendaristice și legate de ciclul vieții, naștere, nunta, înmormântare.

Cele mai simple ornamente la capetele ștergarelor erau vrăstele realizate la țesut cu bumbac galben sau vrăste albe realizate cu bumbac mai gros. Ștergarele pentru uzul zilnic se țeseau din cânepa și bumbac sau chiar numai din cânepa. Inul era folosit mai puțin.

Ștergarele decorative folosite în camera curată se țeseau cu vrăste la capete în 5 ițe, cu ața roșie și neagră⁴⁸, denumite *în dame*⁴⁹. Se ornamentau și cu motive cusute cu arnici roșu și negru, denumite *naționale*. Predomina motivul *frunza de vie și strugure*⁵⁰, *cucoș și crenguțe*⁵¹ și motive antropomorfe *dame*⁵².

Ștergarele cu vrăste de borangic denumite *fasii* (Șuletea) erau decorate între fasii, cu motive ridicate cu speteaza, cu ață roșie și neagră. Aceste ornamente erau denumite: *pasări și viță de vie, cai și fete* (călări)⁵³. În afara de motivele acestea ștergarele se decorau și cu ajur executat în pânza de țesut.

Ștergarele folosite ca dar nașilor și socrilor la nuntă se țeseau din borangic cu motive ridicate cu speteaza, cu arnici roșu și negru. Aceste ștergare atingeau ca lungime peste 2 metri iar ca lățime 64 cm. Ștergarele ce se dădeau la nuntă mesenilor se țeseau din bumbac în 3 ițe și aveau o lungime de cca. 1,35 m iar lățimea 64 cm. Acest tip de ștergar este folosit și la înmormântări.

Prostirea de borangic cu vrăste ridicate cu speteaza, cu flori alese la capete se făceau din 2 lați de pânză, uniți cu dantelă *horboiică*. La marginea de jos, prostirea se ornamenta cu horboiică, colți. Prostirea se confecționa din 20 coti de pânza de

borangic , fiind lunga de 10 coti. Se punea pe perete peste hainele curate. Horboțica se făcea cu croșetul din ață albă.

Prostirile se țeseau și din lâna tigaie, din care se făceau și fete de mese. Satele cercetate de noi din punct de vedere etnografic făceau parte din zona Iași, în care pânza de lâna tigaie predomina în confecționarea costumelor și a țesăturilor de interior.

Fata de masa din pânză de bumbac în 5 ițe, cu vrâste ridicate cu speteaza din bumbac sacâz, i se zicea *pichire*⁵³, așa fiind denumită țesătura în 5 ițe. Fețele de masă se făceau și din țesătură cu vrâste pe toată suprafața, în culorile roșu alb, iar la mijloc erau încheiate cu *motiv național*⁵⁴

De multe ori fețele de mese din bumbac și sacâz, în afară de vrâste se decorau și cu figuri umane, băiat și fată care în mâna țineau cate o floare; cusăturile se executau cu arnici roșu și negru.

În prezent (1969) la C.A.P. Șuletea există o plantație de in și o crescătorie de viermi de mătase. Șuletea este cunoscuta ca fiind „gazda borangicului”. În Șuletea a existat o școală țărănească în anul 1935, la care susțineau cursuri învățătorii, studenții, profesorii care erau adevărați propagandiști ai culturii și tradiției, a cunoștințelor de agricultură și de țesături naționale.⁵⁵

Cu prilejul cercetărilor etnografice efectuate în satele cercetate, noi am achiziționat pentru Muzeul Etnografic al Moldovei din Iași, o bogată colecție de scoarțe și țesături specifice, care îmbogățesc PATRIMONIUL CULTURAL NATIONAL.

NOTE

1. *Sociologia în acțiune*, vol. I, Iași, 1972, p.77-92 și album de fotografii ce exista la DSAPC Iași; simpozionul *Sistematizarea rurala și sănătatea populației*, Iași-Murgeni, 11 octombrie 1971, p.67
2. Al.Dima, *Arta populară și relațiile ei*. București 1972, p.477
3. Aquid K.E., Gilbert, H.Kuhn, *Istoria esteticii*, București, 1972, p 477
4. Tancred Banateanu, *Prolegomene la o teorie a esteticii artei populare*, București 1985, p.161
5. Al. Tzigara-Samurcaș, *Scrieri despre arta românească*, Ed. Meridiane, București, 1987, p.364
6. Al. Tzigara-Samurcaș, op.- cit., rev. *Convorbiri literare*, Ianuarie 1938, p.107, p.369
7. Lucian Blaga , *Trilogia culturii*, cap. *Spațiul mioritic, Duh și ornamentica*, București, 1969 p.212-214
8. B. P. Hașdeu, *Scrieri filozofice*, Ed. Științifică și enciclopedică, ediție îngrijită de V. Vetișanu, 1985, p.303; Vasile Vetișanu, *Deschideri filozofice în cultura tradițională*, Ed. Eminescu, București, 1989, p.30

- 9 Simion Mehedinți, *Geografie și geografii la începutul sec. al XX – lea*. Revista *Noi traccii*, An XVII / nr.162, mai 1988 p.5
- 10 Revista *Museion*, nr. 5, septembrie 1928, p.87-91, apărută cu ocazia Congresului Internațional de la Praga - 1928
- 11 Preot Ioan Antonovici, *Istoria comunei Bogdana, Simila, jud. Tutova*, Bârlad, 1906, p. CXV
- 12 Idem
- 13 N Iorga, *Istoria romanilor prin calatori*, ed. a II-a, vol. IV, București, 1929, p.153-154
- 14 Simion Florea Marian, *Cromatică poporului roman*. Discurs de recepțiune rostit la sdeinat Academiei Romane de la 12 martie 1882, București, *Analele Academiei Romane*, seria II, tom 5.
- 15 Marcela Focșa, *Scoarțe românești*, București 1970, p.259
- 16 Gârceni, Vaslui – 1969
- 17 Motiv întâlnit în satele cercetate: Șuletea, Lipovăț, Averești
- 18 inf. Solomeica T.Iacov, 67 ani (1969) Averești – Vaslui
- 19 inf. Mistreanu Profira 65 ani (1969) Averești – Vaslui
- 20 Romulus Vulcanescu, *Coloana Cerului*, București, 1973, p.12
- 21 Vasile Pârvan, *Dacia*, București, 1967, p.53
- 22 Ioan Horațiu Crișan, *Ceramica daco – getica*, București, 1968, p.2
- 23 inf. Soroaga Maria, 85 ani, Pungești - Vaslui (1969) același decor s-a găsit și în Lipovăț – Vaslui
- 24 Viorel Capitana, *Dava de la Racatau*, în *Carpatica XXIII/ I*, Iași, 1982, p.146
- 25 Ștefan Barsanescu, *Zori de cultura umanista în Moldova, sec. al XVI-lea, 1561–1563*, București, 1967, unde se publica elegia a VIII-a a lui Iohanne sommer
- 26 Marcela Focșa op. cit., p.280
- 27 Emilia Pavel, Henri Facillon, *Despre creația populară românească*, Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, ed. Alma Mater, Cluj–Napoca, 2002, p.45-51
- 28 Emilia Pavel, *Scoarțe și țesături populare*, Ed. Tehnica, București, 1989, p.12
- 29 inf. Marghioala Blănaru, 56 ani (1969), Gherghești – Vaslui
- 30 *Covor cohar* cu motive alese cu mana de către Marghioala Blănaru, 56 ani (1969), Gherghești – Vaslui
- 31 *Covor* din anul 1929 din Gherghești Vaslui, model de la Fântânele– Voinesti – Vaslui (1969).
- 32 Modelul a fost adus la Gherghești de la Burdusaci – Tecuci. A fost țesut de Tinca I. Stoica căsătorită în Ghergehesti – Obreja
- 33 *Laghicer* din Vinetesti – Oltenesti, de la bunica Tasei Pagu 38 de ani (1969). Pe bunica o chema Elena Dumitrescu 90 ani (1969), căsătorită în Zgura Oltenești inf. Tasia Pagu 38 de ani (1969) Zgura Oltenești
- 34 Șuletea – Vaslui (1969)
- 35 inf Maria Chiritoi 46 ani (1969) Stăniliești – Vaslui
- 36 inf Butnaru Tita 51 ani (1969) Șuletea – Vaslui
- 37 inf. Mistrenu Profira 65 ani (1969) Averești – Vaslui
- 38 Lipovăț – Vaslui (1969)
- 39 Stăniliești – Vaslui (1969)

- 40 Gherghești – Vaslui (1969)
- 41 Șuletea – Vaslui (1969)
- 42 Stăniilești – Vaslui (1969)
- 43 Șuletea – Vaslui (1969)
- 44 Gherghești – Vaslui (1969)
- 46 inf Maria Chiritoi 46 ani (1969) Stanilesti – Vaslui
- 47 Șuletea – Vaslui (1969)
- 48 Stăniilești – Vaslui (1969)
- 49 Gherghești – Vaslui (1969)
- 50 Stăniilești – Vaslui (1969)
- 51 Gherghești – Vaslui (1969)
- 52 Averești – Vaslui(1969)
- 53 Șuletea – Vaslui (1969)
- 54 Stăniilești – Vaslui (1969)
- 55 inf. Cristea Elena 55 ani (1969) Suletea – Vaslui

COVERS AND POPULAR TEXTURES FROM VASLUI COUNTY, IAȘI AREA

SUMMARY

The ethnographic researches made in Vaslui Count, Iași area, in collaboration with D.S.A.P.C, Iași, in the year 1969, have created the possibility of studying the covers and interior textures from Iași area, from the villages of: Averești, Lipovăț, Zgura-Oltenești, Stăniilești, Șuletea, Gherghești, Gârceni.

În this paper, it is insisting on the decorative textures which decorated the traditional interior of the village house: covers, quilts, bed spreads, towels, wall, pillowcases, table-cloths, curtains. They impress in a special way the richness of wool textures with very old ornaments and symbols encountered in these villages. Aren't missing both the cotton and raw silk textures.

ISTORICUL IDEII DE „CULT AL EROILOR” LA ROMÂNI

MironLaza

În toate timpurile și la toate neamurile, cultul morților a fost religia căreia i s-au închinat toți, cei mari ca și cei umili. Toți au cinstit și prea mărit morții, cu obiceiuri și rituri păstrate cu evlavie, pentru pomenirea celor duși din viață.¹ „*De mortuis nil nisi bene*” sintetizau în stilul lapidar și concis latinii și acest dicton s-a transmis de-a lungul veacurilor printr-o îndelungată tradiție de credințe și idei păstrate până în zilele noastre.²

Cea mai mare cinste au avut-o întotdeauna eroii morți în lupte.

Eroul este un personaj ce întruchiează cele mai alese virtuți ale semenilor săi: el este cel ce-și dă viața pentru cei mulți, devine un exponent al colectivității, al neamului; el are o voință așa de puternică încât nici o tulburare nu i-o poate clinti în fața primejdiilor de orice fel; el rămâne acelaș, hotărât, dârz, ferm; el este curajos și viteaz, drept, generos, cumpătat, altruist și dezinteresat de recompense; el întruchiează gândul milioaneilor de gânduri și brațul milioaneilor de brațe.

Istoria „cultului eroului” nu este bine înțeleasă, spun specialiștii, și de aici explicația reticențelor în abordarea problematicii respective.

În Grecia antică eroii erau fie de origine divină - fii muritori ai unui zeu/zeiță și a unei muritoare/zeițe (cazul Ahile) sau zeități locale - fie muritori a căror memorie era divinizată prin lege.

După bătălia de la Marathon, printr-o decizie oficială, Atena a stabilit un cult colectiv dedicat eroilor morți în război, fiind venerați la aniversările anuale ale victoriei. Cinstirea memoriei eroilor ce și-au sacrificat viața în războaie însemna să le cinstești orașul și istoria. Faptele lor erau eternizate în opere literare (*Iliada*) cântate de „aezi”, transmise oral din generație în generație.

Elogierea memoriei eroilor căzuți în lupte a format „*fundamentul religiilor, moralei și tradițiilor tuturor popoarelor*”.³ Oamenii au găsit un înțeles misterios în poveștile despre eroi, pentru că aveau nevoie de acestea.⁴

La români a existat întotdeauna un cult al eroului, poate nu în forma adoptată după Primul Război Mondial. Cel mai bine este sintetizat acest cult în versurile poetului D. Bolintineanu:

„*Du-te la bătaie! Pentru țară mori
Și-ti va fi mormântul coronat cu flori*”

Îngrijirea și înfrumusețarea mormintelor eroilor constituia o obligație a întregii societăți, înmormântarea soldaților uciși într-o bătălie se făcuse întotdeauna pe

¹ MS. Regina Măria, *Pentru morții noștri*, în revista „Cultul Eroilor Noștri”, an 1, nr. 1, aprilie 1920

² A. Pippidi, *Despre statui și morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice*, p. 15

³ Mr. Tr. Popa Liseanu, *Soldatul necunoscut Istoric și cult*, București, 1935, Inst. De arte grafice „Bucovina”

⁴ A. Pippidi, op. cit., p.15

loc, într-o groapă comună, în antichitate, locul era marcat printr-o inscripție cu mesaj patriotic: „*Călătorule care treci prin preajmă, mergi de spune spartanilor...*”⁵

• La Atena, generalii care nu-i înmormântau pe cei căzuți în lupte erau osândiți la moarte.⁶

• Ștefan cel Mare și Sfânt a ridicat la Războieni o capelă comemorativă peste osemintele celor căzuți în luptă la 1476; în alte cazuri - construia biserici sau mănăstiri (tradiția spune că după fiecare bătălie edifica un lăcaș de cult).

Biserica a avut, o lungă perioadă de timp, un rol important în perpetuarea cultului eroului; atitudinea ei a evoluat de la poziția rezervată, chiar contrară, față de eroismul războinicului în lupta până la cultul laic al vitejiei militare. Inițial, biserica accepta doar martirii ca modele ale sacrificiului de sine. Martiriul era rezervat doar pentru situațiile în care războinicul lupta împotriva necredincioșilor sau păgânilor; cruciații se considerau războinicii lui Dumnezeu, cei ce cădeau în lupte deveneau martiri, sfinți.

De altfel, luptele duse de români împotriva otomanilor sau tătarilor erau considerate drept lupte cu păgânii, cu necredincioșii, iar cei căzuți în lupte deveneau „*martiri*” potrivit dogmei creștine.

Ștefan însuși era numit de Papa Sixt al IV-lea drept „*atlet al lui Cristos*”⁷

Cu timpul, oameni ai legii și ai canoanelor au recunoscut sensul laic al cultului eroului ca fiind expresia venerării sacrificiului dat în luptele pentru apărarea patriei sau a regatului.

Epoca modernă a marcat instituționalizarea unor modele cvasiunanim acceptate de propagare a cultului eroului, cum sunt Mormântul Soldatului Necunoscut, Arcul de Triumf, monumente memoriale, mausolee și cimitire de război, plăci cu nume de eroi expuse în biserici, școli, clădiri administrative, Ziua Eroilor, ș.a.

Războiul de independență 1877-1878 a prilejuit afirmarea și manifestarea pleneră a sentimentelor de respect și prețuire față de faptele de eroism și sacrificiu săvârșite de ostașii români pe câmpul de luptă. România a participat la războiul de independență cu o armată numărând circa 38.000 militari și s-au distins prin numeroase fapte de eroism și vitejie, aducându-și prinosul său de jertfă și sacrificiu (aproape 10.000 morți sau răniți). A fost de fapt examenul de maturitate al armatei naționale moderne, fiind apreciată ca atare de contemporani.⁸

Națiunea română a acordat onoruri speciale eroilor săi. S-a ridicat primul Arc de Triumf din istoria capitalei, iar la 8/20 octombrie 1878 a fost organizată intrarea triumfală a Armatei Române în București, în înaltul Ordin de zi semnat de domnitorul Carol I se menționa: „*Țara, prin delegații ei, împreună cu capitala, împodobită ca niciodată și însuflețită de cel mai sacru simțământ al Patriei recunoscătoare, vă*

⁵ A. Pippidi, op. cit., p.18

⁶ Revista Cultul Eroilor noștri, an I, nr. 1, aprilie 1920

⁷ CC. Giurăscu, D.C. Giurăscu, *Istoria românilor*, vol. II, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1978, p.163

⁸ M. Mușat, Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1983, p.300

*primește astăzi și salută în voi nu numai pe eroii de la Grivița, Plevna, Rahova și Smârdan, dar chiar și pe aceia care prin sângele lor au pus pe fruntea României coroana Independenței*⁹

Memoria eroilor morți pe câmpurile de luptă a fost cinstită prin ridicarea de-a lungul timpului (începând chiar din 1878), a numeroase monumente comemorative, pe aproape întreg cuprinsul țării (cea 480 - de la simple cruci și însemne memoriale până la monumente reprezentative și complexe monumentale de mare amploare). În Bulgaria, la Plevna s-a amenajat un muzeu și un cimitir de război.

Cultul eroului la români a cunoscut o dezvoltare puternică în timpul și imediat după încheierea Primului Război Mondial. S-a acționat cu hotărâre pentru cinstirea ostașilor morți în război, în primul rând pentru organizarea înhumării creștinești a osemintelor acestora. Într-un raport al ministrului de război din 14/27 februarie 1919 se arăta că odată cu începerea semănăturilor de primăvară, cimitirele ostașilor morți în războiul pentru întregirea neamului, împrăștiate pe tot teritoriul țării vor fi profanate dacă nu se iau de urgență măsuri de recunoaștere și îngrijire a lor. Ca urmare, prin Decretul-Lege nr. 715 din 14/27 februarie 1919 se expropriau „toate terenurile unde se găsesc îngropați, izolați sau în grupe de morminte, ostașii noștri morți în război”¹⁰ În 1920 sunt expropriate și terenurile unde erau înhumați ostași străini, precum și cele necesare realizării de monumente, capele, mausolee, parcuri.¹¹

La 12 septembrie 1919, prin Decretul-Lege nr. 4.106 se constituie *Societatea Mormintelor Eroilor Căzuți în Război*¹² (M.S, Regina Maria, președinte de onoare, IPSS Miron Cristea mitropolitul primat al României, președinte) care avea drept scop:

- să descopere locurile unde se aflau mormintele celor căzuți pentru patrie
- să aducă acelor morminte îmbunătățirile necesare
- să organizeze sărbătorirea Zilei Eroilor

Prin înaltul Decret nr. 3.530/24.08.1920¹³ se instituie ca Ziua Eroilor să fie sărbătorită, în fiecare an, în Ziua înălțării Domnului, decretată ca sărbătoare națională.

* *

*

În tratatele de pace încheiate la Conferința de la Paris s-a inclus o secțiune distinctă (Secțiunea a II-a Morminte) în care se stipulau obligațiile beligeranțelor pentru întreținerea mormintelor soldaților îngropați pe teritoriile lor.¹⁴

* *

*

⁹ Ziarul *Războiul*, nr. 442, luni, 9 octombrie 1878

¹⁰ Monitorul Oficial, nr. 26 din 17.02./13.03.1919

¹¹ Monitorul Oficial, nr. 20 din 1920

¹² Monitorul Oficial nr. 123 din 919

¹³ Monitorul Oficial nr. 119 din 02.09.1920

¹⁴ D.C. Bădescu, Sandu Popescu, *1856 - 1936 Tratatetele și instrumentele diplomatice care au cimentat temelia statului român, Constanța, 1937, p.173*

Prin LD. nr. 1.699 din 31 mai 1927, Societatea Mormintelor Eroilor Căzuți în Război se transformă în *Societatea „Cultul Eroilor”*, iar în 1940 (Decret-Lege nr. 2.535 din 27.07.1940) în *Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor*.¹⁵

În 1923 se amenajează Mormântul Soldatului Necunoscut, după un ceremonial emoționant și plin de avânt patriotic

- În 1922 - a fost ridicat Arcul de Triumf în București, inițial din lemn acoperit cu

stucatură, apoi în anii 1935 - 1936 în forma actuală.

- De-a lungul timpului Societatea „Cultul Eroilor” a reușit să edifice, să întrețină și să înfrumusețeze pe tot cuprinsul țării și cu toate vicisitudinile vremurilor, 118 cimitire definitive, 84 cripte, 13 mausolee, 503 troițe, a identificat și amenajat 529.713 morminte.¹⁶

Drept încheiere, aș reproduce un fragment din cuvântul Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, la o festivitate comemorativă de la Dragoslavele din 20 august 1929:

„În fata morții ce i-a ajuns pe inamici pe câmpul de luptă încetează toate rivalitățile, dușmăniile și furia lor de răzbunare. Și inamicii de odinioară odihnesc acum în mormintele din acelaș cimitir de onoare, îngrijite de aceeași mână creștinească a membrilor Societății „Cultul Eroilor” Iară alții își dorm somnul de veci chiar în acelaș mormânt comun, într-o frățească îmbrățișare, drept simbol al pacinicei și durabilei conviețuiri, care ar trebui să existe între popoare și țări.

Să ne dăm deci toți conducătorii popoarelor silința: a contribui la înfrățirea lor și la pacinica rezolvare a chestiunilor și conflictelor dintre ele și pe timpul scurtei viețuiri a omului pe acest pământ, împlinind porunca Sf. Scripturi: „Și pre pământ pace, între oameni bună învoire”¹⁷

THE HISTORIC OF THE IDEA OF “HEROES CULT” TO ROMANIANS

SUMMARY

In all times and to all nations, the cult of the dead people was the religion to which everybody bowed down, the big ones and also the small ones. All of them glorified and aggrandized the deads, with customs and rites kept them devoutly, for the mentioning of those who passed away. “De mortuis nil nisi bene” synthesized in the lapidary and concise style, the Latin people and this dictum was sent over the centuries trough a long tradition of believes and ideas kept till our days. And the greatest honor always belonged to the heroes who died in the battle.

¹⁵ Monitorul Oficial, nr. 176 din 01.08.1940

¹⁶ Arhiva *Cultul Eroilor*, dosar 52, f 59

¹⁷ *Revista România Eroică*, an X, nr. 9 din 9 septembrie 1929. p.3

MONUMENTUL „TURTUCAIA”

Susana-Daniela Lefter

Motto:

*“Cei ce clădesc pe morți,
trebuie să o facă pentru
veșnicie...”*

Sunt evenimente în istorie, în care statalitatea, independența, unitatea, integritatea națională, cinstirea memoriei celor căzuți pe câmpurile de luptă reprezintă aspecte ce fac parte din viața de zi cu zi a oamenilor. Intrarea României în război, la 28 august 1916¹ a fost primită cu un puternic entuziasm de către membrii tuturor categoriilor sociale, înțelegând că a sosit momentul istoric, decisiv, al înfăptuirii visului secular de constituire a statului național unitar român. În timp ce la nord și vest de arcul carpatic înaintarea forțelor române se desfășura cu rezultate favorabile, pe frontul de sud inamicul a trecut la ofensivă.

O puternică grupare germano-bulgară, sub comanda feldmareșalului August von Mackensen, a atacat în sudul Dobrogei, cu lovitura principală împotriva capului de pod de la Turtucaia. Acesta a fost atacat de Detașamentul german Hammerstein, Divizia 4 și Brigada 1 din Divizia 1 Bulgară, fapt care a dus la realizarea unei certe superiorități de forțe în raport cu cele ale Diviziei 17 Infanterie română.

Intențiile germano-bulgare privind direcția principală de atac s-au evidențiat chiar din momentul bombardării cu 21 baterii al sectorului 2. La Turtucaia zona fortificată avea ca nucleu orașul și liniile de apărare formând un semicerc cu raza de 7-8 km, cu capetele sprijinite pe Dunăre, și cu o deschidere pe front de aproape 35 km. Concentric, zona întărită din jurul localității era organizată pe trei linii succesive de apărare. Armata Română, încercuită de forțele inamice superioare ca număr și înzestrare, a cedat, după câteva zile caracterizate de lupte înverșunate capul de pod de la Turtucaia. Corpul de armată rus, prevăzut prin convenția militară, să ocupe poziții defensive în Dobrogea, a intervenit cu mare întârziere și nu a mai putut salva situația.

Evenimentele petrecute pe frontul din Dobrogea au avut consecințe importante asupra desfășurării ulterioare a campaniei pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră în ansamblul ei. Pătrunderea inamicului în Dobrogea și în special pierderea capului de pod de la Turtucaia a influențat puternic comandamentul român determinându-l să modifice planul de campanie, înfrângerea de la Turtucaia a însemnat o lovitură nu numai militară dar și morală. Armata Română a suferit mari pierderi în oameni și material de război, fiind uciși cea. 3 000 de militari și capturați 25 000 prizonieri.

Între cei căzuți la datorie s-a aflat și locotenentul în rezervă Victor E. loachimovici.

¹ În această comunicare s-au folosit datele calendarului gregorian (calendarul de stil nou).

El era membru al Baroului Ilfov, doctor în drept al Universității din Paris și făcea parte din pleiada tinerilor care onorau la superlativ profesiunea de avocat. Născut la 24 februarie 1887, în București elev eminent al Școlii Primare «Cuibul cu barză» 1895/1896, a terminat cursurile Liceului Lazăr la vârsta de 16 ani și și-a obținut licența în drept la 19 ani. A făcut parte din societățile studențești „Tribunalul Juridic Studențesc” și „C. Bozianu” Timp de 2 ani a profesat avocatura pe lângă tatăl său, avocatul Emil Ioachimovici, iar în 1908 a plecat la Paris unde după 2 ani a obținut diploma de doctor în drept, în 1913 a participat la campania din Bulgaria cu gradul de sublocotenent. În 1916, după intrarea României în război, locotenentul Victor E. Ioachimovici s-a prezentat la Regimentul „Vasile Lupu” nr. 36, care avea reședința la Turtucaia. În data de 24 august 1916, în timpul asediului de la Turtucaia, Victor Ioachimovici a participat la înverșunatele lupte de la Staroselo. Fiind înconjurat de dușmani, nevoind să se predea, și-a scos revolverul și s-a sinucis. Trupul său a fost luat de apele bătrânului Danubiu.

În memoria celui căzut în luptele de la Turtucaia, dar și în memoria celorlalți ostași pieriți cu acest prilej, Emil Ioachimovici, tatăl eroului a ridicat un monument intitulat «Monumentul Turtucaia» amplasat în București, în Cimitirul Bellu Militar, în spatele capelei. Monumentul a fost inaugurat în ziua de 13 octombrie 1929, cu prilejul unei pioase solemnități, la care au participat pe lângă familia eroului, membri ai Societății „Cultul Eroilor”, Baroul Ilfov, reprezentanți ai Ministerului Apărării. Onorurile militare au fost date de Escadronul „descălecat” din Regimentul 9 Roșiori care s-a prezentat la ceremonie cu drapelul unității, însoțit de fanfară.

Monumentul este compus din trei blocuri mari de piatră de Vrața, așezate pe o platformă tot din piatră, care se urcă pe patru trepte, din trei părți: partea dinspre apus, miazăzi și miazănoapte; iar partea dinspre răsărit este mărginită de o balustradă tot din piatră, pentru că dedesubtul acestei părți a platformei, sunt săpate mormintele părinților eroului, înălțimea monumentului este de 7 metri de la bază până la crucea cu care se termină. El este așezat la intersecția a două alei din spatele Capelei, și are 4 fețe. Pe partea dinspre apus a monumentului se află o cruce sculptată pe care este inscripționată frontispiciul cu emblema în relief a Societății „Cultul Eroilor”, o cască traversată de o spadă, medalionul în bronz cu chipul eroului având următoarea inscripție: „Eroul Victor E. Ioachimovici / Mort pentru Patrie la Turtucaia”. Pe basorelieful din bronz sunt gravate trei scene, una reprezentând Turtucaia asediată, a doua cu scena morții eroului și a treia cu imaginea a doi militari care au salvat înot steagurile regimentelor 36 și 74, fiind scrise cuvintele. „Prin foc și apă pentru țară”. Pe o placă de granit de Suedia este inscripționat textul: „Decât prizonier mai bine mort”. Pe partea dinspre miazăzi, se află gravate versurile: „au primit românii botezul de sânge în groaznic război, / Românii ca șoimii au zburat / Să lupte pentru Tron și Țară / Decii să învingă sau să moară”.

Mai este un epitaf unde sunt inscripționate numele eroului, data nașterii și a morții.

La baza monumentului deoparte și de alta se află două urne flăcări, săpate în relief, între ele aflându-se o cutie de metal de formă octogonală pentru lumânări. Pe platforma de la baza monumentului, sunt două cruci din marmură albă în poziție orizontală, marcând locurile mormintelor mamei eroului și ale bunicilor săi, aduse de

la Mănăstirea Ciorogârla și de la Cimitirul Sf. Vineri. Între cele două cruci orizontale, se află o placă mare din marmură albă așezată în pantă. Pe aceasta se găsește o candelă cu geam de cristal. La cele patru colțuri ale monumentului se aflau patru sfînși din bronz, cu fața în cele patru puncte cardinale, și care simbolizau cele patru mari mistere (Viața, Moartea, Începutul și Sfârșitul); în prezent sfînșii au dispărut.

Fiecare din cele patru fețe ale monumentului reprezintă câte un simbol: simbolul vitejiei soldatului român și al originii Daco-Române, simbolul durerii, al credinței noastre și al păcii eterne, simbolul adevăratei filosofii a vieții, a morții, a începutului și a sfârșitului, cele patru mistere ale lui Dumnezeu pe care omul ne le va înțelege niciodată. Pe monument mai apar scrise diverse versuri referitoare la Turtucaia și durerea părinților.

Monumentul Turtucaia este poate unul dintre puținele monumente care comemorează sacrificiul miilor de militari români care și-au dat viața pentru patrie în acest episod sângeros din Primul Război Mondial.

BIBLIOGRAFIE

1. Academia Română, Secția Științe Istorice și Arheologice, *Istoria Românilor, Vol. VII, tom.II* de la Independență la Marea Unire (1878-1918), Coord. Ac. Gheorghe Platon, Ed. Enciclopedică, București, 2003, pag. 424-430.

2. Const. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. I, București, 1923, pag.377-379, 393-398

3. „ROMÂNIA EROICĂ” Anul XI, nr.1, ianuarie 1930, Organ de cultură și propagandă națională al Societății „Cultul Eroilor” sub înalta ocrotire a M.S. Regina Măria, București, pag. 13-16

“TURTUCAIA MONUMENT”

SUMMARY

“Turtucaia Monument” was inaugurated on 13 of October 1929. This monument was built in the memory of the lieutenant Victor E. Ioachinovici by his father Emil Ioachinovici. It is located in Bucharest in the military cemetery Bellu.

INAUGURAREA MONUMENTULUI NAȚIONAL „EFTIMIE MURGU” DE LA BOZOVICI, JUDEȚUL CARAȘ (28 APRILIE 1929)

Liliana Popa

După unirea tuturor românilor într-un stat național-unitar, la 1 decembrie 1918, societatea civilă, reprezentată de asociații și organizații culturale, patriotice, literare sau muzicale, a inițiat diverse proiecte, în scopul de a reevalua și evidenția personalitatea celor care, de-a lungul timpului, au luptat, cu arma, cu vorba sau cu pana, pentru îndeplinirea acestui ideal, în cadrul acestor acțiuni, mediatizate de presa timpului, s-a numărat și evocarea lui Eftimie Murgu, participant activ la revoluția din 1848, atât în Țara Românească, cât și în Transilvania. Născut în localitatea Rudari a, județul Caras, la 29 decembrie 1805, Eftimie Murgu a absolvit Facultatea de Drept din Buda (1830), iar în același an i-a apărut prima lucrare, în limba germană, în care arată originea latină a poporului român. A devenit doctor în drept la Universitatea din Pesta (1834), după care a plecat la Iași, unde a inaugurat cursul de filosofie la Academia Mihăileană. Se mută în Țara Românească și, până în 1837, a predat lecții particulare copiilor de boieri din București. S-a înscris în mișcarea revoluționară, alături de J. A. Vaillant, Dumitru Filipescu și alții, fapt care, în 1841, i-a adus expulzarea din Muntenia și arestarea în Caransebeș de către autoritățile imperiale. După eliberare, în septembrie 1841, s-a stabilit la Lugoj și a inițiat o campanie de revendicări naționale și sociale ale românilor, în primăvara anului 1845, Eftimie Murgu a fost din nou arestat, trimis la Pesta, unde procesul său a trenat până în 1848. Izbucnirea revoluției din Ungaria i-a adus libertatea și s-a întors la Lugoj, unde a ajuns la 8 iunie 1848. Cu ocazia Adunării de la Lugoj, 15/27 iunie 1848, a fost ales președintele acesteia și căpitan suprem al viitoarei armate române, care urma să se înființeze. De la 1 iulie 1848 este ales deputat al circumscripției Lugoj în Parlamentul de la Pesta. A inițiat contacte între revoluționarii români și cei maghiari, considerând că numai prin unirea acestora împotriva imperiilor multinaționale vor putea fi câștigate, pentru totdeauna, drepturile naționale.

După înfrângerea revoluției, a fost arestat la 1 septembrie 1849 și judecat la Pesta, la începutul anului următor. Condamnat la moarte, pedeapsa va fi comutată la 4 ani închisoare și confiscarea bunurilor. Și-a ispășit pedeapsa la închisoarea Iosefstadt din Boemia până în toamna anului 1853, când va fi eliberat cu o sănătate zdruncinată. Din acest motiv s-a retras din viața publică și politică. A revenit în prim-planul scenei politice în anul 1861, când a fost ales deputat din partea circumscripției Stamura-Moravița.

A decedat la 12 mai 1870 la Budapesta, fiind înmormântat la cimitirul Rerepesy. În anul 1932 osemintele i-au fost aduse și reînhumate în capela cimitirului din Lugoj.

La inițiativa unor asociații și societăți culturale din Banat, sprijinite de autoritățile centrale și locale, în localitatea Bozovici, județul Caras, a fost construit un monument în cinstea lui Eftimie Murgu. La 28 aprilie 1929, printr-o mare manifestație cultural-patriotică, susținută de reprezentanți ai diferitelor organizații județene și

regionale, a fost dezvelit monumentul în cinstea revoluționarului pașoptist, acțiune fiind extrem de mediatizată de presa locală și cea centrală.

În ziua de 29 aprilie 1929, la ora 8:30, reprezentanții autorităților centrale și locale, civile și militare, au fost întâmpinați la intrarea în localitate și invitați să treacă pe sub un arc de triumf, special construit în acest scop, de I. Conciatu, președinte, și I. Cucu, secretar, din partea comitetului organizator.

Începând cu ora 9:00 au început a fi susținute cuvântări în cinstea lui Eftimie Murgu. Primul a fost pro f. Univ. Bogdan Duică, cu comunicarea „Viata și faptele lui Eftimie Murgu”, în care a evocat personalitatea marelui revoluționar. Printre altele, vorbitorul a menționat că Eftimie Murgu „este considerat ca luptătorul și învățătorul căruia îi aparține ideea de organizare a independenței naționale” A urmat la cuvânt Ilie Rusmir, profesor la Liceul „Dragalina” din Oravița și președintele despărțământului „Astra”, care a ținut un discurs în numele lui Vasile Goldiș, unul din artizanii unirii Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918.

La ora 11:00 a avut loc punctul culminant al acestei activități, desfășurată în fața Palatului Culturii din Bozovici. O mare mulțime de oameni, din localități ale județului -Rudăria, Dalboșeț, Lăpușnic, Prilipeț, Bănia, Sopot, Besloveni, Prigor, Mogeriş ș. a. câteva fanfare, elevi de școli și licee, alături de reprezentanții asociațiilor culturale au păstrat un moment de reculegere în memoria marelui dispărut. A urmat slujba religioasă, susținută de protopopul dr. Costescu, ajutat de preoții Tătucu și Bihoi, iar imnuri festive au fost intonate de corul mixt din Oravița (dirijor I. Lazăr) și corurile locale, coordonate de prof. N. Lighezan, compozitor și cadru didactic la Liceul „Dragalina” din Oravița. Dezvelirea statuii a produs o vie emoție celor prezenți și a marcat inaugurarea unei opere de artă, semnată de sculptorul Oscar Han, la câțiva kilometri de localitatea natală a marelui revoluționar.

După inaugurarea monumentului, protopopul dr. Costescu a prezentat omagiul episcopului de Lugoj față de această manifestare. Fostul deputat, I. Conciatu, în calitate de președinte al comitetului de inițiativă și organizare al manifestării, a predat, simbolic, monumentul primarului localității gazdă. Prefectul județului Caras, dr. C. Bojincă, a ținut un discurs în care a prezentat mesajul guvernului, după care protopopul dr. M. Gașpar, deputat al Patidului Național Țărănesc, a depus o coroană omagială și a spus că monumentul reprezintă „consacrarea târzie a unei vieți de zbucium, pusă în slujba idealului unui popor de mucenici”, iar Eftimie Murgu a fost definit ca „proorocul libertăților” pentru activitatea depusă în favoarea luptei de emancipare națională. Dr. Hamat, reprezentantul Asociației Culturale din Banat, a evidențiat „pilda de urmat” a celui omagiat, cuvinte calde fiind evocate și de prof. Paulian, care a reprezentat Palatul Culturii din Turnu Severin și Societatea Culturală „Doina”, prof. I. Cucu, directorul Școlii de arte și meserii din Bozovici și generalul Doșmăneanu.

Răspunsul Patriarhului Regent, Miron Cristea, în numele înaltei Regențe și omagiul armatei au fost prezentate de generalul P. Bucică, comandantul Brigăzii I Infanterie.

A urmat, apoi, iscălirea unui hrisov tradițional de către oficialitățile prezente, care a fost îngropat, cu ceremonialul de rigoare, la baza monumentului, după care Primăria comunei Bozovici a oferit, la Palatul Culturii, o masă festivă tuturor celor prezenți.

După-amiază a avut loc un concurs, sub auspiciile Asociației Corurilor și Fanfarelor din Banat. Au participat corurile din Bozovici, Anina, Cacova, Iablonița, Mercina, Orvița, Prilipeț, Daboșeț și fanfarele din Vrani, Mircovăț, Prilipeț, Bănia și Bozovici. Juriul, compus din I. Velceanu, N. Lighezan, I. Cucu și Paulia a oferit, la final, premii în bani și obiecte celor mai virtuoși dintre concurenți.

Seara, la ora 19:00, manifestarea s-a încheiat, iar oaspeții invitații sau participanții - s-au îndreptat către localitățile de domiciliu. La întreaga activitate au participat jurnaliști ai presei locale și centrale. În plus „aparatele cinematografelor din Timișoara au filmat momentele mai însemnate ale serbării”, în scopul mediatizării acestui eveniment în toată țara. Conform unei opinii pertinente, la 28 aprilie 1929, a avut loc „o serbare cu caracter patriotic unde, în special, tineretul a câștigat foarte mult”. A câștigat tineretul, fiind o manifestare cultural-patriotică, de aducere aminte a personalităților locale, a câștigat cultura, prin monumentul creat, pentru a rămâne urmașilor, de către Oscar Han, și au câștigat românii, în general, și bănățenii, în special, deoarece au dovedit că nu își uită înaintășii care au luptat și s-au sacrificat pentru idealurile naționale.

**THE INAUGURATION OF THE “EFTIMIE MURGU”
NATIONAL MONUMENT FROM BOZOVICI, CARAȘ COUNTY
(28 OF APRIL 1929)**

SUMMARY

Active participant to the revolution from 1848, both in Țara Românească and in Transilvania, Eftimie Murgu, named *the liberties prophet*, he was glorified for his entire activity through the lifting of a monument in the Bozovici locality, Caraș County. The event took place on 28 of April 1929 in the presence of the central and local authorities and it was preceded by communications in which was evoked the figure and the personality of Eftimie Murgu. In front of many people, gathered from all of the County localities, was kept a religious service and took place a contest of the choirs and fanfares of the area.

APARIȚIA ȘI ACTIVITATEA SOCIETĂȚILOR CULTURALE ROMANEȘTI ÎN BUCOVINA HABSBURGICĂ

Dan Jumară

Activitatea desfășurată de organizațiile culturale ale societății civile, în vederea ridicării gradului de cultură al tuturor categoriilor sociale ale unui popor, îmbracă cele mai variate forme. Semnificația și rolul unor asemenea instituții, în plan social, decurg din preocupările de culturalizare, educație și formare a cetățenilor. Cunoașterea originii poporului și a limbii române, cultivarea scrisului în limba română, lupta românilor aflați sub dominație străină pentru recunoașterea drepturilor lor fundamentale, modernizarea societății românești cu instituții culturale și științifice moderne, dezvoltarea creației literare în limba română, a artei și științei, lupta pentru progres, independență, suveranitate națională - au fost obiective generale, aflate mereu în prim-planul preocupărilor cluburilor, ligilor, asociațiilor sau societăților culturale.

Aceste instituții au reprezentat și mai mult în teritoriile aflate, pentru perioade mai scurte sau mai îndelungate, sub dominație străină. Ele au fost adevărate focare de afirmare și cultivare a conștiinței de neam, de încurajare și sprijinire a învățământului și culturii în limba română, constituindu-se în centre de emancipare națională.

În Bucovina, după o perioadă lungă în care guvernul imperial a făcut tot ce a putut pentru eliminarea cât mai completă a autohtonismului, terenul pentru apariția instituțiilor asociative a fost pregătit de pașoptiști. Intelectualii progresiști din celelalte țări române trebuind să plece în exil, după 1848, „au găsit larg deschise casele familiilor boierești din Bucovina, unde au reușit să reaprindă scânteia conștiinței naționale”.¹ Bucovenenii aveau să-și formuleze și ei cu vigoare postulatele cu caracter național, reușind să dobândească unele avantaje politice, între care cel mai de seamă era dezlipirea de Galiția. Așa cum este reflectată în ziarul *Bucovina* (1849-1850), această renaștere națională s-a manifestat cu putere până la sfârșitul anului 1851, când a fost reintrodus vechiul absolutism, manifestările naționale fiind reduse la tăcere.²

Instaurarea regimului constituțional din 1861 avea să inaugureze o etapă de redeșteptare națională. O contribuție deosebită a avut în acest sens și realizarea Unirii Principatelor, în 1859.

Ca un rezultat firesc al renașterii naționale, al ideilor naționaliste promovate de Aron Pumnul și propagate de I. Gh. Sbiera și frații Hurmuzachi, expresie a protestului intelectualilor români din Bucovina față de neglijarea limbii române în școală și serviciile publice, ca reacție a instinctului național împotriva tentativelor de înstrăinare, apărea cea dintâi societate culturală românească bucovineană - *Reuniunea română de lectură din Cernăuți*.

¹ Constantin Loghin, *Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina (1862-1942) la 80 de ani. Istorie și realizări*, Cernăuți, 1943, pp.1-2.

² Dan Jumară, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în gazeta „Bucovina” 1849-1851, în vol. *** Studii istorice româno-ungare*, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, Iași, 1999. p. 116.

Constituită la 1 mai 1862, **Reuniunea** l-a avut ca prim președinte ales pe Mihai Zotta, iar ca vicepreședinte pe Al. Hurmuzachi. Din primul comitet mai făceau parte I. Gh. Sbiera, Ion Caliniuc, Aron Pumnul, Alexandru Costin și Leon Ciupercovici.

Cel care a propus numele societății a fost I. Gh. Sbiera, care avea să mărturisească mai târziu: „Aleasei într-adins acest nume neprețios, modest de tot, una fiindcă nu știam cum va fi îmbrățișat scopul urmărit de mine și alta, fiindcă nu voiam nici să deșept în adversarii mișcării naționaliste românești nici presupusuri neîntemeiate, nici să provoc greutăți și piedici”³

Proiectul de statut al Reuniunii era întocmit tot de L. Gh. Sbiera, care la articolul 1 afirma: „**Reuniunea română de lectură** are să fie un centru de adunare pentru bărbații cari vreau să se facă cunoscuți cu progresele din limba și literatura română. Ea va servi nu numai unei lecturi amăsurate în această privință, de scripte periodice, de gazete și mai de cărți, ci încă și unei conversațiuni tăietoare în derepciunea științială”⁴.

La început scopul **Societății** era destul de vag schițat în statute, pentru a nu da autorităților imperiale motive de a nu le aproba. De altfel, guvernării impuneau introducerea unui articol care interzicea participarea la activitățile **Reuniunii** a „junimii studioase”. Aceasta avea să ducă, ulterior, la înființarea unor societăți culturale studențești.

Încă de la constituirea sa **Reuniunea română de lectură** număra 185 de membri, până la sfârșitul primului an de activitate numărul lor ajungând la 221. Dintre cei de la început 71 erau preoți, 62 făceau parte din boierime, iar 52 făceau parte din diferite categorii de funcționari, fiind întâlnite nume de referință și mare prestanță.

Primind și membri din provincie, **Reuniunea**, încă de la înființare, cuprindea aproape totalitatea intelectualității române din Bucovina. Aceștia și mulți alții, chiar din Ardeal, Basarabia și România au făcut importante donații în bani și cărți. De asemenea, s-a inițiat o bogată corespondență între **Reuniune** și oameni sau instituții de cultură din toate teritoriile locuite de români. Se restabileau astfel legăturile dintre Bucovina și celelalte provincii românești, întrerupte prin instalarea absolutismului de la 1851.

În cea de-a doua adunare generală a **Reuniunii**, la 26 mai 1863, Al. Hurmuzachi, deplângând faptul că români rămăseseră în urmă în multe privințe față de celelalte popoare ale monarhiei, statua necesitatea unei activități susținute pentru îndreptarea acestei situații. Incriminându-se faptul că românii erau priviți ca „o mulțime lipsită de conștiința individualității ca națiune”, vorbitorul accentua asupra necesității ca Bucovina să aibă funcționari, savanți, artiști, avocați, medici, tehnicieni, meseriași, industriași ș.a. români. Privită ca cea mai națională instituție din țară, **Reuniunea** trebuia să fie susținută și consolidată, aceasta fiind o datorie de onoare națională pentru toți românii.⁵

³ I. Gh. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, p. 172.

⁴ Constantin Loghin, *op.cit.*, p. 4.

⁵ *Idem*, p. 14

Ce-a de-a doua adunare generală mai hotărâ și schimbarea denumirii instituției în ***Societatea bucovineană pentru literatura și cultura poporului român***. Guvernul nu a fost însă de acord cu aceasta și s-a ajuns la denumirea de ***Societatea pentru literatura și cultura română în Bucovina***. Statutele, înaintate guvernului la începutul anului 1863, au fost aprobate de împărat și au intrat în vigoare abia la 1 ianuarie 1865.

Scopurile urmărite de **Societate** erau răspândirea, susținerea și întărirea culturii naționale în cât mai multe direcții, editarea de studii și tratate științifice, acordarea de premii și burse pentru a se promova studiul în diferite ramuri ale științei și artei, sprijinirea studiilor și a altor demersuri culturale ale nemembrisor societății, în statute se accentua caracterul național al societății, fără însă a se pune restricții cu privire la naționalitatea, religia și cetățenia membrilor.⁶

Cu timpul, sfera de activitate s-a lărgit. S-au acordat premii pentru lucrări scrise, s-au creat burse pentru elevii școlilor secundare din Cernăuți și Suceava, pentru studenții români de la universitățile din Viena și Lvov, a crescut numărul gazetelor și revistelor pentru sala de lectură, au fost cumpărate cărți noi pentru biblioteca societății și s-a editat o gazetă de mare răsunset – ***Foaia Sașietații pentru literatura și cultura română în Bucovina***.

Gazeta avea un program generos ce reiese cu claritate din articolul „Către cetitorii noștri”, publicat în chiar primul număr, din 1 martie 1865:

„*Foaia* aceasta, după cum arată însăși denumirea ei, este chemată a servi **Societății Bucovina**, de organ de espresiune a lucrărilor, a stăruințelor și a cugetărilor ei. Menirea *foaiei* este dar de a conlucra la reînvierea noastră spirituală, a întruni inteligențele din țară și de peste marginile ei spre a înlesni pe osebite căi ale literaturii împlinirea scopului soșietăților: a deșcepta simștirile amorțite, a vorbi, față de nămolul ameșitor a idioamelor străine din Austria, iubișilor compatrioți, în dulcea noastră limbă română, despre ceea ce poate lumina spiritul și însufleși inima în cercul țărmarit al unei foi literare *Foaia* noastră se va ocupa [...], mai înainte de toate, cu literatura națională în osebitele ei ramuri, contribuind prin lucrări originale și alese la înavușirea ei. Ea va urmări cu scumpătate mișcarea intelectuală la toși conașionali noștri și dezvoltarea literaturii române pretutindene și va încunoșciința pe cetitorii ei despre produsele literare ieșite la lumină orișunde în limba patriei, supuindu-le la o critică nepărtinitoare și folositoare. Ea va tracta despre șciinți, încât acestea vor putea contribui la împlinirea scopului **Societății**. Ea nu va trece cu vederea nici întrebările zilei despre cauzele momentoase ale vieții nașionale, care vor sta în legătură cu tendința literară a **Societății**”⁷

Programul acesta a fost respectat în cea mai mare parte, în plus a apărut și o secțiune de politică, susținută de Gh. Hurmuzachi. Putem afirma că publicația a ținut locul unui ziar politic, reprezentând interesele românești. Chestiunile culturale au fost larg reprezentate, preponderente fiind cele școlare. Cea mai importantă parte a revistei, așa cum se specifica și în articolul -program, a fost dedicată literaturii. S-au lansat în coloanele revistei doi poeți bucovineni importanți: Dimitrie Petrino și Vasile Bumbac, iar între colaboratori întâlrim personalități cunoscute ale vremii, precum Iacob

⁶ *Ibid.*, p.17

⁷ *Apud* Ioan V. Cocuz, *op.cit.*, pp.26, 28.

Negruzzi, Gheorghe Tăutu, Gheorghe Sion. O colaborare susținută a avut, încă de la primul număr, Vasile Alecsandri, care a dat revistei un plus de prestigiu. Tot el a fost însă și cel care, după patru ani, a făcut ca gazeta să își înceteze apariția. Faptul s-a datorat declanșării unei dispute lingvistice pe tema limbajului pumnolist promovată de redactorii revistei. Poziția lui Alecsandri, care dezavua „ciunismul” promovată de emulii lui Aron Pumnul, a dus la discuții reformatoare în cadrul redacției, care a decis suspendarea temporară a gazetei și înlocuirea ei cu o altă publicație, ce urma să păstreze același program.

Activitatea culturală a **Societății** a îmbrăcat forme variate, între care enumerăm: prelegeri politice, înființarea unui cabinet de lectură, înzestrat cu ziare și reviste în limba română; crearea unei biblioteci proprii, cuprinzând multe tipărituri în limba română și destule în limbi străine; înființarea unor fundații prin intermediul cărora se acordau burse elevilor și studenților români; înființarea unui internat pentru elevii români; cumpărarea unui palat în care și-au desfășurat apoi activitatea mai toate societățile românești din Cernăuți; publicarea unor gazete românești, alcătuirea de manuale pentru uzul școlilor românești; tipărirea a numeroase cărți în limba română.

La 20 iulie 1869 statutele societății au fost modificate din nou, denumirea acesteia devenind **Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina**. Prin aceste statute instituția își asigura dreptul de a se ocupa și de problemele învățământului.

În acest context, încă din anul 1871, **Societatea pentru cultură** s-a preocupat de problema înființării unei universități la Cernăuți, în adunarea generală din anul 1872 se vota chiar o moțiune prin care se solicita guvernului deschiderea unei universități cât mai complete, cu limba de predare română, în capitala Bucovinei.⁸

Universitatea aceasta avea să fie deschisă în anul 1875, având însă un caracter pronunțat german și clare tendințe germanizatoare. De altfel, gazeta vieneză „Neue-Freie-Presse” afirma deschis că menirea instituției era „de a desăvârși germanizarea Bucovinei și de a arunca raze civilizatoare asupra Moldovei și a Basarabiei”.⁹

Odată deschisă universitatea, în capitala bucovineană au început să apară și societățile studențești.

Studenții români formau grupul etnic cel mai numeros din cadrul universității cernăuțene. Având în vedere și experiența celor ce studiau în străinătate și factorul numeric, era firesc să apară, încă de la început și societăți culturale ale studenților români. Prima dintre acestea avea să ia ființă în decembrie 1875, marcând începutul unei vieți asociative de excepție în Bucovina.

Universitatea avea în componența sa trei facultăți: teologică, juridică și filosofică. Facultatea de teologie ortodoxă, singura de acest fel din monarhia austro-ungară, provenea din Institutul Teologic din Cernăuți, înființat la 4 octombrie 1827 și integrat instituției universitare sub denumirea de Facultatea de Teologie. La început, în cadrul celor trei facultăți funcționau optsprezece profesori, jumătate dintre aceștia fiind români de la Facultatea de Teologie, între cei două sute șazeci și opt de studenți

⁸ Constantin Loghin, *op.cit.*, p. 31.

⁹ Ion Nistor, Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, 1991, p. 216

din primul an, românii, în număr de cincizeci și trei, formau grupul etnic cel mai numeros.¹⁰

Era manifestă tendința germanizării culturale a Bucovinei odată ce limba română era predată doar la catedra de limba română a Facultății de Filozofie și la unele dintre catedrele Facultății de Teologie.

Inaugurarea noii instituții de învățământ superior a avut loc la 4 octombrie 1875, pentru a se aduce totodată un omagiu împăratului, de ziua sa onomastică.

Chiar de la deschidere se adresau românilor jigniri, subliniindu-se că ar beneficia de o instituție pe care n-au creat-o ei înșiși. De altfel, participarea românească la inaugurare a fost relativ scăzută.

Urmând tradiția tineretului din centrele universitare occidentale, studenții bucovineni au început să se grupeze în societăți, care erau fie științifice și literare, fie aveau scopuri sociale și distractive - cultivând sportul. Studenții români aveau deja o tradiție a unor asemenea asociații. Ei întemeiaseră societăți culturale românești în toate universitățile în care se aflau într-un număr reprezentativ. Astfel, la Miiinchen funcționa **Societatea studențească Unirea**, la Graz exista **Sentinela română**, devenită ulterior **Carmen Sylva**, la Viena ființa foarte cunoscuta **România Jună**, la Cluj activa **Societatea Iulia**, seminariștii de la Blaj erau grupați în **Societatea Inocențiu Micu-Clain**, iar cei din Gherla înființaseră **Alexi Șincaiana**. Având aceste exemple era doar firesc să ia ființă societăți culturale ale studenților români și la Cernăuți. Cei care au marele merit de a fi fost inițiatorii societăților studențești românești în Bucovina au fost Teodor V. Stefanelli și Vasile Morariu.

Cea dintâi dintre societățile studenților români bucovineni a fost **Societatea Academică „Arboroasa”**. Inițiatorul acesteia, T. V. Stefanelli, fusese membru al **Societății „România Jună”**, al cărei statut a servit ca model pentru organizarea studenților bucovineni. La 22 decembrie 1875 se desfășura adunarea de constituire a **Societății Academice „Arboroasa”**.

Aceasta își propunea să contribuie la „Perfecționarea reciprocă a membrilor pe tărâmul național, literar, cultural, prin prelegeri literare, îndeletnicire în arta oratorică, susținerea unui cabinet de lectură și a unei biblioteci, aranjarea de petreceri, serate literar-declamatrice-muzicale, sprijinirea membrilor lipsiți de mijloace”.¹¹

În conducerea societății au activat studenții: Ciprian Porumbescu, Gherasim Buliga, Ion Topală, Zaharia Voronca, Gheorghe Popescu și Dimitrie Onciul. Organizând conferințe pe teme de literatură și istorie națională, serate muzical-literare cu specific românesc, o bibliotecă și cabinete de lectură, întreținând relații cu alte societăți studențești din Regat și din Transilvania, **Arboroasa** urmărea să dezvolte și să întărească „individualitatea națională”, să ridice „prestigiul poporului român din Bucovina”.¹² Societatea organiza conferințe pe teme de literatură și istorie națională,

¹⁰ *Ibidem*, p. 218

¹¹ * * * *Raportul Societății Academice Române „Junimea” din Cernăuți asupra anilor administrativi 1908/9-1925/26*, Cernăuți, 1926, p. 9.

¹² Romulus Gâdea, *Arborosenii. Trădători austrieci și naționaliști români*, Cernăuți, 1937, p. 22.

serate literar-muzicale, petreceri, excursii. La ocazii festive arborosenii purtau o panglică tricoloră, iar pe cap un chipiu roșu.

Primul președinte al societății a fost Gherasim Buliga, iar cel de-al doilea și ultimul Ciprian Porumbescu și din comitetul de conducere au mai făcut parte Zaharie Voronca, George Popescu, Eugen Sireteanu și Constantin Morariu, Ion Topală și Dimitrie Onciul. În primul an de existență al Arboroasei cei patruzeci și patru de membri ai săi au organizat un număr de șapte conferințe literare, urmate fiecare de concerte corale susținute de formația dirijată de Ciprian Porumbescu. S-a reușit, de asemenea, să se tipărească și două publicații umoristice: „Leușteanu” - redactor Tudor Stefanelli, apărută în 1875 și „Cocoveica Arboroasei”, apărută în 1876-1877.¹³ Activitatea pe tărâm literar și muzical se intensifica în al doilea an, unele dintre seratele organizate bucurându-se de aprecieri deosebit de favorabile. De altfel, pe lângă prestația artistică deosebită a studenților, un mare interes era stârnit de temele conferințelor. Acestea tratau subiecte de o deosebită importanță pentru românii bucovineni, precum: „Principiul naționalităților în secolul al XIX-lea și starea culturală a românilor din Bucovina”, „Resturile antichităților romane la Pompei”, „O sută de ani asupra Bucovinei”, „Lupta pentru existență” ș.a.¹⁴

Arborosenii au întreținut legături prin corespondență cu majoritatea societăților studențești românești din Transilvania, România și din capitalele europene. La dispoziția membrilor societății și publicului român a fost pus un cabinet de lectură înzestrat cu publicații românești și s-a pus baza unei biblioteci „fiindcă Bucovina departe de centrul vieții literare române, numai prin formări de biblioteci se poate ține în curentul produselor literare române”¹⁵

Tineri entuziaști, cu vii sentimente patriotice, reacționând la sărbătorirea centenarului alipirii Bucovinei de către Austria, membrii comitetului de conducere al trimiteau Primăriei Iași o telegramă de condoleanțe cu prilejul comemorării morții lui vodă Grigore Ghica. Telegrama, expediată la 1 octombrie 1877, avea următorul conținut: „Primăriei Iassy: **Arboroasa**, societatea junimei române din partea detrunchiată a vechei Moldove, aduce condoleanțe membrilor săi pentru tutorul decapitat. Comitetul.”¹⁶ Telegrama aceasta, alături de subvenția, de 250 lei, primită de studenții *arboroseni* din partea statului român, constituind în concepția guvernului, acte de trădare față de imperiu, **Societatea** era desființată la 11 noiembrie 1877. Membrii Comitetului de atunci (Z. Voronca, Orest Popescu, Eugen Sireteanu, Constantin Moraru și Ciprian Porumbescu) au fost arestați și judecați, dar după unsprezece săptămâni de detenție, sub presiunea opiniei publice românești din Bucovina, au fost eliberați. Procesul se încheia prin intonarea de către publicul românesc, aflat în sala de judecată, a cunoscutului și mobilizatorului cântec „Deșteaptă-te române”.¹⁷ Deși nu a existat decât timp de doi ani **Arboroasa** a

¹³ Corneliu Crăciun, *Societăți academice din Bucovina (I). „Arboroasa” și „Junimea”*, Oradea, 1997, p. 140.

¹⁴ Teodor Bălan, *Procesul „Arboroasei” - 1875-1878*, Cernăuți, 1937, p. 36.

¹⁵ * * * *Românii din Bucovina*, Cernăuți, 1906, p. 116.

¹⁶ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 41

¹⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 245.

desfășurat o activitate meritorie de întărire a societății românești din Bucovina, prin creșterea interesului față de cultura națională. Adunase laolaltă studenții români de la Universitatea din Cernăuți, crease cea mai bună formație corală din Cernăuți, organizase serate literar-muzicale de o excepțională calitate, promovase valorile literaturii naționale, iar motivul pentru care fusese desfășurată constituia, în sine, un act de real patriotism.

S-au scurs doar câteva luni, timp necesar pentru evaluarea posibilităților existente, pentru elaborarea de noi strategii și studențimea română din Bucovina și-a făcut, din nou, simțită prezența în viața socială, culturală, economică și chiar politică. Iarna anului 1878 marca, deci, începutul unei activități de zeci de ani pe tărâmul promovării spiritului național în rândul românilor din Bucovina. **Societatea Academică „Junimea”** din Cernăuți, înființată la 7 decembrie 1878, continua și dezvolta idealurile naționale proclamate de **Arboroasa**. De altfel, mai toți membrii abia desfășuratei societăți studențești românești s-au înscris în **Junimea**. Din primul comitet au făcut parte: Dimitrie Onciul - președinte, Ștefan Cocinschi - vicepreședinte, Ciprian Porumbescu - secretar, Teodor Bujor - casier, Metodi Lutia - controlor. *Junimenii* au preluat întocmai statutul, imnul festiv și deviza *arborosenilor*. Purtând mereu o cocardă tricoloră, arborând la ocazii steagul tricolor și o insignă cu inscripția *Vivat, crescut, floreat Junimea*, deviza lor era „Uniți să fim în cugete / Uniți în Dumnezeu”¹⁸ Odată cu ședința festivă din 12 ianuarie 1879, de la Hotel zum Kronprinzen, a început și activitatea **Junimii**. După cum consemnează cronicarul **Societății**, profesorul Arcadie Dugan, aceasta era o „societate academică română cu program cultural-național” și „De aceea *junimeanul* activ, pe lângă studiul său special va căuta să se ocupe și cu istoria culturală a neamului românesc în general, a neamului românesc din Bucovina în special, va studia organizația diferitelor instituții culturale, mijloacele lor de a-și atinge scopul etc.”¹⁹ Primii ani de activitate s-au desfășurat în condiții mai puțin prielnice, dar la sfârșitul anului 1880 președintele Teodor Bujor putea afirma cu temei că: „**Junimea** e menită să fie centrul de unire al academicilor români din Cernăuți, ea a avut a se lupta pentru existența ei, dar a învins, și-a asigurat viitorul, spiritele membrilor s-au oțelit”²⁰. La vremea aceea figurau în listele societății treizeci și nouă de membri activi și patruzeci și nouă de sprijinitori. Accentul a fost pus, în anul universitar 1880-1881, mai ales pe cultivarea limbii „fără care cuvântul națiune n-are înțeles”, după cum sublinia Severin Procopovici.²¹

Personalități de seamă ale culturii românești, precum Gheorghe Sion, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Agatha Bârsescu ș.a. au fost oaspeții *junimenilor*. Membrii **Junimii** erau conștienți de menirea lor, pe care Gheorghe Popovici o statua în noiembrie 1884: „Puși în curentul unei civilizații străine, avem o deosebită datorie

¹⁸ Emilian-Dan Petrovici, *Societățile academice românești din Bucovina forme ale luptei de emancipare socială și națională*, în „Suceava” - Anuarul Muzeului Județean, VIII, 1981, p. 355.

¹⁹ Dan Jumară, *Contribuția societăților culturale academice românești din Bucovina la realizarea Marii Uniri, în voi. România during the World War I Era*, The Center for Romanian Studies, Iași-Oxford - Portland, 1999, pp. 162-163

²⁰ D.J.A.N. Iași, Colecția „Dugan”, dosar 4, p. 20.

²¹ *Ibidem*, p. 25.

morală: a cultiva sentimentul național și a întări legăturile ce ne leagă de poporul nostru. Muncă, știință, solidaritate - se cere de la *junimeni*²² în același an societarii au avut la activ o activitate opoziționistă împotriva tentativelor de strămutare a Universității cernăuțene la Briinn, la inițiativa Consiliului profesoral al Facultății de Filosofie. Constrângerile statutare, impuse de guvern, interziceau studenților acțiunea politică. Având în vedere că depășirea anumitor limite putea duce chiar la suspendarea activității **Societății** intervențiile studenților erau prudente. Oricum, **Junimea** înainta Senatului academic un protest semnat de „toți studenții români”²³ Așa cum se sublinia în raportul anual pe anul de activitate 1885-1886, **Societatea studenților români din Cernăuți** era menită a fi „o școală pentru membrii săi, un focal care să-i încălzească inima pentru popor și țară, să facă din membrii săi stâlpi puternici ai națiunii”²⁴ Unul dintre membrii onorari ai **Junimii**, Miron Călinescu, atrăgea atenția tinerilor să nu uite „a duce lumina dătătoare de viață și în căsuțele modeste ale poporului de la țară - el ne-a păstrat limba”. Urmând acest îndemn studenții au acordat întotdeauna prioritate absolută idealului național, George Galin dând glas, în octombrie 1888, acestui imperativ, adresa un îndemn: „**Junimea** să crească pe membrii săi de propagatori aprigi ai iubirii de neam și de țară”²⁵ Pentru prima dată se amintea în acel an de legătura cu **Arboroasa**: „**Junimea** a fost întemeiată pentru a împlini golul simțit prin năprasnica stingere a întrunirii **Arboroasa**”. Tinerii erau conștienți că, așa cum sublinia Alexandru, baron de Hurmuzachi, în 1889, „cultura este arma cea mai puternică”²⁶, iar „limba maternă e tesaurul cel mai neprețuit”. **Junimea** era privită de membrii săi ca o adevărată școală a românismului. Toate activitățile organizate în orașe și sate: conferințele tratând subiecte din istoria și literatura națională, seratele muzicale și literare sau spectacolele dramatice, care promovau creații ale autorilor români, petrecerile inițiate la sate, unde se cânta doar folclor românesc și se dansau dansurile tradiționale, comemorările eroilor neamului, se înscriau în cadrul larg al promovării conștiinței de neam. Este edificator în acest sens cuvântul lui Teofil Tarnavski, președinte al **Societății**, care sublinia în noiembrie 1990: „Adus de Traian pe aceste plaiuri, poporul român a dus o luptă grea pentru existență. De 22 de ani falfăie stindardul **Junimii** pe câmpul de luptă... Zilele negre și furia dușmanului au potențat numai dorul de luptă. **Junimea** luptă pentru trezirea poporului din letargia sa seculară, readeptarea simțului național și oțelirea forțelor spirituale. A lupta sub această egidă e datoria sacră a fiecărui român bun... Adăpat cu o cultură străină intră junele în templul **Junimii**. Aici pătrunde el istoria și literatura neamului său, aude puternicele suspine din inimile românești. Cercul vederilor se lărgeste, fermitatea caracterului crește, simțul național prinde rădăcini adânci, în fine bărbat... e gata a sacrifica totul pentru salvarea națiunii sale. Astfel de civi a crescut, crește și va crește

²² Dan Jumară, *op. cit.*, p. 162.

²³ Dionisiu C., Olinescu, *Scrisori din Bucovina*, în „Familia”, 1884, nr.47, p. 565, apud. Corneliu Crăciun, *Manifestări civice și politice ale Societății „Junimea” din Cernăuți*, în „Cele trei Crișuri”, an VII, Nr.7-8 (76-77), Oradea, 1996, p. 4

²⁴ D.J.A.N. Iași, loc. cit., pp. 38-39

²⁵ *Ibid.*, pp. 46-47

²⁶ *Ibid.*, pp. 54-55

Junimea. Victoria a noastră va fi!”²⁷ Studenții nu se mulțumeau doar cu simple declarații. Arborarea tricolorului românesc, semn distinctiv al **Junimii**, se făcea ori de câte ori se prezenta vreun prilej, în 1900, o serată literar-declamatorie muzicală, la Cernăuți, celebra memoria lui Mihai Viteazul „care înainte de 300 de ani și-a văzut pentru o clipă visul său devenit faptă”; în același an era comemorat „regele poeziei”, Vasile Alecsandri; în anii care au urmat s-au organizat numeroase șezători literare cu participarea unor scriitori români de prestigiu; au continuat toate celelalte forme de implicare a tineretului în cultivarea spiritului național.

O modalitate de promovare a tradițiilor o furnizau și balurile, unele din evenimentele periodice importante din viața societăților studențești: „organizarea balurilor, an de an, cu un fast egal sau depășindu-l pe acela al altor societăți studențești, impunea periodic, în centrul atenției opiniei publice generale, existența și acțiunea studențimii române”²⁸ Astfel, la balul din 8 februarie 1881 se introduceau în program două dansuri naționale foarte cunoscute pe atunci: Romana și Călușarul.²⁹

Conștienți de pericolul înstrăinării, al pierderii tradițiilor, căutând să combată cosmopolitismul promovat de autoritățile imperiale, *junimenii* făceau apel la trecutul istoric al românilor, la mândria națională. Astfel, Eusebie Antonovici consemna în raportul prezentat la 17 noiembrie 1901: „Românul a fost odată avant-garda pusă la hotarul puternic... spre a despărți omenirea cu lege și ideal de chaosul barbarilor. Pus de soarte în cel mai greu lor al apărării, s-au isbit în el, fără a-l clinti, torențele sălbatice... Și s-a înfipt pe veci în Carpați, pentru ca, mai târziu, să aducă creștinătății acele servicii care le aduse lumii antice. Ființa etnică a românului s-ar asemena cu un gigantic stejar, ale cărui rădăcini despică stâncile, străbat Carpații... ramurile se extind peste șesurile Tisei și se apleacă peste murmurul Mării Negre... Românul și-a împlinit menirea de santinelă a civilizației europene... el are dreptul de a fi - puterea și geniul rasei sale - zid de apărare culturii romane și creștinismului. Sfântă e misiunea Junimii pe cel mai istoric pământ românesc. Ea rezumă aspirațiunile unui popor leal și hotărât, popor de ordine și civilizație, care și-a împlinit și-și va împlini menirea. Ființa poporului român e de a fi, cu fiziognomia lui de popor romantic, pe locul stăpânit de dânsul neîntrerupt, contribuind totodată la binele și armonia generală a omenirii”.³⁰

Conducerea organizației era exercitată de un Comitet format din: președinte, vicepreședinte, casier și controlor. Membrii societății erau activi, emeritați, onorari, sprijinitori, între membrii activi se numărau atât români din Bucovina, cât și din Transilvania, Banat, Basarabia, din Regatul României, Macedonia ș.a.³¹ Începând cu anul 1894, prin decizia Comitetului, s-a impus, celor care voiau să devină membri ai

²⁷ *Ibid.*, pp. 60-61

²⁸ Corneliu Crăciun, *Societatea „Junimea” din Cernăuți. Forme de activitate*, în „Cele trei Crișuri”, an V, nr. 11-12 (56-57), Oradea, 1994, p. 12

²⁹ * * * *Raportul anual al Societății Academice „Junimea” din Cernăuți*, Cernăuți, 1881, p. 4, apud Corneliu Crăciun, *Societatea „Junimea” din Cernăuți. Forme de activitate*, în „Cele trei Crișuri”, an V, nr. 11-12 (56-57), Oradea, 1994, p. 12

³⁰ D.J.A.N., loc. cit., ds. 12, f. 149 v.

³¹ Anghel Popa, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți Corespondența dintre Arcadie Dugan și Christea Geagea*, în „Revista istorică”, serie nouă, tom VI, Nr. 9-10, Septembrie-Octombrie 1995, p. 859

societății, un examen regulamentar, având drept probe cunoașterea statutului, a istoriei și literaturii române.

După 1892, studenții de la **Junimea** dedică tot mai multe programe lumii satelor. „Ei iau parte la înființarea de Case naționale, cabinete de lectură și invită țărani la unele manifestări organizate în orașe. Societatea înființează o secție juridico-economică, care va coordona desfășurarea unui bogat program economico-cultural la sate”.³²

Renașterea națională a românilor din acel colț al Imperiului Austro-Ungar a stat mereu în centrul preocupărilor tinerilor membri ai **Societății Academice**. „Maica națiune pretinde fermitate și caracter” spunea, în 1902, Maximilian Hacman, adăugând că „românul se simțeste tare, își va apăra limba, țara și națiunea contra atacurilor vrăjmașe”. Cu același prilej se afirmă, cu mândrie, că „Pe vecie e înfipt în vârful Carpaților stindardul tricolor”.

Înțelegând că „înființarea **Junimii** a avut ca scop creșterea tineretului academic într-o direcție curat națională și formarea de caractere ferme”, membrii **Societății** au considerat-o mereu „ca un factor activ, care contribuie la realizarea năzuințelor neamului nostru”.³³ De altfel, la jubileul de douăzeci și cinci de ani, din 1904, se sublinia: „**Junimea**, acest Făt-Frumos al ideii naționale, a prins rădăcini până în păturile cele mai depărtate ale poporului român din Bucovina”.³⁴ Cu același prilej, gazeta „Luceafărul”, din 1 martie 1904, consemna rolul cultural deosebit al organizației în promovarea sentimentului național: „**Junimea** n-are însemnătate exclusiv studențească, ea este factor important cultural în viața poporului român din Bucovina, un factor care colaborează, din răspuțeri, împreună cu **Asociația pentru Cultura și Literatura Poporului Român din Bucovina** și cu alte societăți culturale române la cultivarea sentimentului național.” Au participat la sărbătorire români din Regat, din Ardeal, din Banat, din Bulgaria și chiar din Macedonia, aducând un omagiu activității desfășurate de **Junimea** timp de un sfert de veac. Doamnele și domnișoarele române din Bucovina donau **Societății** „un prea frumos steag tricolor, ca simbol al dragostei nemărginite pentru națiune, al speranței în viitorul ei auriu și al credinței neștrămutate în idealurile ei”.³⁵

Anul 1904 marca și comemorarea a patru sute de ani de la dispariția lui Ștefan cel Mare; în semn de prețuire pentru activitatea depusă în slujba idealului național, **Junimea** a fost nominalizată în comitetul executiv al serbării³⁶. În iunie 1904 *junimenii* redactau un apel „Către studenții români din toate părțile”, pentru a participa la celebrarea, la Putna, a Domnitorului Ștefan cel Mare. Apelul se constituia și într-un

³² Emilian-Dan Petrovici, *Aspecte ale activității societăților cultural-naționale românești în lumea satelor*, în „Suceava-Anuarul Muzeului Bucovinei”, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p.337

³³ D.J.A.N., *loc. cit.*, ds. 12, ff. 157-158

³⁴ *Ibidem*, ff. 173 v.

³⁵ * * * *Raportul Societății Academice Române Junimea din Cernăuți asupra anilor administrativi 1908/1909-1925/1926*, Cernăuți, 1926, p. 27

³⁶ D.J.A.N. Iași, *loc. cit.*, f. 179 -180, apud. Dan Jurnară, *Contribuția societăților culturale academice românești din Bucovina la realizarea Marii Uniri*, în vol. *România during the World War I Era*, Iași-Oxford-Portland, 1999, p. 165

îndemn la acțiune pe tărâm cultural-național³⁷ Studenții au continuat să desfășoare o bogată activitate cultural-națională, preocupându-se și de țărani și meseriași români, sprijinind ridicarea economică a țărâniei. Crearea de cabinete de lectură la sate și a băncilor populate (raiffeisene) s-a bucurat de sprijinul **Junimii**, mai ales după 1892. În același timp, **Societatea** s-a situat mereu pe o poziție combativă față de autoritățile habsburgice, apărând drepturile românilor în toate împrejurările și prin toate mijloacele. Delegați ai **Junimii** și-au manifestat sprijinul față de mișcarea memorandistă și au participat la procesul de la Cluj, în 1904; *junimenii* au fost în fruntea campaniei de apărare a tricolorului, în 1898/1899; în 1900 urmașii *arborosenilor* participau, alături de ceilalți studenți români, la manifestările de protest împotriva germanismului profesorilor de la Universitatea cernăuțeană. Nicolae Iorga a fost ales ca membru de onoare al **Junimii** în 1908, când i s-a interzis accesul în Bucovina³⁸. Era deci îndreptățit Ion Nistor să afirme, în 1909, într-o scrisoare: „E doară **Junimea** societatea în care mi-am făcut școala românească”³⁹

Un loc important în rândul mijloacelor de manifestare ale junilor universitari l-au avut și publicațiile editate de **Societatea studențească** din care făceau parte: „Tinerimea română”, „Junimea literară”, „Deșteptarea” și cele câteva reviste satirice cu apariție efemeră: „Broscioiul”, „Cociorva”, „Urzica”, „Cociorva nouă liberă”, „Vulpoiul”, „Hacu” și „Cârligașul”, în paginile cărora se promovau valorile culturale naționale, se apărau drepturile românilor.

Aniversarea, în 1908, a treizeci de ani de la înființarea **Junimii**, avea să adune din nou la Cernăuți intelectuali români de marcă, precum Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, Constantin Stere, Mihail Sadoveanu, Ștefan Octavian Iosif, Dimitrie Anghel, delegați ai universităților din București și Iași, reprezentanți ai studenților din celelalte provincii românești. Continuându-și activitatea pe aceleași coordonate, studenții din cadrul **Junimii** au păstrat, în permanență, contacte strânse cu asociații similare. Astfel, în 1914, existau relații de schimb și colaborare cu societăți din străinătate precum: România Jună din Viena, Carmen Sylva din Gratz, Patria din München, Petru Maior din Budapesta, Centrul studențesc din Berlin, Junimea din Craiova, precum și cu toate societățile românești din Bucovina.

Declanșarea întâiului război mondial aducea o întrerupere în activitatea societății. *Junimenii* erau conștienți de consecințele evenimentelor: „Asta-i război și dezrobire!” exclama Gh. Pridie, aducând, la 28 iunie 1914, vestea uciderii, la Sarajevo, a arhiducelui Frantz Ferdinand.⁴⁰ A început atunci și o adevărată prigoană împotriva celor care militau pentru interesele românești. Steagul **Societății**, salvat de G. Gallin, ajungea la Academia Română. Jumătate din comitetul **Junimii** în frunte cu ultimul președinte, Traian Popovici, trecea în România și alți camarazi îi urmau curând. Pe frontul român aveau să-și dea viața în lupta pentru întregirea neamului,

³⁷ Glodariu Eugenia, *Asociațiile culturale ale tineretului studios român din Monarhia habsburgică, 1860-1918*, Cluj - Napoca, Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei, 1998, p. 338

³⁸ D.J.A.N. Iași, Colecția „Dugan”, dosar 12, ff. 179v.-180

³⁹ Emilian-Dan Petrovici, *op. cit.*, p. 367

⁴⁰ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 166

junimenii Ion Grămadă, Lascăr Lutia, Iustin Breabăn, Teodor Turturean ș.a. Alții, precum Ion Nistor, Emil Slușanschi, Gheorghe Tofan, Iorgu Toma sau Aurel Morariu, informând opinia publică românească despre situația grea a românilor din Bucovina, activând în cadrul diferitelor societăți culturale, au inițiat o serie de acțiuni în vederea grăbirii intrării României în război, pentru realizarea idealului unirii celei mari⁴¹ Se încheia astfel o primă etapă a activității **Junimii** din Cernăuți.

Societatea studențească despre care am discutat mai sus a fost însă o adevărată pepinieră culturală din care au răsărit în Bucovina alte societăți studențești.

Întrunirea Academică „Bucovina” lua ființă în ianuarie 1880, prin plecarea din **Junimea** a nouă membri, în frunte cu Ștefan Cocinschi.⁴² Fondatorii noii societăți studențești își îndreptau atenția cu predilecție asupra studenților. Deși organizată după modelul asociațiilor germane, **Bucovina** avea drept idee de bază „iubirea de neam”, iar membrii ei purtau ca semn distinctiv un chipiu roșu cu cocarda tricoloră și o panglică tricoloră la piept și practicau scrima. Deviza întrunirii era: „în unire și-n frăție vom trăi până-n mormânt!” Scopul societății era: „perfecționarea reciprocă a membrilor pe teren național-literar, dezvoltarea spiritului social, cultivarea colegialității studențești, promovarea intereselor academice și cultivarea corpului prin exerciții gimnastice”.⁴³ Unii dintre români i-au acuzat de înstrăinare, de cosmopolitism pe membrii fondatori ai **Întrunirii „Bucovina”**. De fapt, organizație răspundea cerințelor unui număr suficient de mare de studenți români, atrași de modul de organizare de tip conservativ. Motivația inițiatorilor întrunirii era că prin existența acesteia mulți tineri români atrași de străvechile tradiții studențești, de ceremonialele cu parfum romantic, s-ar fi îndreptat către organizații neromânești. De altfel, membrii *întrunirii*, erau fervenți apărători ai tricolorului, orice ofensă, cât de mică, la adresa culorilor naționale atrăgând ferme provocări la duel din partea acestora. *Conservativii* români erau notorii pentru atitudinea lor intransigentă în privința onoarei naționale și personale. Astfel, în 1891, însuși rectorul universității cernăuțene era provocat la duel, în urma unor ofense aduse românilor în general. *Bucezul* (membru al **Întrunirii „Bucovina”**, n. ns. - D.J.) Aurel Băleanu l-a obligat astfel pe profesorul german să-și retragă cuvintele ofensatoare”.⁴⁴ Înființată în 1880, organizația a avut două perioade de întrerupere a activității, între 1884-1888 și 1897-1902.

Comentul, sau regulamentul întrunirii stabilea că *vulpanii*, adică membrii abia intrați în societate, trebuiau să aibă o ucenicie de cel puțin un semestru, după care susțineau un examen, pentru a deveni membri definitivi, sau *fărtași*. Conducerea era asigurată de *senior* și cei trei *conseniori* sau *subseniori*, eligibili în fiecare semestru.⁴⁵ Societatea *conservativă* organiza multe activități pentru proprii membri, forme de manifestare precum *cârciuma*, *salamandrul*, plimbările în grup, cursul de dans fiind

⁴¹ D.J.A.N. Iași, loc cit, ff. 120.

⁴² Dan Jumară, *op. cit.*, p. 167

⁴³ Tudan E., *Întrunirea Academică Română „Bucovina”*, în *Românii din Bucovina*, p. 123; Emilian - Dan Petrovici, *op. cit.*, p. 367

⁴⁴ Muzeul Național Bucovina, Fond Casa Memorială *Simion - Florea Marian*, Mss. 1981, p.

foarte frecvente și desfășurându-se după un ceremonial foarte strict, respectat cu multă rigoare.

O realizare remarcabilă a **Întrunirii Academice Române „Bucovina”** a fost editarea „**Almanahului literar**”, care a promovat literatura autorilor români din provincie, în ciuda unor neînțelegeri cu membrii celorlalte asociații studențești, *vulpoi* și *fărtații* din cadrul **Bucovinei** nu au lipsit niciodată de la manifestările drepturilor populației românești.

O altă societate studențească desprinsă din **Junimea** a fost **Societatea Academică**

„**Dacia**”, fondată la 21 mai 1905, de un grup de studenți în frunte cu Liviu Marian.⁴⁶

Deviza **Daciei** era: „Altarul de jertfa al națiunii să fim și sufletul neamului nostru”. Fondatorii erau convinși că principala menire a studenților români era culturalizarea și ridicarea economică a satelor românești, răspândirea românismului în rândurile țăranilor bucovineni. *Dacienii* și-au concentrat deci eforturile asupra mediului rural. Pe lângă sprijinirea activității cabinetelor sătești de lectură și a caselor naționale, s-au organizat cursuri gratuite pentru meseriașii români și un serviciu de asistență juridică⁴⁷. Conferințele abordând subiecte de literatură română sau de istorie națională, programele artistice, cuprinzând adesea scurte dramatizări, făceau parte, de asemenea, din arsenalul propagandistic al studenților **Societății Dacia**. Realizarea lor cea mai însemnată rămâne însă înființarea *Arcășilor*, la sate. Gazeta „*Voința poporului*” anunța încă de la 8 ianuarie 1905: „*Arcășii* se vor numi reuniunile flăcăilor de pe la sate, al căror scop va fi îndeletnicirea cu arme de foc, cu gimnastica și ajutor în caz de incendii. Rușii au deja aceste societăți numite **Sicz**. E timpul suprem ca și noi românii să organizăm holteimea și gospodarii tineri. Numirea cea mai potrivită pentru aceste reuniuni este *arcașul*, pentru că știut este că arcașii sub Ștefan cel Mare au devenit legendari”⁴⁸

Ideea înființării acestor asociații țărănești era, în fapt, de natură politică, iar cel care o inspirase fusese dr. Aurel cavalier de Onciul, un tânăr bucovinean, care ajunsese funcționar al Ministerului de Interne de la Viena, cunoscând astfel, în intimitatea ei, politica austriacă față de minoritățile etnice și mai ales față de români. Apoi, ajuns prefect la Briinn și director de bancă ulterior, a avut prilejul de a fi martor al luptei hotărâte a poporului ceh pentru impunerea principiilor democratice, pentru respectarea drepturilor naționale⁴⁹. Bucovineanul a editat încă din 1902, la Brunn, gazeta „*Privitorul*”, în care promova o politică de învioreare națională a românilor bucovineni de ridicare economică, socială și culturală a satelor. Odată cu mutarea la Cernăuți, în 1903, a lui Aurel Onciul și a gazetei sale, prin intermediul învățătorilor din mediul rural și al unor studenți, tot mai mulți dintre țărani au fost angajați în lupta pentru afirmarea națională. Pentru aceasta a fost însă nevoie de un cadru organizat, de obiective, mijloace și sarcini trasate cu claritate pentru a se ajunge la rezultate dorite.

⁴⁶ Dan Jumară, *op. cit.*, pp. 166-167

⁴⁷ D.J.A.N. Iași, loc. cit., dosar 17, p. 71

⁴⁸ Filaret Doboș, *Societatea Academică Română „Dacia”*, în volumul *Români din Bucovina*, Cernăuți, 1906, p. 125

⁴⁹ *Idem*, *Arcășii. Gânduri și fapte din Tara de Sus. 1905-1940*, Cernăuți, 1940, p. 52

S-a ajuns astfel la concluzia că era necesară înființarea **Arcășiilor**. Având însă în vedere larga lor răspândire era nevoie și de un centru de dirijare a activității acestora; s-a impus deci crearea unei societăți studențești care să își asume această misiune. Astfel a fost înființată **Dacia**.⁵⁰ Deputatul Florea Lupu a fost cel care a depus toate eforturile pentru ca statutele ambelor societăți să fie aprobate de guvernul Bucovinei la începutul lunii mai 1905, când a și început practic activitatea lor. Iată cum își motivau fondatorii **Daciei** despărțirea de **Junimea** și înființarea noii societăți: „Progresul neamului, întărirea și consolidarea lui pe toate terenurile, îngrijirea de cele spirituale ca și cele materiale, deșteptarea conștiinței sale etnice și pregătirea lui pentru lupta ce e silit să o lupte, să fie îngrijirea statornică a studențimei, să fie farul conducător pe toate căile vieții, pe care nici în ceasurile cele mai grele ale vieții sale să nu-l scape din vedere. Acesta e stindardul studenției, nepătat, pe care pururea trebuie să-l ție sus și neatins de micile inconveniente silnice. Acesta-i idealul și ne mângâiem cu credința că nu e student care să nu-l recunoască, că nu e suflet de român care să nu-l aprobe. Dară care sunt mijloacele cele spre a ni le apropia tot mai mult și cu pași mai repezi de acest ideal recunoscut de toți? Acest punct e discutabil.”⁵¹

Dacienii considerau că centrul de greutate al activității lor pe tărâmul național trebuie să se afle la sate. S-a pornit imediat deci la înființarea de **Arcășii**, în prefața regulamentului societății arcășești se motiva că „Puterile tinere trebuie organizate și conduse ca puterile lor să fie binele neamului și al omeniei”. Se sublinia apoi: „e în interesul inteligenței de la sate ca să apuce serios de muncă și să creeze în fiecare sat **Arcașii** și cu cât va face-o aceasta mai degrabă, cu atâta va putea pune mai de timpuriu stavilă mizeriei ce bântuie poporul și-și va putea câștiga meritul de-a fi fost o adevărată plăsmuitoare și păstrare a unui neam viguros”.⁵²

Toți românii au înțeles că, sub pretextul unor organizații al căror scop era, în mod oficial, formarea unor grupe de pompieri, se făcea, de fapt, operă de educație națională, de ridicare spirituală a românilor, de trezire a conștiinței de neam. În scurtă vreme, toată Bucovina era împânzită cu societăți **Arcașul**. Caracterul lor național era evident din chiar însemnele de arborare înscrise în statut: „societatea are un steag roșu-galben-albastru, membrii ei activi poartă panglică roșă-galbănă-albastră, cu inscripția: *Arcaș* din...”

Foloasele politice ale **Arcășiilor** s-au arătat foarte repede, în toamna anului 1905 aveau să aibă loc alegeri parțiale pentru parlament în județele Cernăuți, Storojineț și Siret. Din partea rutenilor galițieni candida ucraineanul Mallek. Românii, ai căror conducători politici fuseseră oarecum dezbinați până atunci, s-au unit și au solicitat sprijinul studențimii pentru reușita în alegeri a lui Aurel Onciul. După o campanie electorală de peste două luni, al cărui centru a fost gazeta „Voința poporului”, condusă de studenți din **Dacia**, candidatul român a fost ales. Țăranii grupați în **Arcașii** au avut un cuvânt hotărâtor în această reușită. A doua zi după pronunțarea rezultatelor, Gheorghe Tofan scria *dacienilor*. „Vă felicit călduros a

⁵⁰ *Idem*, p. 50

⁵¹ *Ibid.*, p. 52

⁵² Filaret Doboș, *Societatea Academică Română Dacia. 25 de activitate studențească*, Cernăuți, 1980, p. 23

grandiosul succes ce l-ați obținut. E desigur cel mai frumos succes politic ce l-au obținut românii bucovineni de când există viață constituțională și o priveriște neuitată mi-a arătat această zi: poporul unit, conducătorii uniți, toate păturile unite, apărând domeniul național!”⁵³ Pentru români Bucovinei aceasta a însemnat o victorie cu efecte dintre cele mai benefice, asigurându-le, până la Unire, al cincilea mandat în Parlamentul de la Viena, constituind totodată un argument în protestele împotriva unirii Bucovinei cu Galiția, cerută de ruteni.

O altă înfăptuire meritorie a **Societății Academice „Dacia”** a fost participarea, cu peste două mii de țărani, la Expoziția generală din 1906 de la București. Era vorba, de fapt de trei aniversări: împlinirea a o mie opt sute de ani de la cucerirea Daciei de către Traian, patruzeci de ani de la înscăunarea Regelui Carol I și un sfert de veac de la proclamarea Regatului României. Era un prilej de întâlnire a românilor de pretutindeni, într-o deplină unitate sufletească, în capitala statului român, încă din ianuarie 1906, românii bucovineni formau un comitet aranjator pentru pregătirea plecării la București a unui număr cât mai mare de bucovineni, motivând că: „Datoria noastră națională este să participăm cu toții la expoziția din București și să expunem cât de multe și alese obiecte. Cu cât mai mândră va fi participarea noastră la expoziția din București, cu atât mai bine va fi dovada dată că dezvoltarea noastră sub dominația habsburgică a ținut pas cu dezvoltarea culturală din Regatul României”⁵⁴ La expoziție, pe lângă secția rezervată Bucovinei în pavilionul austriac, Comitetul românilor bucovineni a ridicat și un pavilion propriu, construit în formă de biserică din epoca medievală.

Activitatea cea mai laborioasă pentru participarea țăranilor bucovineni la importantul eveniment a fost dusă de studenții membri ai **Daciei**, care au adunat listele participanților la Expoziție, au făcut demersuri pe lângă autoritățile române pentru obținerea transportului gratuit, cât și a cazării în garnizoana militară bucureșteană și, mai ales, au avut de înfruntat ostilitatea autorităților imperiale care au încercat mereu să împiedice deplasarea unui număr atât de mare de români bucovineni în România. Până la urmă această întreprindere s-a dovedit a fi un succes total, un eveniment memorabil, larg comentat atât în lumea satelor și în localitățile urbane, prin relatările directe ale participanților, sau în presă.

Bucoveninii au fost întâmpinați peste tot cu cele mai alese manifestări de prietenie și solidaritate, au fost primiți „în tot locul de orice cetățean, fără deosebire de stare și rang, cu atâta dragoste, de pare că s-ar fi cunoscut odată în copilăria îndepărtată și acum se revăd” Gazeta „Voința poporului” concluziona că „Primirea țăranilor români bucovineni din partea fraților din regatul liber a fost de tot mândră”. Se adăuga apoi: „Astăzi o putem mărturisi fără înconjur că străinii din Bucovina și presa lor aveau perfectă dreptate, când spuneau că «excursiunea țăranimii bucovinene la București a fost un act de înfrățire pan-românească, menit să tulbure mințile românilor din Bucovina cu idei iredentiste»”,⁵⁵

⁵³ *Idem*, p. 49

⁵⁴ *Ibid.*, pp. 26-28

⁵⁵ *Ibid.*, p. 72

Activitatea **Daciei** s-a desfășurat apoi, până la cel dintâi război mondial, pe aceeași direcție, a promovării valorilor naționale atât în mediul urban cât, mai ales, la sate. Studenții s-au bucurat de concursul moral și material al **Societății pentru cultură**, al Dietei provinciale și al tuturor societăților și persoanelor marcante, care luptau pentru criza românismului în Bucovina. Preoți, învățători și funcționari se înscriau ca membri sprijinitori. Au devenit membri de onoare, personalități de seamă ale vieții politice și culturale românești. Baronul Alexandru de Hurmuzachi scria în 1907: „Mă simt fericit a face parte din **Societatea „Dacia”**, care desfășoară o activitate atât de folositoare și atât de serioasă pentru progresul, luminarea și înălțarea neamului românesc din Bucovina”⁵⁶ Preotul Constantin Morariu, mulțumind în 1907 pentru faptul că fusese numit membru onorific, scria: „apărați și voi, fraților, sfântul steag, uniți-vă, înfrățiți-vă numaidecât și cu **Junimea** și cu **Bucovina...**”. La rândul său, profesorul Nicolae Iorga se adresa *dacienilor* în 1909: „Primesc cu deosebită bucurie vestea că mi-ați făcut cinstea de a mă alege membru onorariu al Daciei. Ați dovedit sentimente de iubire pentru popor și înțelegere pentru principiul călăuzitor, că pământul acesta nu poate fi decât cel românesc. Ați arătat că știți a vă preface simțirea în muncă. Vă urez și mai departe să găsiți drumul de iubire care duce la inima săteanului și să-i fiți sfătuitor bun și ajutor harnic...”. Profesorul Sextil Pușcariu, care a dus o activitate neobosită pentru buna înțelegere dintre societățile studențești din Cernăuți, reușind acest demers în 1910, ura *dacienilor* „izbândă pentru îndeplinirea frumoaselor ținte”.⁵⁷

Izbucnirea războiului mondial, care s-a purtat în Bucovina timp de patru ani și trei luni, a oprit activitatea **Daciei**. Unii dintre membrii Societății au trecut în Regat, după cum consemnează o scrisoare a lui Filaret Doboș, din 1916: „Mulți am pribegit la frații din regat, în speranța că-i vom putea îndupleca să meargă cu noi toți, ca să dezrobim pământul eroilor de la Cosmin și să răzbunăm tot amarul celor 140 de ani de înstrăinare, zbucium și durere”⁵⁸

Mulți dintre *dacieni* au avut de suferit în timpul războiului, datorită activității duse anterior, fiind considerați iredentiști și susținători ai ideii „care tindea să rupă o parte din teritoriul Austro-Ungariei pentru a forma, împreună cu ceilalți români, o Daco-Românie, o Românie Mare”.⁵⁹ Ca și mulți alți bucovineni, studenți proveniți din **Societatea Academică „Dacia”** s-au înrolat ca voluntari în armata română, iar unii dintre ei au avut un rol activ în formarea corpurilor de voluntari români din rândurile prizonierilor aflați în prizonierat la ruși și a Legiunii române din Italia.⁶⁰

Celelalte două societăți studențești românești de la Cernăuți au avut o activitate mai restrânsă.

Întrunirea Academică „Moldova”, înființată în 1909 s-a conformat în privința principiilor, aceloră și comandamente naționale, dar aria de manifestare a

⁵⁶ *Ibid.*, p. 92

⁵⁷ *Ibid.*, p. 42

⁵⁸ *Ibid.*, p. 44

⁵⁹ *Ibid.*, p. 47

⁶⁰ *Ibid.*, p. 46

membrilor săi s-a limitat la un cerc aproape închis.⁶¹ **Moldova** era înființată ca urmare a necesității de parteneriat, pentru exercițiile de scrimă și antrenamente, ale membrilor **Bucovinei**, după modelul tuturor societăților conservative. **Moldova** avea însă același statut ca și **Bucovina**, de care se deosebea doar prin culorile drapelului și ale ținutei de gală.

Societățile *conservative* promovau vechi tradiții studențești, moștenite chiar de la începutul existenței instituțiilor europene de învățământ superior: noțiunea de onoare, dreptul de a cere și a da satisfacție, necondiționat, în cazul unei ofense aduse onoarei, practicarea scrimei de către membrii activi. Modul acesta de organizare și manifestare, au considerat inițiatorii **Bucovinei** și **Moldovei**, reprezenta modalitatea cea mai potrivită pentru a face față adversarilor în cadrul unui mediu academic de formație germană. De altfel, societăți *conservative* aveau toate naționalitățile reprezentate în cadrul universității cernăuțene. Aceasta se datora, pe de o parte tendinței spre romantism a tinerilor, pe de altă parte tradiției din universitățile germane.

Studenții membri ai **Moldovei** au participat alături de colegii lor la activitățile studențești care priveau apărarea drepturilor românilor fără însă a avea vreo inițiativă deosebită.

În toamna anului 1883 începeau demersurile pentru înființarea societății studenților teologi. Scopul societății era astfel descris în statut: „perfecționarea reciprocă a membrilor ei pe terenul literar, retoric, declamatorie și muzical-bisericesc” Existau mai multe categorii de membri în cadrul societății: ordinari, fondatori, emeritați, sprijinitori și onorari.

Majoritatea membrilor desființatei **Arboroase** erau studenți la teologie și autoritățile n-au permis multă vreme acestora să-și întemeieze o organizație. Abia în 1883 toamna, sub patronajul mitropolitului Silvestru Moraru, un grup de profesori și studenți ai facultății teologice a luat inițiativa de a crea o societate academică. S-a desemnat o comisie pentru elaborarea statutului, care a fost aprobat la 20 noiembrie 1884.⁶² Astfel lua ființă „**Academia Ortodoxă**”, **Societate pentru Literatură, Retorică și Muzică Bisericească din Cernăuți**. Ședința festivă de deschidere se desfășura la 23 decembrie 1884. Membrii organizației erau, mai ales, studenți ai Facultății de Teologie, care locuiau în internatul din Palatul Mitropolitan, unde cazarea, masa și ținuta caracteristică erau asigurate. Mulți dintre studenții teologi externi se înscriau și în alte societăți.

Societatea studenților de la Facultatea de Teologie și-a adus o contribuție valoroasă la opera de culturalizare a satelor prin participarea la serbările populare, cu un cor deosebit de apreciat, prin conferințe pe teme religioase sau de morală, prin combaterea alcoolismului și, mai ales, prin editarea *Bibliotecii populare bucovinene* și a „Calendarului poporului bucovinean”, care se distribuia gratuit la sate. Tot la inițiative editoriale, să menționăm publicarea revistei umoristice „Săpunul”⁶³

⁶¹ Dan Jumară, *op. cit.*, p. 171

⁶² Eugenia Glodariu, *op. cit.*, p. 95

⁶³ Corneliu Crăciun, *Societăți academice din Bucovina (I) - Arboroasa și Junimea* -, Oradea, 1997, p. 140

Trecerea în revistă a activității societăților studențești ale românilor din Bucovina este edificatoare pentru aprecierea stării de spirit existente în această provincie românească la începutul celui dintâi război mondial. Păstrând cu consecvență idealurile promovate încă din 1875 de **Arboroasa**, studenții români s-au format ca militanți fervenți ai ideii de unitate națională în cadrul societăților în care au activat.

Prin însăși existența mai multor societăți studențești, acțiunea lor s-a făcut simțită în toate mediile sociale din Bucovina. Având ca principal scop promovarea intereselor naționale românești, studenții au avut contribuții atât în plan cultural cât și în plan politic.

Membri ai Asociației Generale a studenților români, junii academici bucovineni au participat la toate congresele studențimii române. Astfel, la Congresul Studențesc din 12-15 septembrie 1912, de la Craiova, au participat și societățile **Junimea** și **Academia Ortodoxă**, ale studenților bucovineni. *Junimeanul* Octavian Tarnavschi sublinia importanța congreselor studențești ca forum-uri coordonatoare: „Congresul este, pentru îndrumarea activității studențești, forul superior care are chemarea să judece și să primească mărturisirea studenților români de pretutindeni, încurajând munca folositoare și indicând căile adevărate acelora care dibuiesc încă”⁶⁴

Jubileele societăților mai mari, între care se număra și **Junimea**, cărora fondurile le permiteau o mai bună organizare, au contribuit, de asemenea, în mod hotărâtor la întărirea legăturilor dintre societățile studențești. Prin participarea delegațiilor diferitelor societăți, ca și prin manifestările organizate, evenimentele acestea se bucurau de o largă participare și deveneau adevărate „adunări naționale ale studenților români”⁶⁵.

Instituționalizarea culturii românești în Bucovina, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s-a făcut cu participarea substanțială a societăților studențești - expresia cea mai bună a mișcării cultural-naționale a tineretului studios român din provincia habsburgică. Existența acestor societăți culturale se datorează legislației liberale promovate de guvernele imperiale de după anii șaiszeci și continuate de cele din perioada dualismului. Cadrul asociativ studențesc al românilor bucovineni a reprezentat concretizarea unor modalități de a cultiva și păstra limba, istoria, cultura națională, de a lupta pentru realizarea idealului național.

În general scopul societăților, menționat în statutele acestora, cuprinde: creșterea și cultivarea sentimentelor de dragoste pentru patrie și neam, în interiorul și în afara societății, răspândirea culturii naționale în rândul poporului, sprijinirea acțiunilor de dezvoltare națională; cultura era considerată ca fiind arma cea mai puternică a românilor. Ridicarea poporului prin cultură, educația națională, cultivarea limbii și literaturii naționale erau concepte iluministe care au pătruns cu ușurință în mentalitatea intelighenței românești din Bucovina. Preuate și de romantismul cu accente naționaliste al secolului al XIX-lea, conceptele acestea au constituit o permanență, o adevărată tradiție în acțiunea tinerilor intelectuali, rămânând mereu actuale. La trecerea dintre veacurile al XIX-lea și al XX-lea, în Bucovina, mai ales sub

⁶⁴ „Românul”, Nr. 192, 1/14 septembrie 1912

⁶⁵ Eugenia Glodariu, *op. cit.*, p. 319

influența lui Nicolae Iorga, sămănătorismul și poporanismul au avut o mare răspândire, datorită societăților studențești. Activitatea la sate căpăta o amploare din ce în ce mai mare, sub influența ideilor poporaniste. Pentru românii din Bucovina înființarea fiecăreia dintre societățile studențești a reprezentat o necesitate socială, a corespuns unui deziderat național.⁶⁶

Ducând o intensă activitate cultural-națională, militând cu consecvență pentru emanciparea culturală, economică și politică a românilor aflați sub dominația habsburgică, promovând ideologia națională în rândul tuturor categoriilor sociale ale românilor, adoptând o atitudine combativă față de autorități, apărând drepturile naționale, formând generații de tineri animați de idealuri patriotice, societățile studențești din Bucovina au avut o contribuție majoră la lupta ideologică pentru unitatea națională, contribuind astfel nemijlocit la pregătirea și împlinirea Marii Uniri din 1918.

THE APPEARANCE AND THE ACTIVITY OF THE ROMANIAN CULTURAL SOCIETIES IN THE HABSBURGIC BUCOVINE

SUMMARY

Dan Jumară, the author of this study presents some aspects related to the cultural Romanian societies in the Habsburgic Bucovine.

⁶⁶ Orest Tofan, *Societățile Academice din Bucovina (1875-1938) - scurtă privire istorică*, în „Suceava - Anuarul Muzeului Bucovinei”, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p. 314

NOTE ISTORICE ȘI TRADIȚIONALE PRIVIND BISERICILE DIN ȚINUTUL TUTOVEI

George-Felix Tașcă

La Liceul Gheorghe Roșca-Codreanu din Bârlad a funcționat ca profesor de religie un important număr de ani preotul I. Antonovici.

La începutul acestui secol, respectiv anii 1901-1902 acest erudit prelat, membru corespondent al Academiei Române, a folosit metoda de cercetare a lui Hașdeu și Densușianu în lingvistică, dar de data aceasta, în domeniul ecleziastic.

Fiind protoereu al județului Tutova, I. Antonovici a lansat către preoții dependenți de protoeria sa, două impunătoare chestionare, fiecare cu câte 25 întrebări, tipărite pe foi separate. Preoții din protoeria lui I. Antonovici trebuiau să răspundă în scris la aceste întrebări.

Unul din chestionare se referea la datele istorice ale bisericilor păstorite de preoții respectivi ca: vechimea bisericii, stilul de construcție, dotarea cu icoane și obiecte de cult, picturi murale sau fresce, inscripții vechi, clopotele sau zidurile bisericii, etc.

În cel de-al doilea chestionar erau întrebări în legătură cu formația spirituală a preotului respectiv, ca și a preoților precedenți, numărul membrilor din familia preotului, averea sa materială, activitatea sa pastorală.

Chestionarele protoereului I. Antonovici au fost onorate de către preoții solicitați cu ample și detaliate răspunsuri scrise. Toate aceste răspunsuri au fost cu grijă colectate de protoereul I. Antonovici, rânduite în ordine alfabetică a numelor preoților care au dat răspunsurile, apoi legate în trei volume manuscrise, la care I. Antonovici a făcut adnotările sale, deosebit de interesante.

Acest erudit prelat cunoștea uneori mai bine decât preoții respectivi unele date istorice ale bisericilor păstorite.

În anul 1975 făcând cercetări la Arhivele Statului de la Iași, am dat întâmplător peste aceste trei volume-manuscrise ale protoereului I. Antonovici și mi-am notat cotele sale: este vorba de manuscrisele nr. 127, 128 și 1564, catalogate cu titlul „Note istorice și tradiționale privitoare la bisericile din ținutul Tutova”. Pe mine m-au interesat răspunsurile date de către trei preoți și anume:

- preotul Pavel Chiricuță, parohul bisericii din Odaia Bursucani;
- preotul Constantin Vârgolici, parohul bisericii Sfântul Nicolae din Bălăbănești;
- preotul Tudorache Balaban, preotul bisericii Sfântii Voievozi Mihail și Gavril din Bălăbănești.

I. Antonovici rămânând văduv, a fost apoi înălțat la demnitatea de episcop la Galați, sub numele de iacov Antonovici Bârlădeanu și și-a sfârșit viața ca episcop la Huși. El este autorul a 4 volume de „Documente Bârlădene”, cele mai multe privind bisericile din Bârlad. Împreună cu fiul său, Nicolae Antonovic, profesor de geografie, studiind scrierile antice ale lui Starbon au făcut împreună descoperirea că în vremuri străvechi râul Bârlad nu se vărsa, ca astăzi, în Siret ci era afluent al Dunării. A rezultat

o importantă lucrare de geografie-istorică, pe care Nicolae Antonovici a prezentat-o la un Congres Internațional de Geografie. Care s-a ținut la Varșovia.

Revenind la manuscrisele lui I: Antonovici rămase și uitate în Arhivele Statului din Iași, am remarcat marea lor valoare documentar-istorică pentru un însemnat număr de parohii din ținutul Tutova și am propus, în numeroase rânduri, atât la Patriarhia Română (preotului Bogdaproste) cât și la Episcopia din Galați ca să permită publicarea datelor respective în Buletinele acestor două Înalte Instituții Ecclesiastice.

Am încercat, în felul acesta să vin în ajutorul tuturor parohiilor din fostul ținut Tutova, pentru ca să poată afișa, după obicei, un istoric cât mai complet la ușa fiecărei biserici. Prudența exagerată a vechiului regim față de orice cuvânt tipărit, a dus la refuzul propunerii mele; de data aceasta, profitând de libertatea exprimării în scris, încredințez acest adevărat secret Anuarului Muzeului de Istorie, din Vaslui „Acta Moldaviae Meridionalis”, din Vaslui.

HISTORICAL AND TRADITIONAL NOTES REGARDING THE CHURCHES FROM TUTOVA LANDS

SUMMARY

In this study the author speaks about the manuscript in three volumes written by the priest I. Antonovici regarding the historical dates of the churches and the priests' spiritual formation from his parish. I. Antonovici became bishop.

BISERICA DIN CHIȚORANI, PRAHOVA – ÎNTRE LEGENDĂ ȘI ADEVĂRURI ÎNCĂ NEDESLUȘITE

Mircea Tănase

La mai puțin de 10 kilometri de Ploiești, pe partea stângă a drumului național care merge spre Buzău, unde începe lanțul deluros al Curburii, satul Chițorani, aparținând comunei Bucov, (fostă cândva reședința județului Săcuieni – sud Saac, locul pe unde la 1600 Mihai Viteazul își purta oștile spre victoria unirii cu Ardealul), își duce liniștit existența de așezare preurbană, preocupată preponderent de a asigura locuitorilor săi condiții de viață apropiate marelui oraș, fără prea mari neliniști că ar fi deținătoarea vreunei averi istorice tulburătoare. Puțini dintre locuitorii săi, crescuți în umbra turelor de sondă care se înalță la orizontul de nord al localității (pe unde trece nevăzută paralela de 45°) și a coșurilor rafinăriilor Ploieștiului în partea de sud-vest, deținători în mare majoritate ai secretului cultivării viței de vie nobile (nu întâmplător aici funcționează de mulți ani *școala de viță de vie* – pepiniera – a Institutului de Cercetări Viticole de la Valea Călugărească), sunt preocupați și de trecutul istoric al localității.

Așezarea oamenilor pe aceste meleaguri este confirmată de un tezaur de monede romane republicane descoperit aici și care se află în Muzeul de Istorie al județului Prahova. Tot din patrimoniul istoric național fac parte și cele două biserici de pe raza localității. În partea de nord, între două dealuri acoperite cu livezi și viile Mitropoliei, își înalță turla spre cer o biserică mică, clădită la vremea ei din lemn și ajutată să treacă veacurile prin diferite renovări și consolidări, făcute cu mai mult sau mai puțin profesionalism, și care i-au știrbit din farmecul inițial, dar nu au putut să-i ascundă venerabila vârstă de peste șase veacuri. Conform unei inscripții din interior, biserica, purtând hramul "*Sfântul Nicolae*", a fost ctitorită în anul 1396, de "*cocoana Tinca Mărăcineanca*"¹ Tot aici își doarme somnul de veci Doamna Stanca a Domnului Constantin Nicolae Voeivod, moartă în anul 1736.² Datarea acestei biserici este pusă însă sub semnul întrebării, rămânând ca cercetările ulterioare să confirme ceea ce localnicii și preotul slujitor al lăcașului susțin ca fiind o certitudine.

Cea de-a doua biserică, aflată în centrul localității (în vatra satului), are hramul "Sfântul Stelian", iar pisania de la intrare, tălmăcită de preotul paroh Ioan Eduard Rădună, slujitorul de azi al bisericii, ne amintește că "*Această sfântă și dumnezeiască biserică în care se cinstește și se prăznuiește Sfântul Stelian s-au zidit din temelie de dumnealui paharnicul Constantin Cantacuzino împreună cu soția dumnealui Smaranda pentru iertarea păcatelor și veșnica pomenire slujitorilor și a tot nemul*

¹ Gheorghe Niculescu, *Valea Teleajemului*, Editura Sport –Turism, București, 1980, p. 34.

² Paulina Brătescu, Ion Moruzzi, C. Alezandrescu, Dicționar geografic al județului Prahova, Tirgovişte, 1897, p. 79-80.(vezi și George Ioan Lahovari, general C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României, Stabilimentul Grafic J.V.Socecu, București, 1899, p.xxx*)

dumnealor în zilele Preainălțatului Domnul Alexandru Ipsilante Vodă și al Preasfântului Mitropolit al Ungrovlahiei Dositei în anul 1797.” Aceiași informație o aflăm și din Marele Dicționar Geografic al României³, dar relatarea preotului Rădună, căruia dorim să-i mulțumim sincer pentru sprijinul acordat, ne aduce și alte informații care merită a fi consemnate. Astfel, există legenda că paharnicul Cahtacuzino și soția sa au ales pe acest sfânt ca patron al bisericii deoarece nu puteau să aibă copii, iar mai târziu, la Ploiești, pe locul unde astăzi este biserica Sfinții Împărați, același Constantin Cantacuzino a înălțat o altă biserică cu același hram, dorind astfel să mulțumească Sfântului Stelian, ocrotitorul copiilor. Neamul Cantacuzinilor nu mai are nevoie de prezentări, se poate spune doar că paharnicul Constantin era rudă primară cu mitropolitul Dositei (Dosoftei, n.n.), iar Smaranda, soția sa, era născută Bozianu, familie boierească de veche stirpe care a dăinuit la Chițorani până după cel de-al doilea război mondial.

Biserica Sfântul Stelian din Chițorani face parte din patrimoniul istoric național, fiind inclusă, împreună cu turnul clopotniței, pe lista monumentelor istorice (nr. 464-întregul ansamblu, 465-biserica, 466-turnul clopotniței, codul în cadrul listei LMI-2004PH-II-a-A-16414).

Avansând ipoteza că ar fi fost probabil construită în special pentru uzul ctitorilor și abia mai târziu a deservit comunitatea, când s-a încheiat așezarea propriu-zisă a Chițoranilor, formată preponderant din lucrătorii care deserveau conacele și moșiile boierești răsfirate prin livezile și viile de pe dealuri, preotul Rădună, dovedind și frumoase cunoștințe de arhitectură, descrie deosebit de plastic biserica „*Gustul Cantacuzinilor nu se dezmente. Localul înfățișează un frumos stil brâncovenesc târziu-formă de navă, cu tindă și clopotniță pe pronaos. Exteriorul este împărțit în două registre distincte, cel superior prezentând o serie de nișe circulare care cândva au fost pictate, ca și – în registrul inferior – ancadramentul de piatră al ferestrelor. Accesul în clopotniță se face pe o scară în formă de melc, pe peretele de miazănoapte al pronausului. Tâmpla este de zid. Pictura originală – câtă a mai rămas – pare să emuleze pe cea a școlii lui Pârvu Mutu, cu unele accente naturaliste. Este, oricum, opera unui zugrav de talent, cum știau Cantacuzinii să găsească. Cele două veacuri care au trecut peste locaș au lăsat urme puternice. Nu știm ce stricăciuni au provocat cele două cutremure devastatoare de la începutul secolului XIX, nici alte evenimente ale aceluia veac. Cu siguranță, unele intervenții și modificări au existat. La începutul secolului XX, după ce biserica a devenit parohie (până atunci avusese statutul de filie a celei din Valea Călugărească), putem urmări în acte cum a primit clopotniță nouă, la intrarea în curte, ce urmări a avut cutremurul devastator din 1940, care a dărâmat-o aproape complet, lucrările întreprinse, precum și ce s-a întâmplat la cutremurele din 1977 și 1986. la ora actuală, biserica necesită urgente consolidări, precum și repictare.*”⁴

³ George Ioan Lahovari, general C.I.Brătianu, Grigore Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, vol.II, Stabilimentul Grafic J.V.Socecu, București, 1899, p. 393.

⁴ Preot Ion Eduard Rădună, *Din Istoricul bisericii Sfântul Stelian din Chițorani*(studiu în curs de apariție).

Veacurile de istorie au lăsat urme nu numai pe zidurile bisericii, ci și în jurul ei. O parte dintre ele nu sunt deocamdată deslușite, deși indiciile pe care le deținem ne fac să credem că biserica este deținătoarea unei zestre istorice deosebite. Astfel, în partea stângă a acesteia, la câțiva metri de zidul exterior, o piatră funerară foarte frumos încrustată ne indică faptul că acolo își doarme somnul de veci Maria Constantinide Prezan (2 septembrie 1858/30 iunie 1937). Bănuiala că ar fi sora mareșalului Constantin Prezan nu se confirmă deocamdată, în dosarul personal al acestuia, aflat la Arhivele Militare de la Pitești, nu se face nici o mențiune despre faptul că ar fi avut o soră Maria. De asemenea, documentele cercetate până acum nu aduc confirmarea că această Maria, presupusă soră a lui Prezan, ar fi fost căsătorită, așa cum s-a afirmat, cu generalul Grigore Crăiniceanu. Dosarul personal al acestuia, aflat la aceeași instituție arhivistică, notează faptul că generalul Crăiniceanu s-a căsătorit la 1874 cu Maria Brezeanu, iar la 1886 cu E. Baruzzi. Rămâne să lărgim aria cercetărilor și, cel mai probabil, după studierea registrelor bisericii, aflate în arhivele specializate ale Bisericii Ortodoxe Române, să putem da o explicație faptului că în curtea bisericii din Chițorani, Prahova, se află un mormânt care aparține unei rude a ilustrului militar român, de numele căruia este legată indubitabil victoria oștirii române în Războiul de Reîntregire și Marea Unire care i-a urmat.

Un alt mister gravitează în jurul a două cruci metalice, situate una lângă alta, în partea dreaptă a bisericii, printre celelalte cruci din piatră sau lemn ale unor localnici care s-au ridicat la demnitatea de a fi îngropați în chiar curtea bisericii. Acoperite cu vopsea de culoare kaki, probabil de proveniență militară, crucile, confecționate din țevă metalică și elemente decorative rombice și rotunde, au aplicate în centru câte un disc înconjurat de raze solare, pe care sunt inscripționate inițialele : S.G.S.- 1944 și S.N.G. – 1944.

În timpul celui de-al doilea război mondial, Ploieștiul a fost ținta unor puternice bombardamente anglo-americane, având ca miză petrolul prahovean, devenit indispensabil mașinii de război germane. Generalul Eisenhower, comandant suprem al armatei americane pe frontul din Europa, amintește în memoriile sale: „În primăvara anului 1943 s-a elaborat la Washington proiectul unui raid extraordinar împotriva regiunii petrolifere Ploiești, cea mai importantă sursă de țiței de care dispunea Axa. Întocmit pe baze științifice, [...] planul prevedea un singur atac prin surprindere, executat în zbor razant, echipajul fiecărui avion având instrucțiuni să atace o anumită instalație din cadrul vastului complex. Autorii proiectului studiaseră cele mai mărunte probabilități matematice, stabilind apoi efectivele la dublul numărului de bombardiere socotit necesar. După calculele lor, raidul putea să atingă aproape culmile perfecțiunii în privința rezultatelor destructive. „⁵

Deși bătălia aeriană a Ploieștiului a fost considerată drept una din cele mai mari epopei ale celui de-al doilea război mondial, în confruntarea cu aviația de vânătoare română și germană, precum și datorită reacției artileriei antiaeriene din România, americanii au pierdut 233 bombardiere și 38 avioane de vânătoare, iar englezii 36 avioane. Pierderile umane s-au cifrat la peste 2.200 oameni (morți, răniți

⁵ D.D. Eisenhower, *Cruciadă în Europa*, Editura Politică, București, 1975, p. 232.

și dispăruți).⁶ Perfecțiunea scontată în ceea ce privește efectul distructiv a fost departe de a fi atinsă, iar posibilitățile de refacere rapidă a capacităților de producție ale rafinăriilor a dat multă bătaie de cap americanilor, văzându-se nevoiți să reia de mai multe ori atacurile aeriene asupra Ploieștiului, ultimele având loc în august 1944.

Preocuparea unor cercetători de a clarifica situația ostașilor străini morți în România în timpul celui de-al doilea război mondial s-a soldat cu rezultate remarcabile, dar problema este departe de a fi rezolvată în totalitate. Realizarea unei liste complete a piloților americani și britanici morți sau dispăruți în România a fost încercată de un grup de cercetători ploieșteni și a fost publicată în lucrarea "*Războiul petrolului la Ploiești*,"⁷ însă autorii recunosc dificultatea întocmirii ei, chiar dacă de mai mulți ani la Ploiești se desfășoară un simpozion științific care gravitează în jurul luptei pentru petrolul prahovean în timpul celui de-al doilea război mondial și a comemorării celor căzuți în această confruntare. Am luat ca o invitație constatarea autorilor că accesul la fondurile arhivistice în momentul elaborării lucrării a fost limitat, problematica rămânând deschisă pentru noi cercetări.⁸

Citiseam cu câțiva ani înainte în Revista de Istorie Militară, editată de Ministerul Apărării Naționale, replica a doi români din Miami Beach, S.U.A., adresată unui anume domn Tom Valentine, de la "*Radio Free America*", cu privire la o afirmație a colonelului L. Fletcher Prouty, făcută într-o emisiune din 9 martie 1994 la amintitul post de radio. Fost pilot-șef la Comandamentul Transporturilor Aeriene din Cairo, în septembrie 1944, ofițerul american a spus că a participat la evacuarea piloților americani care căzuseră prizonieri în România, arătând că aceștia nu s-au bucurat de un tratament corespunzător. Indignați de afirmația americanului, Traian Golea și Valentin N. Stanton au dat replică dură acestuia, menționând tratamentul mai mult decât prietenos de care s-au bucurat piloții aliați prizonieri în România, iar cei care au căzut în luptă au fost, identificați, pe cât posibil, și înmormântați "*cu cinste, deși erau dușmani, alături de soldații români căzuți sau în cimitire sătești, după cum urmează: 172 în cimitirul eroilor din Ploiești, 17 în cimitirul eroilor din Câmpina, 1 în cimitirul din Nedelea, 2 în cimitirul din Chițorani.*"⁹

Încercând o primă punere de acord a celor două informații, am constatat că în lista publicată de cercetătorii ploieșteni cei doi piloți americani lipsesc. Am apelat la studiul documentelor din arhive și, prin amabilitatea domnului Alin Spânu, căruia îi mulțumesc în mod special, am intrat în posesia unui document care confirmă faptul că în cimitirul de la Chițorani, Prahova, se află doi aviatori americani, neidentificați însă.

Documentul mai cuprinde și o schiță sumară a amplasamentului celor două morminte.¹⁰

⁶ Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata română în cel de-al doilea război mondial, 1941-1945*, Editura Enciclopedică, București, xxx, p. 58.

⁷ Eugen Stănescu, Gavriil Preda, Iulia Stănescu, *Războiul petrolului la Ploiești*, Editura Printeuro, Ploiești, 2003, p. 205-206.

⁸ *Ibidem*, p. 206

⁹ Traian Golea, Valentin V. Stanton, *Mister Prouty: confuzie, minciună sau rea credință?*, în Revista de Istorie Militară nr.3(25)/ 1994, p. 29-32.

¹⁰ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond XXX, Dosar XXX, fila XXX.

Confirmarea definitivă a existenței celor doi aviatori americani a venit până la urmă din existența celor două cruci din curtea bisericii din Chișorani. Cu siguranță confecționate ulterior înhumării celor doi aviatori, rămâne de stabilit dacă aceștia au murit în 1943 sau 1944, la fel cum de maximă importanță este identificarea lor, după inițialele înscrise pe cruci (dacă acestea au fost corect scrise). Îngrijite la fel ca toate celelalte, mormintele celor doi americani se bucură de atenția localnicilor, care la fiecare mare sărbătoare creștină le aprind lumânări și, în bună tradiție ortodoxă, se roagă pentru iertarea păcatelor lor.

Cât despre lista aviatorilor americani morți pe teritoriul României în timpul celui de-al doilea război mondial, ea rămâne în continuare deschisă și, cu siguranță, cercetările ulterioare vor aduce noi clarificări. Vom putea astfel lămuri și faptul că în respectiva listă este înscris doar un singur aviator american înhumat în comuna Plopu, iar în documentul de arhivă sunt menționați doi aviatori americani: Howard L. Dickson, din Dayton, Ohio, și Joe E. Boswell, din Texas, conform tăblițelor de identificare găsite asupra celor două cadavre.¹¹ În comuna Plopu, localitate care se învecinează la sud cu satul Chișorani, a căzut, peste școala primară, la 1 august 1943, un bombardier american lovit de apărarea antiaeriană a Ploieștiului.

Revenind la Biserica din Chișorani, ea își poartă mai departe legendele și misterele, dar avem speranța că nu va fi departe ziua când, deslușindu-i-se aceste taine, îi vor spori atracția și va intra în atenția forurilor competente în cadrul programelor de restaurare a monumentelor istorice. De asemenea, nu lipsită de importanță este și atenția și sprijinul material de care ar trebui să se bucure din partea locuitorilor așezării, mai ales a celor cu posibilități financiare sporite, pentru a face din acest locaș de cult un punct de atracție pe harta turistică a județului și a țării, spre faima acestor locuri încărcate de istorie.

¹¹ A.N.I.C., fond XXX., Dosar XXX, filele XXX.

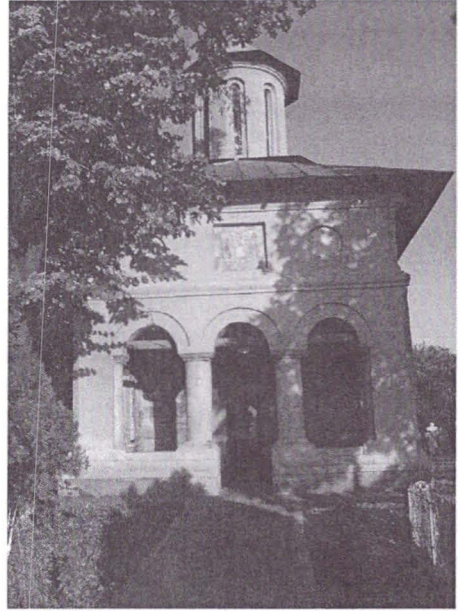
THE CHIȚORANI CHURCH, PRAHOVA BETWEEN LEGEND AND UNKNOWN TRUTHS

SUMMARY

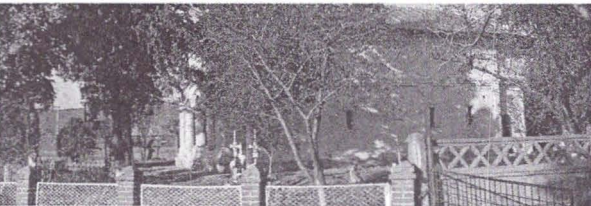
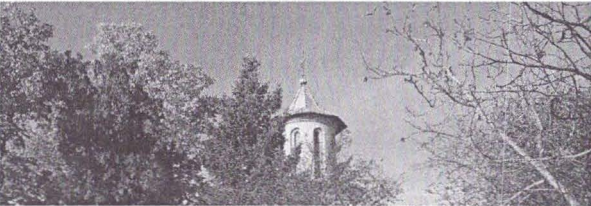
Church with the titular saint "Saint Stelian" from Chițorani, Bucav Commune takes part in the national historic heritage being included, together with the bell tower on the list of the historic monuments. This church built especially for the use of the people from Chițorani (Constantin Cantacuzino cupbearer), but later he served to the community when it was coagulated the properly emplacement of the people from Chițorani. From the historic heritage it is also taking part the second church. In the north part, the wood church with the titular saint „Saint Nicolas”.

Regarding the church „Saint Stelian” centuries of history had left behind not only on the walls of the church, (the devastating earthquake of 1940- which demolished it almost completely, but also those from 1977 and 1986, today the church needs consolidation and also need to be repainted), but also in its area. A part of them aren't distinct, although the clues of which we detain re making us to think that it is the owner of a specific historic dower. In this way in the left part of the church - exists a funerary stone, which indicates the fact that in that part it sleeps her sleep Maria Constantini of Prezan. In the right part of the church are two metal crosses situated near each other. These belong to the American aviators, unidentified yet.

The Church of Chițorani, continuous to keep further its legends and mysteries, having the hope that it will not be far the day, when together with the elucidation of this mysteries it will increase its attraction.

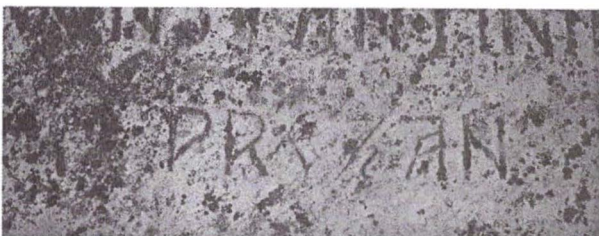
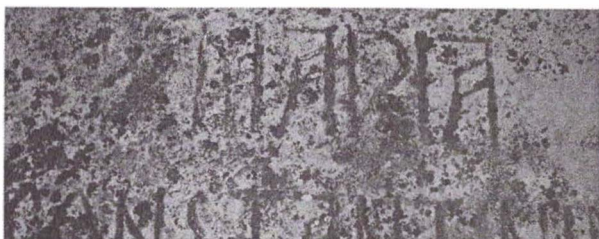

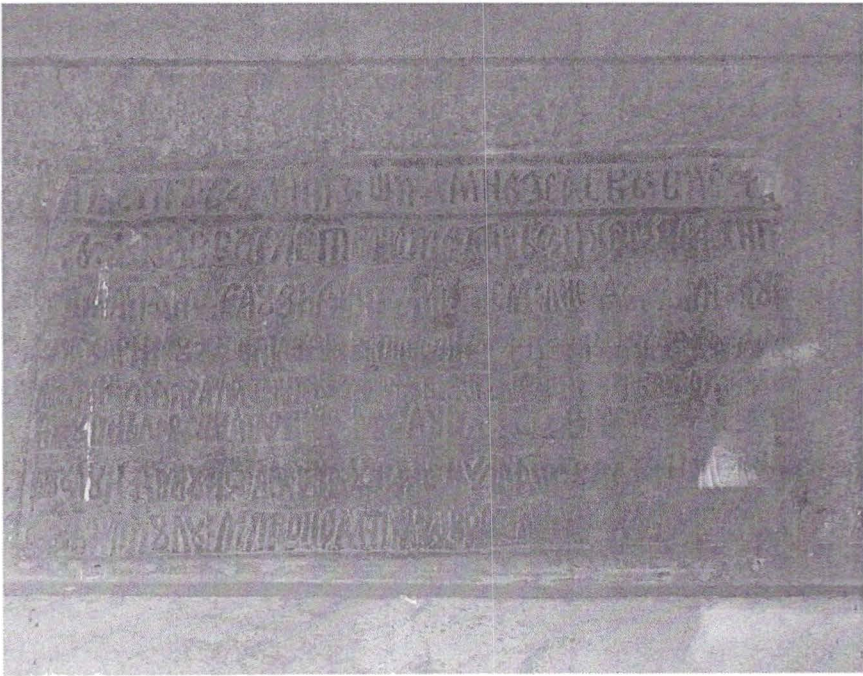
Biserica Chițorani - aspecte

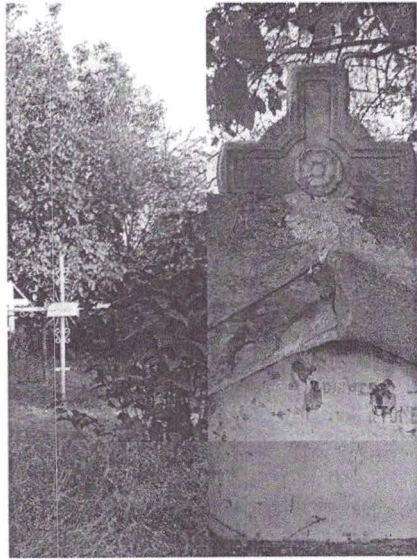

Mormânt – Maria Prezan

Pisania Bisericii Chițorani și aspecte din cimitir

CONSIDERAȚII PRIVIND ISTORICUL MONUMENTELOR DE ARTĂ RELIGIOASĂ ALE REȘEDINȚEI REGALE ȘI ARHIDUCALE DIN BRAN (1921-1947)

Nicolae Pepene

La 1 decembrie 1920, aniversând Marea Unire, momentul caracterizat de Regina Maria ca “apogeul monarhiei române”, în ședință festivă, la propunerea primarului dr. Karl Ernst Schnell, consiliul orășenesc al Brașovului decide în unanimitate să ofere „străvechiul castel al Branului, atât de bogat în amintiri istorice”¹ Reginei Maria a României Mari, „marea regină care usucă lacrimile văduvelor și orfanilor, îmbărbătează pe cei deznădăjduiți, întinde ajutor și mângâiere celor ce zac în suferință și împrăstie binecuvântare pretutindenea unde își îndreaptă pașii și prin toate acestea cucerește cu un avânt irezistibil inimile populației țării întregi”².

Mai puțin obișnuit, cadoul brașovenilor împlinea o mare dorință a Reginei Maria, care descoperind castelul Bran într-o excursie făcută în Transilvania înainte de primul război mondial, mărturisea că: “îl văzusem stînd într-o singurătate nebună pe stîncă pe care e înălțat și-mi fluturase prin minte, ce încântare ar fi fost să stăpînesc o asemenea fortăreață și s-o prefac într-un cămin. Ce basm ar fi însemnat să chem la viață un mic castel medieval, o adevărată poveste de zâne.”³

Astfel, pentru suverană Branul, alături de Balcic, au devenit „colțurile noastre dragi de retragere”⁴. Transformarea fortăreaței medievale în reședință regală⁵ s-a făcut separat de toate convențiunile obișnuite la curtea regală. Regina Maria a încercat să creeze ceva peste noțiunea de trai confortabil: plăcerea de a trăi într-o lume veche, plăcere pe care dorea să o împartă doar cu cei care au înțeles farmecul romantic al Branului.⁶

Pentru “Castelana” Branului⁷, amenajarea reședinței a fost „o întâmplare minunată și, cu aceiași însuflețire niciodată domolită” s-a apucat să o „chivernisească”⁸. Schimbările au păstrat înfățișarea exterioară de tip medieval a cetății. Regina Maria recunoaște că: „n-am făcut nimic care să-i ia înfățișarea feudală, n-am prefăcut iuțea scărilor, n-am înălțat acoperișul pridvoarelor, nici n-am îndreptat odăile strâmte. Ușile au rămas atât de joase încât intrînd ești silit să-ți pleci capul, pereții sunt groși de mai mulți coți, grinzile grele încing tavanele care nu sunt boltite și atâtea niveluri te întâmpină în castel încât anevoie știi la ce cat te afli”⁹ Castelul a

¹ Arhiva Muzeului Bran, *Actul de donație al Castelului Bran* (1 decembrie 1920).

² *Ibidem*.

³ Regina Maria, *Casele mele de vis*, 1930, p.6.

⁴ Idem, *Copila cu ochii albaștri*, în “Boabe de grâu”, an II, nr.8-9, aug.- sept., 1931, p.414.

⁵ Vezi, Nicolae Pepene, *Reședința particulară din Bran a Reginei Maria a României* în “Țara Bârsei”, an II(XIII), Brașov, 2003.

⁶ Marie of Roumania, *Brana the beloved in The country that I love*, Londra, 1925, p.167.

⁷ Regina Maria, *Casele mele de vis*, p.4.

⁸ *Ibidem*, p.6.

⁹ *Ibidem*.

devenit locuibil, s-a creat un confort sigur, vechile guri de tragere au fost transformate în ferestre, s-au creat noi camere în diverse colțuri și uriașul pod al castelului a fost transformat în spații de locuit. Amenajarea interioarelor a transformat castelul într-un „mic muzeu plin de comori rare aduse din toate țările”.¹⁰

În 1930, într-o lucrare dedicată ctitoriei sale de la Balcic, „Stella Maris“, „cea mai mică biserică din țară”¹¹, Regina Maria mărturisea că prețuiește orice religie, deoarece credea că „Dumnezeu stă peste toate acestea și mai ales stă deasupra oricărei certe. Aflu pe Dumnezeu în Fire, în frumusețe, în artă, în iubire, în iubirea față de toți oamenii”¹²

Deoarece locuințele Reginei trebuiau să confirme trăsăturile sale personale, lucrurile ce dau „caracter unui cămin”¹³, amenajarea reședinței din Bran a fost făcută și sub influența concepțiilor religioase ale suveranei.

Încă din 19 și 20 august 1922, Regina Maria a decis ca sub semnul „cultului eroilor noștri”, să așeze două troițe pe teritoriul Branului. Monumentele au fost dedicate luptelor purtate în „hotarele acestei comune” în timpul primului război mondial.¹⁴ Inițiativa reginei a fost susținută de filiala Bran a societății „Mormintele Eroilor”¹⁵, condusă de profesorul brănean Ion Clinciu.¹⁶ Crucile erau din lemn de stejar masiv cu tăblii de metal. Prima troiță, mai mică ca înălțime (3, 50m), a fost așezată în parcul din centrul comunei Bran, în fața castelului, la intersecția „șoselei județene” (actualul DN 73) cu drumul dinspre Bran-Predeluț. Pe fața troiței este sculptată următoarea inscripție: “1916- 1918 –Sfântă slăvire vitejilor, care și-au jertfit viața pentru reîntregirea neamului românesc. Dumnezeu să-i odihnească în pace! Societatea “Mormintele Eroilor”, Comitetul Central, S.T. Bacosin. Arhitect- C.M. Babic – Sculptor”. Troița mai mare (4,50m) a fost așezată pe “hotarul Moeciului de Jos, la răscrucea formată de șoseaua județeană (porțiunea ce se numea odinioară “Drumul Carului”) cu drumul Moeciului, unde de asemenea s-au dat lupte”. Textul sculptat pe cruce este redactat de Regina Maria și a fost folosit în 1921 la monumentul eroilor de la Bartolomeu-Brașov¹⁷: “1916- 1918 –Nu vărsați lacrimi pe mormintele eroilor, ci mai curând slăviți în cântece, așa ca faima lor să rămână un ecou prin

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Idem, Stella Maris, cea mai mică biserică din țară* în „Boabe de grâu”, an I, nr.9, 1930, p.1.

¹² *Ibidem*, p.7.

¹³ Regina Maria, *Casele mele de vis*, p.12.

¹⁴ “Gazeta de Transilvania”, nr. 184, din 26 august 1922.

¹⁵ Societatea „Mormintelor Eroilor” a fost fondată în septembrie 1919, sub patronajul Reginei Maria, pentru descoperirea și îngrijirea mormintelor eroilor primului război mondial și comemorarea lor prin ridicarea de monumente, editarea de publicații și sărbătorirea „Zilei Eroilor” (ziua „Înălțării Domnului”). Primul președinte al asociației a fost patriarhul Miron Cristea.

¹⁶ “Gazeta de Transilvania”, nr. 184, din 26 august 1922.

¹⁷ Identificarea în articolul de față a Reginei Maria ca autor al textului monumentului eroilor din Brașov- Bartolomeu completează prezentarea bună a monumentului, făcută de Vasile Oltean în lucrarea *Istoricul troițelor din Scheii Brașovului*, Ed. Pentru Viață, Brașov, 2001, p. 169-174.

legenda veacurilor. Maria”. Troița se află în prezent amplasată în fața școlii primare din Moeciu de Jos, școală care în 1922 purta numele Principelui Mihai.¹⁸

Regina a amenajat în castelul Bran, la parterul turnului rotund, un loc de rugăciune și reculegere, o capelă simplă, cu câteva străni, un iconostas și un altar.¹⁹ Pereții capelei sunt pictați de către Artur Verona în perioada septembrie 1926-noiembrie 1927.²⁰ Pe peretele din dreapta intrării, a fost pictată scena depunerii jurământului de către Regina Maria ca Regină a României Mari, în anul 1922, la Alba-Iulia. Pe peretele din stânga, Regina Maria, îmbrăcată în costum medieval de Doamnă a Țării, dăruiește castelul Bran copiilor săi, Ileana și Nicolae, îmbrăcați și ei în straie domnești, într-o scenă copiată după imaginile ctitorilor de lăcașuri sfinte din lumea medievală românească.²¹ Imaginea pare a fi transpunerea unei fantezi a suveranei, care în această perioadă, vine la Bran, însoțită de cele mai multe ori de copii săi, Ileana și Niky (Nicolae).²² În anul 1933, capela a fost restaurată de Otto Potpecan- Müller, un „pictor de firme și vopsitor” din Brașov.²³

În 1941, principesa Ileana aduce de la Cotroceni în capela castelului Bran rămășițele principelui Mircea, cel mai mic dintre copiii Reginei Maria, mort de febră tifoidă, la 20 octombrie 1916.²⁴ Pe piatra mormântului, după reîntoarcerea familiei regale din Moldova, s-a cioplit o scurtă legendă compusă de Regina Maria:

„În acest sfânt lăcaș al Cotrocenilor
lângă rămășițe de vechi stăpânitori
ai țării odihnește fiul mai mic, născut
la 21 decembrie 1912, al regelui Ferdinand I
și al reginei Maria
Principele Mircea
care s-a stins în ziua de 20 octombrie 1916
în ceasul luptelor grele când
oștile române se jertfeau pentru
împlinirea visului de veacuri.
Rămas singur paznic al părinteștii
case pe când steagul țării numai
umbria aceste locuri. Plângeți-l
căci a suferit în zilele rele și zilele
bune nu le-a văzut.”

¹⁸ „Gazeta de Transilvania”, nr. 184, din 26 august 1922.

¹⁹ *Inventarul castelului din Bran* (1930) în Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond Casa Regală, Castele și palate, Castelul Bran, dosar 115/1930.

²⁰ *Ibidem*, dosar nr.10/1927, f. 24.

²¹ Nicolae Pepene, *Reședința particulară din Bran a Reginei Maria a României*, p. 82.

²² A.N.I.C., Fond Casa Regală, Regele Carol II-personale, V, Dosar 41/1/1927, f. 1-8.

²³ A.N.I.C., Fond Casa Regală, Castele și palate, Castelul Bran, Dosar 18/1933, f. 65.

²⁴ Vezi, Nicolae Pepene, *Principele Mircea al României (1912-1916)*, în „Jurnalul Național”, din 15 august 1997.

Imaginile din perioada interbelică și inventarele reședinței regale și princiare din Bran atestă decorarea interioarelor castelului cu numeroase obiecte religioase²⁵: „icoane vechi în stil bizantin, potire de aur și argint, candelă, candelabre, și sfeșnice cu lumânări de ceară, iconostase și statuete în lemn, ca călugărul rugător din Camera de culcare (dormitorul reginei, Apartamentul Reginei Maria, etajul I-n.a.)”²⁶ În 1930, în holul apartamentului reginei Maria a fost montată pe perete fresca „Capul Sf. Ioan Botezătorul” aparținând lui Giovanni Oliviero „zis Giovanni da San Giovanni”²⁷

Regina Maria a înzestrat reședința cu câteva cruci de piatră. Crucile au fost așezate în curtea interioară a castelului, în parcul reședinței²⁸, pe stâncă din fața intrării în castel și pe platoul situat vis-à-vis de vechea vamă. De asemenea, o cruce de lemn sculptată a fost așezată mai întâi în curtea interioară, apoi în parc.

Însă gestul cel mai spectaculos rămâne aducerea unei bisericuțe din lemn, în 1932, la picioarele Măgurii Branului.

La începutul lunii septembrie 1928, după câteva zile petrecute la Sovata, unde mergea destul de des pentru tratament, Regina Maria, însoțită de nora sa, principesa Elena, de sora și fratele acesteia, principesa Irina de Grecia și principele moștenitor Paul, viitorul rege al Greciei (1947-1964), au plecat la castelul din Gheorghieni.²⁹ Pe Valea Mureșului, în comuna Lueriu (Reghinul Săsesc) au descoperit o bisericuță de lemn, „foarte frumos lucrată”³⁰, construită în 1731 cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” și repictată în 1838³¹ Deoarece lângă lăcașul rămas neîncăpător, credincioșii din Lueriu ridicaseră o biserică nouă de piatră, la sfârșitul lunii septembrie 1928, flatată de aprecierile reginei, comunitatea din Lueriu a hotărât să dăruiască bisericuța „bunei noastre Regine-văduve pentru ca să o așeze lângă castelul din Bran”.³² Darul împlinea dorința reginei, care prefera la Bran, „în locul unei biserici mari, frumoase, de piatră” bisericuța de lemn, pe care în „poveștile” sale o descrie „cu un acoperiș foarte mare ce părea că o doboară. Nenumăratele anotimpuri îl părguiseră atât de frumos, încât șița învechindu-i-se bătea în cenușiu, de-și era mai mare drag să privești la el”.³³

În 1930, deși susținea că nu s-a simțit niciodată împinsă să-și schimbe mărturisirea de credință, fiind încă o “trainică protestantă”³⁴, Regina Maria recunoștea că: “Încă de pe când eram copil mă simțeam atrasă către bisericile ortodoxe; datorită

²⁵ *Inventarul castelului din Bran* (1930) în A.N.I.C., Fond Casa Regală, Castele și palate, Castelul Bran, dosar 115/1930; dosar 34 / 1938, f. 45.

²⁶ Ioan Moșoiu, *Branul și cetatea Branului. Monografie istorică, geografică, turistică, pitorească, descriptivă*, București, 1930, p.99.

²⁷ ANIC, Fond Casa Regală, Castele și Palate, Castelul Bran, Dosar 115 / 1930, f. 125.

²⁸ În 1930, în parcul regal, în fața viitoarei “Case de ceai”, pe atunci o simplă șură, a fost fixată o cruce de piatră.

²⁹ “Gazeta de Transilvania”, nr. 93 din 8 septembrie 1928.

³⁰ *Ibidem*, nr.101 din 30 septembrie 1928.

³¹ Cf. pisaniei aflată în naosul bisericii.

³² *Ibidem*.

³³ Regina Maria, *Povești*, Iași, 1996, vol. I, p.8.

³⁴ Idem, *Stella Maris, cea mai mică biserică din țară*, p.6.

fără îndoială în parte mamei care era o fierbinte ortodoxă³⁵ (...), dar mai era și pentru că în ele mi se părea că aflu mai multă taină decât în orice alte locașuri de rugăciune.”³⁶

În vara anului 1932, amenajarea castelului fiind aproape terminată, regina poate dispune mutarea lăcașului ortodox de pe Valea Mureșului la Bran. Bărnela bisericii au fost aduse cu trenul până la Râșnov, iar de aici cu camioanele până la Bran.³⁷

Deoarece artistul din ea era „mai tare decât orice altceva”, „plângând golătatea bisericilor noastre protestante, atât de mărunte în fața setei de frumusețe care-mi umple sufletul”,³⁸ regina a înzestrat biserica de lemn cu numeroase obiecte de cult valoroase. Inventarul din 1938, întocmit la scurt timp după moartea reginei (18 iulie 1938), menționează: „1 rând de haine nou pentru preot. 17 cărți bisericești. 1 candelă de argint cu trei brațe. 3 candelă de argint atârinate în fața altarului. 1 icoană de lemn, Maica Domnului, pe masă. 1 icoană de lemn, Maica Domnului, în cutie de piele. 4 sfeșnice de lemn sculptate și pictate. 1 iconostas de lemn. 1 masă mică de lemn. 3 scaune. 1 policandru de lemn sculptat și pictat, cu 18 becuri. 1 cruce mare pictată aurită. 2 sfeșnice argintate. 1 sfeșnic cu 3 brațe argintat. 1 cădelniță argintată. 12 piese de argint pentru Sf. masă în altar. 1 cruce veche sculptată cu margine de metal.”³⁹

La 22 iulie 1939, arhiducesa Ileana⁴⁰ îi face un parastas Reginei la Bran. Cu această ocazie participă la „sfințirea bisericii castelului Bran”⁴¹. Se pare că acum, în cinstea zilei onomastice a mamei sale, arhiducesa Ileana îi adaugă vechiului hram al bisericii, „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” (8 noiembrie), hramul „Sfânta Mironosiță întocmai cu Apostolii, Maria Magdalena” (22 iulie). După ce a fost mutată la Urlați, călugării schitului „Sfânta Maria” au vrut să preia cinstirea ambelor hramuri, însă în respectarea hramului primit la Bran s-a strecurat o greșeală, deoarece ziua onomastică a reginei Maria , „Sfânta Mironosiță Maria Magdalena” (22 iulie), a fost confundată cu sărbătoarea „Adormirea Maicii Domnului” (15 august), apreciată în general de românii ortodocși ca sărbătoarea celor ce poartă numele „Maria”

³⁵ Maria Alexandrovna Romanov (1853-1920), Mare Ducesă de Rusia, singura fiică a țarului Alexandru al II-lea, căsătorită la 23 ianuarie 1874 cu ducele Alfred de Edinburgh, fiul reginei Victoria, devine ducesă de Edinburgh și din anul 1893 ducesă de Saxa-Coburg-Gotha.

³⁶ Regina Maria, *Stella Maris, cea mai mică biserică din țară*, p.6.

³⁷ A.N.I.C., Fond Casa Regală, Castele și Palate, Castelul Bran, dosar 17/1932, f.30.

³⁸ Regina Maria, *Stella Maris, cea mai mică biserică din țară*, p.7.

³⁹ A.N.I.C., Fond Casa Regală, Castele și Palate, Castelul Bran, Dosar 34 / 1938, f. 45.

⁴⁰ Prințesa Ileana de România, ultima fiică a Reginei Maria și a regelui Ferdinand s-a născut la 23 decembrie 1908, în palatul princiar de la Cotroceni. La 26 iulie 1931, la Sinaia, s-a celebrat căsătoria prințesei Ileana cu arhiducele Anton de Habsburg, ultima căsătorie oficială în țară pentru un membru al familiei regale române. După căsătorie, regele Carol interzicându-le un domiciliu stabil în România, tânăra pereche se stabilește în Germania, iar la scurt timp se mută în Austria. Însă în 1938 conform dorinței testamentare a mamei sale, „Castelul Bran cu tot ce se găsește în el și cu toate terenurile și construcțiile” a fost dăruit arhiducesei Ileana de Habsburg. În timpul războiului, situația politică din Austria, supravegherea făcută de naștiți, o determină pe Ileana să-și aducă familia în România. În septembrie 1943, ea hotărăște să-i lase pe cei trei copii mai mari la Brașov. În martie 1944, sunt aduși la Bran și ceilalți copii mai mici. În mai 1944, Ileana hotărăște să se alăture copiilor săi. În iulie 1944, arhiducele Anton, concentrat în toamna anului 1938 în armata germană, în Luftwaffe, ca instructor de zbor, părăsește armata și întreaga familie se reunește la Bran.

⁴¹ A.N.I.C., Fond Casa Regală, Castele și palate, Prințesa Ileana, dosar 334 / 1939, f.60-62.

O dorință testamentară inedită a Reginei Maria a fost ca inima sa să nu fie îngropată în biserica de la Curtea de Argeș, necropola familiei regale, ci să fie depusă în bisericuța „Stella Maris”, construită de ea la Balcic și închinată Maicii Domnului. Inima era așezată într-o casetă de argint aurit ce aparținuse reginei, cadou de nuntă primit de la supușii săi în 1893.⁴² În septembrie 1940, România cedează Bulgariei Dobrogea de Sud (Cadriaterul), și odată cu aceasta Balcicul. Cu aprobarea principesei Ileana, moștenitoarea reședinței din Bran și a autorităților române, generalul Eugen Zwiedinek von Sedenhorst, împuternicit de Ileana să-i administreze reședința, aduce inima Reginei la Bran și o depune în bisericuța de lemn. În primavara anului 1941, într-o stâncă desupra bisericii de lemn, Ileana a făcut o mică criptă unde “casetă a fost depusă și unde lumea putea să vină liberă să se închine”.⁴³ Aici, caseta era închisă într-o urnă de marmură. Capela avea un grilaj de fier, ornamentat cu crucea gamee, a casei de Hohenzollern. Branul devine o adevărată necropolă a familiei regale române.

Pe 27 iunie 1947, în curtea spitalului „Inima Reginei” din Bran, construit în vara anului 1944 și patronat de arhiducesa Ileana de Habsburg, părintele Arsenie de la Sâmbăta, sfințește fundațiile unei biserici de piatră.⁴⁴ Ea trebuia să fie copia fidelă a bisericuței „Stella Maris” din Balcic, ctitorie a reginei Maria, “răstrângerea aidoma” a unei bisericuțe bizantine, vizitată de Maria și Ileana în 1928 într-o călătorie în Cipru.⁴⁵ În bisericuță, Domnița, așa cum o alintau brănenii pe Ileana, dorea să așeze Inima Reginei „așa încât să rămână pentru totdeauna în Spitalul Inima Reginei, care fusese dedicat memoriei ei”.⁴⁶ Plecarea forțată din țară a Domniței a lăsat proiectul neterminat.

Pe 12 ianuarie 1948, arhiducesa și familia sa părăsesc România,⁴⁷ „departe de tot ce cunoșteam și iubeam”.⁴⁸ În momentul plecării din țară, Ileana a încercat să ia și caseta cu Inima Reginei „dar n-a fost posibil fiindcă micul mormânt era așa de bine cimentat și nu se putea deschide fără a produce zgomot și a atrage atenția poliției comuniste. Era ca și cum ar fi fost dorința ei să rămână în România, în mijlocul

⁴² În prezent este păstrată în expoziția “Tezaurul Național al României” a Muzeului Național de Istorie al României. Casetă are 561 gr. greutate și este împodobită cu 307 pietre prețioase (Cf. fișei întocmite de muzeograful Muzeului Bran, Sorin Pop).

⁴³ Maica Alexandra, *Despre părinții mei*, în “Magazin Istoric”, nr.6/1996, p.63.

⁴⁴ *Jurnalul Principesei Ileana*, A.N.I.C., Fond Casa Regala.Principesa Ileana, dosar 1/8 (1944 –1947), f.32.

⁴⁵ Regina Maria, *Stella Maris, cea mai mica biserică din țară*, p.6.

⁴⁶ Ileana, Principesa de Romania, Arhiducesa de Austria, *Traiesc din nou*, Ed. “Humanitas”, Bucuresti, 1999, p.362.

⁴⁷ După alungarea din țară, familia princiară se refugiază mai întâi în Elveția, apoi în Argentina. În 1950 Domnița însoțită de cei șase copii ajung în Statele Unite ale Americii, în timp ce arhiducele Anton se reîntoarce în Austria. La scurt timp, vor divorța. În anul 1961, după moartea fiicei sale Maria Ileana într-un accident de avion, Ileana alege calea monahală. În septembrie 1968, la Ellwood City- Pennsylvania este sfințită biserica “Schimbarea la față”, primul asezământ monahal ortodox cu slujire în limba engleză, pentru femeile ortodoxe de orice origine etnică. Domnița s-a întors în România în septembrie 1990 și la scurt timp după „binecuvântata revedere” (cf. *Cartea de onoare a Muzeului Bran*), la 21 ianuarie 1991, se stinge din viață. Este înmormântată la Ellwood City – Pennsylvania, în apropierea ctitoriei sale. A dorit ca pe mormânt să-i fie așezată o cruce maramureșană, simplă cu un acoperiș de lemn.

⁴⁸ Ileana, Principesa de Romania, Arhiducesa de Austria, *op. cit.*, p.123.

poporului ei iubit”⁴⁹ Inima Reginei rămânea la Bran ca un „simbol al dragostei și credinței pe care nici o putere de pe pamant nu le poate distruge.(...) Am îngenunchiat împreună cu Anton⁵⁰ și copiii⁵¹ pentru ultima dată la altarul unde era inima și ne-am rugat adânc, în tăcere. Atunci mi-am promis solemn că oriunde aş merge voi încerca să îmi continui munca; mi-am promis că, deoarece în inima mea era încrustată imaginea României, viața mea va rămâne în continuare dedicată ei. Luasem o cutiuță veche și frumoasă de metal de pe una din mesele din castel și, dând la o parte zăpada cu mâinile, am umplut-o cu pământ românesc. Din câte am adus cu mine, acesta este lucrul cel mai prețios pe care îl am în casa din Noua Anglie.”⁵²

La 1 octombrie 1950, castelul Bran e declarat monument istoric⁵³, iar în anul 1957 va fi transformat în muzeu⁵⁴ Amenajarea acestuia s-a încadrat limitelor dictate de restricțiile ideologice ale partidului comunist. Cu multă grijă, expozițiile muzeului evitau prezentarea reședinței regale și arhiducale din Bran, orice referire la cea mai frumoasă perioadă din istoria Branului fiind considerată „act de sabotaj și trădare”

După 1948, autoritățile comuniste au aruncat în depozitul muzeului crucile fostei reședințe regale. În anul 1956, pregătindu-se amenajarea muzeului, pentru a elimina orice amintire a familiei regale la Bran, la propunerea patriarhului Justinian Marina, autoritățile comuniste au aprobat mutarea bisericii de lemn la schitul Cricov, o reședință a Patriarhiei Ortodoxe Române din Jercălăi –Urлаți (jud. Prahova).

La 12 august 1948, Consilieratul Cultural Brașov prezintă într-o „situație a monumentelor publice”, cerută de Direcția Servicii Culturale din Județe a Ministerului Artelor și Informațiilor, cripta „Inima Reginei”: „Din informațiuni, inima este închisă într-o cutie de aur ale cărei dimensiuni nu se cunosc, care cutie este închisă la rândul ei în altă cutie metalică. Deasupra se află un bloc de marmură de care este atârnată o candelă la partea superioară a blocului. Toate acestea sunt introduse într-o spărtură în stânca Dealului Măgura de lângă Spitalul de Stat Bran. În față are un grilaj de fier închis cu lacăt format în totalitatea lui din fosta cruce a Reginei Maria. Deasupra întregului edificiu se află construit din marmură insigna fostei Regine Maria. Nu există nici o semnătură”.⁵⁵ În anul 1968, comuniștii profanează capela „Inima Reginei”. Caseta cu săculețul de catifea în care se afla inima a fost ascunsă în depozitele Muzeului Bran⁵⁶ O imagine simbol pentru soarta adevăratelor valori ale istoriei contemporane a românilor în perioada dictaturii comuniste.

⁴⁹ Maica Alexandra, *Despre părinții mei*, în “Cotidianul” din 25 noiembrie 1993.

⁵⁰ Soțul Ilenei, Anton de Habsburg, fiul arhiducelui Leopold –Salvador de Habsburg –Toscana și al arhiducesei Blanka de Bourbon, infanta Spaniei, născut la 20 martie 1901. Numele complet al prințului era Anton Maria Franz Leopold Blanka Carl Iosef Ignatz Raphael Michael Margaretha Nicetas.

⁵¹ Ileana și Anton de Habsburg au avut cinci copii: Ștefan (n.15.08.1932); Maria –Ileana (n.18.12.1933), numită și Minola; Alexandra (n.21.05.1935), numită și Sandi; Dominic-Nicolae (n.04.07.1937), numit și Niki; Maria-Magdalena (n.02.10.1939), numită și Magi; și Elisabeta (n.15.01.1942), numită și Herzi.

⁵² Ileana, Prințesă de România, Arhiducesă de Austria, *op. cit.*, p.376.

⁵³ Arhiva Centrului de Proiectare a Patrimoniului Național, Fond Comitetul Monumentelor Istorice, dosar 426, f.166-168

⁵⁴ Ioan Praoveanu, *Castelul Bran*, Brașov, 1998, p.38.

⁵⁵ A.N.I.C., Fond Ministerul Artelor și Informațiilor, dosar nr.357, Consilieratul Brașov (iulie 1948-ianuarie 1949), f.202.

⁵⁶ Emil Stoian, *Inima Reginei Maria*, mss.

**CONSIDERATIONS REGARDING THE HISTORIC OF THE
MONUMENTS OF THE RELIGIOUS ART OF THE ROYAL AND
ARCHDUCAL RESIDENCY FROM BRAN (1921 - 1947)**

SUMMARY

In this study are related some facts about the historic of the monuments of religious art from the royal residency of Bran between 1921-1947.

BISERICA „SF. ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA” DIN SATUL SIMILA, COMUNA ZORLENI, JUDEȚUL VASLUI

Maria Popa

Doina Rotaru

Satul Simila¹, cunoscut și sub numele de Gura Similei sau Slobozia Similei, este așezat la confluența pârâului Simila (Smila) cu râul Bârlad, la cca. 7 km nord - est de municipiul Bârlad și 1 km de gara Zorleni, pe DN 24 A (Zorleni – Murgeni - Fălciu), întinzându-se pe o distanță de aprox. 2 km de-a lungul șoselei.

Este atestat documentar în anul 1444 iunie 18, în timpul lui Ștefan al II-lea vv., fiul lui Alexandru cel Bun. La acea dată, domnitorul întărea preotului Toader din Bârlad: *”un loc pustiu ce iaste pe Smila, unde a fost hălășteul Bistricenilor, valea până unde cade Smila în Bârlad; și am poruncit lui ca să-și facă și sa”*, unde era moara fratelui său, preotul Draghie².

Potrivit hotărniciei târgului Bârlad din anul 1495 <ianuarie 10 - înainte de februarie 3> și care cuprindea toate satele și seliștile care au ascultat de acest târg, zona sus - amintită a făcut parte din ocolul târgului³.

În anul 1765, moșia Gura Similei aparținea vistiernicului Iorga, după cum reiese dintr-o pricină a sa cu vornicul Ioniță Palade. Vistiernicul dorea *”să facă sat la malul Bârladului, unde dă Smila în Bârlad...și să cunoaște că acolo au fost sat vechiu, fiindcă și acum iste siliști și gropi de pivniți <ș>i de zemnici, și au fost și moară într’ acel iaz”*, aducând drept argument documentul din anul 1444⁴

În secolul al XIX-lea, istoria satului și a bisericii a fost legată de numele familiei Greceanu, originară din satul Greceni (aflat la hotarele Buceacului⁵, fostul ținut Cahul, azi R. Moldova), care deținea moșii și pe malul drept al Prutului, în ținuturile Fălciu⁶, Covurlui și Tutova ș.a. încă din secolul al XVIII-lea⁷

Ioan Greceanu (1770 - 1831) a fost cel dintâi dintre membrii acestei familiei care a intrat în posesia moșiei Gura Similei. El s-a născut în satul Diocheți, ținutul

¹ *Tezaurul toponimic al României*, Moldova, vol. I, Partea a 2-a, București, 1992, p. 1065.

² *D.R.H.*, A, Moldova, București, 1975, vol. I, p. 351, 495; vezi și Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, Iași, 1927, vol. 8, p. 154.

³ *D.R.H.*, vol. III, București, 1980, p.282.

⁴ I. Antonovici, *Documente bârlădene*, Bârlad, 1915, vol. III, p. 29.

⁵ Radu Sc. Greceanu, *Familia Greceanu din Moldova*, în *Arhiva Genealogică*, Iași, 1997, nr. 3-4, p. 174-192; Gh. Ghibănescu, *Familia Greceanu*, în *I.N.*, nr. 1/IX, Iași, 1931; C. Sion, *Arhondologia Moldovei*, București, 1973, p. 58.

⁶ D.G.A.S., *Din tezaurul arhivistic vasluian. Catalog de documente. 1399-1877*, București, 1986, p. 60: un zapis din 20 decembrie 1700 consemnează că paharnicul Constantin Greceanu intrase în posesia unei părți din satul Cășoteiu (Cășotenii, sat dispărut, siliște a moșiei Târzii, uneori considerată moșie aparte, la gura Lohanului în ținutul Fălciului, v. *Tezaur toponimic*, vol. I, Partea 1, p. 209).

⁷ Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p. 182-183.

Covurlui⁸ și a cunoscut o ascensiune social-economică și politică rapidă, de la rangul de căminar în anul 1806, ispravnic de Tecuci în 1809, ban în 1815, logofăt în 1816, pârcaľab de Galați în 1819, agă și ispravnic de Tutova în 1821, postelnic în 1822, până la mare vornic al Țării de Jos în anii 1824 -1831. A fost căsătorit cu Nastasia sau Anastasia Costandache (1776 -1843)⁹

În *Condica visteriei Moldovei din anul 1816* nu apare în calitate de proprietar al moșiei sus-menționate¹⁰, însă în anul 1822 noiembrie 28, vornicul Alecu Calimah se plângea domniei că postelnicul Ioan Greceanu îi încălca dreptul de proprietate, prin „odaia” făcută în „coastele satului său Zorleni”¹¹ Iar la 27 iulie 1827, domnitorul Ioniță Sandu Sturdza desemna o comisie formată din trei boieri pentru a cerceta neînțelegerea ivită între vornicul Ioan Greceanu, proprietarul moșiei Simila și târgoveții din Bârlad pentru hotarul despărțitor între moșii¹².

Informațiile privind data construcției și ctitoririi bisericii sunt diferite. Anuarul Eparhiei Hușilor din anul 1934 consemnează faptul că biserica *Sf. Împărați* a fost construită în anul 1824¹³, cel din anul 1935, în anul 1811, desemnând drept ctitor pe vornicul I. Greceanu¹⁴, iar cel din anul 1938, anul 1811, ctitor fiind vel aga N. Greceanu¹⁵ Pisania actuală menționează anul 1811, iar drept ctitor „familia Greceanu”. N. Stoicescu nominalizează numai ctitorii, și anume, pe Nicolae Greceanu mare agă și Ioan Greceanu mare vornic, fără a data edificiul¹⁶.

Nicolae Greceanu nu putea construi biserica în anul 1811, deoarece la acea dată avea 10 ani, fiind născut în 1801¹⁷, iar Ioan Greceanu, fost ispravnic de Tutova începând din anul 1821 și mare vornic al Țării de Jos între anii 1824-1831¹⁸, locuia la Drăgușeni (țin.Galați) și Iași în anul 1829¹⁹ O însemnare a protopopului de Tutova, Constantin Cocu iconom, referitoare la bisericile sfințite de către el, începând din anul 1824, enumera la poz. nr 9, biserica cu hramul *Sf. Nicolae* de la Gura Similei²⁰ La 28 martie 1830, marele vornic, Ioan Greceanu, nota în anul 1830 pe o *Evanghelie*, tipărită la Neamț în 1821 (primită de la mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache,

⁸ *Ibidem*, p. 182; *Tezaur toponimic...*, București, 1991, vol. 1, partea 1, p 35: Diocheții, fost sat în partea de nord - vest a satului Drăgușeni, azi jud. Galați.

⁹ Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p. 182-183.

¹⁰ C. Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, Iași, 1979, p. 65 - 69.

¹¹ Gh. Ghibănescu, *Familia Greceanu*, în *I. N.*, fasc. IX, 1931, p. 209.

¹² I. Antonovici, *Doc. bărlădene*, Bârlad, 1912, vol. II, p. 335 - 336; *Tezaur toponimic*, vol. I, Partea 1, p. 89; vol. I, Partea a 2-a, p.1065: satul Gura Similei se desprinde de târgul Bârlad, devenind s. Slobozia Similei, cf. catagrafiei din 1828.

¹³ *A.E.H.*, 1934, Huși, p. 70.

¹⁴ *Ibidem.*, 1935, p. 93.

¹⁵ *Ibidem.*, 1938, p. 151.

¹⁶ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 756.

¹⁷ Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p 183.

¹⁸ *Ibidem*, p. 182-183.

¹⁹ Al. V. Perietzeanu - Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829*, în *Arh. Gen.*, Iași, 1994, nr. 3 - 4, p. 290.

²⁰ I. Antonovici, *Doc. bărlădene*, vol. I, Bârlad, 1911, p. 307.

ruda sa)²¹, pe care o dăruia bisericii din Gura Similei, ce purta două hramuri, *Sf. Nicolae* și *Sf. Împărați „Constantin și Elena”*, ctitoria fiului său: „*Această Sfântă Evanghelie și eu spre pomenirea mea și a tot neamul meu, am afierosit-o la Sf. Biserică a iubitului nostru fiu Neculai Greceanu, biv vel agă, de la moșia sa la gura Similii, unde se cinstesc praznicile Sf. Marelui Ierarh Neculai și a Sfinților Împărați întocmai cu apostolii Constantin și Ileana. Rog pe cititorii cuvioși preoți să mă pomenească și să se roage pentru iertarea și mântuirea sufletelor noastre. 1830 Martie 28. Ion Greceanu <biv> vel vornic*”²²

Analizând aceste informații conchidem că biserica a fost construită între anii 1827-1830 de către *Nicolae Greceanu*²³, deoarece singurul proprietar al moșiei până în anul 1827 a fost tatăl său, Ioan Greceanu. În anul 1837, însuși *Nicolae Greceanu*, într-o inscripție de pe riza icoanei „*Fecioara Maria*”, aflată și astăzi în inventarul parohiei, arată că el este ctitorul lăcașului, exprimându-se textual astfel: „... *bisărică făcută de mini pi moșia me Gura Similii ținutul Tutovii ; undi să cinstești hramul Sf. Ierarh : Nicolai și a Sf. Împărați*”

El s-a născut în anul 1800²⁴ sau în anul 1801²⁵ în târgul Bârlad. S-a căsătorit la 19 martie 1823 cu Elena Iamandi, fiica banului Costache Iamandi²⁶, având casă la Bârlad²⁷ și curți la *Gura Similei*²⁸ *Vidomostia boierilor Moldovei* din anul 1829 îl menționa în calitate de agă²⁹, iar însemnarea de pe *Evanghelie* îl arată pe *Nicolae* ca „biv vel agă”. În *Cartea Divanului Domnesc* din anul 1830 decembrie 3 apare în

²¹ Pe aceeași *Evanghelie*, Ioan Greceanu, vel vornic, consemna, la 10 februarie 1823, că: „*Această Sfântă carte / Mie mi-e de dar / Celui ce mi-au dat-o / Și cunosc mult haru / Veniamin Costache / Alesul păstor / Mitropolitul Țării / Mult îndurător / El mi-a dăruit-o / Vrând a revârșa / Aici către mine / Bunătatea sa. / O cetitor sfinte / Nici cum nu uita / Dintru-datorie / A te strămuta / Cetind pomenește / Pe bunul păstor / Fii cum sunt și eu / Foarte simțitor / Pentru că se cade / Un așa bărbat / În veci ca să fie / Binecuvântat*” (transcriere făcută de pr. Gh. Popa, protoiereu – Bârlad, vezi arhiva Parohiei Simila).

²² *A.E.H.*, 1938, p. 151-152.

²³ *I.N., Iași, 1931, fasc. 9, p. 216*, numărându-se și printre ctitorii bisericii „*Sf. Nicolae*” (Tuchilă) din Bârlad, refăcută din zid între anii 1825-1827; v. I. Antonovici, *Doc. bârlădeane*, Huși, 1926, vol. V, p. 4 - 6.

²⁴ Vezi, Al. V. Perietzeanu - Buzău, *op. cit.*, p. 290.

²⁵ Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p. 183.

²⁶ *Ibidem*; vezi și *I.N., Iași, 1931, fasc. 9, p. 216*, a primit ca zestre moșiile: Urdești, Horăști, Ștefeni, Bârseni, Bustești, Tămășeni; *Tezaur arhivistic vasluian...*, p. 175: la 3 dec. 1830 a cumpărat părți din moșia Drăgotești din țin. Vaslui; p. 203, în 1838 se judeca cu răzeșii pentru moșia București, țin Tutova.

²⁷ I. Antonovici, *Doc. bârlădene*, vol. V, Huși, 1926, p. 248, 277, ulterior, proprietatea avocatului Mihail Cristescu.

²⁸ *Ibidem*, p. 248 - 249; Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p. 183.

²⁹ Al. V. Perietzeanu - Buzău, *op. cit.*, p. 290; vezi *Tezaur arhivistic vasluian...*, p. 140 - 141, N. Greceanu era menționat în calitate de agă, 1821 - 1822 (vezi, înștiințările caimacamului Ștefan Vogoride din 15.12.1821, respectiv 10.01.1822, cu privire la numirea acestuia în funcția de ispravnic al ținutului Tutova); p. 141, confirmat în funcția de ispravnic, ca fost mare agă, de către domnitorul Ioan Sandu Sturdza, potrivit înștiințării din 10 nov. 1822.

calitate de vornic³⁰, iar între anii 1822-1840 funcționa ca ispravnic al ținutului Tutova³¹. El este semnat al *Petejiunii – Proclamațiune în numele tuturor Stărilor Moldovei* din 28 martie 1848³². Conform unui raport întârziat al Isprăvniceii ținutului Tutova, reprodus în *Nota Departamentului Treburilor din Lăuntru* din 16 februarie 1856 către Secretariatul de Stat, vornicul Nicolae Greceanu a murit la data de 2 iulie 1855, clironomi fiind soția sa, Elena, alături de fiul lor, aga Costache Greceanu și comisoaia Raluca Costache (fără urmași, decedată la 26.07.1855)³³

Biserica actuală, situată în partea de sud a satului, înconjurată de cimitir, a fost construită în incinta curții boierești³⁴ de către meșteri ruși³⁵, din cărămidă manuală, arsă, legată cu mortar de var hidraulic³⁶, în locul unei biserici mai vechi de lemn, cf pisaniei, scrisă în anul 1996, aflată deasupra intrării în pronaos: „Cu vrerea tatălui, cu binecuvântarea fiului și cu desăvârșirea Sf. Duh, ziditu-s-a acest sfânt lăcaș dumnezeiesc în anul mântuirii 1811(? , n.n.), de la facerea lumii 7319, în satul Simila, atestat în documente încă din anii 1442 - 1444. / Biserica actuală, zidită pe locul uneia mai vechi din lemn este ctitoria familiei Greceanu - vornic, pe vremea când Întâi Stătător al Mitropoliei Moldovei, cât și caiamacam (locțiitor de domn) era Mitropolitul cărturar Veniamin Costache, iar Episcop de Huși era Meletie Lefter. / Nicolae Greceanu, vel vornic, cu doamna sa Elena, aduce în țară meșteri ruși și zidește biserica monumentală, azi monument istoric - ce există acum cu hramul Sf. Ierarh Nicolae. / Pe vremea P.S. Iftimie Luca al Romanului și Hușilor și a Pr. Dumitru Găbureac s-a purces la reconsolidarea bisericii, epîtrop fiind d-l Neculai Zupcău, iar lucrările s-au terminat în anul 1992...”

Monumentul³⁷ prezintă un plan treflat cu abside semicirculare (fig. 1 - 2) și turn - clopotniță pe pridvor, intrare vest, temelie de piatră (~ 1, 5 m adâncime), pereți portanți de cărămidă, acoperiș articulat, învelitori din tablă zincată, inițial șindrilă, tâmplărie și pardoseli de lemn; sistem de boltire: pridvor - tăvănit, pronaos - boltă în leagăn, sprijinită pe două arcuri dublou, perpendiculare pe axul bisericii și pe stâlpii cu capiteluri cu muluri în retragere, naos boltă pe pandantivi, abside laterale – semicalote, altar - boltă aplatizată. Zidăria exterioară, deosebit de groasă pentru o construcție din cărămidă (cca. 1,80 m), adăpostește o serie de căi de acces către turnul

³⁰ *Tezaur arhivistic vasluian...*, p. 175; vezi și *I.N.*, Iași, 1931, fasc. 9, p. 217, între anii 1835-1843, vornicul N. Greceanu se judeca cu Ruxandra Roset Roznoveanu, hătmăneasa, pentru hotarul dintre moșiile Simila și Zorleni.

³¹ Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p. 183.

³² *Ibidem*, p. 181; I. Antonovici, *Doc. bărlădene*, vol. V, p. 113, la 30 ianuarie 1854, semna ca martor în *Testamentul nobilului Nicolae Roșca Codrianu, vărul său*.

³³ Mihai-Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite: Vidomostiile deceselor boierești (1834-1856)*, în *Arh. Gen*, nr.1-2, 1995, p.188.

³⁴ Lângă biserică, în partea de sud, a ridicat un azil (în 1902 funcționa ca fabrică de oțet, idem astăzi): vezi, *M.D.G.R.*, vol. V, fasc. II, p. 388.

³⁵ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. II, p. 314 – 317.

³⁶ D.J.A.N.Vs, fond *Episcopia Hușilor*, dos.4/1881, f.29, 77 – 79.

³⁷ Înscris în *Lista monumentelor de cultură de pe teritoriul R.P.R.*, București, 1955, p. 196, nr. 1578; *Lista monumentelor istorice din 2004*, în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 646 bis din 16.07.2004, vol. III, p. 2392, poziția 397, cod: VS-II-m-B-06878.

clopotniță, cafas, amvon și o tainiță (actualmente blocate), pe latura de nord. Tainița era legată de amvon și de turnul clopotniță printr-un canal vertical înalt de 4 m, cu scară interioară, boltită în leagăn, precedat de un tunel orizontal de cca. 3 m, până la nivelul ferestrelor

Fațadele sunt decorate cu elemente din repertoriul neoclasic (fronton triunghiular, ferestre semicirculare încadrate cu elemente decorative în relief, coloane semiangajate - capiteluri simple, panouri rectangulare adâncite în zidărie, muluri în retragere sub cornișă, care dau impresia de elansare a monumentului turn clopotniță cu 4 niveluri (cca. 16 m înălțime) cu decor la fel (fig. 3- 4).

Curtea boierească, inclusiv biserica și parcul, se întindea pe o suprafață de câteva fâlcii³⁸, „bine îngrădită”, înconjurată cu un canal circular plin cu apă, adusă prin conducte din râul Bârlad, canal pe care circulau mai multe vapoare pentru agrement și un mare iaz aflat peste drum de grădină, la intrarea în sat, lat de „vreo doi stâneni”³⁹. Grădina parc era plantată cu portocali, lămâi, pomi fructiferi, arbori (stejari, fagi, plop) și flori. La 21 mai, de hramul bisericii - „*Sf-ții Împărați Constantin și Elena*”, când era permis accesul publicului, în special al târgoveților din Bârlad, Nicolae Greceanu îi primea îmbrăcat în „antereu de cutnie, cu taclit, cu fermenea și cu ișlicul pe cap”, ceea ce demonstrează adaptarea sa la spiritul epocii de atunci⁴⁰

După moartea vornicului Nicolae Greceanu, survenită în anul 1855, moșia și biserica au fost moștenite de fiul său, aga Costache Greceanu, născut în anul 1823, căsătorit cu Eufrosina Iancu Văcărescu (1837-1870)⁴¹. Acesta a avut, însă, o viață scurtă, murind la Paris în anul 1858 și înmormântat la biserica *Sf. Voievozi* din Bârlad⁴². Văduva, Eufrosina Greceanu, la 26 aprilie 1860, a scos la mezință proprietățile Simila și Mastatecii⁴³, pentru a plăti datoriile rămase de la soțul său, în valoare de 12, 331 galbeni și 3.448 lei⁴⁴.

Moșiile au fost cumpărate de către aga Vasile Pogor cu suma de 18.000 de galbeni, constând din: „o pereche case mici de zid în despărțire de șase odăi și o cămară, acoperământul vechiu de șândrilă; beciul mic de cărămidă; o căsuță mică pentru portari; altă casă cu 4 odăi de vâlătuci, acoperite cu scânduri; altă casă cu trei odăi, o bucătărie de cărămidă acoperită cu șindrila; alte două mici odăi de vâlătuci acoperite cu șindrila, și deosăbit o găinărie cu odaie de vâlătuci, stricași păreții, acoperite tot cu șindrile; grajdii de 12 cai; șură de 4 trăsări și un hambariu încăpătoriu de 50 chile, toate aceste de scândură de brad subt acoperământ de șindrila; hulubărie într-un picior, acoperită cu tinichea; **Biserică bună de zidii;**

³⁸ Vezi, *DEX*, București, 1998, p. 365 : falce - veche unitate de măsură pentru suprafețe agricole, folosită în Moldova echivalentă cu circa un hectar și jumătate.

³⁹ Vezi, V. Breban, *Dicționar al Limbii Române Contemporane*, București, 1980, p. 575: stânen - unitate de măsură veche pentru lungime, folosită în Moldova, egală cu 2,23 m.

⁴⁰ I. Antonovici, *op.cit.*, vol.V, p.249.

⁴¹ Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p. 184: înmormântată în cimitirul Bellu din București.

⁴² I. Antonovici, *op. cit.*, p. III, 68, îmbrăcămintea de plumb a sicriului (53 oca), dăruită de familie, a fost vândută pentru repararea bisericii cu 146 lei și 16 parale.

⁴³ *Tezaur toponimic*, vol. I, Partea 1, p.549, Mastatecii sau Horoiata, moșie și fost sat pe Bârlad, înglobat în satul Gura Similei, 1887; vezi și p. 706.

⁴⁴ I. Antonovici, *op. cit.*, vol.II, p. 318; Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p. 184.

grădină cu feluriți copaci și puțină pădure, în ea florărie de cărămidă acoperită cu șindrilă; o moară cu două pietre și o chiuă de sumane; osăbită casă cu două odăi, grajdii de doi cai și o căsoaie supt un acoperământ, păreții de vâlătuci, învelite cu scânduri; un zămnic și două ratișuri cu beciuri, unul la drumul mare cu patru odăi și grajdii acoperite cu scânduri, și unul la drumul Similei cu 4 despărțituri stricat și nelucrătoriu; osebită crâșmă pe valea Săcii cu două odăi și pivniță de lemn, stricate, și o moară de vânt; pe Mastatici este un rateș cu beci...⁴⁵

La 27 februarie 1884, Casa Proprietății moșiei târgului Bârlad a cumpărat moșiile Simila și Horoiata în suprafață de 711 fâlcii și 31 prăjini⁴⁶ de la Vasile Pogor cu 27 de galbeni de aur fiecare falce, în sumă totală de 225,684 lei noi, plătiți în aur⁴⁷

În anul 1881, biserica era în stare rea, acoperișul spart, învelitoarea de șindrilă fiind putredă. La solicitarea Protoieriei județului Tutova, lăcașul a fost închis prin Ordinul Episcopiei Nr. 480/30 iunie 1881, semnat de P.S. Dima Calinic. Reparată la interior și acoperită cu tablă, biserica a fost redeschisă la 7 decembrie 1881, urmând a se tencui la exterior în primăvara anului următor⁴⁸. Lucrările au fost finalizate abia în anul 1884, în timpul preotului paroh V. Crăescu. Acum biserica deținea 8 fâlcii de pământ teren arabil⁴⁹ În anii 1894-1895, biserica avea 8 fâlcii de pământ, preot paroh fiind Alexandru Pascal⁵⁰

Între anii 1898-1908, biserica necesita din nou reparații interioare și exterioare⁵¹, ajungând în 1936 aproape în ruină. Prin stăruința preotului paroh Gheorghe Popa, a fost reparată între anii 1937 – 1938, numai la exterior, cu bani adunați de la enoriași în sumă de 16.051 lei, 8.000 lei primiți de la Ministerul Cultelor, 7.000 lei de la Prefectură, 8.068 de la Primărie și 24.639 lei din arenda pământului bisericii, pământ donat de Ion Negrea în anul 1900, în suprafață de 1,43 ha. Între anii 1896 -1937 a funcționat ca filială a parohiei Zorleni. În această perioadă, parohia deținea 12,50 ha de teren arabil ca urmare a reformei agrare din 1864⁵².

Avariată de cutremurul din anul 1940, biserica a fost reparată din nou între anii 1941 - 1942, când a fost pictată din nou⁵³ și catapeteasma de Constantin Buhuș⁵⁴ În urma vizitei la fața locului, P.S. Grigore Leu, Episcopul Hușilor, prin Circulara nr. 1481 din 3 noiembrie 1941, atrăgea atenția preoților asupra îndatorii lor legale de a obține avizul Comisiunii Monumentelor Istorice în vederea reparării acestora⁵⁵ La 23 august 1944, în timpul operațiunilor militare din timpul Celui de-al doilea război

⁴⁵ *Ibidem*, p. 317-320.

⁴⁶ *Vezi, D.L.R.C.*, p. 835: prăjină – veche unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu circa 180 – 210 mp.

⁴⁷ I. Antonovici, *op. cit.*, vol. II, 314 – 317.

⁴⁸ D.J.A.N.Vs., *fond Episcopia Hușilor*, dos.4 /1881, f.29, 77 - 79.

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 20/1884, f.85 - 86.

⁵⁰ *Ibidem*, dos. 5/1895, f. 61.

⁵¹ *Ibidem*, dos.4 /1898, f.39; dos.23/1907-1908, f.263; dos.5/1902, f.115-116, 137-138, 141.

⁵² *A.E.H.*, 1938, p.151.

⁵³ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 756.

⁵⁴ Arhiva D.J.C.C.P.C.N, fond *O.P.C.N.*, dos.1/1962, pachet nr. 47; Arhiva Episcopiei Hușilor, fond *Protopopiatul Bârlad, parohia Simila*, dos.1/1947, f. 1 - 9.

⁵⁵ *C.H.*, nr. 4, 1941, p. 23, 31.

mondial, monumentul a fost bombardat, distrugându-i-se turla și o parte din acoperiș. Reparațiile au fost finalizate în anul 1947, prin grija preotului paroh Gheorghe Popa⁵⁶. În anul 1947, biserica deținea suprafața de 2.620 mp teren - curți și 13,5 ha de teren arabil, din care 12 ha primite prin împroprietărire, iar 1,5 ha din donații⁵⁷.

Seismele din anii 1977, 1986 și 1990 au afectat structura de rezistență a edificiului, fiind consolidat între anii 1987-1992, pe baza unui proiect tehnic semnat de arhitectul C. Brătescu, devizul estimativ ridicându-se la suma de 1.229.000 lei, sumă adunată de preotul paroh Dumitru Găbureac de la enoriași⁵⁸. Prin răspunsul nr. 476 din 30.07. 1990, Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice impunea unele corecturi ale proiectului: respectarea profilurilor inițiale ale clopotniței, ale coloanelor de pe fațada de vest și ale frontonului de deasupra portalului⁵⁹. Lucrările de consolidare s-au încheiat în anul 1992. Pictura interioară a fost executată de Vică Lichi, între anii 1995 - 1996, cu cheltuiala parohiei, în timpul pr. paroh Vasile Lucaci, biserica fiind sfințită la 29 septembrie 1996, potrivit pisaniei.

Ctitorul, Nicolae Greceanu, ispravnic de Tutova, agă, mare vornic, proprietar al mai multor moșii, împreună cu soția sa Elena, ajutat și de tată său, Ioan Greceanu, mare vornic al Țării de Jos, precum și Iancu Dimitriu, Vasile Pogor, Ioniță Negrea ș.a. au înzestrat biserica cu cele necesare desfășurării cultului ortodox⁶⁰ pe măsura puterii lor economice⁶¹. În anul 1988 se mai păstrau doar câteva din aceste bunuri de valoare documentară și artistică și care au fost refăcute în timp sau au dispărut ulterior⁶². Printre acestea numărându-se:

- Pomelnicul din anul 1890 martie 1, scris în limba română, în care sunt pomeniți ctitorii, alți miluitori, precum și preoții slujitori ai lăcașului: „*Pomelnic/ Fondatorilor Bisericei din comuna Gura Simila / Morții / Ioan Grecianu Vel-vornic, Anastasia Vel - vorniceasa, Neculai Grecianu Bi-vel vornic, Elena Grecianu Bi vel vornicea*<sa> „*Costachi Grecianu Aga, Efrosina Grecianu Aga, Smaranda, Vasile, Maria, Mihailu, Maria, Vasile, Ioanu, Gheorghe, Casandra, Gheorghe și totu niamu lor./ Pomelnic/ Preutu, Vasile Crăescu, / Vii/ Vasili preutu, Maria presvitera, și fii loru, Maria, Rucsanda; Gligori, Gavrilu, Constantinu, Dumitru./ Morții/ Ioniță, Vasilca, Zanfira, Teodor, Safta, Petrachi, Ioanu, Maria, Ana, Gheorghe, Paraschiva, Costachi, Ilinca, Constantin, Dumitru, Rucsanda, Vasili, Toadir, Maranda, Ilina,*

⁵⁶ Arhiva Episcopiei Hușilor, fond *Protopopiatul Bârlad, parohia Simila*, dos.1/1947, f. 1 - 9.

⁵⁷ D.J.A.N.Vs, *fond cit.*, dos. 1/1947, f. 133.

⁵⁸ Arhiva D.J.C.C.P.C.N - O.P.C.N., dos.1 /1988 - 1990, vol. 2.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ A.E.H., 1938, p. 151 ; D.J.A.N.Vs, *fond cit.*, dos.1/ 1947, f. 133.

⁶¹ Din *Catagrafia de toată averea ce posedă Biserica cu hramul Sf. Împărați Constantin și Elena din com. Gura Simila - 1878*, semnată de pr. paroh C. Pascal, menționăm: 3 clopote, icoana *Maicii Domnului* și o cruce de lemn de chiparos, ambele îmbrăcate cu argint, chivotul, 8 candelu, o cădelniță, un potir, o copie, o linguriță și un disc - toate din argint: vezi D.J.A.N.Vs, *fond cit.*, dos. 8/1880, f. 156-157; *ibidem*, dos. 11/1894, f. 422, *Inventarul cărților ce posedă biserica în 1894*, întocmit de pr. paroh Al. Pascal.

⁶² Vezi Arhiva D.J.C.C.P.C.N. Vs, *fond cit.*, dos. 1/1977, vol. X bis, f. 2, 5, „*Tabelul bunurilor culturale ...*”, pe lângă bunurile de cult enumerate în text, erau consemnate 7 candelu din 1811, chivotul - idem, steluță, 1837 și 3 clopote, sec. XIX.

Ileana, Sofia, Gheorghe, Anica, Dumitru, Constantin, Ileana, Manolachi, Ionu, T..., Todir, Aristița, L..., Costachi, Gheorgh<e>, Vasile, Ioan preutu, Catrina presvitera, Maria, Dumitru. Și tot niamu<l> lor./ 1890 Marti<e> I” (fig.5).

Icoana împărătească: „Încoronarea Maicii Domnului de către Sfânta Treime”, sec. XIX (ante 1837), ulei pe lemn, revernisată în sec. XX (intervenții post 1992), dimensiuni: 60 x 45 cm. (icoana propriu-zisă) și 75 x 58 x 10 cm (cu tot cu ancadramentul metalic), două traverse semiîngropate, căptușită pe verso cu piele; chenar și riză de argint (aureole, cruce, coroana Maicii Domnului și simbolul Duhului Sfânt), ciocănit, cizelat, având gravată pe chenar, în partea inferioară, inscripția scrisă în Limba română, caracter chirilic: „Anul 1837 fevr. 10 Aceasta sf.: iconă : fiindu-mi : dată mii robului D<u>mnezeu aga Neculaiu Greceamul spre : evlavii di mătușa me : vorniceasa : Eliana : Beldiman născută : Costandachi ce o are : de la o mănăstire : pi cari după îndestuli : minuni : adivărati ce au făcut ținând-o în casă am așterosit-o la sf bisărică făcută de mini pi moșia me Gura Similii : ținutul Tutovii ; undi să cinstești hramul Sf. Ierarh Nicolai și a Sf. Împărați. Înoin-du minune iarăși în biserică mărturisită de vechilul moșiei mele d<i>polcovnicul Ștefan Crăescu ce au văzut o sf. lumină arzându înainte am și îmbrăcat-o cu arțintu ațutându spre evlavii și numitul vechil spre pomenire me și a lui dinpreună co tot niamul nostru”.

Central - Fecioara Maria, în veșmânt antic, în ghenunchi, cu mantie lungă, încoronată de către Sf. Treime; dreapta - Domnul Iisus cu o cruce în mâna dreaptă; stânga - Dumnezeu cu nimbul crucifer; deasupra - Duhul Sfânt în chip de porumbel; în partea inferioară, lateral stânga - dreapta: Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil; scene marginale - cele 12 prăznicare: lateral dreapta - „Nașterea Maicii Domnului (Prea Curata Fecioară), Prezentarea la Templu (Intrarea Maicii Domnului în Beseaică), Buna Vestire (Bunavestire a Preasfintei), Nașterea lui Iisus (Nașterea D-lui Nostru Is. Hristos), Întâmpinarea lui Iisus (Întâmpinarea Domnului Nostru Is. Hristos); lateral stânga - Adormirea Maicii Domnului (Adormirea Preacuratei Fecioare), Schimbarea la Față (Schimbarea la Față a Domnului), Înălțarea Domnului (Înălțarea Domnului Is. Hs.), Intrarea în Ierusalim (Intrarea Domnului Nostru Iisus Hristos în Ierusalim), Botezul (Botezul D-lui Nostru Is. Hristos); deasupra - Învierea Domnului (Sf. Înviere a D-lui Nostru Iisus Hristos), Încoronarea Fecioarei (Încoronarea Maicii Domnului di cătră Sfânta Treimi), Pogorârea Sf. Duh (idem); în partea inferioară - Sfinții arhieriei: Grigorie Bogoslov, având crucea într-o mână și cealaltă la piept, Vasile cel Mare (Marele Vasilie), cu mâna dreaptă binecuvântează și cu stânga ține Evanghelia, Ioan Zlataust (Ioann Zlataust9, în dreapta are o cârjă episcopală și stânga la piept, Sf. Nicolae (Sf. Nicolae Arhiepiscop), cu dreapta binecuvântează, iar în stânga are Evanghelia, Sfinții Împărați Co<n>stantin și Elena, în dreapta, sceptrul imperial și biserica, iar în stânga, crucea, Sf. Mucenic Haralambie (Haralanpie), cu dreapta binecuvântează, iar stânga este înfășurată în Evanghelie, Sf. Mucenic Mina (Sf. Moce. Mina), în costum antic, în dreapta ține crucea, Sf. Mucenic Trifon („Sf. Mocenic Trifo”), în costum antic, militar, în mâna stângă crucea, cu mâna dreaptă „îndrumă” spre cruce, în cele 4 colțuri, cei patru evangheliști cu simbolurile lor. Cromatica: fond ocru verzui - albăstrui, tunică roșie și mantie verzui cu blicuri albe (fig. 6). - Discos,

secolul al XIX-lea (cca. 1837)⁶³, argint (20 x 7 cm), inscripție în chirilică pe margine: „*Mielul lui Dumnezeu pentru păcatele oamenilor în toată lumea să jertfește*”, azi lipsă (fig. 7).

Potir, secolul al XIX-lea, datat „1837”, argint (31x12 cm.), decorat cu motive vegetale (vrej, viță de vie) și îngeri, inscripție în limba română, caracter chirilică, pe marginea inferioară: „*Morții Ioan, Gheorghe, Smaranda, Gheorghie, Casandra, Ileana și tot neamul lor. Mihail și tot neamul lor. 1837*”; deasupra decorului de pe cupă, pe o bandă este inscripționat: „*Vii // Nastasia, Neculai, Ileana, Costantin, Ileana, Smaranda, Valentin, Maria și tot neamul lor*” (fig. 8).

23 de cărțile vechi, tipărite în alfabet chirilic (ne mai fiind folosite în practica rituală uzuală de cult), au fost preluate de Episcopie în anul 1980 pentru constituirea Muzeului eparhial⁶⁴: *Apostol*, București, 1774; *Mineiul pe luna lui Mai*, Râmnic, 1780; *Cazanie*, Viena, 1793; *Mineiul lunii lui Martie*, Buda, 1804⁶⁵; *Mineiul lunii lui Aprilie*, Buda, 1804⁶⁶; *Mineiul lunii lui Iunie*, Buda, 1804⁶⁷; *Mineiul lunii lui August*, Buda, 1804⁶⁸; *Mineiul lunii Septembrie*, Buda, 1804⁶⁹; *Mineiul lunii lui Noiembrie*,

⁶³ Arhiva D.J.C.P.C.N Vs., *fond cit.*, dos. 1/1977, vol. X bis f. 2.

⁶⁴ Vezi, Colecția de carte veche a Muzeului eparhial Huși.

⁶⁵ *Ibidem*, *Mineiul lunii lui Martie*, Buda, 1804, inv. 146, cota IV /146, dim 36x22 cm, oglinda : 31/19,5 cm, 126 file, plus 4 nenumotate la început, 2 coli albe, coperte din piele maro, carton, fără decor, tranșă aurie; însemnari în limba română : forțaț 1 : *Cântăreț bisericii Melinte Manea 1 Martie 1959. Duminica Fiului celui desfrânat*; fila 126 verso, limba română: *Azi, Sâmbăta lui Lazăr spre Amintire că am fost dascăl la aciastă Sf. Biserică. Azi, 12 April 1941. Manea N. Melinte, fiul Satului Simila, Jud. Tutova*; forțaț 2, limba română : *Cântăreț Bisericesc Costică M. Melinte, decedat în arnată '951, adăugat : « 11 Martie 1950 »; 24 Martie 1951...V. Dâlcu cântăreț. 24 III 1951*; în chirilică, coperta a II-a : « 1849 febr. 27 ».

⁶⁶ *Ibidem*, *Mineiul lunii lui Aprilie*, Buda, 1804, inv. 154, cota IV, dim. 34,6/19 cm, oglinda: 32/19 cm, 40 - 41 rânduri, 120 file + 4 nenumotate la început + 4 coli, din care 2 imprimare cu gri - verde și motiv floral, coperte nedecorate, carton, piele, tranșă aurie, roșie, stare de conservare - mediocră; însemnări: forțaț 1, limba română: *V. Gh. Petrea 1882; V. Gh. Petrea cantor 1840; <Gh> Pascal Preut*; forțaț 2 : *30 Aprilie 1939 <Gh. Melinte>; Vasile Dâlcu. 8 Aprilie 1948*; forțaț 2, verso: *M. Melinte 1/IV 1950. Sâmbăta lui Lazăr*.

⁶⁷ *Ibidem*, *Minei luna lui Iunie*, Buda, 1804, dim. 36/22,5 cm, oglinda : 31,5/19 cm, 115 file + 1 nenumotată la sfârși + 3 nenumotate la început + 2 coli, tipărit pe 2 coloane cu roșu cu negru, 39 rânduri, de episcopul Filaret al Râmnicului, Francisc al II-lea, Ștefan Stratimirovici; coperte din piele maronie, decor numai la cotor - buchet, inițial auriu, școală moldovenească; însemnări pe forțaț 1, limba română: *Vasile Petrea Dascăl. semnează. 1872 Iune în 3 zile; Iune 23 Duminică II după rusalii. 1942; 1951 Iule în 8 zile Dumineca III după rusalii; Duminică 3 Iule 1955 cântăreț; Azi 5 Iulie 1959. Cânt. Bis. M. Melinte. Duminica a II-a de Rusalii*; forțaț 1 verso: *10 Dec. 1976 s-a făcut fișa Vasile Gh. Petrea Iunie 3 zile Ziua 3; V. Gh. Petrea 1872 Iune în 2 zile*; forțaț 2, însemnare în limba română: *Acest Mineiu al lunii lui Iunie este a Bisericii cu hramul Sf. Împărați Cost. și Elena în cotuna gura Similei spre știință sumsemnez. Preot C. N. Pascal*.

⁶⁸ *Ibidem*, *Mineiul lunii lui August*, Buda, 1804, inv. 203, cota IV, dim. 36,5/22,5 cm, oglinda: 31/19 cm; 147 file + 4 nenumotate + 1 coală albă la început, 41 - 43 rânduri, coperte nedecorate din piele, carton, cotor cu 7 nervuri, decor inițial auriu, imprimat (buchet), stare de

Buda, 1804⁷⁰; *Mineiul lunii lui Ianuarie*, Buda, 1805⁷¹; *Mineiul lunii lui Februarie*, Buda, 1805; *Mineiul lunii lui Mai*, Buda, 1805⁷²; *Mineiul lunii lui Iulie*, Buda, 1805⁷³; *Mineiul lunii lui Octombrie*, Buda, 1805; *Mineiul lunii lui Decembrie*, Buda, 1805; *Octoii*, Buda, 1811; *Evanghelie*, Buda, 1812; *Tipicon*, Iași, 1816, *Triod cu Strastnic*, Buda, 1816; *Ceaslov*, Iași, 1817; *Apostol*, București, 1820; *Liturghier*, Iași, 1845; *Molitvelnic* (lipsă foaia de titlu).

conservare – mediocră; însemnări, forțaț 1: *De ținut minte în anul acesta mare lipsă au fost în bucate încât nu s' au făcut absolut nimica de au fugit oamenii din sat, unde se găseau bucate. Cântăreț bis< Manea Melinte>*; însemnare pe coperta II: *În anul de la Hristos 1947 luna Aug. 17 sau făcut schimbul la bani care se ridicase 30.000 mii lei un ou, cu sutele de milioane orice cumpărătură. S' a făcut stabilizarea în folosul muncitorului. 6 aug. 1956.*

⁶⁹ *Ibidem*, *Mineiul lunii septembrie*, Buda, 1804, inv. 18, cota IV, dim 37/24 cm, oglinda: 31,7/19,4 cm, 205 file + 2 coli albe + 5 nenumotate la început, 37 - 40 rânduri, coperte din carton și piele, fără nervuri; tipărit prin grija episcopiiilor Chesarie și Filaret ai Râmnicului, Francisc al II-lea, arhiepiscopul Ștefan Stratimirovici, însemnări pe f. 1 nenumotată și forțaț II , în limba română: *Cântărețu V. G. Petria la anul 1840; Cântăreț C. Prisecaru la 1914.*

⁷⁰ *Ibidem*, *Mineiul lunii lui Noiembrie*, Buda, 1804, inv. 20, cota IV, dim. 36/22,5cm, oglinda – 32/19,5 cm, 191 file + 2 coli albe + 3 file nenumotate la început, scris pe 2 rânduri cu roșu și negru, 38 - 42 rânduri, pagina de titlu :, MINEIUL// LUNA LUI NOEMVRIE// Carele mai întâiu sau fost tipărit tâlmăcit prin // nevoița Prea - Osfințitului Episcop a Râmnicului // CHESARIE// Iară acuma a doua oară după Izvodul cel adevărat al // Mineiului celui Mare dat la tipariu în zilele Prea - // Înălțatului Împărat al Românilor și Apo-//stolicescului, Craiu // FRANCISC al DOILEA // Cu Blagoslovenia Exțelenții sale Prea-Osfințitului // Domn// ȘTEFAN STRATIMIROVICI // Arhi - Episcopul // și // Mitropolitul Besăricii Răsăritului din // Carloveț. // În Buda. // Sau tipărit în Crăiasca tipografie a Ouniversității // și din Peșta la Anul de la Hs. 1804⁷¹; coperte nedecorate din piele maronie, cotor cu motiv floral și 7 nervuri; tranșă aurie, stare de conservare – rea; însemnare pe fila 3 nenumotată de la început, în limba română: *Amintire din veață că am fost cântăreț la acea de cult stă Sf. Biserică din satul Simila, ca fiu al satului, născut în luna Noiembrie ziua 8 Anul 1900, fiu al lui Neculai și al Aglaei trecuți în veșnicie. Astăzi 24 XI 1968. Duminică a XXX după rusalii, semnătură indescifrabilă; însemnări din anii 1956 și 1968 ale cântărețului bisericii, pe forțaț 2.*

⁷¹ *Ibidem*, *Mineiul lunii lui Ianuarie*, Buda, 1805, inv. 126, cota IV, dim. 36x21 cm, oglinda: 32/19,5 cm, 225 file + 4 file nenumotate + 2 coli albe la început, scris pe 2 coloane, 41 - 42 rânduri, coperte nedecorate din carton și piele, 7 nervuri, cotor decorat central cu un buchet, marginile cu motiv vegetal - floral; însemnări pe forțaț 1 din 1946 și a 2-a din 2 febr. 1947, semnată de C. Melinte; forțaț 2: 30 XII 1947. *Abdicarea Regelui Mihai I lăsând pe Români să ducă viața democratică după voia poporului*; coperta 2, limba română: *Cântăreț V. Dâlcu, com Zorleni, jud. Tutova. 4 I 1948.*

⁷² *Ibidem*, *Minei lunii lui Mai* , Buda, 1805, inv. 1, cota IV/1, dim. 37/24 cm, oglinda 31,5/19 cm, 127 file + 4 nenumotate la început + 3 nenumotate la sfârșit + 2 coli albe, 40 - 41 rânduri, pagina de titlu: episcopul Râmnicului Filaret, Mitropolit Dositei, în timpul lui Ioan Alexandru Ipsilant, episcopul Argeșului Iosif, coperte din carton și piele, tranșă aurie.

⁷³ *Ibidem*, *Mineiul lunii lui Iulie*, Buda, 1805, inv. 57, cota IV, 180 f. + 3 nenumotate la început + 1 coală albă, dim. 37x22 cm, oglinda: 32x19,5 cm, 40 - 41 rânduri, tranșă aurie, roșie, coperte nedecorate din carton și piele maronie, chenar realizat prin presare (linii), cotor pe 7 nervuri cu decor floral (buket); însemnări în limba română pe forțaț II din anii: 1940, 1941, 1950, 1966, semnează cântărețul I. Mardare (ex.: *Azi 6 Iulie 1941 de rând glas III. Războiul cu rușii în finișă. Fratele cântăreț <...> mobilizat. // I. Mardare*).

În inventarul parohiei din anul 1977 mai erau enumerate și alte cărți vechi de cult⁷⁴: *Evangelhie*, Buda, 1779⁷⁵, Mineiul lunii lui Decembrie, 1804, Mineiul lunii lui Februarie, 1805, *Evangelhie*, Neamț, 1821⁷⁶, *Octoih*, 1821, *Te-Deum*, 1879, *Apostol*, 1899.

Din rândul personalului ce a deservit acest lăcaș de-a lungul timpului, consemnat în pomelnicele din 1890 și 1945 (fig. 9)⁷⁷, precum și în unele documentele ale vremii, amintim preoții: Constantin iconom (1833-1843), Gheorghe Grosu (1843-1845), Ștefan Sandu (1844 - ?), Vasile Cârnci (1843-1863), Necolae Pascal (1855-1878)⁷⁸, Ioan Bănceanu (1862-1870), Constantin Pascal⁷⁹ (transferat la biserica din Simila la 26 martie 1876⁸⁰ în vârstă de 22 ani)⁸¹, care a activat alături de pr. N. Pascal⁸², V. Crăescu (1884⁸³-1891⁸⁴), Alexandru Pascal (1894-1895)⁸⁵, Hristodor Rotaru, Constantin Tenea (1900⁸⁶-1908⁸⁷), Ioan Mangu, Gh. Popa (1937-1947), licențiat în teologie la Cernăuți în anul 1943, păstorind 104 familii cu 492 suflete, Gh. Busuioc (1962-1964), Al. Gâlea, Constantin Măileanu (1977)⁸⁸, Constantin Isăcescu, Dumitru Găbureac (1988-1996)⁸⁹, Vasile Lucaci (1996-2003), Marius Dumitru Mărcuță (2003-2004), Răzvan Andrei Acostioaiei (2004-azi).

Printre cântăreți: V.Gh. Petrea (1840⁹⁰-1882⁹¹), la 3 iunie 1872 era dascăl⁹², Năstase Pascal (1878)⁹³, Gh. Năstăsescu și Ioan Grama (1900⁹⁴ - 1908⁹⁵), C. Prisecaru

⁷⁴ Arhiva D.J.C.C.P.C.N. Vs., *fond cit.*, dos. 1/1977, vol. X bis, f. 2, 5.

⁷⁵ I.Bianu, N.Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tom. II, București, 1910, p.413; legată în pluș roșu, vezi Arhiva D.J.C.C.P.C.N. Vs., *fond cit.*, dos. 1/1977, vol. X bis, f. 2.

⁷⁶ Vezi Arhiva D.J.C.C.P.C.N. Vs., *fond cit.*, dos. 1/1977, vol. X bis, f. 2: potrivit *Tabelului cu evidența bunurilor culturale mobile ale parohiei Simila, com Zorleni*, semnat de pr. paroh, Const. Măileanu, la 30 ianuarie 1977, această *Evangelhie*, legată în piele, a fost predată la „muzeu”, fără a se preciza la care muzeu.

⁷⁷ Pomelnic, 1945, scris pe tablă de către pr. paroh Gh. Popa, cu adăugiri ulterioare.

⁷⁸ În anul 1876 avea 68 de ani: vezi D.J.A.N.Vs., *fond cit.*, dos. 8, 1876, f.37-38.

⁷⁹ Colecția Muzeului eparhial Huși, însemnări de pe *Mineiul lunii lui Iunie*, Buda, 1804, forțaț 2.

⁸⁰ D.J.A.N.Vs., *op. cit.*, dos.8 /1876, f.23.

⁸¹ *Ibidem*, dos. 10/1876, f. 37-38, 70.

⁸² *Ibidem*, dos.8, 1880, f.156-157; vezi și C. Clit, *Un tablou ecleziastic privind județul Tutova la 1878*, în *Prutul*, nr. 1/2001, p. 11: pr. Neculai Pascal ce a servit la biserica din Gura Similei a încetat din viață; biserica Sf. Împărați deservea 70 de familii.

⁸³ *Ibidem, fond cit.*, dos. 20/1884, f.85 - 86.

⁸⁴ *Ibidem*, dos. 14/1891, f. 95-98.

⁸⁵ *Ibidem*, dos.11, 1894, f.422; dos.5, 1895/ f.61.

⁸⁶ *Ibidem*, dos.16/1900, f. 198.

⁸⁷ *Ibidem*, dos.23/1907- 1908, f. 263.

⁸⁸ Arhiva D.J.C.C.P.C.N. Vs., *fond cit.*, dos. 1 / 1977, vol. X bis, f. 8.

⁸⁹ *Ibidem, fond cit.*, dos. 1/1988, vol. III; v. și pisană.

⁹⁰ Colecția Muzeului eparhial Huși, însemnări: *Mineiul lunii lui Aprilie*, Buda, 1804, forțaț 1.

⁹¹ *Ibidem; Iunie*, forțaț 2.

⁹² *Ibidem*, însemnări: *Mineiul lunii lui Iunie*, Buda, 1804, forțaț 1.

⁹³ C. Clit, *op. cit.*,

⁹⁴ *Ibidem*, dos.21 / 1900, f. 42.

⁹⁵ *Ibidem*, dos.23/1907-1908, f. 263.

(1914)⁹⁶, Vasile Bădănac (1919-1943) și I. Mardare (1940-1966)⁹⁷, Melinte Manea (1938⁹⁸ - 1959⁹⁹), Dâlcu Vasile (1946¹⁰⁰ - 1951¹⁰¹), Costică M. Melinte (1946 - 1951, decedat în armată)¹⁰². La aceștia, se adaugă cei nominalizați în pomelnic din 1945, fără a se li se preciza perioada când au funcționat: Neculai Năstăsescu, Gh. Negrea, Vasile Petrea, Vasile Fodor, Gh. Crețeanu, Ioan Popescu Pasarea și Dumitru Rânzescu.

Lăcașul de cult ortodox de la Simila, amestec de tradiție (plan) și inovație, prin preluarea unor elemente neoclasiche și de influență rusă, exemplu de biserică fortificată (tainița), se numără printre puținele mărturii de acest gen din Eparhia Hușilor.

Familia boierilor Greceanu, familie de mari boieri ai Moldovei din secolul al XIX-lea, pe lângă contribuția lor economică și politică și a înscris numele în istoria neamului românesc și pe plan cultural, mărturie elocventă fiind și biserica de la Simila.

Alături de ctitori, deservirea cu cinste și evlavie a acestui locaș a devenit o tradiție de familie pentru unii slujitori ai altarului, printre aceștia numărându-se clericii proveniți din familia Pascal, originară din zonă.

⁹⁶ Colecția Muzeului eparhial Huși, însemnari pe *Mineiul lunii Septembrie*, Buda, 1804, forțaț 2.

⁹⁷ *Ibidem*, *Luna lui Iulie*, forțaț 2.

⁹⁸ *A.E.H.*, 1938, p 151.

⁹⁹ Colecția Muzeului eparhial Huși Colecția Muzeului eparhial Huși, însemnari *Mineie*, Buda, 1804: *Martie*, forțaț 1, *Aprilie*, forțaț 2, *Iunie*, forțaț 1, *August*, coperta 2.

¹⁰⁰ D.J.A.N.Vs., *fond cit.*, dos. 1, 1947, f.133; Muzeul eparhial Huși, *Mineiul lunii lui Ianuarie*, Buda, 1804, coperta 2.

¹⁰¹ *Ibidem*, *Mineiul lunii lui martie*, forțaț 2.

¹⁰² *Ibidem*, *Ianuarie*, forțaț 2, *Martie*, forțaț 2.

CHURCH „SAINTES EMPERORS CONSTANTIN AND ELENA” FROM SIMILA VILLAGE, ZORLENI COMMUNE, VASLUI DISTRICT

SUMMARY

The church devoted to „Saint Nicholas” and „Saintes emperors Constantin and Elena” from Simila village, Zorleni commune, Vaslui district, was built by Greceanu boyars in XIX century; it is a mixture of tradition (plane) and innovation (neoclassical elements and some of Russian influence) and might represent one of the few example of fortified churches from Huși diocese.

It has a clubs shape plane, semicircle apses, steeple raised on top of the porch, entrance from the west; a stone foundation (cca. 1, 5 m deep), walls made by bricks, an articulated roof, now made by zinc sheet (older by shinle).The church also contain a very interesting system of vaults (for the porch, pronaos, naos-vault on pendants, lateral apses-semi calottes, flattened altar-vault), wooden floors and carpentry.

Facades are decorated with neoclassic elements (triangle gable, semicircle windows framed with decorative elements in relief, free columns, simple capitals, rectangular panels deepened in the masonry and mouldings retired under cornice that offer impression of raise of the monument); steeple has four levels (cca. 16 m high) and is decorate in the same manner as the church.

The church has many access way to cafas (balcony where the chorus sing), pulpit and cellar (a 3 m tunnel and a vertical channel directly from the garret).

The cult mobile inventory given by Greceanu boyars is largely degraded or disappears because of the greed or ignorance of the following generations.

FIGURES EXPLANATION:

- Fig. 1. Plane (Archive D.J.C.C.P.C.N. Vs. – O.P.C.N, dossier 1/1962, envelope no. 47).
- Fig. 2. Section (Archive D.J.C.C.P.C.N. Vs. – O.P.C.N., dossier 1/1962, envelope no. 47).
- Fig. 3. West view.
- Fig. 4. South-East view.
- Fig. 5. List of names (alive or dead) /Pomelnic, 1 March 1890.
- Fig. 6. Emperor Icon: “God Mother Coronation”, XIX century.
- Fig. 7. Disk, XIX century (1988 photo).
- Fig. 8. Chalice (1988 photo).
- Fig. 9. List of names (alive or dead) /Pomelnic, 1945 (2006 photo).

Lista abrevierilor - Simila

- A.E.H. – Anuarul episcopiei Huşilor
- Arh. Gen. – Arhiva Genealogică
- D.G.A.S. - Direcția Generală a Arhivelor Statului
- D.J.A.N. Vs. – Direcția județeană a Arhivelor Naționale Vaslui
- D.J.C.C.P.C.N.Vs. – O.P.C.N. – Direcția județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Vaslui – Oficiul pentru Patrimoniu Cultural Național
- D.R.H. – Documenta Romaniae Historica, seri A
- D.L.R.C. – Dicționarul Limbii Române Contemporane
- C.H. Cronica Huşilor
- I. N. - Ioan Neculce
- M.D.G.R. – Marele dicționar geographic al României

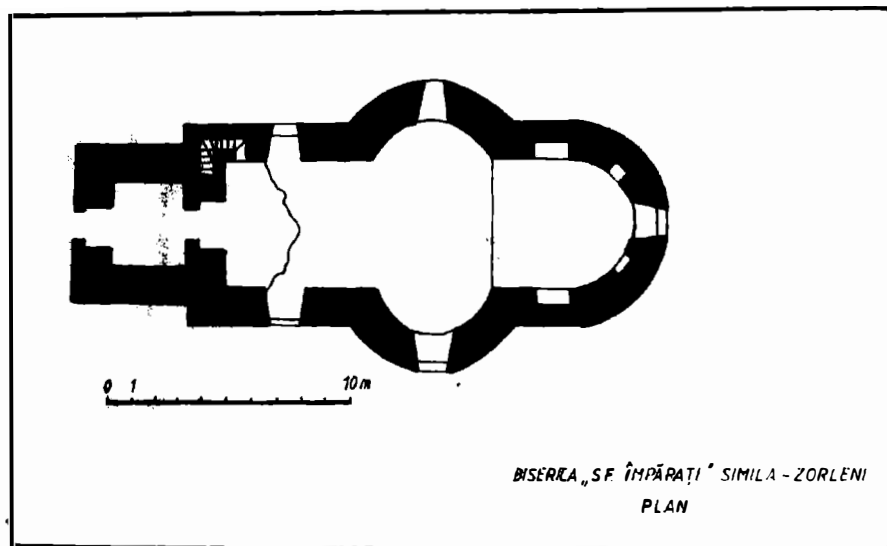

Fig. 1. Plan (Arhiva D.J.C.C.P.C.N. Vs. – O.P.C.N., dos. 1/1962, plicul nr. 47).

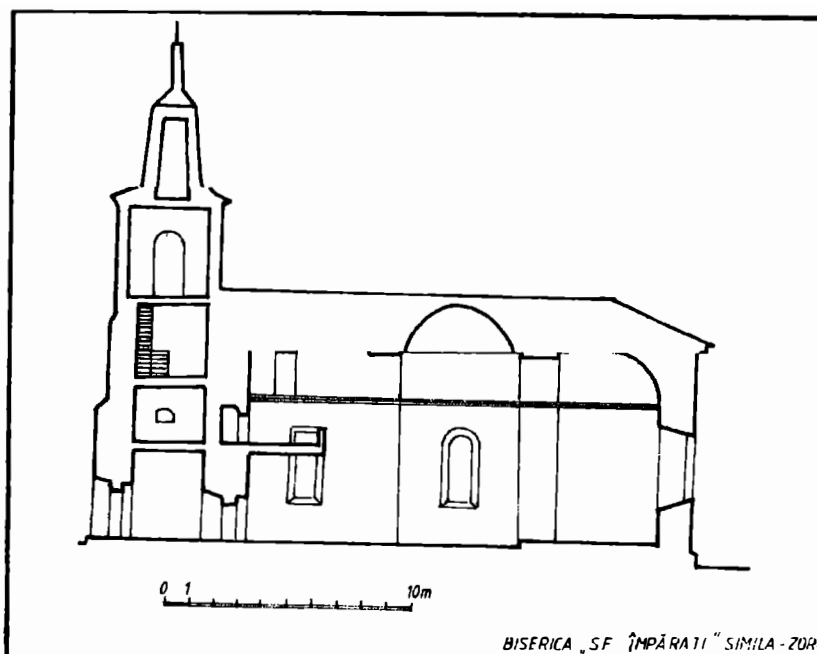

Fig. 2. Secțiune (Arhiva D.J.C.C.P.C.N. Vs. – O.P.C.N., dos. 1/1962, plicul nr. 47).

Fig. 3. Vedere Vest.

Fig. 4. Vedere Sud – Est.

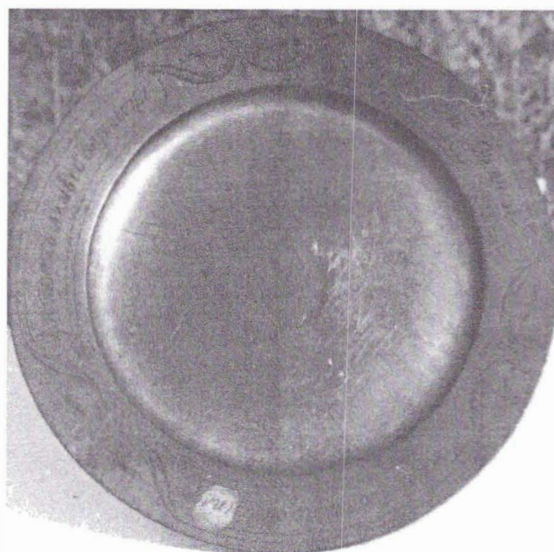

Fig. 7. Disc, sec. XIX (foto 1988).

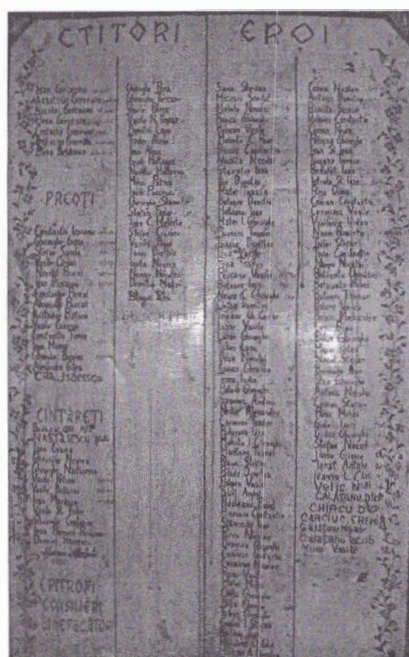

Fig. 8. Potir, 1837 (foto 1988).

Fig. 9. Pomelnic, 1945 (foto 2006).

DOCUMENTE INEDITE REFERITOARE LA MAUSOLEUL „PENEȘ CURCANUL” VASLUI

Maria Colea
Viorica Zgutta

Motto:

*„În fața acestui templu al gloriei
naționale descoperiți-vă și
plecați frunțile.”¹*

La Vaslui nu-i nimic extraordinar. Totul e domol, liniștit, molcom, blând și parcă visător, ca în toată Moldova. Mausoleul ce se ridică pe promontoriul Copoului străjuit de Biserica “Sfânta Treime” din cimitirul “Eternitatea” ca „Dumnezeu să aibă în a sa pază pe eroii neamului jertifiți pe altarul patriei, veșnică să le fie amintirea”.² Este o dovadă că la Vaslui nu-i nimic extraordinar. Totul e domol, liniștit., molcom, blând

“Cuminte și-ntru slavă cântare, coboară în mormânt și urcă în legendă”, aici la Vaslui istoria. Și atunci, aici, la Vaslui, nu-i nimic extraordinar. E doar istorie și legendă și ea poartă un nume “Peneș Curcanul”⁴, erou al războiului neatârnării și marii uniri.

Vasluianul participant la Războiul de Independență de la 1877 Constantin Țurcanu (1 martie 1854, Vaslui-15 noiembrie 1932) a intrat în Panteonul eroilor legendari ai istoriei noastre naționale prin faptele de vitejie, măestrit prezentate de Bardul de la Mîrcești, Vasile Alecsandri. Devenit pentru urmași, personaj istoric și literar, eroul de legendar Peneș Curcanul, alias Constantin Țurcanu merita omagiul lor. Târziu, peste ani, acest monument prinde contur, în 1934, la 2 ani de la trecerea sa în neființă⁵, când edilii vasluieni cu sprinul “Societății Cultul Eroilor”⁶ iau inițiativa ridicării unui Mausoleu la Vaslui. Membrii filialei locale a Societății “Cultul Eroilor” aleg cimitirul Eternitatea⁷ ca loc de construire a monumentului⁸ și încep primele lucrări în august 1934 prin exhumarea „osemintelor de pe suprafața pe care se va contrui mausoleul”.

Primarul orașului Vaslui, Generalul Ion Rășcanu⁹ (1872-1952), membru în Comitetul Central al Societății “Cultul Eroilor” și președintele filialei locale, prin poziția și relațiile sale a impus acestor inițiative ritmul necesar unei finalizări în timp record.

Mausoleul se dorea un omagiu adus luptătorilor căzuți în războiul pentru reântregirea neamului. În perimetrul monumentului, edilii vasluieni au rezervat un spațiu lui Peneș Curcanul și celor 9 dorobanți. Referitor la această inițiativă, în sesiunea Comitetului Executiv a filialei Societății “Cultul Eroilor” Vaslui din 20 august 1934, primarul Ion Rășcanu menționa: “ în porțiunea din mausoleu destinată lui Peneș Curcanul și celor 9 tovarăși de luptă ar fi bine ca să înhumăm în jurul lui Peneș veterani din 1877 care ar fi înmormântați în cimitirul din Vaslui sau din județ.”¹⁰.

Comitetul roagă pe părintele Gheorghe Florea să identifice locul unde sunt înmormântați asemenea veterani spre a-i putea aduce și înmormânta în cimitirul eroilor.

“Dacă nu vom găsi asemenea veterani, sau s-ar găsi mai puțini de 9, vom înmormânta în jurul lui Peneș Curcanul, ostași din județul Vaslui morți în 1916-1918, urmași ai veteranilor din 1877-1878.”¹¹.

Print-o bună mobilizare materială și umană la care o contribuție importantă a avut-o Garnizoana Vaslui și Regimentul VII Rahova 25 Infanterie Vaslui, la 11 noiembrie 1934, într-un cadru solemn a fost inaugurat Mausoleul Eroilor de la Vaslui.

„Ziditu-s-a acest lăcaș al osemintelor eroilor de către societatea “Cultur eroilor”cu strădania vasluianului general Rășcanu Ion, senator și fost ministru, ajutat de următorul comitet: colonel Fr.Lohr, Comandantul Garnizoanei Vaslui, colonel D.Constantinescu, comandantul Regimentului 25 Infanterie Vaslui, preotul Gheorghe Florea, C. Ungureanu ajutor primar, inginer Ion Iulian, Cristea Mănescu, directorul Agenției Bancii Naționale Vaslui și Ion G. Ciorescu, Directorul Prefecturii.1934”¹².

Mândria finalizării acestui mausoleu și importanța protejării sale pot fi ușor deduse din conținutul procesului- verbal încheiat în ziua inaugurării de comitetul de inițiativă. Aici, pe puncte instituții și persoane sunt nominalizate pentru “întreținerea și supravegherea de aproape a mausoleului”, în primul an de funcționare când recepția sa este provizorie și în cursul căruia se pot produce defecte de construcție. Așa cum se proiectase inițial, în perimetrul mausoleului au fost înhumați “un sergent și 9 dorobanți veterani ai Războiului de Independență din 1877”¹³.

Generalul Ion Rășcanu “care a însuflețit autoritățile civile și militare precum și întreaga populație a orașului să sprijine frumoasa inițiativă, cu respectul cuvenit eroilor neamului, tineri și bătrâni, bărbați și femei, sute și mii de vasluieni au fost prezenți la dezvelirea monumentului. Ei au adus imn de slavă celor ce și-au iubit țara și gloria înaintașilor cu prețul sacrificiului suprem”¹⁴

La mormântul lui Peneș Curcanul s-a așezat o cruce de marmură și o placă de bronz pe care s-au înscris simbolic versurile poetului de la Mircești:

„Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul, zece
Și nu- i era zău, nimănu
În pept inima rece.”¹⁵

Era omagiul simplu și pios adus de vasluieni eroiului de la 1877 și 1916-1918, monumentul simbol al orașului și al eroismului și jertfei vasluiene a fost construit din piatră, beton, marmură și bronz. Piesa centrală a mausoleului o acvilă uriașă din bronz cu aripile larg deschise, ocrotind parcă România Mare este astăzi dispărută la fel ca și o parte din plăcile de bronz având în baso-relief modelate o cască soldățească peste o sabie și o ramură de laur încrucișate, iar drept panăș crucea Ordinului militar „Mihai Viteazul” cel mai înalt ordin militar românesc creat de Regele făuritor al Marii Uniri, Ferdinand I, cu înscrisul “1916-1919” și “Pentru Patrie”

După inaugurarea Cercului Militar „Mareșal Constantin Prezan” în incinta Palatului Mavrocordat la 27 mai 1935, Mareșalul în ținută de gală împreună cu oficialitățile orașului a aprins flacăra veșnică la Mausoleul “Peneș Curcanul”¹⁶.

Cu trecerea anilor, însă autoritățile locale și-au dorit pentru orașul lor un monument pe măsura celui care fost Peneș Curcanul, monument pentru eroul lor, un monument realizat de un artist profesionist reprezentativ și cu un renume deosebit. Prilejul v-a fi oferit de scrisoarea primită în iulie 1943, de primarul de atunci profesor Constantin Capră¹⁷, de la artistul sculptor, Ioan Iordănescu din București¹⁸.

Prezentându-se ca fiind autorul unei machete a unui monument Peneș Curcanul și totodată câștigătorul concursului organizat cu lucrări în domeniu de Societatea "Cultul Eroilor" încă din 1912, sculptorul, Ioan Iordănescu, preciza: "împrejurări independente de voința mea și a celor care pe timpuri au format comitetul monumentului Peneș Curcanul destinat orașului Vaslui au făcut imposibilă realizarea lui"¹⁹. Expunând în ansamblu concepția monumentului său, stadiul realizării și etapele de parcurs în vederea realizării, Ioan Iordănescu își exprimă convingerea că "Dvs. ve-ți binevoi a studia chestiunea aceasta și că înțelegerea dvs. asupra ei va da puțința înfăptuirii monumentului Peneș Curcanul, ale căror lucrări de ipsos, le păstrez în acest scop de mai bine de 30 ani."²⁰. Referitor la prețul monumentului autorul menționa "turnarea grupului în bronz (este vorba de un grup principal de 3 soldați de către 2,20m fiecare) executarea în piatră a statuii lui Peneș a ornamentelor, basoreliefurilor, cumpararea blocurilor de piatră, lucrarea ei (Peneș reprezentat într-un țăran plecând la luptă) cu formele arhitectonice și a celor ce reprezintă pașcine, gabioane, precum și a fundației monumentului executat conform proiectului ales pentru concurs, pe baza căruie s-a încheiat contractul și s-au executat cele arătate la început necesită suma de 4.200.200 lei."²¹

Totodată, sculptorul, se arată dispus să ofere în păstrare lucrările care sunt deja gata" devenind proprietatea vasluienilor cu dreptul de a le întrebuița oricând în vederea ridicării monumentului".

Pentru că aceste lucrări ar putea fi distruse sau rătăcite, în cazul morții sale "fiindcă nu ar avea cine să le mai păstreze și nimeni nu ar ști să reconstitue figurile chipurilor din noianul lucrărilor care zac în magaziile mele" autorul ar fi dispus să primească suma de 800.000 lei.²²

Bucuros de a realiza "vechea dorință a cetățenilor vasluieni, acela de a immortaliza chipul lui Peneș Curcanul, vitejia ostașilor noștri în Războiul Independenței", primarul orașului Vaslui profesorul Constantin Crapă, răspunde discuției primului Consiliu de colaborare această cerere și va veni personal la București pentru a vedea machetele și grupurile lucrate în faza în care sunt.²³ Întrădevăr în ședința Consiliului din 11 iulie 1943, se citește "scrisoarea domnului artist sculptor Ioan Iordănescu, din București privitoare la monumentul Peneș Curcanul, care arată că a obținut prin concurs această lucrarea de artă încă din anul 1912"²⁴

După aprecierea inspectorului general administrativ că "Vasluiul trebuie să ridice o statuie pentru Peneș Curcanul, și precizarea Prefectului județului, "dacă această lucrare va prezenta o valoare Prefectura va contribui la cumpărarea ei", Consiliul aprobă ca primarul orașului Vaslui, "să meargă la București pentru a vizita atelierul domnului sculptor Iordănescu".²⁵

De la această dată informațiile documentare sunt învăluite în mister. Putem doar intui că lucrarea respectivă propusă de sculptorul Ioan Iordănescu autorităților

vasluine, ori n-a răspuns așteptărilor edililor locali, ori evenimentele acelor vremuri de război au amânat continuarea și finalizarea demersurilor atât de entuziaste inițial .A fost vorba de un posibil monument care poate ar fi egalat aura eroului independenței.

La Vaslui, nu-i extraordinar.Totul e domol, liniștit, molcom, blând și parcă visător ca în toată Moldova.

NOTE

- 1 Inscripție pe postamentul flăcării veșnice a Mausoleului “Peneș Curcanul”
- 2 Inscripția de pe placa de bronz de sub troița ce străjuiește pilonul stâng al rotondei.
- 3 D. Almaș „Popasuri la vetrele istoriei românești”, Editura didactică și pedagogică, București, 1981
- 4 Mioara Ioniță, Considerații asupra indentității lui Peneș Curcanul, Muzeul Național, Vol.IV, București, 1978.
- 5 Adrian Maniu, Universul, an XLIX, nr.323 din 23 noiembrie 1932,
- 6 I.D.1699/31 mai 1917.
- 7 Monitorul Oficial, 16 iulie 2004, nr.42, vol.III, pg.2394, nr.427 VS- IV-m-B-0690001 anul 172 (VI), nr.646 bis, Monumentul Peneș Curcanul str.Eternității nr.42, Vaslui
- 8 Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond Primăria oraș Vaslui, dosar 9/1938, f.4.
- 9 Cronica Vasluului , Editura Publirom, 1999, pag.376-377
- 10 Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond Primăria oraș Vaslui, dosar 8/1934, f.1(Anexa I)- Ședința Comitetului executiv din 20/8/1934.
- 11 Idem, f 2, Anexa I, Ședința Comitetului executiv din 20.08.1934
- 12 Inscripția de pe placa de marmură ce străjuiește portalul drept al rotondei Mausoleului “Peneș Curcanul” Vaslui
- 13 Direcția Județeană a Arhivelor Naționale,fond Primăria orașului Vaslui, dosar 9/1934, f. 4-5.
- 14 Florian Tucă, Monumentele neatârnării, Editura Militară, București, 1977, pg.72-73
- 15 Placă Mausoleul “Peneș Curcanul” – George Călinescu, Istoria Literaturii Române, Ed. Minerva, Buc, 1985, p.309
- 16 Viorica Zgutta, Constantin Prezan, Mareșal al României, Editura Dosoței, Iași, 2004, p.67
- 17 Ioan Iordănescu, 18 iulie 1881, București, 26 decembrie 1950, București în Virgiliul Z.Teodorescu, “Monumentele Marii Uniri”, editura Ministerului de Interne, Tipoart, București, 2000,p 40
- 19 Idem Anexa II
- 20 Ibidem Anexa II
- 21 Ibidem ibidem
- 22 Ibidem anexa 3
23. Anexa II, Răspunsul primarului orașului Vaslui, sculptorului Ioan Iordănescu.
24. Direcția județeană a ARHIVELOR Statului Vaslui, fond Primărie Vaslui, dos.22/1943, f 66
25. Anexa II, Proces-verbal 1943, iulie14

**UNPUBLISHED DOCUMENTS REGARDING THE
“PENEȘ CURCANUL” MAUSOLEUM
FROM VASLUI**

SUMMARY

Both two authoresses of this study are relating some facts about unpublished documents related to the “Peneș Curcanul” Mausoleum of Vaslui.

PAȘII DE ADERARE A ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Oana Rusu

Scurt istoric: Uniunea Europeană¹

Uniunea Europeană este astăzi rezultatul efortului de cooperare început, cu peste o jumătate de secol în urmă, în încercarea de a reconstrui un continent distrus de război și de a pune bazele unei societăți sigure și prospere. Cooperarea s-a extins, astfel că Uniunea Europeană oferă acum un forum de dezvoltare și rezolvare a problemelor de interes pentru întreaga Comunitate Europeană.

Obiectivele declarate ale Uniunii Europene sunt următoarele:

Promovarea progresului social și economic;

Afirmarea identității europene pe scena internațională;

Instituirea cetățeniei europene;

Realizarea unui spațiu al libertății, securității și justiției.

La 9 mai 1950, ministrul de externe al Franței, Rober Schuman, marca un moment istoric, prezentând ideea creării unei comunități de interese pașnice. Astfel se ofereau premisele unei cooperări între vechi inamici și se trecea peste resentimentele războiului și poverile trecutului. Totodată se declanșa un proces total nou în relațiile internaționale, de exercitare comună a suveranității. Acesta era un răspuns la problemele de după al doilea război mondial, generate de tensiuni între unele state europene, dar și la potențialele probleme economice legate de efortul acestora de reconstrucție.

Guvernele Franței și Germaniei au acceptat la 9 mai 1950, propunerea formulată de Robert Schuman sub forma unei declarații publice. Aceasta era fundamental diferită de soluțiile anterioare de unificare a Europei, prin înglobarea ideii lui Jean Monnet (pe atunci responsabil, în guvernul francez, cu planificarea reconstrucției țării), și anume participarea celor două state, cu poziții egale, în cadrul unei noi entități care să coordoneze, inițial, industriile cărbunelui și oțelului din cele două țări, dar și să pună bazele unei viitoare federații europene.

Declarația afirmă o serie de principii:

Europa nu se va construi dintr-o dată sau conform unui plan unic. Va lua naștere din realizări practice care vor crea, mai întâi, o solidaritate reală;

Este necesară acțiunea imediată într-un domeniu limitat dar decisiv: producția franco-germană de cărbune și oțel trebuie pusă imediat sub controlul unei Înalte Autorități comune;

Fuziunea acestor interese economice va contribui la ridicarea nivelului de trai și constituirea unei comunități europene;

¹ www.infoeuropa.ro.

Deciziile Înaltei Autorități vor fi obligatorii pentru țările membre. Înalta Autoritate va fi compusă din persoane independente, cu statut de egalitate, iar deciziile Autorității vor fi impuse părților.

În aprilie 1951 s-a semnat Tratatul de instituire a primei comunități europene – Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, țările fondatoare fiind Franța, Germania, Olanda, Belgia, Luxemburg, Italia.

Procesul de consolidare a cooperării europene s-a împlinit prin înființarea Comunității Economice Europene și a Euratom, în baza Tratatului de la Roma, din 1957.

Comunitățile Europene au demonstrat că procesul de cooperare în plan economic este posibil, iar în statele membre sunt hotărâte să investească pentru realizarea acestuia. Integrarea economică s-a consolidat prin politici comune în agricultură, comerț, chestiuni de interes regional, social, cercetare, educație și cooperarea cu lumea a treia.

Deși slăbită de cele două șocuri petroliere din 1973 și 1979, Comunitatea Europeană a rezistat și s-a consolidat coeziunea prin introducerea unui Sistem Monetar european în 1979.

Piața comună a devenit un proiect în sine și tratat ca atare începând cu anii '80, când statele europene au adoptat un program de acțiune, așa numita „Carta Albă”, care punea bazele unei piețe unice europene (The Single Market). Pentru crearea cadrului acesteia, Comunitatea Europeană a adoptat, în 1985, Actul Unic European (intrat în vigoare în 1987), care a sporit eficiența procesului de decizie la nivelul Consiliului European, introducând noțiunea de „majoritate calificată”, în locul procedurii de „decizie prin unanimitate” în ceea ce privea aspectele legate de piața unică.

Toate acestea au netezit treptat calea către uniunea economică și monetară, proiect lansat în 1989 și continuat cu uniunea monetară care a devenit realitate la 1 ianuarie 1999, odată cu adoptarea monedei Euro de către 11 state membre ale Uniunii. Acest proces a continuat cu introducerea în circulație a monedei Euro, la 1 ianuarie 2002.

Inițiativa europeană a început la data de 9 mai 1950, când ministrul de externe al Franței, Robert Schuman, marca un moment istoric, prezentând ideea creării unei cooperări între vechi inamici și se trecea peste resentimentele războiului și poverile trecutului. Totodată se declanșa un proces nou în relațiile internaționale, de exercitare comună a suveranității. Acesta era un răspuns la problemele de după al doilea război mondial, generate de tensiuni între unele state europene, dar și la potențialele probleme economice legate de efortul acestora de reconstrucție.

Etapele construcției europene sunt:

1950 Declarația Schuman

1951 Se semnează Tratatul de la Roma

1973 Marea Britanie, Irlanda și Danemarca aderă la Comunitatea Europeană

1979 Sistemul monetar european

1981 Grecia aderă la Comunitățile Europene

1986 Spania și Portugalia aderă la Comunitățile Europene

1987 Actul Unic European intră în vigoare

- 1990 Se semnează acordul Schengen
- 1993 Tratatul de la Maastricht intră în vigoare
 - Introducerea Pieței Unice
- 1995 Austria, Finlanda și Suedia aderă la Uniunea Europeană
 - Acordul Schengen intră în vigoare
- 1999 Introducerea monedei Euro
 - Tratatul de la Amsterdam intră în vigoare
- 2002 Moneda Euro intră în circulație
 - Tratatul de la Nisa intră în vigoare
- 2004 Zece state aderă la Uniune Europeană: Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia și Ungaria.

Aderarea României la Uniunea Europeană²

Principii și proceduri

Pentru a deveni un stat membru al Uniunii Europene, România trebuie să îndeplinească criteriile de aderare stabilite la Copenhaga și să se alinieze la legislația și politicile Uniunii Europene (ceea ce cunoaștem sub denumirea de Aquis comunitar).

Negocierile de aderare au stabilit condițiile în care Aquis-ul comunitar este aplicat în România, înainte și după aderare (în toată perioada de tranziție stabilită în timpul negocierilor - ceea ce semnifică exceptarea temporară de la aplicarea anumitor exigențe ale legislației europene) și maniera în care România va participa la instituțiile și la bugetul Uniunii.

Legislația Uniunii Europene este divizată în 30 de capitole de negociere, fiecare acoperind un anumit domeniu, la care se adaugă capitolul 31 Diverse, negociat în final, care se referă la alte aspecte ale negocierilor. Acestea sunt declarate închise în momentul în care toate capitolele sunt închise („nimic nu este hotărât până când totul este hotărât”). Până în acel moment capitolele de negociere sunt considerate a fi provizoriu închise. O țară candidată are dreptul de a redeschide în orice moment negocierile dacă legislația UE a fost modificată iar țara respectivă nu poate aplica legislația până la momentul aderării sale și cere noi perioade de tranziție sau, dacă situația inițială a țării candidate a suferit modificări și a fost cerută o abordare diferită a unui anumit capitol. Uniunea Europeană poate cere redeschiderea unui capitol dacă Statul candidat nu-și îndeplinește angajamentele (de exemplu nu ajunge să implementeze o lege înainte de termenul limită convenit) sau dacă Uniunea vrea să ceară noi perioade de tranziție sau să le renegocieze pe cele deja stabilite.

În 1997 Consiliul a căzut de acord asupra procedurilor de negociere în cazul celei de-a cincea lărgiri a UE cu 12 țări, aici fiind cuprinsă și România. Conferințele Interguvernamentale de Aderare pentru fiecare țară candidată au reunit în ședințe

² www.ue.mae.ro/index.php?lang=ro&id=199 - 31k.

miniștrii sau adjuncții lor, adică reprezentanții permanenți pentru fiecare stat membru și negociatorii șefi pentru țările candidate.

Negocierile cu țările candidate au fost inițiate ținându-se cont de situația prezentă din fiecare dintre ele. Ritmul negocierilor depindea de gradul de pregătire a fiecărei țări candidate și, de asemenea, de complexitatea problemelor ce trebuiau rezolvate. Comisia a propus poziții de negociere comune pentru Uniunea Europeană privind fiecare capitol și aceste poziții au fost adoptate în unanimitate de către Consiliu.

Fiecare etapă de negociere (de exemplu deschiderea, închiderea provizorie sau permanentă a unui capitol) este formalizată prin Conferința de Aderare. Deschiderea unui capitol de negociere este condiționată de nivelul de adoptare a Aquis-ului comunitar și de planurile de implementare a Aquis-ului restant în perioada următoare. Închiderea unui capitol de negociere presupune un progres semnificativ în adoptarea aquis-ului, existența unei „capacități administrative” (instituții ce dispun de resurse umane și financiare adecvate) care să poată implementa și supraveghea aplicarea legislației și de asemenea un angajament credibil și complet pentru transpunerea și implementarea aquis-ului rămas.

Rezultatele negocierilor sunt incluse în Tratatul de Aderare. El este prezentat Consiliului în vederea aprobării și Parlamentului European, care trebuie să-și dea acordul. După semnarea Tratatului de Aderare este trimis statelor membre și statelor candidate în vederea ratificării, ceea ce implică uneori un referendum. El intră în vigoare și țara candidată devine stat membru de la data aderării.

Organizarea negocierilor și pregătirea pentru aderare în România

În România, Ministerul pentru Integrare Europeană și Delegația Națională pentru Negocierile de Aderare a României la Uniunea Europeană sunt responsabile de coordonarea negocierilor și pregătirea în vederea aderării. Delegația Națională a elaborat documentele de poziție în care România își prezintă poziția vizavi de fiecare capitol de negociere, situația adoptării legislației europene, calendarul și condițiile adoptării și aplicării aquis-ului care nu a fost încă implementat.

Documentele de poziție au fost discutate la nivelul Comitetelor parlamentare, a sindicatelor și patronatelor și a ONG-urilor. Pentru a facilita aceste consultări, a fost creat un Consiliu Consultativ pentru Negocierile de Aderare la Uniunea Europeană. Documentele de poziție au fost apoi adoptate de către Guvernul României și prezentate Uniunii Europene.

Evoluția Negocierilor

În 13 octombrie 1999, Comisia a recomandat statelor membre să deschidă negocierile cu România. Consiliul European de la Helsinki din 10-11 decembrie 1999 a decis să inițieze negocierile cu România. Acestea au fost oficial deschise în 15 februarie 2000.

În 2000 (în timpul președențiilor franceză și portugheză), nouă capitole au fost deschise și șase au fost provizoriu închise: 16 - Intreprinderi Mici și Mijlocii, 17

Știință și Cercetare, 18 - Educație și Formare Profesională, 26 - Relații externe, 27 Politică externă și de securitate comună, 12 - Statistici.

În 2001 (în timpul președențiilor suedează și belgiană) opt capitole au fost deschise și trei au fost provizoriu închise: 8 - Pescuit, 23- Protecția Consumatorului și a Sănătății și 5 - Dreptul Societăților Comerciale.

În 2002 (sub președențiile spaniolă și daneză) ultimele 13 capitole au fost deschise și șapte au fost provizoriu închise: 11- Uniune Economică și Monetară, 13 - Politica Socială și Ocuparea Forței de Muncă, 15 Politica Industrială, 19 Telecomunicații și Informatică, 20 - Cultură și Audio- visual, 25 - Uniune Vamală și 30 - Instituții.

În 2003 (în timpul președențiilor greacă și italiană), șase capitole au fost provizoriu închise: 1 Libera Circulație a Mărfurilor, 2 Libera Circulație a Persoanelor, 4 Libera Circulație a Capitalurilor, 9- Politica în domeniul transporturilor, 10- Impozite și 28- Control financiar.

În 2004 (sub președențiile irlandeză și olandeză), ultimele nouă capitole au fost închise : 3 - Libera Circulație a Serviciilor, 6 - Politica în Domeniul Concurenței, 7 Agricultură, 14 - Energie, 21 Politică regională și coordonarea elementelor structurale, 22 - Mediu Înconjurător, 24 - Justiție și Afaceri Interne, 29 - Dispoziții Financiare și Bugetare și 31 - Altele.

România a încheiat negocierile în 14 decembrie 2004 când Conferința de aderare a ajuns la un acord general final asupra închiderii tuturor celor 31 de capitole de negociere. Consiliul European din 17 decembrie 2004 a anunțat cu satisfacție închiderea negocierilor și a solicitat finalizarea Tratatului de aderare cu România (și cu Bulgaria) care includea rezultatele negocierilor.

Tratatul de Aderare a fost semnat la Luxembourg în 25 aprilie 2005, după aprobarea Parlamentului European, pe 13 aprilie.

După semnarea Tratatului, în calitate de stat în curs de aderare, România beneficiază de statut de observator activ în Consiliul Uniunii Europene și în comitetele și grupurile de lucru de la Comisia Europeană. Statutul de observator activ îi permite României să dețină o poziție în instituțiile Uniunii Europene și să fie implicată în procesul decizional al Uniunii în aceeași măsură ca și statele membre chiar dacă fără drept de vot. Până la aderare, România își va continua pregătirile interne, conform angajamentelor asumate în timpul negocierilor, concentrându-se asupra părților sensibile, Concurență și Afaceri interne, strâns legate de cauza de salvagardare inclusă în pachetul de negociere.

Îndeplinirea angajamentelor de negociere este atent monitorizată de către Comisia Europeană în colaborare cu Guvernul României. Un raportul complet de monitorizare al Comisiei Europene a fost prezentat la 16 mai 2006.

După aderare România va beneficia de perioade de tranziție pentru câteva aspecte punctuale cuprinse în 8 capitole: 3 - Libera Circulație a Serviciilor, 4 - Libera Circulație a Capitalurilor, 6 - Concurență, 7 - Agricultură, 9 - Politică în domeniul Transporturilor, 10 - Impozitare, 14 - Energie și 22 - Mediul Înconjurător.

Asocierea României

Ca urmare a disponibilității manifestată atât de România, cât și de Uniunea Europeană, a fost semnat la 1 februarie 1993 Acordul de asociere a României la Uniunea Europeană (Acordul European), intrat în vigoare la 1 februarie 1995, care perfectează cadrul juridic și instituțional al raporturilor româno-comunitare, având ca obiectiv fundamental pregătirea aderării României la Uniunea Europeană.

La 1 august 1996 a intrat în vigoare Protocolul Adițional la Acordul european de asociere, semnat la 30 iunie 1995, privind deschiderea programului Uniunii Europene către România. În vederea supravegherii modului de implementare a Acordului european de asociere.

Acordul European care a instituit o asociere între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și statele membre ale acestora, pe de altă parte, releva „importanța legăturilor tradiționale existente între România, Comunitate, statele sale membre, precum și valorile comune pe care le împartășesc”. Același document relevă „necesitatea de a continua și finaliza cu asistentă din partea Comunității, procesul de tranziție al României spre un nou sistem politic și economic care să respecte regulile statului de drept și drepturile omului, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților, să practice un sistem pluripartid bazat pe alegeri libere și democratice și să asigure liberalizarea economică, în scopul instituirii unei economii de piață”.

Asocierea între România și Uniunea Europeană urmărește, așa cum se specifică în acest important document, să asigure un cadru adecvat pentru dialogul politic între părți, care să permită dezvoltarea unor legături politice strânse; să promoveze dezvoltarea comerțului, precum și relații economice armonioase între părți, sprijinind astfel dezvoltarea economică în România; să asigure o bază pentru cooperare economică socială, financiară și culturală; să sprijine eforturile României de dezvoltare a economiei, de desăvârșire a tranziției într-o economie de piață și de consolidare a democrației; să stabilească un cadru pentru integrarea graduală a României în Comunitate, în acest scop, România va acționa pentru îndeplinirea condițiilor necesare.

Acordul face referire la necesitatea promovării dialogului politic, de natură a facilita apropierea economică, precum și o convergentă crescândă a pozițiilor în problemele naționale, ca și apropierea pozițiilor părților în probleme de securitate.

Acordul cuprinde o largă gama de prevederi de ordin economic, politic, printre care dispoziții legate de libera circulație a mărfurilor, a produselor industriale, a produselor agricole, piscicole, circulația lucrătorilor, dreptul de stabilire, furnizarea de servicii, plăți, capital, concurență, armonizarea legislației, cooperarea economică s.a.

DECLARAȚIA PARLAMENTULUI ROMÂNIEI³ privind semnarea, la 25 aprilie 2005, a Tratatului de Aderare a României la Uniunea Europeană:

³ www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=467 - 19k -.

1. Cu sentimente de bucurie și responsabilitate, Camera Deputaților și Senatul salută semnarea Tratatului de Aderare a României la Uniunea Europeană, moment istoric de excepție pentru națiunea română.

Semnarea Tratatului de Aderare reprezintă un eveniment politic de maximă importanță, care pune capăt unei dramatice moșteniri și deschide oportunități fără precedent pentru afirmarea rolului important al României în edificarea Europei unite, fondată pe principiile libertății, dezvoltării durabile, toleranței și respectului demnității umane.

2. Parlamentul României exprimă întreaga sa recunoștință poporului român, ale cărui eforturi și sacrificii imense au făcut posibilă transformarea în realitate a visului european, menținut în permanență viu mai mult de jumătate de secol. Totodată, Parlamentul României relevă sprijinul constant și crucial acordat de partidele politice, de instituțiile statului, de societatea civilă, de mass-media, de societatea românească în ansamblul său, pe parcursul celor 15 ani de la demararea procesului de integrare și până la semnarea Tratatului de Aderare.

3. Parlamentul României apreciază în mod deosebit contribuția și rolul partenerilor noștri europeni – Parlamentele și Guvernele statelor membre ale Uniunii Europene, Parlamentul European, Consiliul European și Comisia Europeană, partidele politice, societatea civilă, mass-media din spațiul european – în pregătirea și implementarea amplului program de măsuri necesare integrării europene. Relevăm cu satisfacție acest sprijin, cu atât mai mult cu cât el s-a manifestat mai ales în momentele dificile survenite pe parcursul aderării noastre.

4. Parlamentul României este conștient de înaltele răspunderi care îi revin în fața națiunii române, a întregii comunități europene, pentru finalizarea complexului proces de aderare deplină a țării noastre la Europa Unită. Iată de ce, senatorii și deputații sunt hotărâți să-și îndeplinească îndatoririle constituționale pentru parcurgerea cu succes a ultimelor etape ale aderării ca membru cu drepturi depline la familia europeană reunificată, la 1 ianuarie 2007. În acest scop, Parlamentul României va urmări ca obiective prioritare continuarea procesului de armonizare a legislației naționale cu acquis-ul comunitar, elaborarea și punerea în aplicare a unor mecanisme eficiente și credibile de implementare a acestuia și va monitoriza îndeplinirea angajamentelor asumate prin semnarea Tratatului de Aderare, la 25 aprilie 2005.

În perioada până la aderarea efectivă, la 1 ianuarie 2007, Parlamentul va lua toate măsurile necesare astfel încât cei 35 de parlamentari români, observatori la Parlamentul European, să se implice efectiv și eficient în acțiunile menite să dinamizeze procesul de integrare europeană a României și de consolidare a noii construcții europene.

Parlamentul României va acționa pentru o cât mai bună conștientizare a opiniei publice românești privind complexitatea procesului integrării europene, a implicațiilor lui benefice pentru prosperitatea națiunii române, a obligațiilor care revin țării noastre ca membru al familiei europene. În această privință, se va amplifica dialogul cu societatea civilă și mass-media.

Odată cu mutarea graniței estice a Uniunii Europene, Parlamentul României înțelege să-și asume responsabilitățile constituționale ce îi revin și să acționeze

împreună cu celelalte instituții ale statului și cu instituțiile Uniunii în vederea asigurării păcii, stabilității și securității în regiune.

5. O etapă semnificativă în procesul de aderare la Uniunea Europeană o constituie ratificarea Tratatului de Aderare. De aceea, cele două Camere ale Parlamentului României, reunite astăzi în ședința comună, adresează celor 25 de Parlamente naționale ale Statelor Membre ale Uniunii Europene apelul de a ratifica în timp util Tratatul de Aderare a României, ca ultim act al celei de-a 5-a extinderi a Uniunii Europene.

Parlamentul României dorește intensificarea relațiilor cu Parlamentul European și Parlametele naționale din Uniunea Europeană în vederea cooperării pentru adâncirea integrării europene.

Adoptată în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului, astăzi, 27 aprilie 2005. PREȘEDINTELE CAMEREI DEPUTAȚILOR Daniela Popa; PREȘEDINTELE SENATULUI - Nicolae Văcăroiu, București, 27 aprilie 2005.

„Personal cred că construcția Europei este una dintre marile întreprinderi politice și culturale născute din cultura democratică și este fundamental ca acest proiect să aibă succes. Din păcate în multe țări europene a luat amploare scepticismul, inclusiv o anumită ostilitate față de ideea de Europa. Este bine că exista țări ca România care dau în Europa o speranță și abordează cu optimism ideea de integrare în marea comunitate a țărilor europene” (Mario Vargas Llosa, 21 septembrie 2005, București).

Scurt istoric al relațiilor dintre România și Uniunea Europeană⁴

1993

1 februarie - Romania semnează Acordul European (Acordul european instituie o asociere între România, pe de o parte, și Comunitățile Europene și Statele Membre ale acestora, pe de altă parte);

Mai se începe aplicarea prevederilor comerciale din Acordul European, prin intermediul unui Acord Interimar;

1995

- 1 februarie - intra în vigoare Acordul European;

- Iunie - România depune cererea de aderare la Uniunea Europeană;

1997

- Iulie - Comisia Europeană adoptă Agenda 2000, care include Opinia asupra cererii de aderare a României la Uniunea Europeană;

1998

- Martie - Uniunea Europeană lansează, în mod oficial, procesul de extindere;

- Noiembrie - Comisia Europeană publică primele Raporturi de Țară privind procesul de aderare al României (și al tuturor celorlalte țări candidate) la Uniunea Europeană;

1999

⁴ www.infoeuropa.ro/jsp/page.jsp?cid=5&lid=1 - 62k.

Iunie - România adoptă Planul Național de Aderare la Uniunea Europeană;

Noiembrie - Comisia Europeană publică cel de-al doilea Raport de Țară privind progresele României în procesul de aderare la Uniunea Europeană;

- Decembrie - la Helsinki, Consiliul European decide începerea negocierilor cu șase țări candidate, printre care și România;

2000

- Februarie - în cadrul reuniunii Consiliului UE pentru Afaceri Generale, dedicată lansării Conferinței Interguvernamentale, are loc deschiderea oficială a negocierilor de aderare a României;

Martie - România adoptă Strategia Economică pe Termen Mediu (SETM) și o prezintă în cadrul reuniunii Consiliului de Asociere România - Uniunea Europeană;

- În primul semestru al anului (în timpul Președenției Portugheze a UE) se deschid spre negociere 5 capitole: Întreprinderi mici și mijlocii (Cap 16), Știință și cercetare (Cap 17), Educație și formare profesională (Cap 18), Relații externe (Cap 26) și Politica externă și de securitate comună (Cap 27), care sunt și închise provizoriu;

Mai Guvernul României adoptă Programul Național de Aderare la Uniunea Europeană (actualizat), precum și Planul de Acțiune și Cadrul Macroeconomic, complementare SETM;

- 24 octombrie - în timpul Președenției Franceze a UE - au fost deschise 2 capitole de negociere Statistică (Cap 12) și Cultura și audiovizual (Cap 20);

- 8 noiembrie - se publică al treilea Raport de Țară asupra progreselor înregistrate de România în pregătirea pentru aderare;

14 noiembrie - sunt deschise încă 2 noi capitole de negociere: Telecomunicații și tehnologia informației (cap. 19) și Politica în domeniul concurenței (cap. 6). Până la sfârșitul anului este închis un singur capitol - Statistica;

Decembrie Consiliul European de la Nisa adoptă poziția comună a Uniunii Europene privind reformele instituționale necesare extinderii. Consiliul evidențiază că, odata cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Nisa și cu reforma instituțională aferentă, Uniunea Europeană va putea primi ca noi state membre acelea dintre țările candidate care vor fi pregătite la sfârșitul anului 2002;

2001

- Ianuarie - iunie: (în timpul Președenției suedeze a UE) sunt deschise spre negociere 5 noi capitole: Dreptul societăților comerciale (Cap 5); Pescuitul (Cap 8); Uniunea vamală (Cap 25); Libera circulație a capitalului (Cap 4) și Politica în domeniul transporturilor (Cap 25). Un singur capitol este închis pe durata acestei președenții: Pescuitul;

- 13 noiembrie - al patrulea Raport de Țară este publicat;

noiembrie - Comisie - prezintă o ediție revizuită a Parteneriatului pentru Aderare cu România;

14-15 decembrie - Consiliul European de la Laeken nominalizează, pentru prima dată, țările candidate susceptibile să încheie negocierile de aderare până la sfârșitul anului 2002. Zece dintre țările candidate sunt nominalizate, cu excepția României și Bulgariei;

- iunie - decembrie (în timpul Președenției Belgiene a UE) - alte trei capitole sunt deschise: Cap 10 - Impozitare, Cap 13 - Politici sociale și de ocupare a forței de

muncă și Cap 23 - Protecția consumatorilor și a sănătății. Doua capitole sunt închise: Cap 5 Dreptul societăților comerciale și Cap 23 Protecția consumatorilor și a sănătății;

- Decembrie - numărul capitolelor de negociere închise de către România ajunge la 9;
2002

- ianuarie - mai (în timpul Președenției Spaniole a UE) - sunt deschise 9 capitole: Cap 1 Libera circulație a mărfurilor, Cap 2 - Libera circulație a persoanelor, Cap 11 Uniunea Economică și Monetară, Cap 14 - Energie, Cap 21 - Politica regională și de coordonare a instrumentelor structurale, Cap 22 - Protecția mediului, Cap 24 - Justiție și afaceri interne, Cap 28 - Control financiar și Cap 30 - Instituții. Trei capitole sunt închise: Cap 13 - Politica socială și de ocupare a forței de muncă, Cap 11 - Uniunea Economică și Monetară și Cap 30 - Instituții;

- 9 octombrie - Comisia Europeană publică al cincilea Raport de Țară;

13 noiembrie Comisia adoptă câte o „Foaie de parcurs” pentru România și Bulgaria;

- 20 noiembrie - Parlamentul European ia în considerare data de 1 ianuarie 2007 ca dată țintă pentru aderarea României la Uniunea Europeană;

- 12 - 13 decembrie - Consiliul European de la Copenhaga decide asupra aderării a 10 noi state membre și adoptă foile de parcurs pentru România și Bulgaria;

- iunie - decembrie (în timpul Președenției Daneze a UE) - sunt deschise ultimele 4 capitole de negociere: Cap 15 - Politica industrială, Cap 7 - Agricultura, Cap 3 - Libera circulație a serviciilor și Cap 29 - Prevederi financiar-bugetare. Tot în cursul acestei președenții sunt închise 4 capitole: Cap 15 - Politica industrială, Cap 19 - Telecomunicații și tehnologia informației, Cap 20 - Cultura și audiovizual și Cap 25 - Uniunea vamală;

2003

- 26 martie - Comisia Europeană prezintă ediția revizuită a Parteneriatului de Aderare cu România;

- ianuarie - mai (în timpul Președenției Elene a UE) - sunt închise trei capitole: Cap 1 - Libera circulație a mărfurilor, Cap 4 - Libera circulație a capitalurilor și Cap 10 - Impozitarea;

- 5 noiembrie - este dat publicității Raportul de Țară privind progresele României în procesul de aderare;

 iunie - decembrie (în timpul Președenției Italiene a UE) - sunt închise încă trei capitole: Cap 2 Libera circulație a persoanelor, Cap 9 Politica în domeniul transporturilor și Cap 28 - Control financiar;

- decembrie - din cele 30 de capitole, 22 sunt închise provizoriu.

2004

- ianuarie-iunie - (în timpul Președenției Irlandeze a UE) alte trei capitole de negociere au fost închise: Cap 7 - Agricultura, Cap 14 - Energie și Cap 29 - Prevederi financiare și bugetare.

- 30 iunie - la finalul Președenției Irlandeze a UE, 25 din 30 de capitole de negociere au fost închise.

- 17 decembrie - la Consiliul European de la Bruxelles, România a primit confirmarea politică a încheierii negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. României i se

recomandă să continue reformele și să implementeze angajamentele referitoare la acquis-ul comunitar, în special în domeniile: Justiție și afaceri interne, Concurență și Mediu. Uniunea Europeană va continua monitorizarea pregătirilor de aderare și consideră că România va fi capabilă să-și asume obligațiile de membru de la 1 ianuarie 2007. De asemenea, Consiliul European recomandă semnarea Tratatului de aderare comun pentru România și Bulgaria în aprilie 2005, după primirea avizului Parlamentului European, și aderarea efectivă la 1 ianuarie 2007.

2005

- 13 aprilie, Parlamentul European a dat undă verde aderării României și Bulgariei la Uniunea Europeană. Cu 497 voturi pentru, 93 împotriva și 71 de abțineri, a fost adoptată rezoluția referitoare la aderarea României la Uniunea Europeană în 2007.

- 25 aprilie, în cadrul unei ceremonii oficiale, desfășurate la Abatia de Neumunster din Luxemburg, președintele României, Traian Băsescu, a semnat Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană ca și primul ministru al Bulgariei, Simeon de Saxa Coburg, alături de reprezentanții celor 25 de state membre.

1 iulie 2005

Bruxelles, Uniunea Europeană – Un important oficial european, citat de reporterul BBC, Ana Maria Bota, a declarat că datele primite până acum la Bruxelles sugerează nevoia unei amânări, pentru că România și Bulgaria au nevoie de mai mult timp pentru a pune în aplicare reformele importante care le-au mai rămas.

Comisarul european pentru extindere, Olli Rehn a subliniat de nenumărate ori că România și Bulgaria nu vor fi primite în Uniune dacă nu își vor îndeplini angajamentele asumate în domeniul justiției, lupta împotriva corupției și întărirea controlului la granițe.

În octombrie, Comisia Europeană va publica un raport privind progresele făcute de România, iar dacă tonul acestuia va fi unul critic, cel mai probabil aderarea acesteia va fi amânată cu un an. În același timp, însă, este posibil ca Olli Rehn să nu anunțe declanșarea clauzei de salvagardare imediat după publicarea raportului, existând riscul ca România și Bulgaria să încetinească ritmul reformelor anul următor. Teoretic, o decizie finală privind lărgirea Uniunii Europene va fi luată doar la sfârșitul lui 2006.

Tratatul de aderare semnat la 25 aprilie, a fost ratificat până acum doar de către Slovacia, urmând ca în cazul unui raport pozitiv în octombrie, să fie ratificat de parlamentele naționale ale tuturor statelor membre ale Uniunii, înainte de a intra în vigoare⁵.

Principalele beneficii oferite de aderarea la UE sunt:

un climat politic și economic stabil care ar stimula o dezvoltare durabilă;

⁵

ro.wikinews.org/wiki/Aderarea_României_la_Uniunea_Europeană_ar_putea_fi_amânată_cu_un_an - 14k.

o predictibilitate și o stabilitate crescute ale mediului economic;
creșterea competitivității pe piața internă, ceea ce va conduce la motivarea și stimularea agenților economici autohtoni în sensul sporirii productivității și a eficienței prin dezvoltarea de noi produse și servicii, introducerea tehnologiilor moderne și diminuarea costurilor de producție;
dezvoltarea comerțului, un stimul important pentru economia națională și piața forței de muncă;
accesul sporit la piețele de capital și investiții europene, la noile echipamente și sisteme informaționale, la *know-how* -ul managerial și tehnicile organizaționale din țările dezvoltate;
prezența agenților economici români pe o piață unică de mari dimensiuni;
oportunități deosebite oferite de implementarea Uniunii Economice și Monetare;
întărirea securității naționale prin integrarea în mecanismele PESC;
oportunitatea de a participa plenar la procesele de luare a deciziilor privind viitoarea configurare a Europei;
creșterea prestigiului și consolidarea statutului României în relațiile cu alți actori statali, atât pe plan politic, cât și economic;
dobândirea de către cetățenii români a drepturilor decurgând din acordarea „cetățeniei europene”;
perspective de perfecționare profesională și acces pe piață europeană a muncii pentru cetățenii români.

La aceste avantaje directe se adaugă, ca un corolar, și costul în termeni de „*lost opportunities*” pe care l-ar genera ne-aderarea României la Uniunea Europeană: izolarea și îndepărtarea de la procesele de luare a deciziilor, de la mecanismele de PESC, implicând dificultăți și cheltuieli sporite pentru impunerea autonomă pe scena politică și economică;
izolarea economică a României, în condițiile în care UE deține în prezent circa 60% din comerțul exterior românesc;
restrângerea posibilităților de acces a produselor românești pe piața comunitară;
creșterea vulnerabilității produselor românești în fața măsurilor de apărare comercială și a obstacolelor tehnice practicate de UE față de țările terțe;
creșterea decalajului economic dintre România și țările din zona care vor adera la UE, datorită în principal imposibilității de a beneficia de fondurile comunitare de dezvoltare;
diminuarea șanselor de aliniere în perspectivă la „acquis”-ul comunitar, având în vedere că integrarea intracomunitară evoluează în permanență;
dificultăți în obținerea consensului la nivelul UE pentru aderarea altor țări candidate, în condițiile creșterii numărului de state membre ale UE;
scăderea posibilităților României de a dezvolta o agricultură competitivă ca urmare a neintegrării la timp în mecanismele Politicii Agricole Comune⁶.

Viitorul Europei

Aderarea României la Uniunea Europeană are loc într-un context marcat de dezbateră asupra Constituției și viitorului UE. La acest proces de dezbateră participă

⁶ www.e-scoala.ro/euro/aderarero.html - 28k.

concomitent instituțiile europene, statele membre, reprezentanți ai societății civile și ai mediului academic. În acest sens, Comisia Europeană a adoptat recent Carta Albă privind politica europeană de comunicare, având drept scop ameliorarea deficitului de comunicare între Uniune și cetățenii săi.

Politica Externă și de Securitate Comună

România are, încă din acest moment, o contribuție importantă la Politica Externă și de Securitate Comună a UE, nu doar prin asocierea și, implicit, susținerea pozițiilor și declarațiilor comune ale Uniunii, ci și prin implicarea sa în misiunile militare și de poliție europene și împărtășirea experienței sale în sfera politicii externe, pe diferite relații.

În contextul în care, la momentul aderării, frontiera de nord și de est a României va deveni frontieră externă a UE, România se pregătește pentru a contribui la consolidarea ariei de libertate, securitate și justiție, prin asigurarea unui management eficient al frontierelor sale externe⁷.

BIBLIOGRAFIE

1. Mazilu Dumitru, *Integrare europeană. Drept Comunitar și Instituții Europene*, Editura Lumina Lex, București, 2004.
2. www.infoeuropa.ro.
3. www.ue.mae.ro/index.php?lang=ro&id=199 - 31k.
4. www.europeana.ro/romania/ADERARE.HTM - 45k.
5. www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=467 - 19k -.
6. www.infoeuropa.ro/jsp/page.jsp?cid=5&lid=1 - 62k.
7. [ro.wikinews.org/wiki/Aderarea_României_la_Uniunea_Europeană_ar_putea_fi_amânată_cu_un_an](http://ro.wikinews.org/wiki/Aderarea_Rom%C3%A2niei_la_Uniunea_European%C3%A1_ar_putea_fi_am%C3%A2nat%C3%A1_cu_un_an) - 14k.
8. www.e-scoala.ro/euro/aderarero.html - 28k.
9. www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=4951&idlnk=1&cat=3 - 56k.

⁷ www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=4951&idlnk=1&cat=3 - 56k.

THE STEPS TOWARDS ROMANIAN'S ADHERENCE TO THE EUROPEAN UNION

SUMMARY

This study presents the steps of Romania towards the adherence to the European Union. The study also presents a short historic of the foundation of the European Union, the steps of the European construction, the principles and the procedures of the Romanian adherence to the European Union: the organization and the preparation for adherence, the evolution of the negotiations and the historic of these relations.

STRUCTURA ANTROPOLOGICĂ ȘI DEMOGRAFICĂ A POPULAȚIEI ROMÂNEȘTI OGLINDITĂ ÎN CERCETĂRILE LUI EUGÈNE PITTARD

Laurenția Georgescu
Emma Mădălina Georgescu

I. MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

Un studiu asupra populației României în tot ansamblul său (paleoantropologice și al populației actuale), pentru a stabili comparații etnologice cu populațiile vecine (poate chiar și mai multe aspecte), vor fi de calitate diferite în funcție de materialul abordat.

Datele pe care Eugène Pittard le-a avut au fost cele rezultate din cercetările sale, a primului lui contact în 1899 cu populația României și a rezultatelor cercetărilor arheologice la nivelul de atunci. O hartă etnologică a Europei (menționează E. Pittard), lăsase o „zonă albă” pentru România pentru a fi completată de antropologi, istoricii și arheologii săi.

E. Pittard ca profesor de antropologie la Universitatea din Geneva, Paris și Membru de Onoare a Societății Regale de Geografie a României, în colaborare cu Al. Donici - pentru unele aspecte - a început studiul populației din România, pe zone în provinciile istorice, ne folosind de cât orientativ studiul lui Bassanovici asupra Românilor imigranți în Bulgaria nord-orientală la începutul sec. al XIX-lea și un alt studiu a lui Himel și Weissbach care au avut ca obiect, studiul românilor din Bucovina și din Transilvania dintr-un comitat din Bihor, care după autori nu era complet și trebuia insistat ulterior cu alte studii mai detaliate antropologic.

Prima lucrare a scos în evidență prezența craniilor mesocefale (cu un singur subiect dolicocefal). La Societatea de antropologie din Paris au fost prezentate două cranii preistorice de către Weissenbach, recoltate și măsurate de către Topinard, cu un indice cefalic de 70,3 și 75,82, fără să solicite prezența documentară a arheologului român, descoperitor, cu datele absolut necesare.

E. Pittard a studiat și publicat „Osemintele umane neolitice ce proveneau din stațiunea Cucuteni depozitate la Universitatea din Iași” material ce a fost publicat cu titlul de mai sus, în Buletinul Societății de științe-București, 1904, însă având trimitere la materialul arheologic. Acest studiu a fost reluat mai târziu de Prof. Olga Necrasov și Maria Cristescu, după reluarea cercetărilor ce teren de către arheologii români.

E. Pittard și-a dat seama că din perioada neolitică și până la data cercetărilor sale, s-au succedat peste teritoriul României, grupuri umane cu caractere morfologice diferite față de cele ale populației autohtone. În lipsa unor date reale comparative, el a folosit propriile sale date rezultate din cele șase campanii de teren și patru campanii de fixare, din punctul lui de vedere a populațiilor, de documentație necesară fixării, din punctul lui de vedere, a populațiilor, mai precis a unor grupuri umane care ulterior au trecut peste zonele studiate, fără să influențeze partea de morfologie (aspectul) românilor prea mult.

De aceea, în cartea sa „Populația din Balcani” (1920), România are un capitol separat, de sine stătător, cu date reale. Pentru fiecare microzonă sau folosit 2616 subiecți selecționați reprezentativ pentru noi, la data respectivă.

Acest studiu pe care E. Pittard îl considera imperfect, aduc date noi privind caracterul etnic al românilor, ignorate până atunci. Bineînțeles au fost abordate și caracterele fizionomice, ca și elementele care s-au grefat pe un fond definitiv antropologic.

Autorul a publicat în detaliu listele subdiviziunilor geografice folosite, atât cele antice, ale evului mediu, modern și contemporan subiecții repartizați după sex și vârstă pentru a putea fi folosiți în cercetările ulterioare de la caz la caz, avansând extrem de multe grafice pe zone și global.

Noi vom folosi terminologia veche, folosită de autor (E. Pittard) orientare și corectitudine față de cercetările de atunci.

Formele dolicocefale reprezintă 18%, pe când cele brahicefale însumează 69%. Indicele cefalic arată o mare predominanță a tipului brahicefal de indice 82, la fel ca și a indivizilor din jud. Bacău care se situau între valorile 82-84. Repartiția formelor cefalice iese în evidență mai bine din tabelul de mai jos:

TABELUL Nr. 2
Clasificarea rezultatelor indicelui cefalic

Hiperdolicocefal	3%
Dolicocefal	4,4%
Sub-dolicocefali	11%
Mesocefali	13%
Sub-brahicefali	22%
Brahicefali	25%
Hiperbrahicefali	22%

Omogenitatea a subiecților (repartiției) din cele două județe îl face pe autor să avanseze ideea că din punct de vedere etnic, în cele două județe originea este aceeași.

Județul Suceava – este situat mult mai la nord de celelalte două județe și scoatem în relief predominanța tipului Brahicefal în Moldova. Indicele cefalic mediu la bărbații din jud. Suceava este de 84,82 între extremele 77,55 și 97,59, deci mult mai ridicate sunt valorile indicelui cefalic în acest județ (deci confirmă morfologia craniană a Moldovei). Formele dolicocefale sunt reprezentate de 11,07% dintre subiecții din seria studiată. Indicele cefalic mediu la femei este de 82,02. Dăm mai jos repartiția formelor cefalice:

TABELUL Nr. 3

Clasificarea rezultatelor indicelui cefalic

Hiperdolicocefal	1,22%
Dolicocefal	9,85% 1,22%
Sub-dolicocefal	14,31% 9,85%

MOLDOVA

În mod special, E. Pittard a pus accentul pe studiul populației din trei districte (cum le-a numit el) din Moldova, care ne avantajează și pe noi într-un studiu viitor, comparație cu populația din Suceava veche. Deci s-au studiat populația din „districtele Bacău, Neamț, și Suceava”.

Județul Bacău – are ca medie a indicelui cefalic 83,69, marcând brahicefalia, oscilând între valorile 75,65 și 91,67. În acest județ autorul remarcă o frecvență mare a populației brahicefale și își permite să-și imagineze „o influență parentală” ridicată dintre populația din Moldova occidentală și cea din Transilvania. El remarcă o prezență foarte mare a hiperbrahicefaliilor. Repartiția formelor cefalice este următoarea, conform tabelului de mai jos:

TABELBL Nr. 1
Clasificarea rezultatelor indicelui cefalic

Hiperdolicocefalic	2,4%
Dolicocefal	2,4%
Sub-dolicocefal	12,1%
Mesocefal	15,67%
Sub-brahicefal	22,89%
Brahicefali	18,03%
Hiperbrahicefali	26,51%

Forma dolicocefală, nu se remarcă decât printr-un procent de 16,9%, pe când formele brahicefale întrunesc valori de 67,43%.

Județul Neamț – este situat la nord de județul Bacău și marchează ca să spunem așa frontiera – delimitarea – cu Transilvania. Indicele cefalic mediu al bărbaților este de 83,58 între limitele valorice ale extremelor de 72,86 și 94,19; în schimb la femei media indicelui are o valoare de 83,58 asemănătoare cu cea a bărbaților. Autorul menționează că între populația din județul Bacău și Neamț sunt caractere morfologice identice.

Mesocefal	14,31%
Sub-brahicefali	21,46%
Brahicefali	21,13%
Hiper-brahicefali	33,03%

De fapt E.Pittard a studiat subiecții din cele nouă districte din zece, căutând să aibă cât mai mult material comparativ veridic care să-l susțină. Astfel în nouă districte din zece, aceștia au un indice cefalic marcant mesocefalic. În jud. Tecuci indicele mediu are partea sa meridională, influențată de subiecții din districtul Valach – Muntenia (Țara Românească), cu valori apropiate așa cum vom vedea mai târziu, pentru că E. Pittard a remarcat că în zona Dorohoiului media indicelui cefalic este asemănătoare cu cea din Bucovina, care este la limita estică. Dar el menționează că a avut spre studiu ceva mai puțini subiecți. El rămâne la faptul că în Moldova, atât cât a putut avea posibilitatea de studiu, se menține la faptul că este o provincie brahicefală

și că studiile viitoare au dreptul să facă rectificările pe care le doresc. Dăm mai jos unele rezultate din alte județe ale Moldovei privind indicele cefalic:

TABELUL Nr. 4
Clasificarea indicelui cefalic

Covurlui	82,94
Tutova	82,06
Putna	83,07
Tecuci	81,05
Roman	84,00
Fălciu	83,26
Vaslui	85,55
Iași	83,53
Botoșani	83,29
Dorohoi	80,51

Autorul crede că regiunile învecinate ale Moldovei pot recunoaște legăturile parentale care au influențat tipul morfologic.

Cercetările viitoare vor putea scoate în relief în mod excepțional cât la sută este influența asupra fizionomiei etnice.

VALACHIA – MUNTENIA (Țara Românească)

Această provincie era mai bine cunoscută în subdiviziunile sale prefecturale de cât Moldova. Aceste districte-județe ale Țării Românești aveau subiecții în totalitate cu un indice cefalic mediu, care fără alte detalii, mergea treptat zonal, cu studiile de la vest spre est. Dăm mai jos un tabel cu datele sintetice medii pe județe (prefecturi cum se numeau atunci) fără alte indicații ca să nu dea naștere la interpretări inutile.

TABELUL Nr. 5

Tara Românească cu numele județelor la data cercetărilor de antropologie a Prof. E.Pittard

Indicele cefalic – media pe județe:

Mehedinți	81,3
Gorj	82,5
Dolj	78,4
Vâlcea	78,9
Romanați	79,0
Argeș	81,7
Olt	9,9
Mușcel	84,2
Teleorman	79,2
Dâmbovița	83,7
Vlașca	81,7

Prahova	85,1
Ilfov	81,9
Buzău	82,5
Ialomița	82,7
Brăila	81,3
Râmnicul Sărat	81,5

Analizând datele obținute, vedem că indicele cefalic al subiecților din Dolj este de 78,4, deci este sub-dolicocefal, distingându-se net de cel din Prahova care este de 85,1, marcând net brahicefalia. Varietatea numerică a indicelui cefalic fac în același timp și variațiile tipologice care nu fac obiectul studiului de față.

Vom detalia pe județe indicele cefalic și pe clasificarea clasică folosită ulterior fi de antropologii români.

Județul Mehedinți – are ca medie a indicelui cefalic 81,3 marcând mezocefalia, variațiile extreme fiind între 71,1 și 96,5.

În acest județ autorul, remarcă prezența unei populații extrem de amestecată. La dreapta indicelui-limită de 80-81 avem marcată mesofilia cu 15 grupe de indivizi. La stânga mediei noi vom găsi nouă grupe de indivizi. Repartiția diverselor forme ale craniilor este cea care o menționăm mai jos.

TABELUL Nr. 6
Clasificarea rezultatelor indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	8,2%
Dolicocefali	16,4%
Sub-dolicocefali	23,3%
Mesocefali.....	19,2%
Sub-brahicefali	8,2%
Brahicefali	10,9%
Hiperbrahicefali	13,8%
Forme dolicocefale	49,1%
Forme brahicefale	32,0%

Prezența acestor caracteristici merită un studiu detaliat, pentru că populația județului Mehedinți este supusă unor influențe deoarece este la frontiera cu Iugoslavia și Bulgaria (care prezintă mari grupe dolicocefale) iar la nord tangența cu Banatul poate undeva influența cu subiecții lor brahicefali. La nord-est de Jud. Mehedinți avem sub-brahicefalii din Gorj, iar la sud-est avem tangența cu sub-dolicocefalii din Dolj. Bariera montană a Mehedinților a fost poate un obstacol pentru influențarea tipului fizic – pentru că peste Carpați și peste Porțile de Fier nu erau atunci căi de comunicație destul de facile.

Județul Gorj – nu s-au putut studia în detaliu suficienți subiecți. Indicele cefalic mediu este de 82,55, este o documentație provizorie, dat fiind numărul mic de indivizi studiați.

Județul Dolj – Valea Jiului traversează foarte ușor tot județul, și noi am observat frecvența dolicocefalilor comparativ cu subiecții din Mehedinți. Indicele cefalic mediu este de 78,41, marcând sub-dolicocefalia. La extreme avem 70,94 și

91,12. Curba indicelui cefalic este un fapt excepțional, precum vom vedea în repartiția indicelui cefalic.

TABELUL Nr.7
Clasificarea rezultatelor indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	22%
Dolicocefali	26%
Sub-dolicocefali	26%
Mesocefali	1,5%
Sub-brahicefali	6%
Brahicefali	5%
Hiperbrahicefali	2%
Forme dolicocefale	74%
Forme brahicefale	13%

Diferențele sunt frapabile și se poate spune că subiecții din Jud. Dolj sunt dolicocefali. Subiecții feminini studiați au un indice mediu de 79,79 marcând subdolicocefalia, la limită cu mesocefalia, iar extremele valorilor studiate se încadrează între 70,77 și 90,51. Aceleași valori le avem și din grupul masculin, deci aceleași rezultate între grupurile de sex opus ale aceleiași rase din acest județ.

Județul Romanați – ca și județul Dolj este o zonă de câmpie, deci au aceleași condiții geografice. Indicele cefalic mediu este 79,05, cu variații între limitele 72,7 și 90,0. Este un indice mai puternic de cât cel din Dolj, deci mai ridicat. Indicele cefalic se încadrează precum urmează:

TABELUL Nr. 8
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	19,3%
Dolicocefali	20,0%
Sub-dolicocefal	24,3%
Mesocefai	21,1%
Sub-brahicefali	7,8%
Brahicefali	5,2%
Hiperbrahicefali	1,7%
Forme dolicocefale	63,5%
Forme brahicefale	14,8%

Proporția tipurilor brahicefale este cam aproape de cea a subiecților din Dolj. Populația acestui județ este diferită de masa brahicefală transilvană, ca și de cea din Moldova.

Județul Argeș – este o zonă semimontană. Din acest județ ar trebui studiat sat cu sat, pentru a se putea sesiza structura antropologică de bază. Populația care

locuiește în nordul acestui județ are un craniu mai rotunjit de cât subiecții din zona meridională cum se mai întâmplă în județele Olt și Teleorman. Indicele mediu cefalic a subiecților din acest județ este de 81,77 cu o variație a valorilor extreme între limitele 72,3 și 91,7. Repartiția formelor craniene ne-a dat următoarele rezultate:

TABELUL Nr.9
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	8,0%
Dolicocefali	8,0%
Sub-dolicocefali	24%
Mesocefali	14%
Sub-brahicefali	14%
Brahicefali	16%
Hiperbrahicefali	16%
Forme dolicocefale	40%
Forme brahicefale	46%

Am putea spune că este aproape o egalitate între formele dolicocefale și cele brahicefale, deci am avut un grup uman brahicefal în zona muntoasă și un grup uman dolicocefal în zona de câmpie.

Județul Olt – este situat la sudul județului Argeș, dealurile și câmpiile fiind pe direcția Dunării, barate de zona județului Teleorman. Indicele mediu cefalic este de 79,9 cu variații valorice între extremele 72,3 și 93,1, este ușor deasupra indicelui din județul Argeș, superior celui din Romanai și Dolj. Sunt extrem de multe craniile alungite, dar sunt și subiecți puternic brahicefali. Dăm mai jos repartiția diferitelor forme craniene:

TABELUL Nr. 10
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	12%
Dolicocefali	19,2%
Sub-dolicocefali	22,4%
Mesocefali	17,6%
Sub-brahicefali	16,8%
Brahicefali	4%
Hiperbrahicefali	8%
Forme dolicocefale	55,6%
Forme brahicefale	28,8%

Majoritatea locuitorilor din acest județ au craniile dolicocefale. Masa dolicocefală este considerată marcată de grupul uman studiat, de cât de tipul brahicefal.

Județul Muscel – este o zonă carpatică, are un indice cefalic foarte ridicat, mai ales față de tipul brahicefal, care marchează județul Muscel. Este vorba de o masă omogenă cu un indice cefalic care trece de 90. Indicele mediu la bărbați este de 85,26 ce marchează brahicefalia, oscilând între extremele 70,83 și 92,31. La femei media este de 88,85 marcând hiperbrahicefalia, limita minimă fiind 85,71. Repartiția formelor cefalice o vom menționa în Tabelul Nr. 11.

TABELUL Nr. 11
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	4,3%
Dolicocefali	8,7%
Sub-dolicocefali	–
Mesocefali	15,2%
Sub-brahicefali	19,6%
Brahicefali	13,0%
Hiperbrahicefali	39,1%
Forme dolicocefale	13,0%
Forme brahicefale	71,7%

Deci majoritatea subiecților cercetați în această zonă aparțin brahicefalilor, acest lucru ne face să ne gândim la contactele permanente cu Transilvania de sud-est, Brașovul, ca și cu Câmpulungul. Ar trebui să ne gândim că județele Valachiei occidentale, situate aproape de Dunăre sânt în majoritate județe cu subiecți dolicocefali. Să nu uităm contactele dintre Muscel și Transilvania de sud.

Județul Teleorman – este la graniță cu Dunărea și, este extrem de interesant să opunem calitățile morfologice ale subiecților carpatini din Muscel cele ale subiecților din Teleorman, total opuși morfologic.

Indicele cefalic mediu al subiecților studiați din jud. Teleorman este de 79,20 încadrat de valorile extremelor 72,28 și 91,46. Este interesant de menționat că indicele cefalic mediu al femeilor este 80,50 indicând mesocefalia, iar cel al bărbaților marchează sub-dolicocefalia puțin mai accentuată. Repartiția formelor cefalice este următoarea:

TABELUL Nr. 12
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	19,19%
Dolicocefali	15,06%
Sub-dolicocefali	27,39%
Mesocefali.....	19,19%
Sub-brahicefali.....	9,58%
Brahicefali	5,47%
Hiperbrahicefali	4,12%
Forme dolicocefale	61,64%

Forme brahicefale 19,17%

Dacă vom face o analiză atentă a rezultatelor cercetării asupra subiecților din Muscel și Teleorman, (vom observa), vom vedea că județul Teleorman are o fizionomie inversă celei din Muscel, pentru că în jud. Teleorman este o abundență a formelor dolicocefale, și o sărăcire a formelor brahicefale.

Județul Vlașca – este de asemenea un district danubian, închis la est de Jud. Teleorman, la nord de jud. Dâmbovița, legat de zona carpatică printr-un culoar muntos.

Indicele cefalic mediu al jud. Vlașca este de 81,72 – mosocefalia între valorile extremelor 73,0 și 92,31. Indicele cefalic mediu al femeilor este 83,36 între extremele 76,34 și 90,48. Indicele mediu marchează sub-brahicefalia. Un studiu antropologic foarte atent a subiecților din jud. Vlașca a dus la identificarea a două grupe cefalice cu valori numerice aproape egale, cu predominanța tipului brahicefal.

Repartiția formelor cefalice pe cele două sexe a scos în evidență predominarea unor anumite forme craniene precum urmează:

TABELUL Nr.13
Clasificarea indicelui cefalic repartizat pe sexe

	Bărbați	Femei
Hiperdolicocefali	3,0%	–
Dolicocefali	15,0%	6,3%
Sub-dolicocefali	17,0%	12,8%
Mesocefali	20,0%	19,3%
Sub-brahicefali	21,0%	17,0%
Brahicefali	1,0%	23,4%
Hiperbrahicefali	17,0%	21,2%
Forme dolicocefale	35,0%	19,1%
Forme brahicefale	45,0%	61,6%

Comparând procentajele dintre cele două sexe din jud. Vlașca, vom observa frecvența brahicefaliei la bărbați, așa explicându-se diferențele după sex a indicelui cefalic mediu. Tipul dolicocefal fiind mai rar la femei. Comparând subiecții studiați din jud. Vlașca cu cei din celelalte județe danubiene, vom observa că acesta posedă un indice mediu mai crescut.

Județul Prahova – În mare parte este o zonă muntoasă, câmpie având în jurul localității Ploiești. O linie ferată unește acest județ cu Transilvania ca și nenumăratele drumuri și o șosea centrală. Timiș, Sinaia și Comarnic sun mici centre orășenești montane în perspectiva unei dezvoltări frumoase.

Indicele cefalic mediu la bărbați este de 85,16, având valorile extreme între 75,25 și 89,94. La femei indicele cefalic mediu este de 83,02, oscilând la extreme între valorile 77,84 și 88,82. Deci vom observa că femeile au un indice mediu numeric inferior comparativ cu al bărbaților, indicele cefalic din jud. Prahova marchează o brahicefalie netă față de ce avem în Valachia și chiar mai ridicată de cât indicele

mediu din Transilvania. S-ar putea ca în Transilvania să fie o „insulă” unde brahicefalia este mai accentuată, cum este de altfel în zonele mai retrase („sac”) ca Făgărașul, Brașovul și Trei Scaune care au un „concentrat a tipului brahicefal mai accentuat”

TABELUL Nr.14
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicicefali	3,27%
Dolicicefali	11,47%
Subdolicicefali	16,39%
Mesocefali	11,47%
Sub brahicefali	18,06%
Brahicefali	19,67%
Hiperbrahicefali	19,67%
Forme dolicicefale.....	31,13%
Forme brahicefale.....	57,40%

În toată zona cercetată tipurile craniene predominante sunt cele mai rotunjite dar avem și un grup omogen de subiecți cu craniile alungite care provin din zona meridională de câmpie – deci avem aici dolicicefali.

Județul Ilfov – este situat la sudul jud. Prahova, este în plină câmpie, capitala țării –București – având aici sediu, ceea ce a atras subiecți din toate județele țării, dat fiind posibilitatea de plasare a mâinii de lucru.

Indicele cefalic mediu la bărbați este de 81,92 între extremele 72,88 și 91,76. Avem foarte mulți subiecți mesocefali la limita cu sub-brahicefalie, inferior celor din jud. Prahova, apropiat celor din jud. Vlaşca. Indicele cefalic mediu la femei este de 79,98 între valorile extreme 73,33 și 88,55, inferior subiecților bărbați. Există diferențe sexuale a repartiției indicelui cefalic.

TABELUL Nr.15
Clasificarea indicelui cefalic

	Bărbați	Femei
Hiperdolicicefali	6,5%	6,67%
Dolicicefali	9,7%	20,0%
Sub-dolicicefali	14,85%	26,67%
Mesocefali	16,12%	24,44%
Sub-brahicefali	22,7%	15,55%
Brahicefali	11,83%	–
Hiperbrahicefali	18,13%	6,67%
Forme dolicicefale	31,05%	53,34%
Forme brahicefale	52,83%	22,22%

Vedem astfel marea diferență a repartiției indicelui cefalic la femei și bărbați. În seria feminină avem mai mulți subiecți dolicocefali de cât în seria masculină, unde avem foarte mulți subiecți brahicefali. Curba indicelui cefalic ne arată coexistența în jud. Ilfov a două grupuri diferite ca morfologie etnică, deci Ilfov este un județ cu aspect tipologic mixt, dolico și brahicefal –.

Județul Buzău – are o zonă carpatică și o zonă deluroasă, cu contacte ușoare cu județele vecine.

Indicele cefalic mediu este de 82,50 între limitele 76,80 și 94,38, marcând sub-brahicefalia, fiind mai ridicat de cât la subiecții studiați în jud. Prahova. Nu există nici o „barieră” care să oprească circulația oamenilor.

Indicele cefalic mediu nu este foarte ridicat și vedem o frecvență abundentă a tipului dolicocefal care vine spre majoritatea tipurilor brahicefale. Vom observa două grupe morfologice, omogene care s-au masat în stânga și dreapta indicelui limită.

TABELUL Nr.16
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	–
Dolicocefali	7,89%
Sub-dolicocefali	15,78%
Mesocefali	21,05%
Sub-brahicefali.....	22,37%
Brahicefali	19,76%
Hiperbrahicefali	13,15%
Forme dolicocefale	23,67%
Forme brahicefale	55,28%

Județul Ialomița – se află situat într-o mare câmpie – Câmpia Bărăganului – cu subiecți în majoritate mesocefali și sub dolicocefali. Repartiția formelor cefalice este următoarea:

TABELUL Nr.17
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	3,44%
Dolicocefali	8,52%
Sub-dolicocefali	12,06%
Mesocefali	18,99%
Sub-brahicefali	18,99%
Brahicefali	15,55%
Hiperbrahicefali	22,45%
Forme dolicocefale.....	24,02%
Forme brahicefale.....	56,99%

Este predominantă și accentuată formele brahicefale venite aici ca o „bruscă transformare” a imaginii pe care autorul și-o făcuse despre subiecții județelor danubiene, subliniind faptul că trebuie reflectat serios la această imagine nouă.

Județul Brăila – este situat la nord de jud. Ialomița, mărginit de bălți – lacuri naturale, o regiune în plină câmpie.

Indicele cefalic mediu masculin este de 81,34 situat între valorile extremelor 73,40 și 93,26, (media celui feminin este de 79,15).

Indicele cefalic mediu de brahicefalic este ușor schimbat față de cel din Ialomița și mai ușor schimbat față de indicație cefalic din jud. Buzău. Repartiția formelor cefalice în jud. Brăila este următoarea:

TABEL Nr.18
Clasificarea indicelui cefalic

Hipodolicocefali	6,22%
Dolicocefali	12,44%
Sub-dolicocefali	21,12%
Mesocefali	20,49%
Sub-brahicefali	16,15%
Brahicefali	13,67%
Hiperbrahicefali	91%
Forme dolicocefale	39,78%
Forme brahicefale	39,73%

Această repartiție egală a formelor cefalice confirmă supoziția lui E. Pittard că județul Brăila este un teritoriul liber influențelor, pentru că foarte mulți subiecți studiați erau din alte zone geografice veniți, atrași și de influențe economice.

Județul Râmnicul Sărat – este mărginit la sud de județele Brăila și Buzău format în mod egal din zone de munte și de câmpie. Nu este mărginit direct de Transilvania, dar este traversat de o linie ferată care secționează munții spre Transilvania ca și în tangență a acestuia cu jud. Putna și Buzău.

Indicele cefalic mediu este 81,53, aflat între valorile extremelor 73,98 și 90,24, deci este un indice de mesocefalie. Este foarte probabil că indicele cefalic din jud. Buzău are o influență carpatică, lucru pe care l-am observat și la subiecții din jud. Putna.

Subiecții din jud. Râmnicul Sărat vom vedea că au suferit o dublă influență, în zonele joase vom avea subiecți cu caractere dolicocefale, iar în zonele montane subiecți brahicefali.

TABELUL Nr. 19
Clasificarea indicelui cefalic

Hiperdolicocefali	5,8%
Dolicocefali	10,6%
Sub-dolicocefali	22,75%

Mesecefali	20,45%
Sub-brahicefali	21,96%
Brahicefali	9,85%
Hiperbrahicefali	10,7%
Forme dolicocefale	37,13%
Forme brahicefale	42,51%

Aceste serii dolicocefale și brahicefale nu prezintă între-ele mari diferențieri numerice, iar indicele cefalic mediu marchează mesocefalia și nu dă o margine de eroare. Este interesant de menționat, chiar dacă ne repetăm că, tipurile dolicocefale provin din regiunile de câmpie iar cele Brahicefale din zonele montane. Putem să confirmăm că grupul de cercetare elvețian confirmă că în multe județe aproape de Carpați și cu unele zone de câmpie avem această situație, indicele cefalic reprezintă exact fizionomia locuitorilor de pe teritoriul său. Media 81,53 reprezintă seriile menționate de noi pe eventualele grafice. Țara Românească este o zonă extrem de interesantă pentru că reprezintă veridic geografia umană a ocupațiilor (locuitorilor) săi. Un istoric care cercetează aceste lucruri sesizează rolul pe care l-au jucat invaziile în compoziția umană a unui stat și repercusiunile politice, economice sau sociale pe care grupurile umane în lupta lor pentru stabilitate în zona de munte sau de câmpie le-au întâmpinat.

Țara Românească (Valachia) este dominată de multe tipuri ca de exemplu brahicefalii care au ocupat județele montane ca Prahova și Muscel, ca și județele Vâlcea, Dolj, Romanați, Oltu și Teleorman, ocupate de o populație cu tendință dolicocefală.

Celelalte județe Valache ne arată indicii intermediari, între indicii dolicocefali și cei brahicefali și influențele acestora.

Dacă vom compara de exemplu Doljul cu Muscelul, Romanați și Buzău vom vedea cum se înscrie fizionomia și influențele în antropologia Valachă. Dominarea brahicefală la nivelul de cercetare a echipei elvețiene este considerabil de întinsă în România, ținând seama de rezultatele studiului populației din Transilvania, Banat, Prahova și Muscel în Valachia ca și în județele modovenești. Dăm mai jos rezultatele procentuale ale indicelui cefalic pe cele două tipuri principale din Țara Românească:

TABELUL Nr.20
Procentajele formelor cefalice principale din Muntenia

Județul	Forme dolicocefale	Forme Brahicefale
Mehedinți	47,05%	32,97%
Dolj	74,0%	13,0%
Romanați	63,40%	14,77%
Argeș	40,0%	46,0%
Oltu	53,6%	28,8%
Muscel	13,02%	71,60%
Teleorman	61,64%	19,7%
Vlașca	35,0%	45,0%

Prahova	31,13%	57,40%
Ilfov	31,05%	52,83%
Buzău	23,67%	55,28%
Ialomița	24,02%	56,99%
Brăila	39,78%	39,73%
Râmnicul Sărat	31,13%	42,51%

Istoricii români pot explica prin fapte istorice varietatea tipului etnic-morfologic, oferind-ne cronologia tipurilor. Dacă ne imaginăm pe o hartă repartitia indicelui cefalic, vom vedea că masiv brahicefalii din Transilvania au descins în multe județe Valache – ca o „emigrare” în propria lor țară, în cinci județe Valache precum Gorjul, Prahova, Muscel, Dâmbovița și Buzău. Trei din aceste județe sunt subbrahicefale iar indicele cefalic mediu obținut au procentaje ridicate a tipului dolicocefal. E. Pittard presupune că dolicocefalii au fost baza în aceste județe peste care s-au suprapus brahicefalia. Cercetările ulterioare a antropologilor români vor infirma sau vor confirma aceste ipoteze de lucru. De exemplu județul Ialomița a participat la „aventura tipului morfologic” de influențare și formare a tipurilor din jud. Buzău. Toate județele dunărene – minus cel din Ialomița – au influențat caracteristicile morfologice care dau regiunii carpatice și în adevăr întregii Transilvanii o alură particulară. Dar aceste lucruri sunt discutabile. Trebuie atenționat unitatea și diversitatea morfologică a acestei țari, care nu are nimic a face cu unitatea politico-regională – spune E. Pittard. Naționalitatea unui stat este făcută din cu totul alte lucruri de cât asocierea caracteristicilor morfologice – E. Pittard.

Autorii acestei lucrări vor folosi datele cercetării echipei lui E. Pittard în comparație cu datele studiilor medievale antropologic din Moldova și Muntenia, pentru că sunt mai apropiate în timp de aceste cercetări antropologice ale elvețienilor în România. După aproximativ 60 de ani, deci după cercetările echipei lui E. Pittard, Centrul de antropologie din Iași condus de Prof. Olga Necrasov, Maria Cristescu și Dan Botezatu, ca și Centrul de antropologie din București condus de Acad. Ștefan Milcu, Horia Dumitrescu, Suzana Pop Grințescu și Teodor Enăchescu au luat în vizorul cercetării populației contemporane românești, care au văzut periodic, sau prin monografiile rezultatele acestor cercetări, care le vom opune după finalizarea cercetărilor noastre, sub un alt context, deoarece ele vin după două războaie mondiale care a dus la masive pendulări de populații, cu influențele socio-economice respective.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

PITTARD EUGENE, *Les peuples des Balkans, Recherches anthropologiques dans la Peninsule des Balkans*, Geneve et Paris, 1920, idem *Influence de la taille sur l'indice cephalique dans un group ethnique relativement pur*, Paris, 1905; PITARD ET SERGENTS: *Recherches anthropologiques sur les ROUMAINS de Transylvanie*, Rev. Anthr. 1919 Geneva.

PAPILIAN: *Nouvelles reeherches Anthropologiques provenant des Roumaines de Transylvanie*, |Rev. Anthrop., 1923.

LAURENȚIA GEORGESCU: *Structura paleodemografică a populației din Moldora*

evului mediu târziu, idem *Studiul antropologic comparativ al necropolelor medievale târzii de la Palatul Cneșilor și Schișor*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, XXI, 1999-2000 (și materialele publicate în nr. XX, Vaslui).

LAURENȚIA GEORGESCU, EMMA MĂDĂLINA GEORGESCU: *Consideratii antropologice și demografice privind populație din necropolele „A” și „B” de la Iclod*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*. XXI, 1999-2000

LAURENȚIA GEORGESCU: *Considerații antropologice privind populația sec. al XII-lea din Sud-Estul Transilvaniei, zona Covasna*, MUZEUL NAȚIONAL, V, 1981.

THE ANTHROPOLOGIC AND DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF THE ROMANIAN POPULATION MIRRORED IN THE EUGÈNE PITTARD'S STUDIES

SUMMARY

In this study the both authors are relating some facts regarding the Romanian population from Moldova and Țara Românească.

AVIATOAREA NADIA RUSSO-BOSSIE (1901-1988) NUME DE REFERINȚĂ ÎN ISTORIA FEMININĂ A ZBORULUI CU MOTOR DIN ROMÂNIA

Radu Coroamă, Șerban Constantinescu

Nadejda (Nadia) Evghenina Bijozovschi s-a născut la 28 iunie 1901 în orașul Starița, regiunea Kalinin din Rusia, în familia lui Evgheni – ofițer de cavalerie, viitor general în armata rusă și Elisaveta. După clasele primare s-a înscris la liceul teoretic din Harov (1911-1017), apoi Nadia și sora sa, orfane, scăpate din îndepărtatele stepe în flăcări ale Rusiei s-au refugiat pe pământ românesc, în Basarabia. Aici cele două fete au fost primite cu dragoste părintească și căldură, specifice tradiționalei ospitalități românești și la Chișinău, Nadia a urmat ultimele clase ale liceului pe care l-a absolvit în vara anului 1919.

În anul 1920, când avea vârsta de 19 ani, Nadia, s-a căsătorit cu tânărul de 26 de ani, Alexandru Mihailovici Russo, proprietar din Chișinău, taina sfintei cununii fiind săvârșită de parohul Bisericii Liceului nr. 2 de băieți din cel mai mare oraș al Basarabiei¹. Între anii 1932-1934, Nadia Russo a urmat Școala de infirmiere din Chișinău, iar în perioada 1934-1936 Academia de arte frumoase din București obținând specialitatea principală la „desen și caligrafie”²

Anul 1928 a marcat înființarea la București a primei Școli civile pentru pilotaj de către inginerul Mircea Cantacuzino, licențiat al Politehnicii de la Charlottenburg. La această școală, sora sa, Ioana Cantacuzino, avându-l ca instructor de zbor pe locotenent aviator Octav Oculeanu, a obținut în anul 1930 brevetul de pilot de turism, devenind prima femeie din istoria aviației noastre posesoare a unui astfel de brevet românesc.

După decesul într-un accident aviatic al lui Mircea Cantacuzino, Ioana a preluat conducerea Școlii și înființează o asociație purtând numele fratelui său. Referitor la posibilitatea că și tinerele pot să devină pilot, Ioana Cantacuzino, a depus eforturi stăruitoare folosindu-se de argumente exacte, convingătoare și concise pentru a înlătura prejudecățile la adresa femeilor³

Propaganda desfășurată de către A.R.P.A. (Asociația română pentru propaganda aviației) înființată în anul 1927, sub al cărui auspiciu a funcționat din anul 1932 și școala „Mircea Cantacuzino”, corelată cu progresele din tehnica aeronautică, inaugurarea marilor raiduri aeriene continentale, debutul erei stabilirii unor noi recorduri de viteză și înălțime, precum și ampla popularizare în presa timpului a acestor performanțe, a condus la frecventarea școlilor de pilotaj de un număr tot mai mare de tineri și tinere.

¹ Muzeul Național de Istorie al României, inv. D. 2010/19

² *Ibidem*, inv. D. 2010/33

³ Elea Șenchea Popescu, *Femina celesta*, Editura Sport și Turism, București, 1983, p. 24.

Astfel, după obținerea brevetului de pilot în anul 1933 de către Irimia Burnaia, care devenise cea de-a treia femeie pilot din România, în anul următor au fost brevete alte avioane: în 1935 – Marina Știrbei, Mariana Drăgescu și Victor Pokol, iar în anul 1936 – Nadia Russo, Virginia Thomas, Virginia Duțescu și Smaranda Brăiescu.

După absolvirea Academiei de arte frumoase, Nadia, pe măsura firii sale eroice s-a avântat în cea mai riscantă îndeletnicire, zborul, înscriindu-se la 1 mai 1936 la școala de pilotaj „Mircea Cantacuzino”, fiind și beneficiara unei burse a Aeroclubului Regal Român – secția feminină⁴. Această școală este absolvită la 28 august 1936, ca șefă de promoție și obținând brevetul de pilot gradul II valabil pentru toate tipurile de avioane de turism, devine a 11-a aviatore cu brevet românesc. În anul 1937 își continuă antrenamentele de zbor în cadrul A.R.P.A. pe terenul de la Otopeni și devine interesată de a-și procura un avion performant. Menționăm că legea pentru organizarea aeronauticii din anul 1932 a stabilit ca surse de venituri necesare dezvoltării acesteia următoarele: venituri bugetare puse la dispoziție de stat; venituri create prin Fondul Național al Aviației, respectiv de timbrul fix, emis de A.R.P.A., încă din 1929, preluat de către stat din 1930 când a devenit obligatoriu pentru orice act de corespondență; venituri reprezentând beneficii rezultate din exploatarea aeroporturilor și transporturilor aeriene, subvenții, donații și contribuții de la bugete și comune⁵. În anul 1938, potrivit Legii 161 promulgată pentru încurajarea turismului aerian, statul acorda pilotului care dorea să-și procure un avion o jumătate din costul acestuia, fiind coproprietar până la completarea a 200 de ore de zbor, iar apoi aparatul devenea proprietatea pilotului în exclusivitate⁶.

În scopul obținerii avionului dorit, Nadia sosește la Bucureși și timp de șase luni adună fonduri din cotizații, subvenții și ajutoare de la diferite societăți comerciale, bănci, etc., care au reprezentat jumătate din costul acestuia, iar restul a fost completat de către stat. A comandat un avion pentru acrobație, „Bücker Jungmann”, biloc, biplan, echipat cu un motor de 100 c.p. ce dezvoltă o viteză de 170-180 km/h.

În mai 1938 aparatul a sosit în țară, a fost înmatriculat „YR-NAD” și imediat Nadia Russo a început antrenamentele pentru a acumula experiență cât și noi cunoștințe în domeniul pilotajului. S-a afirmat ca un element cu reale calități de zburătoare reușind să îmbine duișia și delicatețea feminină cu profesionalismul aviatorei curajoase și temerare. A activat un timp în calitate de pilot de avioane de turism și având un recunoscut spirit competitiv a participat la mai multe mitinguri aeriene, unde a evoluat în cadrul unor demonstrații de acrobație, precum și unele raiduri aeriene internaționale întreprinse la bordul unui avion monoloc. Totodată, a efectuat și zboruri de agrement atât la București cât și în țară, prilej de a acorda atenție sporită tuturor decolărilor și aterizărilor în scopul unei experiențe plăcute pentru cei care primeau „botezul aerului”

În august 1938 Nadia a participat la Băneasa la primul mare concurs al piloților care posedau avioane particulare, organizat de Direcția Aviației Civile și Federația Aeronautică Română. Concursul a fost dificil, a inclus mai multe probe și la

⁴ *Ibidem*, p. 52.

⁵ *Istoria aviației române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 241-242.

⁶ Elena Șenchea Popescu, op.cit., p.53.

cea de aterizare la punct fix, Nadia Russo s-a clasat pe primul loc în clasamentul feminin⁷. Consacrarea pe plan internațional Nadia o dobândește prin participarea la concursul Miciei Antante organizat de Aeroclubul Cehoslovaciei al cărui start a avut loc la 26 august 1938. Circuitul a inclus ruta Praga-Zlin- Kosice-București – Belgrad – Arad – Ujhorod – Bratislava – Brno – Praga, la el înscriindu-se aviatori din Cehoslovacia, Iugoslavia și România, în total 35 de avioane din care 9 românești. Deși a fost nevoită să zboare peste înălțimile Munților Tatra și să înfrunte pe anumite porțiuni și un timp nefavorabil, cu plafon și vizibilitate redusă, fiind și singură la bord, pe scaunul din față era montat u rezervor suplimentar, Nadia Russo s-a clasat pe locul fruntaș grație calităților sale de pilot și navigator.

La data de 31 august 1938, regretatul ziarist și publicist Victor Firoiu se afla la Cluj pe aerodromul de la Someșeni, în așteptarea renumitului aviator american Charles Lindenberg – primul pilot din lume care a traversat în zbor în anul 1927 Oceanul Atlantic – care urma să facă o escală pentru alimentarea aparatului cu combustibil și lubrifianți în raidulș efectuat din Uniunea Sovietică către Cehoslovacia. Până la sosirea remarcabilului oaspete american, deși timpul devenise nefavorabil, au început să aterizeze participanții la raidul Miciei Înțelegeri, V. Firoiu, martor la aceste evenimente relatează: „Atunci am văzut-o aterizând elegant și sigur pe Nadia Russo, singura concurentă solitară, clasată în locurile fruntașe⁸„.

Pentru participarea la acest concurs și întraga sa comportare în timpul desfășurării raidului aerian, în anul 1939, Nadia Russo a fost decorată cu ordinul „Virtutea aeronautică” clasa „Crucea de aur” În brevetul acordat cu acest prilej, semnat de regele Carol al II-lea și de către Ministrul Aerului și Marinei, generalul adjutant Paul Teodorescu, se menționează următoarele: „Pentru meritele sale de aviatore și în special pentru felul cum s-a comportat în concursul aerian al Miciei Înțelegeri în care a fost singura aviatore clasată, din toate națiunile participante”⁹ Participarea Nadiei la acest concurs aerian a avut ecou și în presa timpului, elocvent fiind un articol apărut în revista „Aviația și marina română” nr. 8-9/august 1938, care printre altele insera următoarele: „Un cuvânt de elogiere merită desigur și distinsele noastre aviatore care au fost atât de bine reprezentate la concurs de către singura concurentă în competiție, Nadia Russo”¹⁰

În octombrie 1935, Nadia Russo împreună cu alte patru aviatore, Marina Știrbei – prima româncă posesoare a brevetului de pilot militar, Irina Burnaia, Mariana Drăgescu și Virginia Dușescu, au participat ca piloți de legătură la manevrele armatei române desfășurate în zona Galați, deschizându-se astfel, istoria bogată în acte de bravură și eroism a aviației feminine din România.

În vara anului 1939, Nadia Russo a luat parte la concursul Cupa „Aurel Vlaicu” rezervată piloților de gradul II, disputat pe traseul București – Galați – Chișinău – Buzău – Craiova – București, cu trecere obligatorie pe deasupra monumentului dedicat renumitului inventator și pilot român. Acest concurs aerian de

⁷ *Ibidem*, p.54.

⁸ Victor Firoiu, *Amazoanele cerului*, Editura Albatros, 1980, p. 125.

⁹ Muzeul Național de Istorie a României, inv. D. 2010/13.

¹⁰ Elena Șenchea Popescu, op. cit., p.55.

viteză și regularitate în care s-au parcurs 1.075 km. și la care s-au înscris 19 echipaje a fost câștigat de pilotul Ioan Radulescu din cadrul A.R.P.A.¹¹, Nadia Russo clasându-se pe un meritat loc zece.

În anii 1938–1939 a continuat să execute numeroase zboruri, totalizând peste 6000 de ore în care s-a aflat la masa propriului său avion, absolvind în această perioadă și cursurile școlii de zbor fără vizibilitate.

Distinsa aviatoare Marna Știrbei, membră în comitetul de conducere a Crucii Roșii Române a efectuat în anul 1939 la borul unui avion construit în țară, „Messerschmitt – I.C.A.R.”, un raid aerian în Suedia și Finlanda pentru o documentare pentru organizarea aviației sanitare în aceste țări. După întoarcerea la București înaintat Ministerului Aerului și Marinei un raport asupra problemei urmărite, propunând ca viitoarea escadrilă sanitară ce se va înființa și în România să aibă personalul navigant constituit numai din aviatoare. În urma sugestiei Marinei Știrbei, ministrul de resort a hotărât în iulie 1940 înființarea primei escadrile sanitare din țara noastră. Așadar, escadrila fost compusă din aviatoarele – Nadia Russo, Virginia Thomas, Mariana Drăgescu și Virginia Dușescu, care în urma unui decret din iunie 1940 au fost asimilate în aviația militară română cu gradul de sublocotent.

Nadia Russo cu cele trei colege aviatoare au început antrenamentele intensive, executând întregul program de zbor pentru simplă comandă cu cele două avioane „Monospar”, importate din Anglia, aflate în dotarea escadrilei. Acesta era un aparat monoplan, bimotor, ce atingea o viteză de 180 km/h și putea transporta patru persoane – pilotul, medicul sau sanitarul și doi bolnavi pe tărghi¹². De remarcat că antrenamentele de zbor s-au efectuat și cu avioanele „RWD” de fabricație poloneză prevăzute cu trei locuri din care unul servea drept targă.

În septembrie 1940, Nadia împreună cu prietena și colega sa Mariana Drăgescu s-au deplasat în Germania pentru a prelua pe calea aerului două avioane „Klemm-25” comandate de Școala A.R.P.A. La bordul celor două aparate, au decolat din localitatea Boblingen și au ajuns în țară pe ruta: Viena – Graz – Zagreb – Belgrad – București. În escafa făcută la Belgrad temerarele noastre zburătoare au fost așteptate de un reprezentant al Aeroclubului Iugoslaviei, care le-a plimbat prin oraș și le-a prezentat ziaristilor la sediul Aeroclubului. Subliniem faptul că cele două aviatoare au demonstrat că au o pregătire profesională remarcabilă, calitate ce le va ajuta să supraviețuiască în timpul condițiilor de zbor, precum și a situațiilor limită cu care se vor confrunța în anii războiului.

La 22 iunie 1941, România a declarat război contra Uniunii Sovietice în scopul legitim al apărării Basarabiei, Bucovinei de nord și ținutului Herța, ocupate abuziv de Moscova la sfârșitul lunii iulie 1940. De remarcat că acest război nu a fost dorit de România, care nu a urmărit cucerirea de teritorii ce nu-i aparțineau, fiind impus de ultimatumul sovietic din anul precedent când țara noastră s-a aflat în situația de stat agresat.

Aviația română a dispus la 22 iunie 1941 de 50 de escadrile, din care 6 de legătură, 1 de transport, 1 sanitară, 3 de recunoaștere, 15 de bombardament, 17 de

¹¹ *Istoria aviației române*, p. 269.

¹² *Ibidem*, p.250.

vânătoare și 7 de informații, care totalizau 621 de avioane operative (excluzând aparatele din dotarea școlilor și a centrelor de instrucție în număr de 440)¹³ La data intrării în război, 22 iunie 1941, aviatoarea Nadia Russo era încadrată în escadrila 1 sanitară, care se afla pe aerodromul din Focșani, dovedind din primul moment că este pregătită pentru situațiile grele prin care avea să treacă, urmând să execute toate misiunile întocmai ca un autentic militar. În prima etapă a războiului, respectiv până la căderea Odessei – 16 octombrie 1941, Nadia Russo a efectuat numeroase zboruri, uneori câte 3-4 misiuni pe zi. A decolat de nenumărate ori din imediata apropiere a liniei frontului în condiții de mare dificultate, deoarece în multe cazuri zona se afla sub tirul bombardamentelor de artilerie și ale aviației inamice.

Eliberarea teritoriilor românești contropite de către URSS în iunie 1940 s-a realizat cu prețul unui dureros tribut de sânge, media zilnică a pierderilor armatei noastre în cele 33 zile (22 iunie – 25 iulie 1941) a fost de 657 militari, mai mare decât cea înregistrată în cele 262 zile¹⁴ Grație acestei situații este explicabil de ce Escadrila sanitară a fost foarte solicitată, Nadia Russo și colegile sale fiind nevoite să execute multe misiuni de zbor în scopul salvării vieții a numeroși ofițeri și soldați răniți.

La începutul lunii noiembrie 1941, Escadrila 1 sanitară este readusă în țară și retrimisă pe front în cursul anului 1942.

În toamna anului 1942 Escadrila 1 sanitară cunoscută și sub numele de „Escadrila albă” se afla la sud-est de Stalingrad având baza la Katelnikovo și apoi la Stalino. În toată această perioadă de participare la campania din Est, Nadia Russo și camaradele sale – Mariana Drăgescu, Stela Huțanu, Virginia Thomas și Smaranda Brăescu – au dormit pe târgile avioanelor aflate pe aerodromuri, în corturi, în condiții improprii, suportând arșița zilei și frigul nopții, precum și bombardamentele inamice. Masa era servită la popota piloților din flotele de vânătoare, bombardament sau recunoaștere ce se găseau pe același aerodrom. În multe misiuni de zbor, Nadia Russo a aterizat și decolat de pe terenuri improvizate, unele mici și accidentate, adeseori găurite de bombe, așezate în pantă sau intersectate de către un drum, în locuri periculoase unde puteau fi plasate mine, condiții care necesitau profesionalism și curaj. Astfel, sute de gravi răniți au fost salvați de la un sfârșit tragic de zborurile avioanelor escadrilei sanitare conduse de femei-pilot. În calitatea sa de zburătoare în Escadrila albă era nevoită să aibă multiple cunoștințe, fiind la bord navigator, infirmier și mecanic. Avionul avea în dotare și o mică trusă pentru intervenții mecanice, aviatoarea fiind obligată să știe cum se pot repara unele defecțiuni ale motorului.

În zborurile efectuate pe front în anul 1942 de către Nadia Russo și celelalte avioane, atunci când era survolată zona stepei Clmuce acoperită cu nisipuri se confruntau cu o pană frecventă ce consta în înfundarea jiglorului de la carburator, care se remedia numai în urma unei aterizări urgente și prin folosirea trusei medicale de la

¹³ Aurel Pentelescu, Florica Dobre, Cristian Crăciunoiu, Gruparea Aeriană de Luptă (22 iunie – 16 octombrie 1941) la eliberarea Basarabiei și cucerirea Odessei, Editura Modelism, București, 1995, p. 4.

¹⁴ *Veteranii pe drumul Onoarei și Jertfei (1941 - 1945)*, Editura Vasile Cârlova, București, 1996, p.567.

bord. De remarcat, solicitarea deosebită la care a fost supus personalul navigator al escadrilei în timpul luptelor grele purtate de armata română la Odessa, în Crimeea, Stalingrad și Cuban, când au zburat câte 6-8 ore zilnic transportând răniți, sânge conservat, curieri și mesaje către marile comandamente.

Escadrila sanitară a fost o formație unică în al doilea război mondial și a atras atenția presei române și internaționale precum și a Societății Crucea Roșie de la Geneva. În afară de Uniunea Sovietică care a beneficiat de femei pilot în aviația de bombardament, singură România a avut avioane, dar în scop pur umanitar, ele zburând fără nici o apărare decât zborul la mică înălțime spre a nu fi reperate de inamic¹⁵

Pentru bravura dovedită în misiunile îndeplinite în prima parte a războiului, la 27 septembrie 1941, Nadia Russo a fost decorată cu ordinul „Virtutea aeronautică” de război, cu spade, clasa „Crucea de aur”¹⁶

La sfârșitul lunii mai 1943, obosită și astenizată de ritmul foarte ridicat al zborurilor impuse escadrilei sanitare, traumatizată de suferințele îndurate de eroii grav răniți pe care-i transporta, Nadia Russo s-a retras fiind oprită de medici de a mai zbura.

Instaurarea regimului comunist în România a adus Nadiei Russo o serie de nemeritate persecuții, umilințe și greutăți, nerecunoscându-i-se meritele incontestabile ca aviatore onestă și devotată patriei sale. A fost condamnată politic de Tribunalul Militar din București și în urma sentinței din septembrie 1950 a execut o detenție de peste 6 ani. A fost eliberată în 6 ianuarie 1957, iar până în anul 1962 a avut domiciliul obligatoriu¹⁷. S-a angajat în 1963 la fabrica de țigle și cărămizi din localitatea Țândărei, iar apoi a lucrat ca interpret și traducător la Combinatul de celuloză și hârtie din Călărași unde ulterior a fost promovată pe postul de funcționar la serviciul tehnic¹⁸. În anul 1969 s-a pensionat¹⁹ și ultimii ani de viață au fost marcați de alte grele încercări ca pierderea celui de-al doilea soț, inginerul Gheorghe Bossie în anul 1984, precum și traiul cu mult sub nivelul decent pe care l-a adus în orașul Buftea unde a decedat în ianuarie 1988.

Aviatore Nadia Russo a fost un model de cinste, corectitudine, blândețe și devotament pentru zbor, bucurându-se de aprecieri elogioase din partea șefilor ierarhici cât și a camarazilor. Atrăgătoare prin naturalețe, și modestie, a exprimat prin întreaga sa comportare educația și năzuințele nobile de care a fost animată, putând aprecia că prin întreaga activitate Nadia Russo și-a cucerit dreptul de a sta cu cinste și onoare în istoria glorioasă a aripilor cu tricolor.

Prezentând această personalitate deosebită care a fost aviatore Nadia Russo-Bossie, se impune a menționa că pasiunea omenească îmbracă numeroase și diferite forme, dar niciuna nu este mai durabilă ca aceea a spațiului-scânteie, flacăra care arde

¹⁵ *Aviația română pe frontul de Est și în apărarea teritoriului*, volumul 1/22 iunie 1941 – 31 decembrie 1942, Editura Tehnoprod, 1993, p. 216.

¹⁶ Muzeul Național de Istorie a României, inv. D. 2010/14

¹⁷ *Ibidem*, inv. D. 2010/23

¹⁸ *Ibidem*, inv. D. 2010/28 și 31

¹⁹ *Ibidem*, inv. D. 2010/22

sufletul acelora ce sunt aleșii săi. Da, aleșii săi, căci trebuie să se știe că aripile nu se pot prinde la orice umeri...

THE AVIATOR NADIA RUSSO-BOSSIE (1901-1988) A REFERENCE NAME IN THE FEMININE HISTORY OF THE MOTOR FLIGHT FROM ROMANIA

SUMMARY

This study presents the life and the career of the first woman pilot from Romania. A true personality who succeeded to fulfill her dream that of becoming a pilot, in spite the fact that she was a woman. She became the first woman from the history of Romanian aviation who entered in the possession of a Romanian brevet.

The aviator Nadia Russo was a model of honesty, correctness, of gentleness and devotion for the flight, enjoying of eulogistic appreciations from her hierarchical chiefs and also from her comrades. Attractive by her naturalness, and modesty, she expressed through her entire behavior the education and her noble ambitions of which she was animated, we can appreciate her that through her entire activity Nadia Russo conquered her right of standing with fairness and honour in the glorious history of the three-coloured wings.

ONOR LA MAREȘAL!

Alexandru Donovici

D-le mareșal Constantin Prezan, spiritul Dumneavoastră îmi va permite să raportez gândurile și trăirile unui colonel de specialitate GENIU, ca Dumneavoastră dar nici pe departe atât de genial ca Dumneavoastră.

Până și dușmanii Dumneavoastră, și ați avut dușmani de elită, buni profesioniști dar cu caracter mai îndoielnic, au fost nevoiți să recunoască faptul că ați ținut la demnitatea Dumneavoastră de om, de ofițer, de intelectual. În documente inedite s-a recunoscut faptul că ați ținut mult la onoarea și prestigiul armatei române, nu ați agreat jocurile politice pentru că v-au dezamăgit de mai multe ori, ați fost permanent modest și avid de știință și cultură, lucruri dovedite de activitatea Dumneavoastră științifică și de faptul că nu ați dorit niciodată onoruri sau măririi și v-ați retras cu familia aici, pe meleaguri vasluiene, în domeniul de la Schinetea unde rămășițele dv. pământești zac pentru eternitate.

Dar gloria și onorurile, pe care le-ați dorit, vi le-au atribuit neamul și istoria acestei țări, în rândul eroilor care ... vă aflați la loc de cinste.

V-ați născut la 27 ianuarie 1861 în localitatea Butimanu din actualul județ Dâmbovița, nu departe de plaiurile Snagovului, iar anii copilăriei, petrecuți în vecinătatea locului și mănăstirii Snagov v-au marcat prin legendele și personalitatea domnitorului Vlad Țepeș, al cărui mormânt se află în preajmă.

Răsunetul faptelor de arme săvârșite de oștașii români în glorioasele bătălii de la Plevna, Grivița, Smârdan și Vidin, pentru câștigarea independenței României în războiul din 1877-1878, l-au determinat pe tânărul Prezan să urmeze cursurile Școlii de ofițeri infanterie și Cavalerie din București pe care le-a absolvit cu gradul de sublocotenent în iulie 1880.

Atmosfera și preocupările R. 2 Ge în care fusese repartizat, pasiunile sale pentru lucrările de fortificații, la mare modă în Europa sfârșitului de secol XIX, pasiunea pentru studiu și matematici îl conving pe viitorul mareșal să urmeze cursurile Școlii Speciale de Artilerie și Geniu pe care le termină cu gradul de locotenent în anul 1883.

Remarcat de superiori, este selecționat și trimis în urma unui concurs foarte riguros, Școala de Fortificații de la Fontainebleu de lângă Paris pe care o absolvă în 1886 cu calificativul de „prea bine” și este avansat la gradul de căpitan, specialitatea geniu, armă denumită în acea perioadă drept „Elita Armatei”

A îndeplinit diverse funcții în care a fost numit, de la profesor, șef lucrări, Comandant al Cetății București, prilejuri cu care s-a remarcat prin capacitățile de bun organizator și calitățile de înclinare către studiu și nou, omenie și modestie.

Am fi nedrepti dacă un am menționa că în perioada mai 1901 aprilie 1904, fiind avansat la grad de colonel a fost numit la comanda R. 25 Infanterie „RACOVA” cu garnizoana în Vaslui.

Probabil că în acea perioadă s-a îndrăgostit de acele meleaguri, de acești oameni, fapt ce l-a determinat să-și aleagă, să-și petreacă ultima perioadă a vieții în acea zonă.

A trecut prin toate treptele ierarhiei militare astfel, că în baza meritelor evidente este avansat la 10 mai 1907 la gradul de general.

A comandat diverse unități și mari unități – regimente, brigăzi, la 15 august 1916 marea unitate pe care o comandă devine Armata de „NORD” sau Armata a 4-a Română.

A coordonat și condus operații de ofensivă și apărare pe deverse aliniamente având unitățile din subordonare amplasate din nordul Moldovei și până la Carpații de Curbură.

Din nou, meritele generalului Prezan au determinat factorii militaro-politici ca în situația grea în care se află țara și armata să apeleze la bravul ofițer de geniu.

Situația din toamna anului 1916 l-au determinat pe poetul, filosoful și politicianul Octavian Goga să se exprime în public și în presa vremii în termeni caustici și duri că România era atunci – citez: „Țară de secături, țară minoră, căzută rușinos la examenul de capacitate în fața Europei ...

Aici ne-au adus politicieni ordinari, hoți improvizati astăzi în moralități, miniștrii care s-au vândut, o viață întreagă, deputați contrabandiști”.

Nu mai continuu itatul dar meționez că aceasta se înâmpla în anul 1916.

Din aceste complexe și multiple motive armata română a intrat într-un amplu proces de restructurare iar pentru coordonarea acestora a fost numit în decembrie 1916, ca Șef al Marelui Cartier General, general de Corp de Armată Prezan, funcție deținută până în aprilie 1918, adică cea mai dificilă perioadă din istoria țării.

În acești ani critici generalul s-a remarcat pregnant prin rezolvarea unor probleme majore privind refacerea și reorganizarea armatei, reinstruirea ofițerilor și trupei precum și prin unele relații pe care le-a stabilit și dezvoltat cu conducerile altor armate aliate.

A schimbat și modernizat planurile de campanie ale anului 1917, având un foarte capabil colaborator în persoana maiorului de atunci Ion Antonescu devenit ulterior și el mareșal al României.

În urma acestor măsuri au devenit posibile răsunătoarele victorii, românești de la Mărășești și Oituz, care însă n-ar fi putut fi finalizate decât prin curajul, eroismul și sacrificiul suprem al zecilor de mii de ostași. Dar, după atâta glorie, la constituirea guvernului nou, în ianuarie 1918, condus de veșnicul său dușman, generalul Alexandru Averescu, sunt îndepărtați, primul prin trecerea în rezervă, al doilea prin numirea la un divizion de pe Nistru, într-o funcție mult inferioară pregătirii. Unii istorici au considerat că aceste măsuri au fost luate pentru ca cei doi militari de carieră să fie puși „la adăpost” de eventuale răzbunări ale foștilor lor inamici militari și politici.

Situația grea a țării și a armatei din anii de după război face ca, oamenii de decizie și de bună credință, care recunoșteau meritele profesionale ale celor doi „alungați” (gen. Prezan, lt. Col. Ion Antonescu) să-l recheme la 28 noiembrie 1918 în cadrele active ale armatei, generalul în funcția pe care a deținut-o – Șef al Marelui

Cartier General iar colonelul Antonescu Șef al Biroului Operații al M.C.G. considerat „creierul armatei”

Și cei doi profesioniști și-au dovedit din nou capacitățile prin măsurile luate, prin Planurile întocmite inclusiv în eliberarea Transilvaniei și stârpirea focarelor bolșevice care tindeau spre inima Europei.

Concomitent cu demobilizarea armatei române și trecerea ei pe „picior de pace” generalul nostru este din nou trecut în rezervă la 1 aprilie 1920, deși țara avea nevoie de specialiști la nivelul și calitatea pe care le dovedise în atâtea situații.

Istoricul Constantin Kirițescu remarcă în opera sa că „Țara și armata au avut norocul să aibă în generalul Prezan, în cele mai grele timpuri un șef înzestrat cu alese însușiri”...

Românii de calitate au recunoscut, de-a lungul anilor, meritele ofițerului Prezan astfel că generalul a fost recompensat cu multiple ordine și medalii.

Datorită acestor merite dar și datorită activității sale științifice, publicistice și didactice, în anul 1923 generalul Prezan devine membru de onoare al Academiei Române.

Toate acestea la care se alătură meritul deosebit avut în întregirea teritoriului și neamului românesc, determină pe suveranul României în data de 30 septembrie 1930, regele Carol al II-lea, să acorde titlul și gradul suprem în ierarhia militară, de mareșal al României, culmea ironiei istorice, concomitent cu vechiul său rival și dușman, Alexandru Averescu.

Se retrage, demn și sobru dar și scârbit de jocuri și intrigi politice, la moșia din Schinetea, județul Vaslui, dar personalități marcante și de calitate îl consultă în diverse probleme, având mare încredere în experiența și profesionalismul mareșalului.

Se stinge din viață, la 82 de ani, la 27 august 1943, fiind înmormântat cu înalte onoruri militare în livada moșiei unde a petrecut ultima perioadă a vieții, alături de soția sa.

În memoria eroică a acestui distins mareșal al României, bravi români, „pentru onor înainte ARM!”

HONOR TO THE MARSHALL!

SUMMARY

The “letter” addressed to the Marshall Constantin Prezan it is passing in review the most important moments from the military carrier of one of the most accomplished soldiers of the Romanian Army. Builder of the Great Union, together with King Ferdinand and I.I.C. Brătianu – Constantin Prezan was the silent and modest soldier of the great army acts.

UN CERCETAȘ VASLUIAN – MARIN BENGHIUȘ

Adriana Țibulcă

Motto:

*“Cea mai mare parte din
instrucție trebuie să ți-o
faci singur”*

Baden Powell

Născut la Crețeștii de Sus în fostul județ Fălciu în anul 1903, Marin Benghiuș a urmat cursurile școlii din sat și apoi ale Liceului “Cuza Vodă” din Huși, a fost cadru didactic și director al școlii din satul natal între 1922-1944.

Atras fiind de valorile, principiile, regulamentul mișcării pentru tineret numită” Cercetășia”, Marin Benghiuș a aderat de foarte tânăr la mișcare, participând activ ca cercetaș în primul război mondial. Se face repede remarcat iar pentru numeroasele calități de care dă dovadă, a fost numit în funcții în cadrul organizației cum ar fi comandant al Cohortei Crețești, consilier tehnic în Comandamentul Marii Legiuni¹, inspector cercetășesc, iar mult mai târziu, invitat drept colaborator-referent la redactarea lucrărilor “Istoricul Cercetășiei Românești” și “Istoricul Cercetășiei Mondiale”², după cum reese dintr-o adresă Organizației Pionerilor în care se solicită acordarea unei legitimații domnului Marin Benghiuș, profesor-pensionar la acea dată, pentru a consulta cărți și reviste la Biblioteca Academiei, Biblioteca Centrală și Arhivele Statului.

Pentru contribuția adusă la organizarea și îmbunătățirea activității cercetașului român, Marin Benghiuș a fost decorat cu numeroase medalii și decorații, dintre care amintim “Crucea comemorativă a Războiului din 1916-1918”, Medalia “Victoriei”, Crucea “Meritul Sanitar”, Medalia “Ferdinand”, „Însemnul de Război” și “Semnul onorific pentru 25 de ani de serviviu militar”³

“Crucea comemorativă a Războiului din 1916-1918” a fost decernată cercetașilor participanți la primul război mondial de către regele Ferdinand, impresionat fiind de zelul, pricepera și devotamentul împins pâna la sacrificiu a copiilor - cercetași⁴ Odată cu retragerea armatei și a guvernului, în iarna anului 1916, o parte a tinerilor cercetași s-a retras în Moldova unde fie au prestat munci în spitale, primării, prefecturi, fie au fost organizați în tabere unde au fost pregătiți și instruiți pe specialități: sanitari, curieri, telefoniști, telegrafști, călăuze etc. Cele mai importante tabere au fost la Bălea în județul Bacău cu 540 de cercetași și cele de la Solești și Lipovăț⁵ din județul Vaslui. Din cauza epidemiilor, tabăra de Solești a fost mutată la

¹ Adresa nr.5830/1934 a C.M.L.

² adresa nr.45/5 ian.1972 de la Consiliul Național al Organizației Pionerilor din RSR

³ adresa nr....din 6 februarie 1939de la Asociația “Cercetășii României”

⁴ Enciclopedia României, vol.I, București, 1938, pg.484

⁵ Marin Benghiuș, Manuscris “Istoricul Cercetășiei Naționale”, pg.13

Sculeni în lunca Prutului. Aici cercetașii au fost împărțiți în șase centurii, cinci urma cursurile școlii normale și ale liceului și a șasea făcea de serviciu, adică pregătea masa. Temeiul de viață în aceste colonii a fost munca, scria în darea de seamă profesorul Gheorghe Mugur ajutor – comandant al Marei Legiuni a Cercetășiei Române⁶

Consider necesar a face un scurt istoric al mișcării “Cercetășia” pentru a înțelege mai bine zelul și devotamentul lui Marin Benghiuș în cadrul organizației. Conform dicționarului Minerva, “Cercetășia” era o organizație pentru tineret înființată în 1908 în Anglia de generalul Robert Baden- Powell⁷, ce avea ca scop principal educația sufletească, educația fizică, dezvoltarea spiritului de inițiativă și de autodisciplină copiilor și tinerilor. Din Anglia s-a răspândit în toată Europa și în lume, luând un avânt considerabil după primul război mondial. Semnul cercetașilor era în întreaga lume crinul⁸, semnul nevinovăției și al curățeniei sufletești. Ei își conducea viața după legi bazate pe iubirea aproapelui. Cercetașii lucrau în “patrule” de câte 6-8 copii, fiecare patrulă având ca simbol un animal, pasăre, floare etc, căutând în felul acesta să dezvolte în ei pe lângă celelate caractere generale cercetășești și caracterul simbolului patrulei din care făceau parte. Mai multe patrule (5-6) formau o “grupă” condusă de un comandant, persoană adultă. Trei grupe formau o “centurie”, mai multe centurii alcătuiau o “cohortă” care cuprindea toți cercetașii dintr-o localitate. Cercetașii dintr-un județ formau o “legiune”, iar toate legiunile țării formau “Marea Legiune”⁹

Pe teritoriul țării noastre în 1915 se înființase oficial “Asociația Ceecetașilor Români” în frunte cu Principele moștenitor Carol, în 1925 trece sub auspiciile Fundației culturale “Principele Carol”, iar în 1928 trece la Oficiul Național de Educație Fizică (O.N.E.F.) având în frunte pe principele regent Nicolae, unul dintre cei dintâi cercetași români¹⁰.

Marin Benghiuș primește funcția de comandant al Cohortei Creștești în urma participării la cursurile școlii de comandanți de la Breaza, județul Prahova, din 10 –20 iulie 1933. În manuscrisul donat de Marin Benghiuș Muzeului “Ștefan cel Mare” din Vaslui, la capitolul 45¹¹, sunt descrise înugurarea primei școli de comandanți și programul de instruire ce a cuprins trei părți: teoretică, practică și administrativă. Indiferent de grad, comandanții erau împărțiți în patrule de cercetași îndeplinind pe rând toate atribuțiile de la șef de grupă până la ajutor de bucătar. Pentru că intervalul de zece zile era socotit prea scurt pentru a învăța tot ce era necesar în calitate de comandant, cursurile au fost completate prin corespondență.

Pentru a pune în practică cele învățate la prima școală de comandanți de la Breaza, Marin Benghiuș în calitate de comandant al Cohortei Creștești, a făcut schimb de experiență cu cohortele “Bogdan Voievod” din Bârlad, “Mihail Kogălniceanu” din Vaslui, cohorte din sate ca Mânjești etc. Împreună au organizat

⁶ Marin Benghiuș, op.cit.pg.13

⁷ Dicționarul “Minerva”, Cluj, 1929,pg.289

⁸ Ibidem

⁹ Ibidem pg.290

¹⁰ Ibidem

¹¹ Marin benghiș, op.cit, pg.129.

serbări, au participat în toamna anului 1934 la inaugurarea Monumentului Eroilor Neamului ridicat în cimitirul "Eternitatea" din Vaslui, iar în martie 1934, cohortele din Crețești și Huși, sub conducerea lui Marin Benghieuș primesc cu respect și un fast deosebit în gara Crețești pe ministrul Instrucțiunii Publice, Nicolae Angelescu, participând apoi la înscăunarea Episcopului Nifon Criveanu în fruntea Episcopiei Hușului¹²

În data de 24 noiembrie 1934, din strada Haga nr.3, de la Comandamentul Marii Legiuni, Direcția Cercetășiei, pleca o adresă pe numele domnului comandant Benghieuș, prin care era invitat la București spre a lucra la alcătuirea proiectului de regulament al Cercetășiei, în zilele de 28,29,30 decembrie"¹³

Invitația venea după ce timp de 3 zile, în octombrie 1934, se desfășuraseră cursurile primei școli de comandanți regionali la Bârlad sub directa conducere a lui Marin Benghieuș.

Au participat cursanți din județele Tutova, Vaslui, Fălciu, Tecuci, Cahul care au fost cazați la Școala Normală de băieți din Bârlad. În afara directorilor de școli au participat toți cei erau interesați de instituția Cercetășiei. Din partea C.M.L. a participat profesorul C.Nedelcu, inspector general Cercetășesc¹⁴ care alături de Lt.col. Boteanu Emanuel, comandant al Cercului de recrutare Tutova și al Legiunii "Bogdan – Voievod" și de Marin Benghieuș secretar al Școlii de cercetași au deschis oficial cursurile Școlii regionale de comandanți¹⁵

Dovadă a calităților sale de organizator și a devotamentului pentru mișcarea Cercetășiei, este participarea în calitate de comandant la toate școlile regionale de comandanți de cercetași ce au fost organizate. A doua școlă și-a ținut cursurile în zilele de 5-7 decembrie 1934, tot la Bârlad, unde au participat comandanți din 5 județe. Aici, Marin Benghieuș a fost numit consilier tehnic pe Moldova și Basarabia¹⁶ În total au fost organizate 8 școli regionale, în perioada 1934-1936 locațiile fiind în Vaslui, Cahul, Cetatea Albă, Huși, Tighina, Chișinău, numărul participanților variind între 100 și 140 de comandanți.

În scopul popularizării acțiunii de popularizare a tineretului dar și în calitate de consilier tehnic, Marin Benghieuș a alcătuit o circulară cu metode de lucru în cercetășie, cu modele de procese verbale cu aprobarea Ministerului Instrucțiunii dar și a celor două regiuni, Iași și Chișinău, distribuită fiind în toate școlile. Circulara avea nr. 235/1935¹⁷, iar în același an, 1935, dar în primăvară Marin Benghieuș este decorat cu cea mai înaltă distincție a organizației „Cercetășia” și anume „Virtutea Cercetășească”, conform brevetului nr.79/1935, primind și o legitimație specială nr.26/1935 de membru în serviciul de control și supraveghere¹⁸

Cel ce a pus bazele mișcării "Cercetășia", general Baden-Powell și era în același timp și șeful mondial al organizațiilor cercetășești, inițiază Jamboreea

¹² Marin Benghieuș, op.cit.pg.134

¹³ Adresă din 24.XI.1934, de la C.M.L.

¹⁴ Marin Benghieuș, op.cit.pg.138

¹⁵ Revista "Cercetașul" – organul oficial al C.M.L., noiembrie/1934, București, pg.19

¹⁶ Adresa nr.10400/31 dec.1934, a C.M.L., București

¹⁷ Marin Benghieuș, op.cit.pg.139

¹⁸ Marin Benghieuș, op.cit.pg.139

Internațională care avea ca scop să adune cercetași din întreaga lume din patru în patru ani. O traducere liberă a Jamboreei ar fi= adunare de prieteni. Prima a avut loc în 1920 la Londra, au participat 24 de națiuni printre care și România. Prietenia și cordialitatea ce s-au remarcat au încredințat pe mulți că principiile și idealurile nobile ale cercetașilor sunt realizabile. Atunci a avut loc și primul Congres și prima Conferință Mondială și s-au format Comitetul Mondial și Biroul Mondial¹⁹

Trecând în revistă Jamboreele Internaționale și anume a doua în 1924 la Copenhaga, a treia la Londra în 1929, a patra în Elveția la Kandarsteg în 1931, iar a cincea în anul 1933 la Gödölo - Ungaria unde a participat în delegație și Marin Benghiuș. Cea de-a șasea Jamboree internațională a avut loc la Spala în Polonia în anul 1935 și întrucât din delegația română făcea parte și Marin Benghiuș, descrie în manuscrisul său această călătorie, mă opresc puțin asupra ei. Delegația română s-a întrunit la Cernăuți în ziua de 9 iulie 1935²⁰ în gara orașului, de unde a fost condusă la Școala Normală. S-a vizitat orașul Cernăuți, iar Marin Benghiuș descrie în cuvinte emoționante monumentele orașului, în special cel al unirii Bucovinei cu patria – mamă.

În zorii zilei de 12 iulie 1935 delegația română compusă din 180 de cercetași a plecat spre Polonia, granița fiind trecută prin localitatea de frontieră Ghica – Vodă²¹ În manuscris este descrisă tabăra cercetășească din Polonia specificându-se că terenul de la Spala aparținea Președintelui Republicii Poloneze fiind un parc străbătut de” o apă și o pădure întinsă unde aleargă bizonul pe o rază de 20 km”²² De fapt, ca un omagiu adus acestui animal cercetașii au imprimat bizonul pe imaginea Jamboreei de la Spala.

25 iulie 1935 este ziua când Jamboreea și-a încheiat activitatea, cercetașii din toate țările participante, în trenuri speciale, îndreptându-se spre Suedia unde a avut loc al VI lea Congres Internațional al Cercetașilor prezidat de prințul Gustav Adolf al Suediei și Lordul Baden – Powell²³

Paralel cu Jamboreele internaționale se desfășoară cele naționale, din doi în doi ani, începând cu cea din 1930 de la Piatra - Neamț. Următoarele au avut loc la Sibiu în 1932, la Mamaia în 1934 și ultima la Brașov în august 1936. Marin Benghiuș participă la ultimele două Jamboree, fiind prezent și la congresele ce preced Jamboreele. La Mamaia, Jamboreea a fost organizată sub Înaltul Patronaj al Regelui Carol al II lea²⁴ comandant suprem al Cercetașilor României iar comitetul de patronaj al Jamboreei se găsea sub președinția de onoare a A.S.R. Principelui Nicolae, comandantul Marelui Legiuni a Cercetașilor României și din el făcea parte Gheorghe Tătărescu, prim ministru, dr.C.Angelescu- ministru al instrucțiunii precum și miniștri ai armatei, agriculturii, internelor, finanțelor,etc²⁵. Având în vedere că lucrările se desfășurau pe o perioadă de o lună, cuprinzând și data de 14 iulie – ziua Națională a

¹⁹ Marin Benghiuș, op.cit.pg.29

²⁰ Ibidem, pg.139

²¹ Ibidem, pg.143

²² Ibidem, pg.144

²³ Ibidem, pg.157

²⁴ “A treia Jamboree Națională “- revistă editată de inst.de arte grafice E.Marvan, București

²⁵ Ibidem pg.4

Franței, în programul general a fost cuprins și un pelerinaj la Monumentul Eroilor francezi²⁶ Scopul principal al Jamboreei era stabilirea legăturilor de prietenie între comandanți și cercețașii din întreaga țară, iar secundar de a face cunoscută publicului Cercetașia și adevăratele binefaceri ale vieții de tabără.

La Jamboreea de la Mamaia au participat aproximativ 4000 de cercetași, cohortele de la Huși și Crețești fiind compuse doar din 200 de membri. Numărul mic era determinat atât de greutatea transportului (puține mijloace de transport) dar și a cheltuielilor prea mari. Întreținerea zilnică de persoană se ridica la 15-30 lei²⁷, parte din cheltuieli fiind acoperite de prefecturi și comitet școlare, iar altă parte din subvenții.

Ultima Jamboree și ultimul Congres al comandanților de cercetași a avut loc în anul 1936, în perioada 5-30 august, dar sub supravegherea Falangei Strajei, care avea interesul să o înghită ceea ce de altfel s-a întâmplat în 24 ianuarie 1937 când s-a contopit Cercetașia cu Străjeria în Falanga Străjerilor și Străjerelor, păstrându-se un caracter cercetășesc organizațiilor din cursul superior al liceelor²⁸. Pentru controlul, coordonarea și îndrumarea tuturor unităților de pe întreg teritoriul străjeresc, țara a fost împărțită în 15 ținuturi, fiecare ținut cuprinzând organizații străjerești de pe raza a 2-3 județe.

Odată cu dispariția organizației Cercetașia, Marin Benghiuș se va dedica doar activității profesionale, iar în ultima parte a vieții, a trăit în București, strada Aviator Traian Vasile, nr.16, de unde aflând despre înființarea unui muzeu în Vaslui, începe o corespondență intensă cu conducerea muzeului de la acea vreme, făcând o ofertă generoasă ce cuprindea obiecte și documente personale ce atestă activitatea cercetășiei în țara noastră și pe teritoriul județului Vaslui.

Înainte de a face prezentarea unor obiecte ce se află în posesia muzeului vasluian, amintesc că costumul de cercetș cuprindea: pălărie sau căciulă din blană neagră, cămașă din flanel sau pânză kaki, basma sau fular la gât, pantaloni scurți vara, iar iarna pantaloni lungi sau jambiere, centiron de care era prins un toporaș și bidon pentru apă, tunică, bocanci.

Tunica²⁹ de comandant cu patru stele, din stofă kaki, închisă la patru nasturi, cu revere și buzunare aplicate dintre care două mari în partea de jos a tunicii și două mici în zona pieptului, partea stângă atârna un șnur de comandant, iar prinse de revere și buzunarele de la piept se află mai multe distincții primite de-a lungul activității de cercetș și anume: 6 insigne³⁰, Însemnul de Război din primul Război Mondial³¹, Insignă sanitară³², Medalia "Unirea"³³ și deja amintita decorație "Crucea

²⁶ Ibidem pg.7

²⁷ Marin Benghiuș, op.cit,pg.137

²⁸ Enciclopedia României, vol.I, 1938,Buc.pg.486

²⁹ Registru inventar- istorie modernă și contemporană, nr.inv.38

³⁰ Registru inventar, nr.inv de la 55-60,

³¹ Registru inventar, nr.inv.61

³² Registru inventar, nr.inv.62

³³ Registru inventar, nr.inv.63

comemorativă a războiului din 1916-1918”³⁴ Tunica este prinsă pe mijloc cu un centiron³⁵ din piele de vacă, prevăzut cu o pafta având însemnul crinului cercetășesc.

Pălăria³⁶, model special, din fetru de culoare kaki cu borul tare, având calota înconjurată cu o curelușă din piele, este împodobită cu însemnul certășiei internaționale, crinul cercetășesc³⁷, având forma unui cerc metalic cu diametru de 30 mm, în partea de jos sub forma unei panglici ondulate pe care apare deviza “GATA ORICÂND”, iar în centru floarea de crin cu trei petale pe care sunt ștanțate inițialele C.A.R. adică Asociația Cercetașilor Români.

Bastonul de comandant³⁸, o copie după toporul francez, achiziționat de Marin Benghiuș în 1973 pe când se afla la odihnă la Băile Olănești, este decorat cu desene geometrice, valoarea sa constând în cele 6 insigne aplicate ulterior de către deținător și care atestă participarea sa la diverse Jamboree, naționale și internaționale.

Muzeul se află și în posesia unei cămăși din pânză kaki din olandă, deschisă până jos, cravată din bumbac ripsat și un pantalon scurt, probabil o replică, dar nereușită pentru-că nici materialul nici culoarea dar mai ales croiala nu corespund celor cunoscute.

A BOY SCOUT FROM VASLUI – MARIN BENGHIUȘ

SUMMARY

Attracted by the ideas and the values of the global movement for youth named “Boy Scouting”, Marin Benghiuș was one of the enthusiasts that made possible the existence of the Boy Scouting organizations of the Vaslui County area even from the beginnings. Through the functions that he owned he brought his contribution to the best organization and to the functioning of the Romanian Boy Scouts activity. The donations made to the Museum of Vaslui made possible the presentation of some objects that certify the role played by Marin Benghiuș in the frame of the Boy Scouting movement.

³⁴ Registru inventar, nr.inv.64

³⁵ Registru inventar, nr.inv.41

³⁶ Registru inventar, nr.inv.45

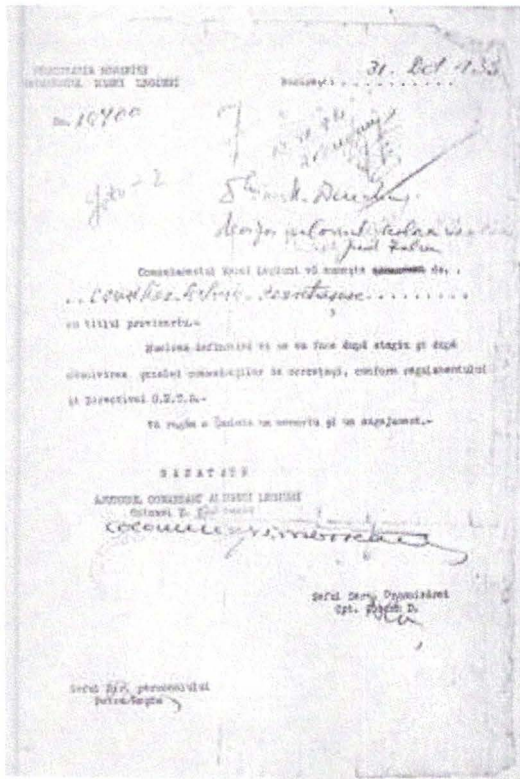
³⁷ Registrul invetar, nr.inv.39

³⁸ Registru inventar,nr.inv.46

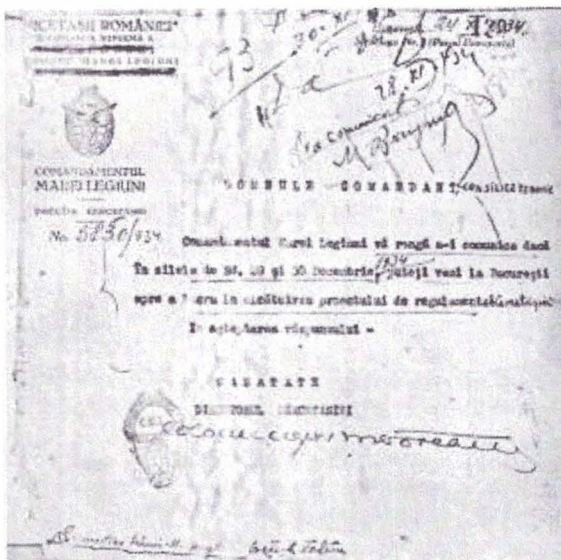

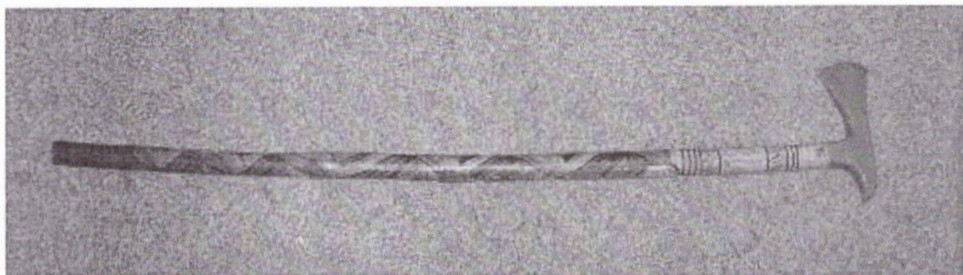
Costum și detalii care au aparținut cercetașului Marin Benghiuș

Documente ce au aparținut cercetașului Marin Benghiu

Baston care a aparținut cercetașului Marin Benghiuș și detalii de la diferite Jamboree

Insigne primite ca urmare a participării al Jamboree

NICOLAE IORGA ȘI MAREA UNIRE (I)

Gheorghe A. Știrbăț

Perioada 1914-1918 a reprezentat cea mai înălțătoare etapă din activitatea politică desfășurată de N. Iorga pe fagașul luptei naționale. Putem spune fără a exagera că “apostolul de la Valeni” a fost omul decisiv al momentului, care a exercitat o influență puternică asupra întregului neam românesc¹, devenind “făclia unității românești”².

El a reușit să transforme curentul favorabil unității naționale” într-o adevărată credință din care să plece o acțiune serioasă, dintre acelea care, orice ar fi merg până la moarte”³

La începutul conflictului “când cugetul are o sinceritate crudă, în care el nu mai e încătușat în exprimarea lui de nici un fel de evenimente, rezervă sau precauțiuni”⁴, Iorga atragea atenția ca “sub raportul ideilor, supt acela al îndreptării morale, al scopului atins, acest odios masacru va fi unul din cele mai josnice acte de ură idioată care s-au săvârșit vreodată pe fața pământului, o dovadă atroce pe care le poate săvârși această lume fără Dumnezeu și fără ideal”⁵.

Profesiunea de istoric îi permite să intrevadă duratele, complexitatea și consecințele sale pentru omenire: ”va fi unul din cele mai mari ale istoriei omenirii, prin mărimea ostilor(...)prin perfecția mijloacelor de distrugere, prin învățătura tacticienilor și strategilor, prin imensele pagube pe care le aduce culturii umane”⁶.

El va afirma în fața opiniei publice românești, că în pofida unei propagande abil întreținute prin care se insufla credința de luptă pentru înalte idealuri naționale și umanitare, acest război între marile puteri demonstra ”lăcomia capitalurilor în căutare de debușeuri, nevroza unei burghezii stricate, delirul unei prese destrăbălate și fără vreo răspundere, turbarea băloasa a demagogilor care umblă după reputație cu prețul nenorocirii sutelor de mii de văduve și orfani, crima rece, calculată a unor diplomați și ofițeri alergând după cariere strălucite peste râuri de sânge și de lacrimi ...un singur element superior, un imperialism tot așa de brutal ca și călcâiul unui biruitor beat, care strivește cu țeasta unui rănit, o lume de cugetare și de simțire”⁷.

În această încheștare ne bună de forțe N. Iorga a militat de la început pentru “apărarea dreptului la viață al statelor mici”. Savantul sublinia că o cultură integrală

¹ Gheorghe I. Florescu, *Deputatul N. Iorga în anii Primului Război Mondial*, în Nicolae Iorga, *Omul și opera*, p. 88

² Cf. Stere Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, București, S.A., p. 179

³ Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost* (II), București, 1934, p. 218

⁴ Idem, *Hotare și spații naturale. Afirmarea vitalității românești*, Editura Porto Franco, Galați, 1996, p. 287

⁵ Idem, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. I (1914-1916), Editura Craiova, [f.a.], p. 8-17

⁶ *Ibidem*, p. 7

⁷ *Ibidem*, p. 8-17

materială , universală “[...]ca substrat al progresului uman și ca sumă matematică a lui poate exista însă pe deplin prin schimburile internaționale , care desființează hotarele de fapt fără a încălca vreunul Dar ,civilizațiile - continua istoricul - fără de care cultura nu se poate produce, dezvoltă și menține , au nevoie de vetrele lor deosebite , de toată bucuria și unirea frățească în jurul lor...Aceste vetre sunt statele mici ” iar ”selecția prin forță se oprește la limitele umanității”⁸

”Apostolul de la Văleni”, analizând ”starea de agonie a imperiilor antrenate zgomotos în acest război ”⁹ va prognoza cu precizia istoricului că cele ”două fantome de imperii ” adică ” zgomotosul strigoiu, care este imperiul otoman ” și ” imperiul de muzeu și de veche garderobă al Austro-Ungariei”¹⁰ se vor dezintegra Aceași apreciere o face și despre imperiul Romanovilor : ”Eu sunt sigur numai că va dispărea, fiindcă e rezultatul firesc al culturii ”¹¹

Atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914 care a dus la deteriorarea situației internaționale, grăbind declanșarea primului război mondial avea să provoace o profundă îngrijorare în România, țara care prin poziția sa geografică și aspirațiile sale să rămână în afara conflictului.

Disputele din viața politică privind căile de urmat în această mare conflagrație mondială au provocat ”o breșă politică ” între rege și un grup de germanofili pe de o parte și majoritatea politicianilor și opinia publică care se pronunțau în favoarea Antantei ”¹²

Analizând cu atenție situația internațională în perspectivă și capacitatea militară a României de a rezista unei conflagrații mondiale de proporții , ambele părți au căzut de acord asupra necesității urgente de a evita războiul .¹³

În ședința din 21 iulie / 3 august 1914 , Consiliul de Coroana ”se mântui cu o declarație de neutralitate , ieșită din acele lungi și grele conflicte între deosebitele conștiințe și chiar în conștiința militară începând cu bătrînul rege ”¹⁴

Disputele aprinse din viața politică dintre adepții securității naționale (Carp, C. Stere) și cei ai unității naționale (I.I.Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, N. Iorga) nu însemnau abandonarea idealului făuririi României Mari ci doar acordarea priorității securității sau unității naționale .¹⁵

N. Iorga s-a pronunțat la începutul războiului ”răspicat și sentențios ”¹⁶ pentru mentalitățile României: “[...]popor de omenie, cu liniște arma la picior! ” deoarece în această dezlănțuire feroce care a cuprins lumea ”Ceasul nostru va veni, dar numai

⁸ Idem , *Hotare și spații naționale* , p. 300

⁹ Mihai Iacobescu , *Despre caracterul Primului Război Mondial* , în ” Hierasus . Anuar 1980 ” p. 95

¹⁰ Nicolae Iorga , *Războiul nostru în note zilnice (II)* , p. 91

¹¹ *Ibidem*

¹² Keith Hitchins , *România 1866-1947* , Humanitas , București , p. 272 ; Florin Constantiniu , *O istorie sinceră a poporului român* , Univers Enciclopedic , București , 2002 , p. 255-257

¹³ *Ibidem*

¹⁴ Nicoleta Iorga , *O viață de om așa cum a fost (III)* ,Editura Minerva, București, 1981, p. 112

¹⁵ Florin Constantiniu , *op. cit.* , p.256

¹⁶ Cf Mihai Iacobescu, *Nicolae Iorga despre caracterul primului război mondial*, în „Hierasus. Anuar 80”, p. 95

atunci, cand asupra ambițiilor zdrobite ideea senină va putea să cumpănească dreptățile naționale care azi ni se întrevăd deasupra măcelului ”¹⁷ Marele istoric avea în vedere idealurile naționale ale României Pentru aceasta , diplomația românească trebuie să cumpănească momentul favorabil al intrării țării în acest conflict mondial și numai după o bună pregătire și înzestrare a armatei deoarece “ grija de umanitate trebuie inclusă în marginile stricte , deși crude ale interesului național ”.¹⁸

Marele apostol al neamului își va defini poziția față de război și în Declarația din 20 iulie / 2 august 1914 redactată de el și publicată în paginile Neamului Românesc în care va sublinia ”în oribilul război general era exclus ca forțele greu adunate ale României să fie risipite în aventuri lângă un stat ca Austro-Ungaria a cărei politică externă a fost dominată întotdeauna de tendința scăderii și slăbirii elementului românesc”¹⁹

Izbucnirea războiului care marchează și momentul asumării marilor răspunderi naționale , accelerează pe scena politică românească marile agitații în rândurile clasei politice românești , aprinzând pasiuni mai vechi sau mai noi De la tribuna Camerei cere ” și constituie deopotrivă într-un amvon al părăsirii idealului românesc și baricadă a luptei pentru realizarea aspirațiilor naționale , N. Iorga îndeamna la solidaritate ” : “ v-ati mancat între voi ca niște câini , ca niște fiare pentru glorie pentru câștig , pentru ambiții de leneși si capricii de femei. Ați făcut dintr-o țară întregă scopul disprețuit al gâlcevelor voastre copilărești și criminale ” Acum in acest moment de răscruce al destinului nostru național marele istoric îi implora ” Stâmpărați-vă”²⁰ pentru că aveți o datorie Sunteți obligate la o explicație pentru tot ce ați făcut și mai ales de ce n-ați făcut o condamnare vă apasă acuma: de a va uni pentru ca într-o supremă efortare să dați țării măcar cât se poate din idealul primejduit prin faptele voastre”.²¹

Prin forța cuvântului său , marele savant avea o mare putere de atracție în rândurile populației Romaniei fapt ce îi va conferi rolul de mediator între forțele politice naționale. În concepția marelui istoric neutralitatea nu trebuie să fie o stare definitivă care ar fi o abandonare de drepturi naționale: “... neutralitatea înseamna doar o prelungire de termen și nu o abdicare, o renunțare , căci nația care renunță și abdică de la drepturile ei naționale nu merită să trăiască ”.²²

În lumina acestei idei, Iorga le cerea politicienilor care susțineau neutralitatea definitivă să-și revizuiască opțiunile deoarece “aceasta ori însemna că procesul în dezbatere nu te privește supt raportul datoriilor sau supt raportul realităților puse în discuție”.²³

Savantul încerca să le atragă atenția, să-i sensibilizeze față de drama poporului român din teritoriile aflate sub dominația imperiilor vecine: habsburgic și

¹⁷ „Neamul românesc”, nr. 28 din 20 august 1914, p. 1

¹⁸ Cf Gheorghe I. Florescu, *op. cit.*, p.303

¹⁹ „Neamul românesc”, nr. 28 din 20 august 1914

²⁰ Nicolae Iorga, *Pagini alese*, vol. II, 1965, p. 363, Idem, *Războiul nostru în note zilnice*(I), p. 269-271

²¹ *Ibidem*

²² *Ibidem*, p. 830

²³ „Despre neutralitate”, în „Neamul românesc”, 3 august 1914, p. 2

țarist, care la începutul războiului a fost târât să lipte pe fronturile străine pentru interesul altora ; “ acei bieți săteni români din Văile Ardealului , de pe câmpurile mănoase ale Banatului și Ungariei , din Munții Mramureșului , căci ca și ai lor și ai noștri de același sânge , din preajma mănăstirilor Bucovinei s-au dus să-și verse sângele pe steagul care este al unuia și al altora , dar al nației române nu e .”²⁴

Iorga atragea atenția șefilor militari din împărăția bicefală “care clipesc din ochi cu bucurie că au gasit momeala valahului, care face să spumege, să turbe, să biruiască, să moară” ,că acel steag nu e decât “forma materiala care flutură în aerul liber și îndeamna la luptă; a tuturor avânturilor către neatârnare, către războiul nostru?”.

În această credință istoricul își exprima speranța că acel steag se va întoarce “o să-l vadă sate și târguri din Ardeal , o să-l vadă și-o să-l ție , pentru că el reprezintă un ideal , o dorință de neatârnare și sete de luptă”.²⁵

Încrederea nestrămutată în izbânda luptei pentru unitatea națională îl face să afirme cu tărie: “și să știți că urmașii noștri în ciuda tuturor puterilor lumii supt acest steag pe care în neștiută durere și întuneric voi l-ați înălțat, desfășurat și sfințit vor fi tot împreună ”.²⁶

Încrederea marelui istoric, în izbânda cauzei naționale se baza pe încredere în dreptatea istoriei “cred în dreptate! Cred că fără dreptate viața nu are nici o valoare , că singurul lucru care-i crează vieții o valoare este dreptatea ”.²⁷

Însuflețit de această convingere el susținea că “ dreptatea face ca orice silință , și orice jertfă a unui individ și a unui popor , oriunde și oricum s-ar face să se reverse peste oricâtă vreme și împotriva oricărei piedici asupra lui”²⁸

“Apostolul de la Văleni” împărtășea în totalitate politica expectațiunii armate , idee susținută de primul-ministru I. C. Brătianu și Guvernul Liberal aflat la putere .

Asemănarea celor două concepții privind politica de urmat a României în primii ani ai războiului nu era rezultatul unui demers anterior ci expresia unei analize lucide și realiste a situației În opera de realizare a unității politice trebuiau luați în calcul toți factorii interni și externi care puteau să împiedice sau să favorizeze acest uriaș efort național .

Războiul în desfășurare se prefigura a fi unul de durată care va aduce schimbări fundamentale în organizarea politică a lumii Situatrea României de partea învingătorilor i-ar aduce avantaje la viitoarea conferință de pace recunoașterea drepturilor sale naționale . N Iorga se eschiva să participe la acele acțiuni care puteau influența opinia publică și stânjeni liniștea guvernului , forțându-l să adopte hotărâri pripite . Merită subliniat în acest sens refuzul sistematic al istoricului de a participa la consiliile Universității care analizau problema națională din convingerea că aceasta “ trebuie discutată și rezolvată de alte foruri . ”

²⁴ Nicolae Iorga , *Războiul nostru în note zilnice*(I) , p. 12-15-17

²⁵ *Ibidem* , p. 27

²⁶ *Ibidem* , p. 13

²⁷ *Ibidem* , p. 51

²⁸ *Ibidem*

Mulți din cei care cunoșteau activitatea lui N. Iorga pe tărâmul luptei naționale nu erau de acord cu atitudinea sa rezervată “ față de tot ce era pripeală , entuziasm ușor ” .²⁹ Savantul dovedea ca era împotriva “substituirii anarhice a străzii în locul acțiunii chibzuite a guvernului care sigur știe ce are și ce poate ” .³⁰

Momentul luării deciziei politice finale trebuie bine pregătit din care cauză se abținea de la orice manifestație “ care ar fi mobilizat pasiunile populare ” și ar fi “ incendiat imaginațiile celor tineri ” , grăbind clipa “daca ar fi fost coborâtă în neastâmpîrul străzii ” .³¹ Era aceasta o noua demonstrație “ a concepției sale după care marile izbânzi naționale nu sunt rezultatul numai al entuziasmului popular ci și al pregătirii integrale și a celui din urmă om , și a celui din urmă lucru ” .³²

Atitudinea rezevată față de agitațiile din viața politică privind momentul intrării țării noastre în război , îl apropia mai mult ca niciodată pe marele istoric de I. Brătianu . Relațiile dintre cele două mari personalități au influențat pozitiv acest moment al istoriei noastre pentru ca oricât de puternic ar fi nelipsitul instinct național și patriotic ” , cei mai mulți nu sunt în stare să-l transforme într-o adevărată credință din care să plece o acțiune din care să plece o acțiune serioasă ” .³³

Nu este necunoscut pentru nimeni că primul ministru I. I. C. Brătianu a încercat o apropiere de N. Iorga . Misiunea realizării apropierii șefului guvernului liberal de marele savant i-a revenit lui I.G.Duca care avea “dinainte bune raporturi cu acesta” .³⁴

Brătianu nu cerea concursul în calitate de șef de partid . El opina personalitatea plurivalentă ” a savantului , care exercită o puternică înrăurire asupra opiniei publice . Prin lupta dusă pe plan cultural pentru desăvârșirea unității politice se bucura de simpatia intelectualității românești din Transilvania Bucovina și Basarabia.

Mulți din aceștia au conferențiat la cursurile de vara de la Valenii de Munte , erau pe deplin familiarizați cu politica cercurilor de la București și puteau fi de un real folos guvernului pentru realizarea cauzei nobile a unității naționale .De asemenea savantul avea “o atitudine forica” împotriva Austro-Ungariei și Germaniei nu a incitat niciodată spiritele “pentru intrarea intempestivă în război” . Celor care insistau pentru intrarea în război împotriva centralilor , le răspundea:”Nu cu Austria o spune de mult natiunea desigur . Contra Austriei cand o va spune guvernul care trebuie să spuie “ .³⁵ Marele istoric a observat că în societatea românească exista o stare de spirit populară hotărît contra Centralilor” .³⁶

²⁹ Cf. Petru Țurlea , *Nicolae Iorga în viața politică a României* , Editura Enciclopedică , București , 1991 , p. 90

³⁰ Nicolae Iorga , *O viață de om așa cum a fost* (III) , 1981 , p. 115

³¹ *Ibidem*

³² Pamfil Șeicaru , *Nicolae Iorga* , Editura Clio , București , 1990 , p. 60

³³ “ Neamul românesc ” , an IX , 21 septembrie 1914

³⁴ Nicolae Iorga , *O viață de om așa cum a fost* (II) , 1981 , p. 116

³⁵ În acest sens , a se vedea , Valeriu Râpeanu , *Cultură și istorie* , vol . II *Ibidem* , București , 1981 , p. 159-204

³⁶ “ Neamul românesc ” , an IX , 14 septembrie 1914

Atitudinea prudentă a lui Nicolae Iorga după declanșarea războiului și în toată această perioadă dovedește “o înțelepciune și o înțelegere superioară a statului , o apreciere realistă a posibilităților”³⁷

Prin activitatea sa dusă pe tărâmul luptei naționale, prin imensul său prestigiu, istoricul ar fi putut oricând “să-și aroge un drept de preemțiune și să se situeze în fruntea unei acțiuni care să curme neutralitatea”³⁸

Mulți din epoca care-l cunoșteau erau impresionați că “spiritul furtunos a lui Nicolae Iorga care acționa sub imperiul primelor impulsuri s-a menținut în toată această perioadă într-un echilibru perfect de o exemplară precauție, față de un eveniment care antrena soarta a milioane de oameni”³⁹.

Nu puțini dintre aceia care nu obișnuiesc să cântărească toate detaliile în profunzimea lor, au pus această stare de echilibru pe seama talentului lui Ionel Brătianu de “a-l copta și a-l convinge să se mențină într-o totală rezervă”⁴⁰ Nimeni însă nu poate contesta deosebita calitate de om politic ale primului ministru care a știut cu delicatețe să menajeze “cu un seducător tact susceptibilitățile lui Iorga dar nu este mai puțin adevărat că el a gasit în conștiința marelui istoric imperativele patriei printre care formula lapidară ”Eu nu ma uit cine poartă steagul , eu steagul țării îl vad, eu steagul țării îl apar”⁴¹

Nicolae Iorga nu a dorit intrarea imediată în război a României , deoarece avea în vedere capacitatea țării de a rezista acestui lung conflict mondial. Nu a trecut prea mult timp de la războaiele balcanice când istoricul a văzut starea deplorabilă de dotare și organizare din armata română. El nu dorea să transforme lupta pentru unitatea națională în propriul său succes politic , avea în vedere prețul plătit cu milioane de vieți.

Analizând dintre cele două mari personalități ale României în perioada războiului putem afirma ca ele nu au fost lipsite de contradicții , care din fericire nu au fost amplificate pentru a influența deciziile politice. Iorga nu a conceput relațiile sale cu premierul României ca pe o alianță politică și prin urmare nu a acționat ca “un aliat docil”⁴² pentru a le respecta.

În vederea mobilizării unității naționale “principiu esențial al operei sale ”politice și căruia i-a “ consacrat toată viața” apostolul de la Vălenii de Munte era în stare să treacă peste asperitățile politice care îl separau de Ionel Brătianu .Savantul era conștient că liderul liberal raspundea doar imperativelor momentului.Știa și simțea că liderul liberal îl consulta de cele mai multe ori în complezență .

Istoricul îi cerea șefului guvernului să-l cheme pentru lucruri serioase “așa cum ai chema o trasură la piață”, “oricând vei avea nevoie serios de ceva care l-ai putea ști(nu zic mai bine) eu îți sunt la îndemana cu câtă minte mi-a dat Dumnezeu să

³⁷ Valeriu Râpeanu , *op. cit.* , p. 191

³⁸ *Ibidem*

³⁹ *Ibidem*

⁴⁰ Pamfil Șeicaru , *op. cit.* , p. 60

⁴¹ *Ibidem* , p. 63

⁴² Valeriu Râpeanu , *op. cit.* , p. 191

mă silesc a face ceva dintr-însa”⁴³ Iorga reproșă “caracterul exclusivist al demersului politic al lui Brătianu”⁴⁴

Atitudinea premierului îl face pe marele istoric să se eschiveze de a merge la conacul de la Florica unde “în răgazul de acolo ar putea vorbi multe lucruri care sunt de făcut și de felul neexclusiv, ci natural și frățesc cum ele trebuie făcute”⁴⁵ Corespondența dintre cei doi din perioada războiului demonstra că Iorga nu făcea nici o concesie primului ministru când îi înfățișa situația țării. El îi atrăgea atenția față de starea sufletească a mulțimii “asupra totalei depravări a simțului public de o parte și de alta, ca această stare de spirit aceasta nesănătate morală poate avea cele mai grele urmări”⁴⁶

Depravarea totală a spiritului public care a determinat această descurajare generală în societate ” nu este începutul corupției ci efectul ei ”⁴⁷ Savantul îi cerea premierului pe care îl considera vinovat de această stare de lucruri o schimbare de atitudine deoarece : ” țara are nevoie să fie luminată și guvernată . Ambele nevoi ni se par prea puțin îndeplinite ”.⁴⁸

Situația generală politică și militară nu permitea țării să se angajeze în acest conflict de proporții care a stârnit îngrijorarea lui Nicolae Iorga. Aprecierile pe care le face în particular unor oameni politici mai apropiați, unii chiar membrii ai guvernului, pot fi considerate adevărate strigăte de revoltă. I.G. Duca membru al guvernului și apropiat al primului ministru I. IC Brătianu obișnuit cu aprecierile triumfaliste a rămas uimit când aude de la marele savant părerea după care : țara aceasta este așa de plină de pacăte, de ticăloși și de putreziciune încât să fie mulțumită dacă își poate târi zilele, dar să mai poată să cucerească pe alții⁴⁹, (în sensul să elibereze pe alții).

Această remarcă l-a determinat pe “ambasadorul guvernului” pe langa “apostolul naționalismului românesc”⁵⁰ să pună la îndoiala sinceritatea acestuia față de lupta dusă pentru cauza unității naționale.

I.G. Duca dovedea prin aceasta că nu-l cunoștea suficient de bine pe marele istoric, iar ca reprezentant al puterii refuza orice apreciere critică făcută cu sinceritate care venea de la oamenii de bine ai țării. Aprecierile lui Iorga nu se refereau la poporul român în ansamblul său, ci la clasele suprapuse “la banii smulsi din plăcerea bogatului care niciodată nu a fost mai puternic înțelegător și mai puțin obraznic cu luxul său de București, mijlocul suferințelor romanesti din toate Ținuturile care o înconjoară”.⁵¹ Apropiiindu-ne cu mai multă atenție de personalitatea “apostolului naționalismului românesc”, vom constata ca uneori el face aprecieri prea grăbite, “fluctuante”, “judecași antagonice”, față de oameni “sub imperiul unor impulsuri de

⁴³ Nicolae Iorga, *Corespondență*, vol. I, Editura Minerva, București, 1984, p. 216

⁴⁴ *Ibidem*

⁴⁵ *Ibidem*, p. 219

⁴⁶ *Ibidem*, p. 217

⁴⁷ *Ibidem*

⁴⁸ *Ibidem*

⁴⁹ I.G. Duca, *Memorii*, Editura Helicon, Timișoara, p. 25

⁵⁰ *Ibidem*, p. 26

⁵¹ Cf. Valeriu Râpeanu, *op.cit.*, p. 203

moment”⁵². Nicolae Iorga nu a întreprins însa niciodată vreo acțiune , în toata cariera sa politică , care să lezeze interesele fundamentale ale poporului român.

Atitudinea extrem de critică față de evenimente sau personalități cu atribuții în domeniul conducerii politice a societății românești , trebuie apreciată numai prin prisma intrasingenței morale și înaltului său spirit de dreptate care l-a caracterizat întotdeauna “ și “îngrijorarea pe care i-au stârnit-o momentele dramatice ale țării”⁵³

A știut să se mențină într-un echilibru perfect care i-a permis să treacă peste deosebirile doctrinare și să aprecieze la celalalt calitățile necesare depășirii momentului decisiv din istoria țării. Nicolae Iorga l-a apreciat pe Ionel Bratianu ca fiind singura personalitate a momentului în stare să gestioneze situația țării.”daca va veni altul la guvernare nu ne vom alege cu nimic și se va baga într-un bucluc din care nimeni nu ne va mai putea scoate, pe când cu Bratianu tot nu ne vom alege cu nimic, dar cel puțin nu ne face de rușine”⁵⁴

Aprecia la primul ministru puterea de munca, analiza rece , matematica situatiilor care “se aseamnă pe sine cu ingineul care lucrează o operă de siguranță”⁵⁵

Siguranța șefului guvernului în luarea unei hotărâri ce însemna “socoteala perfect trasă”⁵⁶ a creat lui Iorga, care se considera “veșnic nesigur, dureros de nesigur”⁵⁷ un complex de inferioritate față de Ionel Bratianu.

Perioada neutralității nu însemnă intrarea savantului într-o stare de așteptare a momentului intrării României în război , când să-și reia activitatea pe tărâmul luptei pentru unitatea națională. Revine în noiembrie la conducerea Ligii Culturale , pe care cauta să o readucă “într-o atitudine corectă și cuviincioasă ”, când ea “nu-și putea înfrana o clipa măcar optimismul clocotitor”⁵⁸

Climatul de munca , discuțiile “liniștite , cu ton potolit”⁵⁹ de pe vremea cand el conducea societatea ca secretar general erau de domeniul trecutului.

Activitatea Ligii a devenit o avalanșă de manifestări “individuale”, sălile de ședință loc de întâlnire unde se depanau amintiri “despre multe de toate ca de oameni care cunoscuseră atâta lume” și unde “prin ușile întredeschise ale odăii din dreapta și celei din stânga , răzbătea fumul unei adevărate cafenele, zvonul continuu al amicilor politici intrați în Ligă ”⁶⁰

Noua situație din Ligă impunea convocarea unui congres extraordinar care să-i consolideze activitatea în raport cu noile schimbări și s-o reorienteze de la unitatea culturală la o unitate politică .

După izbucnirea războiului , Bucureștiul devine locul de refugiu și de stabilire a elitei ardeleni care lupta pentru dezrobirea provinciei de peste munți în frunte cu V. Lucaciu, O. Goga, O. Ghibu, C Bucșa O. Goga a motivat refugiarea militarilor

⁵² *Ibidem*, p.204

⁵³ *Ibidem*, p.194

⁵⁴ Cf I.G. Duca, *op.cit.*, p.26

⁵⁵ Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost* (III) , p.112

⁵⁶ *Ibidem* , p.122

⁵⁷ *Ibidem* , p.124

⁵⁸ *Ibidem* , p.144

⁵⁹ *Ibidem*

⁶⁰ *Ibidem*

ardeleni în capitală , ca un element de siguranță pentru că “viitorul nostru politic nu este decât un punct de sprijin , un singur punct fix pe care ne putem răzîma acesta este regatul fratelui nostru liberal ”.⁶¹

Militanții dezrobirii Ardealului și o mare parte a oamenilor politici din regat, aflați în opoziție, care doreau cu insistență denunțarea neutralității și aderarea României la Tripla Înțelegere , vor pune bazele la 26 octombrie 1914, Acțiunii Naționale , condusă de Take Ionescu .

Acțiunea Națională se dorea o avangardă a Ligii Culturale ,menită să gândească intrarea României în război de partea Antantei și promitea satisfacerea drepturilor sale asupra Transilvaniei și Bucovinei S-au emis păreri după care sciziunea în cadrul Ligii s-ar fi produs din cauza atitudinii exagerat de rezervate a lui Iorga și a adepților săi în primul an al războiului față de atitudinea pe care o va urma România în etapa următoare.

Este cunoscut faptul că N. Iorga , pentru a nu alimenta suspiciunile Puterilor Centrale , nu-și va pune semnătura nici pe manifestul redactat de Universitatea București de simpatia pentru Franța , “năvălită și însângeraată care erau în inimile tăcute”⁶²

Profesorul avea convingerea că Franța , pentru care nutrea o profundă afecțiune nedeclarată public atunci , ”nu poate pieri pentru că aceasta ar fi o catastofă morală pentru omenire ”.⁶³ Insistența cu care membrii Acțiunii Naționale cereau intrarea imediată în război a României de partea Antantei, în care pregătirea ei era departe de cerințele momentului, îl determina pe marele patriot , care a mai trăit un coșmar al “admirabilei noastre dezorganizari” în campania din Bulgaria în 1913 , să afirme că :”trebuia să închizi violent ochii spre a nu vedea prăpastia care negreșit ne așteaptă ”.⁶⁴

Atent la faptele sau evenimentele care puteau să apropie , nu să întârzie realizare unității naționale, respingea din start tot ce putea fi definit “ca nepregătire, fantezie individualistă, ca lipsa unui sentiment serios și disciplinat”.⁶⁵ În virtutea acestei concepții N. Iorga s-a opus propunerii lui Onisifor Ghibu, în numele militanților ardeleni de a-și crea un institut de studii pentru românii din afara regatului care să fie afiliat la Liga culturală sub conducerea sa.

Gestul istoricului determină militanții pentru dezrobirea Ardealului să-și manifeste deznădejdea afirmând:”dacă un Iorga în care ne pusesem atâta speranță , nu poate merge alături de opinia publică și alături de noi atunci nu putem pierde nici speranța ”.⁶⁶

Savantul nu a pus nici un moment sub semnul întrebării sentimentele sincere ale militantului de peste Carpați care dădea glas concepției și celorlalți fruntași ardeleni și bucovineni.El nu a negat importanța unei astfel de instituții pentru studierea

⁶¹ Cf. Vasile Netea , C.Gh.Marinescu , *Unirea Transilvaniei cu România* , p. 254

⁶² Nicolae Iorga , *O viață de om așa cum a fost (III)* , p. 115

⁶³ Vasile Netea , C.Gh.Marinescu , *op. cit.* , p. 254

⁶⁴ Nicolae Iorga , *op. cit.* , p. 118

⁶⁵ *Ibidem* , p. 116

⁶⁶ Onisifor Ghibu , *Oameni între oameni* , Editura Eminescu , București , p. 285

istoriei românilor din afara regatului , ca element al întăririi solidarității naționale, dar socotea momentul neprielnic pentru aceasta .Cerea înțelegerea profundă a situației care însemna pregătirea serioasă a perspectivei.

Măhnit de lipsa de înțelegere a celor care erau chemați să înțeleaga situația de față și va spune lui Ghibu:”Mai bine mă făcea Dumnezeu vită între oameni, decât om între vite”⁶⁷

În acest cadru al disputelor purtate între militanții pentru unitate națională privind căile și atitudinile de urmat s-a deschis la 14 decembrie 1914 Congresul Extraordinar al Ligii.Congresul era chemat să aleagă noua ei conducere care sa canalizeze toate energiile să atenueze disputele și să o orienteze de la uniatarea culturală către unitatea politică.

Nicolae Iorga la cei 43 de ani era o personalitate de prim rang a științei și culturii românești. Deputat in Parlament începând cu 1907 , apostol pe tărâmului luptei naționale , îl prezinta pe marele istoric drept pesoana cea mai (indicata) îndreptățita la funcția de președinte al Ligii.

Reprezentanții Ardealului și cei din Regat s-au orientat spre V. Lucaciu, vechiul memorialist, un simbol viu al luptei românilor din afara actualelor granițe politice pentru drepturi naționale. El “leul din Sinești”, ajuns acum la o vârstă înaintată “ o icoană sfântă, ca niște moaște pe care le poartă lumea la procesiuni”⁶⁸

Marele învățat s-ar fi așteptat să fie el nominalizat pentru această funcție ca o recunoaștere a îndelungatei sale activități în domeniul luptei nationale. El devenise un simbol atât de puternic încat “lumea nu era înca obișnuită să-i atribuie roluri în afara câmpului științei și a naționalismului militant”⁶⁹

Mulți din cei angrenați pe fâgașul activității pentru unitate națională nu-i apreciau calitățile organizatorice ale profesorului, iar unii considerau chiar mai dificilă colaborarea cu el.

Iorga a analizat cu maturitate acest moment și “ca un bătrân prin experiență al nației sale”⁷⁰ și-a dat seama că prezența sa în fruntea acestei organizații pe orice funcție era mai necesară ca oricând Marele istoric , oricum măhnit , cedează și la insistențele lui Delavrancea, O. Ghibu , O. Goga acceptă președinția lui V. Lucaciu el mulțumindu-se cu cea de secretar general .

Onisifor Ghibu a avut un rol important în a-l determina pe marele savant să accepte această funcție El avea relații speciale cu N. Iorga , savantul îl va ajuta în primele sale acțiuni peste Carpați , procurându-i fondurile necesare pentru finanțarea școlilor românești din Transilvania Tănărul militant ardelean de atunci îi va demonstra marelui învățat că V. Lucaciu “nu e un om de conducere și n-are nici un aspect deosebit dar lumea iubeste acest mit .Fiind un om înțelept, el va renunța la rolul său de conducător efectiv al Ligii, astfel că adevăratul motor a Comitetului Central va

⁶⁷ *Ibidem*

⁶⁸ *Ibidem* , p. 261

⁶⁹ *Ibidem* , p. 219

⁷⁰ Nicolae Iorga , *Două concepte istorice în discuții de recepție la Academia Română* , București , 1980 , p. 78

fi secretarul general, care veți fi dumneavoastră Prin urmare Dumneavoastra veți fi de fapt președintele adevărat al Ligii”.⁷¹

Alegerea preotului V. Lucaciu în fruntea Ligii dincolo de discuțiile care au avut loc demonstrează tăria sentimentului național și convingerea întregii elite politice și culturale românești că politica de eliberare a românilor din afara granițelor Regatului trebuie să fie prioritară. Acest deziderat a fost subliniat de batrân în Memorandum care, la alegerea sa ca președinte, declara: ”Prin alegerea mea ați voit să afirmați în mod neîndoios, că ideea și sentimentul tuturor românilor trece cu putere covârșitoare peste hotarele geografice și sufletul românesc e unul și același”.⁷²

Noul Comitet al Ligii, unul din cele mai valoroase din istoria sa, cu V. Lucaciu președinte, N. Iorga secretar general, Barbu Șt. Delavrancea vicepreședinte, Simion Mândrescu casier central, O. Goga, Take Ionescu, I. Grădișteanu au propus schimbarea societății din Liga pentru unitate culturală în Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor.

În manifestul adresat țării cu acest prilej se sublinia necesitatea schimbării nu numai a denumirii dar și a conținutului activității ei deoarece: ”o unitate culturală fără o unitate politică nu are nici o cheazășie. Pentru păstrarea unității culturale ni se impune unitatea politică”.⁷³

În cursul anului 1915 acțiunile Ligii s-au intensificat, au loc numeroase întruniri mitinguri concomitent în mai multe localități din Regat ceea ce demonstrează existența unor divergențe între diferitele grupări privind atitudinea față de politica guvernului Brătianu, în pofida acestor divergențe în toate adunările transpare tot mai clar ideea frumos exprimată de Barbu Ștefanescu Delavrancea ca românii au știut întotdeauna că ”au o patrie mai mare decât hotarele de astăzi”⁷⁴ și ”datoria ceasului de față fiind de a întinde mâna celor ce au rămas în afara hotarelor”⁷⁵ pentru a forma o ”o ființă, o singură ființă una și îndreptățită”.⁷⁶

Concomitent cu întrunirile Ligii se va deschide la București în ziua de 15 martie 1915 în sala Atheneului Român, Congresul românilor de pretutindeni aflați în țară convocat de Simion Mândrescu, președintele societății ”Cercul românilor de peste Carpați”. Convocarea acestui congres a fost determinată de una din declarațiile guvernului de la Budapesta, după care românii din Transilvania și-ar dori să se despartă de Ungaria unde se bucurau ”de toate drepturile sociale și naționale, unirea cu România fiind preconizată de niste tradători ca Octavian Goga și V. Lucaciu”.⁷⁷

Congresul demostra că pentru românii de pretutindeni România reprezenta ”elementul de siguranță”⁷⁸ după cum sublinia și poetul O. Goga: ”Ne-am dat cu toții

⁷¹ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. 285

⁷² Vasile Netea, C.Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 254

⁷³ *Ibidem*, p. 253

⁷⁴ *Ibidem*, p. 255

⁷⁵ *Ibidem*

⁷⁶ *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. I-a întrunire a Ligii Culturale ținută la București în ziua de 15 februarie 1915 Discursurile*, Vălenii de Munte, Tipografia Neamului Românesc, 1915-1930

⁷⁷ Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 258

⁷⁸ *Ibidem*, p. 254

seama că pentru viitorul nostru politic nu este decât un singur punct de sprijin , un singur punct fix pe care ne putem răzîmă .Acest punct este regatul fraților noștri liberi”.⁷⁹

Marele istoric care a sprijinit desfășurarea acestui congres și a urmărit cu atenție desfășurarea avea să declare : “ Numarul mare al participanților a fost cel mai decisiv raspuns față de aceia care afirmă că oamenii aceștia nu ne vor, ca ne resping chiar că la Bucuresti caută numai o pâine.Nu, ei caută un ideal pe care l-au gasit, și o satisfacție pe care trebuie să le-o dăruie” .⁸⁰

Numarul mare de acțiuni întreprinse de Ligă sau în numele ei în cursul anului 1915 demonstrează ideea că nu mai era acea unitate de vederi în coordonarea activității acesteia. Acțiunea națională intensifică propaganda zgomotosă prin care se cerea intrarea grabnică în război a României de partea Antantei. Secretarul general al Ligii, profesorul Nicolae Iorga manifesta în continuare prudență pentru a nu stârni susceptibilitățile Puterilor Centrale susținând necondiționat politica guvernului Brătianu. Adept al lucrului bine gândit și bine făcut marele savant a susținut în fața opiniei publice românești și europene cu metodele specifice meseriei de istoric identitatea românilor printr-o serie de lucrări: *Conceptul în luptele dintre români și unguri, Sârbii, bulgarii și românii în Peninsula Balcanică în Evul Mediu* .⁸¹

În lucrarea *Dezvoltarea ideii de unitate națională* el demonstrează că acest ideal nu era decât continuarea ”unei cugetări politice de veacuri întregi”⁸², iar pentru realizarea lui se impunea o pregătire pâna la cele mai mici detalii.

Divergențele de opinii privind momentul intrării imediate a României în război alături de Antantă au determinat o regrupare a pozițiilor în cadrul mișcării pentru unitatea națională și formarea la 18 septembrie 1915 a Federației Unioniste , care îl avea ca președinte pe Nicolae Filipescu, Take Ionescu și Simion Mândrescu fiind vicepreședinți , iar printre membri numărându-se I. Gradisteanu, C. Olanescu , Dr. Constantin Istrate, Dr. I.Cantacuzino, Vasile Lucaciu, O. Goga, Alexandru D. Xenopol. Tot mai mulți ardeleni s-au înscris în Federație, sprijinind prin toate mijloacele pentru determinare unei acțiuni militare a țării așteptând clipa mobilizării armatei române “sub al carei steag vor cadea sau vor vedea izbânda cauzei noastre”⁸³

Alături de ardelenilor și bucovinenilor la Federație a tulburat apele în cercurile guvernamentale românești, primul ministru I. IC Brătianu a interpretat adeziunea la noua organizație ca o alăturare la politica de partid a lui Take Ionescu și Nicolae Filipescu și insistă: ”ca românii de peste hotare să nu se colorizeze politicește”.⁸⁴

Dintre personalitățile proeminente ale luptei pentru unitate națională din conducerea Fedratiei Unioniste, lipsea tocmai cel care a fost denumit “apostolul

⁷⁹ *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. I-a întrunire a Ligii Culturale ținută la București în ziua de 15 februarie 1915 Discursurile* , p. 15

⁸⁰ „Neamul românesc” din 22 martie 1915 , p. 2

⁸¹ Nicolae Iorga , *O viață de om așa cum a fost (III)* , p. 119

⁸² *Ibidem*

⁸³ O. C. Tăslăoanu, *Note și documente din războiul pentru întregirea neamului*, vol. I, Sighișoara, 1935, p. 121-125

⁸⁴ Cf Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 277

neamului”, N. Iorga. Marele istoric a încercat să înlătore aceste dispute din mișcarea națională românească, pentru că în acele momente decisive era nevoie de solidaritate, de o coordonare a acțiunilor tuturor factorilor responsabili.

Pentru aceasta el s-a gândit să creeze “o federație” a tuturor societăților care urmăreau aceleași scopuri ca și Liga.⁸⁵

Această omitere a istoricului din fruntea Federației își are originea în temperamentul său mai greu accesibil celor din jur și atitudinii sale de extremă prudență față de momentul intrării României în război de partea Antantei.

Cei care l-au cunoscut, printre care profesorul Onisifor Ghibu l-au perceput pe N. Iorga ca pe “unul dintre acei oameni care putea să lucreze cât o sută dar nu putea să lucreze cu alții”.⁸⁶ Articolele savantului publicate în “Neamul Romanesc” în legătură cu momentul intrării României în război de partea Antantei vor răci relațiile cu grupul militanților de la “Tribuna” prin caracterul lor “direct de fetist”, care demonstra că “războiul nu era posibil de realizat” și nici integritatea neamului românesc fiindcă nu eram încă pregătiți “sau fiindcă erau conjuncturi care nu permiteau să facem acest lucru”.⁸⁷

Nicolae Iorga pornește de la concepția conform căreia “lucrurile au ceasul lor”⁸⁸, momentul intrării României în război trebuia pregătit cu mare grijă “cu maximă responsabilitate și printr-o temeinică lucrare”.⁸⁹

Această temeinică pregătire trebuie să înceapă în primul rând printr-o politică de reforme a guvernului cu sprijinul majorității populației nevoiașe pentru că “nimeni nu crează hotare, care să ramână pentru totdeauna, decât numai dacă, este o garanție de suflet în dansul fiecărui lucru, în dansul fiecărei cuceriri, a fiecărei întregiri”.⁹⁰

Reformele care vor atenua starea de sărăcie morală și materială a populației majoritare din unicul regat al țărănimii, va declanșa “o revoluție interioară”⁹¹ în suflete. Savantul încerca să conștientizeze factorii responsabili ai țării ca “pe lângă arme, muniții pentru ca orice român în stare de luptă să aibe o armă în mână”, înșă” trebuie să se pregătească celalalt factor al victoriei fără de care toate lucrurile acestea nu înseamna nimic: inima caldă, voința nezguduită, pornire frățească spre concordie,ucidere în conștiința fiecăruia dintre noi a celui demon mai rău decât toți demonii, care este grija intereselor proprii și satisfacerea propriilor vanități”.⁹²

Marele patriot a demascat în paginile ziarului său “Neamul românesc” “interesele unei clase de uzurpație împărțită de formă în partide, prin care se putea preumbla în voie orice ambiție și orice interes” și unde adeseori cel mai focos orator e cel mai puțin gata să facă pentru țara și neamul său cel mai simplu sacrificiu”.⁹³

⁸⁵ *Ibidem*, p. 276

⁸⁶ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p.230

⁸⁷ *Ibidem*, p. 262

⁸⁸ Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. II, p.16-17

⁸⁹ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p.98

⁹⁰ Nicolae Iorga, *op. cit.*

⁹¹ *Ibidem*

⁹² *Ibidem*

⁹³ Idem, *O viață de om așa cum a fost*, vol. II, 1934, p. 217-218; Barbu Theodorescu, *op. cit.*, p. 238

Această prudență întemeiată se justifică cu argumente solide , definite de militanții pentru dezrobirea Ardealului ca “defetista”, vor duce la părăsirea lui Nicolae Iorga de către majoritatea susținătorilor săi din Liga, rămânând alături de el doar V. Lucaciu cu care “nu a schițat nici cea mai palidă colaborare”

Considerându-se marginalizat de ceilalți membrii, iar situația ” în care a ajuns să fie socotit un om de prisos, nu-i mai rămâne decât să se despartă de țară ”⁹⁴ și să demisioneze din funcția de secretar general al organizației .

Acestei ”grave delictvențe” sublinia Onisifor Ghibu dintre marele istoric și ceilalți membri ai comitetului precum și atitudinile ”care nu mai puteau fi aprobate de restul conducătorilor Ligii , și atunci ca să se evite un scandal, aceștia din urmă s-au retras pe nesimțite fondând Federația Unionistă ”.⁹⁵

Résumé

La période 1914 – 1918 représente l'étape supérieure de l'activité politique déployée par Nicolae Iorga dans le domaine de la lutte nationale. Il a été l'homme décisif du moment ayant exercé une forte influence sur l'ensemble de la nation roumaine, en devenant « le flambeau de l'unité nationale ».

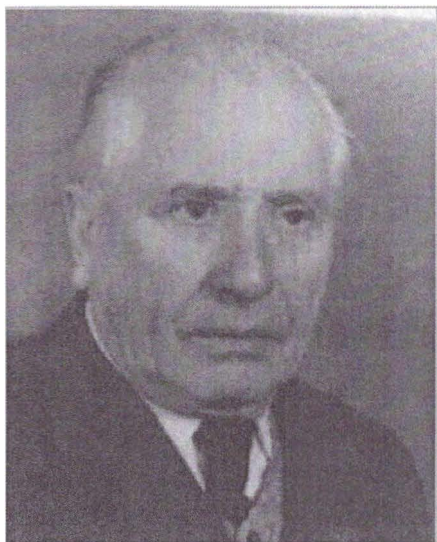
Il est parvenu à transformer le courant favorable à l'unité nationale « en un vrai crédo dont émergeât une action cohérente, de celles qui, quoi qu'il en soit, vont jusqu'à la mort. »

⁹⁴ Onisifor Ghibu , *op. cit.* , p. 263

⁹⁵ *Ibidem* , p. 262

NICOLAE GR. CIUBOTARU

Ruxandra Alaiba, Ioan Mancaș

Nicolae Gr. Ciubotaru
(1911 - 1999)

În una din zilele răcoroase ale lunii noiembrie, în penultimul an al secolului trecut, a încetat să mai bată inima bătrânului învățător Nicolae Gr. Ciubotaru din Vulturești, județul Vaslui. În acea zi cenușie de toamnă s-a stins încă unul dintre bătrânii învățători inimoși ai meleagurilor vasluiene, a căror viață, traversând secolul XX, s-a confundat cu istoria locurilor natale.

Până în anul 1993 venea ades la Muzeul județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, unde eram angajați la secția de arheologie, respectiv la cea de istorie modernă. Pleca dis de dimineață din Vulturești, adus de treburi la județ. După ce le rezolva, trecea și pe la noi, fie pur și simplu din dorința de a mai vedea ce mai este nou în lăcașul de cultură, pentru care avea mult respect, fie pentru a ne arăta ultimele

descoperiri arheologice ale domniei sale. De fiecare dată când ne revedeam ne bucura prezența sa calmă, încrezătoare, optimismul său. Ne încântau la el, cu deosebire, neliniștile ființei sale. Era permanent preocupat de ceva mai mult sau mai puțin concret: cum se caută o așezare veche, ce locuri se preferau pentru amplasarea unei vetre de sat, ce urme lasă un drum părăsit, care era vechiul drum de la Vaslui spre Roman, de ce fiecare sat este bine să aibă muzeul lui, cum se pictează un tablou, cum poți să-ți faci o vioară, cum se cresc albinele, tot felul de rețete și multe altele. Toate alcătuiau, în fapt, viața sa.

După o vreme a încetat să mai treacă pe la muzeu. Între timp noi am plecat din Muzeu. Nu am uitat însă niciodată de bătrânul învățător din Vulturești. Până la tristul eveniment, din noiembrie 1999, am mai avut vești despre domnia sa, de la băiatul său, Mircea N. Ciubotaru, azi cercetător la Institutul de Folclor din Iași.

Nicolae Gr. Ciubotaru s-a născut în satul Vulturești, pe 16 octombrie 1911, într-o familie de țărani, harnici gospodari ai satului. După ce a terminat școala primară în satul natal, s-a înscris la binecunoscuta Școală Normală „Ștefan cel Mare” din Vaslui, pe care a absolvit-o în anul 1930. La scurt timp și-a întemeiat o familie.

A fost, la început, învățător în câteva sate vasluiene, pentru ca din 1936 și până la pensionare, în 1973, să funcționeze la școala primară din Vulturești, județul Vaslui. În ultimii ani de serviciu a ocupat postul de director al Școlii Generale

Vulturești, iar pe parcursul acesteia și de inspector școlar în raionul Negrești, județul Vaslui.

Prin cei peste 40 de ani de educare și îndrumare a numeroase promoții de elevi, a slujit învățământul cu dăruire, așa cum au făcut-o și alți dascăli. A activat în vechea și buna tradiție inițiată de Spiru Haret, potrivit căreia învățătorul satului era și un îndrumător pentru toți locuitorii acestuia. Nicolae Gr. Ciubotaru a dorit să vadă progresând meleagu rile vultureștene, nu numai prin educarea copiilor, pe care i-a format după tradiția veche, dar în spiritul epocii, dar și prin rolul de sfătuitor al sătenilor. A dorit, de asemenea, ca satul său să fie cunoscut și celor din afara acestuia, fapt pentru care a scris o monografie și a publicat cercetările arheologice de teren întreprinse de el.

Vocația sa didactică a fost întregită de cunoștințele de literatură, pictură, muzică, dar mai ales de cele privind înțelegerea trecutului, a istoriei. Pasiunea învățătorului pentru cele ce au fost a făcut ca el, Nicolae Gr. Ciubotaru, să depășească cu mult realizările vechii dascălimi de formație post-haretiană. A publicat poezii în revista „Învățătorimea vasluiană”, din anii '30, și o piesă de teatru, *O moarte de erou* (1935), tipărită pe cheltuială proprie, un text menit să fie reprezentat pe scenele căminelor culturale sătești. A înființat Căminul Cultural din satul natal, în activitatea căruia a fost, cum era și firesc, principalul său animator. Aici a cântat la vioară și a dirijat, mulți ani, o orchestră a Căminului.

Cu acest remarcabil simț al valorizării trecutului, educat și prin exemplul pe care i l-a dat tatăl său, un țăran care pe la anul 1900 scria și el poezii, a început să adune încă din primii ani ai carierei sale texte folclorice, tradiții orale, materiale etnografice și arheologice. Un vis al vieții sale, nerealizat, a fost înființarea unui muzeu al satului său. Opacitatea și chiar adversitatea unora au zădărnicit (a câta oară ?) un proiect cultural ușor de îndeplinit. Ultima oară a încercat în anul 1991, imediat după revoluție, cu sprijinul mai multor localnici cu multă experiență, adunați în “Sfatul bătrânilor, *Istrate Hulpe*” (vezi Anexa 1, cu cele două variante). Sfatul avea menirea de a continua tradiția, față de care erau datori toți bătrânii satului, așa cum o făcuse înainte pentru sat și țăranul Hulpe, „care ținea minte multe tocmai de pe vremea lui Barnovschi Vodă” Adunarea bătrânilor într-un sfat, încercarea lor de a păstra și continua tradiția, chiar și prin organizarea unui muzeu local, reflectă, și pentru acest sat, păstrarea unui vechi obicei strămoșesc, față de care și învățătorul Nicolae Ciubotaru era dator.

Atracția deosebită a locurilor natale l-a făcut pe învățătorul Nicolae Gr. Ciubotaru să străbată meleagurile natale, în căutarea vestigiilor arheologice. Încă din anii '50 a întreprins cercetări de suprafață în comuna Vulturești (județul Vaslui), publicate ulterior în *Acta Moldaviae Meridionalis*, Anuarul Muzeului „Ștefan cel Mare” Vaslui, volumul anilor 1983-84. A extins apoi cercetările de teren spre cursul mijlociu al Bârladului. Și acestea au văzut lumina tiparului în revista vasluiană, în numărul anilor 1987-89. Studiile se pot considera și astăzi exemplare pentru modul în care un autodidact, bine îndrumat de arheologii și etnologii muzeului vasluian, a putut să se ridice la un bun nivel de pregătire în domeniu prin stăruință și pasiune.

A avut grijă să-și formeze și o bogată documentare istorică, a cercetat volume de izvoare și surse arhivistice, inedite. Acestea i-au permis să reconstituie veridic și

complet evoluția așezărilor din zona cercetată. Un exemplu este articolul *Un sat dispărut: Comănești pe Rebricea*, publicat în 1982 în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Iași.

Realizarea majoră a activității sale culturale va rămâne monografia comunei Vulturești, un manuscris de circa 700 pagini, cuprinzând aproape toate laturile și aspectele vieții satelor din cadrul comunei. O cronică vie a meleagurilor vultureștene și a celor vecine, constituită din portrete ale unor oameni de odinioară sau din vechi *povești*. Materialul etnografic și folcloric adunat aici este impresionant. Publicarea monografiei ar reprezenta o nouă contribuție, cu un farmec aparte, în cadrul acestui gen narativ.

Omul Nicolae Gr. Ciubotaru, modest dar energic, conștient de responsabilitatea strămoșească a datoriei civice pe care o are de îndeplinit fiecare dintre noi de-a lungul trecerii prin această lume, n-a fost ferit de vicisitudini și necazuri. Învățătorul Ciubotaru, însă, era mândru de faptul că este încă reprezentantul unei generații de dascăli de formație veche ce a reușit să fie mereu o prezență activă.

Lucrări publicate

1930, poezii, în „Învățătorimea vasluiană”.

1935, *O moarte de erou*, teatru.

1982, *Un sat dispărut: Comănești pe Rebricea*, în AIIAI, t.XIX.

1983-84, *Cercetări arheologice de suprafață în comuna Vulturești (jud. Vaslui)*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, V-VI, p.345-380.

1987-89, *Cercetări arheologice de teren pe cursul mijlociu al Bârladului*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, IX-XI, p.269 - 274.

Monografia comunei Vulturești, 700 p., manuscris.

ANEXE

Satul Vulturești, com. Vulturești, cod 6549.
Județul Vaslui

Sfatul bătrânilor „Istrate Hulpe”
Nr.5, din 6 august 1991

Către

Muzeul „Ștefan cel Mare”, Orașul Vaslui

Stimate domnule director,

Cu deosebit respect trimitem alăturat două variante propuneri a înființării Muzeului din satul Vulturești în scopul cunoașterii și a sprijinului pe care vă rugăm să ni-l dați în momentul oportun.

Primiți deplina noastră încredințare de respect bătrânesc,
Secretar, N.Gr. Ciubotariu

VARIANTA 1

Excelență,

Stimate Domnule Ambasador al Franței noastre dragi,

Noi, Sfatul Bătrânilor „Istrate Hulpe” din satul și comuna Vulturești, județul Vaslui,

În virtutea tăriei, dârzeniei, străduinței, cuminenței, a bunei cuviinți, a spiritului de dreptate și de adevăr, a dragostei de neam și glie a Vornicilor noștri trecuți în veșnicie ca Simion Dorofte, Ion P. Giugănariu, Gheorghe Macsân-Teclă, Ștefan Maței, Macsân Lupu Stahie, Grigore Caldare, Istrate Hulpe, „care ținea minte multe tocmai de pe vremea lui Barnovschi Vodă” (1626-1633),

1 – cu deosebit respect vă rugăm să binevoiți a ne sprijini a instala Muzeul satului în cele două săli de clasă ale Școlii generale – Vulturești, cu fața la drum. Una din ele este de tip Spiru Haret făcând parte din Patrimoniul național ca și locuința din curte.

Școala noastră în situația de azi nu are nevoie de spațiu întrucât populația școlară este redusă și mai are patru săli de clasă, două cancelarii și un nou corp cu parter și un etaj abia intrat în funcțiune.

De altfel credem că Muzeul va sta provizoriu aici.

2 – Există în centrul satului, în fața Căminului cultural un loc viran neocupat departe de curtea școlii cu circa 50-60 m.

Aici propunem și dorim să înălțăm un local special construit pentru Muzeul satului, pentru care cerem aprobare a se numi:

- Muzeul Satului „Unirea cea Mare – 1918, Gen. Henri Berthelot”

3 – Motivația acestei propuneri constă în faptul că satul nostru, în iarna lui 1916, primăvara 1917, a găzduit în cele 196 gospodării ostașii Reg. 3 Artilerie – Brăila și refugiați.

Gospodării și băietanii sub 21 de ani au făcut cu carele lor transporturi de materiale militare din Stația C.F.R. Buhăești pe drumuri desfundate și trasee lungi

până pe la P. Neamț, Ruginoasa, Pașcani, Dobrovăț, Pribești plus tot timpul făcând aprovizionări de lemne de la Vaslui, Rafaila, Țibănești, Țibana, ridicându-se la peste 2192 de zile. Femeile, fete și băieți mai mari, au lucrat peste 200 zile, la strâns în primăvara lui 1917 muguri, nelușe și frunzar pentru cai...

Populația satului, refugiați și militari încă de pe la 1 ianuarie au înfruntat foametea și tifosul.

Au rămas 29 case pustii, 18 văduve, 36 orfani, pe câmpul de luptă 39 eroi... din ostașii Reg. 3 Artilerie – Brăila au rămas în gropi comune 52 ostași și sergenți iar la Negrești medicul Regimentului.

Morga a băgat într-o groapă comună destui cai, situată în Lotul școlii, pe colțul din sud.

4 – Dar cu toate greutățile întâmpinate ofițerii și soldații artileriști și-au făcut instrucția lor zilnică în marginea satului, apus-miază-zi, pe șes. Aici era toată ziua mișcare de ostași și ofițeri în jurul tunurilor și chesoanele priveghiați și admirați de copiii mici, băieți mai mari și tineret, rezemați sau cocoțați pe gardurile mărginașe ale grădinilor. De atunci, din primăvara lui 1917, Ion V. Vieru născut în 1903, Ion Gh. Zaharia, 1900, Vasile I. Pavăl 1897, Gavril V. Condrea 1897, Ion T. Năsăescu 1906, Petru V. Jugănariu 1907, Mihai T. Gavriluță depozitarul istoriei locale și alții permanent au vorbit că într-o zi... „au văzut o mare vânzoleală în jurul tunurilor cu mare vorbărie care a trecut și în sat la femei în porți, pe marginea drumurilor că... au venit francezii și au prelungit tragerea la tunurile noastre care au fost cumpărate de la nemți și ne-au amăgit spunând că au o tragere mai scurtă”

Aceste comentarii au continuat și după luptele de la Mărășești, Mărăști și Oituz ajungând la concluzia că „dacă nu veneau frașujii cu generalul Burtillot să prelungească tragerea tunurilor și să schimbe instrucția de luptă, cea veche de la 1877 cu turcii, cu una nouă cu tranșeie, perdeam luptele și nu mai făceam noi România Mare... cât lumea!”

Comentariile acestea mai dăinuiesc și astăzi că mai trăiesc din cei bătrâni care-și mai trăiesc amintirile. Dar au rămas puțini și rând pe rând vor trece în veșnicie. Generațiile următoare vor pierde această sfântă legătură cu Marea Franță din mass-media poporului.

5 – De aceea ne-am gândit să ne ajutați a ne pune în legătură cu urmașii familiei Berthelot, localitatea unde s-a născut pentru a ne întocmi un plan de construcție pentru Muzeul nostru, o bijuterie în stil francez, Lecompte du Nouy.

Clădirea nu trebuie să fie un mastodont ci potrivit unui sat cu o populație de 342 familii, cu 1116 suflete (1972) în creștere. Ajunge o sală la subsol pentru arheologie și istorie, la parter o sală pentru etnografie cu circuitul de vizită din biroul de primire în sala de arheologie cu urcarea pe colțul nordic în sala de etnografie și ieșirea în biroul de primire. Ar mai fi necesară o cameră oarbă ca depozit cu o singură intrare prin birou.

Și acum dorim o intrare fastuoasă!

Clădirea orientată cu fațada sud-vest va avea intrarea pe colțul vestic pe patru-cinci scări la terasa de intrare. Totul în beton mozaicat.

Pe colțul vestic, la intrare vedem zidit un fel de turn vechi de apărare cu acoperiș ascuțit în stil francez și mai jos cu un ceas... că în sat sunt ceasuri câte frigidere...

Și aici, e aici...

Deasupra terasei, la 45 cm, dorim un basoreliev în mărime naturală, fixat pe turn a figurii generalului Henri Berthelot cu chipiu pe cap aplecat puțin pe stânga privind depărtările, acolo de unde veneau bubuiturile tunurilor la noi.

Antebrațul drept să fie rezemat pe țeava unui tun care-i depășește statura și înapoi în dreapta țevii se observă câteva căști de ostași români (căștile timpului)¹

Cu aceste înfăptuiri suntem siguri că scumpa noastră Franță va avea în poporul român prieteni sinceri și de nădejde.

Vornicul sfatului bătrânilor

Membri sfatului

VARIANTA 2

Stimate Domnule Director al Muzeului „Ștefan cel Mare” – Vaslui,

Noi Sfatul Bătrânilor „Istrate Hulpe” din satul Vulturești și comuna Vulturești, județul Vaslui.

„În virtutea tăriei, dârzeniei, străduinței, cuminenței, a buneii cuviinți, a spiritului de dreptate și de adevăr, a dragostei de neam și glie a Vornicilor noștri trecuți în veșnicie ca Simion Dorofte, Ion P. Giugănariu, Gheorghe Macsân – Teclă, Ștefan Maștei, Macsân Lupu Stahie, Lupu Stahie, Grigore Caldare, Istrate Hulpe „care ținea minte multe tocmai de pe vremea lui Barnovschi Vodă” (1626-1633).

Cu deosebit respect vă rugăm să binevoiiți a ne sprijini a realiza dorința Obștei vultureștene de a ridica clădirea Muzeului sătesc „Unirea cea Mare – 1918, Gral. Henri Berthelot”, propunere salutară cu ideile timpului de azi de a face o strânsă legătură între poporul nostru și Marea Franță.

Motivația acțiunii noastre constă în existența unui fapt istoric întreținut de 74 de ani, 1917-1991, de către bătrânii ce și-au trăit copilăria, unii adolescența în iarna și primăvara lui 1917.

Atunci în Moldova, în „Triunghiul Morții”, satul nostru a adăpostit în cele 196 gospodării, Regimentul 3 artilerie – Brăila, refugiații, cu toții au înfruntat frigul, foamea, tifosul, caili morga și toți... moartea.

Au rămas după plecarea celor veniți „butea caselor”, 29 case pustii... 18 văduve, 36 orfani și pe linia frontului 39 de eroi ce nu s-au mai întors. Mult timp, ani, au curs lacrimi...

În vremea acelei ierni și primăveri doar copiii și adolescenții și-au trăit copilăria, lumea lor de interese și bucurii... legând prietenii cu militarii... care aveau și ei copii pe-acasă.

¹ Acolo sub cotul mâinii drepte a generalului, sub țeava tunului să fie încrustate într-un tablou și numele ofițerilor soldaților din „Misiune” căzuți la datorie pe meleaguri românești.

Atunci copii și adolescenții erau prezenți zilnic în marginea șesului unde priveghiau instrucția militarilor ce se mișcau în jurul tunurilor, chesoanelor învățând mânuirea, încărcarea și tragerea cu tunul.

Aceasta a fost până într-o bună zi când au observat „o vânzoleală, forfotă care a ținut câteva zile, mai mult în jurul tunurilor”

Cei dintâi „spectatori” au aflat de la „prieteni lor” că „au venit francezii și au prelungit tragerea la tunurile noastre cumpărate de la nemți și nu ne-au spus secretul că se putea trage cu ele mai departe”

Aceste comentarii au trecut în sat, pe la bătrânii și femeile aflate pe la fântâni, răspântii și porți. Ele au continuat și după luptele de la Mărășești, Mărăști și Oituz, ajungând la concluzia că „...dacă nu venea generalu Burtillot cu franțujii lui să ne prelungească tragerea tunurilor, să ne schimbe instrucția infanteriei de la 1877, cu „rădușile” și atacul în grămadă, pierdeam luptele și nu mai făceam noi România Mare... câtă-i lumea!”

Comentariile acestea mai dăinuiesc și azi susținute de ultimii bătrâni ca Ion V. Vieru, năș. 29 iunie 1903, cu gospodăria și casa aceeași în marginea terenului de instrucție din șes, Gavril V. Condrea năș. 3 iulie 1897, ce adaugă că ofițerii franceji au luat masa la școală, la popotă cu ofițerii români. Iar în vremea aceea încorporat la Cercul de Recrutare ca furier la Vaslui a văzut și cosciugul (sicriul) unui ofițer francez. Petre V. Giugănariu, năș. 27 iulie 1907, spune că „la moșu-său Ion P. Giugănariu, care avea casă îndestulată, curat întreținută, că nu avea copii a găzduit doi ofițeri franceji. Ion C. Zaharia năș. 10 IX 1900 și el a fost la curent cu tot ce s-a petrecut pe terenul de instrucție al Reg. 3 art. –Brăila.

Tot frumos și cu admirație au vorbit și cei care nu mai sunt ca Vasile T. Pavel, Ion T. Nasiescu, Mihai T. Gavriliuță „depozitarul satului de istorie locală” care împreună cu alții au constituit „Farul” ce a întreținut acuș un secol lumina recunoștinței și admirației „Misiunii Berthelot”, poporului francez-frate, stâlpul nădejdelor noastre de totdeauna.

De aceea ne-am gândit și cerem Ambasadei Franceze a ne pune în legătură cu familia Berthelot, localitatea unde s-a născut, a ne întocmi un plan de construcție pentru Muzeul nostru, o bijuterie în stil francez Lecomte du Nouy.

Nu dorim un mastodont ci potrivit unui sat cu o populație de 1116 suflete, 342 familii în creștere. Ajunge o sală la subsol pentru arheologie și istorie, la parter o sală pentru etnografie. În dreapta biroul de primire și alăturat o sală mică de ședințe pentru sfatul conducerii, la subsol o cameră depozit.

Vizita să se facă din birou în sala de arheologie-istorie, ridicarea din această sală pe colțul nordic, în sala de etnografie și ieșirea tot prin birou.

Și acum aici e aici...

Vrem o intrare fastuoasă.

Clădirea orientată cu fațada sud-vest va avea intrarea pe colțul vestic pe patru-cinci scări lungi la terasa de intrare. Totul mozaicat.

Pe colțul vestic de intrare îl vedem zidit, sub formă de turn vechi de apărare, cu acoperiș ascuțit în stil francez și mai jos cu un ceas... că în sat sunt ceasuri câte frigidere...

Deasupra terasei la 45 cm dorim ca pe turn să fie fixat un basorelief, mărime naturală a figurii generalului Henri Berthelot cu chipiul pe capul aplecat puțin pe stânga privind depărtările acolo de unde veneau la noi bubuiturile tunurilor.

Antebrațul drept să-i fie rezemat pe țeava unui tun care-i depășește statura, și înapoi în dreapta țevii, să se observe câteva căști de ostași români, căștile timpului.

Sub țeava tunului, în dreapta generalului să fie încrustat într-un tablou numele ostașilor și ofițerilor din „Misiunea Franceză” căzuți la datorie pe meleagurile românești.

Astfel gândim că „Farul” acesta va cimenta, peste veacuri, legătura cu sora noastră Franța și totdeauna în masa poporului nostru va avea prieteni sinceri și de nădejde.

Așa să ne ajute Dumnezeu a înfăptui gândurile noastre.

Vornicul sfatului bătrânilor(N.Gr. Ciubotaru)

Membri sfatului(vezi începutul și semnăturile)

NICOLAE GR. CIUBOTARU

SUMMARY

Both authors of this study are relating some fact about the elementary teacher Nicolae Gr. Ciubotaru from Vulturești, Vaslui County.

EPISCOPUL FILARET APAMIAS BELDIMAN IERARH MOLDOVEAN ȘI CTITOR MAI PUȚIN CUNOSCUȚ

Ruxandra Beldiman

Filip Beldiman, alias episcopul Filaret Apamias, deține un loc important între reprezentanții familiei, iar figura sa a fost întodeauna înconjurată cu respect, deși activitatea sa este relativ puțin cunoscută, atât de către membrii familiei, cât și de către cei care studiază istoria Bisericii Ortodoxe Române. În istoria familiei, Filaret Apamias își găsește locul între figuri precum hatmanul Nichifor Beldiman *Decapitul*¹; *Vornicul Alexandru*², autorul faimoasei *Jalnice tragedii a Moldovei*, sau alții precum Alexandru zis și *Adevărul*³ fondatorul ziarului cu același titlu, Alecu,

¹ **Nichifor Beldiman** – *Decapitul* (n. ½ a sec. al XVI-lea - + 1615) a urcat toate treptele ierarhiei boierești, ajungând a deține titlul de hatman. În anul 1613 se căsătorește cu Ana Mânja, cu care a avut patru copii: Teodor, Mihălaș, Maria și Ioan din care descind Beldimani din ziua de astăzi. Nichifor a fost un apropiat al domnitorului Constantin Movilă și capul opoziției ridicate împotriva lui Ștefan Tomșa în anul 1615, motiv pentru care capturat fiind, a fost decapitat, iar leșul său aruncat în apele Siretului. v. și Mihai Sorin Rădulescu, [Radu Beldiman], *Familia Beldiman schiță genealogică și istorică*, în *Cu gândul la lumea de altădată*, București 2005, p. 48; Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, ediție critică de P.P. Panaitescu, București, 1944, p. 32-34.

² **Alexandru – Alecu Beldiman** – *Vornicul* (n. 1760 + 1825) este descendent direct al precedentului și a fost căsătorit în patru rânduri: 1. Ileana Teodosia Conachi, 2. fiica lui Manolache Romano, 3. Ileana Costandachi și 4. Elena Greceanu. Din aceste căsătorii au rezultat doi copii: Vasile și Profira măritată Cantacuzino-Pășcanu. A deținut și el o seamă de funcții în Moldova: comis (1786), serdar (1789), ban (1794), agă (1814) și vornic (1821). S-a ilustrat și ca co-autor al „Proiectului republicei aristo-democraticești”, împreună cu alți boieri la 1821. Este îndeobște cunoscut ca autor al *Jalnicei tragedii a Moldovei*, precum și ca traducător de texte literare din limba franceză și autor al primelor meditații poetice ale literaturii române. v. Mihail-DimitrieSturdza, *Familiele boierești din Moldova și Țara Românească A-Bog*, București 2005, p. 409-410; și Nicolae Iorga, *Istoria literaturii Române în secolul al XVIII-lea*, vol. II, ediția a 2 a, București 1928, p. 76; (coord. I. Chițimia) *Dicționar cronologic. Literatura Română*, București 1979, p. 61, 69, 83-86, 89.

Prezența mai multor Alexandru/Alecu în rândurile familiei (în general primul născut) a determinat indentificarea acestora prin porecle sau prin funcția cea mai înaltă pe care a deținut-o.

³ **Alexandru V. Beldiman** – *Adevărul* (1832 – 1898), fiu al lui Vasile și al Mariei, născută Mavrocordat (cumnata lui Gheorghe Bibescu -Vodă), a fost căsătorit cu domnița Smaranda Callimachi (fiica domnitorului Scarlat Callimachi). Din această căsătorie au rezultat doi copii: Alexandru și Edmond. După studii liceale efectuate la un pension în Elveția și studii universitare de Drept la Paris, se întoarce la Iași unde va deține o serie de funcții în administrația Principatului Moldovei. Susține candidatura lui Alexandru Ioan Cuza la domnie, iar în anul 1862 este chemat de Cuza la București unde va deține postul de Prefect al Poliției Capitalei, până în luna februarie 1866. Ziarist fondator al “Ziarului Iașilor” și al “Adevărului”, cuzist și pe urmă republican și anticarlist. v. și Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea*, București 1999, p. 93.

Ministru Plenipotențiar cunoscut sub numele de *Excelența*⁴, ori vărul său, din ramura cadetă, Iordache⁵, fost deputat de Vaslui.

Dar, să vedem cine este acest Filip și unde își află locul în genealogia familiei. Parinții săi erau vornicul Gheorghe Beldiman (1724-1792) și prima sa soție Maria, născută Costache-Epureanu. Tatăl s-a recăsătorit ulterior cu Maria Lefter. Din aceste alianțe au rezultat mai mulți copii⁶, nu doar Filip. Amintim deci pe Anastasia (măritată cu spătarul Constantin Rosetti), Alecu *Vornicul*⁷, Ioan sluger și Dumitru (n. cca 1773-1837), vornic și el, cu toții îngropați în necropola⁸ familiei, aflată la biserica Tălpăleri din Iași.

Ca în multe alte familii, barbații din familia Beldiman dețineau funcții civile, foarte puțini au fost cei ce au intrat în rândurile Bisericii, iar în acest context, cazul lui Filip – Filaret Apamias reprezintă o situație aparte, având în vedere faptul că și-a descoperit vocația încă din tinerețe. Dintre Beldimani s-au călugărit, dar spre sfârșitul vieții, doar trei persoane: Constantin⁹, intrat 1701 în rândurile Bisericii, sub numele de Calist, stră-unchi al lui Filip, de asemenea în timpurile moderne coana Marghiolița¹⁰,

⁴ **Alexandru A. Beldiman** – *Excelența* (1855-1924), fiul al precedentului și al domniței Smaranda Callimachi. Din căsătoria cu Martha Faehling au rezultat patru copii: Alexandru, Elisabeta, Victor și Areta Maria. După absolvirea studiilor de Drept la Universitatea din Berlin, va reveni la București și va intra în slujba Ministerului Afacerilor Externe al Regatului României pe care-l va servi până în anul 1918. Va deține o serie de funcții, între care cele mai importante au fost de Director General și Ministru Plenipotențiar la Berlin (1896-1916). v. și Predescu, *op. cit.*, p. 93.

⁵ **Iordache Beldiman** (1806-1870), a fost fiul lui Dumitru, fratele mezin al *Vornicului*, s-a ilustrat în mai multe funcții: Vornic al Dreptății (1857); candidat la domnie (1859); deputat de Vaslui și președinte al Adunării Legislative (1870), Primar de Iași (1870). A fost căsătorit în două rânduri: 1. Ecaterina Dimachi și 2. Pulcheria Rallet, din ambele alianțe se vor naște copii: Dumitru (1), Smaranda, Zoe, George, Pulcherie și Polixenia (2).

⁶ Rădulescu, *op. cit.*, p. 250. Autorul nu face o referire precisă, din care să rezulte ale cui mame erau nevestele lui Gheorghe Beldiman. Noi am pornit de la ipoteza, neconfirmată deocamdată, că, mama primilor trei copii ar fi fost Maria Costache-Epureanu. Considerăm importantă sublinierea înrudirii acestia cu înaltul prelat moldovean Veniamin Costache.

⁷ vezi nota 2, p. 1.

⁸ În anul 1998, prin grija unchiului nostru (moșu) Radu Beldiman Beldimani înmormântați la Dârste (Alexandru Excelența, soția sa Martha și fiica sa Elisabeta), sunt aduși la mănăstirea Ciorogârla unde se aflau deja îngropați Maria Beldiman (n. Mavrocordat) intrată în călugărie și fiul său Alexandru *Adevărul*. S-a creat astfel o nouă necropolă pentru ramură stabilită la București. Cei rămași la Iași au continuat a se îngropa la Tălpăleri, până la stingerea ramurii în 1863. Excepție de la regulă fac Victor Beldiman și Dumitru Beldiman îngropați în alte lăcașe.

⁹ **Constantin**, strănepot de fiu al lui Nichifor *Decapitulul*. A fost căsătorit cu Ilinca Crucerescu, văduvă lui Anghel Kogălniceanu, din această căsătorie nerezultând nici un copil. În anul 1701 se decide a deveni călugăr, scop în care va adopta numele de Calist.

¹⁰ **Maria** născută Mavrocordat (n.1803 - +1883) era sora Zoiței Doamna, soția lui Gheorghe Bibescu. A fost soția lui Vasile *Postelnicul*. S-a ilustrat, pe lângă frumusețe și prin dărnicia și generozitatea sa, foarte cunoscute și apreciate în Iași unde ținea casă deschisă. v. ș. Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, vol. II, Iași 1923, p. 3-5.

devenită călugăriță, mai apoi stareță a mănăstirii Pasărea¹¹ și în sfârșit, un caz aparte îl constituie cel al Smărăndiței¹², devenită de tânără călugăriță catolică în Belgia, unde peste puțin timp își va găsi sfârșitul.

Filip se naște la 18 octombrie 1770, în capitala Moldovei într-una dintre cele două case părintești situate una în ulița Strâmbă (azi Agatha Bârsescu) și alta în cea Sârbească strada Lăpușeanu).¹³ A fost unicul reprezentant la familiei care a îmbrățișat viața monahală, descoperindu-și vocația încă dela vârsta de 22 de ani, slujind atât Mitropolia Moldovei, cât și cea a Țării Românești, până la înaintata vârsta de 73 de ani, un an înaintea morții sale, urcând astfel treptele ierarhiei ecleziastice până la scaunul mitropolitan. Ne putem întreba care a fost educația de care a beneficiat tânărul Filip, până să intre în rândurile Bisericii. Este interesant de amintit, în acest loc, faptul că, odată cu generația sa, familia Beldiman își face intrarea în viața culturală a Moldovei.¹⁴ Aminteam mai devreme faptul că fratele cel mare era Alecu, autorul *Jalnicei tragodii*¹⁵ dar și de traduceri din limba franceză, de versuri, probabil cel mai cunoscut dintre Beldimani, în afara cercului familiei. Însă și ceilalți doi frați aveau veleități literare: Ioan s-a ocupat cu traduceri din limba greacă, iar mezinul Dumitrache este scriitor, fiind considerat co-autor, alături de Costachi Conachi (1777-1849) și Nicolae Dimachi (c.1777-1836) al uneia dintre primele opere dramatice ale literaturii noastre: *Comedia banului Costache Canta ce-i zic Căbuian și cavaler Cucos*.¹⁶ Cu asemenea preocupări literare, survenite desigur la maturitate, putem presupune ca frații Beldiman au beneficiat cel puțin de o educație îngrijită, informațiile fiind extrem de lacunare. În ceea ce privește pe Filip, nu deținem nici un fel de informații, dar putem avansa ipoteza ca nu a rămas lipsit de educație, și a urmat mai mult ca sigur cursurile școlii domnești. Un document scris de el (1813) și adresat Mitropoliei Ungrovlahiei, asupra căruia vom reveni, scris cu caractere chirilice, dar în limba română, demonstrează o vorbire și o scriere elegantă, a unui intelectual rasat.

¹¹ Câțiva ani înainte de moarte se va retrage la mănăstirea Ciorogârla unde va fi și îngropată. v. și nota 9, p. 2.

¹² **Smaranda** (n. 1857-+ cca.1877) a fost un vlăstar cu destin tragic. Fiica lui Dumitru (*Matache*) și al Elizei Lupu Balș, a fost răpită de mama sa, în urma divorțului de soțul său. Deși născută la Florența, în jurul vârstei de 20 se călugărește într-o mănăstire catolică din Belgia. Matache și-a petrecut restul vieții căutându-și copilul, motiv pentru care în ultimă instanță a apelat și la ajutorul Reginei Elisabeta a României, cu speranța că înaltele contacte ale acesteia îl vor putea ajuta. v. și Pierre Basqué, *Notices biographiques sur Smaragda Marie Beldimano fille de feu Démétrius Beldimano et de Elisabeth Balsche de Iassy, Roumanie. Mémoire justificatif destiné a Messieurs les Juges du Tribunal de Iassy et a quelques personnes amies par qui l'on voudrait faire mal apprécier le procès en pension alientaire intenté par Mademoiselle de Beldimano à sa mère*. Liège, 1898.

¹³ Nu am putut stabili în care dintre cele două case s-a născut și a trăit până la vârsta de 22 de ani. Dar, este posibil ca această perioadă să o fi petrecut în casa din ulița str Strâmbă, cealaltă fiind proprietatea fratelui mai mare Alecu Vornicul, cumpărată din banii de zestre ai soției sale Ileana Costandachi.

¹⁴ Rădulescu, *op. cit.*, p. 250.

¹⁵ Vezi nota 2, p. 1.

¹⁶ v. și *Dicționarul...*, *op. cit.*, p. 100.

Către 1793¹⁷, doctorul Andreas Wolff, sas originar din zona Sibiului, stabilit în Iași, ne lasă următoarea referință: (...) *Cunosc foarte bine doi frați Beldiman, sunt de un temperament ager, veseli, le plac vânătoarea, distracțiile sociale și par în comportarea lor sinceri și credincioși, însușiri rare la greci, sau la români*¹⁸ Cert este faptul că unul dintre cei doi este Alecu fratele cel mare, cel de-al doilea să fie oare Filip? Dacă este așa sau nu, documente ce vor ieși ulterior la iveală, vor putea confirma sau infirma această ipoteză. În jurul vârstei de 20 de ani, Filip își descoperă vocația într-u monahie, motiv pentru care va intra în slujba Bisericii, și anume la data de 13 noiembrie 1792¹⁹, sub numele de Filaret, poate chiar la sugestia unchiului său dinspre mamă, episcopul Veniamin Costache²⁰, care i-a apreciat chemarea și harul duhovnicesc. Nu a fost singurul boier intrat în rândurile Bisericii, se poate spune că exista deja o tradiție.

Date foarte concrete privind activitatea arhierelui Filaret în intervalul 1792-1812, anul *înstrăinării* sale, în Țara Românească nu cunoaștem. Din *încredințarea*²¹ semnată de el și trimisă mitropoliei Ungrovlahiei (1813), rezultă că în acest interval *m-am aflat slujind în Moldova, atât la sfințele episcopii Hușul și Romanul, cât și la sfânta mitropolie*. Dacă luăm în calcul faptul că, în luna iunie a lui 1792 Veniamin Costache este ales episcop de Huși, putem deduce că acesta l-a luat încă de la început, din noiembrie, pe tânărul Filaret pe lângă dânsul, intuindu-i potențialul și calitățile. Iar

¹⁷ Dată ipotetică.

¹⁸ Sturdza, *op.cit.*, p. 409. v. și Andreas Wolf, *Beiträge zu einer statistischen historischen Beschreibung des Fürstentums Moldau*, Hermannstadt, 1805.

¹⁹ Inscripție păstrată pe verso-ul portretului său păstrat la stăreția mănăstirii Slatina. Aceasta conține data nașterii (18 octombrie 1770), precum și data intrării în cinul monahal (13 noiembrie 1792). Tabloul (ulei pe pânză) se datorează unui autor necunoscut.

²⁰ Veniamin Costache (1746-1846) este scoborător dintr-o veche familie boierească din Moldova, s-a născut în satul Roșiești de Fălciu, fiind deci vecin de moșii cu Beldimani. A intrat în rândurile Bisericii în anul 1785, la vârsta de 15 ani, si-a perfectat educația pe băncile Academiei Vasiliene din Iași și în urma în importantul centru de cultură al mănăstirii Neamț. La vârsta de 21 de ani ajunge egumen al mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, în anul 1792, este ales episcop de Huși prin intermediul protectorului său, noul mitropolit, Iacob Stamate și în 1796 ajunge episcop de Roman. În această nouă calitate se va ocupa de o serie de acțiuni de caritate, precum și de îmbunătățirea sistemului învățământului. În 1803, după moartea protectorului său și grație bunului renume câștigat, este ales în scaunul mitropolitan, funcție datorită căreia în diferite situații va ocupa funcția de caimacam (1807-1812; martie-mai 1821). Preocuparea pentru îmbunătățirea învățământului, de data aceasta pe tot cuprinsul Moldovei este una din activitățile de căpătâi. Astfel o seamă de tineri au putut studia în străinătate, grație ajutorului său financiar. A organizat învățământul bisericesc creând seminarul ce astăzi îi poartă numele, precum și o școală de muzică bisericească. S-a ilustrat prin traduceri importante de texte bisericești, dogmatice, cărți de istoria Bisericii. În urma disputelor avute cu Mihalache Vodă Sturdza, 1842 se va retrage la mănăstirea Slatina pe care o păstorise la un moment dat. v. și Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași*, București 1888, p. 59; Predescu, *op. cit.*, p. 234.

²¹ Încredințarea arhierelui semnată *Filaret Apamias Beldiman*, din anul 1812. Arhiva Istorică Centrală Arhivele Naționale, Fondul Mitropolia Țării Românești, CCCVI/3, v. și Sturdza, *op. cit.*, p. 409.

patru ani mai târziu, în iunie 1796, se vor strămuta împreună la episcopia de Roman, unde unchiul fusese numit în funcția de episcop. Ierarh de aleasă cultură, traducător de texte bisericești din limbile gracă și slavonă, reprezentant de vârf al mișcării pașiene din Moldova, Veniamin Costache, crease un mediu de cultură și de traduceri în preajma sa. Într-un asemenea mediu erudit, educația monahului Filaret se va fi aprofundat cu siguranță, cu atât mai mult cu cât, fiind în imediata apropiere a unchiului său, putem crede că acesta s-a implicat în mod direct.

Personalitatea acestui înalt prelat, pe atunci de 24 de ani, l-a marcat pe tânărul Filaret, devenindu-i astfel mentor. Să fi mers Filaret și la Iași o dată cu instalearea mentorului său 1803 în scaunul mitropolitan ? Se pune de-acum întrebarea unde se va fi aflat el între 1803 și 1812 când se strămută la Câmpulung Muscel. Să fi deținut o funcție administrativă în cadrul Mitropoliei ? Așa s-ar părea, dacă ținem cont de afirmațiile sale, e drept lacunare. Funcția va scoate la iveală aptitudinile de excelent administrator. Cert este că la un anumit moment Filaret este numit *proiestos al Slatinei moldovenești*²², funcție ce o va deține cu multă probabilitate până în 1812.

Mănăstirea Slatina situată în județul Suceava, la acea dată mănăstire de călugări, era unul dintre importantele așezăminte monahale ale Moldovei, fiind ctitoria domnitorului Alexandru Lăpușneanu, care se și călugărise de altfel acolo, sub numele de Pahomie, și concepută de la început ca ansamblu fortificat. De altfel mitropolitul avea să aleagă acest locaș să-i fie loc de veci, simțindu-se profund legat de acest complex mănăstiresc.

În anul 1805, arhiepiscopul Filaret deținea deja funcția de *proiestos*, fapt ce reiese și dintr-o scrisoare, semnată în această calitate și trimisă domnitorului Alexandru Moruzzi (octombrie 1806 - martie 1807), în care îl informează cu îngrijorare despre starea de degradare avansată a așezământului monahal, precum și despre dispariția doarelor bisericești și a hrisoavelor.²³ (...) *Nu numai că a fost arsă și pustiită patruzeci de ani, dar încă s-au prădat de unguri și leși și au luat împreună cu ei odaorele mănăstirii și scrisorile moșiiilor.* Mănăstirea fusese victima a numeroase jafuri și incendii de la sfârșitul secolului al XVI – lea și până către 1800, se impunea deci un egumen care să refacă ansamblul și să-i redea vechea strălucire.²⁴ Mitropolitul putuse, dacă mai era nevoie, să se convingă de calitățile deosebite, de excelent administrator, poate și de abil diplomat ale lui Filip Beldiman.

Egumenul Filaret va sluji aici până, în jurul anului la 1812 când, *din întâmplare viind aicea în Țara Românească întâiș dată cu alte trebuințe și după zăbava ce am făcut mi-au plăcut locul și patria, cum și patrioșii și așa prin sfătuirea prea sfinției sale părintele mitropolitului a toată Ungrovlahia, chirios chir Nectarie și a altor cinstiți patrioși, m-am făcut și eu de patrie aceasta patriot.*²⁵ Interesant este faptul că documentul în cauză este iscălit cu numele de Filaret *Apamias* Beldiman,

²² Nu cunoaștem anul exact al hirotonisirii sale în această funcție. Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, Fascicolul I, București, 1905, p. 246.

²³ Corina Nicolescu, *Mănăstirea Slatina*, București 1966, p. 10-11.

²⁴ Ample măsuri de restaurare se iau de la începutul secolului al XIX-lea, lucrări întrerupte de asediul și jaful survenit în timpul Eteriei la 1821.

²⁵ Încredințarea arhiepiscopului *Filaret Apamias Beldiman*, op. cit.

ceea ce dovedește că acest al doilea nume și-l luase înainte de a merge în principatul vecin, nu știm însă cu cât timp înainte. Apamia fusese o mitropolie înființată la începutul secolului al V-lea²⁶ și o tradiție orală a familiei afirmă că mitropolitul Moldovei, mentorul său, ar fi fost supărat de luarea acestui nume, motiv pentru care relațiile dintre cei doi s-ar fi răcit, cel puțin pentru un timp.²⁷ Nu știm în ce măsură această afirmație este sau nu adevărată, așa cum nu putem nici pretinde faptul că urmare acestui fapt, Filaret ar fi fost exilat și din acest motiv ar fi decis să treacă în Muntenia. Se impune totuși întrebarea: în ce scop să fi venit Beldiman și cum a putut obține în așa scurt timp o parohie importantă? Să fi venit oare într-o misiune diplomatică, putem oare crede că a venit *din întâmplare (...)* și *cu alte trebuințe*, decât cele religioase, știindu-l totodată și un apropiat al mitropolitului Costache? Misiunea de oricare tip să fi fost s-a prelungit considerăm noi o dată cu hirotonisirea sa de către mitropolitul Nectarie, act ce s-a făcut desigur cu înalta încuviințare a înaintea stătătorului Bisericii moldave, *prin a căror ajutoruniță m-am învrednicit și la treapta arhieriei și mi-am pus și metanie la sfânta mănăstire Câmpulungul din sud Mușcel, hram Adormirea Maicei Domnului, la care iarași după alegerea părintelui mitropolit, m-am învrednicit și igumen (...).*

Atât Veniamin Costache, cât și egumenul Filaret, erau adepți ai fenomenului paisian²⁸, la care aderaseră și o serie de înaiți prelați din principatul vecin, cu toții implicați într-o seamă de activități de traducere, un fenomen ce contribuise la desființarea hotarelor religioase între cele două Principate. Așa s-ar putea explica, credem noi, faptul că, prelatul moldav a putut fi hirotonist un an mai târziu (1813), drept egumen al unui important așezământ monahal, mănăstirea Negru-Vodă, ctitoria princiară de la Câmpulung Muscel. *Mă leg, spune noul egumen, să păzesc toate ctitoriceștile așezământuri ale aceștii mănăstiri (ce sunt așezate prin domneștile hrisoave și patrieștile cărți, cu groaznice și înfricoșate blestemuri, cari și eu însumi le-am văzut) întocmai ca un fiu adevărat al aceștii sfinte mănăstiri, iar nu vitrig.* Interesant este faptul că și acest așezământ monahal era într-o stare avansată de degradare, ca și Slatina, dar mai mult decât atât, se afla într-o situație financiară de-a dreptul dezastruoasă cu o datorie de 50.000 de taleri²⁹ Filaret Beldiman va deține calitatea de egumen al acestui așezământ aproape 25 de ani până târziu în anul 1837. În acest interval de timp (1813-1837) se va dedica refacerii situației financiare și de

²⁶ Oraș, cunoscut astăzi sub numele de Qalaat-el-Mudiq, situat în Asia Minor și capitală a provinciei Syria Secunda, aflat în vecinătatea Antiohiei, Episcopatul dispare odată cu ocuparea de către otomani a provinciei.

²⁷ V. și Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

²⁸ Mișcarea paisiană, a cărui inițiator a fost Paisie starețul de la Neamț, reprezintă un moment semnificativ în istoria Bisericii Ortodoxe Române, pentru că, și datorită acesteia cele două biserici ale Moldovei și Ungrovlahiei vor sprijini puternicul curent de renaștere națională. Biserica contribuie astfel la mișcarea de consolidare a unității spirituale și religioase, ce va contribui la formarea noastră ca o națiune modernă. O importantă piatră de temelie s-a pus prin traducerea, tipărirea și distribuirea de texte religioase în limba română. Iorga, *op.cit.*, p. 246; arhimandrit Macarie Ciolan, *Neoisihasmul paisian: reînduhovnicirea vieții noastre*, <http://www.crestinortodox.ro>.

²⁹ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

asemenea reconstrucției bisericii. Un contract de arendă, datat 10 decembrie 1823, semnat de către egumenul Filaret și paharnicul Andronache stabilește suma de 20.000 de lei, ce va fi plătită într-un interval de 3 ani, pentru arendarea munților și a celor două moșii Stănești și Bădești, proprietăți ale mănăstirii.³⁰ Singura proprietate rămasă nearendată, a fost muntele Mușuroaiele, deoarece aici pășteau turmele lăcașului monahal. Contractul mai stipula faptul că, din suma primită, o parte va fi direcționată spre visteria Țării, aducându-se astfel o contribuție la acoperirea datoriei naționale. Acest contract poate fi considerat ca parte, a proiectul starețului Filaret de a reface situația financiară a mănăstirii. Suma obținută nu pare a fi fost suficientă, motiv pentru care apelează și la o altă formulă, care privită retrospectiv denotă caracterul și delicatetea sa suflătoare, și anume vânzarea unor moșii ale sale³¹, situate în zona Fălciu³². Astfel banii obținuți au mers la plata datoriei și deopotrivă la reconstrucția bisericii. Cu experiența căpătată probabil la Mitroplia Moldovei, unde a deținut, după cum afirmam anterior, și o funcție administrativă, precum și la stăreția de la Slatina, dar și cu răbdare și chibzuială, a știut să restabilească balanța financiară și să platească întreaga datorie ce greva existența lăcașului. Următorul pas, la fel de important l-a constituit refacerea bisericii. Lucrările vor începe în anul 1826, la dorința expresă a lui Grigore Ghica Vodă (1822-1828) și se vor încheia în 1832, târnosirea având loc la 30 octombrie³³. Cu această ocazie este refăcută și pictura din interiorul bisericii și astfel tabloul votiv prezintă între alți ctitori și pe egumenul Filaret Apamias Beldiman. Un personaj încă tânăr la chip, deși, la data târnosirii avea deja vârsta de 62 de ani, cu privire fermă, poate chiar severă, bărbat frumos, cu bărbia încadrată de o barbă tăiată scurt și îngrijită, care denotă originea sa boierească. Pe cap poartă desigur mitra, iar pe umeri peste rasa monahală o mantie arhierescă închisă la gât, ai cărei piepti sunt decorați cu simbolul crucii inserat într-un pătrat. La gât poartă engolpionul cu chipul Mântuitorului surmontat de o coroană. În mâna dreaptă ținecârja arhierescă, în timp ce cea stângă este adusă la piept, într-un gest elegant. Compoziția este întregită de un postament pictat, pe care se află un pergament parțial desfăcut, purtând inscripția *...lase nemuritoriu/ Al său nume pre pământ la cei ce-s viețuitori*³⁴

³⁰ Documentul se păstrează în arhiva mănăstirii. v. și Fănel Stefanescu, *Activități economice ale Episcopiei Argeșului între 1863-1918*, București 2004, p. 107, [manuscris], v. <http://www.biblioteca.ase.ro>

³¹ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

³² În familie s-a transmis legenda că, boierii Beldimani ar fi originari de pe Valea Elanului situată în zona Fălciu – Murgeni, azi județul Vaslui.

³³ [arh. P. Miclescu], *Mănăstirea Negru-Vodă*, București, 1968, p. 7. *Biserica este cea construită în anii domniei lui Grigore Ghica, prin grija egumenului Filaret [Beldiman], după cât se pare din aceeași piatră cu care fusese zidită inițial biserica.* Istoricul actual al bisericii amintește faptul că, în acest scop a fost chemat și însărcinat cu lucrarea arhitectul Franz Walet, care ar fi folosit materialele de construcție existente. Interesant este faptul că, arhitectul Paul Emil Miclescu nu menționează contribuția vreunui unui arhitect în această etapă de refacere. În intervalul 1828 - 1831 a avut loc o întrerupere, datorată războiului ruso-turc, molimilor, dar și marii foamete.

³⁴ Iorga, *op.cit.*, p. 134-135, în Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, București, 1929; v. și Erbiceanu, *op.cit.*, p. 413-414.

Atributele prezente în acest tablou votiv, datat circa 1826-1832, sunt dovada faptului că la sosirea sa în Muntenia, Filaret *Apamias*, deținea deja funcția onorifică de episcop.³⁵ După 19 ani de păstorire chibzuită și în care își arătase pe deplin calitățile de bun administrator, reușise să realizeze ambele deziderate stabilite încă de la hirotonisirea sa ca egumen al mănăstirii Negru-Vodă, și anume ștergerea datoriei și refacerea edificiului de cult. Astfel, cei doi protectori ai săi, probabil *patrioții* amintiți în *Încredințarea* sa, banii Grigore Brâncoveanu³⁶ precum și Constantin Bălăceanu au obținut prelungirea mandatului său cu încă 10 ani, respectiv până în aprilie 1837.³⁷

Un element interesant ce se desprinde de asemenea din documentul deja menționat, este afirmația cu care își încheie declarația către mitropolie din 1813 (...) și până la răsufarea mea cea de pe urmă, să-mi petrec viața întru această sfântă mănăstire unde să-mi rămâie și oasele și mult puțin, ce mi se va afla rămasuri, până la cel mai mic.³⁸ Să fi plecat el din Moldova cu dorința fermă de a se stabili în Muntenia și de a sluji aici până la obștescul sfârșit. Oare ce motive să-l fi determinat la această strămutare ? Să fi fost oare o declarație în care a dat dovadă de multă diplomație ? Cert este că, câțiva ani mai târziu, într-o scrisoare adresată *Preasfințite Stăpâne*, Mitropolitului Veniamin se plânge afirmând: (...) *Pierzând pe povețitorul străinătăților mele (...), sărac am ramas ca un copil fără de părinți și prin țări streine, ah ! amărâtă străinătate!*³⁹ Din conținutul scrisorii se deduce pe deoparte faptul că, cei doi prelați erau într-o corespondență asiduă, pe de alta că, exista o relație strânsă de ordin duhovnicesc și privat: *Părintele meu cel dulce, tu ai rămas în locu-i, nu lăsa pre un deznădăjduit (nu la cele sufletești, să nu dea Domnul) ci la durerile mele (...) adevărul arăt că nimic nu m'au putut mângâia (...) cât m-au mângâiat scrisorea Preosfinției Vostre (...). Stepânul meu eu cu cu cuvinte vrednice de mulțămire la părinteștile Preosfinției Vostre îngrijiri pentru mine nevrednicul nu poci gasii*⁴⁰

³⁵ Mulțumim doamnei dr. Oana Iancovescu, istoric de artă, colega noastră de la Institutul de Istoria Artei „G.Oprescu” pentru prețioasele informații oferite cu generozitate, referitoare la vestmântul și atributele ierarhului Filaret, precum și la semnificația simbolică a acestora.

³⁶ Amintim aici faptul că, banul Grigore Brâncoveanu a adoptat pe Zoița Mavrocordat (viitoarea Doamnă, soția lui Gheorghe Bibescu), fiica cumnatei sale Catrina Balș, măritată Alexandru Mavrocordat. Sora Zoiței fiind Maria, măritată cu Vasile *Postelnicul*, nepot de frate a lui Filaret *Apamias Beldiman*, căsătoria urmând a avea loc în anul 1825. Ne punem întrebarea în ce măsură a contribuit ierarhul la această înrudire, dat fiind legăturile sale cu bătrânul ban..

³⁷ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

³⁸ *Încredințarea* arhierelui *Filaret Apamias Beldiman*, *op. cit.*

³⁹ Răspunsul lui Filaret Beldiman, la scrisoarea de condoleanțe trimisă lui, de către Mitropolitul Veniamin, adresată la moartea fratelui său mai mare, Vornicul Alecu Beldiman, datată 2 ianuarie 1826. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. CDLXII, p. 413.

⁴⁰ v. nota 38.

O altă scrisoare a ierahului adresată aceluiași destinatar⁴¹, ne oferă o serie de elemente noi. În acest interval de timp, Filaret se deplasează în mai multe rânduri în patria sa, și de asemenea cu ocazia decesului fratelui său (1826), pentru a se închina la mormântul acestuia. Admiteam anterior posibilitatea ca, Filaret să fi deținut o funcție cu valențe diplomatice, pe lângă Mitropolitul Grigorie. Astfel, în acest document se menționează prezența la București, a unor tineri moldoveni, trimiși de Veniamin Costache pentru a învăța la Sf. Sava și care se găseau sub ocrotirea lui Beldiman. Acesta i-a găzduit la conacul său, aflat în vecinătatea renumitei școli, asigurându-le astfel pentru o scurtă perioadă de timp, până la sosirea burselor dela Iași, cazarea.

Din informațiile amintite deducem că, documentul are și rolul de a informa, pe superiorul său de Iași, despre evoluția situației.⁴² Se mai face de asemenea referire, la o vizită întreprinsă de ierarhul moldovean, la Cernica în compania Mitropolitului Ungrovlahiei și a părintelui Pafnutie.

Putem deduce aici, faptul că, Filaret nu era considerat un simplu egumen, din moment ce călătorea în acest anturaj.

Un alt document, datat 1828 întregeste informațiile privitoare la funcțiile sale administrative din sânul Mitropoliei Moldovei, fapt interesant deoarece la acea dată el încă deținea funcția de stareț al mănăstirii Negru-Vodă. Episcopul Meletie înaintează mitropolitului său o cerere de concediu din comisia averilor mănăstirești, propunând totodată ca locul său, să fie preluat de *Preosfinția sa părintele Apamias*⁴³, prezența sa este cerută de afacerile episcopiei ce o conduce. Prin urmare deși strămutat în principatul vecin, cu funcțiile amintite mai sus, rămâne stâns legat, atât de vlădica cât și de mitropolie și de înalții ierarhi și extreme de activ în cercurile bisericești. În articolul său dedicat istoricului familiei boierilor Beldiman, Mihai Rădulescu face afirmația, cum că, calitatea de egumen al mănăstirii Negru-Vodă este prelungită cu încă 10 ani, mai precis din anul 1827⁴⁴, interesant este în acest context, faptul că la 1829⁴⁵ figurează ca proiestos al mănăstirii Slatina, pe care o va servi cu certitudine până către 1840. Este deci posibil ca în acest interval, Filaret Bediman să se fi întors

⁴¹ Scrisoare datată 8 februarie 1826, este un răspuns la epistola Mitropolitului Moldovei, datată 25 ianuarie. Datele apropiate vin în sprijinul afirmației cum că între cei doi ierarhi ex ista o corespondență asiduă. Filaret vorbește de *bucuria ce aveți pentru venirea nevredniciei mele la Iași*. v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. CDLXIII, p. 414.

⁴² *Pentru copii tineri cei trimiși de Preosfinția Vostra, încă până a nu ne scrie Preosfinția Vostra, am avut acea purtare de grije de a-i cerceta la șola, mai virtos că conacul meu iaste pre aproape de sfântul Sava unde șed și învață, si cu venirea mea duhovnicește ve voi da poliforie de tote*. v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. CDLXIII, p. 414. Sublinierile îmi aparțin.

⁴³ (...) *Și fiindcă după poștirea ce am făcut Preosfinției sale părintelui Apamias, au primit a fi în locul meu la Comitetul pricinilor greco-mănăstirești (pentru care am fost chemat la Iași)*. v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. DX, p. 444. Scrisoare este datată 17 septembrie 1828. Facem cuvenita mențiune că, Filaret Beldiman a fost singurul ierarh al Bisericii din Moldova, care a purtat numele de Apamias, în documente figurând fie ca Filaret Apamias, fie ca Apamias.

⁴⁴ Rădulescu, *op.cit.*, p. 251.

⁴⁵ Între anii 1828-1831, din pricina războiului ruso-turc, lucrările de restaurare, după cum am amintit deja au fost întrerupte. Rădulescu, *op.cit.*, p. 252.

în Moldova pentru scurtă perioadă, sau, cum afirma M. Rădulescu, să fi revenit definitiv la Slatina, iar de acolo să fi condus afacerile mănăstirii muntene. Documente ce vor ieși ulterior la iveală, vor fi poate în măsură să explice aceste coincidențe și neconcordanțe, totodată. În anul 1829⁴⁶ sunt continuate lucrările de refacere ale mănăstirii Slatina, reluate după asediul și jaful inițiate de grupul eterist al lui Iordache Olimpiotul. Arhimandritul⁴⁷ Filaret reface turnul principal – poartă de acces în incintă, cu doar un etaj⁴⁸, în care amplasează un paraclis de iarnă⁴⁹, ocazie cu care gangul porții se modifică, iar fațadele vor primi un decor în stilul epocii cu o colonadă de tip neoclasic. Prin urmare reîntors oficial în Moldova, este invitat să participe în multiple comisii mitropolitane, așa cum arătam anterior și precum reiese și din alte acte.

În 1832 îl întâlnim, nu știm însă în ce calitate, într-o scrisoare a lui Teodoret Superiorul Mitropoliei din Suceava, adresată casierului Enuță de la Mitropolia din Iași. Documentul face referire la o limbă de clopot, executată la o fabrică din Bucovina pentru o biserică din București.⁵⁰ În sfârșit, într-un alt act, datat 1833, îl întâlnim în calitate de membru comisiei de *Ocârmuire a averilor Mitropoliei*, act referitor la averea imobilă a metohului Mitropoliei, Mavromolul din Galați.⁵¹ În aceiași an 1833, se deplasează și la moșia familială de la Miroslava, situată la sud de Iași, cu un scop bine precizat: ctitorirea unui așezământ ecleziastic, biserica conacului, care

⁴⁶ Semnalăm aici necordanța unor date, Corina Nicolescu menționează anul 1829 ca an al refacerii paraclisului, în timp ce Nicolae Stoicescu amintește anul 1834. Stoicescu, *op.cit.*, p. 824, nota 62. *Paraclisul Sf. Niculae și Sf. Spiridon, făcut de egumenul Filaret apamias Beldiman, 1834.* v. Stoicescu, *op.cit.*, p. 824 nota 62. Nicolescu *op.cit.*, p. 14.

⁴⁷ Probabil, din această a doua păstorire se păstrează la stăreția mănăstirii un portret în ulei, al cărui autor nu îl cunoaștem. Este reprezentat bust, din trei-sferturi dreapta și prezintă multe asemănări cu portretul votiv de la biserica mănăstirii Negru-Vodă. Lipsesc însă hrisovul și mitra. Lucrarea datează de la mijlocul, sau din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea.

⁴⁸ În general turnurile cu paraclis sunt concepute pe două nivele. Lucrările de restaurare sunt descrise în pomelnicul arhierului Ghenadie. Nicolescu, *op.cit.*, p. 14.

⁴⁹ Edificiul poartă și astăzi, în amintirea ctitorului său, numele de *paraclisul Beldiman*. Conform spuselor prea cuvioasei maicei starețe Evelina, în epoca comunistă s-a interzis cu desăvârșire ținerea slujbelor în interiorul bisericii a fost interzisă, acestea au avut loc în această incintă. În anii 1990, la insistențele răposatului meu unchi Radu Beldiman (1920-2004), la intrarea în paraclis s-a reamplasat pisania din bronz care amintește actul ctitoricesc al strămoșului nostru. Radu Blediman a reînnoit tradiția și legătura familiei cu acest așezământ monahal, începând cu anii 1960 și a fost deseori oaspete al stăreției și a rămas în amintirea mănăstirii ca un om darnic și serviabil. Memoria sa este și astăzi vie la mănăstirea Slatina.

⁵⁰ După poronca *Înalt Preaosfințitului Ștefan, din 28 a trecutei luni Octombrie, în cuprinderea, că după alăturata probă să se facă o limbă de clopot pentru București, poronciță de Domnul Plenipotent, prin Filaret Apamias, în urmarea căreia porunci înfăptușând proba din Bucovina s'au și făcut întocma.* v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. DXLIV, p. 475. Sublinierile îmi aparțin.

⁵¹ Fi bret Apamias figurează ca autor, alături de Veniamin Roset și de Ioan Paharnic, ca semnatori ai documentului datat 8 mai 1833. v. Erbiceanu, *op.cit.*, doc. DXLVIII, p. 476-477.

însă, prin dorința și voința sa va servi și satului.⁵² Un gest care caracterizează omul și ierarhul. Nu știm până în ce an a păstorit ierarhul la mănăstirea Slatina, mai mult ca sigur că până în 1834, dacă nu și mai târziu. Datele nu sunt extrem de clare. Cert este că în acest timp și până în anul 1841 va continua să fie membru a diverse comitete ale Mitropoliei, va deține totodată și o funcție în administrație.⁵³

Mitroplitul Veniamin dovedise că are încredere în acest ecleziast, i-a apreciat inteligența, calitățile de excelent administrator, încredințându-i pe parcursul vieții, felurile sarcini de varii importanțe. În anul 1841, în urma conflictului iscat între vlădica și Mihalache Vodă Sturdza (aprilie 1834- iunie 1849), unul dintre motive, dar nu singurul, fiind refuzul domnitorului de a contribui din punct de vedere financiar la refacerea bisericii mitropolitane, înaltul ierarh decide să se retragă din scaunul mitropolitan. Vacanța scaunului a implicat constituirea unui consiliu pentru alegerea unui locțiitor, persoana aleasă va fi Filaret Apamias Beldiman, desigur și la recomandarea mentorului său.⁵⁴ Va ocupa această funcție timp de doi ani, perioadă în care va cârmui cu multă înțelepciune și cumpătate, calitățile pentru care a fost apreciat de către marele mitropolit s-au dovedit a fi extrem de folositoare pe perioada acestu înalt mandat. În anul 1843 se va retrage și el din funcție. Despre aceste ultime luni precum și despre decesul său nu se cunosc prea multe, nu știm nici în ce așezământ monahal s-a retras. Pomelnicul bisericii Tălpălari nu specifică acest lucru.

Rămân astfel pentru moment fără răspuns, o serie de întrebări privind pe de-o parte perioadele în care a slujit în cele două așezăminte monahale, sau dacă a deținut sau nu o funcție cu caracter diplomatic pe lângă Mitropolia Ungrovlahiei, pe perioada șederii sale în principatul vecin. Acestea sunt întrebări care își vor găsi poate răspunsul, într-o oarecare măsură, printr-un studiu aprofundat al arhivelor celor două mănăstiri, sau al celor două mitropolii.

Alese mulțumiri se cuvin prea cuvioasei maicei starețe Evelina de la mănăstirea Slatina, care ne-a primit pe mătușa mea Ruxandra Mișu Enzensberger și pe subsemnata (înaintea celei de a III înatălniri de familie, august 2004), cu multă bunăvoință în aminterea unchiului nostru moșu Radu Beldiman și ne-a permis să călcăm pe urmele înaintașului nostru Filaret Apamias, egumen al mănăstirii. Ocazie cu care, am putut vizita *paraclisul Beldiman*, neaccesibil vizitatorilor, și cu care am fost primite cu ospitalitatea moldovenească și mănăstirească binecunoscute, la stăreție.

⁵² Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București 1974, p. 943. CORNEȘTI, com. Miroslava, jud. Iași (bis., din 1833, construită de Filaret Beldiman); v. și Rădulescu, *op.cit.*, p. 252;

⁵³ Rădulescu, *op.cit.*, p. 252.

⁵⁴ În anul 1841, prin demisia Mitroplitul Veniamin Costache, postul rămase vacant. Se constituie atunci un Comitet ecleziastic, al cărei căpetenie a fost, timp de doi ani, episcopul Filaret Apamas, care deținea astfel funcția de locțiitor de Mitropolit al Moldovei. N. A. Bogdan, *Orașul Iași*, Iași 1914, p. 248.

THE BISHOP FILARET APAMIS BELDIMAN – HIERARCH FROM MOLDAVIA AND A LESS KNOWN FOUNDER

SUMMARY

Filip Beldiman, alias Filaret Apamis Bishop, has an important place among the representatives of his family, and his figure was always covered with respect, although his activity is relatively less known, among his family members, and also by those who are studying the history of the Romanian Orthodox Church. In the family history, Filaret Apamis finds his place between figures as the Nichifor Beldiman hetman – *The Decapolit*; Alexander High Steward, the author of *The Famous Pitiful Tragedy of Moldavia*, or others like Alexander also called *The Truth* the founder of the newspaper with the same title, Alecu, Plenipotentiary Minister known under the name of *The Excellency*, or his cousin, from the cadet branch, Iordache, was a Vaslui deputy.

Filip is born on 18th of October 1770, in the capital of Moldavia in one of the two parental houses one is situated in the Curved alley (today Agatha Bârsescu) and the other in the Serbian one (today Lăpușneanu Street). He was the only representative of his family who embraced the monachal life. Around the age of 20, Filip discovers his monachal vocation, reason for which he will enter in the Church service on 13th of November 1792, under the name of Filaret, maybe even at the suggestion of his uncle from his mother side, the Bishop Veniamin Costache, which appreciated his spiritual call and gift. He was not the only boyar entered in the Church rows, it is possible to say that is already existing a tradition.

He was the only member of his family who embraced the monachal life even at the age of 22 years old, serving also at the Moldavia's Metropolitan Church and also at the Țara Românească Metropolitan Church, till the age of 73, a year before his death, ascending in this way the ecclesiastic steps till the Metropolitan Chair.

He was the hegumen of the Slatina Monastery in Moldavia where he rebuilds the principal tower - and the access gate, in which he places a winter chapel, occasion of which the gate's passage is modified, and the facades will receive a decor in the epoch's style with a colonnade of neoclassic type. He was also the egumen of the Negru-Vodă Monastery from Câmpulung Muscel from Țara Românească.

For two years he occupies the function of metropolitan.

UN DASCĂL DE VALOARE, INSTITUTOR ZULINA ISĂCESCU

Elena Cojocariu

Cea pe care A.D.Xenopol o compara ca nivel intelectual și profesional cu un cadru universitar era nimeni alta decât institutoarea Zulnia Isăcescu, directoare la Școala de fete nr. 1 "Mihai Eminescu" din Piatra-Neamț.

Născută în anul 1860 la Botoșani, moare la Piatra-Neamț la 13 mai 1918, unde este și înmormântată. Făcea parte din familia Belcik, înstărită, cu drgoste de carte și s-a remarcat ca o bună și sânguincioasă elevă, terminând școala primară din Botoșani cu coroniță. A urmat Școla de fete din Iași pe care a absolvit-o ca șefă de promoție. La examenul de institutoare a ieșit prima și își începe activitatea ca dascăl la Piatra-Neamț. Aici s-a căsătorit cu Constantin Isăcescu, mare proprietar, avocat, ajutor de primar, deputat, membru marcant al Partidului Conservator din Neamț.

Familia Belcik a mai avut un reprezentant de seamă, pe fratele Zulniei, Alexandru, născut în 1843, devenit avocat, bun specialist, jurist în cadrul Înaltei Curți de Casație, cooptat ulterior în Ministerul Justiției.¹

De altfel familia Zulniei a fost puternic ancorată în viața politică a urbei prin soțul și cumnatul acesteia. Dacă primul a fost viceprimar în perioada cît a fost primar Mihalache Albu (1891-1895), al doilea, Grigore Isăcescu, a a fost primar de Piatra-Neamț în 1878.

Constantin Isăcescu împreună cu primarul M. Albu vor transforma orașul în timpul mandatului lor prin alinierea străzilor, facerea trotuarelor, dărâmarea dughenelor de pe Cuza –Vodă, deschiderea unor mici piețe, construirea zidurilor din spatele grădinii publice până la Baia evreiască și a noilor străzi M.Kogălniceanu, V.Conta. Înființarea noii piețe comunale din zona Cuiejdi a însemnat, la sfârșitul sec. al XIX-lea prima mare transformare a urbei. A fost executat un dig pe malul drept al Cuiejdiului, de la oborul de vite la podul Sculy pentru a apăra orașul de furia apelor. Acest dig s-a surpat însă din cauza precipitațiilor abundente, iar administrația locală a fost trimisă în judecată. Procesul a făcut vâlvă în epocă, după doi ani de judecată, în 1897, învinuții au fost achitați, constatându-se că procesul a avut substrat politic.²

Dacă familia ei s-a implicat politic, Zulnia, femeie cu o puternică personalitate, înzestrată cu o cultură remarcabilă, s-a afirmat prin intensa activitate școlară, pedagogică, socială, culturală. "Era de talie mijlocie, mai mult slabă ca înfățișare, mai ales la față, care era mică, cu trăsături pronunțate, cu bărbia energică, cu pielea feții cam tăbăcită și puțin pistruiată, cu părul castaniu și creț care îi acoperea și fruntea. Vorbea tare, răspicat, bărbătește. De altfel, în toată înfățișarea ei avea ceva bărbătesc, iar firea i-o bănuiai hotărâtă, plină de voință și energie."³(Anexa 1)

¹ Constantin Prangati, Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț, Piatra-Neamț, 1999, p.123.

² D. Hoge, Din trecutul orașului Piatra-Neamț, 1936, p.35, 127.

³ Revista Apostolul, nr. 6-7 din 1942, p.20-21

Cei care au cunoscut-o au spus că activitatea școlară și cea din afara ei, din oraș și chiar din județ, timp de mai bine de 15 ani a fost influențată, inspirată, stimulat și condusă de ea cu mult profesionalism, răbdare și tact. Dacă în 1882 a fost numită învățătoare, peste 10 ani i s-a încredințat conducerea școlii "M.Eminescu", în fruntea căreia a stat până în 1914⁴. A fost nu numai o bună directoare cu inițiative de ridicare culturală a școlii, dar și o publicistă și conferențiară remarcabilă.

Un eveniment important din epocă la care au participat și institutorii de la Școala nr.1 de fete și Școla nr.3 de băieți a fost acela a inaugurării monumentului de la Războieni, pe locul luptei lui Ștefan cel Mare, în amintirea eroilor căzuți în Războiul de Independență. Manifestarea a avut loc în 27 octombrie 1897, conform ordinului telegrafic din 22 octombrie 1897 al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. Cursurile școlare au fost suspendate în zilele de 27 și 28 ale lunii pentru ca membrii corpului didactic să poată participa la festivitatea de la Războieni⁵. (Anexa 2)

A făcut parte din comitetul de organizare a manifestărilor dedicate celor 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare. În data de 2 iulie 1904 cursurile școlare au fost anulate pentru a se desfășura serbarea istorică dedicată marelui domnitor pe platoul catedralei Sf. Ioan Domnesc, al cărei ctitor a fost. La acest eveniment istoric, alături de elevi au participat la tribună oficialități ale orașului: prefectul Emil Zaharia, primarul Nicu Albu, comandantul Regimentului 15 Războieni, senatori, deputați dar și un numeros public. Deschiderea serbării s-a făcut printr-un serviciu religios, preotul Victor Gervescu a vorbit despre sentimentul religios la Ștefan cel Mare, a continuat cu imnul regal cântat de corurile reunite ale liceului, școlilor primare și fanfara. Directorul Liceului "Petru Rareș", profesorul Emil Istrate a ținut o cuvântare, iar programul artistic a fost deschis de Școala de fete nr.1, cu poezia intitulată "Cum e mama așa-i și fiul", scrisă de Zulnia Isăcescu și recitată de o elevă⁶.

Institutoarea Zulnia Isăcescu era o intelectuală de marcă a orașului, a condus și a coordonat activitatea conferințelor generale anuale, care erau reuniuni ale institutorilor, învățătorilor, ce se țineau anual în capitalele de județ cu scopul desăvârșirii profesionale a dascălilor. Tot ea a influențat și coordonat activitatea colegilor ei, realizând lucruri remarcabile până când a ieșit la pensie. Să nu uităm că era epoca lui Spiru Haret, o personalitate marcantă a învățământului românesc, care, împreună cu revizorul școlar Ghe. Nicolau, un om muncitor, sclav al datoriei și energica institutoare Zulnia Isăcescu au dominat învățământul nemțean. La aceste conferințe generale anuale Zulnia Isăcescu vorbea cu mult talent, profesionalism, adunînd observații juste și originale din polemicile ce se iscau. Intervenea în chestiuni de pedagogie și psihologie cu adevăruri culese din propria experiență didactică. Era o bună și talentată vorbitoare, cuvântul ei era concis și energic, era o colegă adevărată și o prietenă pentru cei din breasla ei. La invitația ei a venit la Piatra-Neamț A.D.Xenopol care a ținut conferințe pe teme istorice. Au abordat subiectul prezenței elementului românesc în Dacia, după Aurelian, felicitînd-o pe Zulnia pentru părerile și cunoștințele ei de istorie, văzînd în ea chiar o bună profesoară de istorie.

⁴ Anuarul Liceului Petru Rareș, 1932-1933, p.83

⁵ Prof. dr. Mihai Șurubaru, Identitate restituită, Piatra-Neamț, 2003, p.251

⁶ idem, Manifestări populare din anul 1904 din Piatra-Neamț, 2004, p.32

La Piatra-Neamț a venit și revizorul școlar I.L.Caragiale (1.X.1881-28.II.1882) care a cunoscut familia Isăcescu, în care a văzut un bun primar și o institutoare de excepție. De asemenea această familie a găzduit și purtat corespondență cu mari personalități ale epocii: Caragiale i-a mărturisit Zulniei că a găsit aici subiectul pentru piesa “O scrisoare pierdută”⁷, Ghe. Panu, Take Ionescu, Spiru Haret, V.A.Urechia.

I.L. Caragiale a ținut în 1908 o conferință la Piatra-Neamț intitulată “Despre felurite lucruri” banii obținuți fiind donați pentru construirea unei băi publice. În 18 aprilie 1908 s-a jucat la Piatra-Neamț piesa de teatru “Satul și Învățătorul” scrisă de Zulnia Isăcescu și premiată de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice în 1904.

Z. Isăcescu avea o mare putere de organizare și nu lăsa nimic la voia întâmplării conducând comitetele ce se formau pentru desfășurarea unor acțiuni sociale. A organizat cantine școlare în oraș și județ, ocupându-se de statutul lor, de aducerea de fonduri. Societatea Cantinelor a ajuns cea mai importantă din țară, hrănind zilnic sute de școlari sărmani de la orașe și sate până în preajma Războiului de reîntregire. Impreună cu Ghe.Nicolau înființează Societatea Cantinelor Școlare în ajutorul elevilor săraci, au construit și amenajat o baie școlară care a devenit baia publică⁸, în cartierul Mărăței. Fondurile au fost strânse prin munca și strădania depuse pentru a organiza baluri, serbări, colecte publice, o parte din acțiuni desfășurându-se în sala teatrului, banii strânși erau de trei-patru ori mai mulți decât cei strânși în alte locuri.

Ca o bună româncă ținea la păstrarea portului popular, chiar ea se îmbrăca la diferite ocazii în costum popular. A înființat și condus un institut particular primar și secundar de fete, “Lumina”, ca directoare între 1881-1883, institut ce a durat până în 1895 și a funcționat în casele unde după 1932-1933 era Administrația financiară (str.Eduard Mirlo)⁹. A făcut parte din comitetul de redacție al revistei didactice locale “Propășirea”, unde a publicat multe articole, a colaborat la revista “Arhiva” de la Iași, precum și la publicații din Botoșani, Suceava, București. Pe lângă școala unde era directoare a înființat o școală profesională de fete, un atelier de țesătorie și unul pentru împletirea pălăriilor de paie. A făcut o crescătorie pentru viermi de mătase și a publicat “Cultura viermilor de mătase” în 1894, “Necesitatea unui curs primar de pedagogie în școlile de fete din Piatra-Neamț” în 1886, “Un sfat bun” în 1904, piesa de teatru “Satul și Învățătorul” tot în 1904.

A participat la formarea Societății Asachi care hotărăște și scoaterea unei reviste, în 1881, apărând primul număr, din comitetul de redacție făcând parte și Zulnia Isăcescu. Ca pedagog a fost neîntrecută, descoperă cu ocazia vizitelor ministrul Spiru Haret și Al. Gheorghiu, inspector general în minister. “Am cunoscut sute de școli și am inspectat mii de dascăli și dascălițe, mulți dintre ei de-o rară vrednicie și cu

⁷ Direcția Județeană Neamț a Arhivelor naționale. Fondul Primăria Orașului Piatra-Neamț, dosarul 3/1881.

⁸ Prof.dr. Mihai Șurubar, Identitate restituită, Piatra-Neamț, 2003, p.216

⁹ Anuarul Liceului Petru Rareș, 1932-1933, p.133

mare renume. Niciodată nu am întâlnit o dascăliță care să se poată ridica în mintea mea la înălțimea personalității Zulniei Isăcescu”¹⁰.(Anexa 3)

A MOST VALUABLE TEACHER SCHOOLMASTER ZULNIA ISĂCESCU

SUMMARY

Endowed with an outstanding culture, the schoolmaster Zulnia Isăcescu had an interesely educational, pedagogical, cultural and social activity at the end of the XIX Century and the turn of the XX Century.

Born in Botoșani in 1860, she dies in Piatra Neamț in May 1918.

Teacher, at first, the, school Principal at the “Mihai Eminescu” No.1 School for Girls in Piatra Neamț, she participated at all the important events that took place during her time.

She met, she collaborated with and she was appreciated for her didactic work, by all the personalities of her time: A.D. Xenopol, I.L. Caragiale, V.A. Urechia, Spiru Haret, Take Ionescu, Gh. Panu.

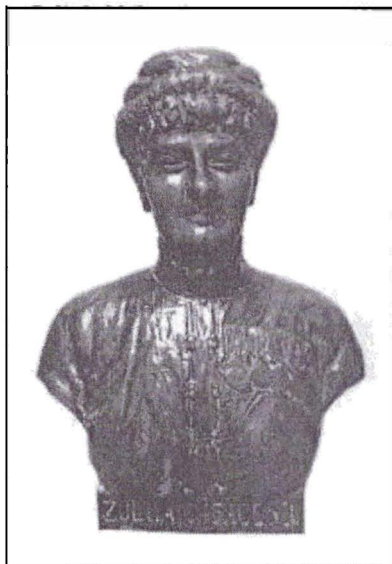
She remains an educational model strngly anchored in reality.

¹⁰ Revista Apostolul, Piatra-Neamț, nr.6-7, 1942, p.29-30

ANEXE

Portretul institutoarei Zulnia Isăcescu

Bustul institutoarei Zulnia Isăcescu

Monumentul de la Războieni, 1897

PERSONALITĂȚI SĂLĂJENE ÎN MOLDOVA: ION POPESCU DIN CĂUAȘ – CTITOR DE ȘCOALĂ ÎN BÂRLAD

Elena Muscă

Pe la începutul secolului al XIX-lea, în Transilvania se formase deja o pleiadă de intelectuali, ridicați din rândurile nobilimii de toate etniile: săsească, maghiară dar și din rândurile micii și mai marii nobilimi române sau al țăranilor liberi. Tinerii, grație sacrificiului material al părinților, al comunităților locale și al oamenilor de seamă, cu dare de mână, au urmat cursurile unor facultăți de științe socio-umane și de teologie la Universitățile din Budapesta, Viena, Köln, Padova și din alte părți. Printre aceștia îi amintim doar pe Samuil Micu-Klein, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Simion Bărnuțiu, Vasile-Fabian Bob și Petre Dulfu, ultimii trei din spațiul Sălajului istoric.

În aceeași perioadă, românii de peste Carpați, din Moldova, Muntenia și Oltenia, datorită epocii fanariote nu aveau un învățământ național demn de luat în seamă, nu aveau școli și cadre didactice. Personalități de seamă, cum a fost boierul moldovean Gheorghe Asachi, căutau în Ardeal intelectuali care să accepte posturi de profesori în școlile de peste Carpați, și să întemeieze școli românești. Gheorghe Asachi a efectuat un periplu în Ardeal în anul 1820, căutând la Școlile Blajului, de unde a plecat înapoi, în Moldova cu 4 tineri intelectuali, care au fost numiți profesori la Seminarul Ortodox din Iași, deschis datorită strădaniei mitropolitului Veniamin Costache. Este vorba despre Vasile Pop, Vasile-Fabian Bob (amintit anterior, tatăl episcopului greco-catolic Ioan Bob), Ioan Costea și Ioan Manfi.¹

Motivele pentru care mulți tineri intelectuali români care s-au format, cu sacrificii numai de ei și de familiile lor știute, în școlile de la Blaj (Mica Romă) sau în școlile superioare din Occidentul Europei, plecau dincolo de munți, erau multiple. Cei mai mulți dintre ei au fost nevoiți să emigreze la românii de peste graniță din motive politice, alții au plecat din motive materiale, deoarece nu-și găseau posturi plătite pe măsura pregătirii profesionale, iar alții plecau din dorința de a se remarca în cadrul culturii naționale, între cei care erau de același neam.

Ioan Popovici din localitatea Căuaș, districtul Chioar, a trecut granița în Moldova în anul 1849, fiind nevoit să fugă din țară ca urmare a activității sale revoluționare pașoptiste. După ce a frecventat cursurile Școlii gimnaziale în Căuaș, satul său natal, cu ajutorul suportului material acordat de către părinții săi a fost posibil să urmeze între anii 1842-1846 cele patru clase gimnaziale inferioare la Gimnaziul minoriților din Baia Mare.² Ciclul complet era de șase ani, dar următoarele două clase, Ioan Popovici nu le-a urmat la Baia Mare, ci la Cluj. În calitate de elev

¹ A. Paul, *Activitatea de un jumătate de secol a unui român - chiorean în România*, conferință ținută la adunarea din Șomcuta Mare a Despărțământului Sălăjean al "Asociațiunii" în ziua de 3 august 1904, Tipografia "Victoria", Șimleu Silvaniei, 1904, p. 3.

² *Registrele gimnaziului inferior al romano-catolicilor din Baia Mare (Malléklet a nagybányai rom.kath. főgymnasium 1879/1890 tanévi "Értesítőjéhez"*, Arhivele Naționale, Direcția județeană Maramureș, fond Parohia romano-catolică.

intern, el a frecventat cursurile anului V în anul școlar 1846-1847 la Gimnaziul piariștilor, și a început anul următor, ultimul, care avea finalul în vara anului 1848. A fost un elev bun la carte și talentat, a fost ajutat să se întrețină la școală parțial, deoarece veniturile familiei Popovici nu-i permiteau plata completă a cursurilor și a internatului. La fel ca numeroși alți învățăcei români, se ocupa de întreținerea curățeniei în sălile de clasă și presta servicii la bucătărie, ceea ce i-a permis să locuiască la internat și să primească hrană.

Verva revoluției din primăvara anului 1848 l-a cuprins pe de-a-ntregul pe tânărul Popovici, care s-a înrolat în corpul prefectului Florian Micaș, din Munții Apuseni, în trupele comandate de colonelul Urban. Ca urmare, el nu apare în foile matricole ale gimnaziului din Cluj ca absolvent, probabil ultimul trimestru lipsind cu desăvârșire de la cursuri. Când înfrângerea revoluției a devenit iminentă, Ioan Popovici s-a întors acasă, în Chioar, pentru a-și lua rămas bun de la membrii familiei și a-i anunța că a hotărât să treacă munții în Bucovina. De-a lungul vieții și-a amintit cu mare drag de satul său: „*Satul meu natal, Coașul, este despărțit de Remetea prin râul Lăpușul. Distanța fiind mică, adesea mergeam în vacanțe la casa parohială și multe ceasuri plăcute, înconjurate de aureola poetică a platonismului tineresc am petrecut în acea casă.*”³

În Bucovina, Ioan Popovici din Chioar a căutat și a primit adăpost la boierul Hurmuzaki, la curtea căruia s-a bucurat de compania altor boieri moldoveni, plecați, ca și tânărul intelectual sălăjean, în exil din Moldova, după revoluția din 1848-1849. Printre aceștia s-a aflat boierul Iorgu Radu, care avea un domeniu considerabil lângă Bârlad, la Dealu-Mare. După o perioadă scurtă de refugiu, imediat ce pericolul de arestare a trecut, boierul Iorgu s-a întors la moșie, unde l-a invitat pe Ioan Popovici să ocupe, temporar, postul de logofăt, până ce se vor ivi alte posibilități, pe măsura pregătirii sale. Tânărul ardelean a acceptat, mulțumit de ofertă, și a petrecut doi ani la curțile boierului Iorgu Radu, unde a îndeplinit, cu seriozitate, sarcina de supraveghetor al lucrărilor agricole pe domeniul întins al acestuia. Prin bunăvoința protectorului său moldovean, la începutul anului școlar 1851-1852 Ioan Popovici a primit postul de profesor la Școala primară publică din Bârlad, județul Tutova, și a fost numit în funcția de director al școlii. Pentru a-și sublinia obârșia românească a neamului său, dorind să elimine definitiv sufixul slav al numelui, profesorul Ioan Popovici și-a schimbat numele din Popovici în Popescu, iar de acum îl găsim în documente sub numele *Ion Popescu*.

La mijlocul secolului al XIX-lea în Bârlad existau cinci școli-pension, patru dintre ele pentru băieți (două cu limba greacă de predare și două cu limba franceză) și una pentru fete, „*pensionat francez*”, dar nu exista în tot județul Tutova altă școală publică decât cea al cărei director a fost numit Popescu. Școala avea trei clase primare cu 70 de elevi înscriși. Profesorul Ion Popescu a funcționat aici până în anul 1860, când a trecut la gimnaziu. În această perioadă a reușit să pună bazele altor școli, astfel că, în anul respectiv, Bârladul avea un număr de cinci școli primare de băieți

³ A. Paul, *op. cit.*, p. 8.

frecventate de 700-800 elevi, două școli de fete și trei clase de liceu, deschise începând cu anul 1858.⁴

Istoria înființării liceului bărlădean de pregătire pedagogică pare desprinsă de realitate. În prima fază, în vacanța elevilor din vara anului 1865, a început pregătirea, în regim de urgență, a primului grup de învățători care urma să predea la clasele primare din școlile nou înființate în județul Tutova. Împreună cu părintele diacon G. Albu, au pregătit în vacanța aceea un număr de 18 învățători, care au fost repartizați la 18 școli noi din județ. A plecat împreună cu preotul într-o căruță, prin satele unde știa că sunt absolvenți de gimnaziu care au fost elevi foarte buni, au căutat găzduire și i-au pregătit pe acești tineri sub aspect pedagogic, pentru a fi dascăli la clasele primare. La aceste cursuri de pregătire, care țineau câte o săptămână, au strâns câte 2-3 elevi sau chiar mai mulți, și astfel, într-un timp record, au avut 18 învățători pentru școlile noi.

Îmediat a trecut la faza a doua, organizarea unui liceu pedagogic, pentru ca din toamnă să demareze prima clasă a cursurilor normale. Prioritară a fost găsirea cadrelor didactice care să predea în regim de voluntariat, deoarece nu existau profesori planificați să țină ore la clasa de pedagogie. A convocat profesorii de la liceul existent și a găsit disponibilitate pentru predarea cursurilor, deocamdată gratuit, la un număr de 10 profesori (unul fiind el însuși), câțiva dintre ei tot ardeleni.

Asigurat din partea profesorilor, trebuia să caute elevi. A plecat din nou cu căruța din sat în sat și a organizat examene pe loc, alegând 60 de băieți pentru prima clasă a Școlii normale bărlădene.

Pasul următor a fost găsirea unui local pentru școală, ceea ce nu a fost dificil, pe care l-a mobilat cu băncile necesare. Evident, elevii erau nevoiți să locuiască la internat, iar pentru întreținerea lor, profesorul Popescu a desfășurat o campanie de strângere de fonduri, simultan cu pregătirea sălii de clasă, selecționarea mobilierului ș.a. A primit fonduri de la Ministerul Instrucțiunii Publice, de la conducerea județului, de la Primăria Bârladului și de la donatori particulari, astfel că, la începerea cursurilor școlare ale anului 1870, dispunea de 90.000 lei pentru prima clasă a Școlii normale. La absolvire, în anul 1874, au primit diploma de învățători, cu adevărat calificați pentru a preda copiilor, un număr de 52 de tineri. Încet, dar sigur, reușise să dovedească necesitatea deschiderii de noi școli, și să contribuie fundamental la întemeierea lor, iar după absolvirea primei promoții de învățători, în județul Tutova funcționau 70 de școli primare. Director al Școlii normale a fost numit el însuși, profesorul întemeietor, și a condus destinele ei în următorii 21 de ani, până la pensionarea sa în anul 1891.⁵

Ion Popescu a predat, în calitate de profesor, limba și literatura română, latină și germană, îmbinând instrucția cu educația. Cerea, în egală măsură, disciplină și morală de la elevi și de la profesori. Era renumit pentru controalele severe pe care le efectua în orice moment al zilei sau nopții. Ca urmare a strădaniilor sale, a fost respectat de personalitățile timpului său, printre care îi amintim pe Asachi, Kogălniceanu, Brătianu. În băncile școlilor pe care le-a condus s-au format personalități renumite, precum Vlațuță, Petrașcu, Palladi. Pentru copiii țăranilor, care primeau cazare la internat, a fost un adevărat pedagog, deoarece i-a învățat să se

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ *Idem, Între Someș și Prut*, Ed. Minerva, București, 1905, p. 420.

îmbrăce în costum popular românesc din zona Tutova, i-a hrănit cu mâncare simplă dar suficientă, i-a învățat să mențină curățenia în clase și dormitoare, să confecționeze diferite obiecte la orele de lucru manual, cum au fost pălăriile din paie, să cânte și să danseze jocuri populare. Cu ocazia spectacolelor pe care le dădeau elevii se strâneau fonduri, care suplimentau finanțele pe care le primea școala de la stat. Corul Școlii normale din Bârlad a susținut un concert la castelul Peleş din Sinaia, iar regina Elisabeta, mulțumită de evoluția elevilor, l-a decorat pe profesorul Lascăr Hengescu, dirijorul corului, cu medalia *Benemerenti*.⁶

Menționăm aici un fapt relevant din biografia profesională a profesorului Popescu: preocuparea sa constantă pentru educarea adulților, deopotrivă cu educarea tinerilor. Astfel, a introdus, chiar dacă temporar, un gen de uniformă în școli, care era portul popular. Ideea a fost preluată de ministrul Instrucțiunii Publice și purtarea costumului popular a devenit obligativitate. Acesta a fost momentul când în toate cele trei țări române s-a încercat introducerea unui costum popular unic, cel din zona Câmpulung Muscel Hațeg, care să devină *costum național*. Măsura avea două scopuri: cel mărturisit de inițiatorul ei, ca toți elevii români să-și poarte costumul propriu, iar cel nemărturisit consta în speranța profesorului Popescu de a reînvia industria casnică în Tutova. Iată cum descrie îmbrăcămintea tutovanilor în epoca „modernă” un alt mare educator, Augustin Paul: „În Tutova nu mai puteai vedea cămeși țesute în casă, nici ȋtari (cioareci) și sumane lucrate de mâinile sânguincioase ale Româncelor, ci numai zdrențe cumpărate pe bani scumpi, care nu țineau decât de joi până mai apoi. Haine neestetice, șalvari bulgărești cu fundul până la încheietura genunchilor, iar în loc de mintean de pănură [...] o haină fără nume, un fel de «buică» de culoare roșie [...] bumbăcită pe dinăuntru și pe dinafară, din care după ce o purtau scurt timp, curgea bumbacul pe zece găuri. Așa umblă îmbrăcați țărani din Tutova.”⁷

În ceea ce privește meșteșugurile casnice, le-a îndemnat pe mamele elevilor să revină la meșteșugul țesutului în gospodărie și, în acest fel, femeile ar fi urmat să-și asigure necesarul de pânză în casă și îmbrăcămintea membrilor familiei, prin propria muncă. A fost o misiune foarte grea, care nu a dat roadele preconizate de dascălul ardelean. În acest context, fiind o fire întreprinzătoare și hotărâtă, Ion Popescu a trecut la formarea unei categorii de meșteri români în Bârlad. A convins 100 de tineri să plece în Transilvania, pentru a face ucenicie în atelierele meșteșugărești ale unor meșteri din orașele Brașov, Cluj și Timișoara. Aceștia au fost repartizați la meșteri de specialități diferite, urmând să se pregătească pentru 32 de meserii. Pentru ca tinerii să-și poată plăti meșterii și să se întrețină în „altă țară”, dascălul a procedat la o colectă de fonduri, reușind, cu greu, să strângă bani de la conducerea orașului Bârlad și de la autoritățile județului. Băieții au învățat meserie în perioada de ucenicie și apoi de calfe. Conform modului de organizare a învățământului profesional din Transilvania, în sistem meșteșugăresc, după terminarea perioadei de călfie, fiecare tânăr era obligat să efectueze o călătorie de îmbunătățire a învățăturii, la atelierele unor meșteri din alte țări ale Europei. Abia după aceea puteau susține ultimul examen,

⁶ A. Paul, *Activitatea de un.....*, în *Gazeta de Duminecă*, an II, nr 7, Șimleu, 1905, p. 4.

⁷ *Ibidem*, p. 6.

cel care îi atesta ca meșteri și care se numea *lucrarea de maestru*. În timpul acestor călătorii de perfecționare, unii bărlădeni au rămas în țările în care au fost primiți de meșteri - Germania, Franța etc. Cei mai mulți s-au întors acasă și au deschis ateliere meșteșugărești, unele cu ajutorul subvențiilor acordate sub formă de împrumut, obținute de Ion Popescu de la ASTRA. Astfel, au existat în Bârlad ceasornicari, chiar dacă s-a dovedit, în timp, că nu au făcut față concurenței meșterilor evrei, curelari, tinichigii, frânghieri, un meșter de căruțe, țesători, un sobar de teracote și chiar un meșter care a întemeiat un atelier de tricotaje. Rezultatele nu au fost tocmai cele dorite de mentorul spiritual al meșteșugarilor, care spera în întemeierea unei clase de industriași locali români.

La Școala normală din Bârlad directorul Popescu a introdus cursuri de lucru manual. Cele mai frumoase lucrări manuale confecționate de elevii săi au participat la expoziția de la Paris din anul 1889. Pentru a le deschide copiilor moldoveni mai multe perspective asupra vieții, și pentru ca ei să-și cunoască țara, profesorul Popescu a organizat foarte multe excursii cu elevii, patru dintre acestea peste graniță, în Ardeal, ca un excelent schimb de informații și de completare culturală la frații români. Au vizitat localitățile Prejmer, Râșnov, Cristian din jurul Brașovului, cu scopul mărturisit ca elevii să vadă modul excelent de organizare a gospodăriilor săsești, preluat și de românii din Țara Bârsei. Îi îndemna pe învățăceii săi să observe tot, ca atunci când vor fi dascăli, să-și întemeieze gospodării care să fie model pentru locuitorii satelor în care vor activa. Această preocupare a sa era întemeiată, deoarece gospodăriile tutovanilor nu erau nici pe departe satisfăcătoare. În perioada în care a fost deputat în Parlamentul României, a prezentat un proiect de lege privind modernizarea localităților rurale, expunerea de motive cuprinzând detalii despre starea satelor din această parte a Moldovei, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: „*Casele cele mai multe [sunt] fără curte și îngrăditură, [sunt] lipsite de grădini unde să se cultive măcar un strat de ceapă sau usturoi... Acareturile pentru vite, pentru iernatul lor - nule. Vitele, după ce sunt mai peste tot din rasa cea mai (!) inferioară, apoi sunt ținute toată iarna afară, zi și noapte, pe ninsoare, ger și ploaie, sub cerul liber; li se aruncă nutrețul pe pământ, de cele mai multe ori paie, pe care le calcă în picioare, le udă și le amestecă cu bălegar și cu noroi. Vine o ploaie sau o ninsoare, le udă, ploaia și ninsoarea îngheață pe ele; un strat de zăpadă se formează pe spatel bieteii vaci - a doua mamă a copilașilor - și pe a bieților boi, care în stare mai mult sălbatică tremură afară în nopțile cele lungi de iarnă, la pereții casei... Instrumentele economice, carul care n-are nici măcar un cui de fier, plugul și grapa în bătătură văreză, în bătătură ierneză... Un străin n-ar crede ochilor văzând unele ca acestea; ar crede că visează.*”⁸

Activitatea culturală a profesorului Ion Popescu a însemnat ASTRA, acasă la el, în Transilvania. A fost membru fondator al *Despărțământului sălăjean-chiorean al Astrei*, creat în anul 1881 și a plătit regulat taxa de 200 florini. A fost membru fondator al *Societății pentru crearea unui fond de teatru românesc - 1886*, pentru care

⁸ I. Popescu, *Expunerea de motive la proiectul de lege "Mijloacele practice pentru ridicarea țăranimi"*, București, Tipografia Corpului Didactic, 1898, p. 2.

a plătit 100 de florini. Și-a adus contribuția la înființarea primei tipografii bârlădene și la apariția primului ziar, care se intitula „*Semănătorul*”

Pensionarea lui a survenit după 41 de ani de activitate didactică în Bârlad, dar a rămas o prezență constantă în viața comunității. În toamna anului 1895 a fost ales deputat în guvernarea liberală până în 1901, având o prezență activă în Camera deputaților. În ultimii șase ani ai vieții s-a bucurat de compania unui alt tânăr sălăjean, profesor la școlile din Bârlad, Augustin Paul, din localitatea Letca. Adesea i s-a confesat mai tânărului său prieten, împărțînd cu el experiența sa și dorințele sale.

S-a stins din viață la Bârlad, în anul 1901 unde a fost înmormântat cu pompă, însoțit de un cortegiu format din delegațiile celor 15 școli bârlădene și de la numeroase școli din județ, respectat de toți cei care l-au cunoscut și au beneficiat de cunoștințele sale.

PERSÖNLICHKEITEN AUS SÄLAJ IN MOLDAU ION POPESCU AUS CĂUAȘ – SCHULGRÜNDER IN BÂRLAD

ZUSAMMENFASSUNG

Im XIX. Jahrhundert, und noch mehr in dem zweiten Hälfte des Jahrhunderts, wollten die aufgeklärten Großgrundbesitzer / Bojaren aus Valahei und Moldau zur Erhebung des Unterrichtsniveau ihres Volkes beitragen. Die Persönlichkeiten des Zeitalters haben nach jungen Intellektuellen in Siebenbürgen gesucht, die die Karpaten überquerten und bei ihren rumänischen Brüdern Schulen gründeten. Für Alle war der Lehrer Ion Popescu, der mit der Herkunft aus dem Dorf Căuaș, aus der Distrikt Chioar (Ein Ortschaft aus dem heutigen Kreis Maramureș) ein Vorbild. Er ist nach Bukowina ausgewandert, nach dem der Aufstand aus Siebenbürgen in 1848 gezähmt wurde. Er hat eine Stelle als Lehrer in Bârlad erhalten, wo er sein ganzes Leben lang geblieben ist, und wo er im Jahr 1901 auch begraben wurde.

In 1851 gab es in Bârlad eine einzige öffentliche Schule mit Grundunterricht für Jungen. Zur Zeit seiner Tätigkeit als Lehrer und auch als spiritueller Mentor der Bewohner Bârlăds, Ion Popescu hat zur Gründung einer bewältigenden Zahl von öffentlichen Schulen, dazwischen auch zur Normalschule aus Bârlăd und zur Verbesserung des Lebensniveaus der Menschen aus Bârlăd beigetragen, zwischen denen er sein ganzen Leben verbracht hat und von denen er auch geehrt wurde.

Der Unterricht und die Erziehung waren eigentlich für die Kinder bestimmt, aber er suchte auch die Möglichkeit, die Erwachsene zu belehren.

In seine Lebenszeit war er in seinem Heimatland Mitglied der kulturellen Organisationen *Astra* und der *Gesellschaft für Förderung des rumänischen Theaters (Societății pentru fond de teatru românesc)*. Zwischen 1865-1901 war er Deputierte im Rumänischen Parlament. Er hat seine ganze Energie und seine Kenntnisse zu den Diensten der Einwohner Bârlăds und des historischen Kreises Tutova eingesetzt.

Ion Popescu din Căuș

**RESTITUIRI. CONFERINȚA “DRUMUL MEU ÎN BIOLOGIE”
ȚINUTĂ DE PROF. ACAD. CONSTANTIN MOTAȘ LA
18 OCTOMBRIE 1973, ÎN AMFITEATRUL MUZEULUI DE ISTORIE
NATURALĂ “GRIGORE ANTIPA”**

Ștefan Negrea

La 18 octombrie 1973, profesorul Constantin Motaș, hidracarinolog și hidrobiolog de renume internațională, a fost invitat de directorul Muzeului de Istorie Naturală “Grigore Antipa”, dr. doc. Mihai Băcescu, membru corespondent al Academiei Române, să inaugureze ciclul de conferințe intitulat “*Drumul meu în biologie*” Conferințe în care invitații trebuiau să prezinte secvențe din viața lor – secvențe din care să rezulte ce anume i-a determinat să devină biologi.

Venerabilul profesor universitar, membru al Academiei Române, exclus imediat după instaurarea regimului comunist din cauza convingerilor sale, apoi deținut politic timp de șapte ani (1948-1956), avea ce ne povesti din plinul vieții sale în dulcele grai moldovenesc, când cu accent autoironic, când cu vorbe pline de duh. Înregistrarea pe bandă magnetică – făcută de Dan Dumitrescu și transcrisă integral de mine pe hârtie – stă mărturie pentru posteritate.

Aflându-se în muzeul pe care l-a condus din 1945, după moartea lui Grigore Antipa, l-au copleșit amintirile. A început prin a ne descrie cum arăta clădirea la câteva luni după bombardamentul din 1944, când a preluat-o ca director. Iată fragmente din descriere: “Era jalea cea mare [...]. Ploaia intrase prin plafoane și inundase sălile. Era ca o adunătură de animale scăpate din Arca lui Noe [...]. Și în tot infernul ăsta, un mandarin chinez, cu un bețișor în mână, se uita parcă cu mirare la toate animalele ce-l înconjură, iar de pe un dulap o bufniță cu ochi rotunzi parcă privea și ea înspăimântată de ceea ce vedea...”

Stăvilindu-și amintirile, profesorul Motaș a continuat în stilul său inconfundabil: “Dar nu pentru asta am venit aici, ci să vă spun cum am ajuns naturalist... Spre a găsi drumul ăsta a trebuit să trec prin multe încercări. Mai întâi am avut grele lovituri ale soartei. După aceea și unele lovituri ale oamenilor și anume ale prietenilor care cică îmi voiau binele! Însă, cu toate încercările și loviturile primite, am supraviețuit și m-am ținut pe acest drum. Căci biologia este, într-adevăr, o știință admirabilă, o știință care ne învață să fim modești, pentru că în biologie s-a născut ideea de evoluție. Și cum o fi, cum n-o fi, suntem rude cu maimuțele de astăzi. Nu ne tragem din ele, nu sunt strămoșii noștri, dar ne tragem din niște maimuțe asemănătoare. Acuma, problema nu este că ne tragem din neamul maimuțelor [...], totul este să nu ne întoarcem la maimuțe și nu cumva să ajungem în halul lor”. Și profesorul a continuat scoțând în evidență avantajele studierii biologiei. După el, prin partea ei sistematică, biologia ne dezvoltă judecata, capacitatea de a cântări mai bine lucrurile. De asemenea, prin excursiile în sânul naturii ne punem în contact direct cu frumusețile ei, cu realitatea de la care un biolog are ce învăța. Pentru că “natura este cartea cea mare de la care putem învăța și nu din cărțuile astea tipărite, din tratatele

de zoologie, pe care ori le citești, ori nu, tot atâta e [...]. Să nu credeți că excursiile întăresc numai picioarele și slăbesc mintea [...]; numai răuvoitorii cred că aripile imaginației biologului pot fi tăiate astfel. Tot umblând prin țară, învățăm să iubim patria asta frumoasă, căreia orice cetățean trebuie să se pregătească a se jertfi pentru ea, a-și da ce are mai bun din el, din inima lui”. Frumos gândit și spus!

După această introducere, profesorul Motaș a început să depene amintiri din viața sa, mai mult sau mai puțin legate de subiect. Mai întâi am aflat că s-a născut la 8/20 iulie 1891, în orașul Vaslui, în care a avut de trăit “prima și greaua lovitură “ din viața sa, adică pierderea mamei. Iată evocarea sa zguduitoare: “ Când am văzut catafalcul acela negru și pe mama întinsă, am izbucnit în plans și mi-am spus: am pierdut ce aveam mai scump în viața mea. Fiindcă pierzând pe mama, am pierdut mângâierile ei, cuvintele ei de încurajare, și am rămas un sălbatic. Pentru că copilul care crește fără mamă devine un sălbatic, un om cu un suflet aspru. Și sălbatic cum eram, am umplut dealurile Vasluiului, frumoasele dealuri de odinioară unde creștea vița indigenă [...] pline de struguri ca niște candelă [...] din care se făcea vinul cel mai bun, vin dacic, vin scitic, pe care l-au băut strămoșii noștri... ,”.

În hoinărelile peste dealurile Vasluiului Motaș se ținea de poala unui coleg mai mare ca el, nimeni altul decât Gheorghe Zotta – viitor profesor la Facultatea de Medicină din Iași. Umbla cu el după brândușe, cărăbuși și alte vietăți. Le aducea acasă, se uita la ele, le băga în ace. Și așa a început să se înfiripeze un fel de “drumeag în biologie”. Școala primară și primele două clase de liceu le-a făcut în anii 1898-1904 la gimnaziul “M. Kogălniceanu” din Vaslui, “ca vai de lume” Aceasta pentru că la unele lecții – de exemplu la profesorul de franceză Barbier, care “se cam bărbiera” – se tupila ușurel și pleca în oraș la moară, sau la un potcovar a cărui muncă îl fascina. Ascultând muzica ciocanului pe nicovală și simțind mirosul iute de unghie de cal arsă, își dorea să fie potcovar. Duminica, profesorul de muzică îi pune pe elevii aleși de el să cânte “Doamne miluiește” în cafasal bisericii “Ștefan cel Mare”. Într-o duminică, ce-i veni neastâmpăratului elev. S-a urcat în clopotniță, a prins un liliac și i-a dat drumul în biserică. Zarva care s-a iscat în plină slujbă ne-a fost povestită cu mult haz. Până la urmă s-a aflat că “biologul cu liliacul” a fost el și a fost vai de urechile lui. “Așa e biologia, are riscuri foarte mari”, și-a încheiat povestirea oratorului.

Din Vaslui a fost strămutat la Liceul Național din Iași (1905-1911). Acum liceul poartă numele lui Mihail Sadoveanu – „Conu Mihai” – cu care a fost foarte bun prieten și mâncau uneori împreună “La trei sarmale”, tăifăsuind „până cântau privighetorile” Aici i-a avut colegi pe Petre Constantinescu-Iași, căruia i-a pus în mână prima carte socialistă, pe Cezar Petrescu, romancierul de mai târziu, pe Ionică Manu dramaturgul și alții, mai mici cu un an decât el din cauză că la Iași nu i-au recunoscut clasa a doua de la Vaslui. De aceea uneori îi și cam bătea. De pildă pe Cezar Petrescu pentru că și-a permis să vină la școală cu „Caracterele” lui La Bruyère, ca să-și epateze colegii, și pentru că... s-a dat cu puțin roșu pe buze.

Este interesant de observat și reținut că elevul C. Motaș avea deja convingeri darwiniste și socialiste și milita pentru acestea. Dovadă, a alcătuit un “Centru de lectură socialistă” cu Lascăr Șaraga și Petre Constantineanu-Iași, în cadrul căruia, citind printre altele romanele lui Victor Hugo și Emil Zola a ajuns la concluzia că ele au făcut mai mulți socialiști decât teoria rigidă din “Capitalul” lui Karl Marx.

Înclinația elevului Motaș spre biologie a devenit și mai evidentă după citirea, împreună cu colegul său Grigore Popa, a lucrărilor lui Ernst Haeckel: “Minunile naturii” și “Enigmele universului” “Eram așa de fermecat de tot ce a scris Haeckel – căci scria clar și cu mult talent – încât eu l-am visat noaptea [...], iar a doua zi eram nemulțumit că visul n-a durat mai mult “.

Tot la Iași a înființat și o revistă “Floarea Albastră”, groasă “cât o muchie de cuțit”, în care el a scris articole ca “Moartea lui Caragiale”, dar mai cu seamă cu subiect biologic: “Cocostârcul răzvrătit”, “Cum am plecat cu găștele peste Prut”, “Moartea unui șoricel” și altele.

Dacă profesorul de matematică le-a dat elevilor să trateze un subiect la alegere, Motaș a ales viața albinelor. Dacă la bacalaureat a fost întrebat de profesorul de pedagogie care obiect i-a plăcut mai mult, a răspuns: “zoologia” După liceu, în 1911, a concurat cu prietenul său Grigore T. Popa pentru o bursă de Stat în valoare de o sută lei aur. La întrebarea profesorului Paul Bujor: „Cum a numit Haeckel fosilele?”, Popa a tăcut, dar Motaș a răspuns: „Medaliile creațiunii”... și a luat bursa. Bursă care i-a permis să meargă pe drumul care se părea că-i este predestinat, drumul în biologie, mai precis să se înscrie la secția de Științe Naturale a Universității din Iași. Aici a avut profesori de elită pe care i-a venerat până la moarte: Ion Simionescu, Ion Borcea, Paul Bujor, Ion Scriban, Al. Popovici și alții. Motaș își aduce aminte cu multă nostalgie de excursiile făcute cu profesorul Borcea la Bârnova și Cristești și cu Ion Simionescu, Ion Borcea și Al. Popovici în Dobrogea – despre care a scris în revista științifică “Vasile Adamachi” un articol “care a ieșit frumos”

După luarea licenței, în 1915, cu mențiunea “foarte bine cu distincție”, n-a fost reținut de Facultatea de Științe Naturale. Așa că a acceptat postul de custode la Biblioteca Centrală Universitară unde “ședea, admira, dădea cărți” Leafa era mică, dar... avea un scaun desfundat devenit celebru: scaunul folosit de Eminescu cât a fost director. Și aici, timpul liber tot biologiei l-a dat. A putut citi din opera lui Lamarck, Pasteur și alți autori celebri pe vremea aceea. De asemenea, a început studiul hidracarienilor cu ajutorul unui microscop împrumutat de profesorul C.N. Ionescu și pentru care a făcut planșe frumoase.

Apoi a venit războiul. Război care a fost cea mai mare abatere de la drumul tânărului licențiat în biologie. A luptat la Cașin ca artilerist, apoi la Mărășești în grupul 2 aviație. În 1918 îl găsim pe Motaș eliberat din aviație, cultivând o grădină de zarzavat și o harbuzărie făcute de el însuși. Și aici și-a găsit de studiu ca biolog: un izvor în care trăiau planarii și larve de efemere...

După ce și-a lichidat grădina a fost încadrat ca asistent, apoi ca șef de lucrări la Facultatea de Științe a Universității din Iași, unde a lucrat până în 1930. În acest răstimp a fost recomandat să plece la Universitatea din Grenoble pentru a aprofunda studiul hidracarienilor, având și recomandarea lui Emil Racoviță către profesorul Louis Léger. Timp de trei ani (1925-1928), Motaș a lucrat în Laboratorul de Zoologie și la Institutul de Hidrobiologie sub directa îndrumare a lui Léger. În iulie 1928 și-a susținut teza de doctorat despre hidracarienii din Franța, lucrare monumentală distinsă cu calificativul “très honorable avec félicitations du jury” În același an devine membru al Uniunii Internaționale de Limnologie teoretică și aplicată.

Întors în țară și-a reluat postul de șef de lucrări la Universitatea din Iași. Între anii 1930 și 1936 îl găsim conferențiar, apoi profesor de zoologie aplicată și Entomologie la Facultatea de Agronomie a Universității din Iași și Chișinău. În 1936 a revenit la Catedra de Zoologie descriptivă a Facultății de Științe din Iași, funcționând în paralel și ca director al Muzeului de Istorie Naturală din Iași și ca director al Stațiunii Zoologice de la Agigea, ca succesor al profesorului Ion Borcea. În răstimpul celor aproape cinci ani, el a realizat înfăptuiri remarcabile: ambarcațiunea „Sagitta”, primele cinci laboratoare bine utilizate, editarea primelor trei volume din „Lucrările Stațiunii”, organizarea bibliotecii de specialitate și încă multe altele. În 1937, la recomandarea lui Emil Racoviță, este ales membru corespondent al Academiei Române. În 1939 publică, având coautor pe Victor Angelescu, lucrarea „Punerea în valoare a apelor de munte”.

În 1940, C. Motaș a zis adio Universității din Iași, perioadei ieșene din viața sa. În acest an a fost numit profesor de zoologie la Facultatea de Științe a Universității din București, ca succesor al lui Andrei Popovici Bâznoșanu, concomitent cu numirea ca director al Stațiunii Zoologice de la Sinaia. Și astfel am ajuns la numirea profesorului C. Motaș, în 1945, ca director al Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, grav avariat ca urmare a bombardamentelor din 1944. Eveniment evocat de profesor la începutul conferinței sale „*Drumul meu în biologie*”, și cu care încheie succinta prezentare a acestei conferințe. Urmează textul conferinței transcris de mine de pe banda magnetică cu unele modificări impuse de adaptarea stilului oral la cel scris (inclusiv ortografia și punctuația) și eliminând unele repetiții inerente vorbirii libere și mici “paranteze” fără legătură cu subiectul conferinței.

Conferința profesorului Constantin Motaș a fost precedată de introducerea doctorului Mihai Băcescu, directorul Muzeului de Istorie Naturală “Grigore Antipa”, care și-a încheiat cuvântul astfel :

„Ciclul de conferințe **Drumul meu în biologie** este deschis – nu întâmplător – de profesorul Constantin Motaș, pentru că Domnia sa este – și dorim să fie- cât mai mulți ani de aici înainte decanul naturaliștilor din țara noastră. Domnia sa a fost directorul acestui muzeu în perioada cea mai dramatică a existenței sale, imediat după bombardamentul hitleriștilor, atunci când acoperișul acestei aule a fost aruncat de suflul bombelor peste unul din ultimele tramvaie ce mai treceau prin Piața Victoriei. Numai cu strădania lui s-a refăcut apoi acest muzeu, după acea groaznică întâmplare. Conferința ce urmează este un bun prilej pe care îl oferim profesorului Motaș de a ne povesti întâmplări semnificative din viața Domniei sale, despre evenimente mai puțin cunoscute chiar și celor ce i-au fost aproape. Desigur, ne va toarce din caierul atât de bogat al experienței vieții sale întâmplări felurite, folosind fermecătoarea limbă a moldovenilor moștenită de la Ion Creangă, din care vom afla cum a devenit reputatul biolog care este astăzi. Aveți cuvântul”.

Profesorul Constantin Motaș a început a-și rosti cuvântarea într-o liniște absolută – toți cei din aulă fiind numai ochi și urechi.

Vă mulțumesc foarte mult [aplauze]. Tu [Mihai Băcescu, n.n.] m-ai băgat în dandanaua asta, să încep eu ciclul de conferințe “Drumul meu în biologie”, să mă învârt în ciclul ăsta! E adevărat că sunt un fel de fosilă vie și că știu multe, și bune și rele...

Acuma, de câte ori mă găsesc în muzeul ăsta, îmi vine în minte personalitatea puternică a lui Grigore Antipa – cel care a reorganizat până în talpă muzeul – după care am venit eu, apoi alții, oameni care am căutat să-i continuăm activitatea cum am putut mai bine. E adevărat că, împreună cu Mihai Băcescu și tot personalul muzeului acesta, ne-am găsit în faza cea mai teribilă, mai dramatică, a muzeului. Atunci, când căzuseră vreo șase bombe pe muzeu, când arsesse depozitul de benzină și ardeau copacii, era jalea cea mare. Apa intrase prin plafoane și ajunsese la elefantul de mare, căruia îi căzuse pe cap toată fierăria încât credeam că se va duce în insulele Kerguelen de unde venise. Era într-adevăr un spectacol extraordinar. Când am chemat un reprezentant al Ministerului ca să vadă ce s-a petrecut în muzeu, acesta și-a pus mâinile pe cap. Era o adunătură de animale, parcă scăpate din Arca lui Noe. Erau ierbivore de pe tot globul, erau feline diferite, tigri și lei din care îmbinând pieile a două animale abia am închipuit unul. Și în tot infernul ăsta, un mandarin chinez, cu un bețișor în mână, se uita parcă cu mirare la toate animalele ce-l înconjură, iar de pe un dulap, o bufniță cu ochi rotunzi parcă privea și ea înspăimântată de ceea ce vedea...

Asta era – ca să vă spun așa – situația muzeului când l-am luat în primire. Dar nu pot s-o descriu mai mult fiindcă nu pentru asta am venit aici, ci ca să vă spun cum am ajuns naturalist. Pentru a găsi drumul ăsta a trebuit să trec prin multe încercări. Mai întâi am avut grele lovituri ale soartei. După aceea și unele lovituri ale oamenilor, și anume, ale prietenilor care cică îmi voiau binele! Însă, cu toate încercările și loviturile primite nu mi-am pierdut cumpătul, am supraviețuit și m-am ținut pe acest drum. Căci biologia este, într-adevăr, o știință admirabilă, o știință care ne învață să fim modești, pentru că, printre altele, în biologie s-a născut ideea de evoluție. Și cum o fi, cum n-o fi, suntem rude cu maimuțele de astăzi. Nu ne tragem din ele, nu sunt strămoșii noștri, dar ne tragem din niște maimuțe asemănătoare. Acuma, problema nu este că ne tragem din neamul maimuțelor, ci nu cumva să ne întoarcem la maimuțe, să ajungem în halul lor...

Biologia aceasta, prin partea ei sistematică, ne învață caracterele ființelor, ne dezvoltă darul de a le judeca, de a cântări lucrurile. Și tot biologia, prin excursiile pe care le facem la munte, la mare, pe câmpii, în toate părțile cele mai frumoase ale unei țări, ne pune în contact cu realitatea, cu frumusețile naturii, de la care un biolog are ce învăța. Pentru că natura este cartea cea mare de la care el învață nemijlocit. Și nu din cărțuliile astea tipărite, din “taftalaghioanele”, de tratate de zoologie, pe care ori le citești, ori nu le citești, tot atâta e. Natura e cartea cea mare din care învățăm atâtea, iar excursiile constituie un adevărat sport. Să nu credeți că ele ne întăresc numai picioarele cum cred unii – că științele naturii întăresc mușchii și slăbesc mintea. Nu este adevărat. Numai răuvoitorii cred că aripile imaginației biologului pot fi tăiate astfel. Tot umblând prin toată țara învățăm să iubim patria asta frumoasă pentru care orice cetățean trebuie să se pregătească a se jertfi, a-și da ce are mai bun din el, din inima lui, pentru ea.

Acum aş vroi să vă vorbesc despre viața mea, deși s-ar putea să vă dezamăgesc. Este o veche zicală, că lumea vrea să fie dezamăgită. Dacă-i așa, hai s-o dezamăgim! Vina o poartă Băcescu și alții din sală care au căutat să mă aducă aicea...

Mi-am început viața în orașul Vaslui, unde m-am născut acum ...câțiva ani în urmă [râsete], cam multișori [8/20 iulie 1891, n.n.]. Mai întâi am avut de trăit prima și greaua lovitură din viața mea, pierderea mamei. Când am văzut catafalcul acela negru și pe mama întinsă pe el, am izbucnit în plâns și mi-am spus: am pierdut ce aveam mai scump în viața mea. Fiindcă pierzând pe mama, am pierdut mângâierile ei, cuvintele ei de încurajare, și am rămas un sălbatic. Pentru că copilul care crește fără mamă, devine un sălbatic, un om cu suflet aspru. Și sălbatic cum eram, am umplut dealurile Vasluiului, frumoasele dealuri de odinioară unde creștea vița indigenă, niște butuci extraordinari. Când puneai mâna pe o coardă și o ridicați, era plină de struguri strălucitori ca niște candelă. Vița aceasta nici nu se îngropa. Din ea se făcea vinul cel mai bun, un vin dacic, vin scitic pe care îl beau strămoșii noștri cântând: „Tata Noe cel bătrân/Fost a fost pui de român/ Să-l slăvim, să-l preamărim / Tot cu vin și cu pelin” Așa era cântecul pe atunci! Vinul acela nu se făcea ca acum, cu presă și mai știu eu ce. Ca în Grecia antică, strugurii se călcau. Se puneau ciorchinii în saci și unul îi călca cu picioarele – bineînțeles spălate cu toată grija [râsete] – iar sucule curgea lin și din el se făcea un must extraordinar. Mult după aceea a venit năpasta filoxerei care a distrus toate viile indigene, că a trebuit să se replanteze vița americană.

În hoinărelile pe dealurile Vasluiului eram însoțit de un coleg ceva mai mare decât mine, de Gheorghe Zotta – Lănică cum îi ziceam – care a ajuns profesor la Facultatea de Medicină și șef de secție la Institutul Cantacuzino. Ținându-mă de poala lui, umblam pe toate dealurile după brândușe și cărăbuși, după felurite gănganii – și așa a început să se înfiripeze un fel de drumeag în biologie. Adunam acele vietăți și le aduceam acasă unde ne uitam la ele, le studiam și le băgam în ace. Așa a fost începutul drumului meu...

După școala primară nr. 1 [în anii 1898-1902, n.n.] am făcut primele clase de liceu la Gimnaziul “Mihai Kogălniceanu” din Vaslui, unde era director profesorul Grigoriu. Noi îi ziceam “Găjăitul” pentru că vorbea foarte răgușit – de altfel un profesor excelent. Ne povestea despre campanile lui Napoleon și câte altele. În gimnaziul ăsta am făcut două clase ca vai de lume [1902-1904, n.n.]. Zic ca vai de lume pentru că, tot umblând pe dealuri, am fost cotate cu media 6 și jumătate; atâta am obținut la gimnaziul cu numele marelui Mihail Kogălniceanu. O fi fost el mare, dar noi eram mărunți de tot. Am avut acolo, la gimnaziul din Vaslui, profesori foarte buni, numai că eu n-am avut timp să stau la toate lecțiile lor. La franceză, de exemplu, mă tupilam ușurel și plecam, lăsându-l pe profesorul Barbier în clasă. Era el bun, dar se cam bărbierea. Unde plecam? La moara lui Franz König ca să aud cum ticăie motorul, sau dacă era gheață, să ne dăm pe luciul ei. Și mai era un potcovar în Vaslui. Acolo, în potcovăria lui, stăteam să aud ciocanul bătând pe nicovală, cum se îndoia potcoava, cum sfârâie când se căleşte în apă, cum se așează apoi pe unghia calului. Mirosul acela de unghie arsă mă înnebunea, și tare mi-ar fi plăcut să fiu potcovar! Dar în viață am fost mai mult potcovit decât să potcovesc eu [râsete]. Potcovarul avea un șorț de piele și nu-i păsa de scântei. Cum ședeam cam după ușă, auzeam pufăitul foalclor, iar muzica ciocanului pe nicovală mă îmbăta...

Tot la gimnaziul din Vaslui am avut un profesor de muzică foarte bun care a ales pe sprânceană elevi din clasele întâia și a doua – printre care și pe mine – și ne punea să cântăm “Doamne miluiește” în cafasalul bisericii lui Ștefan cel Mare. El avea un băț cu care ne dădea tonul, ne comanda și cu care ne mai dădea câteodată și în cap. Ce mi-a venit odată în mintea mea de copil prost? M-am urcat în clopotniță, am prins un liliac, m-am întors la locul meu, de unde i-am dat drumul să zboare prin biserică. A fost ceva de nemaipomenit [râsete]. Liliacul se învărtea printre candelă, enoriașele țipau punându-și mâinile pe cap, de teamă să nu li se încurce în păr. Preotul încremenise cu cădelnița în mână, uitându-se după liliac. A fost o zarvă mare în biserică și toată lumea se întreba cine o fi adus liliacul. Până la urmă s-a aflat că biologul cu liliacul am fost eu. Și, bineînțeles, numai urechile mele au știut ce o să pățească. Așa e biologia, are și riscuri foarte mari [râsete].

Din Vaslui am fost strămutat la Liceul Național din Iași [în anul 1905, n.n.], care acum se cheamă „Mihail Sadoveanu” Poartă numele conului Mihai, cu care am fost foarte bun prieten și cu care petreceam uneori „La trei sarmale”, la Iași. Sarmalele de atunci erau sarmale, nu ca astea de azi, așa, un mof. Apoi, stăteam până la ziuă, până cântau privighetorile. Asta, fiindcă Conu Mihai nu se scula de la masă până nu mânca o strachină întregă de murături la câțiva pui fripți, că nu puteai să îți cu el. Aici, la Liceul Național, m-am trezit înscris tot în clasa a doua. Mi s-a spus că așa trebuie, fiindcă clasa a doua din Vaslui n-are a face cu clasa a doua din Iași. Și așa am pierdut un an! Colegii mei din Liceul Național, alde Petre Constantinescu-Iași – căruia i-am pus în mână prima carte socialistă, Cezar Petrescu – romancierul de mai târziu, Ionică Manu - care a fost dramaturg și alții, toți erau cu un an mai mici decât mine. De aceea, cum eram mai în vârstă, uneori îi și cam atingeam. Pe unul dintre ei l-am ferchezuit bine. Țsta a fost Cezar Petrescu. Venea la școală cu “Caracterele” lui La Bruyère, cu titlul scos la vedere, și mai era și puțin dat cu roșu pe buze [râsete]. Atunci l-am oprit și i-am spus: „Bine, măi păcătosule, vii aici ca să ne epatezi cu “Caracterele” lui La Bruyère? Ce fel de caracter ești tu, dacă îți dai buzele cu roș?” Și harști, harști, i-am dat două palme pe obraz. A înghițit omul și n-a zis nimica. Asta nu înseamnă că n-am fost prieteni buni până când bietul Cezar Petrescu a închis ochii...

Acolo, la Iași, am alcătuit un centru de lectură socialistă cu Lascăr Șaraga și Petre Constantinescu-Iași. Citeam și noi ce puteam găsi, bineînțeles, și pe Karl Marx, dar nu ne-a venit în minte să-i citim toate taftaloagele lui, căci erau din cale afară de mari. Nici măcar volumul întâi din “Capitalul” său nu l-am citit tot. Am citit, în schimb, pe Gabriel Deville care a scris clar, în franțuzește, despre esența socialismului și am mai citit “Determinismul economic al lui Karl Marx”, de Paul Lafargue. Țștia au fost maștrii noștri de socialism. Pe urmă am citit, bineînțeles, pe Émile Zola și pe Victor Hugo. “Mizerabili” lui Hugo și romanele lui Zola au făcut mai mulți socialiști decât toată teoria, care este rigidă, dar care, se spune, ar fi foarte bună fiindcă deschide orizonturi omenirii. Eu cred însă că toate se fac cu inima și cu sentimentele și nu cu judecata rece. Să spui acolo, câte cuie se fac într-o fabrică, cât e plusvaloarea, cine o ia, ce fac patronii, cum exploatează, cât i se cuvine patronului și cât muncitorului – toate astea înseamnă rațiunea rece. Fără o fibră de sentiment din întreaga liră de sentimente care vibrează în noi, teoria asta nu înseamnă mare lucru [Atenție: C. Motaș avea curajul să facă asemenea afirmații în public, în plină epocă comunistă, n.n.].

Împreună cu colegul meu Grigore Popa, l-am citit, de asemenea, pe Ernst Haeckel. Mai întâi „Minunile naturii”, apoi „Enigmele universului”. Eram așa de fermecat de tot ce a scris Haeckel – căci scria clar și cu mult talent – încât l-am visat într-o noapte. Se făcea că a venit la noi și arăta exact ca în portretul din „General Morphology”. A intrat în cameră, s-a uitat în jur și a ieșit mulțumit. A doua zi eu eram nemulțumit că visul n-a durat mai mult...

Tot la Iași, am mai înființat o revistă, „Floare Albastră”, în care am scris articole ca: „Moartea lui Caragiale” [1912, n.n.], „La moartea lui Vlaicu” [1913, n.n.]. Mi-aduc aminte și de „Cocostârcul răzvrătit”, „Cum am plecat cu găștele peste Prut”, „Moartea unui șoricel” – fel de fel de lucrșoare de acestea, pe care le putea face un băiat prin clasele a V-a, a VI-a de liceu. Nu mai am nici un număr din „Floare Albastră”. Prin câte am trecut eu, s-au dus multe flori din viața noastră, necum o biată revistă, groasă cât o muchie de cuțit. S-a dus și „Floare albastră”, cu toate visele noastre...

La Liceul Național din Iași am avut profesori foarte buni. Acolo am învățat latina. Mai întâi l-am avut pe profesorul Petre Gârcineanu. Parcă-l văd, cu părul mare, cu guler evazat și lavalieră. Numai când i se mai năștea un copil venea fără lavalieră – și avea o casă de copii. El obișnuia să ne adune câte cinci-șase elevi și începea: „Tradu de aici”. Cum traduceam prost, mă trimitea mereu „la capre” iar pe cei buni, „la oi”. Până când mi-am zis: „Ce-i asta frate: eu tot la capre? Ia să-mi iau o gramatică”. Și mi-am luat o gramatică de Vârgolici și am învățat așa de bine latina, încât profesorul îmi punea totdeauna nota zece. A avut o moarte stupidă. Ducându-se la Mănăstirea Dealului pentru un tânăr care-și făcea acolo serviciul militar, l-a prins trenul sub roți și i-a retezat picioarele. A murit acolo, bietul Gârcineanu! În cursul superior de liceu, l-am avut profesor de latină pe Xenofon Gheorghiu, care i-a fost profesor și lui Mihail Sadoveanu. Era junimist. Venea la liceu în redingotă și cu joben. Avea un păr creț, puțin cam vâxuit. El ne vorbea despre literatura latină, în comparație cu cea franceză. Făcea lecții de latină ca la universitate, nu pentru liceu. Îmi amintesc că l-a pus pe un coleg de-al meu să traducă din Tacit. Ajungând la cuvintele „*mense augusto*” el a tradus cu „la masa lui August”, în loc de „luna lui august”. Eu, care știam asta, am tăcut mălc, pentru că băiatul îmi era un foarte bun coleg. Sărac ca și mine, el purta niște hănuțe ponosite și mirosea totdeauna a fum, fiindcă locuia într-o cămăruță în care soba scotea fum.

Am făcut excursii frumoase cu Vasile Teodoreanu și Teodor Berescu și am văzut multe localități și regiuni pitorești din țară. Vasile Teodoreanu era profesor de matematică. Când intra în clasă, spunea: „Caietul: probleme!” Noi tremuram și scoteam caietele, în timp ce el umbla furios prin sală. Ne dicta problemele, apoi se uita la noi și era foarte amărât de ceea ce scriam în caiete. Dar profesorul Teodoreanu avea și o calitate extraordinară, pe care puțini profesori de liceu o au: aceea de a ne da câte un subiect pe care să-l tratăm de la catedră, în locul lui. De exemplu: fabricarea oțetului, a săpunului, viața albinelor și altele (îmi amintesc că eu am tratat viața albinelor). Astfel, profesorul ne învăța să vorbim limpede, clar, fără multe note și asta ne-a fost de folos la bacalaureat, unde am reușit cu brio. Bacalaureatul l-am dat cu un profesor de pedagogie, Ion Găvănescul (iscălea cu / final) și tot cu un subiect de biologie. Când m-a întrebat despre obiectul care mi-a plăcut cel mai mult în liceu,

răspunsul a fost, bineînțeles, „Biologia”. Am mai fost întrebat despre influența instrumentelor optice asupra științelor naturale și astronomiei. Tratând totul bine, am reușit, cum spuneam, cu brio.

În clasa a VI-a, ca șef al clasei, am obținut cea mai frumoasă diplomă din viața mea – „Diploma de camaraderie”. Ministerul a avut inițiativa de a da pe mâna elevilor alegerea celui mai bun camarad al lor. Ei, bine, colegii mei au fost de acord, în unanimitate, că eu sunt cel mai bun camarad. De ce? Nu i-am pârât, nu i-am vorbit de rău, dacă cineva făcea vreo ispravă spuneam că am făcut-o eu, din greșală. Profesorii, care știau că învăț bine și am o purtare bună, mă iertau. Iată de ce mă laud mai mult cu diploma asta, decât cu toate celelalte: de licență, de doctoratul luat în Franța, din țară, din toate părțile...

După ce am terminat liceul [în 1911, n.n.] s-a ivit o bursă de Stat. Dacă te prezentați la concurs, puteai să capeți o bursă de o sută lei–aur. Înainte de acest concurs am avut un vis profetic. (Am mai avut visuri care s-au împlinit întocmai). Se făcea că studiez zoologia, botanica și geologia pentru concurs. Apoi m-am văzut la examen unde, fără să-mi spună cineva, am știut că trebuie să vorbesc despre caracterele generale și clasificarea insectelor. Și am început să prezint acest subiect în fața comisiei. După ce am terminat, mi-am dat seama că am uitat să vorbesc despre fluturi și m-am necăjit. Cum să uit eu tocmai fluturii, aceste vietăți atât de frumoase, poate, împreună cu florile, cele mai frumoase viețuitoare de pe planeta noastră – astăzi atât de poluată, bântuită de războaie, cutremure și erupții vulcanice – vai de capul ei de planetă! Iar pe altă planetă, nu știu dacă omul va ajunge vreodată. Sigur este însă că noi, cei de astăzi, n-o să ajungem. Trezindu-mă din vis, mi-am zis: ei, am uitat eu fluturii, dar nici comisia n-a băgat de seamă! Contracandidatul meu la bursă era Grigore T. Popa, prietenul meu care a ajuns asistent la Facultatea de Medicină. Era foarte simpatic, un om de știință valoros. Din păcate, bietul om a murit cam devreme. Comisia ne-a dat ca subiect ce am visat eu: „Caracterele generale și clasificarea insectelor”. La întrebarea suplimentară a profesorului Paul Bujor: „Cum a numit Haeckel fosilele?” Popa, nimic! Trecându-mi întrebarea printr-un semn cu mâna, eu i-am răspuns: „Medalii ale creațiunii” Și așa, eu am luat bursa, iar sărmanul Popa a rămas să se prezinte la un alt concurs de bursă, la Facultatea de Medicină. Avea mare nevoie de această bursă, pentru că era foarte sărac. Era din județul Vaslui, chiar din Șurăneștii lui Emil Racoviță.

De altfel, județul Vaslui a fost și este plin de oameni mari – bineînțeles în afară de mine care m-am născut acolo. În orașul Vaslui s-a născut, de asemenea, Dimitrie Voinov, fondatorul școlii românești de citologie. Emil Racoviță s-a născut la Iași, dar a trăit la Șurănești (jud. Vaslui). În orașul meu natal s-a născut și vestitul actor comic cu nasul mare, Constantin Tănase. El a avut nefericita inspirație să se prezinte la Școala militară „Macarovici” din Iași. Când l-a văzut comisia cu nasul acela monumental, toți au izbucnit în râs. Colonelul i-a spus: “Domnule Tănase, dumneata nu ești bun pentru școala militară, că o să fii de râsul soldaților. Ar trebui să te faci actor” Și actor s-a făcut. Mi-aduc aminte că de sărbători umblam cu “Jianul”. Avea o trupă de 12 vlăjgani purtând sumane și flinte la umăr – așa numiții “haiduci” Când a intrat prima dată la noi și toată liota aceea a început să cânte – cântau extraordinar – mi-a fost așa de frică, că a trebuit să fiu luat în brațe ca să nu cad leșinat

de spaimă. Tot în județul Vaslui a trăit în tinerețe Nicolae Milescu Spătarul [1636-1708, n.n.] unul dintre marii exploratori ai lumii, născut în satul Milești [azi în Republica Moldova; prof. C. Motaș se referea la misiunea diplomatică la Beijing, încredințată de țarul Alexei Mihailovici, în urma căreia a scris: “Jurnal de călătorie în China” și “Descrierea Chinei”, n.n.]. Ei, dar este de ajuns cu oamenii celebri legați de Vaslui, că sunt foarte mulți, iar eu trebuie să vorbesc despre drumul meu în biologie...

După terminarea liceului am plecat la Iași ca să urmez Științele Naturale, pentru care credeam că sunt predestinat. Aici am avut profesori foarte buni, pe care îi voi venera întotdeauna. Cu unii dintre ei am făcut excursii de neuitat. Astfel, cu Ion Borcea mergeam la Cristești, unde era o faună acvatică bogată în crustacei: *Sida crystallina*, transparentă ca un cristal, *Nemastoma ihrenbergii*, fel de fel de animale acvatice, dar nu cred că e cazul să le spun numele latinesc cu care biologii “poreclesc” orice ființă. Tot la Cristești am făcut excursii și cu Ioan Scriban după lipitori. El studia lipitorile. Însă eu nu m-am lipit de lipitori și nici lipitorile de mine. De altfel, pescarii de la Cristești trăiau în bărci, deși erau acolo lipitori puzderie. Observând că fiecare pescar avea câte o sticlă de votcă sau spirt curat, i-am întrebat: „Ce faceți cu băuturile astea?” Mi-au răspuns: “Păi, dacă bem spirt, lipitorile care intră printre scândurile bărcilor ca să ne sugă sângele, se îmbată repede și se lasă de sput”. Am mai făcut excursii la Bârnova, tot cu Borcea, iar în împrejurimile Iașului cu I. Simionescu și I. Borcea. Excursia cea mare era însă în Dobrogea, cu botanistul Alexandru Popovici, zoologul Ion Borcea și chimistul-biolog Niculescu Otin. În timpul acelei excursii de neuitat, mi-a venit în minte, așa, subit, opera “Ioan Vodă cel Cumplit” a lui B.P. Hașdeu. O citisem și o asimilasem cândva atât de bine, că am putut să le recit colegilor de excursie pagini întregi din carte. Ajungând în drumul nostru prin Dobrogea la o cârciumă, ce-mi văd ochii? Într-un geam, cartea lui Hașdeu, în copertă verde! Am luat-o și am dat-o colegilor mei care se minunau: cum am putut eu ști că aici este cartea cu istoria lui Ioan Vodă cel Cumplit? Și cum am putu eu citi din ea de la distanță? Le-am făcut o impresie extraordinară...

Tot în excursia aceea am scris noaptea, pe întuneric, un articol pentru revista Flacăra, intitulat: “Rolul educativ al excursiilor”, în care am arătat tot ce știam eu. Am făcut un articol frumos. L-am trimis la revistă, dar când a apărut, ce văd? Eu scrisesem acolo: „Pestalozzi scuipa sânge și totuși a trăit optzeci de ani și ceva”. Ei mi-au pus un „care” – „care scuipa sânge” Le-am scris: „Dacă puneți *care* și unde nu trebuie, eu nu vă mai scriu articole” Și nu le-am mai trimis. Bineînțeles, Flacăra n-a dispărut, a strălucit tot așa de vie și fără colaborarea mea...

După terminarea studiilor [în 1915, când și-a luat examenul de licență cu mențiunea “foarte bine cu distincție”, n.n.], n-am putut intra la Universitate. Atunci, profesorul Paul Bujor mi-a spus: “Dragă Motaș, vino la laboratorul meu și fă-mi niște planșe – că le făceam foarte bune – și vei fi numit preparator”. Bucuros, am început să desenez planșele. Într-o bună zi, veni profesorul la mine, cam încurcat: “Știi, dragă Motaș, nu te pot numi preparator la mine” Nedumerit, l-am întrebat: “Dar de ce?” “Ei, este domnișoara Elena Negri, știi fiica lui Costache Negri, dintr-o familie așa și așa” Cum eu nu eram dintr-o familie “așa și așa”, am rămas fără post...

Atunci, care a fost deșeu? La Biblioteca Centrală a Universității, unde am fost numit custode. Era o bibliotecă splendidă, cu o sală frumoasă – nu știu dacă mai

există și acum – cu ciubucării, cu picturi de Ioan Alpar și Ioan Alexandru Paraschivescu, cu podul împăratului Traian de la Turnu Severin, cu Biserica Domnească de la Curtea de Argeș, cu fel de fel de picturi, reușite și frumoase. Ședeam, le admiram și dădem cărți. Pe rafturi zăcea înțelepciunea tuturor veacurilor: cărți legate frumos, cu coperti aurite, cu hârtie de pergament. Era o plăcere să te uiți numai la ele. Ochii se desfătau, iar cu mâinile pipăiai cărțile acelea așa de frumoase. Am dat cărți la sală, dar am putut să și citesc cărți dintre cele mai celebre în vremea aceea. Am putut să citesc din Lamarek, din Pasteur și alți autori renumiți. Citeam, dădeam cărți și mai ales stăteam pe un scaun celebru. Mi-a spus directorul bibliotecii: “N-avem o leafă bună pentru tine, o nimica toată, dar să fii mulțumit că stai pe un scaun celebru!” Era un scaun prăpădit, cu părul ieșit din căptușeală, fluturând pe dedesupt. “Dar ce are scaunul ăsta de e așa de celebru?” l-am întrebat. “Păi este scaunul pe care a stat poetul Mihai Eminescu când a fost directorul Bibliotecii”. Ei, bineînțeles, când am auzit de Eminescu, m-am bucurat foarte mult și mi-a trecut pofta de a-i cere să-mi mai mărească leafa! De altfel nici nu aveam de făcut mare treabă: stăteai pe scaunul acela și dădeai cărți. Uneori întârziam și, ca să recuperez, stăteam acolo până plecau toți cititorii din sală. Mă uitam pe geam cum se filtra lumina printre arbori. Erau niște tei frumoși la Iași. Acum teii aceia s-au dus. I-au smuls cu tractoarele ca să mărească strada. Ce frumos era Iașul pe vremea aceea! Mă refer la orașul, așa cum se oglindește în volumele de “Amintiri” atât de fermecătoare și de instructive publicate de doctorul Nicolae Leon [fratele vitreg al lui Grigore Antipa, fost rector al Universității din Iași, n.n.].

Iată cum l-am cunoscut pe Leon. Să fi avut vreo 13-14 ani, eram prin clasa a cincea de liceu, când, mergând pe stradă, am văzut înaintea mea un domn distins, cu o pălărie de pictor flamand, boțită un pic și pusă puțin pe o ureche, cu o floare la butonieră și un baston în mână, ducând un câine de lanț. Era un câine frumos – un Saint Bernadin cât un vițel și cu un cap cât o baniță, alb cu pete portocalii. Văzându-mă, a venit la mine, iar eu m-am uitat la el. În clipa aceea, câinele a zbughit-o spre taraba lui Elias Șaraga, anticarul de la colțul străzii. Speriat, Șaraga strigă: “Săriți, e câinele lui Leon!”. Și și-a pus mâinile pe tarabă ca să nu i-o răstoarne – că avea pe ea cărți, monezi vechi și fel de fel de documente. Leon s-a întors și mi-a spus: “Nu te teme băiețș de câinele meu”. I-am răspuns: “Nu mă tem; m-am uitat la el și atunci el a rupt-o la fugă”... Așa mi-am descoperit o calitate: câinii fugeau de privirile mele. M-am convins când evenimentul s-a repetat mai târziu. Intrând într-o curte de pe Strada Primăverii din București, am văzut un câine lup mare, îndreptându-se spre mine. Când l-am privit în ochi, câinele s-a întors brusc și s-a ascuns într-o pivniță. A ieșit stăpânul câinelui: “Cum ați intrat aici? Țsta sfășie ca tigrii!” I-am răspuns: “Nu știu domnule! Cum m-am uitat la el a luat-o la fugă și s-a rostogolit în pivnița de colo” [râsete]. “Cine știe – a comentat stăpânul nedumerit – o fi simțit vreun șobolan acolo”. A treia întâmplare m-a convins de efectul ochilor mei asupra câinilor. Eram cu un coleg pe Munții Bucegi, când, de la o stână, au năvălit spre noi vreo șapte-opt câini ciobănești, înconjurându-ne și lătrând furioși. Colegul meu încerca degeaba să-i lovească cu un băț. Atunci eu m-am uitat la fiecare în ochi și câinii au plecat cu coada între picioare [râsete]. Mă întrebam uneori dacă privirea mea are vreo influență și asupra omului. Răspunsul l-am aflat acum câțiva ani, când am primit vizita prietenului

meu din San Francisco, doctorul Paul Vercomen Grandjean. Înainte de a ne despărți, el a ținut să mă fotografieze. A îndreptat aparatul spre mine și numai ce l-am auzit: "Te rog întoarce capul!" Mirat l-am întrebat: "Dar de ce?" Răspunsul a fost edificator: "Pentru că nu-ți pot suporta privirea". Ei, mulți îmi suportă privirea, dar prietenul meu și câinii, Doamne ferește! Cu această calitate aș fi putut să ajung împlânzitor de animale într-un circ. Noroc că n-am încercat asta, că fugeau și tigrii, și lei și, cine știe, săreau peste grilaj să umple lumea [râsete].

Cum eram zoolog, iar biblioteca nu-mi ocupa tot timpul, am încercat să mă specializez într-o disciplină zoologică. Mai întâi am făcut cercetări de histologie cu profesorul Ioan Scriban. El avea material de chetognate din genurile *Sagitta*, *Spadella* și altele, dotate cu o musculatură striată admirabilă. Am început să tăiem, să fixăm și să colorăm secțiunile făcute. Fiind dornic să aflu cât mai multe, îl tot întrebam pe profesor, ce este asta, de ce-i lumina verde la microscop și mai câte. El mă potolea: "Ah Motaș, tu vrei să știi prea multe, ai răbdare!" În anul 1920, Scriban a plecat definitiv la Universitatea din Cluj, abia înființată, și astfel, n-am putut să ajung histolog. Mai târziu mi-a părut bine. Pentru că dacă tai un animal de la coadă la cap și-l colorezi nu-i mare lucru. Animalul trebuie să-l studiezi viu, să-i vezi comportamentul. Când ai luat în mână o cochilie de melc, o scoică, trebuie să ai imaginație ca să deduci unde erau branchiile, inima, ce era în cavitatea paleală.

Tot în anii aceia m-am apucat de studiul hidracarienilor. Nu aveam microscopul meu, dar mi-l împrumuta doctorul Constantin N. Ionescu pe al său. În schimb i-am făcut niște planșe frumoase cu albinele lui. Ionescu a fost elevul lui Ernst Haeckel la Jena, unde și-a luat doctoratul cu o lucrare de răsunet asupra creierului la albine. Avea în laboratorul de la Iași creierul de albină reprodus din ceară albă și galbenă, atât de lucrătoare cât și de matcă, precum și creierul de bondar. După C.N. Ionescu masculul de bondar are cei mai dezvoltati lobi optici. De ce? Ca să vadă cum se urcă regina în înaltul cerului, acolo unde se petrece fecundația de către cel mai vrednic mascul, cel care o ajunge primul. Bineînțeles, că masculul moare după acuplare, deoarece organul său genital rămâne în matcă. Când matca revine în stup, lucrătoarele îl scot din ea, nemaifiindu-i util. Ionescu mi-a arătat, de asemenea, creierul de lucrătoare care are centrul inteligenței cel mai dezvoltat. Trăind foarte puțin, ele nu au posibilitatea de a se reproduce – se sacrifică pentru colonie. Lor le trebuie inteligență pentru a ști unde umblă ca să adune polenul și nectarul pe care să le prefacă în miere și ceară pentru a construi fagurii. Matca (sau regina) este cea mai proastă. Ea are creierul cel mai puțin dezvoltat. De ce? Fiindcă pentru amor nu trebuie prea multă minte. Ba chiar e mai bine s-o piardă ca să iasă bine lucrurile [râsete]. Revenind la studiul hidracarienilor, cu ajutorul microscopului împrumutat de profesorul C.N. Ionescu am reușit să fac și să public prima lucrare despre acești acarieni acvatici din țară.

Apoi a venit războiul. Un război care a fost cea mai mare abatere de la drumul meu în biologie. A fost mai mult o tanatologie decât biologie: tifos exantematic, pierderile armatei. Țara sângera prin toți porii. Am luat parte la luptele de la Cașin ca artilerist și după aceea am trecut în aviație. Îmi amintesc că o cucoană din Iași, uitându-se în palma mea, mi-a spus: "Dumneata ai o stea în palmă. N-ai să fii rănit în război, nici de armă cu gloanțe, nici de armă albă; poate vei avea ceva la picior" Mă

gândeam uneori: ce să fie? Când am trecut de la artilerie la aviație, mi-am zis: la artilerie poate cădeam de pe cal, dar în aviație, când zbori cu avioane de 150 cai putere și cazii, ești terminat! Nu m-am temut niciodată de nimic și de nimeni. Și am trecut prin multe încercări și căderi cu avioanele. A fost un război teribil. La Mărășești am făcut parte din grupul 2 aviație și m-am purtat – spun documentele – ca un civil intelectual care s-a comportat în război mai bine ca un militar de carieră. Eram foarte mândru de toate decorațiile primite. Aveam un stoc întreg de brevete. Acum stau pe undeva și brevetele și decorațiile. Toate tinichelele astea le-am părăsit de mult, nu mai știu pe unde...

În 1918 am fost eliberat din aviație, din “Escadrila Sop12”, care își avea baza la Roman. Și, ca un om care iubea natura, în loc să mă plimb prin oraș fără țință, am făcut rost de o bucată de pământ ca să-mi fac grădină de zarzavat și harbușărie. Unul, Storfer, mi-a arendat vreo trei hectare de pământ, zicându-mi: “Eu îți dau un plug, dar boii au cai, treaba dumitale”. M-am străduit și am găsit doi globani de cai și, cu chiu cu vai, am putut să fac grădina aceea, pe valea râului Moldova. În apropiere era un izvor admirabil ce ieșea de sub Dealul Trifăneștilor. Izvorul avea apă limpede, bună de băut, în care trăiau planarii și larve de efemere – viețuitoare de apă pură, “catorobii”, cum li se zice. Cu apa din acel izvor era o plăcere să-mi fac ceaiul. Erau pe acolo și fântâni, dar apa era mai proastă. N-am câștigat mare lucru cu grădina asta, însă am câștigat experiență. Dar iată ce am pățit într-o seară. Pășanie care arată că drumul biologic nu m-a părăsit nici aici. Veneam cu căruța de la Roman, unde avusesem niște afaceri legate de grădina mea. O ploaie fină de tot răcorea văzduhul. Din când în când ridicam biciul să îndemn caii la drum. La un moment dat, biciul, spintecând aerul, îmi apărui ca de foc. “Ce-o fi asta?”, m-am întrebat uimit. Am început să șfichiuiesc caii, când pe unul, când pe celălalt și am văzut cum lasă dăre luminoase pe spinarea lor. “Ce-o mai fi asta?” – mi-am zis din nou. Citisem prin cărți că în fiordurile Norvegiei trăiește o stea de mare – mai exact un ofiurid – care emite niște scânteieri extraordinare. Mi-am mai amintit de șerpia *Taumatolampas diadema* care scânteiază și ei în felurite culori emanate de niște organe fotogene luminoase situate pe cap, în jurul ochilor, ca niște bijuterii din comoara nibelungilor. Dar acum era prima oară când luam contact cu această fosforescență în natură și nu din cărți. Și tot lovind așa caii cu biciul, ca să văd fosforescența, am intrat într-o bornă de pe drum. Eu am căzut între cai, iar căruța a trecut cu caii cu tot peste mine. M-am sculat repede și a trebuit să alerg într-un suflet să opresc caii. Biciul acela din curea de piele, pe care se dezvoltaseră bacteriile fosforescente, a rămas uitat pe acolo. Ajungând caii din urmă, m-am urcat în căruța din mers și nu m-am mai oprit până la grădina mea.

După ce au trecut toate lucrurile astea, și după ce m-am văzut cu grădina lichidată, am avut șansa să pot pleca la Universitatea din Grenoble ca să-mi continui studiile asupra hidracarienilor. Acest stagiul a fost posibil și datorită recomandării lui Emil Racoviță. M-am întâlnit cu el la Ministerul din întâmplare. Nu-l cunoșteam personal, dar văzându-l, l-am oprit: “Sunteți domnul profesor Racoviță?” Mi-a răspuns tot cu o întrebare: “Dar de unde mă cunoști, cine ești dumneata?” “Păi l-am cunoscut pe tatăl dumneavoastră” Racoviță era înalt. S-a uitat de sus la mine, zicându-mi: “Și cum l-ai cunoscut?” “L-am cunoscut la Vaslui, când eram copil. Tatăl dumneavoastră venea de la conacul său din Șurănești într-o trăsură trasă de patru cai înaintași, cu

zurgălăi, iar noi, copiii, ne țineam după trăsură, alergând prin praf”. “A, așa l-ai cunoscut!” “Păi, cam așa!” [răsete]. “Și ce cauți mata aici la Minister?” “În legătură cu recomandarea de a mă duce să-mi continui studiile la Universitatea din Grenoble” “Ei bine, domnule, pot să-i scriu și eu lui Louis Léger, profesorul la care te duci, un cuvânt. Ai ceva lucrări?” “Da, am scris o lucrare despre acarienii acvatici din România – o sinteză care a fost publicată în 1923”; lucrarea era gata din 1916, dar n-a putut să apară până acum.

Și m-am dus la Grenoble [unde a lucrat la Institutul de Hidrobiologie, sub conducerea prof. Louis Léger, în anii 1925-1928, n.n.]. Aici, profesorul Léger m-a luat cu el în excursii prin toate regiunile Franței. Am fost în Alpii Francezi, în Vercors, la Grande Chartreuse în Jura, la Lac de Nantua – până la țărmul mării. Astfel, am ajuns să adun o bogată colecție de hidracarieni și să elaborez prima lucrare de sinteză asupra hidracarienilor din Franța [Este vorba despre teza sa de doctorat: “Contribution à la connaissance des Hydracariens français, particulièrement du Sud-Est de la France”, publicată în Travaux du Laboratoire d’Hydrobiologie et Pisciculture de l’Université de Grenoble, vol. 20, 373 pag., 248 fig., 6 pl., 1928, n.n.]. Lucrarea a fost lăudată, ajungând și prin ziarele franceze – în „Petit Dauphinois”, „Le Temps” și altele. Jurnaliștii scriau despre teza extraordinară a unui român rățâcit prin Franța...

După ce mi-am susținut teza de doctorat [în iulie 1928, obținând calificativul „très honorable avec félicitations de jury”, n.n.], m-am întors în țară, stabilindu-mă o vreme la Stațiunea zoologică a Universității din București, înființată de profesorul Andrei Popovici Bâznoșanu – unde mi-am continuat cercetările asupra hidracarienilor. Sub egida eminentului zoolog – care a trăit 94 de ani - am urcat pe Munții Bucegi și Făgăraș. Tot la Sinaia, m-am asociat cu o colaboratoare, Jana Tanasache, cu care am scris multe lucrări importante asupra hidracarienilor...

În drumul meu prin biologie am făcut destule călătorii în lumea largă. Printre altele, am participat la Congresul de Limnologie Teoretică și Aplicată din Franța, după care am mers prin toată țara, de la nord la sud, până la Biarritz, prin cele mai frumoase regiuni, colectând hidracarieni pentru studiu. Am mai fost în Suedia, țara lui Linné, unde marele naturalist, profesor la Universitatea din Uppsala este venerat și astăzi. Se păstrează cu sfințenie toate obiectele atinse de mâna savantului: ochelarii, costumul de doctor, costumele fetelor lui, planșele de pe pereți. Am călătorit în țara asta de la sud până în nordul îndepărtat, unde trăiesc laponii care se ocupă cu creșterea renilor. Am luat contact cu civilizația suedeză în mod deosebit în orașul Lund, din sudul extrem al țării. Trebuia să scot de la o bancă niște bani necesari pentru stagiul meu la Societatea de Limnologie teoretică și aplicată. Văzând alături un restaurant, am intrat cu soția mea să mâncăm. La ușă ne-au întâmpinat două fete îmbrăcate în halate curate. Ele ne-au dat câte un bilet pentru care am plătit câte o coroană. Cum nu știam suedeza, m-am adresat în franceză, în germană, ba chiar am rupt-o și în engleză, cerând două cafele cu lapte. Fetele au început să strângă din umeri și să râdă. Lăsându-le în pace, am intrat înăuntru. Acolo, ce să vezi? Într-o sală mai mare decât amfiteatrul în care ne aflăm, oamenii se serveau cu ce poșteau, apoi luau loc la mese și mâncau pe săturate. Unii tăiau jambon de ren, alții luau scrumbii cu un sos de maioneză foarte dulce. Ne-am servit și noi cu scrumbii și ne întrebam ce să bem după ele. Văzând că oamenii se duceau la o canea care ieșea dintr-un perete, ne-am dus și noi. Din ea curgea lapte

pasteurizat. Am băut și noi lapte după scrumbii și nu ne-a fost rău deloc. Mai era într-un colț o plită mare unde fierbeau și se rumeneau cârnați și alte felurite bunătați. Dar noi n-am putut să mai mâncăm. Am plecat mirându-ne cât de mult putea să mănânce un suedez dintr-o singură coroană...

Am mai călătorit și prin Italia. Am urcat pe Vezuviu și am admirat de sus golful din Napoli cu apa de un albastru splendid. Am văzut în muzeul din oraș rămășițele extrase din lava petrificată care, când a erupt Vezuviul, [în anul 79, n.n.], a acoperit cu ceață de lavă cele trei orașe antice: Herculaneum, Pompei și Stabiae. În afară de toate aceste minunății, am vizitat Stațiunea Zoologică din Napoli, unde au făcut stagii de lucru numeroși biologi români, printre care Grigore Antipa, Nicolae Leon și Ioan Scriban.

Am mai fost în Cehoslovacia, unde am ținut conferințe la Praga – frumosul „oraș de aur” – și la Brno, unde am vizitat muzeul mendelian. Aici sunt păstrate cu sfințenie toate obiectele atinse de mâinile celui mai genial creator al Moraviei, Grigore Mendel, părintele geneticii. Tot aici am văzut muzeul „Antropos” – muzeul omului – dotat cu niște colecții extraordinare. M-a impresionat mamutul de la primul etaj. Acest pachiderm este așa de bine reconstituit, încât parecă ai în față unul viu!

Ce să vă mai spun despre drumul meu în biologie? Studiind hidracarienii și mediul lor de viață, am avut șansa să creez un capitol nou de limnologie, căruia i-am dat numele de „Freatobiologie” Rezultatele cercetărilor freatobiologice obținute de echipa mea, formată din Jana Tanasache, Traian Orghidan și tinerii cercetători ai laboratorului meu [Eugen Șerban și Francisc Botea, n.n.] s-au concretizat prin descrierea a numeroase specii, genuri și subfamilii noi, și chiar o familie nouă de hidracarieni [Bogatiidae, n.n.]. Genurilor le-am dat numele după localitățile în care le-am găsit: *Azugofeltria* de la Azuga, *Bogatia* de la Bogata și tot așa. În afară de hidracarienii din România și Franța, am studiat și publicat despre cei din Iugoslavia, Madagascar, Israel, Abisinia și Islanda...

Interesantă a fost partea aplicativă a cercetărilor mele – adică punerea în valoare a apelor de munte din punct de vedere piscicol și economic. Împreună cu inginerul agronom Victor Anghelescu, am reușit, în 1939, să publicăm o lucrare importantă pe această temă; apoi, în 1944, o carte despre cercetările noastre hidrobiologice în bazinul râului Bistrița, în care am pus accentul pe repopularea apelor de munte cu păstrăvi [Este vorba de lucrările „Punerea în valoare a apelor de munte” și „Cercetări hidrobiologice în bazinul Bistrița” – ultima fiind un model de monografie hidrobiologică, n.n.]. Am mai publicat, în 1938 și „Biogeografia Mării Negre” – o lucrare de sinteză depășită, dar care are meritul de a fi fost prima sinteză pe această temă.

Ca popularizator al științelor biologice am făcut tot ce am putut ca să dau pe înțelesul tuturor discuții asupra unor probleme complicate și grele. De altfel, Jean Rostand – membru al Academiei Franceze pentru cele 50 de volume publicate – spune că nu există nici o problemă, oricât de dificilă ar fi, care să nu poată fi redată pe înțelesul tuturor – bineînțeles dacă ai și o leacă de talent. Convins de acest adevăr, am scris mai multe lucrări de popularizare, dintre care țin să menționez măcar două: „Figuri de naturaliști”, publicată în 1960, în care prezint viața și opera lui Ch. Linné,

G. Buffon, J.H. Fabre, I. Mecinico, Gr. Antipa și E. Racoviță, și ultima, în 1972, o carte dedicată lui Charles Darwin.

Ca desenator, puteți judeca și singuri: ce vedeți în expoziție este opera unui zoolog și nu a unui artist [C. Motaș se referă la expoziția organizată cu prilejul acestei conferințe la Muzeu, în care s-au expus, pe lângă lucrări, diplome și manuscrise, și un număr de 12 acuarele semnate de el – dovedindu-se că este un talentat pictor animalier, n.n.].

Acuma, mă opresc aici cu amintirile, pentru că nu mă pot lua la întrecere cu Nicolae Leon, cel care ne-a lăsat acele fermecătoare volume cu „Amintiri” Și, ca să-mi fac un portret moral, vă spun doar atât: nu mi-am pierdut niciodată capul când am avut succese mari, dar tot așa nu mi-am pierdut cumpătul nici când am avut înfrângeri grele...

În încheiere vă rog să mă iertați dacă povestind despre drumul meu în biologie am mai călcat și pe alături. Vă mulțumesc pentru răbdarea de a mă asculta până la capăt și vă doresc multă sănătate și fericire la toți de față [Aplauze prelungite].

Abstract. There is submitted the conference held by prof. Constantin Motaș at 18 octomber 1973 in the amphitheatre of Natural History Museum “Grigore Antipa” – the first in the cycle entitled “*My way in biology*” In the following it is entirely published, for the first time, in Romanian and translated in English, the text of this conference, using the transcription of Ștefan Negrea according with the inregistration made on magnetic band by Dan Dumitrescu.

Résumé: L’auteur présente la conférence tenue par le professeur Constantin Motaș le 18 octobre 1973 dans l’amphitéâtre du Muséum d’Histoire Naturelle “Grigore Antipa” – la première du cycle “Mon chemin (Ma voie?) dans la biologie”. Ensuite, on publie entièrement, pour la première fois, le texte de cette conférence, en utilisant la transcription faite par Ștefan Negrea selon l’enregistrement du Dan Dumitrescu sur la bande magnétique.

Key words: Prof. Constantin Motaș. Short presentation of the conference “*My way in biology*”. The entire text of this conference.

MAREȘALUL CONSTANTIN PREZAN – UN NUME DE GLORIE AL CORPUL 4 ARMATĂ TERITORIAL DE LA CLUJ

Mircea Tănase

Constantin Prezan s-a născut la 27 ianuarie 1861 la Butimanu, județul Ilfov. După absolvirea Școlii de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie din București, în 1880, va urma Școala Specială de Artilerie și Geniu din București, în 1883 și Școala de Aplicație de Artilerie și Geniu de la Fontainebleau, în 1886. A urcat treptele ierarhiei militare de la gradul de sublocotenent (1880) până la gradul de mareșal (1930). A activat în Batalionul 2 Geniu, la Școala de Aplicație de Artilerie și Geniu ca profesor ajutor de fortificații, în Regimentul 2 Geniu. În 1890, a fost delegat al Ministerului de Război în Germania, iar începând cu 1891 a contribuit la desăvârșirea lucrărilor de construcții la *“Cetatea Bucureștilor”*, ca șef de sector și apoi în Comandamentul *“Cetății Bucureștilor”*. În 1896 este ofițer în Statul Major Regal, iar în 1904 comandant al Brigăzii 13 Infanterie. Va urma la comanda diviziilor 3 (1910) și 7 infanterie (1911), al corpurilor 3 (1914) și 4 (1914) armată, comandant al Armatei de Nord (1916), al grupului de armate *“General Prezan”* (nov. – dec. 1916), șef al Marelui Cartier General (5 decembrie 1916- 1 aprilie 1918), șef al Statului Major General (oct. 1918-apr. 1920).

Ca ofițer specialist în arma geniu, a contribuit la realizarea lucrărilor de construcții la *“Cetatea Bucureștilor”*, la cel de-al doilea război balcanic (1913) și la războiul de reîntregire a neamului (1916-1918).

Prin Înaltul Decret nr. 2784, semnat de regele Ferdinand al României, în noaptea de 14/15 august 1916 a fost înființată Armata a 4-a (de Nord), la comanda căreia a fost numit generalul de divizie Constantin Prezan. Punctul de comandă al armatei a fost stabilit la Bacău. Armata a 4-a avea în componere Diviziile 7, 8 și 14 Infanterie, Brigada 3 Mixtă, Brigada 4 Călărași, Divizia 2 Cavalerie, trupe și servicii ale Corpului 4 Armată din Iași. În campania militară din Carpații Orientali și din Transilvania au mai intrat în subordine, temporar, Diviziile 6 și 15 Infanterie, ultima fiind numită și *“Divizia de Fier”*, comandată de generalul de brigadă Eremia Grigorescu, cel care s-a acoperit de glorie în bătălia de la Oituz, cu deviza *“Pe aici nu se trece!”*

Chiar din ziua înființării, cele 3 armate române – 1, 2 și 4 (de Nord) – s-au angajat în operația strategică pentru eliberarea Transilvaniei pe întregul front, de-a lungul Carpaților Orientali și Meridionali.

Adept al *“bătăliei decisive”* sau *“de nimicire”*, purtată cu grupări de mari efective, capabile să lovească cu violență pe frontul și flancurile dispozitivului armatei adverse, generalul Prezan a susținut necesitatea concentrării efortului militar pe frontul principal din Carpați, opunându-se angajării unor operații în adâncimea Balcanilor în 1914-1916 și în timpul pregătirii *“Operației Flămânda”*¹

¹ Nicolae Ciobanu, Vladimir Zodian, Dorin Mara, Florin Șperlea, Cezar Măță, Ecaterina Zodian, *Enciclopedia primului război mondial*, Editura Teora, f.a., p. 378-379.

Concomitent cu opțiunea de a intra în război alături de Antantă, Marele Stat Major român a pus în aplicare ipoteza "Z", care însemna, în esență, trecerea la ofensivă în Transilvania cu o grupare de forțe compusă din trei armate desfășurate în dispozitiv în formă concavă, cu deschiderea spre vest, de-a lungul Carpaților Răsăriteni și Meridionali, cu misiunea de a pătrunde pe direcții multiple în Podișul Transilvaniei și în Banat și, dezvoltând ofensiva în adâncime, să iasă prin Poarta Someșului și Poarta Mureșului, în Câmpia Tisei și a pune stăpânire, în misiune următoare, pe Zona de hrănire a armatelor austro-ungare în zona Dunării Mijlocii și Budapesta. S-a recurs astfel la manevra strategică pe direcții exterioare multiple cu o grupare de forțe care reprezenta aproximativ 80 % din efectivul mobilizat de 850000 de oameni, din care 650000 pentru armata de operații, în timp ce pentru trecerea parțial la apărare pe frontul de sud s-a destinat Armata a III-a, care însuma 20 %, cu toate că fâșia ei de acțiune avea o dezvoltare frontală apropiată de cea a armatelor 1, 2 și 4. este clar că materializarea loviturii principale în această operație ofensivă strategică destinată pentru eliberarea unui teritoriu național cu o suprafață de peste 102000 km pătrați, de fapt a provinciei istorice Transilvania.²

Armata a IV-a se găsea în primul eșalon, pe o direcție importantă și cu o misiune eminentă ofensivă, ea trebuind să cucerească cel mai dificil lanț muntos din ansamblul carpatin românesc, să pătrundă spre vest pe un front de aproximativ 300km și, dezvoltând ofensiva spre cursul mijlociu al Mureșului, să întoarcă apărarea austro-ungară din fața Armatei a IX-a ruse, la dreapta și din fața Armatei a II-a române, comandate de generalul Alexandru Averescu, la stânga. Potrivit concepției operației strategice, după ieșirea din lanțul muntos, grupurile de acoperire ale armatelor a IV-a și a II-a trebuiau să se constituie în câte două avangărzi puternice pentru fiecare armată și să asigure trecerea nestingherită a Carpaților Răsăriteni și Meridionali a forțelor principale și concentrarea acestora în partea de est a Podișului Transilvaniei. Ulterior, datorită convergenței direcțiilor principale de acțiune, cele trei armate trebuiau să iasă pe cursul mijlociu al Mureșului pe un front de 250 Km sau pe Munții Apuseni. Ieșirea în scurt timp pe aceste aliniamente, îndeosebi pe ultimul, nu numai că ar fi permis organizarea unei apărări puternice, dar făcea posibilă o importantă economie de forțe și mijloace, care ar fi putut fi întrebunțate pe alte direcții.³

Armata a 4-a (de Nord) avea un raport de forțe-general și pe direcții-favorabil, în măsură să-i asigure succesul. Ea dispunea de 70 batalioane de infanterie, 35 escadroane de cavalerie și 61 baterii de artilerie, față de 17 batalioane, 3 escadroane și 9 baterii ale armatei austro-ungare.

Acțiunile Armatei a IV-a române pentru eliberarea Transilvaniei pot fi grupate astfel: operația ofensivă; manevra de retragere; operația de apărare dusă în Carpații Răsăriteni.

² General de divizie Dorin Gheorghiu, colonel Ion Cioară, profesor dr. colonel (r) Gheorghe Tudor Bihoreanu, *Armata a IV-a "Transilvania" la 80 de ani*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996, p.42.

³ Colonel dr. Gheorghe Tudor, *Dezvoltarea gândirii militare românești în anii primului război mondial*, în vol. *România în anii primului război mondial*, vol. I, 1987, p. 752-780.

Ofensiva a început prin deschiderea trecătorilor de către trupele de acoperire, care au trecut la acțiune chiar în seara zilei de 14 august 1916, la orele 21.00, cu misiunea de a ocupa pozițiile inamice situate la circa 15 km dincolo de "*frontiera*" dintre Moldova și Transilvania.

La comanda Armatei de Nord, care opera la flancul drept al dispozitivului strategic ofensiv din Transilvania, generalul de divizie Constantin Prezan a împins spre valea Mureșului trupele de la aripa stîngă a Armatei 1 austro-ungare (august 1916). În apărare, marile unități din subordine au rezistat atacurilor inamice în Valea Oituzului, iar la replierea dispozitivului defensiv român pe crestele Carpaților, Armata de Nord a închis ermetic principalele trecători montane.

Încă din primele zile ale războiului, Armata a IV-a a început operațiile pe tot frontul munților Moldovei. Înaintarea Armatei de Nord deschidea perspective frumoase pentru armata rusă vecină, care nu a fost în măsură să le exploateze. Forțele ruse nu au înaintat prin trecătorile din nord ale Moldovei care le fuseseră oferite, prin forțarea și ocuparea lor, de către armatele române, și pe unde ar fi putut să întoarcă pozițiile armatei austro-ungare din Munții Bucovinei. Rușii au trecut la ofensiva stabilită prin convenția militară cu România abia la 31 august 1916. cu toate aceste greutăți, Armata a IV-a a trecut Carpații Orientali și a înaintat fulgerător în Ardeal, atingând partea superioară a Mureșului. În sudul Ardealului, forțele române au ocupat Făgărașul,, trecând dincolo de Olt spre Sighișoara, iar spre vest până la Sibiu, Petroșani și Orșova.

După lupte grele, Armata a 4-a a eliberat zone importante din estul Transilvaniei, pătrunzând în dispozitivul inamic peste 100km, într-un ritm mediu de 2-3,5 km pe zi, iar frontul inițial de 270 km a fost redus la 150 km.

Din cauza schimbărilor majore pe frontul de sud, la Dunăre și Marea Neagră, și a nevoilor pentru manevra de forțe și mijloace pe direcțiile amenințate, ofensiva armatelor române a fost oprită, la ordin.

La 10 noiembrie 1916, la comanda Armatei a 4-a (de Nord) a fost numit generalul Constantin Christescu.

În urma unei decizii încă destul de controversate, Marele Cartier General român, influențat de insuccesele inițiale ale armatei române în Dobrogea, la propunerea celorlalți comandanți de armate, a decis să oprească temporar ofensiva în Transilvania, mutând lovitura principală pe frontul de sud, materializând-o printr-o manevră de forțe de la nord de Carpați pe Dunăre și de la vest la Est. Considerată una din erorile de comandament cu consecințe globale asupra desfășurării și rezultatelor campaniei din anul 1916, această decizie a generat puternice controverse istoriografice, mai ales că după mutarea efortului principal pe frontul de sud rezultatele nu au fost cele scontate, armata română consemnând câteva înfrângeri semnificative, fiind obligată să se replieze în Moldova, pe linia Siretului Inferior și a Carpaților Orientali.

Generalul Constantin Prezan, comandant al Armatei de Nord, a avut o altă soluție pentru rezolvarea acestei probleme, opinând pentru întărirea grupării din Dobrogea cu una sau cel mult două divizii și să se continue energic ofensiva în

Transilvania prin întărirea Armatei de Nord în scopul de a amenința cu învăluirea forțelor inamicului de la nord de Carpați și a le obliga să se retragă dincolo de Mureș.⁴

Aplicarea acestei soluții propuse de generalul Prezan ar fi dus la o bătălie în estul Podișului Transilvaniei, la care ar fi participat Armata a IV-a, cu toate forțele, Armata a II-a și aripa dreaptă a Armatei I, înainte de sosirea Armatei a IX-a germane în zona Târgu Mureș, Dej, Cluj. În timpul acestei bătălii, ar fi fost zdrobită Armata I austro-ungară și ar fi deschis drumul forțelor române spre Munții Apuseni și mai departe spre Câmpia Tisei.

La 5 decembrie 1916, comandamentul Armatei a 4-a și-a încetat activitatea, marile unități din subordine fiind repartrizate Armatelor 1 și 2 române, sub comanda cărora au participat la marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, în vara anului 1917.

În bătălia Bucureștiului, cea mai importantă confruntare armată a anului 1916 (29 nov.-3 dec.) pe frontul dintre Carpați și Dunăre, regele Ferdinand al României l-a desemnat pe generalul de divizie Constantin Prezan coordonator al forțelor române. Deși se părea că operațiunea se îndrepta spre un succes important, datorită abilității cu care generalul Prezan a manevrat marile unități române pe direcții interioare (diviziile 2/5, 9/19, 21 infanterie și 2 cavalerie), punând în dificultate forțele de la flancul drept al Armatei 9 germane și de la flancul stâng al grupului de armate germano-bulgare de la Dunăre, datorită pătrunderii Corpului de cavalerie von Schmetow și a Diviziei 11 bavareze în spatele diviziilor române dintre Argeș și Neajlov și al slabului sprijin rusesc, a fost necesară oprirea acțiunilor ofensive și retragerea prin luptă la est de București.

Prin Ordinul de zi nr. 13 al Marelui Cartier General, generalul de divizie adjutant Constantin Prezan a fost numit, la 5 decembrie 1916, șef al Statului Major General al Armatei.⁵ A urmat retragerea în Moldova, generalul Constantin Prezan, în calitate de șef al Marelui Cartier General organizând apărarea pe linia Siretului și în Carpații Orientali.

La finele anului 1916, în baza unei concepții generale, elaborate de Marele Cartier General, în cadrul căruia rolul principal i-a revenit Serviciului de Stat Major, organul de concepție și conducere din cadrul Marelui Cartier General, a început procesul de reorganizare a armatei române. Acest proces a avut loc pe teritoriul național, și nu în afara lui, cum propusese inițial generalul Prezan, bazându-se pe considerentele de ordin miliar ale unei asemenea acțiuni, dar care a acționat ulterior așa cum a hotărât factorul politic – guvernul României – care a intuit pericolul la care ar fi fost expusă România dacă această reorganizare a armatei sale s-ar fi făcut în Basarabia sau dincolo de Nistru. *“Riscul la adresa României în acea perioadă nu era ocuparea ei de către trupele Puterilor Centrale, ci de către armata rusă instalată pe*

⁴ Constantin Prezan, *Fapte petrecute în marele nostru război pentru care nu sunt acte*, apud General de divizie Dorin Gheorghiu, colonel Ion Cioară, profesor dr. colonel (r) Gheorghe Tudor Bihoreanu, *Op. cit.*, p. 56.

⁵ *** *Marele Cartier General al Armatei României. Documente 1916-1920*, Editura Machiavelli, p. 80.

*cea mai mare parte a frontului și în punctele strategice din Moldova, iar autoritățile de la Petrograd urmăreau realizarea acestui deziderat pe căi aparent nemilitare”*⁶

Amplul proces de reorganizare a armatei în vara anului 1917, cel mai greu dintre toate acțiunile de această natură desfășurate de organismul nostru militar, a dovedit voința și unitatea de acțiune a factorilor politici și cei de răspundere la nivel central și local pentru salvarea României și reorganizarea armatei. Sacrificiile poporului român și armatei sale, în prima jumătate a anului 1917, au constituit baza succeselor în operațiile de la Mărășești, Mărășești și Oituz.⁷

Generalul Constantin Prezan a coordonat activitatea de elaborare a planului campaniei anului 1917, sprijinind ideea declanșării unor acțiuni hotărâte de lovire a grupurilor armate “*Arhiducele Iosef*” și “*Feldmareșalul von Mackensen*”, încheiate cu importante victorii românești în luptele de la Mărășești (22 iulie-1 august 1917), Mărăști (6 august-3 septembrie 1917) și Oituz (8-22 august 1917). Prin Înaltul Ordin de Zi nr. 44 din 21 noiembrie 1917 al Marelui Cartier General,⁸ acesta să fie însărcinat cu comanda Armatei române.

La 1 aprilie 1918, generalul de corp de armată Constantin Prezan a demisionat din armată, în locul său ca șef al Statului Major General fiind numit generalul de divizie Constantin Christescu.⁹ La 29 octombrie 1918, prin Înaltul Decret nr. 3185, generalul de corp de armată adjutant Constantin Prezan a fost numit șef al Statului Major General al Armatei și a luat conducerea Marelui Cartier General al Armatei.¹⁰ În perioada 1918-1919, generalul Constantin Prezan a coordonat operațiile împotriva Grupului de armate “*von Mackensen*” și campania victorioasă din Ungaria (1919).

În lunile decembrie 1918-ianuarie 1919, acțiunile trupelor române s-au desfășurat între râul Mureș și Munții Apuseni, pentru a obliga Ungaria să respecte deciziile Puterilor Aliate. Ulterior, prin înființarea, la 8 februarie 1919, a Corpului 67 Armată, se va desfășura campania din Munții Apuseni, până la granița de vest a României, în perioada 16 aprilie - 2 mai 1919. În perioada 30 iulie - 6 august 1919, s-a desfășurat operația ofensivă a armatei române în Câmpia Tisei, finalizată cu ocuparea capitalei ungare, la 3 august 1919. Trupele române din Ungaria, comandate din 12 aprilie de generalul Gheorghe Măldărescu, au rămas pe teritoriul ungar până la 22 noiembrie 1919, retrăgându-și ultimele unități în garnizoanele de reședință în perioada 14 februarie - 28 martie 1920.

În toată această perioadă, cel mai apropiat colaborator al generalului Prezan a fost maiorul, ulterior locotenent-colonelul Ion Antonescu, șeful Biroului 1 Operații. Într-un memoriu adresat ministrului apărării naționale în martie 1938, în care își argumenta motivele demisiei, acesta spunea printre altele: “*Cât privește Mărășești, reamintesc de asemenea că în momentele de cea mai desăspăntă și acută criză*

⁶ Col. dr. Ion Giurcă, 1917. *Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte studii militare, București, 1999, p. 98.

⁷ Ibidem, p. 278.

⁸ *** *Marele Cartier General al Armatei României. Documente 1916-1920*, Editura Machiavelli, p. 96.

⁹ Ibidem, p. 96.

¹⁰ Ibidem, p. 99.

totuși conducătorii de la Iași au hotărât sub presiunea Comandamentului rus, retragerea. Când mi s-a cerut să traduc în ordin această hotărâre, am obiectat cu brutalitate. «Dacă ne ridicăm de la Mărășești nu ne mai oprim nici la Nistru. La Mărășești trebuie să învingă sau să moară poporul român. Altfel piere în dezonoare. Eu nu redactez și nici nu contrasemnez ordinul de retragere». Trântind ușa și coborând la Hugues (aparatură de telefonie fără fir, n.n.), am redactat, am semnat pe generalul Prezan și am transmis, martori fiind Condiescu și Filimon, cunoscutul ordin de rezistență pe loc până la moarte.[...] să reamintesc ce s-a petrecut și la Mărăști. În ajunul acestei operațiuni, la a cărei montare se lucrase două luni, repet, în ajunul ei, generalul Averescu a aruncat o bombă. A trimis un lung raport a cărei parte finală o dau textual:

«Nu-mi iau răspunderea reușitei acțiunii care începe mâine, deoarece nu am nici trupe, nici munițiuni suficiente».

Bomba a produs stupefacție, și, după cum era și natural, a intimidat. Regele a convocat imediat – noaptea – pe generalii Berthelot, Scerbacev și Prezan. În cursul discuțiilor Scerbacev a declarat că la ruși, când un comandant de armată arată că nu-și ia răspunderea unei operațiuni, comandantul superior nu are altceva de făcut, după lege, decât să-l asculte sau să-i ia, pe răspunderea sa, comanda. Afirmarea a determinat ezitarea. Văzând că timpul tece și că ora când trebuia să înceapă să vorbească tunul se apropie, am redactat, fără să cer autorizare de la nimeni, următorul ordin către Armata 2:

«Executați operațiunea pe răspunderea M.C.G.» și l-am supus spre semnare generalului Prezan. Acesta, cu curajul de care a dat dovadă în toate acțiunile mari, în momentele grele de atunci, l-a semnat fără ezitare. Domnul mareșal trăiește. El poate să confirme și acest fapt. Se cunosc și rezultatele și muzica care a fost făcută. Eroii au ieșit ca ciupercile. De episodul de mai sus s-a omis întotdeauna, de atunci și până astăzi, să se pomenească și la solemnități și, mai ales, în faimoasele «Notițe Zilnice».[...] Reamintesc că lupta de la Tisa a debutat cu un dezastru. Dacă generalul Prezan și cu mine nu m fi alergat cu dezesperare (intrând odată chiar –la Oraszhaza – în mijlocul inamicului) de la un capăt la altul al frontului, dacă nu am fi întors din această goană, trupe și comandanți, din drumul retragerii, dacă nu am fi luat, pe loc, măsuri de ordine și operative, am fi înregistrat cea mai rușinoasă dintre înfrângeri. [...] generalul Mărdărescu, aflându-se la Sibiu cu întreg comandamentul său, în momentele de mare criză, ordinele erau trimise trupelor prin intermediul Sibiului, deși ne găseam în mijlocul lor. Aceasta, atât pentru menținerea intactă a unui prestigiu, cât și din delicatețe. Tot din același spirit, generalul Prezan nu a vrut să intre în Budapesta, deși se găsea, la 3 august, la Monor (10-15 km de oraș). Nu vreau să umbresc nici gloria Coroanei, nici să iau aureola lui Mărdărescu. Eu mă duc, el rămâne, repeta el acelora din anturajul său care, mirați, nu găseau explicația gestului.

Ce unică, ce nobilă și pilduitoare atitudine, adaug eu, și cât de imediat i-a urmat ingrata răsplată. O fixez în scris, cu această ocazie, pentru istoricul de mâine și pentru biciuirea acelor care o merită.

Mai întâi, odată intrat triumfal în Budapesta, generalul Mărdărescu a trimis generalului Prezan, ca răspuns la felicitările telegrafice ale acestuia, o telegramă care începe cu fraza:

«Dumneavoastră care ați asistat la operațiuni...»

De atunci și până azi nu e 4 august fără ca să nu se publice, tendențios și cu litere mari, această telegramă. Aceasta desigur, pentru ca nimeni să nu scape nuanța și pentru a se marca bine punctul că generalul Prezan și cu mine am fost la Tisa numai spectatori. Primind telegrama, Prezan s-a mulțumit să mi-o întindă sub ochi și să-mi spună râzând: «Poftim».

Gestul și cuvântul; sunt suficiente. Ele calificau, înfierau.

[...] Reîntors la București, încărcat de o nouă glorie și purtător al unui steag care nu cunoscuse, în tot trecutul nostru, un mai mare triumf, alte surprize îl așteptau. Pe peronul gării nimeni. Printre negustori și hamali ne-am furișat timizi spre ieșire. Îmi scapără ochii de mâhnire și strâng pumnii de revoltă.

Ne-au costat luptele duse la est și la vest de Tisa 13000 (treisprezece mii) de morți și ne-a fost rușine de victorie. Italienii au câștigat un Imperiu cu 5000 de morți și doi ani nimeni nu mai poate să râsufle pe glob de bravura soldatului italian.

După întoarcere au urmat atacurile prin presă și prin Parlament. Prin presă, generalul Prezan era tratat cu cele mai odioase epitete și stropit cu cel mai murdar noroi de un condamnat, de cunoscutul și mai puternicul ca oricând, actualul dr. Hefter. Era cenzură și stare de asediu. În consecință, nu pot greși când spun că atacurile erau tolerate, încurajate și poate și inspirate. Prin Parlament, de însuși ministrul de finanțe care-l acuză că a favorizat contrabanda de coroane în Transilvania. Mai mult decât atacul a făcut valvă scrisoarea pe care am trimis-o acelui domn care era el însuși autorul unei mari contrabande cu coroane.

Amărât și scârbuit, după cum eram cu toții, generalul și-a dat demisia care i-a fost primită cu iuteal cu care se primește aceea a unui rău rânduș.

Si ca rușinea să fie cunoscută până la fund, să povestesc și ultimele clipe de ostaș ale acestuia care purtase pe umerii lui atâta răspundere și-și legase pe vecie numele de așa mare înfăptuire. Ca o ultimă și supremă recompensă, ministrul de război i-a trimis, în ajunul plecării definitive, pe drumul de costișe ce duce la Vaslui, o minusculă și fără valoare statueta de bronz. Statueta era însoțită de o scrisoare de recunoștință scrisă de ministrul de război din partea Armatei. Atât scrisoarea, cât și prețiosul dar i-au fost aduse pe întuneric, de un locotenent sau căpitan de administrație. Predând-o fostului general, ofițerul s-a găsit în drept să îngâne și el câteva cuvinte.

Încărcat de acest dar, generalul Prezan, ca și Cincinnatus, a plecat la el în Moldova, condus la gară de câțiva devotați.

Maurul trebuia să plece și încă pe ușa din dos.

Venise la putere rivalul său de moarte, generalul Averescu și toți tremurau de frică. Ministrul de război era generalul Rășcanu și secretar general, generalul Amza.

Am scris ca să se știe. „¹¹

¹¹ Ibidem p. 270-274, vezi și în Ion Antonescu, *Citiți, judecați, cutremurați-vă*, ediție îngrijită de Ion Ardeleanu și Vasile Arimia, Editura Tineretului, București, 1991, p. 11-17.

La 7 iunie 1923, generalul Constantin Prezan a fost primit ca membru de onoare al Academiei Române.

În perioada interbelică, în Transilvania a funcționat Inspectoratul General de Armată nr. 3, care avea în subordine Corpurile 6 și 7 Armată. Octavian Goga spunea că *“în perioada interbelică, în Cluj, și în Transilvania, toți comandanții au săvârșit o operă de mari proporții și de unanimă prețuire”*

În condițiile agravării rapide și accentuate a situației internaționale, la 22 septembrie 1939, a fost reînființată Armata a 4-a, care a devenit Comandamentul Grupului de Armate nr. 1 din Transilvania.

În al doilea război mondial, Armata a 4-a română a fost singura structură operativă care s-a aflat neîntrerupt pe front, de la Prut la Volga și de la Stalingrad în Munții Boemiei, lângă Praga, din iunie 1941 până în mai 1945.

La 5 iunie 1945, în baza ordinului Marelui Stat Major nr. 40500, comandamentul Armatei a 4-a a fost desființat, unitățile sale fiind redistribuite. Începând cu 1 iulie 1947, prin Înaltul Decret Regal nr. 1326 din 28 iulie 1947, a luat ființă Regiunea 3 Militară, cu sediul la Cluj, prin transformarea Comandamentului 6 Teritorial. La 30 aprilie 1960, Regiunea a 3-a Militară și-a schimbat denumirea în Armata a 3-a și s-a restructurat.

Începând cu 5 aprilie 1980, Armata a 3-a și-a schimbat denumirea în Armata a 4-a, cu sediul comandamentului la Cluj-Napoca. După revoluția din Decembrie 1989, armata română a intrat într-un lung process de reformă și restructurare. La 17 octombrie 1990, Armata a 4-a a primit denumirea onorifică *“Transilvania”*, pe care a avut-o și în anii 1918-1919, după realizarea Marii Uniri, în campanile din Munții Apuseni și din Câmpia Tisei. În martie 2000, Armata a 4-a *“Transilvania”* a fost transformată în Corpul 4 Armată Teritorial *“Transilvania”*

Prin Decretul Prezidențial nr. 645/10 august 2001, o dată cu primirea noului Drapel de Luptă, Corpul 4 Armată Teritorial a primit denumirea onorifică *“Mareșal Constantin Prezan”*, după primul comandant din anul 1916.

ANEXA

Proclamația șefului Marelui Cartier General, generalul Constantin Prezan, adresată populației din Transilvania cu prilejul intrării trupelor române în această regiune

MARELE CARTIER GENERAL

5 noiembrie 1918

Români!

Din Înalt Ordin al M.S. Regelui Ferdinand I, în urma chemării Comitetului/Consiliului-n.n./ Național Român/Central/, armata noastră a trecut Carpații.

Pășind cu dragoste frățească pe pământul Transilvaniei, oștirea română vine în numele unor sfinte drepturi naționale și omenești pentru a garanta libertatea deplină a tuturor.

Însuflețiți de aceste gânduri, asigurăm pe toți locuitorii pământului românesc până la Tisa și Dunăre, fără deosebire de neam și lege, că vom păzi cu credință viața și avutul tuturor.

Îndemnăm deci întreaga populație ca, sub pavăza oastei române, să-și continue ocupațiile obișnuite, astfel ca viața normală în sate și orașe să nu sufere nici o tulburare.

Fiecărui locuitor i se va respecta libera exercitare a drepturilor sale cetățenești, dar în același timp se pune în vedere tuturora că orice încercare de a provoca dezordine, de a săvârși acte de violență sau de nesupunere, se va pedepsi cu toată severitatea.

ȘEFUL STATULUI MAJOR GENERAL AL ARMATEI
General CONSTANTIN PRESAN¹²

¹² Arhivele Militare Române, *fond Microfilme, rola P.II.1.2.579, c.57.*

**THE MARSALL CONSTANTIN PREZAN – A NAME OF
GLORY OF THE TERRITORIAL ARMY CORP
NO. 4 FROM CLUJ**

SUMMARY

Constantin Prezan was born on January 27, 1861 at Butimanu, Ilfov County. After he graduates the Infantry and Cavalry School from Bucharest, in 1880, will follow the The Special Artillery and Genius School from Bucharest, in 1883 and The Application of Artillery and Genius School from Fontainebleau, in 1886. He ascended the steps of the military hierarchy from the sub-lieutenant grade (1880) till the Marshall grade (1930). He activated in Battalion 2 Genius, to the Application of Artillery and Genius School as a teacher helper of fortification, in the Regiment 2 Genius. In 1890 he was delegate of the War Ministry of Germany, and beginning with 1891 he contributed to complete the construction at the "Bucharest Fortress" as a sector chief and then in the Headquarters of the "Bucharest Fortress" In 1896 he is an officer in The Major Royal State, and in 1904 commander of the Brigade 13 of Infantry. It will follow the command of the divisions 3 (1910) and 7 infantry (1911), of the corps 3 (1914) and 4 (1914) army, commander of the North Army (1916), of the "Constantin Prezan" army group (Nov. – Dec. 1916), chief of the General Major State (Oct. 1918 – Apr. 1920).

ION NESTOR (1905-1974) – CREATOR DE ȘCOALĂ ÎN ARHEOLOGIA ROMÂNESCĂ

Ioan Mitrea

S-au împlinit o sută de ani de la nașterea savantului și eminentului profesor Ion Nestor, cel care a dat strălucire și noi dimensiuni cercetării arheologice din țara noastră pe drumul jalonat de marele savant Vasile Pârvan și Ioan Andrieșescu. Ion Nestor este un autentic creator de școală în arheologia românească asemeni ilustrului său magistru Vasile Pârvan. Dacă *Vasile Pârvan este considerat creatorul școlii moderne de arheologie în țara noastră*, unul din străluciții săi discipoli, *Ion Nestor este cel care a accelerat cercetarea în domeniul arheologiei pre- și protoistoriei, fondată în primul rând de Ioan Andrieșescu, ridicând-o la nivelul standardelor europene, și cu certitudine este creatorul școlii de arheologie medievală în țara noastră*.

Pe bună dreptate se consideră că așa cum prin *Getica*, apărută în 1926, Vasile Pârvan a marcat nașterea arheologiei moderne în țara noastră, lucrarea lui Ion Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, apărută doar la șapte ani după *Getica*, dădea măsura stadiului de dezvoltare a arheologiei românești; era lucrarea de maturitate a arheologiei noastre care situa hotărât pre- și protoistoria României în pre- și protoistoria europeană.

*

Savantul care a dat strălucire arheologiei românești prin metoda sa de cercetare în teren și lucrările științifice elaborate, profesorul care asemeni magistrului său Vasile Pârvan, a format „o cohortă de arheologi”, o autentică școală de arheologie, „*Scoala Ion Nestor*”, a văzut lumina zilei la 25 august 1905 în orașul Focșani¹.

¹ Despre viața și activitatea profesorului Ion Nestor s-a scris relativ mult dar nu îndeajuns. Poate acum, după o sută de ani de la nașterea marelui arheolog și istoric, se va încumeta cineva să-i prezinte viața și opera într-o monografie cuprinzătoare, adică să ne redea „o viață de om așa cum a fost”. Doar așa vom reuși să cunoaștem și să deslușim multiplele fațete ale vieții și îndeosebi ale operei savantului... Cât de săraci am fi rămas noi toți, de exemplu, în cunoașterea vieții și operei marelui savant Vasile Pârvan fără efortul de excepție al distinsului istoric academicianul Alexandru Zub, cel care după o muncă de decenii, tenace și riguroasă, exemplară întrutotul, ne-a dăruit „un raft de cărți” despre acest reper al spiritualității românești – Vasile Pârvan.

Pentru cunoașterea principalelor repere ale vieții și operei savantului Ion Nestor, în stadiul actual al cercetărilor, Cf.: Mircea Babeș, *Ion Nestor*, în SCIVA, XXVI, 1975, nr. 1, p. 3-8; Valeriu Leahu, *In memoriam*, în Muzeul Național, II, 1975, p. 623-627; Gh. Ștefan, *Ion Nestor (1905-1974)*, în Dacia, N.S., XIX, 1975, p. 5-8; A. Rădulescu, *I. Nestor*, în Pontica, VIII, 1975, p. 461-464; Zoltan Székely, *Ion Nestor (1905-1974)*, în Aluta, V, 1975, p. 237-238; E(ugen) C(omșa), *Ion Nestor*, în Enciclopedia istoriografiei românești, București, 1978, p. 235-236; V. Popovič, *Ion Nestor*, în Sirmium, IV, Beograd, 1982, p. I-II; Petre Alexandrescu, *Homage à Ion Nestor vingt ans après sa disparition*, în Dacia, N.S., XXXVIII-XXXIX, București, 1994-1995, p. 7; Mircea Petrescu-Dîmbovița, *I. Nestor – omul*

Rădăcinile familiei sale se află undeva în lumea răzeșilor din Fălciu, Jud. Vaslui, un sat situat pe malul drept al Prutului. În anul nașterii viitorului mare arheolog și istoric familia era deja bine stabilită la Focșani, unde tatăl era ofițer iar mama casnică, având împreună de îngrijit, crescut și educat opt copii²

După ce a urmat cursurile primare și liceale la Focșani, a devenit student al Universității din București, fiind marcat de personalitatea lui N. Iorga și îndeosebi a celui care i-a devenit mentor și magistru, Vasile Pârvan.

A obținut în 1926, anul apariției Geticei lui V. Pârvan, licența cu „magna cum laude” în filologie clasică - principal și arheologie - secundar. Remarcat din studenție de către V. Pârvan, îndrumat de acesta îndeaproape, a fost recomandat curând de magistru pentru obținerea unei burse de stat în Germania³, pentru anii 1928-1931. În Germania și-a însușit la perfecție limba germană, condiție obligatorie pentru accesul la o largă bibliografie de specialitate, și s-a decis hotărât și definitiv pentru specializare

și opera, în Memoriile secțiunii de științe istorice și arheologice a Academiei Române, 1995, 20, p. 99; Sever Dumitrașcu, **Ion Nestor – creator de școală arheologică**, în Memoria Antiquitatis, XX, 1995, p. 327-336; Mircea Petrescu-Dîmbovița, **Ion Nestor. Omul și opera**, în volumul **In memoriam Ion Nestor**, Buzău, 2005, p. 13-21; Eugenia Zaharia, **Ion Nestor. Omul, cercetătorul, profesorul**, în volumul citat, p. 27-31; Mircea Petrescu-Dîmbovița, **Din corespondența prof. dr. Ion Nestor, fost membru corespondent al Academiei Române**, în volumul citat, p. 33-43; Ligia Bârzu, **Ion Nestor – Profesorul**, în volumul citat, p. 45-49; Petre Diaconu, **Profesorul Ion Nestor, așa cum l-am văzut eu**, în volumul citat, p. 47-49.

² Principalele date privind familia profesorului Ion Nestor le-am reținut, îndeosebi, din articolul academicianului Mircea Petrescu-Dîmbovița, colaborator apropiat al magistrului și magistru el însuși, articol intitulat **Ion Nestor omul și opera**, publicat în volumul **In memoriam Ion Nestor**, Buzău 2005, p. 13-21. De aici am reținut, între altele, că din familia ofițerului Nestor, alături de viitorul mare arheolog și istoric, s-au mai remarcat frații săi, Iacob Nestor, specialist reputat în psihotehnică la catedra profesorului Zapan, și Constantin Nestor ziarist în București cunoscut și pentru faptul că a făcut ocolul lumii.

³ La terminarea facultății, înainte de a opta pentru specializarea în Germania, Ion Nestor s-a angajat, alături de alți tineri, într-o acțiune ce viza un adevărat program de regenerare națională, afirmându-se ca unul dintre spiritele novatoare ale secolului trecut. În **Istoria Literaturii Române. De la origini până în prezent**, ediția a II-a, București, 1982, p. 954 citim următoarele cuvinte ale lui G. Călinescu: „În 1927 trei tineri, Sorin Pavel, Ion Nestor și Petre Marcu-Balș (Petre Pandrea)... publică în Gândirea un manifest volubil și vehement, zis al << Crinului alb >>, apărând << tânăra generație românească – cea mai mândră, cea mai frumoasă și cea mai nouă... turmentată de probleme>> împotriva bătrânilor... Manifestanții aduceau un adevărat program de Renaștere, recomandând cele mai opuse țeluri reîntorcerea spre trecut pentru a descoperi rădăcinile străbune și a rezolva dezaxarea, revolta creatoare și abnegația... în fine istorie, autohtonie și credință față de ideal”. Deși G. Călinescu subliniază că „cei dintâi doi au rămas până azi (adică până în 1941, n.n. I.M.) niște necunoscuți, literar vorbind” și că autorii manifestului „n-au dat pilda marilor fapte”, trebuie evidențiat totuși, spre relevarea adevărului, că Ion Nestor deși n-a mers mai departe pe drumul literaturii s-a angajat în realizarea unora din obiectivele programului, între care „întorcerea spre trecut pentru a descoperi rădăcinile străbune... spre istorie, autohtonie și credință față de ideal”, în fapt s-a angajat în cercetarea arheologică, capitol important al culturii și istoriei naționale, domeniu în care a dat pe deplin, după părerea noastră, „pilda marilor fapte”, prin opera sa științifică și școala de arheologie pe care a întemeiat-o.

în arheologia pre- și protoistoriei. A avut privilegiul de a fi lucrat și colaborat la Berlin cu mari savanți, precum renumiții H. Schmidt, G. Bersu, K. Schuchardt și mulți alții. Tot la Berlin a avut acces pentru a studia exhaustiv materialul de pre- și protoistorie provenit din România, în special de la Cucuteni, Sărata-Monteoru și Cernavodă, dar și de la Sălcuța, Coțofeni, Crângu și Cunești⁴. Studiul acestor materiale arheologice va constitui o mare parte din substanța tezei sale de doctorat, aflată, în acei ani, în pregătire. Tot în timpul specializării la Berlin, Ion Nestor a participat la cercetările arheologice din stațiunea neolitică de la Goldberg, de sub conducerea lui G. Bersu. Aici viitorul mare arheolog român și-a însușit „pe viu”, cum se spune, tehnica observațiilor stratigrafice, pe care și-a perfecționat-o ulterior în țară prin săpăturile arheologice ce le-a condus, devenind un model, în domeniu.

După popasul științific de la Berlin, benefic și hotărâtor în formarea sa ca specialist recunoscut în arheologia epocii pre- și protoistorice, Ion Nestor și-a continuat specializarea la Universitatea din Marburg sub îndrumarea marelui arheolog și profesor german, G. v. Merhart, considerat, în ordine cronologică, al doilea său magistru după V. Pârvan.

La Universitatea din Marburg și-a definitivat teza de doctorat cu o temă privind paleoliticul și neoliticul din România, devenind în 1932 doctor în filozofie și numărându-se între cei 25 „*Doktoren aus Merharts Schule*” proveniți din 20 de țări ale lumii⁵.

La îndemnul marelui arheolog german, profesorul G. Bersu, Ion Nestor a dezvoltat teza de doctorat, mergând până în a doua epocă a fierului (La Tène) inclusiv, lucrarea astfel finalizată a fost tipărită cu titlul, **Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien**, în cel de al 22-lea volum al prestigioasei publicații *Bericht der Römisch – Germanischen Kommission* (BerRG.K), 1932 (1933), p. 11-181. După Getica lui Vasile Pârvan, ne aflăm în fața unei lucrări fundamentale a arheologiei românești. Era pentru prima dată când pre- și protoistoria României se bucura de o sinteză „bazată pe documentare exhaustivă și interpretări noi, profunde și pertinente, cu orizont larg”⁶. În această mult apreciată lucrare, Ion Nestor, la 27 de ani, „a dat prima clasificare și cronologie absolută și relativă, situând astfel preistoria României în preistoria universală. Cartea scrisă cu mână de maestru, cum a caracterizat-o V. G. Childe”⁷, marele arheolog englez de renume mondială, autor al celebrei lucrări **Făurirea civilizației, Evoluția societății și De la preistorie la istorie**, creatorul noțiunilor istorice de „revoluție neolitică” și „revoluție urbană”, a făcut o „carieră” științifică impresionantă.

Lucrarea lui Ion Nestor, **Der Stand...** care a reprezentat „o adevărată cotitură în istoriografie cu privire la preistoria României”⁸ a fost distinsă cu premiul „V. Pârvan” al Academiei Române și a rămas până astăzi un adevărat îndrumar și model

⁴ Vezi mai pe larg la Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 13-14.

⁵ Sever Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 329.

⁶ Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 14.

⁷ Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 28.

⁸ Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 14.

de cercetare arheologică, în fapt de valorificare științifică a rezultatelor cercetărilor arheologice.

Încă din anii specializării în Germania Ion Nestor plănuia să-și extindă aria cercetărilor și asupra unei epoci mult discutate, numită deseori impropriu „mileniul întunecat” sau „mileniul marilor migrații” care înseamnă de fapt, în primul rând epoca formării poporului român. Dovadă în acest sens este studiul publicat în Germania, în colaborare cu C. S. Nicolăescu-Plopșor, despre cazanele hunice din Oltenia⁹. Acestei epoci i se va consacra Ion Nestor începând cu 1950, dar în special din 1956 când și-a început activitatea în cadrul Academiei Comisia pentru studiul formării limbii și poporului român, coordonată de reputatul arheolog.

După întoarcerea de la specializarea din Germania Ion Nestor, timp de mai mulți ani, s-a dedicat cu precădere, cercetărilor și studiilor de arheologie pre- și protoistorică¹⁰

Rămân legate de numele profesorului I. Nestor adevăratele șantirere-școală de la Sărata-Monteoru (1937-1938, 1945-1958), Zimnicea (1948-1949); salba de șantiere de pe Valea Jijiei (Trușești, Larga Jijia, Holboca, Valea Lupului – Iași și Corlăteni), etc.

Începând cu 1951 a condus cercetările arheologice de la Suceava, apoi în anii următori a coordonat și colectivele de cercetări arheologice de la Dridu (1956-1962) și din ansamblul de necropole și așezări de la Brateiu din Transilvania (începând din 1959). Prin șantierele-școală de la Suceava, Dridu și Brateiu profesorul Ion Nestor a întemeiat ceea ce azi numim cu mândrie „Școala de arheologie medievală din țara noastră”, și ne-am permite să subliniem că este vorba în primul rând de arheologia epocii de formare a poporului român.

Ion Nestor a impus în cercetarea arheologică a epocii de formare a poporului român o nouă orientare, în sensul studierii în primul rând a fondului băștinaș, a impus metode riguroase de observații stratigrafice, de analiză și judecare a rezultatelor cercetărilor arheologice în contextul lor istoric. Prin studiile sale și ale elevilor săi, treptat „s-a impus concepția continuității în sensul cel mai larg, reducerea fenomenului

⁹ I. Nestor, C. S. Nicolăescu-Plopșor, **Hunnische Kessel aus der Kleinen Walachei**, în *Prähistorische Zeitschrift*, 21, 1937, 3, p. 178-182.

¹⁰ Pentru contribuția lui Ion Nestor la cunoașterea pre- și protoistoriei a se vedea, în special, Mircea Petrescu-Dîmbovița, **Les contributions de Ion Nestor concernant le problème des liaisons de l'espace carpato-danubien-pontique avec le nord de l'Italie à l'Âge du Bronze et au début de Hallstatt ancien**, în *Dacia, N.S.*, 1994-1995, XXXVIII-XXXIX, p. 41-53; Vasile Chirica, **Epoca paleolitică**, în volumul *In memoriam Ion Nestor*, Buzău, 2005, p. 51-56; Dan Monah, **Profesorul Ion Nestor și cercetarea culturii Cucuteni**, în volumul citat, p. 57-61; Petre Roman, **Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului în viziunea prof. Ion Nestor**, în volumul citat, p. 63-66; Marin Dinu, **Perioada finală a eneoliticului și de trecere la epoca bronzului în spațiul est-carpatic al României în viziunea prof. Ion Nestor și în lumina noilor cercetări**, în volumul citat, p. 67-90; Mircea Petrescu-Dîmbovița, **Metalurgia bronzului**, în volumul citat, p. 91-100; Marilena Florescu, **Cultura Noua. De la semnalare la cunoaștere**, în volumul citat, p. 101-111, Attila László, **Contribuția lui Ion Nestor la cunoașterea Hallstattului timpuriu (cu specială privire la regiunile est-carpătice ale României)**, în volumul citat, p. 113-127.

migrațiilor la proporțiile sale reale, îndreptarea atenției către procesele de dezvoltare internă, fără desigur, a se neglija nici realitatea și nici importanța – relativă – a elementelor etnice alogene și a influențelor externe¹¹. A luat atitudine față de folosirea abuzivă a sintagmelor „epoca prefeudală” și „,perioada marilor migrații”¹². A definit și a impus în literatura de specialitate conceptul de „cultură de tip Bratei sau Bratei-Morești” și de „cultură de tip Ipotești-Cândești”¹³, specifice Transilvaniei și respectiv regiunilor de la sud de Carpați în secolele V-VII. Pe baza primelor sondaje făcute la Dridu în 1956, Ion Nestor a dat „o primă interpretare arheologică și istorică a rezultatelor de la Dridu”¹⁴

Incontestabil Ion Nestor a contribuit la formarea câtorva generații de arheologi, de la preistorie la epoca evului mediu. Dar dincolo de toate aceste realizări remarcabile Ion Nestor rămâne creatorul școlii de arheologie a epocii de formare a poporului român. Aproape toți cei care au lucrat și lucrează, în ultima jumătate de secol, în arheologia epocii de formare a poporului român sunt foști studenți și doctoranzi ai profesorului Ion Nestor.

Pe bună dreptate s-a evidențiat recent că „în istoria și arheologia mileniului I d.Hr. profesorul Ion Nestor a deschis – fără îndoială – un drum larg și necesar, l-a orientat și dirijat creând o modernă școală, deosebit de viguroasă, care a putut duce mai departe și împlini ideile și năzuințele sale generoase... privind procesul de formare a poporului și limbii române”¹⁵

Pe lângă șantierele arheologice din țară, pentru a-și îmbogăți cunoștințele, metodologia cercetărilor de teren, încă din anii specializării în Germania, Ion Nestor, cum s-a mai spus, a participat la cercetările arheologice de la Goldberg – Germania, sub conducerea lui G. Bersu, iar mai târziu la cercetările de la Sadovec – Bulgaria, în 1934-1935, conduse de același mare arheolog, pentru ca în anii 1969-1970 să conducă cercetările dintr-un sector al importantei necropole de la Sirmium, din Voivodina, unde după aprecierile distinsului arheolog sârb V. Popovič, studenții iugoslavi și americani de sub conducerea sa (a lui Ion Nestor, n.n. I.M.) au avut prilejul de a dobândi „o nouă și o prețioasă experiență arheologică”¹⁶.

Cel considerat „demiurgul arheologiei moderne din România”¹⁷ s-a impus în arheologia românească, în fața colaboratorilor și discipolilor, prin metoda riguros științifică aplicată cu consecvență în cercetările de teren, prin felul ingenios de a „citi” și interpreta stratigrafia unui sit arheologic, prin felul în care încadra cronologic și

¹¹ Ion Nestor, **Arheologia perioadei de trecere la feudalism pe teritoriul R. P. R.**, în *Studii. Revistă de istorie*, XV, 1962, 6, p. 1427.

¹² *Ibidem*, p. 1425.

¹³ *Ibidem*, p. 1433-1435.

¹⁴ Eugenia Zaharia, **Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român**, București, 1967, p. 10.

¹⁵ Dan Gh. Teodor, **Unele considerații privind regiunile carpato-dunărene în secolele V-VII d. Hr. (Contribuțiile lui Ion Nestor referitoare la unele aspecte ale etnogenezei românești)**, în volumul *In memoriam Ion Nestor*, Buzău, 2005, p. 191.

¹⁶ V. Popovič, **Ion Nestor**, în *Sirmium*, IV, Beograd, 1982, p. I-II, apud Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 17.

¹⁷ Petre Diaconu, *op. cit.*, p. 47.

cultural chiar și o descoperire arheologică întâmplătoare. În acest ultim sens ne amintim cât de exact a încadrat profesorul Ion Nestor, doar pe baza analizei câtorva vase, descoperite întâmplător în 1962 într-un cuptor de ars ceramică, de la Mănoaia – Costișa, din județul Neamț, acele materiale arheologice care erau o „premieră” pentru regiunile est carpatice, definind cronologic și cultural conceptul de cultură Costișa¹⁸ atribuită populației autohtone de la est de Carpați din vremea dominației hunilor.

Din lucrările remarcabile care l-au consacrat pe profesorul Ion Nestor ca arheolog, ca specialist în pre- și protoistorie și îndeosebi ca fondator al arheologiei medievale în țara noastră, pe lângă lucrările deja amintite până acum, fie în text fie în notele bibliografice¹⁹, mai menționăm: **Contributions archéologiques au problème des Proto-Roumains. La civilisation de Dridu**, (în Dacia, N.S., II, 1958, p. 371-382); în tratatul de Istorie a României (I, București, 1960, capitolele: **Izvoarele arheologice**, p. XXXIX-LII; **Mezoliticele**, p. 25-27; **Epoca bronzului**, p. 90-132; **Migrația popoarelor**, p. 670-704); **L'établissement des Slaves en Roumanie à la lumière de quelques découvertes archéologiques récentes**, (în Dacia, N.S., V, 1961, p. 429-488); **La pénétration des Slaves dans la Péninsule balkanique et la Grèce continentale**, (în RESEE, I, 1963, 1-2, p. 41-67); **Sur la période de transition du néolithique à l'âge du bronze dans l'aire des civilisations de Cucuteni et de Gumelnița**, (în colaborare cu Eugenia Zaharia, în Dacia, N.S., XII, 1968, p. 17-43); **În istoria poporului român** (sub redacția Acad. Andrei Oțetea, București, 1970), capitolele **De la primii locuitori până la daci**, (p. 19-36) și **Formarea poporului român** (p. 91-113); **Directions des recherches d'archéologie médiévale en Roumaine** (în RRH, IX, 1970, 3, p. 405-413); **Sfârșitul lumii antice și barbarii**, (în Aluta, III, 1971, p. 119-127); **Metode noi în arheologie**, (în colaborare cu Al. Vulpe, în **Metode noi și probleme de perspectivă ale cercetării științifice**, București, 1971, p. 131-132); **Raport preliminar despre săpăturile de la Bratei, județul Sibiu (1959-1972)**, (în colaborare cu Eugenia Zaharia, în Materiale, X, 1973, p. 191-201).

Câteva din lucrările savantului precum **Arheologia perioadei de trecere la feudalism...**; **Les données archéologiques et la problème de la formation du peuple roumain**, dar mai ales cele două capitole din **Istoria poporului român** (sub redacția Acad. Andrei Oțetea) privind preistoria României și formarea poporului român, rămân modele, sunt cu adevărat „texte clasice” în domeniu. Aceste texte memorabile se remarcă prin conciziune, forma de exprimare, sunt scrise într-o aleasă

¹⁸ Ion Nestor, **Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple romain**, în RRH, 3, 1964, 3, p. 399; Dan Gh. Teodor, V. Căpitanu și I. Mitrea, **Cercetările arheologice de la Mănoaia-Costișa și contribuția lor la cunoașterea culturii materiale locale din secolele V-VI e. n. din Moldova**, în Carpica, I, 1968, p. 233-248.

¹⁹ Pentru contribuția lui Ion Nestor la cunoașterea epocii migrațiilor, a unor aspecte esențiale ale procesului de formare a poporului român și civilizației evului mediu a se vedea și alte câteva contribuții recente: Gheorghe Bichir, **Contribuția prof. Ion Nestor la cunoașterea sarmaților pătrunși în spațiul carpato-danubian**, în volumul **In memoriam Ion Nestor**, Buzău, 2005, p. 157-159; Ștefan Olteanu, **Cu privire la etapa timpurie a culturii „Dridu”**, în volumul citat, p. 193-195; Nicolae Constantinescu, **Arheologia civilizației medievale de la sud de Carpați. Contribuția savantului Ion Nestor**, în volumul citat, p. 231-238.

limbă; în aceste texte nici un cuvânt nu este de prisos, dar nici nu lipsește vreun cuvânt care să umbrească frumusețea textului.

Deși a scris și tipărit aproape 100 de lucrări științifice (articole, studii, colaborări la tratate și enciclopedii etc.), într-o epocă în care cenzura era deosebit de rigidă și intransigentă, s-a spus uneori că profesorul Ion Nestor a scris puțin. Dar oare în știință contează, în primul rând, numărul de lucrări, numărul de pagini, „kilogramele și metrii cubi” de maculatură? Convingerea noastră este că cei care afirmă că profesorul Ion Nestor a scris puțin nu i-au citit întreaga operă. În primul rând, cu fiecare revenire asupra operei savantului ne întărim convingerea că tot ce a scris Ion Nestor este valoros, are substanță științifică, are idei și concluzii perene. Cei care l-au cunoscut știu că profesorul era foarte exigent, redacta cu o grijă deosebită, „cântărind”, recitind fiecare cuvânt, fiecare frază de mai multe ori. Textele scrise de Ion Nestor sunt rezumatul unor prelungi reflecții, al unor minuțioase analize, verificări și comparații. Pentru fiecare afirmație se sprijinea pe o bogată argumentație, pe un însemnat volum de date arheologice. În fiecare articol, studiu... argumentația sa științifică este foarte riguroasă. Era foarte bine informat cu tot ce era nou în domeniul său de cercetare. În legătură cu orice privea arheologia profesorul Ion Nestor știa tot și încă ceva în plus. Îmi amintesc cum, în toamna anului 1972, arătându-i piesele din tezaurul de vase romane de la Muncelul de Sus, județul Iași, după ce a exclamat că „este ceva senzațional pentru această zonă a Europei” ne-a indicat pe loc câteva lucrări bibliografice și ne-a sugerat o încadrare cronologică care s-a dovedit ulterior corectă. Informațiile bibliografice primite și sugestiile date atunci ne-au fost de mare folos în orientarea noastră pentru valorificarea științifică a acestei importante descoperiri arheologice, realizată la câțiva ani de la trecerea savantului în lumea celor drepți²⁰.

Trecând peste această paranteză și revenind la cei care afirmă că profesorul Ion Nestor a scris puțin să mai amintim, pentru cei de azi și cei care vor veni după noi, câteva lucruri. În primul rând, și cred că este un lucru exemplar, rar întâlnit și care trebuie să rețină atenția, profesorul Ion Nestor, așa cum a mărturisit-o, în câteva rânduri, în îndelungata-i activitate științifică „*n-a semnat decât ceea ce a fost scris de propria sa mână*”²¹ (s.n. I.M.). Se știe că în epocă, dar din păcate obiceiul se păstrează și astăzi deseori, coordonatorii, conducătorii unor șantiere arheologice, de exemplu, sunt primii trecuți pe coperta unei monografii. Ori profesorul Ion Nestor nu a practicat așa ceva niciodată, și avem numeroase exemple în acest sens. Opera sa științifică se găsește nu doar în textele pe care le-a scris, dar se regăsește, în mare măsură și în lucrările colaboratorilor săi, a doctoranzilor pe care i-a îndrumat. Toate aceste lucrări poartă girul spiritual, poartă pecetea „Școlii de arheologie Ion Nestor”. Pe bună dreptate s-a făcut observația că Ion Nestor „a muncit de zeci de ori mai mult decât a scris”²².

²⁰ Virgil Mihăilescu-Birliba, Iona Mitrea, **Tezaurul de vase romane de la Muncelul de Sus, în Carpica, X, 1978, p. 163-177; Idem, Le trésor de vases romains de Muncelul de Sus, în Dacia, N.S., XXII, 1978, p. 201-221.**

²¹ Petre Diaconu, *op. cit.*, p. 48-49.

²² A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 463.

În paralel cu activitatea științifică, de cercetare pe șantierele arheologice, la Muzeul Național de Antichități, transformat în 1956 în Institutul de Arheologie din București, Ion Nestor, acest „stâlp al arheologiei românești”²³, a slujit cu credință catedra universitară din cadrul Facultății de Istorie, din Universitatea București, la care a susținut în fața a treizeci de generații de studenți, cursuri de preistorie generală, de preistoria României, de bazele arheologiei, de etnografie precum și cursuri speciale privind istoria mileniului I d.Hr., în fapt despre epoca formării poporului român. Ca profesor Ion Nestor s-a impus în primul rând, prin eleganța expunerii, nivelul informației transmise studenților, prin deschiderea permanentă spre nou dublată de un ascuțit spirit critic, curajul susținerii părerilor personale în plină epocă dogmatică; s-a impus prin exigență dar și prin probitatea profesorului în relațiile cu studenții având ca principal suport docimologic „știința de carte”. Fie la seminar, preseminar, la curs sau la examen pentru profesorul Ion Nestor studentul era „un partener într-o dezbatere științifică”²⁴. Pentru toate aceste calități marele învățat, creator de școală în arheologia românească a fost iubit și stimat, a rămas pentru cele treizeci de generații de studenți, pentru numeroșii colaboratori și doctoranzi „Profesorul” prin excelență.

Dar poate puțini știu că distinsul arheolog și profesorul model, datorită spiritului său critic, invidiei unor contemporani, verticalității sale în orice împrejurare, datorită unor remarci și suspiciuni, precum aceea privitoare la arborarea steagului sovietic în gara din Iași²⁵ și îndeosebi a cutezanței sale de a discuta la curs puncte de vedere devenite „dogme” în epocă a avut de suportat o suită de nedreptăți mergând până la suspendarea sa, în anii 1952-1953, din învățământul superior, de la conducerea Muzeului Național de Antichități și de la conducerea șantierului arheologic de la Suceava. Securitatea l-a ținut mulți ani sub observație, întocmindu-i un voluminos dosar cu numele de cod „Arheologul”²⁶

În pofida tuturor necazurilor, care confirmau încă o dată că „nu vremurile sunt sub om, ci bietul om sub vremi”, profesorul Ion Nestor s-a impus, de la an la an, tot mai mult în lumea științifică românească și în lumea științifică internațională, meritele sale fiind recunoscute și în mare parte răsplătite prin premii și titluri științifice. Doctor în filozofie din 1932, a parcurs toate treptele ierarhiei universitare până la titlul de profesor universitar doctor docent; a primit în 1935 premiul „Vasile Pârvan” al Academiei, a fost ales în 1955, membru corespondent al Academiei Române, a fost distins cu Premiul de Stat în 1949 și 1963, pentru contribuțiile sale științifice, a fost membru titular al Academiei de Științe Sociale și Politice din 1970. Recunoașterea meritelor sale științifice în afara țării s-a concretizat în alegerea ca membru, din partea

²³ Gh. Ștefan, *op. cit.*, p. 5

²⁴ Ligia Bârzu, *op. cit.*, p. 45.

²⁵ Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 15

²⁶ Ioan Opreș, *Istoricii și securitatea*, București 2004, 710 p., din care cca. 100 de pagini se referă la Ion Nestor. În urma unui denunț privind remarcile referitoare la arborarea steagului sovietic în gara din Iași, profesorului Ion Nestor i s-a interzis mulți ani intrarea în fosta U. R. S. S. Această interdicție a fost legată și de faptul că, în primii ani ai comunismului, numele lui Ion Nestor era confundat, de cei puși să-l urmărească, cu numele marelui istoric bucovinean Ion Nistor (1876-1962), asupra căruia s-au abătut fărădelegile regimului comunist din România, suferind detenția între anii 1950-1955.

României, al Consiliului Permanent al Uniunii Internaționale de Științe Pre- și Protoistorice, membru titular al Institutului Arheologic German, membru al Societății de Arheologie din Iugoslavia și vicepreședinte al Uniunii Internaționale de Arheologie Slavă; redactor pentru România al publicației *Inventaria Archaeologica*, și al seriei *Prähistorische Bronzefunde* de la Frankfurt am Main.

Deși în obsedantul deceniu a avut restricții serioase în legătură cu ieșirea sa din țară, ulterior impunându-se tot mai mult pe plan științific, devenind un nume în literatura arheologică, nu numai din țară ci și din străinătate, a participat la numeroase congrese și alte reuniuni științifice internaționale unde s-a dovedit a fi un strălucit reprezentant al științei arheologice românești. În acest sens rămâne memorabilă intervenția sa în favoarea tezei continuității daco-romane, în nordul Dunării, reușind să convingă un auditoriu numeros și în mare parte ostil, la Congresul Internațional de Științe Istorice, din 1970, de la Moscova²⁷

Nu i-am fost student, dar în mare măsură mă pot considera elev și al profesorului Ion Nestor²⁸ Alături de academicianul de azi, profesorul Mircea Petrescu-Dîmbovița, al cărui student am fost, distinsul arheolog fiind și cel care mi-a orientat pașii spre arheologia mileniului I d. Hr., încă din anul I, profesorului Ion Nestor îi datorez mult în planul formării științifice.

Aflat în mai multe rânduri în preajma profesorului Ion Nestor am putut constata că arheologul-savant era un om ales, discret, modest, intransigent și de o verticalitate și moralitate rar întâlnite în epocă. Era apropiat de colaboratori și dispus mereu să dăruiască din bogatele sale cunoștințe de specialitate. Pătruns de un adevărat cult al muncii, al datoriei împlinite, asemeni magistrului său Vasile Pârvan, profesorul

²⁷ Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 20; Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 29.

²⁸ În 1968 am devenit doctorandul profesorului Ion Nestor, cu o temă de cercetare intitulată *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-LX*. Cu un an înainte făcusem un stagiu de specializare la Facultatea de Istorie din cadrul Universității București, sub îndrumarea profesorului Ion Nestor, participând la toate cursurile susținute de magistrul, și având în acel timp numeroase discuții legate de arheologia mileniului I d. Hr., problematică de care eram preocupat încă din anii studenției, tema de licență, pregătită sub îndrumarea profesorului Mircea Petrescu-Dîmbovița, susținută în 1963, privea epoca secolelor VI-X în Moldova, fiind continuată ulterior ca temă de doctorat. Profesorul Ion Nestor era foarte bucuros că la Bacău colaborez foarte bine cu iubitul său student Iulian Antonescu, fiind convins că acesta în calitate de director al Muzeului din Bacău, mă va sprijini cu fondurile necesare realizării cercetărilor arheologice impuse de elaborarea unei viitoare teze de doctorat. Și așa a fost!

Pentru a vedea „pe viu” metoda de cercetare a profesorului Ion Nestor am participat timp de câteva săptămâni, în 1969, la cercetările arheologice din necropola nr. 1 de la Bratei. Am susținut cele trei examene și cele două referate, din cadrul pregătirii prin doctorat, sub îndrumarea profesorului Ion Nestor. Eram cu lucrarea în faza finală de elaborare când a survenit neașteptatul sfârșit al profesorului Ion Nestor. A trebuit să susținem teza de doctorat la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca sub conducerea profesorului Kurt Horedt. Am avut satisfacția că noul conducător științific nu a schimbat aproape nimic din structura și conținutul lucrării, aceasta rămânând așa cum fusese acceptată, în mare, de regretatul profesor Ion Nestor. Am văzut în aceasta respectul profesorului Kurt Horedt față de memoria marelui dispărut, trecând dincolo și uitând controverselor lor științifice.

Ion Nestor toată viața sa a dorit să vadă ridicată tot mai sus, la nivelul ccrințelor europene, știința țării sale, în speță arheologia țării sale. A fost, precum mulți din străluciții elevi ai școlii lui Vasile Pârvan, asemeni magistrului său un soldat credincios al datoriei față cultura și știința poporului său.

La capătul acestor modeste rânduri, ne plecăm cu respect și venerație în fața memoriei marelui arheolog și istoric, creator de școală în arheologia românească, cel care, în mare măsură, ne-a făcut „căuzași” pe ogorul arheologiei românești, privind în special procesul îndelungat și complex al formării poporului român.

Și nu găsim cuvinte mai potrivite pentru acest final decât cele spuse de Vasile Pârvan, magistrul al magistrului omagiat de noi: „*Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieții, se pleacă cu reculegere spre pământul unde dorm oamenii vechi, din tăria cărora au crescut ei, oamenii noi, ca florile nouă din pulberea florilor vechi*”²⁹

ION NESTOR (1905-1974) – CREATOR OF SCHOOL IN THE ROMANIAN ARCHEOLOGY

SUMMARY

The work presents the life and the work of the archeolog and the historian Ion Nestor, the creator of the medieval archeological school from Romania.

Born on 25th of August 1905 at Focșani, after graduating the high school in his native town, he followed the university studies in Bucharest, finished in 1926. He made a specialization in pre and proto-history in Berlin and Marburg, sustaining din doctorate thesis, under the supervision of the savant G.V. Merhart, in 1932. The paper, developed, was published in 1933, becoming a reverence paper in archeology.

He leaded the archeological research papers from Sărata-Monteoru, Zimnicea, Valea Jijiei, and then he continued the researches from Dridu and Brateiu (in pre and proto-history of the Middle Age). In archeology he imposed modern methods of research.

He was a distinguished, university professor, he leaded the preparation of many post graduates.

He published approximately 100 studies, articles, collaborations to treaties, encyclopedias, etc.

He was distinguished with many decorations, scientific titles, etc.

He received the “Vasile Pârvan” Prize of the Academy; he was a corespondent member of the many other specialty institutions from abroad.

The savant Ion Nestor remains a teacher model, researcher, and a scientific guide. He was an authentic creator of school in the Romanian archeology.

²⁹ Vasile Pârvan, *Parentalia. Închinare împăratului Traian la XVIII veacuri de la moarte, în Memoriile*, București, 1923, p. 164.

ADRIAN CONSTANTIN BRUDARIU

Ștefan Ciudin

Personalitate marcantă a intelectualității juridice. S-a născut în ziua de 26 august 1893 în localitatea Dumasca din comuna Tăcuta, județul Vaslui.

Este fiul lui Constantin Brudariu, primul învățător al școlii din Dumasca, și al Profirei, fiica fostului învățător Mihai Duca din Iași. Bunicul, tot ieșean, era originar din Osoi. Școala primară începută la Podul Iloaiei, apoi continuată la Iași, după care urmează cursurile Liceului Național din acest oraș. Tatăl său, cu un salariu de 87 de lei lunar, nu-i mai rămânea bani pentru a-i plăti taxele școlare, în această situație elevul Brudariu s-a angajat să dea preparații, apoi intră dirijor de cor la „Spiridonie” și în cele din urmă lucrător la trupa lui V. Negruzzi. Ca elev la Liceul Național, a fost un fidel colaborator al revistei „Încercări”, prezentând articole din viața școlii.

Stagiul militar la Regimentul 13 infanterie, după care urmează în București Școala militară de ofițeri în rezervă, terminând-o cu gradul de sublocotenent.

În 1916 participă pe front pentru apărarea patriei și întregirea neamului. În cursul luptelor a fost rănit. Termină Facultatea de Drept din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași în perioada 1914 - 1918. Încă din anii studenției Adrian Brudariu a contribuit la constituirea unui nucleu socialist din care făceau parte: Constantin Stere, Victor Ion Popa, V. Beldie, C. Spiridon Popescu ș. a. În partea a doua a războiului (1917), fiind avansat la gradul de căpitan, i s-a dat comanda companiei. În asemenea împrejurări, fără să se aștepte, a devenit comandantul Ecaterinei Teodoroiu, care făcea parte din efectivul acestei unități - regimentul 43/69 infanterie.

Apreciată pentru faptele de armă, de care a dat dovadă în timpul operațiunilor de front, căpitanul A. Brudariu întocmește referat pentru ca Ecaterina Teodoroiu să fie avansată la gradul de sublocotenent. Referatul a avut ecou fiind materializat prin avansarea eroinei la gradul solicitat.

Alte activități: în anul 1919, ca avocat, Adrian Brudariu devine secretarul prof. univ. Eugen Herovanu. Tot în acest an a fost numit magistrat de către Ministrul Justiției Dr. Buzdugan. A colaborat ca reporter la revista „Chemarea” din Iași editată de N. D. Cocea. La această publicație au colaborat: Cezar Petrescu, Demostene Botez, Pamfil Șeicar, Ion Voinea ș.a. A salvat viața lui George Enescu în împrejurări excepționale, în calitate de magistrat stagiar a funcționat la Târgul Frumos – Iași (1919) dând dovadă de multă pricepere, sesizând corupția politică, soarta omului izolat neintegrat în jungla politică și a moravurilor specifice timpurilor de atunci.

Ca judecător în perioada 1920 - 1925, a funcționat la Chelemenți - Hotin, Adjud - Putna, Sf. Gheorghe - Trei Scaune și Timișoara. Activitatea desfășurată a constat din judecarea cauzelor de violență, infracțiuni de furt și tâlhărie, abuz în serviciu, fals în acte publice, calomnie, furt din bani publici, ultraj, delictes silvice, tentații de crimă ș.a.

Cu privire la activitatea jurnalistică a editat ziarul „Chemarea Banatului”- 1926, „Aurora Banatului”- 1930 - 1932. A publicat în 1937, lucrarea „Depopularea Banatului” cu unele date statistice de interes național.

În presă a indicat lupta ce trebuie dusă pentru a învinge adversitățile vieții. Prin articolele combative, făcându-se foarte cunoscut dar și temut fapt pentru care a fost mutat în mai multe locuri din țară pentru a-și desfășura activitatea.

În 1933 a alcătuit „Blocul Democratic”, la Timișoara, cu socialiștii, candidând în fruntea listei cu ei la alegerile comunale.

A luat atitudine hotărâtă contra lui Horia Sima (1936). În 1939 a fost ales Prodecan și apoi Decan al Baroului Timișoara, singurul caz din Moldova care a înfrânt regionalismul. A protestat împotriva Dictatului de la Viena (1940).

În 1943 a luptat cu succes și pericole pentru eliberarea Dr.-ului Petru Groza din închisoare, fapt recunoscut și scris „La umbra celulei”.

Academicianul Gh. T. Kirileanu, folclorist, editorul lui Ion Creangă, fusese arestat la P. Neamț în 1954, spre a i se putea confisca biblioteca de 30.000 de volume spre a fi scoase din țară, ceea ce era o pierdere ireparabilă, în urma referatului, întocmit de A. Brudariu și înmănat lui P. Groza, a fost eliberat, iar biblioteca salvată.

Istoricul Constantin C. Giurescu zăcea, în 1955, cu domiciliu obligatoriu, bolnav și fără medicamente la Măzăreni, județul Brăila. La intervenția lui A. Brudariu a fost eliberat.

Simion Mehedinți, marele nostru geograf, expulzat în 1955 și cu biblioteca confiscată, era adăpostit din milă în curtea bisericii Mavrogheni din București, în urma referatului adresat lui Petru Groza, i s-a restituit biblioteca și casa din strada Racoviță nr. 12 București.

Ca avocat în Baroul Timișoara, a apărat în mod gratuit pe oamenii lipsiți de mijloace materiale, iar la un număr de 20 de săraci le-a acordat pensii lunare din onorariile biroului de avocatură.

Activitatea umanitară a lui Adrian Brudariu a fost interpretată de antipartinici și paukeriști drept agitație, pentru care înscenare a fost arestat și condamnat la 5 ani închisoare.

Pa patul de moarte, dr. Petru Groza l-a grațiat pe data de 1 ianuarie 1958, iar la 13 ianuarie același an a fost eliberat.

La 1 iunie 1964, Tribunalul Suprem, constatând nevinovăția lui A. Brudariu, l-a achitat evocând fondul și judecând fără trimeri și fără să fie citat și lipsa, în cazul respectiv, a oricărui suport juridic și probator pentru cazul de detenție. Onoare înalților magistrați care nu s-au lăsat influențați de presiuni lăaturalnice!

În 1966 a fost solicitat de Directorul Analelor de Istorie și Științe Social-politice Ion Popescu-Puțuri să colaboreze la reconsiderarea Dr.-ului N. Lupu. Tot la această dată a donat statului Actul de autonomie a Basarabiei și Sfatul Țării din 24 ianuarie 1918.

În 1968, la 18 mai, cu ocazia vizitei în țara noastră a Generalului Charles de Gaulle, A. Brudariu, prezent la Ambasada Franței din București, a adresat generalului francez, în prezența conducătorului statului român și în numele ofițerilor de rezervă care au luptat în Moldova alături de ofițerii francezi, rugămintea și mulțumiri recunoscătoare pentru sprijinul pe care l-a acordat Franța latină latinilor de la Dunăre.

Pentru istoricii de mâine, redăm integral textul alocuțiunii către Generalul Charles de Gaulle din ziua de 18 mai 1968:

Monsieur le général,

Permettez a un ancien vétéran de guerre qui a commande Ecaterina Teodoroiu, notre Jeanne D'Arc, de vous exprimer la reconnaissance éternelle pour votre decision de mettre le scenau de la Rome sur le frontispice de la nation Roumaine, aussi latin que la peuple français.

Aussi j e veux vous avouer notre grande reconnaissance pour le fait que la France, par votre voix, veut assurer l'assistance de notre pays et a notre président Nicolae Ceaușescu que pourra marcher avec une plus grande décision sur la route de nous défendre de la terreur qui peut venir de tous les quatre points cardinaux.

Strângându-i mâna, generalul De Gaulle a spus: „Merci pour votre sincérité !”

Alte activități: La ceremonia funerară a poetului Alexandru C. Teodoreanu - „Păstorel” - a rostit un panegiric (17.III.1964). La decesul profesorului Ioan Petrovici (20.11.1972) și a lui Tudor Teodorescu Braniște au fost rostite în fața mulțimii cuvinte de despărțire. Ultimul panegiric a fost adresat scriitorului și luptătorului național Pantelimon Halipa la 3.V.1979. A publicat numeroase consultații juridice și articole de specialitate, precum și traduceri din limbi străine.

În 1959, aflându-se la mănăstirea Agapia, traduce din limba franceză cartea lui Ferdinand Denis intitulată *Indianul călător* cu subtitlul *Înțelepciunea populară a tuturor națiunilor*, premiată de Academia Franceză. Cartea este editată la 1833 de editura „Biblioteca populară” din Paris, condusă de Victor Hugo, Arago, Sainte-Beuve, P. David, Lenoir ș. a. Ea cuprinde o colecție de proverbe și maxime adunate de la 23 de popoare de pe 4 continente (Europa, Africa, Asia, și America) înfățișate prin glasul brahmanului Nara Muny.

Pentru mărirea fondului de carte din bibliotecile școlare, face la data de 15.V.1982 o donație de 140 de cărți și reviste școlilor:

- Tăcuta, 48 exemplare, confirmare dată de prof. Floarea Guțescu;
- Dumasca, 67 exemplare, confirmare dată de înv. Veronica Bălan;
- Mircești, 25 exemplare, confirmate de înv. Iftene Neculai.

Ca o recunoaștere a marilor sale merite, la 23 februarie 1976 a fost ales membru al Asociației oamenilor de știință din România. La 30 august 1977 a fost declarat membru al Academiei de științe din New-York, U. S. A., pe temeiul activității sale culturale și sociale din Banat.

Note:

1. M. Ferdinand Denis, *Brachanul călător*, p. 10-12
2. ***, *Jurnal memorial*, p. 7-8
3. ***, *Depopularea Banatului*, p. 46
4. ***, *Dictatura și democrația*, p. 9
5. Dr. Nicolae Lupu, *Luptător democrat*, p. 19

ADRIAN CONSTANTIN BRUDARIU

SUMMARY

Personality of Tăcuta Commune, Adrian Brudariu he relates, through the preparing which he had, by the juridical domain. Having these journalistic preoccupations we encounter him activating as a reporter to the „Call” Magazine from Iași, to the newspapers “The Banat Call” and “The Banat Aurora”.

He participates to the First World War, being the commander of Ecaterina Teodoroiu for which he demands a promotion to the sub-lieutenant degree.

For the cultural and social activity evolved in Banat and moreover for the publication of the paper “The Depopulation of Banat” with some statistic dates of national interest, was elected member of the Association of the science people of Romania member of the Academy of Sciences from New York.

VALENTIN SILVESTRU ȘI „PIȚIGOIUL”, SĂPTĂMÂNAL DE SATIRĂ ȘI HUMOR

Maria Martinescu

Motto:

“În toate societățile umoriștii au fost folositori. Până la un punct”

La săptămânalul de satiră și humor “Pițigoiu”, Valentin Silvestru a lucrat în perioada 1947-1948 și a publicat peste 90 de articole. „Pițigoiu” a apărut la București în perioada 19 mai 1946 – 3 octombrie 1948, având 4 sau 8 pagini de format 32cm ori 48cm și costând 5 sau 10 lei. Cronicile literare și științifice erau semnate de Ionel Țăranu, cupletele satirice de H. Nicolaide, șaradele și caricaturile de Nell Cobar și Ion Popescu Gopo. Cronicile literare și științifice sunt însoțite de caricaturi și sunt presărate cu versuri și cronici teatrale semnate de Valentin Silvestru cu pseudonimele: Mariol, M. și cu P. conf. M.. Pseudonimele sunt luate de la numele său real Marcel Moscovici. Numai articolul *La o casă de bilete* este semnat V. Silvestru, în timp ce următoarele vor fi semnate cu pseudonimele de mai sus.

Pe câteva articole autorul a făcut unele însemnări legate de problemele pe care le-a întâmpinat săptămânalul. Pe articolul *Înfiorătoarea tragedie de la Lido*, autorul a făcut următoarea însemnare: „Pițigoiu stabilizat”, de unde tragem concluzia că săptămânalul a avut probleme financiare rezolvate în final. Pe articolul *Căsătoria lui F* a scris cu litere de tipar „ULTIMUL PIȚIGOP”, dar de fapt este ultimul număr din 1947. În anul următor revista va apărea într-o serie nouă așa cum reiese din însemnarea făcută pe articolul *Geografie romanțată-Italia* unde a scris „serie nouă”.

Redacția și administrația le-am aflat din paginile săptămânalului: se găseau în București pe strada Sărandar nr.5-7-9. Un prim redactor a fost Alexandru Cornescu, nume întâlnit în numărul 51 și tot în acest număr se găsește o casetă în care scrie că manuscrisele nepublicate nu se înapoiază. Un alt prim-redactor a fost și Eugen Marian, nume găsit în numărul 65 al săptămânalului. Echipa aproape completă o aflăm din articolul *Pițigoii la cumpărat de pantofi*. Titlul articolului este motivat de faptul că în ultima vreme săptămânalul este scris mult mai bine și „încălțămîntea pițigoiiilor” s-a tocit și odată cu venirea primaverii au ieșit la cumpărături. Echipa publicației conform articolului amintit era formată din: Alexandru Cornescu, prim-redactor; Focșa, secretar de redacție; Gopo, Calf, Rik și Mariol.

După tematica abordată de Valentin Silvestru articolele pot fi grupate în: articole cotidiene, articole teatrale, articole sportive și epigrame. Umorul întâlnit în articole este atât de actual și poate fi comparat cu cel din opera lui Ion Luca Caragiale. Dacă pătrundem în lumea cotidiană din „Pițigoiu” vom descoperi întâmplări prezente și astăzi în viața de zi cu zi.

În *Dialogul* este prezentată eterna problemă a discrepanței dintre sat și oraș. Cu articolul *Sfaturi practice pentru cititorii noștri* autorul ne introduce în cotidianul secolului al XX-lea cu sfaturile pe care le recomandă cititorilor: în timpul liber cititorul este sfătuit să înlocuiască știrile sufocante din mass-media cu lectura.

Oamenii politici au același comportament ca și în zilele noastre, lucru întâlnit în articolul *Răspuns la un protest*. Un mare om politic al vremii Titel Petrescu, este invitat de președintele Turciei să petreacă vacanța pe malul Bosforului, lucru întâlnit și astăzi în rândul politicianilor. Articolele *Înfiorătoarea tragedie de la Lido* și *Crima din strada mea* sunt pline de sarcasm la adresa organelor de poliție ale vremii. Nume precum comisarul Croială, Mafalda sau Horoscopul din Piața Națiunii sunt și astăzi întâlnite în paginile articolelor din presă unde încearcă să descifreze misterele unor crime, violuri, furturi dar, totul se termină într-un stil kafkian „unde nu se întâmplă nimic” sau camusian „nimeni nu vine nimeni nu pleacă”. Articolul *Apropos de farmacia* prezintă starea jalnică în care se află sistemul sanitar. Medicamentele nu sunt de găsit, deși farmaciile sunt din două în două case. În *Scrisoarea închisă domnului primar* este prezentată în mod ironic activitatea primarului: totul se dărâmă, străzi, case și într-o zi cu ajutorul lui Dumnezeu o să se dărâme și primăria peste primar, fiind cea mai putredă instituție. Articolul *Omul care vindecă orice boală* prezintă o problemă care este încă actuală, cea a falșilor medici ce vindecă orice boală. Acestor medici le-au căzut victime unele personalități ale vremii: Ionel Teodoreanu, Sorana Gurianu, Avian (angajat al „Pitigoilui”).

Activitatea administrației vremii este prezentă în articolele: *Revista presei*, *Comunicat*, *La o cassă de bilete* și *Miia* unde sunt prezentate delicatele probleme ale transportului feroviar, lipsa căldurii, dezăpezirea străzilor, cozile de la magazinele alimentare, sistemul defectuos al serviciului poștal, corupția și birocrăția din administrația vremii. Viața cotidiană a Iașului este prezentată de Valentin Silvestru în stilul său ironic în articolele: *Cum se distrează lumea la Iași și Politețea străzilor*, unde pune sub o lupă critică atmosfera Iașului din perioada anilor 1947-1948. Iașul este văzut ca un oraș mare, bun și cuminte, așezat în Moldova pentru ca bucureștenii să-i spună „săracul” Viața cotidiană a Iașului este plină de cei ce știu lumea teatrului și a bistrourilor încărcate de poezie. Ironic este și articolul care are drept subiect Academia Română. Ea este prezentată ca o grădină îmbrăcată în fracuri, unde statuiele și fracurile sunt expuse continuu acțiunii moliilor, unele rezistă în timp altele nu. „Pitigoil” este supărat pe academie că nu a luat premii în anul 1947 și așa cum spune autorul în academie nu pot intra și „păsări”.

Articolele inspirate din activitatea teatrelor bucureștene sunt intitulate *Cu urechea prin culise*. Autorul reușește să surprindă cu stilul său ironic momente din activitatea unor teatre. Sunt criticate eșecurile unor spectacole, cum ar fi *Ave Maria* de la Odeon, este criticată soția cunoscutului director de teatru, Sică Alexanrescu, care a fost promovată în lipsa talentului. Autorul aduce în discuție Legea teatrelor pentru a se putea plăti drepturile de autor „celor în drept”. Sunt date ca exemplu, *Nunta lui Figaro* de Mozart și *Tartufe* de Moliere, spunând că drepturile de autor au fost reținute de Societatea Autorilor Dramatici din România, și nu de cei „în drept” De fapt face aluzii la autorii contemporani care nu primesc drepturile bănești pentru piesele scrise de ei. Întîlnim și numele unor mari actori români care sunt prezentați ironic în rândurile articolelor: Irina Răchițeanu Sirianu apare pe prima pagină a unui ziar „dar nu se vede”; Maria Filotti care în martie 1947 a împlinit 40 de ani de activitate în teatru, dar ziaristii de la „Pitigoil” nu au fost invitați și plini de ironie spun că speră să fie invitați când va „sărbători o sută de ani de teatru”; Fory Etterle „ce interpretează

în travesti un bătrân și un copil”, fiind la înălțime în ultimul; Ion Iancovescu este „singurul regizor din țară” și el va interpreta rolul lui Cyrano lăsându-și de pe acum „nasul să crească”; Angela Mateescu (soția lui Gr.V.Birlic) ce va juca rolul lui Othello la Colorado; Dina Cocea care pregătește un nou repertoriu, cel cu „numere de telefon”; Alexandru Giugaru ce a interpretat rolul unui „băcan”, dar în final autorul roagă cititorul să nu creadă aceste știri pentru că ele sunt „stupide și ridicole” În paginile săptămânalului întâlnim și numele unor începători în ale actoriei: Puiu Călinescu și Mitică Popescu. Despre marii actori ai vremii V. Silvestru spune că ar putea face față „oglinzii cu stele de la Hollywood” Articolele inspirate din activitatea teatrelor conțin mici înțepături la adresa snobismului lumii mondene din capitală și așa cum spune autorul „critica a vrut să fie blândă dar e bine să se mențină”

Epigramele publicate în „Pițigoiu”, analizate cu atenție au un ușor accent suprarealist și pot fi înscrise în același cerc literar cu cel al marilor: Gelu Naum, Dimitrie Stelaru, Urmuz, Fundoianu. Epigramele sunt încărcate de spiritul nonconformist al epocii, dar și de neologisme ce caută să epateze cititorul. Rima este perfectă: chinez rimează cu orez, femeie cu cheie, întâlnite în epigrama *China*. În *Panseuri cronico-dramatice* versurile sunt ironice și subtile:

*Fără vreo precisă vină
Deși vremea e ploioasă
Stagiunea la grădină
E destul de secetoasă.*

Admirator al lui Păstorel Teodoreanu, V. Silvestru nu putea scăpa în epigrame aspectele bahice ale convivilor vremii respective. În epigramele: *Stagiunea estivală* și *Casatorie* face referiri la aspectele amintite mai sus:

*De-i cald' o altă cale n-ai;
Decât cu un pahar de apă,
Mai bine setea ți-o adapă
Fânâina din Bacciserai.*

și:

*Probabil că asa-i iubirea
Ca un năstrușnic alcool
Ce luat pe stomacul gol
Te face să te pierzi cu firea.*

În epigramele *Serenada* și *Dragoste de pisici*, dedicate Josefinei și Nadiei, întâlnim numeroase comparații ale celor două cu lumea animală sau cu cea abstractă naturală: păr de paie, ochi de oaie, dinți de nucă, ochi de mamelucă. Epigrama *Provincie* surprinde ideea de provincialism aproape egală cu cea din *Oraș patriarhal* a lui Marin Sadoveanu, dar și cu cea a lui Minulescu unde plouă de trei ori pe săptămână:

*Și-și ridică târgu-n mare
Căci pentru sătenii din județ
Printr-o foarte simplă socoteală
Fiecare oraș e o capitală.*

Epigrama *Poem în cimitirul poezilor* scrisă în genul *Epigonlori* lui Mihai Eminescu amintește de marile valori ale poeziei franceze pe care le-a folosit autorul.

Sunt amintiți: Appollinaire de la care a împrumutat versul; Baudelaire folosit ca sursă de inspirație uneori; Laconte de Lisle care i-a transmis dorința de voiaj ca un narcotic și Lautremont originalitate. Epigramele din „Pițigoitul” au puternice influențe minulesciene și bacoviene.

Articolele sportive sunt puține și fac referiri la box și atletism. Ironiei autorului nu-i scapă atletul Ion Moina, care la Balcaniada din 1947 a fugit de „agenții fiscali” sau Iolanda Balaș Soeter care a „sărit în sus de bucurie”.

Valentin Silvestru a fost hărăzit cu un talent excepțional, cu o cultură superioară, însușiri specifice numai oamenilor mari. El este un nume care a trecut de acum în legendă, a scris zeci de cărți, a întemeiat publicații, a citorit cenacluri, festivaluri, societăți umoristice, a ținut șezători în toată țara, a întocmit analogii despre alții uneori strecurându-se și el printre ei, a tradus umoriști străini, a împlinit ce și-a propus în domeniul umorului.

VALENTIN SILVESTRU AND PIȚIGOIUL, WEEKLY OF SATIRE AND HUMOUR

SUMMARY

Between 1947-1948 Valentin Silvestru worked at „Pițigoitul”, a weekly of satire and humour. By the theme approached by the author these articles can be: daily articles, theatrical articles, sport articles and epigrams.

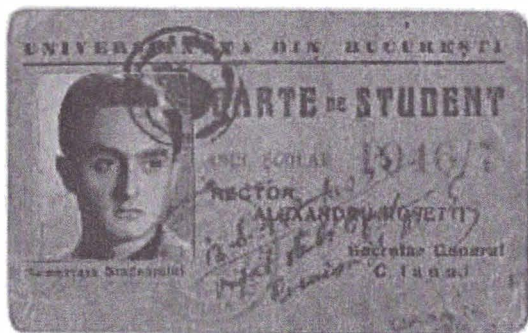
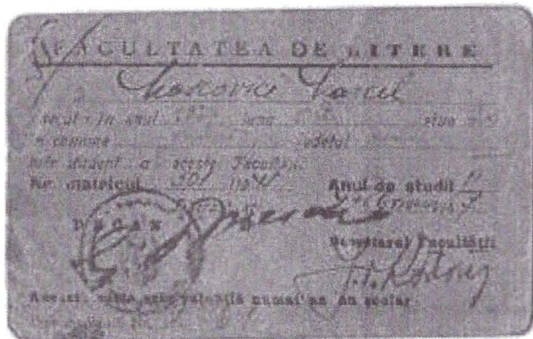
Bibliografie generală:

Hangiu, Ion, *Dicționarul presei literare românești-1790-1990*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.

Articolele publicate de Valentin Silvestru în „Pițigoitul- săptămânal de satiră și humor” 1947-1948, aflate în patrimoniul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui.

ANEXE

1. Carte de student.

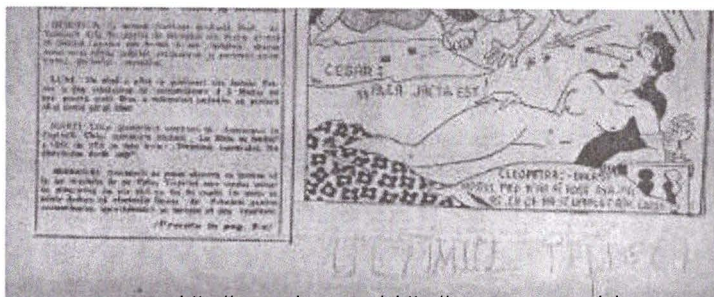
2. Legitimăție.

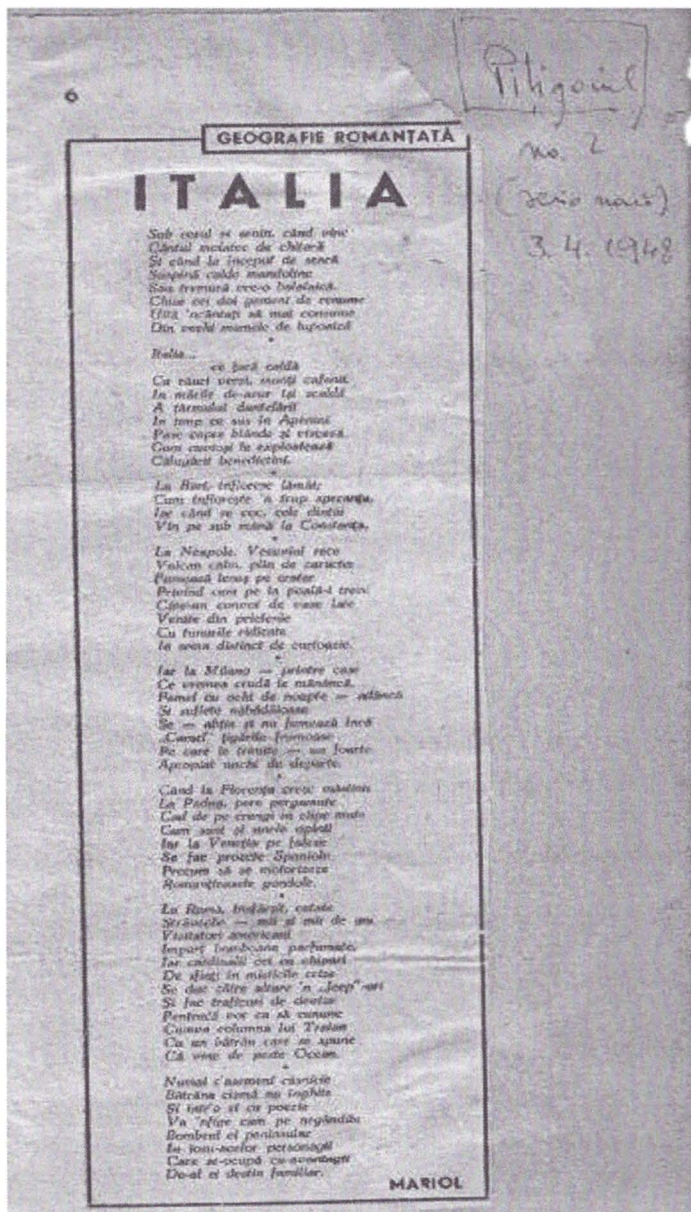

3. La o casa de bilete – articol semnat cu numele V. Silvestru.

4. Însemnări ale lui Valentin Silvestru pe articole din "Pițigoiu"

5. Pițigoi la cumpărat pantofi.

Pițigoi la cumpărat pantofi!..

Nere reportaj mare, în care se va vedea ce n'a văzut Parisul

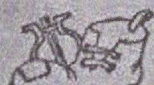
All'obitrat desigur că în silvina vreme, revolta sovietică a început să ia acasă mult, dintr-o săptămână. Din a-celălalt capăt, înclinațiunea noastră a'a locii bur'a ostrovere a-celălalt.

Apa că așază cu primăvara se-am dus să ne cumpărăm pantofi, fiindcă noi nu purtăm bocanci în vreme caldă.

Prima magazin, prima victima

Am intrat tot la un magazin pe Calea Victoriei, unde se vin vânzatori și am fost surprinși la adăncă înșelăciune. Văzând că stătea înșelăciune deodată, pătrunși am început o luptă scurtă pentru ocuparea scaunului dinăuntru, am vânzatori, și-au înfrântă să ne servă pe noi odată, omne practic era imposibil, fiindcă noi eram mai mulți ca ei.

Am că ne-am gândit să-l înșelăm numai pe „seful” și-a-cumpărat, așeză Al Cornescu — primul redactor al revistei. Că mai mare împedintă din viața vânzătorului nu făcuse altceva când acesta intră în casă:

- Ce fel de pantofi doriți?
- E vialanță de răspunsuri, hohobioare, alburăci, așeză, umplând magazinul!
- Sandale române,
- Pantof, de roșie, să-l gâșos.
- Da! decușul, pentru ventilație artificială.
- Cu locuri, dar nu prea multe, mai mult late.
- De stofă, ca să nu faci agoniol.

Decușul din magazine, bușă, și-a se privesc unu pe altul, ducându-și mâinile la cap în semn de disperare.

Vânzătorul apuse cu glasul său:

- Nu mă nesocotești, am co-pa mic!

A doua încercare

A doua încercare a fost mai ușoară fiindcă intrasem din gresă într-o lustrărie.

— Așezi pantof? Intră în Gopo, intrând furțiv.

— Nave! apuse Căli observând că e vorba de altceva.

— Alina! Ina!... strigărea celorlalți în cor și poartă noi departe în timp ce alinași apuse pășărea lustrăriei cu mustrăle amănunțite ridicale și cu înclinațiunea nelămurită.

Victimă cea de pe urmă

Nu mai maiș ampara pe-l-petitor înclinațiune, până ce am ajuns la etajul II al unui magazin după Lipscani, Cort-dioare, miltorane, gresă, scări, poduri, baricade și tor-ma, țărnu o încăperea cu can-cieria pantof, soocer, oginzi și vânzatori.

— Da-mi șale sandale — apuse Cornescu, după ce ne a-cușasem în rând pe cele gase soocune disponibile.

— Mie și nu-mă da nimic — apuse Focsa.

— Eu au un pehar cu lapte bătur — declara Rok.

— Mă mulțum cu sala dela Casă — observa eu în timp ce Gopo care-l făcea portretul, murmură dus pe gânduri: — Ce neavăță pentru Billy Boy!

Dupe ultimul soocer, Căli se-gă vânzătorului!

— Canale, dice te-a măcu fără plăcure? așe-mi un cionon mă-ti fac unu!

Născătorul ne privea umit cu cămașă în gură.

Prima pereche de sandale era gria:

Seful șalme:

- Șali! șalme! dar da-că! plac lui Focsa, se lușan împreună și una, eu una.

Focsa se privesc în răsărit și rădăci din umeri:

— Eu nu pot decât cu ebo-naz albastru sau cu pătrălele de curvine lăcrășale.

Surpriza...

Se revinși repede în lăcrășat unar pantofi de sat lăpă blă-mărie. De astădată seful mă conștia pe mine:

- Îți plac?

— Din principiu sunt cunos-tor înclinațiune de stofă fiindcă am văzute de paguri cele, așeză. Negustorul, cine în-cupuse să transpire în pre-zență cu două perechi de pan-tofi albi, galbeni și negri.

— Admirabili — așe Rok — numai dacă îl poți vinde conștină! unul negru, unul gal-bon.

— Decușul, decușul! — așe că Căli, să așă locușă și-l joce doșoșă pentru decușul mare!

— Dovez deunule? Intră în negustorul!

— Ca să se poată deșvolta pleșorul cunștin! nu vva, că-l în creștore?

— Eu cred că cel mai indi-cat ar fi un pantof de altă-reu cu pământ negru și lă-crășor! veri! — roși! cunștin Gopo — dar face colorat și pl-torcor.

Când a obșerat al proșpe-țarului mltorșarului și pe cele să-lăcră, „seful” și-a luat toșeșă sandalele pe care le înșelărea prime șară.

Am șeșt vesele în timp ce negustorul rădăci șarui.

La oșă Căli așeză:

— Șali! Am vășut o înșelă-tate de cadavru! Intră așeză în două uși, o jumătate din-tr-ua fost manșeta de carton, și-a expunșă trupul șalme.

ȘO ȘE!

„Șe! am potru beușor și pe-redăci, brui la brui cu șo-șete! „Seful” așeză se la șonșete, Focsa la șonș, și-l în silvina. Gopo la așe, eu la înșelăciune frumuse, și Căli oprind înșelăciune și întrebându-l pe rând:

— Nu se cunște! Pentru-ce răspunșă negușor al șonș-lui, al urte înșelăciune!

— Pă! dice mă oprinșă pe ștrădă, șonșete?

Murici!

6. Pagină din săptămânalul "Pițigoiiul".

Anul II Nr. 11 8 pagini lei 10.000 Duminică 11 Mai 1947

Jurnal de Informații, cultură, satiră și umor Direcția: București, Șosea 2, C. P. 1000000 Telefon: 2117

PIȚIGOIIUL

Săptămânal de satiră și umor

Ploaia
n'a fost
„apă de
ploaie“...

— „Când în noi, când coru-
șii,
Tu erai totu ze fulger peștii,
Nu ai mai fost decât de dobor
și peștii rău, a noi ară!“

Căzuta e o via, o viață
faptă uită-te în stăruie
Dău'a vrea să-mbăntăie
Pași către țara ta țara...

— „Ești oarecum deosebit
Păștii și nu sîi deosebit
Mă pe țară — oare te vede“

MARIOL
și ce-a înțeles
CALF
sau
O PAGINA GREȘITĂ

Ace e o șarpea mi:
Partea în apole țegule aștia
Al caruți peis deștii țara,
Ce țara țegule ce țegule...

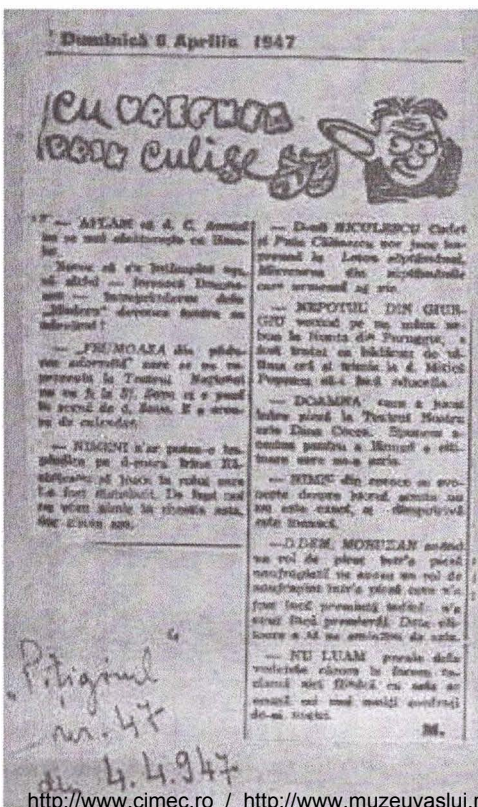
— „Ești oarecum deosebit
Păștii și nu sîi deosebit
Mă pe țară — oare te vede“

Făcând apuși să „înțelegem“
Și țegule deosebit
E se înțelegem și pe țegule
Ze la țegule țegule

„De țegule țegule țegule,
„Ești oarecum deosebit
„Ești, oarecum deosebit
„Ești oarecum deosebit“

Făcând apuși să „înțelegem“
Și țegule deosebit
E se înțelegem și pe țegule
Ze la țegule țegule

7. Articole din "Pițigoiul".

DIN GARNIZOANA MILITARĂ BÂRLAD, LA PORȚILE SEVASTOPOLULUI

Elena Istrățescu

După Primul Război Mondial, poate cea mai aspră încleștare în care a fost prins vreodată poporul român, soldată, din fericire, cu întregirea neamului, România s-a umplut de monumente și troițe cu numele eroilor. Umbrele celor ce au pierit în Cel de Al Doilea Război Mondial, mai ales ale celor căzuți pe frontul din Est, s-au păstrat însă mai puțin în memoria colectivă a compatrioților de mai târziu. Peste cei căzuți în Est s-a povârnit lespede de plumb a tăcerii comuniste, iar asupra celor ce au supraviețuit Campaniei respective s-a ațintit privirea încruntată și suspicioasă a noilor autorități impuse de la Moscova. Nu mai surprinde, de aceea, și aproape nu mai îndurerează faptul că, astăzi, sărbătoarea religioasă a Înălțării Domnului, comemorată cândva cu sfințenie și ca „Zi de pomenire a Eroilor”, tinde să capete pentru noile generații de români doar valențe folclorice.

Alături de alte decorații și distincții militare, suprema recunoaștere a meritelor unui ofițer român în decursul celor două mari conflagrații mondiale a fost Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul”, instituit de regele Ferdinand pentru a răsplăti actele de eroism ale celor mai destoinici ofițeri și a onora drapelele de luptă ale unor mari unități militare ce s-au distins prin fapte de arme excepționale. Cei mai mulți dintre purtătorii acestei supreme distincții militare nu mai sunt demult printre noi. Aceia dintre cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul” care, prin voia lui Dumnezeu, se mai află în viață sunt invitați însă la ceremonii oficiale prilejuite de Ziua Națională sau diverse alte aniversări ale evenimentelor istorice. Li se arată, fără îndoială, curtoazia cuvenită, se spun câteva vorbe mari și se fac și ceva promisiuni, repede uitate, de către cei din fruntea țării. Peste toate plutește însă senzația de prezența a tot mai hieraticilor cavaleri ca simplu element de decor. Se simte, din păcate, că înalților demnitari le este mintea mai degrabă la succesul de public al manifestării, și – de ce nu? – la propria imagine poleită de prezența în preajma lor a acestor vestigii vivante ale trecutului glorios. La rândul său, publicul, format din spectatorii de la fața locului și privitorii de la televizor, abia dacă remarcă imaginea acestor bătrâni ce-și poartă mantiile albe și decorațiile cu o demnitate ce unora li se pare ușor desuetă, dacă nu cumva patetică, sau chiar caraghioasă! În loc de admirație și respect pentru adevărații eroi, majoritatea celor prezenți urmărește cu atenție cuvintele și gesturile înaltei oficialități sub patronajul căreia se desfășoară manifestarea respectivă și se întreabă dacă, după ceremonie, mai urmează cumva și ceva distracție însoțită, dacă se poate, și de fasole cu ciolan, gătită militarăște la cazan, și de un păhărel de țârie. Iar toată această cădere în derizoriu se produce deoarece acel minunat cult al eroilor, inițiat de regele Ferdinand și regina Maria, a dispărut din orizontul de simțire al celor mai mulți dintre români, mai ales al generațiilor din urmă. Trăirea intensă de altădată a momentelor de convocare a eroilor nu s-a perpetuat pentru că, în loc să mai fie priviți ca eroi ai neamului, cavalerii Ordinului „Mihai Viteazul” și, odată cu ei, toți cei ce și-au dat

jertfa de sudoare și sânge pentru Patrie, au fost împinși de regimul comunist în uitare, mulți dintre ei fiind aruncați în închisori, torturați și chiar asasinați pentru „vina” de a fi luptat împotriva măreței Uniunii Sovietice și de a fi visat să readucă între hotarele țării pământul românesc al Basarabiei și Bucovinei de Nord. Mai mult decât atât, sub regimul de ocupație sovietică, în timp ce cultura națională era expurgată de tot ce constituia subiect de mândrie națională și tradiție regală, bibliotecile din România, teatrele și cinematografele erau invadate de filmele și traducerea din limba rusă despre eroii Marelui Război de Apărare a Patriei. Nici după încetarea influenței directe a Moscovei asupra modului de prezentare a istoriei naționale lucrurile nu s-au schimbat prea mult. Sub pretextul dogmatic că masele sunt făuritoare ale istoriei, au fost trecute, în continuare sub tăcere contribuțiile unor mari personalități ale neamului românesc. Orice evocare ceaușistă a trecutului începea cu Burebista, îi trecea rapid în revistă pe marii voievozi până la domnitorul Alexandru Ioan Cuza, de unde, pentru a evita marile merite ale regilor României în întregirea și modernizarea țării, se sărea direct la marele „ctitor” al României Socialiste, „eroul între eroi”, Nicolae Ceaușescu. Nu mai era loc și pentru faptele eroilor de rând!

Ei bine, în rândurile de față ne propunem să creionăm portretul unuia dintre sutele și miile de eroi adevărați ai neamului românesc, ce și-au câștigat acolo, pe câmpul de luptă, dreptul la neuitare, probând din nou și din nou acele virtuți de vitejie și spirit de sacrificiu prin care națiunea română a dăinuit de-a lungul secolelor într-un colț de lume în care s-au ciocnit interesele mai multor imperii rapace. Este vorba de generalul GHEORGHE BERDAN, luptător în ambele războaie mondiale, un militar de excepție și un om de aleasă ținută intelectuală și morală. Printr-un nefericit concurs de împrejurii, acest talentat și dârz ofiter nu a fost răsplătit cu prestigiosul Ordin „Mihai Viteazul”, dar faptele sale de arme îl înscriu în galeria celor care au lăsat o urmă luminoasă în istoria neamului și cu care ne putem mândri ca români.

Judecând după puținătatea surselor ce pomenesc numele și faptele acestui om, s-ar putea crede că este vorba despre un general obscur, asemenea multora dintre cei înaintați în grad, pe bandă rulantă, după 1989. Unor erudiți în materie de arme de foc patronimul Berdan le va fi, desigur, foarte cunoscut, ba chiar ilustru. În mai toate enciclopediile este menționat un Hiram Berdan, ofițer și inginer de renume mondial, fost comandant al trăgătorilor de elită din armata Nordului în timpul războiului civil american și inventatorul carabinei Berdan, a puștii de precizie Berdan și al altor arme de foc. Firește că, prin profesia sa, românul Gheorghe Berdan a avut și el de a face cât se poate de mult cu armele de foc, în special cu arta tragerilor cu mitraliera, dar cam la atât se reduc eventualele legături dintre cei doi. Nu știm exact în ce măsură i se poate aplica americanului, dar românului i se potrivește destul de bine unul dintre celebrele aforisme prin care Winston Churchill caracteriza lapidar și spontan esența unor situații extrem de complexe. Referindu-se, spre exemplu, la imensa contribuție a piloților britanici la câștigarea „bătăliei pentru Anglia” în Cel de Al Doilea Război Mondial, fostul premier britanic a subliniat că niciodată așa de mulți oameni n-au datorat așa de mult atât de puțini semeni cât datorează poporul englez piloților săi militari. O asemenea remarcă s-ar fi potrivit în decursul Primului Război Mondial și companiei de mitraliere românești comandate de căpitanul Grigore Ignat, care a apărat „cota 100”, punctul cheie al bătăliei de la Mărășești, dar și, la altă scară, desigur,

locotenent-colonelului (pe atunci) Gheorghe Berdan, cel care, în anul 1942, pe frontul din Crimeia, a spart zăvorul fortificațiilor de la Sevastopol, în fața cărora căzuseră deja zeci de mii de militari germani și români, printr-o inițiativă personală de mare efect, dar care, în caz de eșec, îl putea aduce în fața Curții Marțiale.

Cucerirea Crimeei, dar, mai ales a fortăreței Sevastopol, era de importanță vitală pentru armatele germane, care vizau câmpurile petrolifere din Caucaz și zona Mării Caspice, ca și pentru controlul de pe uscat al Mării Negre, unde Germania nu avea flotă. În această zonă propice acțiunilor de apărare, comandamentul sovietic concentrase un număr însemnat de divizii puternic înarmate și decise să lupte până la ultimul om. Ele urmăreau să stânjenească ofensiva germană spre țintele fixate și să rețină cât mai multe forțe inamice pe frontul de sud, pentru a pregăti apărarea Moscovei și contraofensiva de la Stalingrad. Se încheiase, de fapt, etapa de retrageri precipitate și în dezordine ale Armatei Roșii, determinată de loviturile fulgerătoare ale Wehrmacht-ului și începuse rezistența „pe poziții puternice, dinainte stabilite”. În operațiunile din Crimeea, dar și din Caucaz au fost implicate și marile unități ale Corpului de Munte român, comandat de generalul Gheorghe Avramescu. În Crimeea au acționat Diviziile 1 Munte, 18 Infanterie și, în faza efectivă de cucerire a Sevastopolului, 4 Munte. Ofensiva germană spre Sevastopol, în care operau și primele două din diviziile românești menționate, se poticnise în fața unei zone quasi-muntoase, în mare parte împădurită și presărată cu stânci abrupte. Era împânzită, totodată, de o rețea de fortificații dispuse de așa manieră încât constituia o centură de apărare a Sevastopolului, practic inexpugnabilă. Cheia întregii zone fortificate o constituia poziția întărită de pe înălțimea Bastion II. Atâta timp cât nu cucereau această poziție, trupele germano-române nici nu puteau visa să intre în orașul-port, bastionul flotei sovietice din Marea Neagră.

Oprit, deci, din ofensiva la porțile Sevastopolului, generalul Erich von Manstein, comandantul Armatei a XI-a germane, a hotărât să continue atacul de străpungere a apărării cu un dispozitiv ce avea în centru cele două divizii românești, iar pe flancuri, divizii ale Corpurilor de armată 30 și 54 germane, care urmau să ducă greul ofensivei. Misiunea românilor era să desfășoare acțiuni de fixare și de sprijinire a flancurilor, în nici un caz să inițieze operațiuni de străpungere frontală, dat fiind profilul abrupt al terenului din fața lor. Deși atacul dezlănțuit în dimineața zilei de 7 iunie 1942, a fost precedat de o teribilă și îndelungă pregătire de artilerie grea și supergrea (2-6 iunie), câștigul din teren s-a dovedit minuscul, iar pierderile umane îngrozitoare. La fel și în zilele următoare... Referindu-se, în memoriile sale, la perioada 7-21 iunie 1942, Gheorghe Berdan notează: „Pierderile mari suferite de către diviziile române atingeau cifra de 10.000 luptători și peste 1000 de ofițeri și subofițeri, iar pierderile suferite de germani erau de 3-4 ori mai mari, din care cauză diviziile germane anemiate, cu efectivele reduse la jumătate, nu mai aveau acel elan și suflu ofensiv, la atacuri, ca înainte” (1). Pe măsură ce atac după atac era dat peste cap de către sovietici, devenea clar că, fără cucerirea blestematei poziții de pe Bastion II, nu vor putea fi ocupate nici celelalte poziții de apărare ale inamicului. Sleiți de puteri, germanii au început să facă presiuni asupra românilor să rezolve ei această problemă. Față de această situație neașteptată, generalul Manstein venea în fiecare zi la postul de comandă al Corpului Vânătorilor de Munte român pentru a cere celor două divizii

române, instalate pe un front larg în sectorul de fixare, să atace cu orice preț, insistând îndeosebi pentru atacul asupra poziției de pe Bastion II, aflată în sectorul dreptei Div. 18 Inf. române. Toate ordinele de operații scrise, primite în ultimele 5 zile de la Armata XI germană, impuneau însă ca atacurile pentru cucerirea acestei înălțimi să se dea de la Sud spre Nord, respectiv dinspre Capul Nord Nase spre Bastion II, atac imposibil de executat datorită pantelor de la sud ale înălțimii, care erau extrem de abrupte, pe alocuri de 80-90 de grade.”Era, cum observa memorialistul român, un ordin dat pe hartă, într-o situație disperată, fără a se recunoaște terenul și direcția impusă pentru atac” (2).

Din această însemnare fugară ne dăm seama că locotenent-colonelul Gheorghe Berdan, în acel moment șeful Biroului 3 Operații din statul major al Corpului de Munte român, era un ofițer deosebit de capabil și cu judecata limpede, calități puse în valoare de o pregătire impecabilă, asigurată în exclusivitate de învățământul militar românesc. De altfel, el avusese mai multe rezerve încă de la început asupra dispozitivului general de atac conceput de generalul Manstein, care nu ținea cont suficient de configurația terenului în repartizarea forțelor și planificarea acțiunilor. Planul de operațiuni al generalului german ar fi fost în mod clar sortit eșecului, dacă Bastion II n-ar fi fost cucerit de români printr-o acțiune concepută de Gheorghe Berdan și bazată chiar pe încălcarea ordinelor comandamentului german. Că un asemenea grav act de indisciplină i-a asigurat generalului von Manstein nu numai un prilej de petrecere și bucurie, ci și obținerea gradului de feldmareșal este o altă ironie a sorții...

Comandantul Corpului de Munte român, generalul Gheorghe Avramescu, militar de mare valoare și omenie, fusese convins și el de la început de către colonelul Berdan că atacul la Bastion II trebuie dat de la Est spre Vest și chiar a căutat modalități de îmbinare a celor două direcții de atac, dar generalul Manstein, aflat împreună cu întreaga Armată XI germană într-un impas disperat, a revenit în zilele de 22 și 24 iunie la comandamentul românesc cu ordine categorice să se reia atacul de la Sud la Nord! De data aceasta nu a uitat să adauge cu o evidentă nuanță de amenințare, că „românii știu pentru ce luptă aici, la Sevastopol”. Remarca, notează memorialistul, venea după ce „Colonelul von Nagel, șeful grupei de legătură germane pe lângă Corpul Vânătorilor de Munte, repetase de mai multe ori că aici, la Sevastopol, românii luptă pentru Ardeal”. Românii știau, într-adevăr, de vreme ce, după cum menționează Gheorghe Berdan, înainte de a pleca la atac, soldații cântau în tranșee, acolo, în fața Sevastopolului, „Ardealul, Ardealul”, convinși că, după recucerirea Basarabiei, trebuie să readucă la patria-mamă și Ardealul.

În 25 iunie, pentru a doua zi consecutiv, locotenent-colonelul Berdan este trimis de generalul Avramescu la PC (punctul de comandă n.n.) al Diviziei 18 Infanterie pentru a supraveghea încă unul dintre atacurile fără număr și fără speranță, dar cu pierderi dureroase, ale românilor asupra obsedantului Bastion II. „Te duci, vezi situația și-mi raportezi imediat la telefon, dar să nu te amesteci deloc, căci generalul Bâldescu este o fire foarte irascibilă”, i-a spus generalul Avramescu. În loc să execute ordinul întocmai, Gheorghe Berdan se abate mai întâi pe la punctul de comandă al Regimentului 90 infanterie comandat de colonelul Eugen Nițescu, aflat în linia întâi, pentru a cunoaște situația exactă a batalioanelor înaintate. Primul atac al acestui

regiment, dat în cursul dimineții, nu reușise nici el. Invocând funcția pe care o deținea în cadrul Statului Major și vorbind în numele generalului Avramescu, a cărui împuternicire nu o avea și cu care legăturile telefonice erau întrerupte pentru a o mai cere, el îi ordonă colonelului Nițescu să pornească din nou la atac, fără nici o pregătire de artilerie, pentru a-i surprinde pe sovietici. Atacul nu mai era însă de data aceasta unul de sacrificiu și fără sens, ci unul pe direcția bună, cea de la Est spre Vest. A înțeles acest lucru nu numai colonelul Nițescu, ci și ostașii, care au dat un atac iute și năprasnic. Surpriza a fost, într-adevăr, totală pentru sovietici. Cele 4 batalioane ale Regimentului 90 Infanterie „au fășnit din tranșee pe tăcute, se târau pe brânci, au tăiat în grabă rețelele de sârmă ghimpată și, într-un iureș, au invadat tranșeele inamice, pe grupe de luptă și plutoane care se susțineau reciproc, fără „Ura”, ca să nu alarmeze restul frontului inamic”. Deși trupele erau obosite și pierderile, ca de obicei, foarte mari (au fost, de fapt două atacuri succesive, unul la amiază și celălalt spre seară), surprinzătoarea acțiune concepută de colonelul Berdan și pentru care și-a riscat libertatea, s-a încheiat cu ocuparea deplină a înălțimii fortificate Bastion II. Surpriza și bucuria, dar, mai ales, sentimentul de ușurare au fost imense și pentru generalul Erich von Manstein, care tocmai se înființase din nou la generalul Avramescu să-i ceară un nou atac asupra blestematei poziții de pe Bastion II, ce tocmai fusese cucerită! Ceea ce a contat până la urmă a fost că, prin breșa creată, au atacat imediat, în forță, Divizia 4 Munte, comandată de generalul Gheorghe Manoliu și mai multe unități germane pentru lărgirea spărturii, fapt care a înlesnit decisiv intrarea în Sevastopol și cucerirea în întregime a orașului-port peste numai câteva zile.

Victoria militarilor români care au luptat pentru cucerirea înălțimii Bastion II constituie o contribuție dintre cele mai importante la succesul operațiunilor din Crimeea în cursul Celui de Al Doilea Război Mondial și, mai ales, la curmarea carnagiului uman din fața centurii fortificate a Sevastopolului. Din păcate, în literatura de specialitate de după 1989 (înainte de acest an subiectul fiind, oricum, tabu), acestui moment de istorie militară îi sunt dedicate cel mult câteva cuvinte, probabil din lipsă de informații de primă mână. La dispoziția cercetătorilor se află acum Fondul Gheorghe Berdan, de la Arhivele Naționale ale României, care oferă informații dintre cele mai prețioase despre operațiunile la care a participat generalul Gheorghe Berdan, dar și despre mersul evenimentelor pe plan mai larg. Primul care a studiat și semnalat acest fond a fost cercetătorul colonel dr. Petre Otu. Sub titlul „Un memorialist militar, GHEORGHE BERDAN”, acesta a publicat încă din 1999, în revista „Document” (3). un articol în care, cu răceala și precizia istoricului profesionist, face o prezentare corectă și cuprinzătoare a memoriilor acestui, putem spune, „erou uitat”. Uitat nu numai pentru că, din motive obscure, nu a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, precum, între alții, generalul Radu Bâldescu, cel ce se opusese inițial atacului de la Bastion II, ci și deoarece, pentru posteritate, a rămas, efectiv, un necunoscut. Un anonim decorat, în schimb, de către germani cu „Crucea de Fier” cl. a II-a și, ulterior, cl. I și chiar cu Ordinul „Vulturul german” cl. I cu spade, distincție rară, mai ales pentru militarii străini. Pentru a respecta adevărul, trebuie să precizăm că în dosarul generalului Berdan de la Arhivele Militare Române (4) este menționat un număr impresionant de ordine și medalii pentru Virtute Militară, între care „Crucea comemorativă de război 1916-1918”, Ordinele „Steaua României”, „Coroana

României”, și „Regina Maria”, nu însă și „Mihai Viteazul”, distincția militară românească supremă, pentru care fusese propus, cu aprecieri dintre cele mai elogioase, de comandantul Corpului Munte român, eminentul general Gheorghe Avramescu.

Citind manuscrisele lui Gheorghe Berdan rămâi efectiv uimit de modestia cu care acesta scrie despre cariera sa militară de excepție, de talentul literar și căldura umană cu care își evocă părinții, învățătorii și profesorii sau descrie viața militară din unitățile prin care a trecut și atmosfera din tranșeele celor două războaie mondiale. Impresionează, totodată, precizia, obiectivitatea, dar și dragostea cu care își portretizează comandanții și camarazii, între care mareșalul Ion Antonescu sau generalii Gheorghe Avramescu, Ion Dumitrache, Gheorghe Manoliu, sau Leonard Mociulschi. Remarcabilă este și acuratețea analizelor sale militare (cea consacrată bătăliei de la Mărășești fiind demnă de a fi studiată în orice academie militară din lume!), ca și precizia planurilor de operațiunii concepute în calitate de ofițer de stat major. Dar memoriile generalului Berdan au, mai ales, o mare valoare educativă, cu certă încărcătură patriotică, precum și, așa cum subliniază cercetătorul Petre Otu, o importantă valoare documentară, ele conținând numeroase informații inedite, ce se completează cu alte surse documentare, putând „întregi imaginea noastră despre evoluția armatei române în perioada interbelică și a Celui de Al Doilea Război Mondial” (5). Din aceste motive credem că cele peste 800 de file de documente din fondul de la Arhivele Naționale ar trebui editate, măcar ca material de studiu pentru cei ce îmbrățișează meseria armelor, dacă nu și pentru marele public, iar autorului acestora să-i fie consacrată o monografie comemorativă.

Nu am insistat de la început asupra biografiei generalului Berdan din considerentul că, sub presiunea timpului, abia cunoașterea realizărilor acestuia pe plan militar îl poate îndemna pe cititor să afle și alte repere ale unei biografii și așa exemplare. Nu putem să nu remarcăm, de exemplu, că, asemenea multor altor personalități, din diverse domenii, care s-au format și s-au afirmat înainte de perioada comunistă, generalul Gheorghe Berdan provenea dintr-o familie țărănească. Este, de altfel, uimitor, îngrijorător și de neînțeles faptul că, pe la 1900, școlile de la țară puteau să scoată elevi de excepție, premianți la nivel național (Ștefan Odobleja, Dimitrie I Bagdazar, Lucian Blaga, mitropolitul Visarion Puiu, Aurel Vlaicu și mulți mulți alții!), în timp ce, în prezent, învățământul rural produce analfabetism de masă!

Locul nașterii lui Gheorghe Berdan, survenite la 27 noiembrie 1894, a fost undeva între Bârlad și Adjud, mai precis satul Fundătură, comuna Muncelu din fostul județ Tecuci, în prezent Glăvănești, județul Bacău. Școala primară a urmat-o în localitatea Podul Turcului, aflată la 8 km. de satul natal, de unde, la absolvire, s-a întors „cu brațul plin de cărți, coroana din frunze de stejar și certificatul de absolvire cu media 10” (6). Planurile familiei în privința sa fuseseră să devină preot, dar un accident stupid a făcut să ajungă ucenic copist la judecătoria din apropiere. Acolo îl redescoperă, din întâmplare, fostul său învățător, pe nume Popescu, unul din acei providențiali dascăli cu har de mentor de pe vremuri, care îl determină pe tatăl copilului să-l înscrie la Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din Bârlad, unde îl și însoțesc împreună pentru examenul de admitere. Aici, elevul Gheorghe Berdan se dovedește deosebit de dotat la matematică, fiind solicitat de alți elevi să-i mediteze. Din banii obținuți și-a putut asigura deplina independență economică pe timpul

liceului, rămânându-i, după cum notează în memorii, resurse și pentru instruire intelectuală suplimentară și pentru distracție. După absolvirea liceului, în vara anului 1916, când România se alătură țărilor Antantei în Primul Război Mondial, devenea elev al Școlii militare de infanterie din Dealul Spirii, București, unde a făcut o teză la matematică atât de bună, încât, spre spaima sa de moment, nici nu a mai fost chemat să susțină și proba orală. În contextul evenimentelor din primele luni de război, care aveau să se soldeze cu ocuparea Bucureștilor de către trupele germane, Școala militară a fost evacuată la Botoșani, pe lângă cazarma Regimentului 37 infanterie, dar cazarea celor 200 de elevi și sălile de clasă erau asigurate în incinta Teatrului „Mihai Eminescu” din localitate. Seara, după îndelungi și oboseitoare ore de studiu și de instrucție militară, plin de elan și devotament patriotic pentru ce aveau de împlinit, tinerii ascultau cu evlavie în sala de concert, ce le era și casă și școală, arii celebre din opere interpretate dumnezeiește de un coleg, Emil Marinescu, ce avea să devină, după război, solist la Operă. La 1 iulie 1917, după 10 luni de școală militară, împreună cu colegii săi din ceea ce s-a numit „promoția războiului”, Gheorghe Berdan a primit gradul de sublocotenent și s-a prezentat la Regimentul 24 infanterie Tecuci, aflat pe front, în sectorul Pralea-Poiana Încărcătoare. A fost repartizat la comanda plutonului 2 din compania a 4-a mitraliere, cu care a participat la bătălia de la Mărăști. Trebuie să-i fi rămas puternic întipărite în memorie acele prime ciocniri cu realitățile războiului, deoarece, după zeci de ani, reconstituie în memoriile sale, cu o rară acuitate, viața plină de lipsuri și constrângeri a militarilor din tranșee, adevărate „abatoare” ale războiului, evocând ravagiile tifosului exantematic, disperarea, adierea continuă a morții, dar și dorința tinerilor combatanți de a trăi și de a mai gusta măcar un răgaz de timp din normalitatea vieții.

Descriind atmosfera premergătoare ofensivei de la Mărăști, pregătite de generalul Alexandru Averescu, Gheorghe Berdan notează în memoriile sale: „Stăteam zi și noapte îmbrăcat și chircit în tranșeele din linia întâia, ca toți ceilalți soldați și gradați sub un adăpost acoperit cu bârne groase din copaci întregi, cât trupul de groși, mergeam aplecat și tupilat, când spre mitralierele din dreapta, când spre cele din stânga, controlând și verificând servanții; tranșeele inamice erau la 40-50 m. de ale noastre. Se dormea pe rând o oră din 3, sau 2 din 6”. (7)

Spiritul de observație de o rară acuitate, notația exactă, finețea nuanțelor și sprinteneala stilului fac din scrisul acestui excepțional memorialist militar nu numai o sursă de informații de primă mână despre mersul războiului și viața militară, ci și un veritabil „pictor” al locurilor prin care a trecut și al oamenilor pe care i-a întâlnit. Iată, spre exemplu, un „tablou” vibrant, nu lipsit de umor, ironie, dar și autoironie, al Bârladului abia ieșit din Războiul de Întregire:

„După terminarea războiului 1916-1918, din care ieșisem teafăr ca un pui din găoace, mă pomenesc mutat la Reg. 51/52 Inf. din Bârlad, unde-mi plimbam tresa confecționată de armurier din cutii de conserve și săbiuța la șold, cumpărată de ocazie.

Plimbam tresa în admirația fetelor în prag de măritiș și zdrăngăneam sabia pe străzile Bârladului, unde femeile tinere și frumoase intrase(ră), după război, în febra frivolității, alergând cu pliscul deschis – și văduve și măritate – după ofițeri superiori, avocați, doctori, ingineri, magistrați, intendenți, preferând în special pe cei de la depozitele cu alimente ale armatei, cari aveau cea mai multă trecere, fiindcă lipsurile și

foamea le sileau să treacă peste orice scrupule, acolo, la Bârlad, unde erau patru regimente de toate armele, un grup de aviație și un mare depozit de subzistență.

Duceam o viață simplă, cu lipsuri la tot pasul, din cauză că solda de sublocotenent nu-mi ajungea pentru masă, casă, haine și alte nevoi; uniformele erau tare scumpe.

Toți birjarii ne ocoleau, atât la Bârlad, cât și la Tecuci, Galați și Iași, preferând pe afaceriști, cari nu făcuse războiul – învățtii părților sedentare – și pe avocați, cari câștigau bine, chiar și pe ofițerii de cavalerie, în timp ce pe noi, infanteriștii – regina bătăliei – nu ne luau în seamă nici atunci, într-o țară mărită după primul război mondial.

Purtam o bluză de foaie de cort și o mântăluță dintr-o pătură cazonă gri și scămoasă, confecționată la croitoria regimentului, iar în picioare, ghetete transformate din bocanci cazoni și asortate cu moletiere kaki, așa că pătura și foaia de cort cu care ne înveleam în trnșee pe front se transformase(ră) în haine.

Înalt și subțirel cum eram, făceam impresia unui sublocotenent de infanterie pipiriu, înemsurat și fără nici-o importanță, așa cum mă consideram eu singur când mă priveam în oglindă. Numai în fața plutonului meu de 40 recruți mitralieriști căpătam o încredere totală, mai ales la instrucție, unde cei 40 de viitori ostași mă priveau țintă și toți îmi executau comenzile. La cazarmă eram ca o sfârlează și soldații îmi spuneau „Chibrit”, fiindcă orice mișcare ce le-o explicam o executam tot eu mai întâi. Cazarma devenise pentru mine o a doua familie. În societate eram cam timid, însă bun prieten cu fetele, cari, din simpatie, începuse(ră) să-mi spună Getty, iar gazdele unde locuim – procurorul Aristide Pantazzi – o familie exemplară – îmi spunea(u) Seriosul.

Mă simțeam, totuși, mândru că făceam serviciul în Compania de mitraliere a Reg. 51/52 Inf. cu care luptase eroul căpitan Grigore Ignat, care și-a sacrificat viața pe altarul patriei în luptele de la 6 august 1917 la Mărășești, dând țării și armatei zile de glorie.” (8)

După Primul Război Mondial, autorul paginilor memorialistice din care am citat și-a continuat cariera militară în mod exemplar, servind în garnizoane din Moldova și Basarabia și avansând până la gradul de locotenent-colonel obținut la 10 mai 1941, în preajma declanșării celei de a doua mari conflagrații mondiale. După cum s-a menționat și în fragmentul de mai sus, spre sfârșitul anului 1919, ca proaspăt sublocotenent, apoi locotenent, Gheorghe Berdan a devenit comandantul plutonului 2 din chiar compania de mitraliere a căpitanului-erou de la Mărășești, Grigore Ignat. În septembrie 1920, Berdan însuși a devenit comandantul unei companii de mitraliere nou formate și puse la dispoziția Diviziei 3 Infanterie dislocate în Basarabia. Cu acel prilej, tânărul locotenent a fost cazat în casa preotului Ioan Roșca din satul Seliște, la 4 km. de Orhei. Preotul, un mare patriot și un cărturar desăvârșit, era și părintele unei fete ce îi moșteneau întocmai atât atitudinile, cât și aptitudinile; Eleonora, elevă de liceu, premiantă absolută a concursului de limba și literatura română inițiat de organizația „Junimea Română” pentru elevii din patria proaspăt întregită. Între chipeșul, dar timidul chiriaș și tânăra domnișoară s-a iscat o discretă, frumoasă și trainică poveste de dragoste, întărită prin căsătoria din 1925, când fata era studentă la Iași. După cum însuși Gheorghe Berdan mărturisește, o perioadă deosebit de importantă pentru formarea sa ca militar au constituit-o cei doi ani (1926-1928), în

care a urmat cursurile prestigioasei Școli Superioare de Război din București, unde, în ultimul an, l-a avut comandant pe însuși Ion Antonescu, pe atunci colonel. „Când am terminat Școala Superioară de Război cu gradul de căpitan, recunoaște el, eram alt ofițer, cu alt orizont militar, ieșit complet la lumină ca dintr-o ceață întunecoasă și puteam sta de vorbă cu orice alt ofițer bine pregătit și chiar cu generali. Abia acum eram cu adevărat un militar format” (9) Fără îndoială că studiile superioare de specialitate, grefate pe calități native indiscutabile, i-au asigurat lui Gheorghe Berdan accesul printre ofițerii de elită ai armatei române și, totodată, funcția de șef al Biroului de Mobilizare din Marele Stat Major, deținută în perioada 1938-1942 și apoi în 1944. Între 1942 și 1944 și-a făcut stagiul pe front, îndeplinind funcția de șef al Biroului de Operații al Corpului de Munte, când, sub comanda generalului Gheorghe Avramescu, s-au produs evenimentele de pe frontul din Crimeea – Sevastopol descrise la începutul evocărilor despre acest erou uitat.

De fapt, după episodul Bastion II, informațiile despre cariera personală a lui Gheorghe Berdan devin tot mai rare și mai palide. Știm că a fost înaintat la gradul de colonel plin și a fost, pentru o perioadă de timp, chiar șeful Statului Major al Corpului de Munte și că, în ianuarie 1944, generalul Șteflea l-a readus pe funcția de la Marele Stat Major, unde a îndeplinit, cu aprecieri dintre cele mai elogioase din partea superiorilor ierarhici, misiuni de organizare și coordonare a unor acțiuni de sprijinire a frontului, dar s-a remarcat și ca un strălucit profesor la Școala de Război. La momentul 1944 se opresc însă cu totul amintirile și impresiile sale de campanie consemnate în memorii. Din dosarul său de la Arhivele Militare Române am mai putut afla că la 9 noiembrie 1942 a suferit, în zona operativă de război, un grav accident la piciorul stâng, pentru care a fost trimis în țară și operat. În iunie 1944 a fost avansat la gradul de colonel plin, iar doi ani mai târziu a fost clasat ca accidentat de război și trecut în rezervă cu gradul de general de brigadă. În stadiul actual al cercetărilor este imposibil de știut de ce nu a mai relatat nimic despre perioada ianuarie-23 august 1944 și nici despre participarea sa la Campania din Vest, deși își semnează memoriile sub titulatura: „General de brigadă (R) Gheorghe Berdan, veteran al războiului antihitlerist”. Poate a evitat să se pronunțe asupra evenimentelor care au dus la bascularea României în tabăra Națiunilor Unite, poate nu a mai avut timp. Cert este că documentele care formează „fondul Berdan” au fost depuse chiar de autorul lor la fostele Arhive al Statului (azi Arhivele Naționale) în 1979. Dat fiind caracterul exploziv al relatărilor despre Campania din Est, memorialistul, în vârstă atunci de 85 de ani, trebuie să-și fi învins teama de autoritățile comuniste și a hotărât să lase posterității mărturia sa despre evenimente „așa cum au fost” Îndeobște, mai ales în perioada dejistă, când afla despre existența unor asemenea documente „subversive”, Securitatea le confiscă, iar deținătorii acestora luau drumul pușcăriilor. De altfel, pe coperta dosarului nr. 2 din memorii se păstrează înscrisul „Secret”, subliniat apăsat de două ori, rezoluție pusă de nu se știe ce șef din sistem. Iar manuscrisele au stat la Fondul Secret până în 1993. Ni-l și imaginăm pe bărbatul înalt, zvelt și cu privirea scăpărătoare de inteligență, micșorat însă și încovoiat de bătrânețe, în anul de grație 1979, încercând să rămână demn în fața privirilor suspicioase ale vreunui securist deghizat în funcționar al Arhivelor Statului. Aceasta cu atât mai mult cu cât, după cum ne-a mărturisit o nepoată de văr din comuna Glăvănești – Bacău, unul din frații lui

Gheorghe Berdan, Vintilă, veteran de război și el, care s-a implicat în rezistența anticomunistă, a fost arestat și supus la un tratament de o bestialitate extremă. A fost închis într-un sac împreună cu mai multe pisici, iar sacul a fost luat la bătaie! Pe lângă efectul loviturilor, este ușor de imaginat ce a putut suferi bietul om din partea pisicilor... Chiar și în memoria neamului Berdanilor amintirea celor doi frați se estompează însă cu timpul. Nepoata respectivă nu mi-a putut preciza anul morții „Generalului”, cum îi spun nepoții și strănepoții lui Gheorghe Berdan. Pe plan local s-a încercat ridicarea unui monument în memoria acestuia, dar, din lipsă de fonduri, lucrarea a rămas neterminată. Numele generalului figurează și într-un WHO'S WHO BĂRLĂDEAN (10) neobișnuit de bogat în celebrități naționale, dar fără nici un fel de alte referințe la biografia și cariera militară a lui Gheorghe Berdan.

A venit, desigur, momentul ca memoria acestui erou cvasinecunoscut al neamului să fie cinstită cum se cuvine.

NOTE

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Gheorghe Berdan, dosar 3, *Bătălia de la Sevastopol*, 1942, f. 45-46.
 2. Ibidem, f. 44-45.
 3. Col. dr. Petre Otu, *Un memorialist militar. GHEORGHE BERDAN*, în rev. „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, an II, nr. 1 (5)/1999, p.43-47.
 4. Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti”, Pitești, fond Comisariat Militar oraș București, generali, nr.crt. 33.
 5. Col. dr. Petre Otu, art. cit., p. 47.
 6. A.N.I.C., fond Gheorghe Berdan, dosar 1, *Pe drumul copilăriei, spre Bătăliile de la Mărăști, Oituz și Mărășești*, f. 54.
 7. Ibidem, f. 100-101.
 8. Ibidem, dosar 2, *Pe drumul maturității, până la Bătălia de la Sevastopol*, 1942, f. 5-7
 9. Ibidem, f. 30.
- Extras din *Istoria Bârladului*, vol. II, Ed. „Sfera”, Bârlad, 2002.

D.A.N.I.C., Fond Gh. Berdan, dosar 2, fila 103, film 20
Col. Gh. Berdan în excursie, după Bătălia de la Sevastopol, la Cetatea
Mangop, 1942

De la stânga la dreapta: lt. col. Gh. Berdan, Șef de Stat Major Corp V,
General Teodovini, Comandantul Diviziei 8 Cavalerie,
General Gh. Avramescu, Comandantul Corpului Vânători Munte,
General Dumitrache, Comandantul Diviziei 2 Vânători Munte,
Colonelul Munteanu, Comandantul Artileriei.

D.A.N.I.C., Fond Gh. Berdan, dosar 2, vol. III

Contactul cu viața

După terminarea războiului 1916 – 1918, din care ieșisem teafăr ca un pui din găuace, mă trezesc mutat în Reg. 51/52 Inf. Din Bârlad, unde-mi plimbam tresa de aluminiu confecționată din cutii de conserve și săbiuța la sold cumpărată de ocazie.

Plimbam tresa în admirația fetelor în prag de măritiș și zdrăngăneam sabia pe străzile Bârladului, unde femeile tinere și frumoase intrase după război, în febra frivolității, alergând cu pliscul deschis – și văduve și măritate – după ofițeri superiori, avocați, doctori, ingineri, magistrați, intenvenți, preferând în mod special pe cei de la depozitele cu alimente ale armatei, care aveau cea mai multă trecere, fiindcă lipsurile și foamea le silea să treacă peste orice scrupule, acolo la Bârlad unde erau patru regimente de toate armele, un grup de aviație și un mare depozit de subzistență.

Duceam o viață simplă cu lipsuri la tot pasul, din cauză că solda de sublocotenent nu-mi ajungea pentru masă, casă, haine și alte nevoi; uniforme erau foarte scumpe.

Toți birjarii ne ocoleau, atât la Bârlad cât și la Tecuci, la Galați și Iași, preferând pe afaceriști care nu făcuse războiul – învărtiții părților sedentare – și pe avocați care câștigau bine, chiar și pe ofițeri de cavalerie, în timp ce noi infanteriști – regina bătăliei – nu ne luau în seamă nici atunci într-o țară mărită după primul război mondial.

Purtam o bluză din foaie de cort și o mântăluță dintr-o pătură cazonă, gri și scămoasă, confecționată la croitoria regimentului iar în picioare ghete transformate din bocanci cazoni și asortate cu moletiere kaki, așa că pătura și foaia de cort cu care ne înveleam în tranșee pe front se transformase în haine.

Înalt și subțirel cum eram, făceam impresia unui sublocotenent de infanterie pirpiriu, neînsemnat și fără nici-o importanță, așa cum mă consideram eu singur când mă priveam în oglindă. Numai în fața plotonului meu de 40 recruți mitralieriști, căpătam o încredere totală, mai ales la instrucție unde cei 40 de viitori ostași mă priveau țintă și toți îmi executau comenzile. La cazarmă eram o sfârlează și soldații îmi spuneau – Chibrit – fiindcă orice mișcare le-o explicam și o executam tot eu mai întâi. Cazarma devenise pentru mine o a doua familie. În societate eram cam timid însă bun prieten cu fetele care din simpatie începuse să-mi spună Getty iar gazda unde locuiam cu camera – Procurorul Aristide Pantazzi – o familie exemplară – îmi spunea Seniorul.

Mă simțeam totuși mândru că făceam serviciul în Compania de mitraliere a Reg. 51/52 Inf. cu cere luptase eroul Căpitan Grigore Ignat, care și-a sacrificat viața pe altarul patriei în luptele de la 6 august 1917 la Mărășești dând țării și armatei zile de glorie.

*

Mi-aduc aminte, că odată când eram ofițer de serviciu pe regiment s-au furat trei cai și în dimineața următoare am făcut raport scris.

Când comandantul de regiment – Colonelul Toescu – a venit la cazarmă și a dat de raportul meu, s-a înfuriat; nu l-a mai citit până la capăt și a pus rezoluție: „Să se impute ofițerului de serviciu” După ce m-am prezentat la raport, la îndemnul aghiotantului de regiment, Sublocotenent Buturoi Emil, prieten bun cu mine, Colonelul Toescu a recitit raportul și văzând că cei trei cai au dispărut în timpul nopții de pe imășul din vecinătatea regimentului unde ofițerul cu aprovizionarea îi trimisese la păscut pentru a face economie la grăunțe, a tăiat prima rezoluție și a scris: „Tocmai așa s-a întâmplat, precum cucul a cântat! Ofițerul cu aprovizionarea va plăti caili!” Și nu ia plătit nici el, fiindcă în dimineața zilei când i s-a raportat de furt, a pornit cu patrulă călări după o șatră de țigani cari trecuse pe acolo, ia ajuns din urmă la Zorleni, a luat caili și nu le-a mai făcut nimic de bucurie că a scăpat de imputație.

Și de la această întâmplare în fiecare zi, toți ofițerii mă întrebau: „Ai plătit caili?” ca aluzie la rezoluția colonelului – Toescu era o figură aparte. Bea și juca cărți în fiecare noapte, îi plăceau slujnicele, venea chirchilit la cazarmă, rășfoia corespondența și apoi, de la ora 9-11,30 dormea pe canapeaua din cabinet, în timp ce în cazarmă se lucra de zor, apoi la ora 12 făcea raportul, după care pleca cu trăsura salutând garda și gornistul care-i suna – onorul la colonel.

În fiecare seară își repeta programul ca răzbunare pe timpul pierdut în război pe front.

*

Cu toate că începusem să mă obișnuiesc cu unitatea mea și cu orașul pe care-l cunoșteam de când fusesem la Liceul Codreanu ca elev, mă pomenesc după doi ani de locotenenție chemat într-o zi în cabinetul Comandantului de regiment, care-mi spune: „Am primit ordin de la Divizia 13 Ploiești de care aparținem ca în trei zile să trimitem acolo un pluton de mitraliere cu efective de război și D-ta ai să pleci cu acest pluton, fiindcă cunoști mitralierele, ești Locotenent, nu ești căsătorit și întrunești cele trei condiții prevăzute în ordin. Pe altul nu avem anume indicat în regiment.”

Am salutat, m-am pregătit, am luat plutonul în primire, l-am imbarcat în două vagoane și luându-mi rămas bun de la orașul meu drag am sosit la Ploiești [...]

FROM THE MILITARY GARRISON OF BÂRLAD, TO THE GATES OF SEVASTOPOL

SUMMARY

One of the most talented and true military memorialists of the period of the Second World War, was the general Gheorghe Berdan, a soldier of the high class, which has distinguished himself on the command line, and also on the line of conceiving the battle plans, or of the organizational actions specific to the army. Born on 24 November 1894 in a peasants family from the Muncelu Commune, the former Tecuci County, today Glăvănești, Bacău County, the young Berdan followed with great results, the scholar courses in the Podul Turcului Locality, then the "Gheorghe Roșca" High school from Bârlad. From the same inclination towards the systematic and profound study gives proof also in the Military School of Infantry from the Dealu Spirei, Bucharest, moved from Botoșani because of the Romanian entrance in The Second World War and, then later, to the Superior School of War from Bucharest. As a fresh sub-lieutenant he participated to the battle of Mărășești, after that, advanced in degree, he activated as a soldier in the Bârlad garrison and in other garrisons from Moldova and Basarabia. At the beginning of the Second World War he was already sub-lieutenant and he was carrying out the function of chief of the Mobilisation Office from The Great Major State of the Army. Between 1942-1944 he made his stage on the front, carrying out the function of Chief of the Operation Office of the Mountain Romanian Corp, which, under the command of the general Gheorghe Avramescu and by the German troops, he gave hard fights for the conquering of the Crimeea and, mostly, of the port-town, of vital strategic importance, Sevastopol.

After the war, far from assuring him well deserved military the gratitude and honors, the victory form Sevastopol had brought to this forgotten hero discrimination, material difficulties, and a frown and suspicious supervising from the communist regime pro-soviet.

ION IONESCU DE LA BRAD – ETNOGRAF

Emilia Pavel-Iași

Opera lui Ion Ionescu de la Brad, se evidențiază prin monografiile agricole care sunt unicate. Cu toate că nu a scris studii speciale de etnografie, în operele sale se întâlnesc preocupări din acest domeniu. Spre exemplificare ne vom referi la „Agricultura română din județul Mehedinți”, publicată în anul 1868. În această lucrare sunt prezentate aspecte etnografice structurate pe teme cum sunt: așezări de sate, construcții de locuințe, ocupații tradiționale, agricultura, viticultura, pomicultura, păstorit, vânat, pescuit, albinărit. În același context menționează cultura duzilor și creșterea viermilor de mătase.

Nelipsite sunt instalațiile tehnice populare, cum sunt morile de apă sau teascuri de lemn pentru stors ceara folosite de apicultori. Cele folosite de viticultori la vinificarea strugurilor, altele utilizate la extragerea uleiului din semințe de floarea soarelui.

Partea a treia a lucrării este dedicată meșteșugurilor și industriilor țărănești, care nu erau puține în județul Mehedinți.

Industria țesăturilor ocupa atunci un loc prioritar, în această zonă. Scoarțele și chilimurile erau răspândite în zonă. Boiangii se ocupau cu vopsitul lânii. Pânzeturile din cânepă, in, bumbac ca și dimia erau materiale folosite la confecționarea îmbrăcăminteii sătenilor, portul popular fiind un important capitol al lucrării la care ne referim. Sunt amintiți abagii, cojocarii, cojocarii subțiri, cizmarii, tabacii și alte meșteșuguri cum sunt rogojinarii, cărămidarii, olarii, lemnarii, fierarii, tufecii și argintarii.

Cercetările etnografice actuale în Podișul Mehedinți, ca și studiile de specialitate din această zonă¹, folosesc datele de mai sus, ca singură sursă de informare, pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Materialele etnografice sunt importante documente ale continuității noastre etnice ce se pot urmări începând din îndepărtatele culturi neolitice și traco-getice.

Prin aceste valoroase contribuții, Ion Ionescu de la Brad poate fi considerat un precursor al dezvoltării științei etnografice românești, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Materialul etnografic din lucrarea „Agricultura română în județul Mehedinți”, interesant, bogat și variat, ne obligă la o riguroasă selecție. În continuare ne vom referi la câteva sate din Plaiul Cloșani, Podișul Mehedinți: Izverna, Cloșani, Baia de Aramă, Bratilova, Obârșia și Glogona.

Autorul menționa că Izverna este o comună mare locuită de moșneni, care se ocupă cu agricultura și păstoritul. În legătură cu agricultura el descrie practicile

¹ Emilia Pavel, *Portul Popular din Izverna - Mehedinți*, în vol. *Mehedinți, istorie și cultură*, 1979, p. 361-389.

folosite în acea perioadă pentru îngrășarea pământului. Vitele le duceau la iernat pe ogorul acoperit de zăpadă dându-le acolo nutrețul.

Ca să îngrășe toată suprafața, vitele se mutau din loc în loc. Odată cu topirea zăpezii, mustul de gunoi intra în pământ. Vara următoare, vitele se țin tot pe acel loc și numai după un an se seamănă pământul îngrășat. În luna mai oamenii seamănă porumbul. Semănatul se face pe pământ nearat. Semănatul „pe chele”, cum s-a numit această tehnică de lucru în zona Iași².

După ce sămânța a fost aruncată, se îngroapă cu sapa în pământ, iar după ce răsare, urmează prașitul. Autorul susține că în Mehedinți, puține pământuri se ară înainte de a se însămânța. Dacă anul era bun, la un pogon rezultau 300 oca de grâu sau porumb, cca. 756 kg/ha.

În afară de grâu sau porumb se cultiva orzul și meiul în zona de câmpie, spre munte cultivându-se cartofii. Tutunul se cultiva în comuna Șișești.

Plantațiile de viță de vie din județul Mehedinți ocupă cca. 13403 pogoane conform statisticilor. Din această suprafață „10425 pogoane sunt ale clăcașilor sau cultivatorilor mici. Vinul din Oprisior și Oriviția se vinde cu 9-12 lei vadra ca și cel adus de la Drăgășani”.

Un alt venit important îl aduc prunii, care cresc mai mult în zona de munte și care constituiau un important venit pentru locuitorii din acea regiune.

În zona de munte păstoria era ocupația principală „Fiecare om are câte un cal și 2-3 capete de vită. În afară de bovine, cabaline, ovine, mai cresc porci și păsări”

Autorul constată cu tristețe că pădurile se taie, se distrug, cu o lipsă de prevedere, din cele mai dăunătoare. Ele s-au tăiat și s-au ars pentru a lărgi terenul agricol.

Cultura duzilor era dezvoltată pentru creșterea viermilor de mătase. Borangicul se folosea la țesut maramă sau ștergere de împodobit.

Vânătorul era de asemenea o ocupație importantă „Pescuitul – scria Ion Ionescu de la Brad – în Dunăre este practicat pe scară mare, uneltele folosite fiind cârlige, vârșe, oriile, cristacii, plasele”

Albinăritul constituia o importantă sursă de venituri. În anii 1859-1860 în județul Mehedinți, exista un număr considerabil de stupi, denumiți uleie. Acestea se confecționau din trunchi de copac scobit la mijloc, înfundate la partea superioară cu o vrană (urdiunișul) în partea inferioară. O prisacă, se spune, cuprindea până la 80 de stupi, deoarece prisăcile numeroase nu erau prielnice albinelor.

Locuitorii din satul Cloșani și cei din munți se ocupau cu păstoria. „Cele mai preferate animale sunt caprele, care se hrănesc ușor și se vând bine. Ele se hrănesc cu frunze de fagi. Fânul nu se dă la capre. O capră când este iarba de păscut, dă până la 12 oca de lapte pe zi”.

În Cloșani a trăit Tudor Vladimirescu când era vătaf de plai, adică subprefect. Casa în care a locuit este pe malul Motrului, iar lângă casă este o moară de apă. Casele și moara au rămas ale comunei. Locuitorii de pe aceste meleaguri păstrează cu venerație memoria lui Tudor Vladimirescu, acest mare erou și martir al neamului românesc.

² Emilia Pavel, *Studii de etnologie românească*, Editura Junimea, Iași, 1990, p. 15.

Baia de aramă „este proprietatea principelui George Bibescu, afară de vatra târgului, Dealu Cornetu și Schitu până în apa Burba”. Pe aceste locuri sunt mori de apă mici, folosite pentru măcinat porumbul. Meseriașii din târg se ocupă cu „boitul lânilor”, jocarii erau cei mai numeroși meseriași.

Bratilova este o cătună formată din păstori români care s-au așezat aici cumpărând pământ. Păstorii țin oile vara în munți și iarna în câmpie unde rămân până tund oile.

Obârșia este o localitate locuită de răzeși, care trăiesc greu. Ei sunt meșteșugari și indrilarii. În loc să transporte sare, fac șindrila din lemn de brad. Un om poată să facă până la 400 de șindri.

Șindrila se scoate din munți, încărcându-se câte 200 de bucăți pe un cal. Șindrila se face numai vara, deoarece lemnul înghețat nu poate fi prelucrat. Autorul subliniază că un om care muncește la șindrila nu poate scoate mai mult de 20000 de bucăți, adică el nu poate agonisi cu munca lui și a unui cal nici 30 de galbeni pe an.

Glogova este un sat de olari. Procesul tehnologic prezentat de autor în legătură cu făcutul oalelor este același, ca și în prezent, un pământ alb din care se fac oale și altul roșu din care se fac străchini, ulcioare și alte vase. Vasele se lucrează la roată și se pun la uscat la umbră, timp de o lună, după care se ard în cuptor de cărămidă, vasele „zmulțuite”, după care se scot din cuptor, se stropesc cu o „udeală” albă, făcută din pământ alb argilos ce se află în Glogova. Urmează apoi arsul vaselor în cuptor a doua oară.

Autorul subliniază efortul mare al acestor meșteșuguri, comparativ cu venitul minim ce-l obțin după vânzarea oalelor.

În legătură cu așezările de sate autorul descrie și construcția de locuințe. Casele se făceau din bârne, cel mai întrebuițat lemn fiind gorunul.

La o casă de lemn se foloseau până la 70 copaci, din care se realizau tâlpi, bârne, grinzi și căpriori.

Casa se construia la munte și se vindea pe loc, cumpărătorul transportând-o în satul unde urma să fie amplasată construcția. Acoperișul casei se confecționa din draniță, scânduri, dar mai mult din stuf și paie.

Casele au grădini cu legume și flori, ca și livezi cu pomi roditori. Așadar după descrierea lui Ion Ionescu de la Brad, rezultă că localnicii locuiau în bordeie și în case de lemn sau cărămidă. Statistica arată că, în județul Mehedinți în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cele mai multe dintre case erau cu un cat. Există însă și un număr de case cu două caturi și un număr însemnat de bordeie în pământ. În general bordeiele aveau două încăperi, o cameră numită odaie și un antreu ce servea drept bucătărie.

Portul popular este cercetat de autor cu multă rigurozitate științifică. Ion Ionescu de la Brad aprecia că marea mulțime a poporului român din Podișul Mehedinți se îmbracă cu o pânză de cânepă, de in, de bumbac și de lână denumită dimie. Straiele ce se confecționează din acest material de către abagii sunt tuslugii, nădragii, mintene scurte până la brâu, epingele (mantale) și șube albe. Aceste piese de port există până astăzi în portul popular din Mehedinți, confecționate din același material.

Între alte piese de port menționate de autor sunt brâele, zăvelcile și fustele. Fustele actuale se numesc „creț”³ Fusta se poartă de către femei iarna și vara la lucru și la sărbători. Fusta ca piesă de port există în toate zonele extracarpatice, oltenești, muntenești și moldovenești. Fusta purtată de femei este de veche tradiție la autohtoni. Maria Comșa menționează că „pe un fragment de cupă getică din Popești – Novaci, Giurgiu, apar scene de dans ritual, de adorație a soarelui, fete sau femei, care purtau o fustă largă brăzdată de linii oblice sau verticale, reprezentând probabil fuste crețe țesute cu dungi diferite culori”⁴,

În legătură cu portul popular, sunt amintiți jococarii. În fiecare sat există câte un unul sau doi jococari. Cele mai multe cojoace sunt albe. Căciula era confecționată din două pielicele de miel, una bună la față și alta mai proastă la căptușeală.

Opinca din piele de vită era încălțăminte purtată de bărbați și femei. La sărbători se foloseau pantofii și ciubote. În afară de pantofi și ciubote, cizmarii confecționau papuci cusuți cu ață de bumbac sau cânepă. Cusătura de la talpă era cu ață de bumbac fiindcă aceasta rezistă mai mult la udeală, iar mai sus se folosea ața de cânepă care rezistă la uscăciune. Cizmele sătenilor se confecționau numai cu o talpă și cu carâmbi lungi până la genunchi.

Despre chilimuri și scoarțe prezentăm detalii în legătură cu materialele din care se confecționau ca și funcția ce o au aceste țesături, în interiorul tradițional. Se foloseau pentru așternut pe paturi, pentru învelit și împodobit interioarele țărănești. Alături de scoarțe și chilimuri pe paturi se așterneau și rogojini. Chilimurile se deosebeau de scoarțe prin faptul că au două fețe, iar scoarțele numai una. Vopsitul lânii pentru chilim și scoarțe se făcea de către boiangii. Cele mai căutate culori erau cicicu (roșu deschis), albastru, cunaliu (Galben), verde, peraticu (portocaliu). Boiangiul cumpăra culorile din străinătate și în mică parte din țară. Se foloseau și culori extrase din plante cum este zărdiciofa, o rădăcină ce dă culoarea galbenă, sau roiba, care dă culoarea roșie.

În Cernețiu erau 8 boiangii și tot atâția în Severin și Baia de Aramă. Boiangii se găseau și în sate, mai mulți decât în târguri.

Rogojinarii se ocupau cu făcutul rogojinelor, cei mai mulți fiind din localitatea Șimianu. Dintr-un car de papură ies până la 60 de rogojini. Autorul prezintă procesul tehnologic al pregătirii rogojinilor cât și cheltuielile care se impun.

Între alți meșteșugari erau menționați și cărămidarii. Se arată că un om tăia într-o zi cu tiparul 300 de cărămizi mari și 400 de cărămizi mici. Cărămida se lucrează de la sfârșitul lui Cireșariu până la sfârșitul lui Cuptor.

Lemnarii fac șindrilă, doage, vase din lemn, rotarii roate, iar dulgherii case. Rudenii sunt țigani lingurari care se mută din loc în loc, fac linguri, coveți, fuse,

³ Emilia Pavel, *Portul popular din Izveina Mehedinți*, în *Studii de Etnologie românească*, Editura Princeps Edit, Iași, 2006, p. 349.

⁴ Maria Comșa, *Reprezentări de dansuri rituale getice*, sec. I, în Hr în *Thraco-Dacica*, T. VII, 1-2, Editura Academiei Române, București, 1987.

suveici. Celelalte lucruri de lemn se fac de către mai toți oamenii din sat. Obiectele cele mai importante se fac de oameni ce trăiesc în satele de pădure sau lângă păduri.

Fierarii locuiesc în târguri și sate. Ei confecționează unelte agricole, sape, fiare lungi și late care leagă carele. Ei potcoveau vitele. Cărbunii pe care îi foloseau fierarii sunt de prun, gorun și fag. Cei mai buni cărbuni sunt de prun, însă cei mai mulți se fac din gorun și fag.

Tufecii dreg punțile sătenilor. Ei sunt puțini. „În Cernețiu este unul și în Severin trei”, spune Ion Ionescu de la Brad.

Argintarii lucrează cercei, inele, verigi și toarte de ureche. Cerceii au forma unui soare cu 12 până la 15 raze. Perechea de cercei se vinde cu 7 până la 8 sfaști. Inelele sunt din argint de trei dramuri și se vând cu 15 sfaști.

Podoabele erau folosite de fete, neveste și femei în vârstă, la costumele naționale, însă ele se poartă zilnic, având importante funcții opotropace. Bărbații nu purtau cercei. Dacă un băiat s-a născut după un frate mort, i se pune un cercel în ureche de la naștere, urechea fiind găurită de moașă. „Cercelul se pune la băiat în ureche după cel mort, ca să nu mai mori”. Acest cercel se poartă toată viața nu ca o podoabă, ci ca un obiect cu funcție opotropaic.

Ion Ionescu de la Brad a făcut aprecieri favorabile referitoare la contribuția femeilor la munca în gospodărie și la viața de familie. Femeile sunt harnice, îngrijesc în casă, iubesc copiii, sunt credincioase bărbatului și foarte omenoase. Fiind împovărate de muncă, se zice că unele din ele nasc pe ogoare și aduc seara acasă copilul în brațe.

Ele împodobesc cu flori și mai ales cu busuioc icoana și grinda. Apreciem că obiceiul de a se împodobi cu flori și busuioc interiorul țărănesc, icoanele și grinda este practicat în satul tradițional, pe întreg teritoriul românesc.

Materialul prezentat în această lucrare, confirmă preocuparea ce-a avut-o Ion Ionescu de la Brad pentru cercetarea etnografică. Am considerat important să punem la dispoziția specialiștilor prețioase date prezentate de marele Ion Ionescu de la Brad în lucrarea „Agricultura română în județul Mehedinți”, ediția 1868.

ION IONESCU DE LA BRAD – ETNOGRAPHIC

SUMMARY

Ion Ionescu de la Brad, in his paper “Romanian Agriculture in Mehedinți District” 1868, presents important data concerning the ethnographical aspect of Romanian village, in the second half of the 19 th century.

These materials are only a source of informations for the specialists in this field. By his valuable contribution, Ion Ionescu de la Brad can be considered a precursor in the ethnographical science, in the second half of the 19 th century.

MAIOR IOSIF IVANOVICI (1844 – 1902)

Marin Sâlea

Maiorul Iosif Ivanovici, inspectorul general al muzicilor militare în perioada 1895-1902

Istoriografia vremii consemnează că, Iosif Ivanovici s-a născut în Banat, județul Torontal, în anul 1844, fără a se descoperi până în prezent un document oficial care să ateste acest an. A încetat din viață, la București, în ziua de 16 septembrie 1902, fiind înmormântat în cimitirul Bellu din Capitală.

Numele de familie – Ivanovici – păstrează ecoul acțiunii de sărbizare a numelor românești din pragul secolului al XIX-lea desfășurată de către biserica episcopală din Vârșeț și mitropolia Carloviț. Cum pe timpul acela toate școlile primare românești erau confesionale (adică depindeau de biserică), autoritățile habsburgice nesprijinind pe linie de stat învățământul de cultură generală în limba maternă, numeroși țărani și intelectuali români dornici să învețe carte au fost nevoiți să-și împrumute o rezonanță sârbească numelor. Așa s-a petrecut și cu Nica Iancu, care a trebuit să-și ia numele „Ivanovici”. De altfel, terminația „vici” a rămas până astăzi foarte frecventă în Banat.

Numele de botez a lui Ivanovici apare în primele sale manuscrise muzicale sub „Ioja” sau „Ioța”, pronume destul de des întâlnit la românii bănățeni din veacul trecut. În cel mai vechi document al mișcării muzicale lugojene, datat 24 noiembrie 1840, prin care s-a decis învățarea cântării religioase pe note cu „maistrul cântărilor Faifer” din Timișoara, în cuprinsul aceluiași act, pronumele învățatului Pavel apare când „Ioța”, când „Ioan” Deci, variația între „Ioța Ivanovici”, „Ioja Ivanovici” (aceasta de rezonanță maghiară) și „Ion Ivanovici” își găsește explicația prin diferitele influențe de circumstanță, provenite din contactul cu autoritățile locale.

Fiu de țăran, rămas orfan încă din copilărie, a cunoscut din plin nedreptatea și sărăcia, a trecut „munții” în vechiul regat, a învățat muzica în armată, nu a urmat cursurile nici unui Conservator și totuși printr-un remarcabil efort, dublat de o rară voință și perseverență, a reușit să-și înscrie numele în istoria muzicii românești la loc de cinste.

Documentele cercetate până în prezent nu ne precizează cum a ajuns Iosif Ivanovici, copil de trupă la Regimentul 6 Linie din Galați. Talentul său excepțional l-a impresionat pe șeful de muzică Alois Riedl, care s-a ocupat special de educația artistică a tânărului muzician. În scurt timp, Iosif Ivanovici și-a însușit o tehnică remarcabilă la flaut și clarinet, devenind unul din cei mai buni instrumentiști ai fanfarei Regimentului 6 Linie din Galați.

Se pare că printr-un concurs fericit de împrejurări (contopiri de unități) a fost mutat în muzica Regimentului 2 Roșiori de la Iași, unde șef de muzică era Emil Lehr – unul din cei mai buni șefi de muzică de la mijlocul secolului al XIX-lea. Acesta l-a inițiat în tainele armoniei, contrapunctului, orchestrației și compoziției, dându-i totodată și primele noțiuni de dirijat.

În capitala Moldovei, Iosif Ivanovici și-a lărgit orizontul artistic, tânărul muzician a cunoscut repertoriul muzical al teatrului ieșean (sufletorii din orchestra de obicei făceau parte din muzica Regimentului 2 Roșiori), fapt care îl va ajuta în realizarea primelor sale fantezii și potpuriuri din operete și opere.

Studiile muzicale de bază le-a urmat la Galați cu Alois Riedl perfecționându-le ulterior la Iași cu Emil Lehr. La vârsta majoratului, Iosif Ivanovici s-a înrolat în armată ca soldat voluntar, parcurgând de-a lungul vieții militare muzicale toate treptele ierarhice ale armatei: soldat, subofițer muzicant, șef de muzică, ajungând până la cea de inspector general al muzicilor militare, fiind, de fapt, primul român care a ocupat acest post. Întrucât și-a însușit și exercitat calitatea de muzicant în toate ipostazele de instrumentist de fanfară, Iosif Ivanovici a reușit să cunoască și să stăpânească mijloacele de expresie ale unui excelent orchestrator, flautist și clarinetist. Activitatea de instrumentist militar și-a început-o la 14 ani, funcționând în perioada 1858 – 1874, în diverse fanfare militare. După această dată a fost încadrat ca: sergent major în Fanfara Regimentului 2 Roșiori Iași (1874-1879), șeful muzicii Gărzii Naționale din Galați (1879-1880), șef al muzicii Regimentului 6 Linie Galați (1880-1894). Perioada creatoare a compozitorului Iosif Ivanovici este legată de formația Regimentului 6 Linie. În această perioadă, capelmaistrul și-a orchestrat aproape tot repertoriul propriu pentru pian, a promovat muzica de operă și operetă prin diferite fantezii și potpuriuri pentru fanfară, a îmbogățit cu noi lucrări originale repertoriul formației pe care o conducea.

În fruntea muzicii acestui regiment, Iosif Ivanovici a colindat localitățile Tulcea, Focșani, Galați, ultima devenindu-i orașul epocii de glorie muzicală. De timpul petrecut la Galați se leagă majoritatea compozițiilor care l-au consacrat pe Iosif Ivanovici nu numai în țară, ci și în străinătate, anul numirii sale ca șef de muzică (1880) coincidând cu data apariției celebrului vals „Valurile Dunării”.

Se poate afirma faptul că, Iosif Ivanovici a ajuns în numai câțiva ani un răsfațat al marelui public gălățean. Simpatia și popularitatea și-a dobândit-o repede prin succesiunea rapidă a compozițiilor originale, prin prezența sa aproape zilnică în grădina publică în fruntea regimentului, prin satisfacerea cerințelor distractive ale tineretului prezent la baluri, nunți, recepții etc. Într-un necrolog din ziarul bucureștean „L'Independance roumaine”, anonimul cronicar muzical (probabil Mihai Mărgăritescu, viitorul inspector al muzicilor militare) îl numește pe Ivanovici „un veritable enfant de la bal”, un veritabil copil al balului.

Temele abordate de fecundul șef al muzicii Regimentului 6 Linie în creația sa au fost excepțional de bogate și variate. Din păcate, datorită faptului că, arhivele militare au fost mutate, în decursul timpului, în diferite locații, majoritatea manuscriselor originale pentru fanfară nu au fost încă descoperite, dar, cum obiceiul lui Ivanovici era de a-și orchestra sau aranja pentru muzica militară picsele tipărite

pentru pian, ne putem totuși face o idee de preocupările sale creatoare, consultând materialul apărut la editurile românești și străine.

La 1 iunie 1895, în baza Înaltului Decret Regal nr. 2691 din 26 mai 1895, maiorul Iosif Ivanovici a fost numit inspector general al muzicilor militare, funcție în care va activa până în aprilie 1902. În favoarea numirii sale ca inspector a contribuit într-o mare măsură și dorința burgheziei de a-și afirma patriotismul prin înlăturarea șefilor de muzică aduși de peste hotare și promovarea talentelor autohtone.

În noua postură de manager la cel mai înalt nivel al muzicilor militare, Iosif Ivanovici a demonstrat simț organizatoric și reale calități profesionale, ceea ce i-au permis să ridice nivelul profesional al fanfarelor militare românești.

Maiorul Iosif Ivanovici și-a început activitatea de inspector prin efectuarea de controale la fanfarele militare din teritoriu. După câțiva ani și-a dat seama personal de nivelul de interpretare al formațiilor, de starea instrumentelor, de capacitatea capelmaștrilor din subordine, de repertoriul muzicilor etc.

Râvna și interesul lui Iosif Ivanovici în primii ani de conducere a muzicilor militare a dus la completarea fanfarelor regimentelor de linie și geniu. S-a ajuns astfel ca toate cele 34 de regimente din subordinea Comandamentului Infanteriei, Regimentul 1 Geniu din București, regimentele de călărași, roșiori și artilerie să dispună de formații bine încheiate. În perioada 1900-1901, Iosif Ivanovici a funcționat în paralel și ca dirijor de orchestră la Cafeneaua Edison din București, post care i-a oferit posibilitatea popularizării compozițiilor sale. Prin Înaltul Decret nr. 1694 din 10 aprilie 1901, Iosif Ivanovici a fost numit și șef de muzică la Regimentului nr. 4 Ilfov.

Activitatea sa componistică constă din lucrări incluzând muzică vocală pentru fanfară, pian, aranjamente și prelucrări de piese clasice aparținând marilor compozitori: Beethoven, Chopin, Donizetti, Petrella, Suppé. De asemenea, Iosif Ivanovici este autor de muzică pentru film.

În prezent, dispunem doar de colecția „Marșuri funebre” și de câteva potpuriuri și fantezii prelucrate din opere italiene, deoarece multe din partiturile compuse s-au pierdut. Acestea ne oferă posibilitatea de a-i cunoaște calitatea de compozitor și pe cea de veritabil maestru al fanfarei.

Dintre lucrările sale consacrate, pe genuri muzicale, menționăm:

a) Muzică pentru fanfară: *Valurile Dunării* (1880); *Zâna munților* (1886); *Alexandru* (1889) etc.

b) Muzică pentru pian: *Asalt-Galop*; *Galop militar*; *Souvenir de Brăila*, cadril pe arii grecești; *La vie de Bucharest*; *Aurel*, vals; *Prima furie*; *A mea speranță*, polca mazurca; *Valurile Dunării*, voce și pian, versuri de Carol Scrob etc.

d) Discografie: *Donauwellen*, great waltz (Naxos 8.55337); *Flots du Danube* (Marco Polo 8.223801); *The Waltz Kings* (Phillips 468.123-2); *Donauwellen* (Polydor Stereo 2371625); *Donauwellen* (EMI 3C064-8210).

e) Filmografie: *O zi ca lei* (Film italian, TV, 1967); *Două săptămâni în alt oraș* (Film coproducție americano-italiană, regia Vicente Minelli); *Viața fără sfârșit* (Film ceh, regia Miroslav Luther, ecranizare după romanul lui František Svantner); *Tata e plecat într-o călătorie de afaceri* (Film iugoslav, regia Emir Kusturica).

Invitat alături de alți 100 de compozitori din diverse țări, să ia parte la un concurs internațional de compoziție, având ca temă realizarea unui marș de defilare

destinat primirii țarului Alexandru I al Rusiei, care urma să viziteze expoziția mondială organizată la Paris, în anul 1889, Iosif Ivanovici a obținut premiul I, capelmaistrul român a fost felicitat de toate somitățile muzicale prezente. Marșul premiat intitulat „Alexandru” îi prilejuiește posibilitatea efectuării și a unei călătorii, în Rusia, ocazie cu care cunoaște viața muzicală din această țară și compune mai multe lucrări dedicate locurilor vizitate.

Iosif Ivanovici a compus peste 300 de valsuri, marșuri, polci, gavote, mazurci, cadriluri, galopuri etc., care au cunoscut o largă popularitate la începutul secolului trecut. Succesul muzicii lui Iosif Ivanovici se justifică prin bogăția inspirației melodice, prin „parfumul oriental” al romanței și folclorului din balcani cu deosebire a celui românesc, introduse ca exotism în creația universală.

Trăind în majoritatea timpului la Galați (1875-1895), compozitorul a avut ocazia să cunoască folclorul românesc, turcesc, grecesc, bulgăresc, rusesc, lăutăresc, iar mediul marinăresc i-a oferit posibilitatea cunoașterii muzicii asiatice, orientale. Cu astfel de specific introduse ca laitmotive în lucrările sale, l-au singularizat în climatul estetic muzical al epocii, conferindu-i particularitate tocmai prin culoarea sonoră inedită lansată în muzica europeană, suprastructurată de armonia, ritmica și melodica clasică continentală. Măiestria formei muzicale, ca și din actualitatea tematicii legate de viața socială a epocii (*Telephone –Galop, Souvenir de l'Exposition, Roumanie, Sang roumain, Serenada țigănească*) sunt elemente definitorii ale creației muzicale ale lui Iosif Ivanovici. În egală măsură, Iosif Ivanovici a fost preocupat în componistica sa și de principalele evenimente politice ale momentului (independența națională, întemeierea regatului României, unirea provinciilor românești într-un singur stat național).

Prin lucrarea *Valurile Dunării* model de excepție al formei muzicale clasice în literatura muzicală autohtonă, Iosif Ivanovici a devenit creatorul valsului românesc, iar lucrarea sa cu răspândire mondială l-a impus până astăzi între compozitorii lumii. Această partitură își dispută întâietatea mondială cu *Dunărea Albastră* a lui Johann Strauss, ceea ce l-a determinat pe criticul muzical german J. Schor Zacharny, la începutul secolului al XX-lea, să-l denumească pe Iosif Ivanovici „regele valsului românesc”.

Valsul lui Iosif Ivanovici prin structura sa tripartită (introducere, 3-5 numere într-un ritm de $\frac{3}{4}$ și o codă), oferă la început climatul, atmosfera tipică a piesei, după care partea centrală a numerelor expune o suită de scurte melodii de largă inspirație locală (oriental-europeană sau popular-românească). Finalul piesei, o sinteză a motivelor, amplificată sonor prin tonalități diferite și accelerare a mișcării ritmice asigură un puternic crescendo de încheiere al lucrării. Acest tip de vals, clasic, a devenit element de referință pentru creația muzicală din secolul trecut.

„Valurile Dunării” este unul dintre valsurile cele mai cunoscute și cântate în toată Europa. Este atât de sugestivă și atât de dulce muzica, încât ți se pare că te legeni într-o barcă, pe o apă liniștită când cânți „Barca pe valuri / saltă ușor / inima-mi bate, / plină de-amor...”.

Ivanovici, autorul acestui vals, are încă multe bucăți nu mai puțin frumoase, dar, „Valurile Dunării” l-au făcut celebru.

Faptul că valsul lui Iosif Ivanovici a putut fi ascultat o dată la o formație orchestrală franceză, iar altă dată la un chitarist german, se explică prin numeroasele transcripții și aranjamente ale „Valurilor Dunării”. Pe coperta unei ediții franceze (Colombier, Paris) de acum o jumătate de veac, de pildă, valsul lui Ivanovici cunoștea nu mai puțin de 16 aranjamente muzicale.

În „Amintirile lui George Enescu” publicate la Paris, în anul 1955, genialul muzician relatează un moment semnificativ din epoca copilăriei. Obținând după repetate rugăminți o vioară „adevărată” din partea părinților s-a apucat singur să învețe câteva cântece auzite prin casă, la Caracalia (Dorohoi). Într-o bună zi scria Enescu, îl chemai pe tatăl meu și îi cântai, cu un singur deget pe coardă *Re*, celebrul vals popular de Ivanovici: *Valurile Dunării*. Tatăl meu se emoționează. Îmi spuse cu o voce gravă și blândă: „*Vei fi muzician!*”.

Sigur că întâmplarea își are farmecul ei, dar dincolo de aceasta trebuie reținut amănuntul că Enescu, copilul atât de receptiv la muzică, a fost atras de inspirația melodiei a șefului de muzică față de care manifesta, după cum ne atestă în „Amintiri”, o vădită simpatie.

Deși, nu s-a bucurat de mijloacele de popularizare moderne (radioul, televiziunea, discul, filmul muzical, banda de magnetofon), Iosif Ivanovici și-a lansat piesele compuse, dirijând săptămânal fanfara muzicală în fața unor mase de ascultători și prin tipărirea a sute de lucrări în România și, mai ales, în publicațiile din străinătate. Multe piese s-au bucurat de numeroase ediții, chiar din timpul vieții capelmaistrului. Astfel, valsul *Valurile Dunării* s-a tipărit la peste 20 de edituri, iar alte șlagăre au fost editate în trei-patru ediții.

Iosif Ivanovici a fost distins cu Premiul de compoziție al Expoziției universale de la Paris (1889) și a fost decorat cu: Ordinul cultural *Bene Merenti* (România), clasa a II-a (1883); Ordinul *Steaua României*, Ordinul *Medgidi* (Turcia); Ordinul *Tacovo* (Serbia), Ordinul *Meritul Civil* (Bulgaria).

Moștenirea creatoare a maiorului Iosif Ivanovici, în domeniul muzicii ușoare, se situează în primele rânduri ale valorilor de artă din secolul trecut, rămânând nu numai unul din cei mai de seamă clasici ai geniului din țara noastră, ci și un reprezentant de frunte al valsului universal. Cunoscut în lumea întreagă prin sunete de valsuri, polci, mazurci, cadriluri, marșuri, atestat în 1889 prin premiul Expoziției universale de la Paris, Iosif Ivanovici a rămas cel mai cunoscut nume românesc din secolul al XIX-lea. Copilul Enescu exersa pe vioară ... *Valurile Dunării*. Astăzi, Iosif Ivanovici asigură strălucirea și dimensiune în timp întregii școli românești de compoziție.

Opera sa constituie dovada unui creator excepțional de înzestrat, care împotriva grelelor condiții de afirmare, în perioada respectivă, în domeniul muzicii militare, a reușit totuși să se impună și să urce toate treptele ierarhiei militare de la gradul de soldat până la cel de inspector al muzicilor militare.

MAJOR IOSIF ANTONOVICI
(1844-1902)

SUMMARY

The inheritance of the major Iosif Antonovici, in the light music domain, it is situating in the first rows of the art values from the last century, remaining not only on of the biggest classics of the genius from our country, but also a top representative of the universal waltz. Known in the entire world through the sounds of the waltzes, polkas, mazurkas, quadrilles, marches, attested in 1889 through the prize of the Universal Exhibition from Paris, Iosif Antonovici remained the most known Romanian name from the XIX century. Through the work *The Danube Waltz* Iosif Antonovici became the creator of the Romanian waltz, and his work imposed him between the world composers. This score disputes its world priority with *The Blue Danube* of Johann Strauss, which determined the German musical critic J.Schor Zacharny, at the beginning of the XXth century, to name Iosif Ivanovici “the king of the Romanian Waltz”.

OCTAVIAN GOGA „MIHAIL KOGĂLNICEANU PRECURSOR AL UNIRII NEAMULUI”. CONFERINȚĂ LA RADIO, 1935.

Ioan Spătan

„Kogălniceanu. Ce bloc formidabil de stâncă, ce mare senior al trecutului, personalitatea lui se așterne dominatoare dea curmezișul veacului al XIX-lea la noi, sentințele lui își păstrează valoarea axiomatică în gândirea omului. Privit în diversele ipostaze de îndrumător cultural sau istoric, de om politic cumpănind trebile sau urmărind ițele echilibrului internațional, cu cât îl apropii mai mult de orice parte la orice punct al vieții sale, el câștigă în fața celui mai exigent analist. Pe seama unei judecăți normale, deprins să puie la cântar oameni, stări și lucruri cu gândul de a desluși limpede liniile mari ale trecutului unui popor, Kogălniceanu apare cu o semnificație deosebită”.

*

* *

Discurs la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor, rostit la Iași în ziua de 5 ianuarie 1859

Măria-ta,

După una sută cincizeci și patru ani de dureri, de umiliri și de degradație națională, Moldova a reintrat în vechiul său drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pre capul său, pre domnul.

Prin înălțarea ta pe tronul lui Ștefan cel Mare, s-a reinălțat însăși naționalitatea română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia ta, a voit să-i răsplătească sângele strămoșilor tăi, vărsat pentru libertățile publice. Alegându-te pre tine domn în țara noastră, noi am vroit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește: la legi nouă, om nou.

O doamne! Mare și frumoasă îți este misia! Constituția din 7 (19) august ne însemnează o epohă nouă și măria ta ești chemat să o deschizi! Fii dar omul epocii: fa ca legea să înlocuiască arbitrarul; fa ca legea să fie tare, iară tu, măria ta, ca domn, fii bun, fii blînd, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

Nu uita că dacă cinzeci de deputați te-am ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni!

Fă dar ca domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptate, împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșeasca frăție.

Fii simplu, măria ta, fii bun, fii domn cetățean; urechea ta fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun. Să trăești dar mulți ani, ca și dînsul, și fă, o, doamne, ca prin dreptatea Europei, prin disvoltarea instituțiilor noastre, prin sentimentele tale patriotice, să mai putem ajunge la acele

timpuri glorioae ale nației noastre, cînd Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanția că:

„România nu are alt ocrotitor decît pre Dumnezeu și sabia sa!
Să trăiești, Măria-ta!”

*

* *

Dacă disciplinele „realiste” dezvoltă gîndirea, abilitatea tehnicistă, cele „clasice” stimulează imaginația creativă, potențialitatea exprimării.

Henri Wold, „Neoretorica”, eseu, R.I. nr.2 1981,

„Cultivarea vorbirii este calea principală a cultivării gîndirii. Cine vorbește limpede ajunge, pînă la urmă, să și gîndească clar”

Însă numai după îndelungate exerciții, numai stăpînind anumite mijloace ale limbajului oral, oferite de arta oratorică din toate timpurile, iată de ce, retorica privită sub aspect teoretic și oratoria ca artă persuasivă s-au născut și la noi, fie în incinta școlilor, fie în piețele publice, fie la tribuna parlamentară, academică sau de barou.

Faptul că primii noștri oratori au fost dascăli, entuziaști pedagogi ai națiunii ca Gh. Lazăr, Petrache Poenaru, Ion Friaiorescu, Heliade-Rădulescu ș.a. se explică prin faza de renaștere națională și culturală, îndeosebi, pe care o traversa societatea românească în anii de după Revoluția lui Tudor Vladimirescu. Oratoria este folosită ca instrument de trezire a conștiinței naționale.

Cîteva cuvinte, acum, despre ținuta și logica oratorului.

Oratorul de orice tip (politică, juridică, academică, parlamentară etc.) se folosește, de obicei, și de anumite mijloace accesorii: puritatea și armonia vocii, originalitatea în ținută, în intonare, în adecvarea gesturilor și în plasarea potrivită a accentului și a tonalității. Foarte rari sunt însă oratorii care le posedă pe toate, de aceea ei trebuie să se bazeze pe însușirile naturale „căci pentru cine este fără pic de talent, fără pic de înclinare, percepțiile sunt neputincioase” (Quintilian, Arta oratorică).

Ca exemplu se știe din mărturiile contemporanilor, că Barbu Catargiu avea voce sonoră și puternică, încât producea „efectele trăznetului”, că vocea lui Nicolae Ionescu avea mlădiere elegantă și sugera acel „timbru teatral” care face farmecul dicțiunii. De asemenea, glasul lui P.P. Carp îi amintește lui Vasile Pogor de o „spargere de geamuri”, pronunția guturală a lui Delavrancea constituie pentru Ion Petrovici o „fanfară eroică”, după cum, mergînd mai departe cu apropierea dintre muzică și oratorie, Alexandru Marghiloman ar fi fost un „violinist”, iar Tache Ionescu un „pianist”. Iorga, ne spune Călinescu își anunța sosirea în sala de curs prin „inefabila voce graseiată, tărăgănată, cicălitoare, conspirativă ori înfuriată”, care-l preceda pe stăpîn pe scări și culoare, precum buzduganul din poveste vestind sosirea zmeului.

Bineînțeles că nu vocea impune un orator ci, mai degrabă, repartizarea echilibrată a însușirilor accesorii pe care le posedă, adaptarea lor la conținutul ideatic al discursului. El trebuie să fie **convîngător, insistent, stăruitor**.

În faza romantică a oratoriei românești, de pînă la apariția „Junimii”, ținuta oratorului era teatrală și grandilocventă, își stăpînea cu greu entuziasmul sau revolta și, adeseori, dorea cu orice chip să „cutremure” auditoriul, în acest sens îl consideră M. Kogălniceanu (și credem că este modest, nevorbind despre el!) pe Barbu Catargiu,

care a fost primul nostru mare orator. El ilustrează strălucit conduita oratorului romantic care se urca la tribună într-o atmosferă „religioasă”.

Iată cum îl prezintă Anghel Demetrescu în 1886 pe Barbu Catargiu:

„Când își aducea mâna prin păr spre a-l grămădi către părțile temporale; când, cu o dexteritate surprinzătoare mânuia monoculul, care îi dădea o înfățișare singulară; când ochii săi plini de foc începeau a scapără scânteii și a fascina privirile auditorilor, sau când, luând un aer mai insolent își înfîgea mâna în umărul vestei și arăta Adunării numai profilul figurii sale demonice, un fior pătrundea pe deputați. Din acest moment el devenea despotul tribunei...; pieptul său se dilata, talia sa mică, văzută prin lentila elocinței, lua niște proporții uriașe, iar vocea lui puternică ar fi fost în stare să desfidă orice furtună parlamentară”

Portretul de mai sus se potrivește în totul lui Kogălniceanu cu mici deosebiri. Ochelari rotunzi, barbișon, redingotă neagră cu lavalieră, un început de „bunăstare morfo-fiziologică” în 1859, dublat de omul politic, istoricul și literatul.

Dar să revenim. Revoluționarii pașoptiști însă vor fi mai aproape de ceea ce se numește „artă oratorică”. Ei vorbesc unei mulțimi formată din toate categoriile sociale și care reprezintă națiunea română. Heliade Rădulescu se adresează participanților la revoluția din Muntenia la Islaz (jud. Romanța) și la București. Simion Bărnuțiu transilvănenilor pe Câmpia Libertății din Blaj în fața a 40.000 de oameni. Heliade, așa cum s-a spus, a fost și a rămas „omul de la 1848”, (vezi G.Zane, N. Bălcescu, opera, omul, epoca, 1975), oratorul de certă popularitate, deși prea puțin înțeles de mase prin stilul grandilocvent și mistic, prin concepția utopică și ținuta romantică, în vestita-i mantie albă de conducător mesianic. Faimoasele sale lozinci: „respect la persoane, respect la proprietate”, „foloase generale fără paguba nimănu”, au făcut epocă și exprimă tocmai conduita oscilatorie a revoluționismului, care se conducea după principiul „urâsc tirania, mi-e frică de anarhie”, îndemnul la frăție, la ordine, pace și armonie socială, decantate pe un ton biblic, constituie tot atâtea argumente care-l despart pe Heliade de adevărații revoluționari de la 1848.

Tot ceea ce oferă artei oratorice frumusețe și vibrație se află în versul bărnățian: un exordiu cuceritor, realizat printr-o succesiune de interogații retorice, o narație a faptelor și o argumentare a drepturilor românilor de o logică impecabilă, încununate de o perorație al cărui patetism îi anunță pe Delavrancea și N. Iorga. Imn închinat deopotrivă naționalității și libertății, care, prin imagini și cadența exclamațiilor retorice, ne amintește de „Cântarea României” a lui Alecu Russo: „Ce este apa pentru pești, aerul pentru zburătoare și pentru toate viețuitoarele, ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creșterea plantelor, vorba pentru cugetare, aceasta e naționalitatea pentru orice popor”. (Simion Bărnuțiu).

De aceeași înflăcărare erau cuprinși oratorii unirii și unității naționale: M. Kogălniceanu, I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, Vasile Boerescu, Barbu Catargiu, apoi Vasile Goldiș și Iuliu Maniu. Dar ei se deosebesc mult, unul de celălalt, cu toate că vor să convingă și să cucerească masele pentru înfăptuirea unor idei comune: unirea, independența și unitatea națională. Cele trei momente istorice (1859, 1877 și 1918) au constituit pentru oratoria românească, de flecare dată, manifestarea potențelor ei ca instrument de influențare a conștiințelor, concurând cu cea mai bună ziaristică a timpului. Aflându-se în faza ei romantică, oratorii noștri fac uz de toate mijloacele:

epitete, lirism, expresii rare, cu încărcătură aforistică, gesticulație simplă, armonia vocii și ritm oratoric. Realismul și logica lui I.C. Brătianu se revarsă într-o succesiune de întrebări al căror răspuns nu putea fi decât unul singur: unirea.

„Cum, șapte puteri de prima ordine ne permit înfăptuirea celor două visuri care ne-au fermecat copilăria și pentru a căror realizare ne-am cheltuit din belșug toate puterile tinereții, și noi în loc de a căuta, prin însuși sacrificiul vieții noastre, să cooperăm la opera lor, la restaurarea României, să venim, deopotrivă, a-i pune piedică?”

*
* *
*

Dar să ne aplecăm puțin asupra lui **M.Kogălniceanu și discursul său rostit la alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca Domn al Moldovei. Iași, 5/17 ianuarie, 1859.**

Octavian Goga:

„Politicește el are o linie dreaptă care atinge toate marile evenimente din care s-a încheiat statul român. Vorbind la 1859 de politica unionistă rostește cu o mândrie liniștită pe drept cuvânt: „Această religiune politică, domnilor, nu o profesez de astăzi sau de ieri: cu 20 de ani mai înainte, în 1837 în istoria țărilor române am pledat cauza Unirii, La 1840 am fondat **Dacia literară**, menită a pregăti unirea între deosebitele ramuri ale familiei române, ia 1848, ca redactor al **Dorințelor partidei naționale din Moldova**, emigrată la Cernăuți, am înscris ca cea mai mare dorință o coroană a marilor reforme: Unirea Principatelor. La 1858 am fondat **Steaua Dunării**, cel dintâi ziar politic pe al cărui steag era scris, Unire sub un principe străin. La 1856 și 1857, când unioniștii erau persecutați în averea și persoana lor, eu am fost membru activ al Unirii din Iași”.

Discursul lui Kogălniceanu impresionează prin **grandoarea și armonia frazei.**

„O, Doamne! Mare și frumoasă-ți este misia! Constituția din 7/19 august ne însemnează o epohă nouă și Măria Ta ești chemat să o deschizi! Fii doar omul epoei: fă ca legea să înlocuiască arbitrariul; fă ca legea să fie tare, iară tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun, fii blând, fii bun mai ales pentru acei care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi”

Se vede că este un discurs elaborat deși este scurt, el trebuie să fie convingător. Pentru cine? Pentru cei 50 de deputați care l-au ales? Nu. Pentru cei peste două milioane de oameni care trebuia să-i aibă în grijă Cuza? Nu, pentru că ei nu aveau cum să-l afle. Atunci?

Ayunarea electivă a Moldovei trebuia să dea semnalul de unire deplină. Urma cea a Munteniei.

„Fii simplu”, „fii bun”, „fii domn cetățean” Cum să nu recunoști vocabularul pașoptiștilor?

„Porți un nume frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun”. Și mai departe: „Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanția că:

România nu are alt ocrotitor decât pre Dumnezeu și sabia sa!”

Din punct de vedere istoric afirmația este absurdă. Aici însă, oratorul a înlocuit istoricul, primul trebuia să impresioneze, să convingă. Și a convins, dar tot planul de unire a fost bine pus la punct de frunțașii din cele două țări surori.

Și iată că și Vasile Boerescu prin promptitudinea inspirației și puterea de improvizație, își începe discursul prin care-i convinge pe muntenii din Adunarea electivă să-l aleagă ca domnitor tot pe Al. I. Cuza (24 ian. 1859) astfel:

„Pentru ce suntem împărțiți în două câmpuri? Pentru ce ne numim noi și voi? Ori nu avem toți aceeași patrie? Ori nu suntem toți fiii aceleiași mame? Pentru ce să zicem noi și voi? De ce să nu zicem noi, românii?”

Omul politic, istoricul și literatul i-a convins în primul rând prin discursul său pe deputații cu carte, în nici un caz pe cei câțiva reprezentanți ai țăranilor. Așa au rămas aceste cuvinte un model de oratorie politică semnată de Kogălniceanu.

Pe drept cuvânt, ne dăm seama și acum, de cuvintele rostite de Octavian Goga:

„Iată de ce, istoriograful României moderne voind să stabilească ierarhia valorilor la noi, gândindu-se într-un sens rezumativ la înțelesul unei vieți din care a radiat lumina celor mulți, va trebui să scrie ca un cuvânt de letopiseț ticluit din cartea facerii:

- La început a fost Kogălniceanu.”

OCTAVIAN GOGA “MIHAIL KOGĂLNICEANU THE PRECURSOR OF THE ANCESTRY UNION”. THE RADIO CONFERENCE, 1935.

SUMMARY

Ioan Spătan, the author of this study relates the Octavian Goga's radio conference since 1935, conference with the theme of “Mihail Kogălniceanu the precursor of the ancestry union”.

PERSONALITĂȚI ALE CULTURII CARE AU SUSȚINUT DEZVOLTAREA ACTIVITĂȚII MUZEISTICE DIN ROMÂNIA

Adriana Ioniuc

Perioada interbelică, deși relativ scurtă, este densă, în realizări. Efectele Marii Uniri din 1918 au fost multiple, influențând sfera politicului, socialului, economicului și a culturii. Din perspectiva demersului nostru interesează, cu precădere, acest ultim aspect, asupra căruia ne propunem să insistăm.

După 1918, în România n-a existat un program cultural conceput la nivel central, coerent și cu perspective reale. Dar în schimb, în numeroase domenii s-au înregistrat rezultate notabile. Unul dintre acestea a fost legat de muzeistică. În rândurile de față dorim să subliniem doar un aspect al problematicii: maniera în care dezvoltarea sectorului muzeal a fost susținută de mari personalități, care au dominat prima jumătate a secolului nostru.

Așadar, ne-am oprit asupra unor savanți lista fiind, evident, parțială și subiectivă - care au dat strălucire unei epoci și prin profilul lor științific și autoritatea cuvântului și faptei fiecăruia, au dat impulsuri decisive în sfera activității muzeelor. Nu întâmplător toți sunt istorici (indiferent de specializare), căci, după cum considera și Petre P. Negulescu, studiile cu caracter istoric au ilustrat cu precădere cultura interbelică.¹

Așadar, recapitulând aspecte, cunoscute sau inedite, legate de activitatea depusă în sprijinul dezvoltării muzeelor vom apela, desigur, pe lângă succinte și necesare repere biografice, la exemplificări strict conexe cu subiectul tratat. Selecția noastră s-a oprit, și din motive legate de spațiu, doar la Orest Tafrali, Alexandru Tzigara-Samurcaș, Vașile Pârvan, Alexandru Lapedatu, Nicolae Iorga și Dimitrie Onciul.

Astfel, Orest Tafrali s-a născut la Tulcea, la 14 noiembrie 1876, absolvind cursurile Universității din București în 1904. Expresia preocupărilor legate de istoria veche și arheologie s-a întruchipat în susținerea cu succes a doctoratului la Sorbona, în 1912. La acea dată era deja o figură recunoscută printre specialiștii români - și nu numai - căci între 1904 și 1905 îndeplinise funcția de secretar al Muzeului National de Antichități.

După obținerea doctoratului în capitala Franței a fost numit profesor la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, la catedra de arheologie și antichități, cu începere din 1913. Vasta activitate depusă de Orest Tafrali în vechea reședință a voievozilor moldoveni s-a ilustrat și prin punerea bazelor unui Muzeu de antichități, primul din această regiune, asumând totodată și funcția de director.

Totuși, trebuie precizat faptul că, alegând să rămână la Iași, Tafrali a fost, oarecum, marginalizat. Deși ar fi meritat-o cu prisosință, el n-a fost cooptat în Comisiunea Monumentelor Istorice, iar la Academie a ocupat un fotoliu abia în 1936

¹ „Analele Academiei Române, Dezbateri, tom LI, 1930-1931, p. 240.

cu un an înaintea morții survenite în urma unei intervenții chirurgicale. Afirmția că Orest Tafrali a fost un nedreptățit este susținută de numeroase argumente. Printre acestea se numără cursurile universitare de ținută, editarea unor manuale școlare implicarea în acțiunea de înființare și dezvoltare a numeroase biblioteci în teritoriu. Mai mult, merită subliniată preocuparea sa constantă în crearea unui muzeu al Iașului.

Susținerea unui astfel de proiect venea din partea unui om pasionat, care așeza interesul public deasupra celui personal. De altfel, într-o adevărată confesiune, Tafrali susținea că, „săpăturile în localități istorice sunt pentru mine un laborator.”²

După Marea Unire, Orest Tafrali - care s-a pus imediat în slujba idealului național, acceptând o misiune la Paris – și-a dat seama de faptul că spațiul cultural poate contribui la propagarea unei imagini externe favorabile, dar și la susținerea și menținerea valorilor de patrimoniu. Din capitala Franței, la 20 martie 1919, el adresa un raport Ministerului Instrucțiunii Publice,³ într-o problemă care-l preocupa mai demult, aceea a înființării unui muzeu important la Iași.

După un preambul în care argumenta necesitatea susținerii de către instituțiile statului a actului de cultură („În România Mare cultura poporului va juca un rol din cele mai însemnate. De dânsa depinde dezlegarea multor probleme de care conducătorii statului își dau perfect seama. Nici un sacrificiu material nu va fi prea mare pentru a întări cultura care va cimenta neamul într-un tot indisolubil și va forma sufletele tinerimii noastre”), Tafrali trecea la subiect, susținându-și astfel cererea: „Necesitatea unui muzeu la Iași e foarte simțită. Iașii trebuie puși cel puțin pe picior de egalitate cu un oraș din străinătate care n-are însemnătatea lui culturală. Perigneux, de pildă, oraș de 32.000 locuitori are un muzeu pe care Bucureștii chiar ar fi mândri să-l posede. Muzeul din Nantes nu-i mai puțin demn de admirat.”

Dovedind că a avut în vedere transpunerea imediată a proiectului în realitate, profesorul ieșean încheia memoriul cu precizarea clară a necesităților, înaintând chiar și sumele necesare: „Înzestrarea muzeului cu o colecție de mulate reproducând capodopere ale antichității, ale evului mediu, ale Renașterii și ale artei românești se impune. Pentru acestea va fi necesară o cheltuială de vreo 100.000 de lei.” De asemenea, „un atelier fotografic atât pentru trebuințele cursului de arheologie și istoria artei” era considerat de strictă necesitate.

Eforturile grupului ce-l includea și pe Tafrali au dat roade. La 24 septembrie 1920, a luat ființă o Comisie pentru studierea necesității unui Muzeu al Iașului în care au intrat Mihai Costăchescu, Gheorghe Ghibănescu, Orest Tafrali și Sever Zotta⁴. Tafrali a devenit directorul noii, instituții funcție pe care a onorat-o până la trecerea în neființă, în 1937.

Activitatea depusă în slujba muzeului din capitala Moldovei de către Orest Tafrali a fost remarcabilă. Pe lângă preocupările pentru înnoirea colecțiilor și ridicarea

² Extras dintr-un memoriu ce avea aprobarea Consiliului Științific al Universității „Al. I. Cuza” din Iași, înaintat în 1925 Consiliului de Miniștri, publicat de Rodica Radu, Orest Tafrali – Personalitate a vieții spirituale ieșene, în *Cercetări istorice*, serie nouă, tom XI/XIII/19812-1982, p.6777.

³ Varianta integrală a memoriului, ce se păstrează la Arhivele Statului din Iași, a fost publicată deja. Vezi, Ibidem, anexa 3.

⁴ Ibidem, p. 675.

ștachetei științifice, el a pus accentul și pe latura formativă a instituției muzeului. Istoria veche și arheologia erau - privite din acest unghi - excelente surse pentru stimularea sentimentului național (nu naționalist) la tânăra generație. După moartea sa, între 1937-1945, funcția de director a revenit, poate nu întâmplător, tot unui specialist în antichitate, profesorul Paul Nicorescu.⁵

O viață închinată Muzeului Național a fost cea a lui Alexandru Tzigara-Samurcas. Fiul lui Toma Tzigara și Elenei, născută Samurcas, a văzut lumina zilei la București, la 23 martie/4 aprilie 1872. După absolvirea liceului a beneficiat de o bursă în Germania (între 1893 și 1896), la Berlin și München, în urma căreia a avut posibilitatea de a-și susține teza de doctorat în filosofie la Universitatea din München (titlul dizertației fiind Simon Vouet, Hofmaler Ludwigs XIII) .

La 1 octombrie 1906 a fost numit director al Muzeului de artă națională⁶. În aceasta funcție, Alexandru Tzigara-Samurcas a depus un travaliu remarcabil, cu multe rezultate notabile, conducându-se după dedicația autografă a reginei Elisabeta ocazionată de vizita în Muzeu, la 17/30 aprilie 1907: „Din trecutul strămoșesc să renască arta noastră viitoare.”⁷

O remarcă specială se impune în legătură cu faptul că, mereu, Alexandru Tzigara-Samurcas a considerat că Muzeul se scrie cu majusculă,⁸ considerându-l o entitate vie, cu multiple valențe: de conservare, de educație și de întreținere a gestului artistic.⁹ În consecință, rezultatele au fost pe măsură, reflectându-se în sprijinirea constantă a muzeelor regionale. De subliniat și faptul, deloc de neglijat, că investigația de teren avea - în viziunea sa - un statut științific.

Pentru obținerea unei imagini de ansamblu corecte, a solicitat inventarierea tuturor monumentelor și obiectelor de artă din România, incluzând și realizările în acest domeniu ce aparțineau naționalităților.

S-a implicat într-o vastă acțiune de promovare a artei românești peste hotare, prin participarea directă la organizarea expozițiilor de la Viena (1910), Roma (1911), Berlin (1912), Geneva și Paris (1925), Barcelona (1929), Bruxelles (1935) și Oslo (1936).

Pe parcursul ocupației germane a Bucureștiului din primul război mondial, Alexandru Tzigara-Samurcas - care era deja la acea dată o personalitate recunoscută a vieții științifice - și-a asumat misiunea ingrată de prefect al Politiei Capitalei. În momentul mutării capitalei la Iași, Tzigara-Samurcas ocupa postul de profesor

⁵ Discipol al lui Vasile Pârvan, născut în comuna Joseni, județul Baia, la 29 iunie 1890, Paul Nicorescu a absolvit cursurile Universității din București, specializarea drept (19139 și litere (1914), obținând titlul de doctor în istorie în 1925. În 1927 a fost numit profesor de istorie veche și epigrafie la Universitatea din Iași

⁶ Inițial se numea Muzeu de Tenografie, de artă națională, artă decorativă și artă industrială. În 1908 sectorul de artă industrială s-a desprins devenind Muzeul Tehnic din București.

⁷ Dedicția este reprodușă în preambulul volumului *Muzeografia românească*, publicat de Alexandru Tzigara-Samurcas, la București, în 1936.

⁸ *Vezi, Idem, Arcul de triumf și Muzeul nostru național*, publicat în septembrie 1924 în *Convorbiri literare*.

⁹ *Idem, „Scrieri despre arta românească*, București, 1985, p. 8. Introducerea este semnată de Ioan Opriș.

suplinitor la catedra de istoria artei a Facultății de litere și filosofie de la Universitatea din București (unde fusese numit în 1911), iar din 1914 era director al Fundației Universitare Carol I, demnitate pe care a păstrat-o până în 1946.

Activitatea lui Tzigara-Samurcas de sprijinire a înființării unui muzeu național este ilustrată și în scrierile sale. Astfel, în 1912, el publica un articol intitulat Punerea pietrei fundamentale a Muzeului National, din care redăm pasajul următor, amplu și sugestiv, în același timp, credem noi: „Punându-se în anul acesta fundamentul noului Muzeu național s-a adăogat încă o piatră la opera măreață ce se desăvârșește sub Domnia binecuvântată a primului nostru Rege. Pe temelia neclintită a independenței politice și economice se bizue acum năzuința de a dobândi și neatârnamarea culturală a poporului românesc. Într-acest scop instituțiile noastre de cultură de la Universitate, cu anexele ei, până la școlile elementare, se înmulțesc mereu, transformându-se neîntrerupt potrivit cerințelor timpului și menirii lor cât mai înalte.

În mijlocul acestor prefaceri îmbucurătoare, singură instituția Muzeului rămăsese în urm. Și se părea firesc, la prima vedere, ca în vremea aceasta, în care marile probleme sociale și nevoia lătirii instrucției elementare în masa poporului ne preocupă în primul rând, muzeele să se fi dat uitării. Pentru mulți ele erau privite ca un lux inutil, și cu toate acestea nu există pentru popor o instituție mai de folos și cu un caracter mai general decât muzeul, atât din punct de vedere al instrucției, cât mai ales al educației morale. Căci un muzeu, în adevăratul sens al cuvântului, este nu numai un templu, dar este totodată și o școală de educație. Un templu, căci într-însul, ca într-un sanctuar național, se adăpostesc pe veci odoarele scumpe ale unui popor, ei fiind totdeodată și depozitarul tradiției naționale...

Într-un muzeu național se oglindesc trecutul și se plămădește viitorul; este cea mai desăvârșită expresie a civilizației unei țări.”¹⁰

Iar rezultatele s-au văzut destul de repede. La 30 iunie 1912, pe locul fostei Monetării a statului și a palatului Mavrogheni erau puse bazele Muzeului National.

Pe parcursul perioadei interbelice, activitatea lui Alexandru Tzigara-Samurcas s-a menținut pe aceleași coordonate. Mai mult, pentru 15 ani el a asumat și funcția de director al revistei „Convorbiri literare” (1924-1939). De asemenea, distinsul om de cultură, nemulțumit permanent de cele obținute, cerea, într-un articol apărut în 1933 înființarea unui muzeu în aer liber. Din argumentația folosită cităm o singură frază, remarcabilă prin concizie:

„În lumea civilizată, noțiunea Muzeu este sinonimă cu școala - școala înaltă - sau cu biserica. Muzeul este după cum am arătat de atâtea ori, un templu, în care se păstrează pe veci odoarele cele mai scumpe ale unui popor și îndeosebi tradiția națională, sub înfățișarea ei cea mai vorbitoare”.¹¹

Fără îndoială, Alexandru Tzigara-Samurcas rămâne în posteritate prin volumul Muzeografia românească, publicat în 1936, dată la care era inspector general al muzeelor. Dincolo de valoarea științifică a tomului, remarcăm excepționala prezentare grafică și ilustrațiile cu adevărat deosebite. De altfel, volumul a beneficiat de o primire

¹⁰ *Idem*, „Muzeografia românească”, p. 96-97.

¹¹ *Ibidem*, p. 247 (titlul articolului este Muzeul în aer liber).

excelență în epocă, iar, ulterior, Muzeografia românească va fi considerată, pe drept cuvânt, „prima carte de muzeografie din țara noastră”,¹²

În 1938, Alexandru Tzigara-Samurçaș a devenit membru corespondent al Academiei Române, o recunoaștere destul de tardivă a meritelor sale în sfera culturii. A păstrat același spirit în ciuda trecerii timpului, a războiului și a anilor de crunt stalinism, până la moartea sa în 1952. Rămâne pentru posteritate ca fiind creatorul muzeografiei științifice din România.

Cel care publica, în 1926, monumentalul volum *Getica: o protoistorie a Daciei*, nu putea să nu se implice, cunoscută fiind pasiunea sa pentru istoria veche și arheologie, în sprijinirea activității muzeelor. Este vorba, desigur, despre marele nostru istoric Vasile Pârvan, care s-a născut la Pechiu, comuna Huruiesti, județul Bacău, la 28 septembrie 1882. Fiind fiu de învățători s-a îndreptat spre studiu și, după absolvirea liceului de la Bîrlad, în 1900, s-a înscris la Universitatea din București, la Facultatea de litere și filosofie.

Pleiada de mari profesori care i-a avut la Universitate (Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Titu Maiorescu etc.) și bursa de care a beneficiat în Germania (1904-1909), au contribuit evident la formarea profilului intelectual al lui Pârvan. După actul din 1918, el și-a exprimat clar opțiunea în sfera culturii în Universitatea națională a Daciei Superioare (apărută în 1919). Aici el a susținut ideea solidarității istorice cu lumea romanică, dar și afirmarea specificului național, prin punerea căruia în valoare trebuind ca „în curentul universal al culturii omenești, nota deosebitoare să reiasă cât mai clară, cât mai armonioasă și cât mai nobilă”

Preocupările lui Vasile Pârvan pentru spațiul cultural erau însă mult mai vaste. Încă din 1907 el scria în revista „Viața românească”,¹³ în articolul *Albumuri de istorie culturală* „Cultura unui popor nu se judecă numai prin strălucirea creațiilor sale artistice și științifice, ci și după intensitatea cu care binefacerile civilizației sunt răspândite în masele mari ale lui. Atâta vreme cât strălucirea culturii unui popor nu se sprijină pe intensitatea răspândirii ei, acel popor nu se poate numi cult, deoarece efervescența genialității lui e ceva cu totul independent de cultura generală a mediului înconjurător”.

După ce enunța mijloacele prin care trecutul cultural poate fi cunoscut (prin scriere, reproducere sau reconstituire), Pârvan continua: „întrucât mărturiile concrete ale trecutului cultural s-au păstrat până la noi, ele pot fi, firește, văzute în natură. Un oraș, o clădire (întregi ori în ruine), direct unde se afla, o operă de artă, o armă, o haină, un obiect de cult, în colecția sau muzeul respectiv.”

Trecând de la aceste aspecte, oarecum, generale la cele legate strict de viața muzeelor, se cuvine menționat, în primul rând, discursul rostit de Vasile Pârvan la Academie, la 16 februarie 1923. Răspunzând comunicării lui Grigore Antipa, despre organizarea muzeelor în România, Parvan declara în fața membrilor înaltului for

¹² Cf. Petre Popovăț, Contribuția lui Alexandru Tzigara-Samurçaș în muzeografia etnografică, în „Revista muzeelor și monumentelor”, nr. 6/1979, p. 49-53.

¹³ *Viața românească*, an. II, februarie 1907, textul este preluat și în volumul *Vasile Pârvan. Scrieri*, București, 1981, p. 136-142, editat de Alexandru Zub.

științific următoarele: „Mulțumind colegului Antipa în numele dumneavoastră pentru interesanta și prețioasa comunicare ce ne-a făcut, țin să adaug că ar fi indiscret din partea noastră să ne bucurăm prea mult de speranța de organizare sistematică a muzeelor României, pe care ne-a redeșteptat-o colegul nostru; în adevăr, privind împrejur, nu văd nici un reprezentant al autorității executive, ci numai astfel de ascultători, care sufăr deopotrivă cu noi de neîmplinirea lipsurilor semnalate de domnia sa; și oricât ne-ar fi de simpatic acest auditor, noi astăzi am fi dorit să avem între noi, încă mai mult decât pe domniile lor, alți ascultători pe care domnul Antipa i-ar fi putut - desigur - convinge de necesitatea reformelor și care ar fi fost în stare să treacă îndată la înfăptuirea lor. Se pare însă ca deocamdată curiozitatea pentru problemele culturale e destul de slabă în cercurile noastre conducătoare.

Trebuie să avem răbdare. Statul nostru a avut până acum țeluri înaintea de toate politice. Statul viitor trebuie să aibă țeluri prin excelență culturale. Trecerea de la o concepție la alta se face încet. Discreție dară și răbdare”.¹⁴

Fără a insista acum asupra întregului efort al lui Vasile Pârvan în această direcție, am dori să mai amintim doar o altă intervenție a sa de la tribuna Academiei. Este vorba despre cea din 3 iunie 1926, în fapt un Raport privitor la Casa și construcția mausoleului lui Vasile Alecsandri la Mircești, în care subliniind necesitatea urgentării finalizării proiectului, Pârvan nu uita să menționeze implicarea Ministerului Cultelor și Actelor, prin persoana ministrului de resort, Alexandru Lapedatu.

Demnitarul invocat în discursul lui Vasile Pârvan este o altă personalitate marcantă care și-a pus amprenta asupra culturii naționale. Alexandru Lapedatu (născut la 14 septembrie 1876) își trage seva din sânul unei familii recunoscute în Transilvania pentru contribuția adusă la dezvoltarea mișcării naționale. Studiile superioare le-a urmat în capitala Vechiului Regat, unde s-a înscris la Facultatea de litere și filosofie. Licența a obținut-o în 1903, după care a funcționat un timp la prestigiosul Liceu Sf. Sava, în același an activând și la secția manuscrise a Bibliotecii Academiei Române (până în 1908). De asemenea, între 1904-1919 a fost secretar al Comisiunii Monumentelor Istorice.¹⁵

Activitatea științifică a lui Alexandru Lapedatu a primit consacarea definitivă în 1918, când istoricul a devenit membru activ al Academiei Române. De altfel, el a fost chiar președinte al înaltului for științific în legislatura 1935-1937, iar după aceasta a îndeplinit funcția de secretar general al aceluiași organism, până în 1948.

Realizarea Marii Uniri i-a oferit lui Alexandru Lapedatu posibilitatea implicării în activitatea științifică din Transilvania. Împreună cu Vasile Pârvan și alți intelectuali, Lapedatu era numit din 1919 profesor la Universitatea Daciei Superioare din Cluj. De pe această pozitie, el nu s-a limitat doar la obligațiile de catedră, ci a contribuit din plin la activitatea Comisiunii Monumentelor istorice, iar între 1920 și 1923 a făcut parte din Comitetul pentru organizarea muzeelor din Transilvania. La acest capitol un loc aparte ocupă un raport semnat de Lapedatu, în 1922, asupra activității desfășurate de Comisiunea Monumentelor Istorice. Secțiunea din

¹⁴ Textul discursului *Despre organizarea muzeelor în România* în *Ibidem*, p. 255-256.

¹⁵ Vezi pentru deztalii Alexandru Lapedatu, *Scrieri alese. Articole. Cuvântări. Amintiri*, Cluj Napoca, 1985

Transilvania și ținuturile mărginașe. Raport cu privire la lucrările din primul an de funcționare.¹⁶

O altă secțiune se cuvine acordată omului politic Alexandru Lapedatu, și mai exact laturii legate de protejarea și promovarea culturii. Timp de două decenii, între 1920 și 1940, el a fost membru al Parlamentului român (fie ca deputat, fie ca senator), reprezentând Partidul Național Liberal, în timpul „marii guvernări liberale” (1922-1926), a activat ca ministru al cultelor și artelor (cu începere din 1923), portofoliu pe care l-a mai ocupat și în cabinetele conduse de Vintilă Brătianu (iunie 1927 noiembrie 1928) și Gheorghe Tătăreanu (1934-1937).

Spațiul nu ne permite decât o privire succintă asupra rezultatelor remarcabile obținute în cele trei mandate ministeriale. Activitatea cea mai rodnică, poate și datorită condițiilor de așa natură, este cea din perioada 1923-1926.

Cu autoritatea conferită de anvergura științifică și locul în guvern, Alexandru Lapedatu a sprijinit înființarea de muzee și biblioteci pe întreg cuprinsul țării, ca și ridicarea unor monumente publice legate de istoria românilor. De asemenea, a avut în vedere construirea de noi teatre în orașele din provincie, iar în 1924 a instituit premiile pentru literatură.

Fără îndoială, un succes notabil este legat de înființarea, în 1921 - deci înainte de a accede în guvern - a Muzeului Etnografic al Transilvaniei, al cărui nume este legat de Alexandru Lapedatu. Ulterior, în 1928, ministrul a susținut înființarea unei secțiuni în aer liber la Hora (1925).

Pe parcursul celui de-al doilea mandat de ministru, el s-a remarcat mai ales prin înființarea (în 1928) a Comisiei pentru achiziționarea operelor de artă. Astfel, numeroase obiecte de patrimoniu au putut fi recuperate și achiziționate de stat, fiind (re)introduse în circuitul național și universal al valorilor culturale.

În fine, în timpul guvernării lui Gheorghe Tătăreanu, ministrul Alexandru Lapedatu s-a remarcat din nou determinând reînființarea Muzeului regional din Țîrgoviste (1934), și în 1935, alocând fondurile pentru construirea localului Muzeului din Fălticeni. Așadar, toate aceste rezultate concrete subliniază vasta și rodnică activitate a lui Alexandru Lapedatu.

În 1948, în condițiile dictaturii comuniste, Lapedatu a fost îndepărtat de la Academie, apoi arestat și exterminat în „închisoarea demnitarilor” de la Sighet, unde și-a găsit sfârșitul la 30 august 1950.

Fără îndoială, într-o astfel de prezentare omniprezentul Nicolae Iorga nu putea lipsi, fie și numai prin câteva succinte considerații. Din atât de numeroasele portrete ce i-au fost dedicate, Alexandru Zub a reușit să sintetizeze, cu o singură propoziție, un mare adevăr: „Personaj fabulos și voluntar, Iorga și-a menținut o poziție proeminentă în perioada interbelică, recomandându-se mai ales ca istoric.”¹⁷ Moștenirea „uriașului” este într-adevăr colosală numai în plan istoriografic situându-se la peste o mie de volume și 12.000 de articole și studii. Cei aproape 70 de ani din viață (născut la Botoșani, la 17 iunie 1871, asasinat mișelește la Strejnic, la 27 noiembrie 1940) au

¹⁶ Idem, Comisiunea Monumentelor Istorice. Secțiunea din din Transilvania și ținuturile mărginașe. Raport cu privire la lucrările din primul an de funcționare, Cluj, 1922.

¹⁷ Al. Zub, *Istorie și istorici în perioada interbelică*, Iași, 1989, p. 58.

fost petrecuți într-o stare de continuă efervescență creatoare. Cu diplome universitare la Paris (1892), Berlin și Leipzig (1893), Iorga și-a asigurat la doar 23 de ani o catedră la Universitatea din București (din 1895 devine titular, iar din 1929 va fi rector), iar la 27 de ani era deja membru corespondent al Academiei Române (titular din 1910).

Fără a constitui o prioritate în preocupările lui Nicolae Iorga, totuși, el s-a implicat și în sprijinirea muzeelor, în general, a patrimoniului, în special. Într-o conferință ținută la Vălenii de Munte, la 14 octombrie 1908, intitulată Cultură națională și politică națională, marele istoric arăta: „Cultura e la rădăcina tuturor lucrurilor; cultura e sufletul, și toate lucrurile pornesc de la suflet... Poporul care are cultură, are suflet și conștiință, și de la conștiință și suflet pleacă toate celelalte”¹⁸

Din vasta sa activitate exemplificăm aici doar un singur aspect legat de orașul său natal. În 1928, după ce participase la un Congres al Ligii Culturale, la Botoșani, Iorga a publicat o broșură în care și-a exprimat punctul de vedere asupra valorilor de patrimoniu de aici. El scria următoarele:

„Orașul și județul Botoșani reprezintă, poate și supt influența frumoaselor clădiri, de caracter religios, din Suceava atât de apropiată, un extraordinar avânt al unei arhitecturi de o soliditate și de o armonie extraordinară care face onoare boierilor, căroră, în acest ținut de aristocrație, li se datoresc aceste strălucitoare fundații. Vreau să adaug că, în legătură cu această înțelegere a frumuseții arhitectonice, s-a lucrat și la Îpoteștii lui Eminescu, cu banii dăruiți din colectă de ziarul Neamul românesc, în ridicarea noului lăcaș, menit să pună în legătură amintirile marelui poet cu nevoile sufletești ale poporului din vechiul sat al lui Ipate (Hypatius), Ipăteștii, de unde İpotesti.”¹⁹

Ridicat și executat într-un mod barbar dintre cărțile care erau totul pentru el, Nicolae Iorga, lăsând în urmă o moștenire uriașă, mai avea, cu siguranță, un cuvânt de spus în istoria și cultura națională.

În fine, am inclus în această galerie prestigioasă un nume nu mai puțin ilustru - cu toate că el s-a manifestat cu precădere înainte de 1918 - cel al lui Dimitrie Onciul. Născut în Bucovina aflată vremelnic sub stăpânire austriacă, la Straja, la 7 noiembrie 1856, Onciul a avut o carieră strălucitoare. A absolvit cursurile Universității din Cernăuți (1879), urmând apoi o specializare la Viena (1881), iar în 1884 a obținut doctoratul în istorie. A trecut în Vechiul Regat, ocupând catedra de istorie veche de la Universitatea București, pe care a ilustrat-o din 1896 și până la moartea sa (20 martie 1923). De asemenea, timp de peste doua decenii (1900-1923) a fost director general al Arhivelor Statului București.

Membru în Comisiunea Monumentelor Istorice, Dimitrie Onciul va deveni membru corespondent al Academiei Române în 1899, iar din 1905, titular, după război, între 1920-1923, fiind ales președintele înaltului for științific.

O subliniere aparte se impune în legătura cu activitatea lui Dimitrie Onciul pe parcursul primei conflagrații mondiale, când a rămas în Capitala ocupată de trupele germane. În calitatea sa de director general al Arhivelor Naționale a trebuit să facă față

¹⁸ Nicolae Iorga, *Cultură națională și politică națională*, Vălenii de Munte, 1908 (supliment al „Neamului românesc”), p. 7.

¹⁹ *Idem*, *Din tezaurul de artă botușăneană*, Vălenii de Munte, 1939, p. 4.

unor presiuni puternice venite din partea Puterilor Centrale. De altfel, după ce Bucureștiul a reintrat sub administrație românească, Onciul avea să declare cu nedisimulată satisfacție: „Nu s-a luat nimic de la Arhive, dar a trebuit o luptă grea.”²⁰

La peste două decenii de la trecerea în eternitate a lui Dimitrie Onciul, Alexandru Boldur îi făcea un portret analizându-i opera istoriografică. Astfel, Boldur considera că Onciul a fost influențat de profesorul austriac Ottokar Lorinz, fapt care reiese și din teza de doctorat *Despre problemele psihologiei popoarelor și relațiile lor cu istoria*, care se înscria în sensul romantismului istoric.

Oricum, Dimitrie Onciul era considerat inițiatorul metodei stricte de cercetare bazată pe apelul la document, din România.²¹

Prin referatul de față am încercat, prezentând doar câteva mari personalități care au ilustrat cultura națională, să punem accentul pe latura legată de sprijinirea activității muzeelor și de protejare a patrimoniului. Bineînțeles, lista aleasă poartă amprenta, normală, a subiectivismului. Totuși credem că ea este ilustrativă pentru subiectul nostru. În fapt, n-am prezentat decât câțiva oameni de excepție dintr-o generație de excepție, care a avut șansa să contribuie la Marea Unire.

Personalities of the culture that sustained the development of the museum activities from romania

SUMMARY

The inter-war period, although short, it is dense in the political, social, economic and cultural realizations.

After 1918, in Romania it didn't existed a cultural program conceived a central level, but with all of this have been registered remarkable results especially in the domain related to the museum science. In this domain he had stopped over some savants which gave glow to an epoch and trough the facts an the activity of the museums. All those evolved in the activities of the museums are the historians: Orest Trafali, Alexandru Tzigara Samurçaș, Vasile Pârvan, Alexandru Lapedatu, Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul. Related to the sutdies of those implicated in the activity of themuseums, Petre P. Negulescu considers that "the studies with an historic character have mostly illustrated with the inter-war culture".

²⁰ Al. Zub, *op. cit.*, p.107.

²¹ Alexandru Boldur, *Știința istorică românească*, tom XX, 1947, p. 51-53.

ACADEMICIAN DUMITRU BAGDASAR PERSONALITATE PROEMINENTĂ VASLUIANĂ

Ștefan Lavrov

Fondator al neurochirurgiei moderne românești și al școlii naționale de neurochirurgie, dr. Dumitru Bagdasar a fost un fiu glorios al acestor meleaguri.

S-a născut în 17 decembrie 1893 în comuna Roșiești, în sud-vestul județului Vaslui (fost Fălciu), într-o familie de țărani mijlocași. Tatăl său, Iancu Bagdasar a fost timp de 20 de ani primar al comunei Roșiești, în toate legislaturile neapartținând nici unui partid politic. Mama sa, Smaranda, născută Afteni, din satul vecin Vutcani, nu știa carte, dar era o femeie vrednică, iute la treabă și foarte pricepută la toate nevoile gospodăriei. Smaranda a născut 12 copii, Dumitru fiind al patrulea, după o serie de trei fete.

După ce a terminat cinci clase primare la școala din satul Idriciul de Sus, încoronat cu premiul cel mare, părinții îl înscriu la liceul „Codreanu” din Bârlad. Elev eminent, va termina primul fiecare clasă, în 1911, mama lui decedează în timpul nașterii celui de-al douăsprezecelea copil, lăsând în urmă nouă copii minori. Starea economică a familiei se degradează rapid și Dumitru Bagdasar este nevoit să dea meditații pentru a reduce cheltuielile de întreținere la școală.

Termină liceul ca șef de promoție în 1913, și trece bacalaureatul cu mențiunea „cum laudae”. În același an se înscrie la Facultatea de Medicină din București. Până în anul trei se întreține singur, ocupând funcția de pedagog la Colegiul Sfântul Sava, apoi de laborant la un spital de boli pulmonare. La sfârșitul anului trei intră elev la Institutul Medico-Militar.

În august 1916 este mobilizat și pleacă pe front cu regimentul 66 infanterie al diviziei a 17-a ca sublocotenent elev medic la serviciul de ambulanță divizionară. Va lua parte la luptele de la Turtucaia, de pe Valea Jiului, de pe Argeșul de Sus, în nenumărate lupte de retragere până pe linia Siretului, când divizia lui decimată este trimisă la refacere în nordul Moldovei. Aici va avea de înfruntat epidemia de tifos exantematic.

După șase luni, cu divizia refăcută, este trimis pe frontul de la Nămolosa, cu reg. 17 artilerie.

Cu excepția lunilor de refacere și a unei permisiuni pentru susținerea examenelor de anul patru la Facultatea de Medicină din Iași, a fost tot timpul pe front, în primele linii.

Pentru devotamentul și abnegația dovedite în timpul războiului pe liniile de înaintare ale frontului, va fi decorat cu „Ordinul Coroana României în gradul de cavaler”, cu medalia „Crucea de Aur Meritul Sanitar clasa I”, și cu medalia „Crucea Comemorativă 1916-1918”. În aprilie 1918 va fi înălțat la gradul de locotenent.

În decembrie 1918 este demobilizat. Revine în București reluându-și studiile. Ca intern participă la toate stagiile, printre care și cel de neurologie de la Spitalul Colentina, condus de prof. dr. Gh. Marinescu, unde va rămâne și după terminarea facultății în 1919, până în iunie 1922, când își susține teza de doctorat cu un subiect de

neurologie „Contribuțiuni la studiul sindromului parkinsonian post-encefalic”, pentru care primește numai bile albe și mențiunea „cum laudae”

Devenit doctor în medicină și chirurgie, va fi înaintat la gradul de căpitan și reținut ca secundar în serviciul de neuro-psihiatrie la Spitalul Militar Central din București. Nu se gândește să-și deschidă un cabinet de consultații pentru a-și mai rotunji veniturile unei solde pe care o împărțea cu frații săi mai mici, ajunși și ei studenți, ci dimpotrivă - pentru a fi mai aproape de bolnavi, se mută într-o cămăruță la mansarda secției de neurologie.

Dr. D. Noica, șeful secției, elev a lui Dejerine și Babinski, care se bucura de un mare prestigiu, fiind considerat cel mai bun semiolog din țară, nu i-a trebuit mult timp să constate cunoștințele temeinice de medicină ale secundarului său, de maturitatea gândirii și comportamentul său desăvârșit. Dr. Noica îi va sugera lui Bagdasar să se specializeze în neurochirurgie, lucru la care visa și el de mult.

Dr. Bagdasar își dădea însă seama că pentru a fi un bun neurochirurg, trebuie să fii și un bun chirurg. Pentru acesta obține aprobarea șefului serviciului de chirurgie de la Spitalul Militar, g-ral prof. dr. Mihai Butoianu, să lucreze în clinica lui. Timp de doi ani, aproape în toate după-amiezele era la chirurgie. Făcea gărzi, intra în operație, opera și mâna întâi; iar seara era la morga spitalului, exersa tehnici operatorii, făcea descoperiri sau necropsii. Când nu se ducea la chirurgie, era la laboratorul de histologie al Facultății de Medicină, cu prof. dr. Ștefan Besnea sau cu asistentul I.T. Niculescu, inițiindu-se în citohistologia neurologică, în tehnica pregătirii pieselor și în descifrarea modificărilor patologice ale țesuturilor nervoase.

Pentru plecare la specializare în Occident, de un mare sprijin i-a fost profesorul de fiziologie dr. N. Paulescu, care îl sfătuiește să se adreseze prof. dr. H. Cushing, șeful clinicii de neurochirurgie a Spitalului Peter Brent din Boston, Statele Unite, cu care el era în corespondență, îi dă și o recomandatie călduroasă, pe care Bagdasar o va trimite, cu rugămintea de a i se aproba specializarea. Prof. dr. H. Cushing îi răspunde imediat că îl primește bucuros, dar nu-i poate oferi cazarea în spital nefiind bursier, eventual va putea lua masa la cantina personalului.

Generalul prof. dr. Butoianu, care era și directorul Spitalului Militar, îi oferă chiar o bursă de doi ani cu drept de prelungire încă un an, plus solda plătită și facilități valutare.

Destinul avea să hotărească altfel soarta lui D. Bagdasar.

Din motive umanitare, el nu se va supune unui ordin superior pe care l-a considerat inuman. Această insubordonare urma să fie judecată de Curtea Marțială. Intervenția Generalului Butoianu l-a salvat de proces și de urmările catastrofale pentru cariera lui Bagdasar. Simțindu-se amenințat își dă demisia din armată la sfârșitul anului 1926.

În decembrie 1926, se prezintă la un concurs organizat de Ministerul Sănătății pentru postul de medic șef al Spitalului de Neuropsihiatrie din Jimbolia, județul Caraș-Severin. Reușește primul la concurs și obține postul, în martie 1927 pleacă la Jimbolia și ia în primire spitalul aflat într-o stare jalnică după plecarea sârbilor.

La 28 aprilie 1927 se căsătorește în București cu o tânără absolventă a Facultății de Medicină, Florica Ciumetti, prietenă de vreo șase ani. Plănuiseră amândoi să meargă la specializare în Statele Unite. Florica obținuse o bursă de la Statul Român

pe timp de un an, dar dr. Bagdasar primise numai aprobarea de plecare la studii, salariul lui urmând a fi plătit înlocuitorului său.

La începutul lunii mai 1927, cei doi se vor îndrepta spre Boston, unde ajung la sfârșitul lunii mai.

Prof. dr. Cushing l-a primit foarte amabil, prietenos pe Bagdasar, dar i-a cerut înainte de a intra în clinică - să învețe limba engleză. Se înscrie la un curs pentru imigranți, cu durata de o lună. După absolvire învață singur câte 18 ore pe zi. După două luni de engleză este primit în clinică și începe activitatea într-un salon de bărbați, unde, întocmind foile de observație ale bolnavilor, își exersează și engleza colocvială. Prof. Cushing, la vizita bolnavilor, rămâne uimit de progresele făcute de Bagdasar în însușirea limbii engleze.

Programul lui de lucru era încărcat, începea dimineța și se termina la miezul nopții. Dimineța era în clinică sau în sala de operație. După ora 14 lucra în laboratorul de anatomie patologică condus de dr. Bailey unde învăța să deosebească la microscop diferitele tipuri de celule tumorale cerebrale, precum și tehnica culturilor de țesuturi tumorale extrase la operație.

În timpul vizitelor la bolnavi, prof. Cushing provoca discuții cu asistenții săi și cu vizitatorii veniți din toată lumea. Prezentările de cazuri făcute de Bagdasar atrăgeau atenția prin precizia lor, claritatea expunerii, logica diagnosticului a cărui verificare postoperatorie coincidea de cele mai multe ori cu diagnosticul lui Bagdasar. Surpriza și admirația participanților - unii profesori renumiți în țările lor - îl încânta pe Cushing, care nu mai contenea să-și laude elevul. Bagdasar era simpatizat și de colegi, de tot personalul clinicii, pentru firea sa deschisă, prietenoasă, și pentru glumele cu care îi înveselea pe toți.

Folosind materialul clinicii, va elabora două lucrări. Una scrisă în limba franceză despre „Tratamentul chirurgical al gomelor cerebrale”, publicat de *Revue de Neurologique* din Paris, 1929, și alta scrisă în limba engleză în colaborare cu dr. P. Bailey despre „Cordoblastomul intra-cerebral”, apărută în *American Journal of Pathology*, tot în 1929.

Din nefericire, munca epuizantă și posibilitățile materiale reduse, au avut o influență negativă asupra soților Bagdasar. Amândoi au contractat o afecțiune pulmonară bacilară care a necesitat internarea într-un sanatoriu. Cu unele oscilații, amândoi se ameliorează treptat, și în august 1929 părăsesc New York-ul, revenind în țară, la Jimbolia, unde Bagdasar avea postul său la spitalul de neuropsihiatrie. Florica Bagdasar se specializase în Sănătate Publică și grație unei burse Rockefeller se specializase și în neuro-psihiatrie infantilă, încât este numită medic secundar.

Timp de aproape un an și jumătate cât lucrase în clinica lui Cushing, Bagdasar acumulasă o experiență imensă, care îl îndreptătea să se considere deplin format în neurochirurgie, pentru a începe să aplice cunoștințele căpătate. Se gândea să facă din spitalul din Jimbolia un centru neurochirurgical. Avea sala de operație și ceva instrumentar. Adusese cu el mult instrumentar cumpărat din Statele Unite. Mai comandă și la reprezentanța firmei Siemens din Cluj și la firma Büniger din București, aparatură și instrumente. Ajutat de soția lui, reușește să efectueze 45 de operații din care 27 pe sistemul nervos.

De la 1 iunie 1931 se transferă la Spitalul de neuro-psihiatrie din Cernăuți, unde postul de medic șef era vacant. Aici exista sală de operație, astfel încât putea să înceapă imediat activitatea operatorie. Devine repede cunoscut și apreciat pentru devotamentul, competența și dezinteresul material, bunătatea și grija deosebită pe care o acordă bolnavilor.

În afară de activitatea clinică și chirurgicală, se preocupă și de perfecționarea sa neurochirurgicală și teroretică. În fiecare seară se ducea la morga spitalului și exersa tehnici operatorii noi, diferite manevre operatorii, descoperiri, necropsii, etc. Acasă lucra la gherghef, pentru a-și deprinde degetele cu mișcări fine. Scrisa articole și comunicări, prezentate în ședințele societății de chirurgie sau a societății anatomo-clinice din București. Primea bolnavi din toată țara. Toți neurologii din București îi trimiteau bolnavi. Veneau și din țările învecinate. Cernăuții ajunseseră un centru neurochirurgical apreciat.

În iunie 1932 adresează o cerere Inspectoratului Sanitar Cernăuți pentru aprobarea transformării unei secții de psihiatrie într-una de neurochirurgie. Cererea îi va fi aprobată în noiembrie 1932. Succesele lui îi atrag elogiul forurilor superioare. Cât timp a stat în Cernăuți a efectuat 196 de intervenții neurochirurgicale, dintre care 177 pe sistemul nervos.

Neurologii din București presau însă Ministerul Sănătății să-l aducă pe Bagdasar la București și să înființeze un serviciu de neurochirurgie și în capitală. Ministerul emite un decret de transfer a dr. Bagdasar cu data de 7 aprilie 1933, dar acesta nu este aplicat, pentru că tot Ministerul Sănătății îl detașează la Cernăuți până la noi dispozițiuni.

Exasperat de unele șicane pe care autoritățile sanitare de la Cernăuți încep să i le facă, dr. Bagdasar își dă demisia la 12 decembrie 1933. Ministerul Sănătății nu-i primește demisia, dar îi suspendă detașarea, astfel că intră în vigoare decretul de transfer la București din 7 aprilie 1933.

Ajuns la București, dr. Bagdasar constată că n-are loc de muncă. Construcția pavilionului promis nu începuse. Prin bunăvoința prof. dr. Iacobovici i se pun la dispoziție 10 paturi la Urgență, unde începe să opereze. Fiind foarte solicitat, efectuează multe intervenții și la alte spitale sau sanatorii din București, dar și din provincie.

În toamna anului 1934, Ministerul Sănătății scoate la concurs postul de medic neurochirurg, promis lui Bagdasar. Concursul va avea loc între 30 noiembrie și 1 decembrie 1934. S-au prezentat trei candidați. Bagdasar câștigă concursul, dar tot n-are sediu propriu. De abia în iunie 1935 se eliberează câteva cămăruțe într-un pavilion și se poate amenaja un serviciu de neurochirurgie de 10 paturi la Spitalul Central.

Activitatea sa neurochirurgicală se va desfășura nu numai la Spitalul Central, ci și în toate spitalele din București și provincie, unde pleca încărcat cu întregul instrumentar și aparatură, însoțit de câte un intern de la chirurgie, cu care Bagdasar împărțea onorariul. Printre acești studenți ocazionali s-a numărat și dr. C. Arseni, intern la Spitalul de Urgență din 1935.

Activitatea d-rului Bagdasar se va desfășura într-un ritm infernal. La 5 dimineața era la Spitalul Central. După ce-și vedea bolnavii operați, intra în sala de operații. După amiază își vizita bolnavii din celelalte spitale, dădea consultații, iar

seara mergea la diferite ședințe științifice sau la laboratorul de histologie al Facultății de Medicină unde ducea piese formolizate, recoltate din tumorile operate, pe care le prepara pentru a fi examinate la microscop. De la histologie se îndrepta spre biblioteca facultății, unde citea reviste noi până la terminarea programului bibliotecii (ora 22).

Primit la început cu rezerve de somitățile chirurgicale ale epocii interbelice - unii dintre aceștia practicând în continuare o neurochirurgie pe care Claude Vincent o denumea „pseudo-neurochirurgie”, dr. Bagdasar a reușit - prin măiestria operațiilor sale și performanța rezultatelor - să impună definitiv neurochirurgia ca o specialitate independentă și de mare utilitate publică.

Lucrările sale științifice vor fi elaborate cu multă atenție și spirit de răspundere. Se documentează fără încetare, meditează profund, caută expresia cea mai precisă, mai potrivită, informația cea mai exactă. Articolele lui nu se limitează la simple comunicări de cazuri; comentariul lui este amplu, bazat pe literatura cea mai recentă, dar și pe experiența personală, încât scrierile sale devin adevărate micro-monografii.

El va aborda subiectele cele mai spinoase ale neoruchirurgiei contemporane: Nevralgiile feții, Chirugia durerilor intratabile, curmate prin cordotomie, Tuberculoamele cerebrale, Arahnoidele opto-chiasmatic, Cisticercoza cerebrală, Tumorile orbito-craniene, Psiho-chirurgia, etc. Încă din 1933 a publicat un studiu intitulat: „Norme practice pentru diagnosticul tumorilor cerebrale”, care nu era doar un ghid elementar, ci o sinteză a experienței și gândirii sale, o amplă expunere asupra tehnicii diagnosticului neurochirurgical. Problemă foarte dificilă, pentru că multe cazuri de tumori cerebrale nu erau diagnosticate de către specialiști. În Franța de exemplu - arată Bagdasar - din circa 2000 de cazuri, rămân fără diagnostic circa 1400-1500 de cazuri, descoperite la necropsie. La noi în țară din aproximativ 800 bolnavi anuali cu tumori cerebrale, nu erau depistate decât câteva zeci.

Alte lucrări sunt comunicate la diferite congrese din țară, iar în Franța publică invenția sa „Cerebroventriculoscop-ul”. De asemenea, o contribuție originală va aduce Bagdasar în tratamentul oxicefaliei.

În statistica sa din 1940 arată că în perioada 1930-1940 a efectuat circa 2000 operații, dintre care 1918 intervenții mari, cranio-cerebrale, 250 intervenții rahidiene, 83 operații pe sistemul nervos periferic și 473 ventriculografii.

Odată cu începerea celui de-al doilea război mondial, Bagdasar este mobilizat pe loc, iar după intrarea României în război organizează un serviciu de tratament al plăgilor cranio-cerebrale provocate de război, în acest scop i se pun la dispoziție spații în patru pavilioane ale Spitalului Central, numărul paturilor apropiindu-se astfel de 80. Dr. Bagdasar se va consacra cu toată energia îngrijirii răniților printr-o asistență chirurgicală permanentă. Se va preocupa și de pregătirea chirurgilor de pe front, publicând o lucrare de referință privind traumatismele cranio-cerebrale acute de război, unde stabilește categoriile de răniți cerebrali, indicațiile de intervenție sau de reținere în vederea unui tratament conservator. Pe acesta temă va prezenta un raport exhaustiv la Congresul de Chirurgie de război de la Iași din 21-22 februarie 1942.

Încă din primii ani de activitate neurochirurgicală din România va aduna material propriu pentru elaborarea unui tratat de neurochirurgie, conceput să apară în cinci volume. În 1943 primul volum era „bun de tipar”, dar n-a putut să satisfacă

pretențiile prea mari ale editorilor. Volumul se va tipări în 1950, de Editura Academiei Republicii Populare Române, dar din cauza unor neînțelegeri inapardonabile ale colaboratorilor la tratat, difuzarea publică, prin decizie judecătorească, s-a făcut de abia din 1960, când această operă inestimabilă devenise caducă.

Deși n-a râvnit niciodată la titluri universitare, va fi numit conferențiar de neurochirurgie de abia în 1943, iar în 1945 este făcut profesor, deși refuzase titlul, motivînd că este imoral să-l primească atîta timp cât este Ministrul Sănătății.

Dr. Bagdasar, pe lângă calitățile sale valoroase de om de știință, a fost apreciat și pentru înaltele sale calități morale. Era bun și prietenos, era modest, simplu și dezinteresat. Sensibilizat încă din tinerețe la suferință prin împrejurările vieții sale, iar mai târziu prin specificul profesiei, dr. Bagdasar a fost tot timpul alături de semenii săi loviți de soartă. Umanismul din care izvorau faptele sale nu era caritatea, mila creștină sau gestul sentimental, ostentativ, ci provenea dintr-o autentică nevoie sufletească de dăruire, o trăsătură profundă a sufletului său.

A înțeles încă din anii studenției gravele probleme sociale ale epocii sale, în special situația grea a țăranimii sărace, și a crezut că prin profesiunea de medic îi poate ajuta. De asemenea a crezut că democrația socialistă corespunde cel mai bine aspirațiilor de dreptate socială, încât în 1943 se va alătura reprezentanților acestui curent, înscriindu-se în partidul comunist.

La bombardamentul aerian din 4 aprilie 1944, nouă persoane aflate în locuința lui au pierit, copleșindu-l o mare tristețe.

Deși nu făcea parte din nici un for de conducere al partidului comunist, pentru meritele sale profesionale și pentru cinstea și corectitudinea lui civică, este ales Ministru al Sănătății în guvernul de coaliție al dr. Petru Groza, la 6 martie 1945.

Cu toate că boala de care suferea de mult timp începuse să fie din ce în ce mai dureroasă, Bagdasar nu-și va permite nici o clipă de răgaz, dezvăluind latura eroică a caracterului său, *trăirea prin jertfă a idealului umanitar*. Își va consacra acum toate energiile, toată forța morală și fizică pentru soluționarea gravelor probleme ale sănătății publice ivite în urma războiului și a secetei prelungite, mai ales în Moldova. Cutreieră această regiune pentru a cunoaște direct nevoile oamenilor, starea instituțiilor sanitare și a sănătății populației. Ține ședințe cu autoritățile locale, întruniri publice, stă de vorbă cu țăranii, cu muncitorii, cu toți oamenii disperați; evaluează nevoile și posibilitățile de ajutorare.

Înființează spitale și dispensare noi, le repară pe cele existente și avariate. Creează case de nașteri, dispensare de tuberculoză și de boli dermatovenerologice, sanatorii, case de odihnă pentru țărani și muncitori. Aprovizionează cu medicamente unitățile sanitare și farmaciile, acordă burse studenților medici săraci, înființează cămine și cantine studențești, școli de pregătire a personalului sanitar mediu și inferior, face propuneri pentru reforma învățământului medical și pentru organizarea sanitară a țării, reușind să rezolve măcar o parte din marile și multele necesități stringente.

Ca profesor, la cursurile lui, Amfiteatrul Mare al Facultății de Medicină devenea neîncăpător. Expunerea clară, sistematică, de înaltă ținută științifică, le captiva atenția. Ceea ce îi impresiona pe studenți era glasul lui calm și privirea blândă, umedă - mărturisirea un student.

Prof. dr. Dumitru Bagdasar a închis ochii săi blânzi pentru totdeauna în ziua de 16 iulie 1946, într-o căsuță de vară, singura avere pe care a dobândit-o.

La catafalcul lui din Aula Facultății de Medicină din București, medicii și studenții au format gărzi de onoare. O mulțime imensă i-a adus omagiul, consemnând în cartea mortuară cuvinte de tristețe, de regret și de recunoștință, a celor mai diferite pături sociale: de la profesori universitari, generali, medici, oameni politici din toate partidele, până la infirmiere, muncitori, oameni simpli, oameni anonimi. Membrii Senatului Societății Studenților în Medicină i-au așezat pe piept insigna de aur a recunoștinței.

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE îl va alege post mortem membru de onoare.

BIBLIOGRAFIE

1. Aldea H. dr. - Referat la Simpozionul Societății, de Neurochirurgie Iași, din 1 Octombrie 1991, publicat în volumul „Neurochirurghi celebri” 1993, Edit. Glasul Bucovinei, Iași.
2. Aldea H. dr., Neurochirurghi celebri, Edit. Glasul Bucovinei, Iași, 1993.
3. Aldea H.dr., Un secol de neurochirurgie românească, publicat în volumul Neurochirurghi celebri, 1933.
4. Arseni C. prof. dr.; Profesor doctor D. Bagdasar, necrolog, revista Chirurgia 1 -6, 1946, p. 3 – 7.
5. Arseni C. prof. dr.; Profesor doctor D. Bagdasar, Analele Academiei RPR, 1956, vol. I, p. 405 – 407.
6. Arseni C. prof. dr.; Profesor doctor D. Bagdasar, omagiu la 20 de ani de la moarte. Studii și Cercetări de Neurologie, anul 11, nr. 5, 1966, p. 415 – 418.
7. Arseni C. prof. dr.; Profesor doctor D. Bagdasar, 30 de ani de la moarte. Revista Neurologie, Psihiatrie și Neurochirurgie, nr. 3, 1976, p. 237 – 240.
8. Arseni C. prof. dr., Ciurea Al., dr.; Istorical Neurochirurgiei Românești, 1981, Edit. Medicală (broșură).
9. Arseni C. prof. dr. et al.; Romanian Neurosurgery, Editura Academiei RSR, 1983.
10. Arseni C. prof. dr., Raport la „50 de ani de Neurochirurgie în România,” Congresul al XX –lea de Neurologie și Primul Congres de Neurochirurgie din România, București, 1985, 12-14 septembrie.
11. Arseni C. Prof. dr., Aldea H. dr., Momente din Istoria Neurochirurgiei Românești, Editura Academiei RSR, 1988.
12. Arseni C. Prof. dr. et. al., Romanian Neurosurgery, vol. VI, partea a IV-a, Miscellanea, Editorial: „From the History of Romanian Neurosurgery” de dr. Aldea H. Edit. Academiei RSR, 1988.
13. Bagdasar D. dr., Starea actuală a neurochirurgiei și promotorii ei, Actualitatea medicală, București, 1932, p. 13.
14. Bagdasar D. dr., Titluri, lucrări științifice și activitate, Edit. Bucovina, 1934.

15. Bagdasar D. dr., Florica Bagdasar dr., Notă preliminară despre cerebro-ventriculo-scopul Bull. et. mem. de la soc. med. des. Hop. București, nr. 2, februarie 1903, p. 21-24.
16. Bagdasar D. dr., Florica Bagdasar dr., Idem în Revue Neurologique, 1933, T.2. nr. 6, Dec. p. 922-924.
17. Bagdasar Fl. dr., - Autobiografie. Manuscris, Arhivele Naționale.
18. Bagdasar Fl. dr., - Amintiri din studenție, în vol „Muncă și caracter” de Șt. I. Niculescu, Edit. Eminescu, 1987, p. 367-371.
19. Bagdasar N. – Biografia lui dr. D. Bagdasar, Manuscris, Arhivele Naționale.
20. Bagdasar R. – Schiță biografică a dr. D. Bagdasar, Manuscris, Arhivele Naționale.
21. Barbu G., Brătescu Gh., Manolescu V., Din trecutul medicinei în RPR, București, 1957.
22. Bercuș C. J., de. – Pagini din trecutul medicinei românești, Edit. Medicală, București, 1981, p. 303.
23. Botez D., - Prof. dr. D. Bagdasar, Ziarul „Timpul” din 20. 07. 1946.
24. Ciuca Al. Dr. – Ultimul salut al Uniunii studenților din România, Rev. Spitalul an. 66, nr. 6, 7, 8. 1946, p. 45-56.
25. Ciurea A. prof. dr., Istoria neurochirurgiei din România, Edit. Viața Medicală Românească, București, 1955.
26. Ciurea A. prof. dr., In memoriam prof. dr. D. Bagdasar, Romanian Neurosurgery, new series, nr. 1, 1996.
27. Cosma Ghiță, Dr. D. Bagdasar în „Muncă și caracter”, de St. I. Niculescu, Edit. Eminescu, 1987, p. 358-366.
28. Crișan V. dr. Începuturile Neurochirurgiei în cadrul Chirurgiei generale din România, 1983.
29. Dănăilă L. prof. dr., Petrila Dana dr., Sculptură în cuie, Edit. Du Style, 1998.
30. Danielopolu D. prof. dr., Dr. Bagdasar, Universul an. 88, nr. 180, vineri 18 august 1946.
31. Dobrovici A. prof. dr. Allocution a l'occasion de la comemoration du Prof. dr. D. Bagdasar, Bull. et. Mem. de la soc. med. des hôp., București, an. 28, nr. 6-12, 1946, p. 181.
32. Iacob Tristan, Creatorul neurochirurgiei românești, Tribuna, Cluj, an. 63, 23 Iunie 1966, p. 1-6.
33. Ionescu Sisești N. prof. dr., Lecția inaugurală a cursului de neurologie 1939, Spitalul, 1939, nr. 1, Ianuarie, p. 6.
35. Ionescu Sisești N. prof. dr., Profesor dr. D. Bagdasar, Revista Științelor Medicale, nr. 5-8, 1946.
36. Kreindler, A. prof. dr., Viața și opera dr. D. Bagdasar, Soc. pentru răspândirea științei și culturii, Buc., 1960, broșură.
37. Lavrov, Șt. dr., Istoria organizării primului serviciu de neuro-chirurgie din România, prezentată la ședința Soc. de Istoria medicinei, din 2 Iunie 2005.

38. Lavrov Șt.dr., Bucovina și istoria neurochirurgiei românești prezentare la a 35-a reuniune națională de Istorie a Medicinii, Suceava, 27-29 Iunie 2003.
39. Nicolau St. acad. prof. dr., 10 ani de la moartea savantului patriot dr. D. Bagdasar, *Gazeta Literară, Duminică*, 22.07.1956.
40. Niculescu I. T. prof. dr., În amintirea dr. D. Bagdasar, *Analele Academiei RPR*, vol. VI, 1956, p. 401-405.
41. Niculescu I. T. prof. dr., Contribuții la biografia dr. D. Bagdasar, în vol. *Trecut și viitor în Medicină*, Ed. Medicală, 1983.
42. Niculescu I. T. prof. dr., *Maestru, prieteni, contemporani*, Edit. Eminescu, București, 1982, p. 42-44.
43. Niculescu I. St. prof. dr., Soții Bagdasar, comunicare So. de Istoria Medicinii, USSM, 19.03.1979.
44. Niculescu I. St. prof. dr., Profesor doctor D. Bagdasar, în vol. *Momente din trecutul medicinei românești*, Edit. Medicală, p. 303-319, 1983.
45. Niculescu I. St. prof. dr., Dr. D. Bagdasar în *Carnetele sale de însemnări zilnice*, în vol. *Apărarea Sănătății ieri și azi*, Edit. Medicală, 1984, p. 399-424.
46. Niculescu I. St. prof. dr., Prof. dr. Bagdasar - Muncă și caracter, Editura Eminescu, 1984.
47. Popescu I. U. dr., Prof. dr. D. Bagdasar, *Revista Umanitară Medicală*, vol. 1-6, nr. 6, 1971, p. 723-724.
48. Radovici A. dr. Le professeur dr. D. Bagdasar, *Revue Roumanie*, sept. 1949, p. 147-160.
50. Simionescu R., Neodihna binelui, interviu-reportaj cu dr. Sofia Ionescu, Edit. Atlas, 1998.
51. Sevastor M., Profesor Bagdasar, *Universul*, Miercuri, 1 Mai 1946.
52. Sevastor M., Prof. dr. Dimitrie Bagdasar, *România Literară*, Vineri 27 Iulie 1956, nr. 3671.
53. Tomița Răzașu An., Prof. dr. D. Bagdasar, *Revista Militară*, Iulie – August, 1946, p. 3 –13.

DUMITRU BAGDASAR – IMPORTANT PERSONALITY FROM VASLUI

SUMMARY

The founder of the Romanian modern neuro-surgery and of the national school of the neuro-surgery, Dumitru Bagdasar, was borne of 17th of December 1893 in Roșiștei Commune, Vaslui County. He follows the primary school in Bârlad and The Medicine Faculty in Bucharest. He is incorporated in 1916, he goes on the front as a doctor pupil sub-lieutenant.

In 1918 was demobilized, he returned in Bucharest, he restarted his studies of which he finish in 1919. At the Colentina hospital at the neuro-surgery section he will remain till 1922 when he sustains his doctorate.

In 1926 he occupies the chief doctor post of the Neuro-psychiatry Hospital from Jimbolia, Caraș-Severin County.

In April 1927 he marries with Florica Ciumeti, medicine graduate; at the beginning of the month May 1927, those two will live to Boston for specialization.

In 1933 we encounter Dumitru Bagdasar at the neuro-psychiatry hospital from Cernăuți, and from 1934 we ill found him at the Central Hospital from Bucharest on the post of neuro-surgeon.

He is mobilized in the Second World War where he occupies with the preparation of the surgeons on the front.

He took part from Doctor Petru Groza Government, as Minister of Health.

He dies on 16th of July 1946, and The Academy of the Popular Republic of Romania will elect him on post mortem member honor member.

POETUL ȘI JOCUL DE ȘAH

Gheorghe Munteanu

Cercetări făcute de-a lungul timpului au demonstrat cu precizie că Eminescu juca șah, lucru dovedit în capitolul „Agonia morală și moartea” din celebra biografie pe care i-o consacră G. Călinescu („Viața lui Mihai Eminescu”) precum și în articolul „Partenerii de șah a lui Eminescu” (Revista Est, nr. 8/2004), în care este identificat unul dintre aceia cu care poetul se delecta în mirificul joc. Cunoscută fiind atracția sa pentru visare și libera mișcare a fanteziei pe coordonatele timpului și spațiului, nu ne îndoim că șahul putea trezi tot interesul lui Eminescu, satisfăcându-i pe deplin înclinația spre latura lucidă a vieții. Fără a mai pune la socoteală valențele formative ale jocului de șah, care nu puteau trece neobservate de pedagogul Eminescu.

Și cu toate acestea, nu se întâlnește în opera eminesciană originală urme ale pasiunii lui pentru șah. În nuvela „Sărmanul Dionis”, el preferă să-și vadă eroii, - pe Dan Dionis și pe Maria -, jucând cărți, în episodul vieții lor paradisiace din lună.

În schimb, șahul apare într-o traducere eminesciană din tinerețe, din care putem vedea că Eminescu întâmpină unele greutăți în echivalarea terminologiei șahiste, nu pentru că i-ar fi fost străin jocul de șah, ci pur și simplu fiindcă la data aceea nu putem vorbi despre existența unui limbaj șahist bine articulat la nivelul limbii române. Astfel, numele jocului apare sub forma [șac], simțită ca un neologism neintegrat sistemului flexionar al României [Șac mă delectează], după cum pentru [a muta] piesele se utilizează verbul [a trage], care nu este altceva decât traducerea sensului primordial al verbului german [ziehen], care înseamnă, la jocul de șah și „a muta”.

Este vorba despre nuvela suedeză C.A. Wetterbergh (1804-1889) „Lanțul de aur”, cunoscută lui Eminescu dintr-o versiune germană a lui C.F. Frisch din 1845. Traducerea lui Eminescu, efectuată după toate probabilitățile în 1866 la Cernăuți, vede lumina tiparului în revista „Familia”, nr. 33-37 din lunile octombrie și noiembrie 1866, deci la scurtă vreme după ce redactorul acestei publicații, Iosif Vulcan, îi publicase primele poezii și îi schimbase numele din Eminovici în Eminescu. Versiunea eminesciană a fost republicată în aceeași revistă în 1899, precum și în broșură, în 1927 la Cluj, de către N. Jugănar. Ediția a patra, trilingvă (suedeză – germană – română) a apărut tot la Cluj-Napoca în 1983, și este datorată romanistului Pavel Skårup de la Romansk Institut, Aarhus Universitet, Danemarca.

Redactată într-un complicat sistem de narațiuni în narațiune, nuvela lui Wetterbergh combină credința în spirite cu o intrigă polițistă și o boală mentală. Pe noi ne interesează aici doar episodul în care protagonistul contele Lejonswård câștigă de la ambasadorul spaniol la Stockholm, Don Caldero, la o partidă de șah, un lanț de aur otrăvitor, care va provoca moartea soției sale, Iulia. Reproducem un fragment după ultima ediție citată, care păstrează întocmai limbajul tânărului de 16 ani, caracterizat prin numeroase particularități tributare curentului lingvistic propovăduit de maestrul său cernăuțean, Aron Pumnul.

„Noi ne petreceam adesea un șac, un joc care mi-a făcut totdeauna plăcere. Don Caldero împărtășea gustul meu, și noi ne luptam de multe ori toată seara într-unsingur joc. – Șac mă delectează – zicea el – fiindcă e din toate jocurile mai puțin bazat pe hazard. Hazardul se areată pretutindeni, încât trebuie a căuta vreo placere care sufere atât de puțin pe cât se poate. Petrecerea noastră nu trebuie să le dea loc spiritelor de-a-și face petrecerea lor cu noi.”

În legătură cu tema urmărită, poate nu e lipsit de înțeles să arătăm că punctul de plecare al unei interpretări vulgarizatoare a poemului „Luceafărul” se găsește într-o discuție purtată la tabla de șah între Titu Maiorescu și Ion Al. Brătescu-Voinești, ambii scriitori mari amatori de șah.

Despre practicarea jocului de șah de către Titu Maiorescu, ca, de altfel, de către junimiști în general, există mai multe mărturii. Reda aici doar pe cea a lui Iacob Negruzzi din „Amintiri de la Junimea” (ediția Minerva, București 1970): „Curând după aceea, pe la sfârșitul anului 1863 sau pe la începutul anului 1864 se întoarse și Maiorescu din Berlin și eu m-am grăbit să mă duc să-l văd [...]. Vizita mea nu păru a-i fi plăcut, fiindcă-l tulbura în ocupațiile sale. Maiorescu îmi vorbi cum se vorbește la un tânăr fără importanță; la întrebările mele despre cele ce se petrec la Berlin unde era pe atunci o mare agitație din cauza conflictului dintre guvernul lui Bismarck și parlamentul progresist, Maiorescu răspunse foarte scurt, cu indiferență, și schimbă vorba. Efectul pe care mi-l făcu era foarte departe de ceea ce mă așteptam; eu îmi scurta vizita și ieșii nemulțumit cu încredințarea că laudatul profesor este un pedant și cu sentimentul că acest om nu-mi va fi niciodată prieten, și nici chiar simpatic. Dar lucrurile se schimbă foarte repede. Peste câteva zile Maiorescu întorcându-mi vizita, se întinse cu mine în lungi convorbiri, apoi ne puserăm să jucăm șah, pe urmă reîncepurăm a discuta, așa încât el uită alte vizite ce avea să facă și petrecurăm mai multe ceasuri. Din acel minut am început să-i fiu prieten, cele întâi sentimente ale mele pentru dânsul schimbându-se cu totul.”

În ceea ce îl privește pe I. Al. Brătescu-Voinești, trebuie să evidențiem că acesta a fost un entuziast susținător al jocului de șah la noi, pentru valențele sale educative, acordând în anii '20 un prețios sprijin moral constituirii Federației Române de Șah.

Iată acum și rândurile memorialistice cu pricina semnate de I. Al. Brătescu-Voinești, „Luceafărul”, în volumul „Din pragul apusului”, București, 1937, nr. 3-4, pag. 35-36, din care cităm:

„Într-o dimineață de iunie 1892, pe când aranjam piesele pe eșichier, nu știu ce mi-a venit să recit versurile lui Eminescu:

De greul negrei vecinicii

Părinte, mă dezleagă

Trebuie să vă spun că știam pe atunci, cum știa și Maiorescu, pe dinafară, toate poeziile lui Eminescu.

Apoi, înainte de a începe partida:

– Domnule Maiorescu, eu sunt convins de un lucru.

– Anume?

– Cum să mă explic eu mai clar! Vedeți, Luceafărul lui Eminescu e o baladă. De obicei, baladele produc cetitorului o mare încântare, un fel de beție

fermecătoare, o stare sufletească asemănătoare cu aceea pe care ne-o pricinuieste o sonată sau o simfonie. Mă gândesc la cele mai frumoase balade pe cari le cunosc, - citirea nici uneia din ele nu mi-a sugerat gându că ea trebuie să fi izvorât dintr-o adâncă sfâșiere îndurată de autor. Ei bine, citirea Luceafărului mă face să cred că Eminescu a fost îndemnat să-l scrie de o mare durere pe care trebuie s-o fi îndurat. Ce ziceți?

Maiorescu mă privea zâmbind. Când am terminat zise:

– Vous êtes le premier à me poser cette question.

Apoi, după o aruncătură de ochi spre ușile salonașului:

– Da, ai dreptate. Luceafărul a răsărit din noaptea unei mari dureri. Am să-ți fac o mărturisire, dar și o rugămintă: păstrează-o pentru mai târziu.”

THE POET AND THE CHESS GAME

SUMMARY

In this article are related some aspects from the life of the great poet Mihai Eminescu, that of playing chess.

UN LUPTĂTOR PENTRU APĂRAREA IDEALURILOR DEMOCRATICE DR.NICOLAE LUPU

Oltea Rășcanu Gramaticu

Dintre marile personalități ale intelectualității românești care și-au închinat viața apărării democrației și au luat poziție vehementă împotriva tendințelor de fascizare a țării s-a numărat și dr. Nicolae Lupu.

Fiu al plaiurilor vasluiene, Nicolae Lupu s-a născut la 4 noiembrie 1876 în satul Arsura, comuna Ghermănești.¹ La acea vreme, satul făcea parte din Județul Fălciu, astăzi din județul Vaslui.

Tatăl său era preotul Gheorghe Lupu și avea de îngrijit o familie numeroasă cu zece persoane. Părinții au depus mari eforturi materiale pentru a asigura educația corespunzătoare tuturor copiilor. Aceștia, la rândul lor, dând dovadă de multă stăruință, au reușit prin întreaga lor activitate profesională și obștească să răsplătească munca părinților. Preotul Gh. Lupu din Arsura se putea mândri în familie cu doi medici, trei geniști și un inginer chimist.² Nicolae era al treilea fiu în familia lui Gh. Lupu. Este interesant de precizat că și fratele mai mare purta același nume și va ajunge o personalitate de rezonanță în anele medicinei românești.

Urmează cursurile la Academia Mihăileană din Iași, instituție bine cunoscută prin prestigiul său în întreaga țară, pe care le absolvă în 1894. Iașul, cu aureola sa de istorie și poezie este un mediu prielnic evoluției adolescentului. Iașul, sfârșitului de secol, continua să se afle sub influența magnificei constelații eminesciene cât și a ideilor „generoșilor” socialiști care militau pentru o nouă perspectivă dată societății românești.

În acest context, primele chemări din sufletul adolescentului sunt istoria. Asistă, de câte ori are posibilitatea, la cursurile renumitului istoric A.D. Xenopol. Trebuie să țină cont și de îndemnul familiei de a-și alege o profesie practică ca și fratele său mai mare. Candidează pentru o bursă la Facultatea de medicină din Iași. Remarcându-se prin soliditatea cunoștințelor sale, Nicolae Lupu deține o bursă „V. Adamachi”, de o sută de lei lunar la facultatea amintită. În timpul anilor de studiu dovedește multă competență și pasiune față de noua profesie atrăgând laudele bine meritate din partea profesorilor săi. După absolvirea cursurilor universitare este oprit în Iași ca intern, câțiva ani, al spitalelor, apoi între 1899 și 1901 a funcționat ca asistent la Laboratorul de medicină operatorie. Paralel cu activitățile zilnice, muncește mult, făcând investigații teoretice și practice în vederea elaborării tezei de doctorat. În

¹ L. Predescu, *Enciclopedia Cugetării*, București, 1940, p. 502; *Dicționar enciclopedic român*, III, București, Ed. Politică, 1965, p. 181.

² Ioan, ca fiu mai mare va rămâne în sat, cântăreț bisericesc; Nicolae va deveni academician profesor dr. docent în medicină; Nicolae medicul și politicianul pe care-l discutăm; Costache, avocat în București; Ecaterina devenită prin căsătorie Dimitriu Vulpescu va ajunge la curtea de apel din București; Melania Stelache Polihroniade, proprietara moșiei Sopârteni; Panaite avocat în Huși, Petre, inginer chimist.

anul 1901 Nicolae Lupu susține examenul de doctorat în medicină, la Iași cu teza: „Considerațiuni asupra chistelor hepatice ale splinei.”³ Spre deosebire de fratele său mai mare care va urma cariera didactică universitară, Nicolae Lupu dornic de a-și pune în practică deservățiile sale și de a ajuta mai mult suferințele poporului renunță la postul de asistent și se încadrează medic de plasă în comuna Pârscov județul Buzău. Între 1904-1905 îl întâlnim în aceeași calitate în județul Ilfov. Această perioadă din activitatea tânărului medic îi oferă posibilitatea confruntărilor cu lumea socială a satelor, mizeria și suferința țăranilor în pragul marii încheștări din 1907.

În anul 1905 după ce trece cu succes examenul de medic primar, are posibilitatea să ocupe postul vacant al județului Fălciu. Revenirea în plaiurile natale îl solicită și mai mult. Dorește să-și exercite nu numai profesia la cele mai înalte exigențe, dar în același timp se preocupă de posibilitățile de îndreptare a unor racile care frământă lumea satelor. Publică în „Viața românească” în anul 1906 articolul *Alimentația țăranului*, un adevărat rechizitoriu asupra condițiilor inumane în care se zbătea țăranimea.⁴ Se apropie cu înțelegere de suferințele țăranilor, protestând împotriva mijloacelor violente cu care a fost reprimată ridicarea la luptă pentru pământ a acestora în primăvara anului 1907. Numit în același timp prefect al județului Fălciu va milita pentru aplicarea legilor agrare propuse de guvernul liberal. Desfășoară o bogată activitate obștească, dispunând construirea a 32 de școli, 20 dispensare rurale, 2 mari spitale rurale la Ghermănești și Vutcani. În 1909 demisionează din funcția de prefect al Județului Fălciu, deoarece legea învoielilor agricole și islazurilor promise de guvern nu s-a realizat.⁵

Candidează în alegerile parlamentare din 1911 pentru județul Fălciu, dar pierde cu cele 137 de voturi în favoarea adversarului conservator Berea care obținuse 388 de voturi.⁶ Își ia revanșa în 1913 când este ales deputat de Fălciu în Parlament. Cariera parlamentară va fi pusă în slujba interesului poporului. Înalta tribună a Parlamentului îi va da posibilitatea dr. Nicolae Lupu să-și formuleze cele mai intime păreri în legătură cu marile probleme care frământau societatea românească în primele decenii ale secolului al XX-lea.

Principalul deziderat al întregului popor devenise desăvârșirea unității naționale. Printre organizațiile care au desfășurat o vie propagandă în vederea unității românilor, s-a numărat la loc de cinste „Liga culturală” care în 1914 își va schimba titulatura în „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor” Ea întrunea cele mai reprezentative personalități ale vieții politice și culturale românești din care nu putea lipsi dr. Nicolae Lupu. În martie 1915 „Liga” a trimis o telegramă „Ligii Italo-Române” de la Roma semnată de un grup de deputați români printre care N. Filipescu, N. Iorga, dr. C. Istrati, Barbu Delavrancea, N. Titulescu, dr. Thomalonescu, dr. N. Lupu, Ion Grădișteanu, în care se arăta că „în împrejurările actuale singurile lor

³ *Considerațiuni asupra chistelor hepatice ale splinei*, teză de doctorat, Iași, 1901.

⁴ „Viața românească”, II, 2, 1906, p. 217-240. Se preciza printre altele că din 16400 de capi de familie din județul Fălciu numai 6173, adică 37.6 % au tăiat porcul iarna, deci alimentația era lipsită de proteine animale. Colaborează la „Revista socială” alături de P. Bujor.

⁵ I. Zelea Codreanu, *Dr. Lupu, fost prefect*, în „Neamul românesc”, IV, 23, din 11 martie 1909, p. 369-372.

⁶ „Viața nouă”, I, 6, 1 martie, 1911, p. 14.

preocupări trebuie să se îndrepte către îndeplinirea idealului național”⁷ Se preconiza deci acțiuni comune între cele două popoare, întrucât Italia avea aceleași interese cu România. Se continua seria manifestărilor interne prin întruniri mitinguri, acțiuni de ajutorare a refugiaților.

Intrarea României în război la 15/28 august 1916 a avut o cauză dreaptă, așa cum sublinia câteva zile mai târziu, într-un discurs prezentat în forumul academic, Barbu Ștefănescu Delavrancea vicepreședintele „Ligi”: „Noi n-am intrat în haosul acestui măcel pentru cuceriri ci pentru dezrobiri... Noi nu vrem ce nu e al nostru, ci vrem unirea cu frații noștri din Ardeal, din Banat. Noi nu ne croim cu sabia o patrie nocivă, ci ne-o întregim”⁸

Intrarea în război a declanșat un puternic elan patriotic, hotărîrea poporului de a face orice sacrificii pentru înfăptuirea idealului unității naționale.

Dr.Nicolae Lupu a funcționat în timpul războiului ca medic primar la Câmpulung Moldovenesc.

Înfrîngerile suferite de armatele române în campania din 1916, determină concentrarea în Moldova, singurul teritoriu rămas liber, a unui surplus de populație, a armatei și guvernului. Iașul devenise provizoriu, capitala liberă a țării. De încheierea cu succes a războiului își legase speranțele diferitele categorii sociale care militau și pentru o radicalizare a vieții social-politice. Introducerea unor reforme largi democratice.

Un grup de parlamentari în jurul lui George Diamandy, înființează la 22 aprilie 1917 la Iași, Partidul Muncii. Dintre membrii partidului amintim pe dr. N. Lupu, Gr. Iunian, M. Macovei, N. Protopopescu, Gr. Trancu Iași, etc. Deoarece cenzura a interzis publicarea documentului program, G. Diamandy îl prezintă în ședința Adunării Deputaților din 6 mai 1917.⁹ Revendicările propuse aveau un caracter burghezo-democratic: reforma agrară constituia principalul obiectiv ce nu mai putea să sufere amânare. În acest sens se propunea exproprierea domeniilor Coroanei, a moșiilor statului, Casei rurale, a bunurilor de mână moartă, a proprietăților obștești, a proprietăților particulare de la 200 ha și chiar 100 ha, pentru a se putea realiza împrăștierea țăranilor cu un lot de 5 ha fiecare și care să fie indivizibil și inalienabil timp de 20 de ani.

În timp ce guvernul preconiza pentru împrăștierea 2 milioane de ha, Partidul Muncii propunea 3 milioane ha pământ. Susținând în Adunarea Deputaților din 30 mai 1917 acest proiect de lege agrară, deputatul dr. N. Lupu afirma că nu este o jertfă prea mare din partea proprietarilor.¹⁰ Se mai propunea organizarea muncii agricole, a producției și vânzării produselor în colectiv prin obște, bănci populare, asociații agricole etc. Votul universal direct și obligatoriu de la vârsta de 20 de ani, reprezentanță proporțională în Parlament, vot pentru femei, descentralizarea vieții de

⁷ „Neamul Românesc”, 1915, 22 martie.

⁸ Barbu Ștefănescu Delavrancea, *Războiul și datoria noastră*, București 1916.

⁹ *Dezbateri parlamentare, Adunarea deputaților*, ședința din 6 mai 1917, în „Monitorul Oficial”, partea III, nr. 17, 8 iunie 1917, p. 135 și urm.

Cf. și Ion Agrigoroaie, *Programul și orientarea Partidului Muncii din 1917-1918*, în *Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza, Iași*, seria Istorie, t. XIX, fasc. 2, 1973, p. 217-251.

¹⁰ *Ibidem*, Ședința din 30 mai 1917 în „Monitorul Oficial”, nr. 32, din 27 iulie, 1917, p. 366.

stat, impozit progresiv pe venit, naționalizarea subsolului, creșterea rolului statului în economie, dezvoltarea industriei naționale, agricultura intensivă etc. Dr. N. Lupu arată necesitatea ca reformele să se facă în favoarea celor mulți: „ E clasa nevoiașă a țăranilor și muncitorilor, care au dat armată și acum sînt chemați să dea producția țării. Îi trebuie pământ și posibilitatea de muncă. Îi mai trebuie și libertate de a-și spune, cuvântul în alcătuirea socială.”¹¹

Programul cuprindea și o serie de măsuri legate de dezvoltarea învățămîntului, serviciului sanitar, prevederi sociale, etc.

Lipsit de o conducere unitară Partidul Muncii, după o scurtă revitalizare în jurul ziarului „Tribuna” își încetează definitiv activitatea la sfârșitul războiului.

Va fi o experiență interesantă pentru dr. N. Lupu, care-l va populariza definitiv în postura de militant al unei largi democrații în cadrul regimului burghez.

Să revenim la activitatea sa în sprijinul Marii Uniri. În luna iunie 1917 Asociația profesorilor universitari din România a cerut guvernului de a aproba trimiterea a 30 profesori universitari și 40 parlamentări la Paris, pentru ca alături de coloniștii români să acționeze în favoarea unității naționale. Printre aceștia se numără și dr. N. Lupu, S. Mîndrescu, Tr. Lalescu, O. Trafali, Tr. Vuia, dr. C. Istrati, E. Văcărescu și alții. Au fost întreprinse călătoriile în Anglia, Franța, S.U.A. La 1 ianuarie 1918 au sosit la Washington membrii Legației române, în frunte cu dr. C. Angelesu acreditați pe lângă guvernul S.U.A., care alături de o serie de personalități ale vieții științifice românești ca dr. N. Lupu, N. Petrescu, P. Negulescu ș.a. au militat pentru a atrage guvernul și opinia publică americană pentru Cauza României. Comitetul francez de acțiune parlamentară în străinătate a primit la 24 ianuarie 1918 pe reprezentanții emigrației române din Franța, printre care se număra și dr. N. Lupu.¹² Se propuneau măsuri comune de influențare pozitivă a opiniei publice internaționale în favoarea desăvârșirii naționale a romanilor. La 9 aprilie 1918 cu sprijinul diplomației italiene a fost organizat la Roma, Congresul naționalităților asuprite din Imperiul Austro-Ungar. Din delegația română făceau parte G. G. Mironescu, S. Mîndrescu, dr. N. Lupu, V. Drăghiceanu, Congresul a demonstrat încă odată dorința de libertate a popoarelor asuprite, necesitatea desființării Imperiului Austro - Ungar.¹³

La sfârșitul lunii aprilie se afla în Olanda, alături de alți emisari ai dezideratului românesc și apoi din nou în Franța. Aici la 30 aprilie 1918 s-a înființat Comitetul național al românilor din Transilvania și Bucovina, care avea ca președinte pe Traian Vuia. Activitate intensificată după sosirea în iulie a lui Take Ionescu și N. Titulescu care nu au recunoscut pacea de la Buftea - București cu Puterile Centrale, cît și alui V. Lucaciu venit din S.U.A. La 15 septembrie 1918 la New York a avut loc un nou Congres al reprezentanților națiunilor asuprite din Austro-Ungaria.¹⁴ La 20

¹¹ N. Gh. Lupu, *Refacerea*, în *Tribuna*, 1 aprilie 1918.

¹² „La Roumanie”, Paris, I, 3, 31 ianuarie, 1916, p. 1.

¹³ G. Moroianu, *Les Lutttes des roumain transylvain pour la liberta et l'opinion europiene*, p. 203-209.

¹⁴ V. Stoica, *În America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 62-66. Delegația românească a intensificat contactele cu reprezentanții celorlalte naționalități asuprite din Imperiul Austro-Ungar: G. Masarik (Cehoslovacia), I. G. Paderewski (Polonia), Hink Hinkovici (Serbia), ș. a.

septembrie 1918 delegațiile erau primite de președintele W. Willson care s-a arătat gata de a sprijini principiul autodeterminării popoarelor, deci necesitatea obiectivă a dispariției Imperiului Austro-Ungar.

La 5 noiembrie 1918 ministrul de externe al SUA a comunicat guvernului român că S.U.A. va sprijini România la Conferința Păcii.

La 1 decembrie 1918 Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia consfințește unirea Transilvaniei și Banatului cu România. Se încheia un drum greu și spinos care necesitase eforturi militare și diplomatice destul de mari. Marele vis al românilor se realizase - România cea Mare.

Reîntors în țară dr.N. Lupu își reia activitatea parlamentară. Alegerile din 1919 au dovedit o nouă orientare în viața politică. Creșterea numărului partidelor politice demonstra integrarea corpului electoral pe baza votului universal în viața politică a țării cât și necesitatea reprezentării tuturor provinciilor în conducerea țării. Întrucât nici un partid politic nu a obținut majoritatea de voturi în Parlament care să-i asigure formarea guvernului, se va ajunge la 25 noiembrie 1919 la constituirea Blocului Parlamentar, format din reprezentanții a 5 partide: Partidul Național Român, Partidul Democrat al Unirii, Partidul Țărănesc din Vechea Românie, Partidul Țărănesc din Basarabia și Partidul Nationalist – Democrat al lui N. Iorga.¹⁵ N. Iorga a fost ales președinte al Parlamentului, iar Paul Bujor al Senatului. La 5 decembrie 1919 va fi ales un guvern prezidat de Al. Vaida – Voevod. După remanierea din 16 decembrie 1919 a intrat în guvern și dr.N. Lupu la Ministerul de Interne.¹⁶ Din cele aproape 30 de proiecte de legi prezentate de Blocul Parlamentar au întâmpinat cea mai puternică opoziție: legea pentru reforma agrară propusă de I.Mihalache și proiectul pentru modificarea legii Jandarmeriei și legea chiriilor prezentate de dr. N. Lupu.

Proiectul de modificare a legii jandarmeriei era motivat, din considerente de „ordin social, de evoluția vremurilor, de spiritul de democrație, deoarece vechea instituție, prin organizarea și atribuțiile ce îndeplinea, nu mai corespunde timpului în care trăim acum”.¹⁷

În adevăr se încerca trecerea directă a jandarmeriei în subordinea Ministerului de Interne și ieșirea din subordinea Ministerului Război, aflat sub influența liberalilor.

Socialiștii din parlament apreciau proiectul de lege a chiriilor ca fiind „întemeiat pe condiții cu desăvârșire democratice.”¹⁸

Aprecierea sa de deputații socialiști îi aduc învinuirea de a fi „aliat cu bolșevicii” În ședința Senatului din 26 februarie 1920 dr.N. Lupu a dat următorul răspuns: „am spus că sînt un socialist în felul meu... Am spus că socialismul meu e național socialismul meu e monarhic”.¹⁹

Arătând pozițiile puternice pe care socialiștii francezi, italieni și englezi le au în Parlament, dr.N. Lupu cu ocazia aceleiași ședințe a Senatului se ridică împotriva

¹⁵ „Țara nouă”, nr. 20 din 21 decembrie și nr. 25 din decembrie 1919.

¹⁶ Mai fusese numiți Ion Borcea la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, I. Mihalache la Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Cf. D. Costescu, *Fazele ministeriale în România*, București, 1936, p. 105.

¹⁷ *Dezbaterile Senatului, sesiunea noiembrie 1919-martie 1920*, ședința din 8 martie, p. 515.

¹⁸ Arhiva C. C. al P. C. R., fond. 28/1920, mapa 114.

¹⁹ „Monitorul Oficial”, 3 martie 1920, p. 369.

măsurilor represive proiectate de Guvern, care să atragă dezaprobarea opiniei publice internaționale: „Voi zice că repetăm ceea ce la 13 decembrie 1918 ați făcut dumneavoastră, când ați omorât lume în București. Acest lucru eu nu-l voi face”.²⁰

În fața acuzației că dorește desființarea sindicatelor, N. Lupu a răspuns, nu fără ironie: „Eu le admit pe toate, și pe cele muncitorești și pe cele ale dumneavoastră, nu ca dvs care le admiteți numai pe acelea din urmă”²¹

În ceea ce privește organizarea demonstrațiilor, dr. N. Lupu replica cu fermitate că „...atâta vreme cât nu voi prinde comploturi, oameni înarmați, organizați, atâta vreme nu voi duce luptă contra ideilor decât cu idei”.²²

Regele refuză să semneze proiectele de lege. În urma respingerii cererii de audiență a lui I. Mihalache și dr. N. Lupu, aceștia au demisionat. La 13 martie 1920 s-a ajuns la demisia întregului guvern, marcând începutul revitalizării tendințelor conservatoare împotriva lărgirii procesului de democratizare a țării trecut în barca opoziției dr. N. Lupu va critica vehement politica generalului Al. Averescu, subliniind că prezența sa nu se datorește popularității ci „continuării vechiului sistem al intrigilor de culise, al tragerilor de sfori”.²³

Dr. N. Lupu s-a situat printre liderii curentului de stânga în cadrul Partidului Țărănesc, alături de Paul Bujor, C. I. Parhon, C. Stere. Sub influența acestora, în programul din 1921 al Părțidului Țărănesc, definindu-se polizia față de Partidul Socialist, se sublinia: „Partidul muncitorilor nu poate fi față de Partidul Țărănesc un corp de avangardă”.²⁴ La rândul său, ziarul „Socialistul” aprecia că deși programul Partidului Țărănesc va suferi anumite schimbări, totuși importanța acestui partid constă în faptul că el „a izbutit nu numai să creeze în toată țara centre de popularitate, dar să organisese această popularitate pe baza unui program democratic.”²⁵ Partidul Țărănesc milita pentru introducerea unor reforme cu caracter burghezo-democratic în limitele legalismului.

Arestarea unor delegați la Congresul Socialiștilor din 8 martie 1921 a pricinuit reacția opiniei publice și argumenta cu vehemență dr. N. Lupu în Adunarea Deputaților „un act de nemaipomenită samavolnicie în anele parlamentare.”²⁶ Și în continuare aprecia: „Aceasta face parte, cum v-am spus dintr-un întreg sistem de guvernare, sau mai bine zis, de oprimare a libertăților politice în această țară.”²⁷

Luând poziție hotărâtă împotriva guvernului Averescu, a ministrului de interne C. Argetoianu care plănuia arestarea a încă 10 delegați socialiști deoarece își exprimase adeviziunea la Internaționala a III-a dr. N. Lupu opina: „Singur faptul de a fi afiliat la Internaționala a III-a nu constituie un motiv de flagrant delict împotriva siguranței statului și de arestare. Aș vrea să știți un lucru, ce-ați făcut dvs, cu

²⁰ *Ibidem* 3 martie 1920, p. 368.

²¹ *Ibidem*, 15 februarie 1920, p. 241.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, 25 martie 1920, p. 57-58.

²⁴ *Proiectul de program al Partidului Țărănesc din România*, 1921.

²⁵ „Socialismul”, nr. 94 din 1 mai 1920.

²⁶ Stenograme, Adunarea Deputaților, 22 mai 1921, p. 2104.

²⁷ *Ibidem*, p. 2527.

comuniștii d-le ministru de interne face parte dintr-un întreg sistem de concepție, de conducere și de dezvoltare a acestei țări”²⁸

Protestează împotriva bătăii, a regimului opresiv în care erau ținuți deputații socialiști arestați.

În fața publicității făcute de opinia publică în 4 iunie 1922 s-a acordat decretul de amnistie și cei arestați au fost puși în libertate.

În cadrul Partidului Țărănesc asistăm, la noi regrupări de forțe. Între 17-18 iulie 1921, cu ocazia Ședinței C. C. al Partidului Țărănesc, s-a aprobat fuziunea cu Partidul Țărănesc din Basarabia și acceptarea fracțiunii țărăniste conduse de dr. N. Lupu.²⁹ Acesta era ales membru în Comitetul executiv al partidului.³⁰

Congresul din noiembrie 1921 a încheiat o primă etapă a procesului de constituire ideologică și organizatorică a Partidului țărănesc. La 17 decembrie 1921 a fost convocat Consiliul suprem al partidului în frunte cu Ion Mihalache, iar la 22 decembrie Comitetul Executiv Central din care făcea parte și dr. N. Lupu³¹ și C. Stere. Delegația permanentă era compusă din I. Mihalache, C. Bogdan Druică, Gr. Iunian, dr. N. Lupu, C. Stere.³²

În această perioadă Partidul Țărănesc s-a remarcat ca una din cele mai radicale formațiuni politice burgheze din România.

Dr. N. Lupu se numără printre membrii fondatori ai „Ligii drepturilor omului” în 1923 care va desfășura propagandă pentru lărgirea parlamentarismului burghez.

Poziția sa fermă, intransigentă îl impune printre liderii de stânga ai Partidului Țărănesc. Între 1924-1926 a activat în calitate de președinte al Partidului Țărănesc. Se împotrivește, fuziunii cu P. N. R. din Transilvania la 10 octombrie 1926. Revine asupra deciziei sale la scurt timp și este ales vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc; conduce organizațiile locale ale Partidului Național Țărănesc din București. În cadrul noului partid nu exista unitate. O primă grupare cuprinde elemente din anturajul lui Take Ionescu condusă de G. G. Mironescu și susținea revenirea prințului Carol și a regimului autoritar.

Gruparea condusă de Vaida Voievod era pentru instaurarea dictaturii regale și indirect cocheta cu Garda de Fier.

Gruparea de stînga în frunte cu dr. N. Lupu și Dem. Dobrescu apăra democrația parlamentară și închegarea forțelor democratice în front popular. Poziția oficială a P. N. Ț. era reprezentată prin gruparea lui Iuliu Maniu situați pe poziții anticarliste, antifasciste dar și contra frontului popular.

La scurt timp ca urmare a divergențelor de opinii, gruparea dr. N. Lupu se desprinde din P.N. Ț. alcătuind un partid separat. În cadrul guvernului I. I. C. Brătianu, dr. N. Lupu acceptă funcția de ministru al Instrucțiunii Publice (4-22 iunie 1927) și apoi pe cel al Muncii și Ocrotirilor Sociale (22 iunie 1927-16 noiembrie

²⁸ „Monitorul Oficial”, partea III, m. 117, 5 iulie 1921, p. 2793.

²⁹ *Ibidem*, m. 106, 19 iunie 1921, p. 2717.

³⁰ „Patria”, m. 163 din 27 iulie 1921.

³¹ „Gazeta țărănilor”, anul I, nr. 30-31 din 26 decembrie 1921.

³² *Ibidem*.

1928). La propunerea dr. N. Lupu în calitate sa de ministru al Muncii și Ocrotirilor Sociale în București urma să se înalțe o statuie a lui Al. I. Cuza și alta la Podul Înalt Vaslui, pentru glorificarea victoriei moldovenilor lui Ștefan cel Mare.³³

În cadrul Ligii Națiunilor la Geneva, dr. N. Lupu a prezentat un expozeu privind reforma agrară din România, la 13 mai 1927. În alegerile din decembrie 1928 puterea este preluată de Partidul Național Tărănesc. Criza mondială eate rezolvată în 1930 prin venirea la oonducerea statului a regelui Carol al II-lea. Folosindu-se cu abilitate de contradicțiile dintre partidele burgheze, monarhia își va consolida treptat influența asupra vieții politice. Va începe o adevărată dispută pentru câștigarea bunăvoinței și influenței Palatului. De acest lucru nu a scăpat nici dr. N. Lupu care a ajuns să sprijine planurile reginei Maria de a organiza o guvernare dictatorială în haine democratice.³⁴ Dr. N. Lupu va reveni la vechea sa atitudine de promotor al democrației și înverșunat adversar al fascismului. Atrage atenția guvernului asupra legionarilor „o grupare mistică, deoemdată clandestină” pe oare o compara cu Ku-Klux Klan, conchizând: „Nu vă jucați cu focul”³⁵

De la tribuna Parlamentului critică politica guvernului de subordonare a economiei față de capitalurile străine, cerând înlăturarea acestora, lipsa de interes pentru propagarea culturii, legile agrare.³⁶ Referitor la acestea din urmă, dr. N. Lupu în ședința Camerei din 4-6 iunie 1931 comenta: „După cota dvs. de pământ, împroprietăriți 10 țărani și rămân fără pământ o sută. Acuzați pe țărani că propagă desființarea jandarmeriei. Vă este frică că vi se ia din mână instrumentul dvs. de menținerea țăranilor în vechea situație? Pentru paza avutului obștesc vă vom pune în locul jandarmeriei o poliție sătească”³⁷

În alegerilor guvernamentale din toamna anului 1933 puterea revine P. N. L., având ca prim ministru pe I. Gh. Duca, iar după asasinarea acestuia de legionari, noul cabinet va fi condus de Gh. Tătărescu, reprezentantul grupării tinerilor”. La 11 martie 1934 P. N. D. a dr. N. Lupu fuzionează cu P. N. Ț. sub pretextul unirii forțelor contra ascensiunii fascismului. În perioada crizei economice ca urmare a divergențelor politice și economice se desprinsese din vechiul P N.Ț. fracțiunile conduse de dr. N. Lupu, C. Stere, Gr. Iunian, iar din „aripa națională” cea vardistă. Revenirea în partid a grupării dr. N. Lupu a revitalizat influența în masă apartidului deși o parte dintre membri se vor orienta, spre alte grupări politice, fărâmițarea forțelor politice continuă să se accentueze, ceea ce va culmina cu eșecul alegerilor parlamentare din decembrie 1937.

Aripa de stânga a Partidului Național Tărănesc în frunte cu dr. N. Lupu, Dem Dobrescu, V. Madgearu, revendică aplicarea prevederilor democratice din Constituție, acordarea unor drepturi larg democratice maselor populare, se pronunța pentru o conlucrare cu partidele muncitorești în lupta antifascistă.

³³ „Neamul românesc pentru popor”, XVI, 15, 1 octombrie 1928, p. 252.

³⁴ Arh. St. București, fondul Casa regală, regina Maria, III/172, p. 162-164.

³⁵ *Dezbateri parlamentare. Adu87narea deputaților*, 18 martie 1931, p. 289.

³⁶ *Febra guvernului*, în „Aurora”, IX, 10, 3 iulie 1930, p. 1, 3. *Un cărturar*, *ibidem*, IX, 9, 26 iunie 1930; *Alegerile comunale în București*, *ibidem*, IX, 15, 7 august 1930; *Administrație nouă*, *ibidem*, IX, 20, 11 septembrie 1930; *Afacerea Skoda*, București, 1930.

³⁷ *Dezbateri parlamentare, Adumarea deputaților*, N. Gireni, 1931, p. 45.

În alegerile parțiale din februarie 1936, P. S. D. a susținut candidatura reprezentanților Partidului Național Țărănesc, la județul Hunedoara, Ghiță Pop la județul Mehedinți, dr. N. Lupu la Suceava, Vasile Rășcanu. Primii doi vor obține victoria în alegerile electorale, ca urmare a popularității pe care o aveau în păturile mijlocii ale populației.

Printre organizațiile democratice care s-au afirmat în această perioadă amintim Comitetul Național pentru Pace, a cărui președinte devin în 1936 dr. N. Lupu și era afiliat la Reuniunea Universală pentru Pace. La începutul anului 1937 s-au accentuat contradicțiile dintre forțele democratice și forțele dictatoriale.

Situația s-a complicat odată cu semnarea la 25 noiembrie 1937 a „Pactului de Neagresiune” între P. N. Ț. și Garda de Fier, P. N. L. condus de Gh. Brătianu, la care a aderat și Partidul Agrar condus de C. Argentoianu.³⁸ Dr. N. Lupu și V. Madgearu nu au susținut în discursurile lor electorale pactul cu legionarii.

Alegerile ca și campania electorală au demonstrat dezbinarea și contradicțiile adânci dintre partidele și cercurile politice burgheze, fapt care nu au permis niciunui partid politic să obțină majoritatea pentru a ajunge la conducere. În aceste condiții regele Carol al II-lea a acordat mandatul prezidențial P. N. C. adică un cabinet O. Goga – A. C. Cuza, deși acesta obținuse doar 9,15 % din totalul voturilor.³⁹ Scopul final fiind instaurarea dictaturii personale a regelui, ceea ce se va realiza în scurt timp, la 10 februarie 1938. Înlocuirea regimului constituțional-parlamentar printr-unul dictatorial deschidea drumul creșterii pericolului fascist, care va culmina la 6 septembrie 1940, după numeroase torsionări politice și economice, cu instaurarea regimului militar antonescian. Pe baza Constituției din februarie 1938⁴⁰ și a decretului nr. 1422 din 30 martie 1938⁴¹ se desființase toate partidele și grupările politice. Încercarea de adaptare a sistemului unipartitism prin crearea Frontului Renașterii Naționale a eșuat, datorită lipsei unei baze social-politice. Măsurile represive adoptate de guvernul Armand Călinescu față de liderii Gărzii de Fier au contribuit la diminuarea influenței acestora în viața publică. Replica legionarilor a fost uciderea primului ministru la 21 septembrie 1939.

După declanșarea războiului mondial, criza politică a regimului carlist s-a accelerat, ceea ce determină începerea unor tratative cu foștii lideri ai opoziției liberale și țărănești în vederea formării unui guvern de coaliție. Printre partizanii „reconcilierii” cu Palatul în conducerea P. N. Ț s-au numărat I. Mihalache, dr. N. Lupu, Virgil Madgearu. Rezultatul a fost numirea lui I. Mihalache în calitate de consilier regal, funcția din care a demisionat în scurt timp. Regele Carol al II-lea în fața atitudinii rezervate a lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, a adoptat o atitudine „conciliantă” față de legionari.

³⁸ *Procesul marii trădări naționale*, București, 1946, p. 220. Iuliu Maniu declara că scopul încheierii acestui act a fost „În primul rând să trântesc în alegeri pe dl. Tătărăscu, în al doilea rând, să scot la suprafață acele forțe care lucrau în subteran, în mod ascuns, din întuneric și deci să ne cunoaștem”.

³⁹ „Monitorul Oficial”, nr. 301, partea I, din 30 decembrie 1937.

⁴⁰ Cf. textului Constituției, în „Monitorul oficial”, partea I, nr. 42, 20 februarie 1938.

⁴¹ *Ibidem*, m. 75 din 31 martie 1938.

Această politică a nemulțumit elementele antilegionare printre care Nicolae Iorga, dr. N. Lupu Petru Andrei, Mihail Ralea și alți. Victor Iamandy a cerut la sfârșitul lunii ianuarie 1940 o întrevvedere regelui „pentru a demonstra că guvernul actual comite o greșeală în ce privește opera de pacificare, punând în libertate pe legionarii din lagăre și reorganizând viața revoluționară, fapt care va da posibilitatea regupării forțelor elemente de extremă dreaptă”⁴² Regele Carol al II-lea nu a ținut cont de avertismentele unor personalități democratice, acceptând chiar la 28 iunie 1940 participarea în guvernul Gh. Tătăărăscu a câtorva legionari în frunte cu Horia Sima. Noul guvern prezidat de Ion Gigurtu va schimba cârma orientării politicii externe românești spre Germania hitleristă, acceptînd marile concesi teritoriale care au culminat cu Dictatul de la Viena din 30 august 1940. Compromis pe extern, izolat de forțele politice burgeze care s-au desolidarizat treptat de el, regele Carol al II-lea a fost nevoit să abdice. La 6 septembrie 1940 cu sprijinul direct al celui de-al III-lea Reich s-a instaurat în România regimul militar în frunte cu generalul Ion Antonecu, care va împinge la 22 iunie 1941 țara în războiul antisovietic.

Dr. N. Lupu se va număra în continuare printre liderii opoziției democratice criticând regimul militar și militând pentru găsierea soluțiilor de ieșire a României din război.

În condițiile revenirii la regimul parlamentar constituțional, partidele și grupările politice s-au reorganizat pe baze legale. Dr. N. Lupu părăsește Partidul Național Țărănesc și se orientează spre alcătuirea unui nou partid de esență țărănist democratic. Partidul Țărănesc Democrat, format în ianuarie 1946 din foste elemente ale aripei de stânga a P. N. Ț., la care s-au adăugat și pături noi, avea ca președinte pe dr. N. Lupu. Ultima confruntare o vor constitui alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946. Obținerea unei majorități zdrobitoare voturi, prin fraudarea alegerilor, a permis formarea primului parlament.

Celelalte grupări politice se vor mai menține scurt timp, fiind dizolvate de noile autorități comuniste. Procesul totalitar va culmina cu abolirea monarhiei și proclamarea Republicii.

Dr. N. Lupu s-a stins din viață în timpul acestor puternice confruntări de forțe politice. A fost înmormântat la București și apoi aduse rămășițele în cavoul familiei din satul Arsura.

Prin întreaga sa activitate dr. N. Lupu se dovedise că întrunește o desăvîrșită cunoaștere a țării lui și a nevoilor acesteia o remarcabilă precizie în judecată și un arzător patriotism,⁴³ a fost omul care prin tot trecutul lui de muncă și luptă a dat dovadă statornică ca n-a urmărit situații pentru sine, ci poziții capabile de realizarea binelui public,⁴⁴ „iubitor sincer prin naștere, educație și trai al poporului, credința lui în izbânda adevăratei democrații s-a transformat în ideal”⁴⁵ de asemenea, s-a remarcat

⁴² Arhivele Ministerului de Interne, dosarul 19785 AS/A, vol. 198, f. 8.

⁴³ „Petit parisien”, Paris, iunie 1930.

⁴⁴ I. Borcea, *Un om și o politică*, în „Aurora”, 6 decembrie 1932, f. 1-2.

⁴⁵ Eugen Zamfirescu, *Fiul preotului din Arsura*, în *op. cit.*

ca „un distins scriitor literar, prozator de școală realistă și un conferențiar dialectician, foarte gustat prin varietatea imaginilor și humorul spiritului său caustic și scilpitor”.⁴⁶

DEFENDER OF DEMOCRATIC IDEALS DR. NICOLAE LUPU

SUMMARY

Nicolae Lupu was born on the 4th of November 1876 in Arsura, a village in the district of Vaslui. He studied at the famous “Mihaileana” Academy, in Iasi. He graduated in 1894 and then attended medical universaitary studies. In 1901 he lok his PhD. However, he refused to become a professor at the University, instead of that preferring a post in the district of Falcui, close to his native place. He published social articles in the magazine called “Viata Romaneasca”, in which he disapproved the harsh life conditions of the peasants in those times.

Between 1907/1908 he was a governor of the district of Falcui. Later, in 1913, he was elected deputy, representing this district in the Parliament. He was in favour for Romania to enter in the First World War (1916/1918), in order to build its national unity.

During the interbelic period he had a rich parliamentary activity as part of the social-democratic political groups and then as a member of the National Party who represented the peasant, by introducing some large reformes for the people. The purpose of these reformes was to consolidate the democracy and to stop the ascension of the fascism.

Nicolae Lupu was the president of the National Committee For Peace (1936) and he criticiyed the measures undertaken by the autoritary regime of king Carol II, also the territorial losses in the summer of 1940 (the north of Bucovina, Basarabia, the Cadrilater, the nort-west of Transylvania), the rise to power of the military regime of general Ioan Antonescu and Romania’s adhesion to the Axis in the Second World War.

After the war, when the parliamentary life was coming to normal, dr. Nicolae Lupu reorganized the National Party who represented the peasants, with which he participated in the elections in novem,ber 1946. However, the elections were forged and the pro-comunist political forces were victorious.

In the year 1947 the bourgeois parties and groups were dissolved, the monarchy was abolished and Romania became a popular Republic (the 30th o9f December 1947). This was the beginning of the totalitary communist regime in Romania, which lasted almost a half a century. In these hard times dr. Nicolae Lupu’s life ended. He was a man who fought his entire life against the totalitary regimes and if favour of democracy.

⁴⁶ C. Musceleanu, *Omul și omul politic*, în *op. cit.*, p.3.

DOINA ROTARU (1952 - 2005)

Maria Popa, Laurențiu Chiriac

Oricât de amară și nedreaptă ni se înfățișează realitatea pierderii colegii noastre - **DOINA ROTARU**, reculegerea se impune pentru a aduce un ultim omagiu și a o comemora ca pe unul dintre cei mai de seamă muzeografi vasluieni, a cărei desprindere din viață s-a petrecut așa de neașteptat, la 29 decembrie 2005. Tocmai de aceea, așternerea relativ târzie (sau, pentru unii, relativ timpurie) a unor gânduri sincere despre acest om de cultură valoros de pe meleagurile noastre constituie și o reparație morală față de personalitatea sa și față de tot ceea ce a lăsat în urmă, în condițiile în care menirea și profesia noastră de bază nu numai că ne determină să-i ridicăm pe oameni spre orizonturile cunoașterii și ale luminii culturale, dar și să nu-i uităm pe cei pe care-i știm deja și au făcut lucruri extrem de importante pentru comunitate și semenii săi.

Cum e și firesc, vom purcede la această "așternere" cu câteva date esențiale care să-i surprindă propria "metaforă existențială". Astfel, născută la 20 ianuarie 1952, într-un oraș cu o reală vocație culturală - *Bârladul*, **DOINA ROTARU** a absolvit aici școala primară și liceul (actualul "Mihai Eminescu"), iar în anul 1976 s-a înscris la concursul de admitere de la *Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”* din *București*, secția muzeologie, numărându-se printre pușinii candidați admiși. Încă din timpul facultății, ea s-a specializat în diferite domenii: arte plastice, artă monumentală, restaurare, muzeologie și profesor de desen. În anul 1980 a obținut diploma de licență cu nota 10, cu tema **Biserici de lemn din județul Vaslui**, coordonată de prof. univ. dr. Paul Petrescu. După absolvirea institutului, a optat pentru activitatea de *muzeograf*, primind repartitie guvernamentală la *Muzeul Județean Vaslui*, unde și-a desfășurat activitatea cu dăruire și pasiune, ocupându-se de evidența bunurilor mobile și imobile în cadrul Oficiului pentru Patrimoniul Cultural Național (până în 1983), apoi fiind muzeograf la Secția de Artă și Etnografie a aceluiași muzeu (până în data de 20 decembrie 2005).

Din dorința de cunoaștere și de instruire în domeniul muzeologiei, **DOINA ROTARU** a absolvit, în 1984, cursurile de perfecționare - organizate de Ministerul Culturii, prin Centrul său de perfecționare a cadrelor, sub formă de curs, studiu și activități practice. De asemenea, a obținut de-a lungul carierei sale și alte calificări relevante în domeniu: *expert în artă, patrimoniu și muzeologie* - în cadrul Biroului central pentru Expertize Tehnice Vaslui (1999) și *expert în bunuri cu semnificație artistică*, titlu atestat de Ministerul Culturii și Cultelor, pentru specializarea „Artă religioasă - zona Moldova, secolele XVI-XIX” (2003).

Dragostea pentru meserie și sensibilitatea-i pentru tot ce este valoros, dorința tot mai vie a cercetătorului științific deja format în domeniile artei, etnografiei și muzeografiei au determinat-o pe **DOINA ROTARU** să se aplece cu talent și profesionalism asupra acestor aspecte definitorii care se întâlnesc într-un punct comun *expoziția permanentă (de bază)* - care conservă și valorifică patrimoniul cultural și muzeal. În

acest sens, ea și-a adus o contribuție deosebită la reorganizarea și întocmirea tematicii *Secției de Artă Contemporană Românească* - axată pe colecția doctorului Constantin Teodorescu - și a *Secției Etnografie* ale muzeului. Pe lângă acestea, a contribuit decisiv la realizarea *muzeelor sătești* de la Tăcuta, Vutcani, Grumezoaia și Vinderei. De-a lungul celor 25 de ani de activitate muzeală, **DOINA ROTARU** a realizat peste 80 de *expoziții temporare*, multe dintre ele cu o tematică interesantă: „Arta decorativă contemporană”, „Antichități egiptene”, „Eminescu-2000”, „Armele-tehnologie și artă”, „Ion Grigore Popovici”, „Ion Sava”, „Patrimoniul vasluian-scoarțele populare”, „Pictori și capodopere”, „Corneliu Baba și discipolii săi în muzeele din Moldova”, „Ion Popescu-Negreni”, „Ion Sălișteanu”, „Rudolf Schweitzer-Cumpăna”, „Nudul în arta plastică”, „Obiecte de artă religioasă din județul Vaslui”, „Grupul celor patru”, „Angela Tomaselli”, „Obiceiuri de iarnă”, „Dan Hatmanu”, „Petru Hârtopeanu” etc. În același timp, ca membru în colectivul de redacție și ca autor al multor studii, articole și teme de cercetare de calitate, **DOINA ROTARU** a ridicat prestigiul Anuarului Muzeului Județean Vaslui intitulat *Acta Moldaviae Meridionalis*, reușind să-și câștige reputația de cunoscut om de cultură, numele său apărând alături de prestigioase personalități ale artei, etnografiei și muzeologiei românești. Mai mult decât atât, în cadrul campaniilor sale de teren, s-a remarcat prin depistarea multor obiecte de patrimoniu cu care a îmbogățit colecțiile de artă și etnografie ale muzeului vasluian.

În altă ordine de idei, prin **proiectele de cercetare** avute, **DOINA ROTARU** a adunat un bogat și valoros material documentar-științific, pe care - din păcate - nu a mai reușit să-l valorifice și pe care îl prezentăm succint:

1. „Arhitectura ecleziastică din județul Vaslui” - domeniu necercetat până în prezent (doar câteva referiri ale cercetătorilor Ioana Cristache Panait, Andrei Pănoiu, Corina Nicolescu, Grigore Ionescu etc.). Cercetarea sa nu s-a limitat doar la depistarea edificiilor de cult sau civile și, eventual, repertorierea lor, ci s-a concentrat pe realizarea unor micro-monografii ale acestora, cuprinzând toată zestrea lor patrimonială (iconostase, arte decorative, inscripții etc.) și zestrea documentară, pusă în valoare prin studii de arhivă (date despre monumentul respectiv, ctitori, reparații, refaceri și altele). A urmărit, de asemenea, evoluția arhitecturii din zonă, particularitățile ei istorice, unitatea și diversitatea sa în contextul arhitecturii românești, tipologia (evoluția planului; analiza specificităților și a influențelor artistice) și tehnicile arhitecturii de lemn (materiale, sistem de îmbinare, sistem de boltire, ancadramente), plastica decorativă (raportul gol-plin, repertoriu decorativ, maniera de realizare a acestuia, influențe). A avut în vedere și școlile de pictură locale, întocmirea unui repertoriu al zugravilor care au activat în această zonă, pe baza coroborării cu informațiile documentare (arhivă, colecții de documente, inscripții).

2. „Arta religioasă din Eparhia Hușilor (secolele XVIII-XIX)” - cercetarea de teren i-a permis depistarea și identificarea unor opere ale zugravilor cunoscuți sau anonimi, școliți ori aparținând unor ateliere rustice care au activat în Eparhia Hușilor între veacurile XVII-XIX (cu excepția celor care au realizat icoanele împărătești din secolele XVI-XVII, aflate la Muzeul Eparhial Huși și cercetate de Ileana Mariana Sabados). A cercetat și iconostasul de la biserica “Sf. Nicolae” din satul Cetățuia, com. Puiești (publicat de Ioana Cristache Panait). A avut în atenție și studierea

argintăriei de cult (secolele XVIII-XIX), aflată în patrimoniul muzeelor și bisericilor; la acestea a adăugat informații documentare privind activitatea meșterilor argintari din zona cercetată.

3. **„Contribuții privind portretele votive din județul Vaslui (veacurile XVIII-XX)”** - a depistat opt portrete votive inedite (pictură murală, ulei pe lemn, ulei pe pânză), aflate în patrimoniul edificiilor de cult din Eparhia Hușilor. A relevat impactul pe care l-a avut „portretul votiv”, cu toate semnificațiile pe care le implică, asupra altor categorii sociale (mici dregători, negustori, preoți, proprietari, așa-numiții „oameni noi”), rolul comanditarului și exigențele impuse de acesta, modelul de arhitectură pe care-l propun aceste portrete, sincronizat sau nu cu arhitectura vremii (plan, material de construcție, sistem de boltire, repertoriu decorativ, influențe artistice ș.a.m.d.).

4. **„Arhitectura orașului Bârlad-edificii de cult. Secolele XV-XIX”** - a încercat realizarea unei „istorii” a arhitecturii urbane, începând cu secolul al XV-lea până în veacul al XIX-lea, de la arhitectura de lemn la aceea de zid, cu tipologii, modele, ctitori, meșteri sau „arhitectoni”, contracte de meșteri, realizări tehnice. E vorba de o arhitectură fie aflată la confluența dintre arta medievală și cea populară, fie constituită în tipuri noi care aparțin stilistic neoclasicismului sau eclecticismului (comanditarii fiind breslele, târgoveții, marii și micii proprietari, intelectualii etc.).

Sigur că toată această muncă de-o viață a DOINEI ROTARU a fost concretizată, cum era și firesc, și printr-o serie de scrieri importante, câteva dintre ele deja publicate, după cum urmează:

Contribuții privind arhitectura populară în lemn din județul Vaslui, în „Acta Moldaviae Meridionalis (Acta MM)”, nr. VII-VIII, Vaslui, 1985-1986, p 319-334; coautor: Constantin Aghion;

Arhitectura ecleziastică din Eparhia Hușilor, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 2/1972, Iași, p 234-244;

Un pomelnic de la jumătatea veacului al XVIII-lea din județul Vaslui, în „Acta MM”, nr XV-XX, vol. II, 1993-1998, p 348-360;

Muzeul Eparhial Huși-așezământ de cultură și spiritualitate ortodoxă, în „Cronica Episcopiei Hușilor, nr 4/1998, Huși, p 541-552;

Bisericile de lemn din județul Vaslui, în „Est”- revistă de cultură, nr.1/2001, Vaslui, p. 5 –6;

Retrospectiva “Maria Băbușanu”, în „Est”, nr.1/trimestrul III/2001, p. 103 – 104;

Biserica „Sf. Spiridon” din fostul sat Râpile, comuna Arsura, județul Vaslui - ctitorie a familiei Kogălniceanu, în Acta MM, XXII-XXIV, vol. II, 2001-2003, p. 727-746; coautor: Maria Popa;

Mărturii de artă plastică din județul Vaslui: portretul votiv din secolele XVIII-XX, în Acta MM, XXII-XXIV, vol. II, 2001-2003, p. 599-714.

La aceste studii și articole științifice, se mai adaugă și alte genuri de scrieri, cum ar fi:

cataloge de expoziții - pentru expozițiile pe care le-a organizat în artă, etnografie și istorie medievală;

Monumentele istorice din județul Vaslui, volum în manuscris, în colaborare cu Maria Popa;
cronici plastice ale unor expoziții permanente și periodice organizate la Vaslui și în țară;
referate susținute în cadrul sesiunii anuale „Acta Moldaviae Meridionalis” a Muzeului Județean Vaslui sau, periodic, la sesiunile muzeelor din țară (București, Iași, Bacău, Piatra Neamț, Suceava, Bârlad etc.);
Lista monumentelor istorice din județul Vaslui, anul 1992 - întocmită împreună cu alți colegi.

N-am putea completa această evocare a personalității **DOINEI ROTARU** dacă nu am adăuga la imensul efort științific pe care l-a depus și acea migăloasă **activitate de evidență, cercetare și clasificare a monumentelor istorice din județul Vaslui**, specifică doar unor oameni cu anumite calități și care s-a concretizat prin:

întocmirea de *fișe de monument* (arhitectură civilă - conace și case boierești; arhitectură ecleziastică - biserici de zid și de lemn);
 depistarea patrimoniului mobil - obiecte de artă - integrat monumentului (de la plastica arhitecturală la icoane, tâmpile, argintărie, mobilier, veșminte, pietre funerare etc);
 întocmirea arhivei imagistice (fotografii, planuri, schițe) pentru patrimoniu imobil și cel mobil;
 identificarea, cercetarea, valorificarea bunurilor culturale descoperite;
 evaluarea, inventarierea și clasarea bunurilor culturale din domeniul artei, etnografiei și artei populare;
 întocmirea de expertize ale bunurilor artistice și etnografice duse peste graniță;
 eliberarea de certificate de export temporar sau definitiv ale bunurilor de patrimoniu;
 întocmirea de fișe analitice de evidență - atât fișe standard, cât și fișe sinoptice - pentru întocmirea bazei de date în artă și etnografie (obiecte din colecțiile muzeului, de la persoane fizice și juridice);
 crearea unei evidențe informatizate și stocarea informațiilor pe CD-uri;
 semnalarea stării de conservare și luarea unor măsuri de conservare-restaurare a unor monumente istorice aflate în stare de degradare;
 susținerea cursurilor „Pedagogie de patrimoniu și educație estetică” la Casa Corpului Didactic și la liceele din Vaslui (anii 2000-2005);
 participarea la Proiectul de artă bizantină religioasă „*Byzantium*” - în parteneriat cu Consiliul Județean Vaslui, Grecia și Turcia - în calitate de consultant de specialitate (2002).

În concluzie, când rezultatul muncii de un sfert de veac trebuia să se contureze și și-ar fi găsit împlinirea atâtor vise mărețe, **DOINA ROTARU** a plecat dintre noi ca o traiectorie de lumină, rămânând o prezență vie și pilduitoare, etalon al muzeografiei vasluiene, iar noi nu-i putem aduce decât un omagiu de gând și de suflet pe această cale. Fie ca peste amintirea despre acest spirit înnobilit al județului Vaslui să nu se

aștearnă uitarea și nepăsarea urmașilor, căci **DOINA ROTARU** a fost și va fi mereu o „doamnă a culturii vasluiene”!

DOINA ROTARU
(1952 - 2005)

SUMMARY

Trough his article the two authors wanted to bring a homage and to commemorate the unexpected loss, on 29 of December 2005, of their colleague **DOINA ROTARU**, one of the most representative museum researchers from Vaslui.

DOINA ROTARU – PLĂCUTE AMINTIRI

Dan Răvaru

Una dintre marile probleme fundamentale ale omenirii, poate cea mai importantă, rămâne raportul dintre viață și moarte. Întrebarea „de ce mor oamenii” s-a pus încă din zorile omenirii, a rămas și va rămâne veșnic fără răspuns, în ceea ce are ea esențial, peste banalele explicații ale științei. Interesează mult mai puțin justificările biologiei atunci când încercăm să conturăm dimensiunile metafizice ale destinului oricărei ființe umane.

Cu atât mai tragic trăim aceste tulburătoare căutări ale sensului devenirii omului când moartea vine pe neașteptate și seceră firul vieții unor tineri sau unor bărbați și femei în puterea vârstei și aflați pe drumul unor realizări de excepție, depășind evident și substanțial existența cenușie și semnificativă a semenilor.

Așa s-a petrecut trecerea la cele veșnice a Doinei Rotaru. Povestea destinului său s-a întrupat de la începuturi printr-o copleșitoare atracție față de tot ceea ce ține de sfera frumosului, adevărului și binelui, cele trei virtuți definerii pentru împlinirea deplină a creștinului în orizont medieval și nu numai. Prin frumusețe poți să te contopești cu Divinitatea, cu lumea ideilor lui Platon, să realizezi contemplarea lui Dumnezeu și a îngerilor săi. Studiind istoria artelor, Doina a avut privilegiul de a înțelege nașterea și trăirea artisticului de la origini până la epocile manifestărilor sale explozive, asemenea unor boboci care ajung la inflorescențe copleșitor de frumoase, eternizându-se astfel. Atașată sufletește de acest sens evolutiv al creației, a căutat să înțeleagă ea însăși, apoi să împărtășească celorlalți, comorile de sensibilitate aflate sub încifrările aparente ale operelor de artă. Acest deziderat l-a realizat în mod diversificat, începând cu vernisarea unor expoziții de artă plastică aflate pe diferite planuri ale împlinirii estetice, prin preocupările privind evidențierea unor creații din domeniul artei populare și prin scrierea unor studii în care a demonstrat atât competență și erudiție cât și priceperea esențelor estetice, trăirea intensă a contopirii cu sensurile interne ale operelor analizate.

Preocupările majore de estetică s-au îmbinat permanent cu cercetarea științifică. Un obiect prioritar de studiu al Doinei l-a constituit bisericile de lemn din județul Vaslui, remarcându-se lucrările publicate în *Acta Moldaviae Meridionalis*. În acest orizont de studiu al Doinei au concurat mai multe modalități de lucru: cercetarea de teren, cea documentară de arhivă, cunoașterea bibliografiei, toate fiind încununete de interpretarea estetică. Din păcate, prea puține dintre lucrările sale au fost tipărite și, datorită unor condiții specifice, nu a reușit să tipărească în cursul vieții o carte reprezentativă pentru preocupările sale. Ar fi datorita Muzeului să valorifice într-un volum omagial articolele răspândite în diferite publicații, alături de materialele rămase în manuscris.

Despre Doina Rotaru ca om nu se pot spune decât cele mai frumoase lucruri. Atmosfera de intelectualitate a Bârladului, apoi a mediului artistic din București erau ușor de sesizat atât în formația sa intelectuală, cât și în comportamentul uman. De-a lungul anilor pot spune că am colaborat în modul cel mai fructuos, dacă nu în scris, în

schimbul permanent de informații, în indicarea de noi surse bibliografice, în împrumutarea cărților. Doina Rotaru a înțeles întotdeauna că există în mod obligatoriu legături și intercondiționări între istorie, etnografie, artă și arhitectură populară etc., iar fără cunoașterea acestora nu se poate scrie nimic durabil în timp.

Existența sa cotidiană s-a desfășurat însă în alte coordonate și a fost departe de satisfacțiile superioare din sfera studiului documentar sau a esteticului. Alături de realizări cu totul notabile, au existat neîmpliniri și eșecuri, datorate răutății care, orice am face, rămâne o componentă a firii umane.

Oricum, credem că de acolo, de Sus, Doina Rotaru i-a iertat deja pe toți.

DOINA ROTARU – AGREEABLE MEMORIES

SUMMARY

The author of this article is bringing an homage to DOINA ROTARU, one of the most representatives museum researchers from Vaslui, who's major esthetic preoccupations mingled permanently with the scientifically research. An study object of Doina Rotaru were the wood churches from Vaslui County, and distinguishable are the works published in *Acta Moldaviae Meridionalis*.

MUZEUL JUDEȚEAN “ȘTEFAN CEL MARE” VASLUI oferă
posibilitatea vizitării și cercetării colecțiilor sale din **expozițiile de bază**,
structurate pe șapte secții:

- istorie veche și arheologie;
- istorie medie, modernă și contemporană;
- carte veche;
- numismatică;
- personalități vasluiene;
- etnografie și artă populară;
- artă plastică

și prin **expozițiile speciale** organizate temporar în sala “ARTA” a
muzeului nostru.

Deasemenea, pot fi vizitate o serie de muzee și case memoriale din județ:
casa memorială “Emil Racoviță”, muzeele sătești din comunele Dimitrie
Cantemir, Tăcuta și Vutcani. Alături de acestea, există importante monumente
istorice de arhitectură și artă: Curțile Domnești Vaslui, Casa Elena Cuza de la
Solești, Casa Mavrocordat, Casa Ghica, Statuia ecvestră Ștefan cel Mare de la
Podul Înalt etc.

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS – Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui publică studii, comunicări, note, documente, recenzii din domeniul arheologiei, istoriei, etnografiei, arhivisticii, muzeologiei și culturii.

Materialele trimise spre publicare vor fi redactate numai în format electronic cu font *Times New Roman*, mărimea 12, la un singur rând și cu diacritice românești. Notele vor trebui poziționate la subsolul fiecărei pagini. Materialele vor fi însoțite de bibliografie, lista abrevierilor și anexele folosite.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

Coperta I – Vatră de locuire cucuteniană – Așezarea de la
Dumești, jud. Vaslui
Coperta IV – Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui

ISBN 978-973-7742-53-7
ISBN Vol II: 978-973-7742-55-1

<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvasiul.ro>